

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

यस्यानःश्वासतवदा योवेदेऽप्योस्त्रिलंजगत् । निर्ममे तमहंबदे विद्यातीर्थमहेश्वरं ॥ १ ॥

इत्थंपंचमाष्टकं व्याख्यायेदानीं अपिच्छन्दोदेवताविनियोगप्रदर्शनपुरःसरं षष्ठस्य प्रथमोध्यायोव्याख्यातुमारभ्यते । अष्टममण्डलस्य द्वितीयेनुवाके प्रसूक्तानि जातानि । यइन्द्रेति त्रयस्त्रिंशदृचं सप्तमं सूक्तं कण्वगोत्रस्य पर्वताख्यस्यार्ष औष्णिह्यमैन्द्रम् । तथाचानुक्ताव-
म्—यइन्द्रत्रयस्त्रिंशत्पर्वतऔष्णिह्येति । महान्तोनिष्केवल्ये औष्णिह्यवृक्षाशीतौ इदमादिके
हे सूक्ते । तथैवपंचमारण्यकेसूच्यते—औष्णिहीवृक्षाशीतिर्यइन्द्रसोमपातमइति सूक्ते इति । इ-
शमेहनि निष्केवल्ये आदितः प्लूचः शंसनीयाः । सूच्यतेहि—यइन्द्रसोमपातमइति प्लूष्णि-
ह्येति । आतिष्ठविकेयूक्येषु वृत्तोयसवने ब्रह्मशस्ते आद्यस्तुचोवैकल्पिकोनुरूपः सूत्रितंच—य-
इन्द्रसोमपातमैन्द्रनोगवीति १ वृत्तोयेपर्यायेच्छावाकशस्तेव्ययमेववृत्तचोनुरूपः सूत्रितंच—इ-
न्द्रःवृत्तेपुसोनेषु यइन्द्रसोमपातमइति ।

तत्र प्रथमा—

ॐ यइन्द्रसोमपातमोमदःशविष्टचेतति ।

येनाहंसिन्न्यत्रिणंतमीमहे ॥ १ ॥

यः । इन्द्र । सोमपातमः । मदः । शविष्ट । चेतति ।

येन । हंसि । नि । अत्रिणम् । तम् । ईमहे ॥ १ ॥

हे इन्द्र यस्त्वं सोमपातमः अतिशयेन सोमस्य पावा हे शविष्ट बलवन्तश्च शवइति बल-
नाम वस्माद्धिन्तंतादातिशायनिकइष्टम् विन्मतोर्लुक् टिलोपः हे ईद्रेन्द्र वस्य तव सोमपानज-
नितोयोमदश्चेतति सम्यग्जानाति ब्रह्मवधादीनि कार्याणि कर्तुं यदत्यस्य चेततीत्यनेनापि सं-
भंघाव यद्वृत्तातिरपिपि तिङ् न निह्न्यते । अथवैतदेवंवाक्यम् हे बलवन्तमेन्द्र सोमपातमः सो-
मस्यपातवमोयस्त्वं मदः सोमैर्मादृशितव्यः तर्षणीयः सन् चेतति गुरुयव्यत्ययः चेतसि स-
म्यग्जानासि मदीनुपसर्गं इति मदेः कर्मण्यप् । येन सोमपानजनितेन मदेन अत्रिणमचारं रा-

क्षसादिकं निहंसि निरुष्टां हिंसां प्रापयति तं मद् वादृद्धदोषेत् त्वां वा ईमहे याज्ञाकर्मा-
यम् याचामहे । यद्वा ई गवौ देवादिकः छांदसोविकरणस्य लुक् ईयामहे उपगच्छामः स्तु-
विभिः संभजामहदित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

येनादशग्वमधिगुवेपयन्तस्वर्णरम् । येनासमुद्रमविथानमीमहे ॥ २ ॥

येन । दशग्वम् । अधिगुम् । वेपयन्तम् । स्वर्णरम् ।

येन । समुद्रम् । आविथ । तम् । ईमहे ॥ २ ॥

हे इन्द्र येन सोमपानजनितेन मदेन दशग्वं ये दशभिर्मांसैः सवासनं परिसमाप्य
निरगमन् ते दशगवा अंगिरसः । तेषामन्यतमं अधिगुं अधृतममनं अनिवारितमिति एतदसंज्ञं च
कर्षिं वेपयतं तमांसि वर्जयंतं स्वर्णरं सर्वस्य नेतारं सूर्यं च 'आविथ वृवादेर्देस्योरपनयनेन
ररक्षिथ । येनच मदेन समुद्रमुक्षिं अंतरिक्षं वा आविथ ररक्षिथ त्वदीयं मद् तद्वत् त्वां वा
ईमहे याचामहे । मदे हि सति दृष्ट. सन् इन्द्रो बहुरुधेनं प्रयच्छति अतस्तत्कारणस्य मदस्य याज्ञो-
पपन्ना ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

येनसिन्धुमहीरुपोरथोद्वप्रचोदयः । पन्थामृतस्य यातवेतमीमहे ॥ ३ ॥

येन । सिन्धुम् । मही । अपः । रथान्द्व ।

प्रचोदयः । पन्थाम् । ऋतस्य । यातवे । तम् । ईमहे ॥ ३ ॥

हे इन्द्र महीर्महतीरपः वृष्ट्युदकानि सिन्धुं स्पन्दनशीलानदीं समुद्रं वा प्रति येन सोमपान-
जन्येन मदेन प्रचोदयः प्रेरयसि । तत्र दृष्टा त-रथोद्व यथा रथिनोरथान् स्वाभिलषितदेशग-
मनाय प्रेरयति तद्वत् ऋतस्य यज्ञस्य पन्था पन्थानं मार्गं यातवे यातुं मातुं तं मदमीमहे
याचामहे ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

इमंस्तोममभिरुपेधृतं नपूतमद्रिवः । येनानुसद्योजसाववक्षिथ ॥ ४ ॥

इमम् । स्तोमम् । अजिष्टये । घृतम् । न । पुनम् ।
अद्रिष्टवः । येन । नु । सद्यः । ओजस्ता । वृवक्षिथ ॥ ४

हे अद्रिबोवज्वन्निन्द घृतं न घृतमिव मन्त्रपूतमाज्यमिव पूतं शुद्धं इममस्तदीयं स्तोमं स्तोत्रं
बुध्यस्वेतिशेषः । किमर्थं अजिष्टये अजिष्टमाग्रे इष्टस्य घनादेरस्माकं आभाषेत्यर्थः । येन स्तो-
त्रेण स्तूपमानः सन् ओजसात्मीयेन बलेन सद्यस्तदानीमेव स्तुतिसमय एव नु क्षिप्तं वव-
क्षिथात्मान्यहसि अजिलपितं मापयसि इमं स्तोममित्यन्वयः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

इमं जुपस्व गिर्वण । समुद्र इव पित्वतो इन्द्र विश्वाभिरुतिभिर्ववक्षिथ ॥ ५ ॥ १ ॥

इमम् । जुपस्व । गिर्वणः । समुद्रः इव । पित्वतो ।
इन्द्र । विश्वाभिः । उतिक्षिप्तिः । वृवक्षिथ ॥ ५ ॥ १ ॥

हे गिर्वणो गिरां स्तुतीनां संभक्तः यद्वा स्तुतिभिः संभजनीयेन्द्र इमं स्तोमं मया जि-
यमाणं जुपस्व सेदस्व सच स्तोमः समुद्र इव समुद्रो मया चन्द्रोदयं पाप्य पित्वतो वधते अ-
भिधेयस्येन्द्रगुणगणस्याधिक्येन तत्प्रतिपादिकास्तुतिरपि विस्तृता भवतीत्यर्थः । पूर्वस्या-
वृत्ति ववक्षिथेत्यनेन युक्तो येनेति शब्दोऽपि सामर्थ्यात्तेन संप्रत्यये अतएवास्य निष्ठुतिर्इ-
ति निघाताभावः । हे इन्द्र येन स्तोमेन हेतुना विश्वाभिरुतिभिश्चाभिः ववक्षिथ व-
ह्मि श्रेयांस्यस्मान्मापयसि बहे सन्नन्ताह्निदि अमन्वइति निषेधादामभावे थलि लिटिरूपमेतद्वा ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे मयमोवर्गः ॥ १ ॥

अथ षष्ठी-

यो नो देव परावर्त सखित्वं नार्यमामहे । दिवो न हृष्टिं प्रथयन् ववक्षिथ ॥ ६ ॥

यः । नुः । देवः । परावर्तः । सखित्वं नार्यं । ममहे ।
दिवः । न । हृष्टिम् । प्रथयन् । वृवक्षिथ ॥ ६ ॥

यो नो देवो दानादिगुणयुक्त इन्द्रः परावर्तः परावर्तार्थं दूरात् सुलोकादागत्य नोस्माकं सखित्व-
नाप सखित्वाय गामहे धनानि प्रदक्षी मंहवेर्दानं कर्मण एतदर्थं । यद्वा अस्माभिः पूज्यवे मह-

पूजायाम् अस्माच्छान्दसः कर्मणि लिङ् । उचरार्धर्चः प्रत्यक्षरुतः हे इन्द्र दिवो न वृष्टिं दिवः स-
काशाव वृष्टिषिव प्रथयन् अस्मदीयानि धनानि विस्तारयन् यस्त्वं ववक्षिथ अस्मान्वोदु-
मिच्छसि वादृशं त्वां स्तौमीति शेषः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

ववक्षुस्स्यकेतवउतवज्रोगर्भस्त्योः । यत्सूर्यो नरोदसी अवर्धयत् ॥ ७ ॥

ववक्षुः । अस्य । केतवः । उत । वज्रः । गर्भस्त्योः ।

यत् । सूर्यः । न । रोदसी इति । अवर्धयत् ॥ ७ ॥

अस्येन्द्रस्य केतवः प्रज्ञानानि अस्मदस्तुतिविषयाणि यद्वा रथे उक्लिप्ताः पताकाः
केतवः ववक्षुरवहन् अस्मान् श्रेयांसि प्रापयन् । उवापि च गर्भस्त्योः बाहुनामैतव इन्द्रस्य हस्त-
योखस्थितो वज्रश्चावहत् यद्यदा अयमिन्द्रः सूर्यो न सर्वस्य प्रेरकआदित्यइव रोदसी द्या-
वापृथिव्यौ वृष्ट्यादिप्रदानेनावर्धयत् तदानीमित्यर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

यदिप्रहृद्भसत्पतेसहस्रमहिषाँअघः । आदितइन्द्रियमहिप्रवाहधे ॥ ८ ॥

यदि । प्रहृद् । सत्पते । सहस्रम् । महिषान् ।

अघः । आत् । इत् । ते । इन्द्रियम् । महि । प्र । वृद्धे ॥ ८ ॥

हे प्रवृद्धं प्रकर्षेणमहन् हे सत्पते सत्वामनुष्ठातृणां शालयितरिन्द्र सहस्रं सहस्रसंख्याकान्
महिषान्महत्तोमैतव महतोशुरान् वृत्रादीन् यदि यदा अघः अवधीः हन्तेच्छान्दसमेतद्रूपम् । य-
द्वा पस्त्वदने लुडिसिपि मध्वेयसेति चेर्लुक् । आदित्य अनंतरमेव हे इन्द्र ते तव इन्द्रियं धीर्यं
महि महद्बहुलं सत्प्रवाहधे प्रकर्षेण वर्धते ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

इन्द्रःसूर्यस्परश्मिभिर्न्यर्शसानमोपति । अग्निर्वनेवसासहिःप्रवाहधे ॥ ९ ॥

इन्द्रः । सूर्यस्य । रश्मिभिः । नि । अर्शसानम् ।

ओपति । अग्निः । वनाहृत् । ससहिः । प्र । वृद्धे ॥ ९ ॥

अयमिन्द्रः सूर्यस्य सर्वस्य मेरकस्यादित्यस्य रश्मिभिः किरणैः करणभूतैः अर्शोसानं
अर्तैर्गुणः शुद्धेति ऋगवावित्यस्मादसान्प्रत्ययः शुद्धागमश्च अर्थं केवलतोऽप्यर्तिरादूर्वाधोदि-
ष्टव्यः आहपूर्वश्च बाधनेवर्तते यथा आर्तिमार्तोरिति । अर्शोसानं बाधमानं मन्देहादिकमसुरं
न्योषति निवरां दहति उपद्राहे । तत्रदृष्टांतः—अग्निर्वेनेव यथा वनान्प्ररम्भानि दावानलोभस्थसा-
त्करोति तद्वत् । एवं सासाहिः शत्रूणामभिभवनशीलइन्द्रः प्रबावृषे प्रकर्षेण धर्षते ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

दुयंतं ऋत्विषावतीधीतिरेति नवीयसी ।

सपर्यन्ती पुरुषप्रियामिमीलइत् ॥ १० ॥ २ ॥

दुयम् । ते । ऋत्विष्यध्वती । धीतिः । एति । नवीयसी ।

सपर्यन्ती । पुरुषप्रिया । मिमीति । इत् ॥ १० ॥ २ ॥

हे इन्द्र ते त्वां इयं पुरोवर्तिनी मया क्रियमाणा धीविः स्तुतिः एति गच्छति कीदृशी ऋ-
त्विषावती ऋतौ वसंतादिकाले अनुष्ठेयं यज्ञकर्म ऋत्विषं तद्वती नवीयसी अतिशयेनाभिनवा स्तु-
तिः सपर्यन्ती पूजयन्ती पुरुषिया पुरुषहुलं प्रीणयित्री सती मिमीतइव इन्द्रगतात्पुण्यात् परिच्छि-
न्त्येव माहात्म्यं प्रत्यापसत्येव सेयमित्यन्वयः । अनुशीयमानेन यच्छब्देनच योगात् मिमीत इत्यस्य
निधाताभावाः । यद्वा सपर्यन्ती पुरुषियेतीदृमपि एतीत्यनेन संबंधनीयं अतः पूर्वपदस्य भिन्नवा-
क्यस्थत्वात् समानवाक्ये युष्मदस्मदादेशावकस्याइति वचनात्तद्वेक्षया निधाताभावे सत्य-
न्यस्तानामादिरित्याद्युदात्तत्वम् ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे द्वितीयेऽर्गः ॥ २ ॥

अथैकादशी—

गर्भो यज्ञस्पंदेवयुः कर्तुं पुनीत आनुपक् ।

स्तोमैरिन्द्रस्य बावृषे मिमीलइत् ॥ ११ ॥

गर्भः । यज्ञस्य । देवयुः । कर्तुम् । पुनीते ।

आनुपक् । स्तोमैः । इन्द्रस्य । बावृषे । मिमीति । इत् ॥ ११ ॥

पष्ठस्य षष्ठ्यस्येन्द्रस्य गर्भोऽर्पिता स्तोता गृध्रादे अर्तिगृध्राभ्यम् यदा यजेतां-
वपव नद्यत्ययः यागस्य गर्भोऽर्पिता अनुवाता देवयुः देवं दानादिगुणयुक्तमिन्द्रमा-

त्मनश्छन्द आनुषमनुषकं आनुपूर्व्येण संवतं यथा भवति तथा क्रतुं प्रज्ञापकं सोमं पुनरिव दशापवित्रेण शोधयति इन्द्रपानार्थमिति शेषः । यद्वा यज्ञस्य गर्जोद्दीक्षितः । पुनर्वा एतद्विजोगर्भकुर्वन्तीत्यादिर्ब्राह्मणम् । सदेवकामः क्रतुं ज्योतिष्टोमादिकं आनुषक् आनुपूर्व्येनापेवत् यदाह्यास्कः— आनुपमिति नामानुपूर्व्यस्येति । सः स्तोता इन्द्रस्य कर्मणि पक्षी इन्द्रविषयैः स्तोमैः स्तोत्रैर्वृधे वर्धते यद्वा वृधिना प्रयोज्यव्यापारवाचिना प्रयोजकव्यापारोलक्ष्यते । स्तोमैः स्तोत्रैः तमिन्द्रं वर्धयति सच स्तोमिर्ममीतइत् इन्द्रस्य गुणजानं परिच्छिनत्येव अनुगतार्थो भवतीत्यर्थः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

सनिर्मित्रस्यपप्रथइन्द्रःसोमस्यपीतये ।

प्राचीवाशीवसुन्वतेमिमीतइत् ॥ १२ ॥

सनिः । मित्रस्य । पप्रथे । इन्द्रः । सोमस्य । पीतये ।

प्राची । वाशीवइव । सुन्वते । मिमीते । इत् ॥ १२ ॥

मित्रस्य मित्रभूतस्य स्तोतुः सनिर्धनस्य दाता इन्द्रः सोमस्य पीतये पानाय पमथे प्रथितोविस्तीर्णशरीरोचभूव यथा पीतोबहुलः सोमउदरेन्तर्भवति तथा प्रवृद्धशरीरोचभूतेत्यर्थः । तत्र पथमे दृष्टांतः—प्राची प्राचवी प्रकर्षेण स्तुत्यगुणगणं प्राप्नुयती वाशीव बाह्वामिवत् स्तुतिरूपा वाक् सुन्वते । पप्रथये चतुर्थीवकव्येतिचतुर्थी । सुन्वतः सोमाग्निपवं कुर्वन्तोयजमानस्य सर्वं विनी यथा स्तुत्यगुणबाहुल्येन विस्तीर्णोभवति तथेन्द्रः पमथइत्यर्थः । प्रथिताश्च सा मिमीतइत् इन्द्रमाहात्म्यं यथावत्परिच्छिनत्येव ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

यंविप्राउक्थवाहसोमिप्रमन्दुरायवः ।

घृतंनपिप्यआसन्पृतस्ययत् ॥ १३ ॥

यम् । विप्राः । उक्थवाहसः । अग्निप्रमन्दुः ।

आयवः । घृतम् । न । पिप्ये । आसनि । ऋतस्य । यत् ॥ १३ ॥

विशामेधाविनः उक्थवाहसः उक्थानां शस्त्राणां वोदारः मापयितारः आयवोमनुष्याः यमिन्द्रं अग्निप्रमन्दुः अग्निं प्रकर्षेण मादयन्ति मदेव्यत्ययेन परस्परं द्विर्वचनपरेण छन्दसिवेतिवचनात् द्विर्वचनाभावः । तस्येन्द्रस्य आसति आस्ये पदन्तित्यादिना आस्य शब्दस्यासन्नादेशः घृतं घृतमिव शुद्धं पिप्ये सेचनेन वर्धये व्याघतेच्छान्दसोऽलिट् लिङ्य-
ङोश्चेतिपीभाषः । किंवद्विः कृतस्य यत्तस्य सर्वं यत्सोमलक्षणं हविरस्ति तदित्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

उतस्वराजेऽदितिः स्तोममिन्द्रायजीजनत् ।

पुरुप्रशस्तमूतयकृतस्ययत् ॥ १४ ॥

उत । स्वराजे । अदितिः । स्तोमम् । इन्द्राय ।

जीजनत् । पुरुप्रशस्तम् । ऊतये । कृतस्य । यत् ॥ १४ ॥

उतापिच अदितिरदीनादेवमाता अखंडनीयस्तोताया स्वराजे स्वयमेव राजमानामेन्द्राय पुरुप्रशस्तं बहुन्मुल्लङ्घं यद्वा पुरुभिर्बहुभिः प्रशंसितव्यं स्तोमं स्तोत्रं जीजनत् अजीजन-
त् अजनयत् । किमर्थं ऊतये रक्षणार्थं यत्स्तोत्रं कृतस्य सत्यस्य वा सर्वं भवति तं स्तोममि-
त्यन्वयः ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी—

अभिवर्हयऊतयेनूपतप्रशस्तये ।

नदेवविश्वताहरीकृतस्ययत् ॥ १५ ॥ ३ ॥

अग्नि । वर्हयः । ऊतये । अनूपत । प्रशस्तये । न ।

देव । विश्वता । हरी इति । कृतस्य । यत् ॥ १५ ॥ ३ ॥

वह्नयोवोदारकत्विजः ऊतये रक्षणार्थं प्रशस्तये प्रशस्त्यर्थं च अन्त्यनूपत इन्द्रपत्न्यस्तुवत् नुस्तुगौ कृदादिः हे देव दानादिगुणयुक्तेन्द्र नेवि संपत्त्यर्थे संप्रति विश्वता विविधकर्माणी हरी वदीपावश्वो कृतस्य यत्तस्य सत्यस्य वा सर्वं यत् स्तोत्रं हविर्वा विद्यते तदभिलक्ष्य तां वहतइतिशेषः ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य मथमे खदीयोवर्गः ॥ ३ ॥

अथ षोडशी-

यत्सोममिन्द्रविष्णविद्वाधत्रितआस्ये ।
यद्वामरुत्सुमन्दसेसमिन्दुभिः ॥ १६ ॥

यत् । सोमम् । इन्द्र । विष्णवि । यत् । वा । घृ । त्रिते ।
आस्ये । यत् । वा । मरुत्सु । मन्दसे । सम । इन्दुभिः ॥ १६ ॥

हे इन्द्र विष्णवि विष्णौ पानार्थमागतेसति अन्यदीये याने सोमं यद्यदि तेन विष्णु-
ना सार्धं पिबसि यद्वा यदिव आस्ये अपांपुत्रे त्रिते एतत्सस्ते राजर्षौ यजमाने सोमं पिबसि
धेतिपूर्णः यद्वा यदिव मरुत्सुच सोमपानायामतेषु अन्यदीये यतो मन्दसे माद्यसि तथा
प्यस्मदीयैरेवेन्दुभिः सोमैः सं सम्यङ्माद्य ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

यद्वाशकपरावतिसमुद्रेअधिमन्दसे ।
अस्माकमित्सुतेरणासमिन्दुभिः ॥ १७ ॥

यत् । वा । शक्र । परावति । समुद्रे । अधि । मन्दसे ।
अस्माकम् । इत् । सुते । रण । सम । इन्दुभिः ॥ १७ ॥

हे शक्रेन्द्र परावति परागते दूरदेशे समुद्रे समुन्दनशीले सोमि अधिः सप्तमर्थानुवादी
यद्वा यदिव मन्दसे माद्यसि तथापि अस्माकमित् अस्माकमेव सोमेभिषुते सति इन्दुभिः
सोमरसैः संरण सम्यग्रमस्त्व ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

यद्वासिसुन्वतोदधोयजमानस्यसत्पते ।
उक्थेवायस्यरण्यसिसमिन्दुभिः ॥ १८ ॥

यत् । वा । आसि । सुन्वतः । उधः । यजमानस्य ।
सुवृषते । उक्थे । वा । यस्य । रण्यसि । सम । इन्दुभिः ॥ १८ ॥

हे सत्ये सतां पाठयितरिन्द्र सुन्वतः सोमामिषं कुर्वतोयजमानस्य यद्वा यदिवा
वृधोसि वर्धयिता भवसि वृधेरन्तर्णातिण्यर्थादिगुणघटक्षणः कः । यस्यच यजमानस्य उक्थे
शखे वा शंसिते सति रण्यसि रमसे एवमपि इन्दुभिरस्मदीयेरेवसोमैः सम्यग्रयस्व ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

देवदेववोवसुइन्द्रमिन्द्रं गृणीषणि ।

अधायज्ञायतुर्वणेऽन्यानशुः ॥ १९ ॥

देवमइदेवम् । वः । अवसे । इन्द्रमइन्द्रम् । गृणीषणि ।

अध । यज्ञाय । तुर्वणे । वि । आनशुः ॥ १९ ॥

हे क्षत्रियजमानाः बोधुष्माकमवसे रक्षणाय देवं देवमिन्द्रं इन्द्रं दानादिगुणयुक्तं इन्द्रः
बहुषु देशेषु युगपत्प्रवृत्तेषु यागेषु तत्रतत्र हविःस्वीकरणाय बहूनि शरीराण्याददानः स्वय-
मेकोऽप्यनेकः सन् तत्रतत्र सन्निवृत्ते तथाचनिगमांतरं-इन्द्रोमायाभिः पुरुषैर्यतइति । तदपे-
क्षयेयं धीप्ता बहुविश्रज्य वर्तमानं सर्वं तमिन्द्रं गृणीषणि अहं स्तौमि गृणातोऽलिङ्गि छान्दस-
मेतद्रूपम् । यदा कारकमेवैतत्, गृणीषणि स्तवनेच्छायां सत्यां अघानंतरं सर्वमिन्द्रं मदीयाः स्तु-
तयः व्यानशुर्व्यामुवन्ति किमर्थं तुर्वणे तूर्णं संभजनाय यज्ञाय पागार्थं । यद्वा क्रियाग्रहणं कर्तव्य-
मिति कर्मणः संप्रदानत्वाच्चतुर्थी । यज्ञं यष्टव्यं तुर्वणे शत्रूणां हिसितारं तूर्णसंभजनं वा ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

यज्ञेभिर्यज्ञवाहसंसोमेभिः सोमपातमम् ।

होत्राभिरिन्द्रं वाष्टधुर्व्यानशुः ॥ २० ॥ १८ ॥

यज्ञेभिः । यज्ञवाहसम् । सोमेभिः । सोमपातमम् ।

होत्राभिः । इन्द्रम् । वाष्टधुः । वि । आनशुः ॥ २० ॥ १८ ॥

यज्ञेभिर्यज्ञेयजमानसाधनैर्हविर्भिर्यज्ञवाहसं यज्ञे बोढव्यं प्रापणीयं यज्ञैर्योगैः यज्ञानां
यजमानानां फलस्य प्रापयितारं वा अथवा यज्ञवाहसं यज्ञेनप्राप्य न केवलपेकेन यज्ञेन
अपि तु सर्वैरित्याह यज्ञेभिरिति एवं सोमेभिः सोमपातम् सर्वेषां सोमानां पाठयमिन्द्रं

होत्राभिः स्तुतिभिः वावृधुः स्तोतारोवर्धयन्ति ताश्च क्रियमाणाः स्तुतयः व्यानशुः तमिन्द्रं
व्याप्नुवन्ति च अश्रोतेर्व्यत्ययेन परस्मैपदम् ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे चतुर्थोवर्गः ॥ ४ ॥

अथैकविंशी-

म॒ह्रीर॑स्य॒प्रणी॑तयः॒पूर्वी॑रु॒तप्र॑शस्तयः ।

वि॒श्वो॒वसू॑नि॒दा॒शुपे॑व्या॒नशुः ॥ २१ ॥

म॒ह्रीः । अ॒स्य । प्र॒ह॒नी॒तयः । पू॒र्वीः । उ॒त । प्र॒ह॒शस्त॑यः ।

वि॒श्वो॒ । वसू॑नि । दा॒शुपे॑ । वि । आ॒न॒शुः ॥ २१ ॥

अस्मेन्द्रस्य प्रणीतयः प्रणयनानि धनानां पृच्छप्रापणानि महीर्महत्यः महांति
भवन्ति उतामि च अस्य प्रशस्तयः प्रशंसनीयाः कीर्तयः पूर्वीर्विद्वोविस्वततमाभवन्ति
ताडभयविवाः दाशुपे चरुपुरोडाशादीनि दत्तवते यजमानाय दातुं विश्वा विश्वानि स-
र्वाणि वसूनि धनानि व्यानशुर्व्याप्नुवन्ति ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

इन्द्रं॑ वृ॒त्राय॑ ह॒न्त॒वेदे॒वासो॑ दधिरे॒पुरः ।

इन्द्रं॑ वा॒णीर॑नूप॒तास॑मोर्ज॒से ॥ २२ ॥

इन्द्रं॑ । वृ॒त्राय॑ । ह॒न्त॒वे । दे॒वासः । द॒धिरे॑ । पुरः ।

इन्द्रं॑ । वा॒णीः । अ॒नूप॑त । स॒म । ओर्ज॑से ॥ २२ ॥

देवासोदेवाः वृत्राय हन्तवे वृत्रमावरकमसुरं हंतुं हंतैस्तुमर्थं तवेन्द्रतप्यः इममिन्द्रं पुरोद-
धिरे पुरस्तात् स्वामित्वेनाधारयन् वाणीः वाण्यः स्तुतिरूपावाचश्च इममेवेन्द्रमनूपत स्तुवन्ति-
किमर्थं सं समीचीनाय ओजसे बलार्थं यथा वृत्रवधानगुणमुत्कृष्टं बलमस्पर्जायते तथास्तु-
वन्तीत्यर्थः ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी-

म॒हान्तं॑ म॒हिना॑वृ॒धंस्तो॑मे॒भिर्ह॑वन॒श्रुतं॑ ।

अ॒र्कैर॑भि॒प्रणो॑नु॒मःस॑मोर्ज॒से ॥ २३ ॥

महान्तम् । महिना । वयम् । स्तोमेभिः । हवनश्रुतम् । अर्कैः ।

अग्निः । प्र । नोनुमः । सम् । ओजसि ॥ २३ ॥

महिना महिना महान्तं सर्वेभ्योधिकं हवनश्रुतं हवनस्याह्वानस्य श्रोतारमिन्द्रं वयं स्तोमेभिः स्तोमेः विवृत्यश्वदादिभिः अर्कैः अर्चनसाधनैः शसैश्च अग्निपणोनुमः अग्नि-
मुख्येण प्रकर्षेण पुनःपुनः स्तुमः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

नयंविचिक्तोरोदसीनान्तरिक्षाणिवज्जिणम् ।

अमादिदस्पनित्विपेसमोजंसः ॥ २४ ॥

न । यम् । विचिक्तः । रोदसी इति । न । अन्तरिक्षाणि । वज्जिणम् ।

अमात् । इत् । अस्थ । तित्विपे । सम् । ओजंसः ॥ २४ ॥

यं वज्जिणं वज्रवन्मणिन्द्रं रोदसी द्यावापृथिव्यौ नविविक्तः नपृथक्कृतः स्वसमीपात् पृथक्कर्तुं नशक्नुतः द्यावापृथिव्यौ व्याप्य यद्वन्द्वोर्ध्वे इत्यर्थः विचिरपृथग्भावे अन्तरिक्षाणि अन्तराक्षाणि द्यावापृथिव्योर्वर्तमानानि मण्डवादीनां स्थानानिच यन्नपृथक्कुर्वन्ति अस्थेन्द्रस्य अमादिव अमति रुजति शम्भूनेनेत्यमोवत् यलादेव सर्वं तित्विपे सर्वं जगद्दृश्यते । किमर्थं ओज-
सः वत्स्य संगमाय । यद्वा ओजःशब्दाद्विहितस्य विनो यदुल्लंघ्यतीति लुक् ओजस्विनो वत्स-
वतोऽस्थेन्द्रस्येति योग्यम् । सप्तित्युपसर्गः सप्तित्विपद्व्यपनेन संबध्यते ॥ २४ ॥

योऽपिशिशले यदिन्द्रपृतनाज्ये इति तृचः स्रज्यतेहि-यदिन्द्रपृतनाज्येयन्तेअस्तुहर्षतइ-
त्यौष्णिह्वाहंतौतृचाविति ।

तृचे प्रथमा सूक्ते पञ्चविंशी-

यदिन्द्रपृतनाज्येदेवास्त्वादधिरेपुरः ।

आदिर्तेहर्षताहरीववस्तुः ॥ २५ ॥ ५॥

यत् । इन्द्र । पृतनाज्ये । देवाः । त्वा । अधिरे । पुरः । आत् । इत् ।

ते । हर्षता । हरी इति । ववस्तुः ॥ २५ ॥ ५ ॥

हे इन्द्र पृतनाज्ये संग्रामनामैव पृतनाः सेनाः अर्जन्ति गच्छन्त्यस्मिन्निति वा पृतना जी-
यतेवेति वा पृतनाज्यं संग्रामसत्र त्वा त्वां यद्यदा देवाः पुरोदधिरे वृषह्वनाय पुरतोधारयन्

आदिद् अन्तरमेव हर्षता हर्षतो कांतौ हर्षगविकान्त्योः भृष्टदृशीत्यादिना औणादिकः अतश्च
प्रत्ययः ईदृशौ हरी अभवौ ते त्वां ववक्षतुः आवहवाम् ॥ २५ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे पञ्चमोवर्गः ॥ ५ ॥

अथ पङ्क्तिंशी—

युदावृचंनदीवृत्तंशर्वसावज्जिन्नवधीः ।
आदिन्तेहर्षताहरीववक्षतुः ॥ २६ ॥

यदा । वृत्रम् । नदीवृत्तम् । शर्वसा । वज्जिन् । अवधीः । आत् ।
इत् । ते । हर्षता । हरी इति । ववक्षतुः ॥ २६ ॥

हे वज्जिन्, वज्जबलिन्द्र नदीवृत्तं नदीनां नद्यन्तापः श्रूयतेहि—अहावनदताहतेतस्मादानयो-
नामस्येति । ताआवृण्वंतं वृत्रमवर्षणशीलं मेघमसुरं वा यदा यस्मिन्काले शर्वसा बलेनावधीरहि-
सीः शिष्टं समानं ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी—

यदातेविष्णुरोजसात्रीणिपदाविचक्रमे ।
आदिन्तेहर्षताहरीववक्षतुः ॥ २७ ॥

यदा । ते । विष्णुः । ओजसा । त्रीणि । पदा । विचक्रमे । आत् ।
इत् । ते । हर्षता । हरी इति । ववक्षतुः ॥ २७ ॥

हे इन्द्र वेतव अनुजोविष्णुर्गोपनशीलोदेवः ओजसा बलेन यदा यस्मिन्काले त्रीणि पदा
पदानि पद्वयरूपेण त्रीन् लोकान् विचक्रमे विभक्तवान् परिच्छिन्नवान् गतमन्यद् ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी—

यदातेहर्षताहरीवावृधातेदिवेदिवे ।
आदिन्तेविश्वानुवृत्तानियेमिरे ॥ २८ ॥

यदा । ते । हर्षता । हरी इति । वृद्धाते इति । दिवेदिवे । आत् ।
इत् । ते । विश्वा । अनुवृत्तानि । येमिरे ॥ २८ ॥

हे इन्द्र त्वदीयौ हयंता हयंता कान्तौ हरोहरणशीलावशौ दिवेदिवे प्रतिदिवसं यदा य-
स्मिन्काले ववृषाते प्रवृष्टौ बभूवतुः । आदित् अनंतरमेव ते त्वया विश्वा विश्वानि सर्वाणि
भुवनानि भूतजातानि येमिरे नियम्यन्तेस्म ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी-

यदातेमारुतीर्विशस्तुभ्यमिन्द्रनियेमिरे ।

आदिस्तेबिश्वाभुवन्नानियेमिरे ॥ २९ ॥

यदा । ते । मारुतीः । विशाः । तुभ्यम् । इन्द्र । निःश्रेमिरे । आत् ।
इत् । ते । विश्वा । भुवन्नानि । येमिरे ॥ २९ ॥

हे इन्द्र तुभ्यं त्वदर्थं मारुतीमारुत्यः मरुद्गपाः ते त्वदीयाः विशाः प्रजाः यदा यस्मि-
न्काले नियेमिरे नियच्छन्ति भूतजातानि । अन्यद्गतम् ॥ २९ ॥

अथ विंशी-

यदासूर्यममुं दिविशुक्रं ज्योतिरधारयः ।

आदिस्तेबिश्वाभुवन्नानियेमिरे ॥ ३० ॥

यदा । सूर्यम् । अमुम् । दिवि । शुक्रम् । ज्योतिः । आधारयः ।
आत् । इत् । ते । विश्वा । भुवन्नानि । येमिरे ॥ ३० ॥

हे इन्द्र अमुं विप्ररुद्धं शुक्रं निर्मलं ज्योतिर्योवमानं सूर्यं सर्वस्य मेरकं शोभन-
वीर्यं वा आदित्यं दिवि युलोके जगतः प्रकाशनाय यदा यस्मिन्काले आधारयः धारित-
वानसि । समानमन्यत् ॥ ३० ॥

अथैकविंशी-

इमान्हन्द्रमुपुर्तिविप्रं इयति धीतिमिः ।

जामिपदेवपि प्रताप्राध्वरे ॥ ३१ ॥

इमाम् । ते । इन्द्र । सुष्टुतिम् । विप्रः । इयति । धीतिशर्तिः ।
जामिम् । पदाश्देव । पिप्रतीम् । प्र । अध्वरे ॥ ३१ ॥

हे इन्द्र विप्रेषधारी स्तोत्रा अध्वरे यज्ञे इमां पुरोवर्तिनीं विप्रतीं पूजयन्तीं धी-
णयन्तीं वा सुष्टुतिं शोभनां स्तुतिं धीविभिः कर्मभिः परिचरणैः सार्धं ते त्वां मेयति
मेरयति प्रणमयति । जामिं पदेव यथा बंधुशूलं पुरुषं उत्कृष्टानि पदानि स्थानानि प्रा-
पयति तद्वत् ॥ ३१ ॥

अथ द्वारिशी-

यदस्य धामनि प्रिये स मीचीनासो अस्वरन् ।
नाभा यज्ञस्य दोहना प्राध्वरे ॥ ३२ ॥

यत् । अस्य । धामनि । प्रिये । समृद्धिचीनासः । अस्वरन् ।
नाभा । यज्ञस्य । दोहना । प्र । अध्वरे ॥ ३२ ॥

अध्वरे यज्ञे अत्येन्द्रस्य धामनि स्थाने तेजसि वा प्रिये प्रीणयितव्ये सति समी-
चीनासः संगताः स्तोतारः यद्यदा मास्वरन् प्रकर्षेणास्तुवन् स्तुतशब्दोपतापयोः । अपाञ्जिन्द्र-
स्य पिमा धामानीति हि निगमः । कस्मिन्देशे नाभा नाभौ पृथिव्या नाभिस्थानीये मध्ये यज्ञ-
स्य यजनसाधनस्य सोमस्य दोहना दोहने दोहनाधिकरणे भिषवस्थाने वेद्यामित्यर्थः तदा-
नीं धनं प्रदेहीति उत्तरत्र संबंधः ॥ ३२ ॥

अथ त्रयस्विशी-

सुवीर्यस्त्वय्यसुगव्यमिन्द्रदद्धिनः ।
होतैव पूर्वचित्तये प्राध्वरे ॥ ३३ ॥ ६ ॥

सुवीर्यम् । सुष्टुअर्थम् । सुष्टुगव्यम् । इन्द्र । दद्धि । नः ।
होताश्देव । पूर्वचित्तये । प्र । अध्वरे ॥ ३३ ॥ ६ ॥

सुवीर्यं शोभनवीर्येति स्वश्रव्य शोभनेनाश्वसवेन च युक्तं सुगव्यं शोभनगोसंघयुक्तं च धनं हे इन्द्र नोस्मभ्यं दद्वि ददस्व । दददाने अनुदात्तेन व्यत्ययेन परस्मैपदम् छांदसः शपोदुक् । अहं च अध्वरे यामे होतेव यथा मानुषोहोता कृत्विक् स्तौति एवमेव पूर्वचित्तये पूर्वमज्ञानाय अन्येभ्यः स्तोत्रेभ्यः पूर्वभिवास्मात्स्वोवपरिज्ञानाय प्रार्थसिपमिति शेषः ॥ ३३ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे पद्योवर्गः ॥ ६ ॥

॥ इत्यष्टमे मण्डले द्वितीयोमुवाकः ॥ २ ॥

तृतीयेनुवाकेऽष्टसूक्तानि तत्रेन्द्रःसुतेष्विति त्रयस्त्रिंशद्वचं प्रथमं सूक्तं काण्वस्य नारदस्यार्पणैषिण्यहमेन्द्रं तथाचानुक्रांतम्—इन्द्रःसुतेषु नारदइति । महाव्रते निष्क्रेवत्ये औष्णिहृत्-चाशीती पूर्वसूक्तेनसहोकोविनियोगः । तृतीयेपर्यायेच्छावाकशस्त्रे इन्द्रःसुतेष्वितिदृषःस्तोत्रिभ्यःसूत्र्यतेहि—इन्द्रःसुतेषुसोमेषु यइन्द्रसोमपातमइति ।

तत्र प्रथमा—

इन्द्रःसुतेषुसोमेषुक्रतुंपुनीतउक्थ्यम् ।

विदेसृधस्यदक्षसोमहान्हिपः ॥ १ ॥

इन्द्रः । सुतेषु । सोमेषु । क्रतुम् । पुनीति । उक्थ्यम् । विदे ।

सृधस्य । दक्षसः । महान् । हि । सः ॥ १ ॥

सोमेषु सुतेष्वभिपुतेषु सत्सु इन्द्रस्ताप्तीत्वा क्रतुं कर्मणां कर्तारं उक्थ्यं स्तोतारं च पुनीते शोधयति । यद्वा सोमेष्वभिपुतेषु उक्थ्याख्यं क्रतुं मार्गं वैः सोमैः पुनीते यजमानैः पुनं कारयति । किमर्थं सृधस्य दक्षस्य दक्षसोमस्य विदे साक्षात् सवाहयइन्द्रोमहान् हि महान् सत्सु अतएवं क्रतुं शक्नोतीतिज्ञावः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

समर्थमेत्योमनिदेवानांसदनेदृधः ।

सुफारःसुश्रवंस्तमःसमप्सुजित् ॥ २ ॥

सः । प्रथमे । वि॒ष्टो॒मनि । दे॒वानां॑ । स॒दने । वृ॒धः । सु॒ष्टपा॒रः ।
सु॒श्रवः॑ऽतमः । स॒म् । अ॒प्सु॒जित् ॥ २ ॥

सदन्द्रः प्रथमे प्रथिते विस्तीर्णे मुख्ये वा ज्योमनि विशेषेणरक्षके देवानां सद्ने सीदत्य-
स्मिन्निति सदनं स्थानंस्वर्गाख्यं वज्र स्थितः सन् वृधोयजमानानां वर्धयिता भवति । तथा सुषारः
सुष्ठु पारयिता प्रारब्धस्य सम्यक्परिसमापयिता सुभवस्तमः अतिशयेन शोभनं श्रवोश्रं यशो-
वा यस्य सतथोक्तः समप्सुजित् सम्यक् अप्सुदकेषु प्राप्येषु सत्सु तद्विघातिनोवृषादेर्जेता यद्वा
आपःस्यैतद्विरक्षणम् अंतरिक्षे वर्तमानानामसुराणां जेता तमह्वइत्युत्तरत्रसंबन्धः ॥ २ ॥

अथतृतीया—

तम॑ह्वे॒वाज॑सात॒यइन्द्रं॑ भ्रा॒यशु॑ष्मि॒णम् ।
भ॒षानः॑ सु॒मेअ॒न्तमः॑ स॒खावृ॑धे ॥ ३ ॥

तम् । अ॒ह्वे । वाज॑ऽसातये । इन्द्रं॑ । भ्रा॒य । शु॒ष्मि॒णम् । भ॒य । नुः ।
सु॒मे । अ॒न्तमः॑ । स॒खा । वृ॑धे ॥ ३ ॥

तै पूर्वोक्तगुणं शुष्मिणं पल्लवंतमिन्द्रं वाजसातये यजानामच्चानां वा सातिर्होभोय-
स्मिन् तादृशाय भ्राय संयामाय यद्वा म्रियते तस्मिन् हवींषीति भरोयज्ञः प्रायेण संघा-
मनामानि यज्ञनामत्वेन च दक्षते भ्राय यज्ञार्थं अह्वे आह्वये । लिपिसिचिह्नश्च आत्मनेपदे-
ष्वन्यतरस्यामिति ह्वयतेश्चान्दसे दृडि त्रैरडादेशः । हे इन्द्र त्वं राज्ञे सुखे धनेवा लिप्सिते सति
नोस्माकं अंतमः अंतिकतमः सन्निकृष्टतमोभव । तमेवादेधेति अन्तिकशब्दस्य तादिलोपः ।
तथा वृधे वर्धनार्थं च सखा समानख्यानोमित्रभूतोभव ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

दु॒यन्त॑इन्द्र॒गिर्व॑णो॒रातिः॑ क्ष॒रति॑ सु॒न्वतः॑ ।
म॒न्दानो॑ अ॒स्य व॒र्हिषो॑ वि॒राज॑सि ॥ ४ ॥

दु॒यम् । ते । इन्द्र॑ । गिर्व॑णः । रा॒तिः । क्ष॒रति॑ । सु॒न्वतः॑ । म॒न्दानः॑ ।
अ॒स्य । व॒र्हिषः॑ । वि । रा॒ज॑सि ॥ ४ ॥

हे गिर्वणः गीर्भिः स्तुतिगिर्वननीय संप्रजनीयेन्द्र ते वृष्मं त्वदर्थं इयं पुरोवर्तिनी सुन्व-
तः सोमाभिषवं कुर्वतोयजमानस्य संवन्धिनी रातिः ऋत्विग्भिः दीयमाना सोमाहुतिः क्षरति
आहवनीयं प्रतिगच्छति त्वंच तथा मन्दानोमन्दमानोमोदमानः वृष्यन् अस्य बर्हिषोयस्यस्य
विराजसि विशेषेणेशिषे । राजतिरिथर्वकर्म ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

नूनंतदिन्द्रदद्धिनोयत्त्वासुन्वन्तर्इमहे ।

रुयिर्नश्चित्रमाभरास्त्विदम् ॥ ५ ॥ ७ ॥

नूनम् । तत् । इन्द्र । दद्धि । नः । यत् । त्वा । सुन्वन्तः । इमहे ।

रुयिम् । नः । चित्रम् । आ । ऋ । स्वः । इविदम् ॥ ५ ॥ ७ ॥

हे इन्द्र नूनमवश्यं तद्धनं नोत्सर्ग्यं दद्धि ददस्व दददाने व्यस्ययेन परस्मैपदम् छांदसः
शपोलुक् । यज्मं त्वा त्वां सुन्वतः सोममभिषुष्वंतोवयं इमहे । अविच चित्रं चापनीयं त्वविदं
सर्वस्य लंभकं यद्वा स्वर्गस्य वेदितारं आस्तिकं रुयिं पुत्रं नोत्सर्ग्यमाभराहर ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे सप्तमोवर्गः ॥ ७ ॥

अथ षष्ठी-

स्तोतायत्तेविचर्पणिरविप्रशार्धयुद्धिरः ।

वृषाड्वानुरोहतेजुपन्तयत् ॥ ६ ॥

स्तोता । यत् । ते । विचर्पणिः । अतिप्रशार्धयत् । गिरः ।

वृषाः । इदं । अनु । रोहते । जुपन्त । यत् ॥ ६ ॥

हे इन्द्र विचर्पणिर्विशेषेण दृष्टा स्तोता वे वृष्मं त्वदर्थं गिरः स्तुवीः यद्यदा अतिप्रशार्धयत्
अतिशयेन प्रशार्धयित्रीरकरोत् शत्रूणां प्रसहनसमर्थाः । शत्रुप्रसहने । यद्यदाच ता गिरः जुपंत
त्वामसेवन्त अमीणयन् वा । तदा यथादव शाखादव यथा एकस्मिन्वृक्षे बद्धाः शाखा उपरि
प्ररोहन्ति तथा अनुरोहते स्तुत्या सर्वगुणाः त्वयि प्ररोहन्ति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

प्रत्नवज्जनयागिरिःशृणुधीजरितुर्हवम् ।
मदेमदेववक्षिथासुकृत्वने ॥ ७ ॥

प्रत्नवत् । जनय । गिरिः । शृणुधि । जरितुः । हवम् । मदेमदे ।
ववक्षिथ । सुकृत्वने ॥ ७ ॥

हे इन्द्र प्रत्नवत् पुरा यथा स्तोत्रभ्योपेक्षितफलप्रदानेन स्तुतीर्जनयसि एवमिदानीमपि
गिरिः स्तुतीर्जनयोत्पादय जरितुः स्तोत्रः हवमाह्वानं च शृणुधि शृणु जानीहि । तादृशसर्वं म-
देमदे सोमेन तर्पणेतर्पणे सति सुकृत्वने शोभनकर्त्रे यजमानाय ववक्षिथापेक्षितं फलं वह-
ति ददासीत्यर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

क्रीळन्त्यस्यसूनुताआपोनप्रवतायुतीः ।
अयाधियायउच्यतेपतिर्दिवः ॥ ८ ॥

क्रीळन्ति । अस्य । सूनुताः । आपः । न । प्रवता । युतीः ।
अया । धिया । यः । उच्यते । पतिः । दिवः ॥ ८ ॥

अस्येन्द्रस्य सूनुताः प्रियसत्यात्मिकावाचः क्रीळन्ति विहरन्ति तत्रदृष्टांतः—प्रवता प्रव-
णेन मार्गेण यतीर्गच्छन्त्यआपोन आपइव यथानिजोन्नतेन पथा गच्छन्त्यआपउत्पतननिपतनेन
विहरन्ति तद्वत् दिवः स्वर्गस्य पतिः पालयिता यइन्द्रः अया अनया धिया स्तुत्या उच्यते
प्रतिपाद्यते अस्येन्द्रस्येत्यन्वयः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

उतोपतिर्यउच्यतेरुष्टीनामेकइहशी ।
नमोवृधैरवस्युमिःसुतेरण ॥ ९ ॥

उतो दति । पतिः । यः । उच्यते । रुष्टीनाम् । एकः । इत् ।
वशी । नमः । वृधैः । अवस्युमिः । सुते । रण ॥ ९ ॥

उतो अपिच वशी वशयिता एकइव एकएव कृतीनां मनुष्याणां पतिः शालयितेति य-
इन्द्रजघ्यते कैः नमोदधैः नमसा स्तोत्रेण हविषा वा वर्षयितृभिः अवस्युभिः रक्षणेच्छुभिः
सत्त्वं पूर्वोक्तिं सुतेभिषुते सोमे रण रमस्व । यद्वा हे स्तोतः तमिन्द्रं सुते सोमे स्तुहि रणतिः
शब्दार्थः ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

स्तुहि श्रुतं विपश्चितं हरीयस्य प्रसक्षिणा ।

गन्तारादाशुषो गृहं नमस्विनः ॥ १० ॥ ८ ॥

स्तुहि । श्रुतम् । विपःश्चितम् । हरी इति । यस्य । प्रसक्षिणा ।

गन्तारा । दाशुषः । गृहम् । नमस्विनः ॥ १० ॥ ८ ॥

हे स्तोतः विपश्चितं विशिष्टज्ञानं श्रुतं विभुतं पख्यातं वपिन्द्रं स्तुहि प्रशंस । यस्येन्द्र-
स्य हरी अश्वौ प्रसक्षिणा शत्रूणां प्रसहन्शीलौ नमस्विनो हविष्मतः दाशुषोदत्तवतो यजमानस्य
गृहं गन्तारा गमनशीलोच तमिन्द्रं स्तुहीति संबंधः ममेत्वाच्छीलिकस्तु ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

अथैकादशी—

तूतुजानो महेमते श्वेभिः प्रुषितप्सुभिः ।

आयाहि यज्ञमाशुभिः शमिद्धिते ॥ ११ ॥

तूतुजानः महेमते । अश्वेभिः । प्रुषितप्सुभिः । आ । याहि ।

यज्ञम् । आशुभिः । शम् । इत् । हि । ते ॥ ११ ॥

हे महेमते महते फटाम मनिर्बुद्धिर्यस्यासौ महेमतिः अट्टक छान्दसः सतादश हे
इन्द्र तूतुजानस्त्वरमाणः सन् प्रुषितप्सुभिः स्निग्धरूपैराशुभिः शीघ्रगामिभिरश्वेभिः अश्वै-
र्घनैर्मसमदीयमायातागच्छ । हि यस्मान्ते तव वस्मिन् यज्ञे शमिद् हुसं विद्यतएव अवजा-
गच्छेत्यर्थः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

इन्द्रशविष्ठसत्पतेरयिगृणत्सुधारय ।

श्रवःसूरिभ्योऽमृतवसुत्वन्म् ॥ १२ ॥

इन्द्र । शविष्ठ । सत्पते । रयिम् । गृणत्सु ।

धारय । श्रवः । सूरिभ्यः । अमृतम् । वसुत्वन्म् ॥ १२ ॥

हे शविष्ठ बलवन्तम् सत्पते सत्तां पालयित्वरिन्द्र गृणत्सुस्मासु रयिं धनं धारयाऽव-
स्थापय । अविच सूरिभ्यः स्तोत्रयोवृत्तमनस्वरं वसुत्वन्ं व्याप्तिम् श्रवोन्नं यशोवा दे-
हीति शेषः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

हवेत्वासूरउदितेहवेमध्यन्दिनेदिवः ।

जुपाणइन्द्रसमिभिर्नआगहि ॥ १३ ॥

हवे । त्वा । सूरैः । उदिते । हवे । मध्यन्दिने । दिवः ।

जुपाणः । इन्द्र । समिभिः । नः । आ । गहि ॥ १३ ॥

हे इन्द्र सूरैः सूर्ये उदिते उदयं प्राप्ते सति प्रावःसवने त्वा त्वां हवे आह्वये । तथा
दिवोदिवसस्य मध्यन्दिने मध्यभागे माध्यन्दिने सवने त्वां हवे आह्वये । हे इन्द्र सत्त्वं जु-
पाणः प्रीयमाणः सत्त्वं समिभिः सर्पणशीलैरश्विनोत्मानागसागच्छ ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

आतुर्गहिप्रतुद्रंमत्स्वामुतस्पृगोमंतः ।

तन्तुतनुष्वपूर्य्ययाविदे ॥ १४ ॥

आ । तु । गहि । प्र । तु । द्रव । मत्स्व । सुतस्य ।

गोमंतः । तंतुम् । तनुष्व । पूर्य्यम् । यथा । विदे ॥ १४ ॥

हे इन्द्र तु क्षिप्रमागतामच्छ आगत्यच तु क्षिप्रं प्रद्वय सोमोयत्र निवसति तं देशं प्रति
शीघ्रं गच्छ । गत्वाच गोमतः गोविकारैः पयःप्रभृतिभिः श्रवणद्वयैर्युक्तस्य सुतस्याभिषुतस्य
सोमस्य पानेन मत्स्व माद्य हृष्टोभव । तदनन्तरं यथा अहं विदे उपलभे तथा पूर्वं पूर्वेऽर्तं
तंतुं विस्तृतं यज्ञं तनुष्व सम्यङ्निष्पादय फलोत्पादनसमर्थं कुर्वित्यर्थः ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी—

यच्छक्रासिंपरावति यदर्वावति वृत्रहन् ।
यद्वांसमुद्रे अन्धंसोविनेदसि ॥ १५ ॥ ९ ॥

यत् । शक्र । असि । परावति । यत् । अर्वावति । वृत्रहन् ।
यत् । वा । समुद्रे । अन्धंसः । अविता । इत् । असि ॥ १५ ॥ ९ ॥

हे शकेन्द्र परावति इदं देशं यद्यदि अति भवति हे वृत्रहन् यद्यदि वा अर्वावति तर्हि
भवति वर्तते यद्वा यद्यदि समुद्रे अलधावन्तरिक्षे वा वर्तते तस्मात्सर्वस्मात्पानादागत्य अ-
न्धंसः अन्नस्य सोमसक्षणस्य पानेन अवितेदसि रक्षितेव भवति ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे नवमो वर्गः ॥ ९ ॥

अथ षोडशी—

इन्द्रं वर्धन्तु नो गिर इन्द्रं सुतास इन्दवः ।
इन्द्रे हविष्मतीर्विशो अराणिपुः ॥ १६ ॥

इन्द्रम् । वर्धन्तु । नः । गिरः । इन्द्रम् । सुतासः ।
इन्दवः । इन्द्रे । हविष्मतीः । विशः । अराणिपुः । १६ ॥

नोस्माकं मिरः स्तुतिरूपावाचः इन्द्रं वर्धन्तु वर्धयन्तु सुतासोभिपुताः इन्दवः सोमाश्वा-
स्मदीयास्तमिन्द्रं वर्धयन्तु हविष्मतीर्हविष्यत्यः हविर्भिश्चरुपुरोडाशादिभिर्युक्ताः विशः प्रजाः
तस्मिन्निन्दे अराणिपुनरंसिपुः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

तमिद्विष्वावस्यवःप्रवत्वंतीमिरूतिभिः ।

इन्द्रक्षोणीरवर्धयन्वयाद्व ॥ १७ ॥

तम् । इत् । विष्वाः । अवस्यवः । प्रवत्वंतीभिः ।

ऊतिभिः । इन्द्रम् । क्षोणीः । अवर्धयन् । वयाः । इव ॥ १७ ॥

विषामेधादिभिः अवस्यवोरक्षणकामाः स्तोवारः तमिद तमेवेन्द्रं प्रवत्वंतीभिः प्रकर्षेणा-
भिगच्छीभिः ऊतिभिस्तृप्तिकरीभिराहुतिभिः स्तुतिभिर्वा वर्धयन्ति तथा क्षोणीः क्षोण्यः क्षोणी-
ति पृथिवीनाम तदुपलक्षिताः सर्वे लोकावयाद्व बृक्षस्य शाखाद्व तदधीनाः सन्तोवर्धयन्वर्ध-
यन्ति ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी—

त्रिकंद्गुकेषुचेतनं देवासोयज्ञमन्नत ।

तमिद्वर्धन्तुनो गिरःसदावर्धम् ॥ १८ ॥

त्रिकंद्गुकेषु । चेतनम् । देवासः । यज्ञम् । अन्नत ।

तम् । इत् । वर्धन्तु । नः । गिरः । सदावर्धम् ॥ १८ ॥

त्रिकंद्गुकेषु त्रिकंद्गुकानाम ज्योतिर्गौरापुरिषि श्रीण्याभिष्टविकान्यहानि तेषु देवासो देवाः
चेतनं चेतयितारमिन्द्रं यज्ञं यष्ट्यं अन्नत अवन्वतारुषव तनोतेर्लङि छान्दसोविकरणस्य हुक्
तनिपायोऽछन्दसीत्युपधातोः । तमिद तमेवेन्द्रं नोत्पाकं गिरः स्तुतयश्च वर्धन्तु वर्धयन्तु ।
कीदृशं सदावर्धं सदास्तोत्राणां वर्धयितारम् ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी—

स्तोतायत्तेअनुव्रतउक्थान्यृतुथादधे ।

शुचिःपावकउच्यतेसोअर्द्धतः ॥ १९ ॥

स्तोता । यत् । ते । अनुव्रतः । उक्थानि । ऋतुद्वया ।

दधे । शुचिः । पावकः । उच्यते । सः । अर्द्धतः ॥ १९ ॥

हे इन्द्र यत् यस्य ते तव स्तोत्रा अनुवतः अनुकूलकर्मास्तव कृन्तुषु कालेकाले
उक्तानि शस्त्रादि द्रव्ये विधत्ते करोति लोपस्तआत्मनेपदेऽव्यवितलोपः । परोर्धर्चः परोक्षकृतः ।
सइन्द्रः अद्भुतः आश्चर्यभूतः शुचिः शुद्धः पावकोन्येषामपिशोषकइति उच्यते स्तोत्रभिः
स्तूयते ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

तदिदृस्पचेततियहंप्रलेपुधामसु ।

मनोयत्रावितद्वधुर्विचेतसः ॥ २० ॥ १० ॥

तत् । इत् । रुद्रस्य । चेत्ति । यहम् । प्रलेपु । धामसु ।

मनः । यत्र । वि । तत् । वधुः । विचेतसः ॥ २० ॥ १० ॥

तदिदं तदेव रुद्रस्य रुद्र दुःखं तस्य द्रावयितुरीश्वरस्य यहं अपत्यं मरुत्सपात्मकं यदा
रुद्रशब्देन लक्षणया मरुद्वज्जड्यते रुद्रस्य रुद्रपुत्रस्य मरुद्वजस्य यहं महन्नामेतत् महत्तदेवषष्ठं
प्रलेपु चिरंतनेषु धामसु प्रथिव्यादिस्थानेषु चेतति ज्ञापते वर्तते यत्र यस्मिन्बलविषये विचेतसो-
विशिष्टज्ञानाः स्तोत्राः तावत्सिद्धं मनोमननसाधनं स्तोत्रं पिदधुः कुर्वन्ति तदित्यन्वयः ॥ २० ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे दशमोऽवर्गः ॥ १० ॥

अथैकविंशी-

यदिमेत्तस्यमावरंडमस्यपास्यन्धसः ।

येनविश्वाअतिद्विपोअतारिमि ॥ २१ ॥

यदि । मे । सख्यम् । आवरंडः । इमस्य । पाहि ।

अन्धसः । येन । विश्वाः । अति । द्विपः । अतारिमि ॥ २१ ॥

हे इन्द्र मे मम सख्यं सखित्वं यथावरः यदि आभिमुख्येन वृणुयाः बर्हि इमस्य अस्य
हृत्तिरोपाभावश्छान्दसः पुरोवर्तिनः अंधसः अन्नस्य सोमलक्षणस्य स्वांशं पाहि पिव । अंधसइति
कर्मणि वा पृष्ठी पिबतेछान्दसोविकरणस्य शपोल्लू।येन त्वत्पत्नि सोमेन हेतुना वयं विस्वाः
सर्वादिपेदेष्ट्रीः शत्रुघ्नेनाः अत्यचारिम अतिउत्तरेम अतिक्रमेम ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी—

क॒दात॑इन्द्रगिर्वि॒णःस्तो॒ताभ॑वाति॒शन्त॑मः ।

क॒दानो॒गव्ये॒अश्व्ये॒वसौ॑दध ॥ २२ ॥

क॒दा । ते । इन्द्र । गिर्वि॒णः । स्तो॒ता । भ॒वाति॒ ।

शम्भ॑तमः । क॒दा । नः । गव्ये॑ । अश्व्ये॑ । वसौ॑ । द॒धः ॥ २२ ॥

हे गिर्वणोगिरां स्तुतीनां संभक्तस्मिन् वे तव स्तोता शंतमः सुखतमोतिशयेन सुखवान् कदा कस्मिन्काले भवाति भवेत् कदा कस्मिन् काले नोस्यान् गव्ये गोरामूहे अश्व्ये अश्व-
संधि वसौ निवासभूतेन्यस्मिन्नपि धने दधः धारयेः ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी—

उ॒तते॒सुष्टु॑ता॒हरी॒वृष॑णाव॒हतो॒रथ॑म् ।

अ॒जु॒र्यस्य॑म॒दिन्त॑मं॒यमी॑महे ॥ २३ ॥

उ॒त । ते । सु॒ष्टु॒ता । ह॒री । इति॑ । वृष॑णा । व॒हतः॒ ।

रथ॑म् । अ॒जु॒र्यस्य॑ । म॒दिन्त॑मम् । यम् । ई॒महे ॥ २३ ॥

उतापिच हे इन्द्र सुष्टुता शोभनस्तुती वृषणा वृषणी कामानां वर्षितारी हरी अश्वौ अ-
जुर्यस्य जरारहितस्य वे तव रथं इदानीं वहतः अस्मन्निकटं प्रापयतः मद्विन्तमं अतिशये-
न मद्वन्तं यं त्वां धनं ईमहे याचामहे तस्य वक्ष्यन्वयः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी—

तमी॑महेपुरु॒ष्टुत॑य॒हं॒प्रत्ना॑भि॒रु॒तिभिः॑ ।

नि॒व॒हिर्पि॑प्रि॒येस॑द॒ध॒हिता॑ ॥ २४ ॥

तम् । ई॒महे । पु॒रु॒ष्टु॒तम् । य॒हम् । प्र॒त्नाभिः॑ ।

रु॒तिभिः॑ । नि । व॒हिर्पि॑ । प्रि॒ये । स॒द् । अ॒ध॒ । हि॒ता ॥ २४ ॥

यहं महावं पुरुष्टुवं बहुभिः स्तुतपिन्द्रं प्रवाभिः पुराणीभिः कृतिभिस्तृप्तिकरीभिः सो-
माहुतिभिर्हेतुभिः ईश्वरे पाचायहे सचेन्द्रः मिये प्रोतिकरे वहिषि आस्तोषेर्द्धं निषद्व निषीदनु
हविःस्वीकरणापोपविशतु अधार्नवरं द्विवा द्वैर्धं वर्धमानानि चरुपुरोडाशादीनि सोमस्तक्ष-
णानिच हवींषि स्वीकरोत्वितिशेषः ॥ २४ ॥

अथ पंचविंशी—

वर्धस्वामुपुरुष्टुतृप्तिपुताभिरुतिभिः ।

धुक्षस्वपिप्युपीमिषमवाचनः ॥ २५ ॥ ११ ॥

वर्धस्व । सु । पुरुष्टुतृ । तृप्तिपुताभिः । कृतिभिः ।

धुक्षस्व । पिप्युपीम् । इषम् । अर्च । च । नः ॥ २५ ॥ ११ ॥

हे पुरुष्टुत बहुभिः स्तुतेन्द्र ऋषिस्तुवाभिः ऋषिभिर्वैश्वदर्शिभिः पुरा स्तुताभिः कृतिभीर-
क्षाभिः तु एषु वर्धस्वामान्वर्धय । यद्वा ऋषिभिरुतादिताभिः कृतिभिः स्तुतिभिः त्वं वर्धस्व वृ-
द्धिं प्राप्नुहि । नोस्मभ्यंच पिप्युपीं प्रवृद्धां इषे इष्यमाणमन्नं अवघुक्षस्व अवाङ्मुखमस्मदभिमुखं
धुक्षस्व क्षारय देहीत्यर्थः ॥ २५ ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

अथ पञ्चविंशी—

इन्द्रत्वमवितेदसीत्थास्तुवतोअद्रिषः ।

ऋतादिधर्मितेधियमनोयुजम् ॥ २६ ॥

इन्द्र । त्वम् । अविता । इत् । अस्ति । इत्या । स्तुवतः । अद्रिषुः ।

ऋतात् । द्युर्मि । ते । धियम् । मनःयुजम् ॥ २६ ॥

हे अद्रिषः वज्रवज्जिन्द्र त्वं इत्या इत्यमनेन प्रकारेण स्तुवतः स्तोत्रं कुर्वतोयजमानस्य
अवितेदसि रक्षितैरभ्यसि । यतएवमतःकारणात् अहमपि ऋतायत्तादेतोः मनोयुजं मनसा मन-
नोयेन स्तोत्रेण प्राप्या ते त्वदीयां धियमनुग्रहयुद्धि इयमिं प्राप्नोमि । यद्वा ऋतात्तात्पभृताद् त्वचः
स्तोत्रेण युक्तं त्वत्प्रोविकरं कर्माहं प्राप्नोमि ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

इहत्यासंधमाद्यायुजानःसोमपीतये ।
हरीइन्द्रप्रतद्वसूअभिस्वर ॥ २७ ॥

इह । त्या । सधमाद्या । युजानः । सोमपीतये । हरी । इति ।
इन्द्र । प्रतद्वसू इति प्रतद्वसू । अभि । स्वर ॥ २७ ॥

हे इन्द्र इहास्मिन्यामे सोमपीतयेसोमपानायाभिस्वराभिगच्छ । किंकुर्वन् त्या त्वी सौ
प्रसिद्धौ सधमाद्या त्वया सह हविर्भिर्मादयितव्यौ तर्पयितव्यौ प्रतद्वसू प्राप्तवसू विस्तीर्णधनौ
इंदशौ हरी त्वदीयावभवौ युजानः रथेन संपोषयन् ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी-

* अभिस्वरन्तुयेतवर्द्रातःसक्षतश्रियम् ।
उतोमरुत्वतीविंशोअभिप्रयः ॥ २८ ॥

अभि । स्वरन्तु । ये । तव । रुद्रातः । सक्षत । श्रियम् ।
उतो इति । मरुत्वतीः । विंशः । अभि । प्रयः ॥ २८ ॥

अभिस्वरन्तु अभिगच्छन्तु ते । हे इन्द्र तवानुचराः रुद्रासोरुद्रपुत्रा येमरुतः संति । अपिच
ते श्रियं श्रयणीयमिमं यज्ञं सक्षत सचंतु प्राप्नुवन्तु । उतो अपिच मरुत्वतीर्मरुद्भिर्गुक्ताः विंशः
अन्यापि देवीः प्रजाः प्रयः अन्ननामैतत् अस्मदीयं हविर्लक्षणमन्नमभिगच्छन्तु ॥ २८ ॥

अथैकोविंशी-

इमाअस्यप्रतूर्तयःपदंजुपन्तयद्वि ।
नाभायज्ञास्पसन्दधुर्यथाविदे ॥ २९ ॥

इमाः । अस्य । प्रतूर्तयः । पदम् । जुपन्तु । यत् । द्वि ।
नाभा । यज्ञस्य । सम् । दधुः । यथा । विदे ॥ २९ ॥

अस्पेन्द्रस्य संप्रविश्यः इमाः पूर्वोक्तामरुदादिरूपाः प्रजाः प्रतूर्तयः प्रक्रमेण शत्रू-
णां हितिन्यः पदं स्थानं जुपन्त असेवन्त । द्वि युक्ते यत्स्थानं अन्येदुःपापमस्ति

तत्पदमित्यर्थः । अपिच ताः यज्ञस्य ज्योतिष्टोमादेः नाभा नाभौ नाभिस्थानीये हविर्धाने उत्तरवेद्यां ना संदधुः संनिदधते । यथा येन प्रकारेण विदे विन्दे अपेक्षितं धनं लभे तथेत्यर्थः । यद्वा विदे ज्ञानाय यथात्माकं वरं ज्ञानं भवति तथेत्यर्थः ॥ २९ ॥

अथ त्रिंशी—

अयं दीर्घाय चक्षसे प्राचिं प्रयत्यध्वरे ।

मिमीते यज्ञमानुषविचक्ष्य ॥ ३० ॥ १२ ॥

अयम् । दीर्घाय । चक्षसे । प्राचिं । प्रयति । अध्वरे ।

मिमीते । यज्ञम् । आनुषक् । विचक्ष्य ॥ ३० ॥ १२ ॥

प्राचि प्राचीने प्रागायते यज्ञगृहे अध्वरे हिंसारहिते यज्ञे प्रयति गच्छति पर्वतमाने सति अयमिन्द्रः पर्वतमानं तं यज्ञं आनुषक् आनुषकमानुष्येण विचक्ष्य विशेषेण दृष्ट्वा मिमीते निष्पादयति किमर्थं दीर्घायताय चक्षसे दर्शनाय । यद्वा दृष्टव्याय कर्त्ताप ॥ ३० ॥

॥ इति षष्ठस्य पथमे द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

अथैकाविंशी—

रुपायमिन्द्रतेरथ उतो ते रुपणा हरि ।

रुपा त्वं शतक्रतो रुप हवः ॥ ३१ ॥

रुपा । अयम् । इन्द्र । ते । रथः । उतो इति । ते । रुपणा ।

हरी इति । रुपा । त्वम् । शतक्रतो इति शतक्रतो । रुपा । हवः ॥ ३१ ॥

हे इन्द्र ते त्वदीयः अयं रथः रुपा कामानां वर्धिता उतो अपिच तत्र हरी अश्वौ रुपणा रुपणी वर्धितारौ हे शतक्रतो बहुकर्मन् बहुप्रजेन्द्र त्वं च रुपा वर्धिता कामानां तथा हयस्तद्विषयमाह्वानं च रुपा वर्धिता त्वद्विषयमाह्वानमपि कामानवर्धति किमु षक्यं त्वदीयारथादयो वर्धन्तीति भावः ॥ ३१ ॥

अथ द्वाविंशी—

रुपाग्रावा रुपामदो रुप सोमो अयं सुतः ।

रुपा यज्ञो यमिन्वसि रुप हवः ॥ ३२ ॥

रपा । पावा । रपा । मदः । रपा । सोमः । अयम् ।

सुतः । रपा । यज्ञः । यम् । इन्द्रसि । रपा । हवः ॥ ३२ ॥

यावा अभिपवसाघनपापाणः वृषा वरिषा कापानां हे इन्द्र त्वदीयः सोमपानजन्योमदश्च
वृषा वरिषा सुतस्वदर्थमभिपुतोयं सोमश्च वृषा वरिषा यं यज्ञमिन्वसि त्वं प्रामोषि सच यज्ञोवृषा
अभीष्टस्य फलस्य वरिषा त्वदीयोहवश्च वृषा ॥ ३२ ॥

अथ त्रयस्त्रिंशी-

रपात्वारुपणं हुवे वज्रि चित्राभिस्तुतिभिः ।

वावन्थ हिमतिष्ठति रपा हवः ॥ ३३ ॥ १३ ॥

रपा । त्वा । रुपणम् । हुवे । वज्रिन् । चित्राभिः ।

ऊतिष्ठतिः । वावन्थ । हि । प्रतिष्ठतिम् । रपा । हवः ॥ ३३ ॥ १३ ॥

हे वज्रिन् वज्रवज्रिन्द्र रुपणं वृषाणं वरिषां त्वा त्वां वृषा वरिषा हविषामासेकाऽहं चित्रा-
भिधायनीपाभिः नानाविधाभिर्वा ऊतिभिस्तृप्तिकरीभिःस्तुतिभिः हुवे आहूये । हि यस्मात् त्वं
प्रतिष्ठति त्वामभिरक्ष्य ऊवं स्तोत्रं वक्थ वनसि संभजसि अवस्त्वदीयोहवआह्वानं वृषा व-
रिषा । यद्वा हवोह्वावज्योवृषा वरिषा त्वां यस्मात् स्तुर्वि वनसि यस्मात् त्वां हुवइत्यर्थः ॥ ३३ ॥

॥ इति षष्ठस्य पथमे वयोदशोपगः ॥ १३ ॥

यदिन्द्राहमिति पञ्चदशर्चं द्वितीयं सूक्तं गोपूजयश्वसुकिनोः काण्वगोत्रयोरार्षं गायव-
मेन्द्रं तथावानुक्तान्तम्- यदिन्द्रपञ्चोना गोपूजयश्वसुकिनो काण्वायनापिति । महावते नि-
ष्केवत्यपतत्सूक्तम् । तथैव पञ्चपारण्यके सूच्यते-यदिन्द्राहं यथात्वं प्रसन्नान् चरंणीनामिदं
केइति । एतीये पर्याये वसरास्तेपीदंसकं सजिवंच-यदिन्द्राहं तेमहइति ।

तत्र प्रथमा-

यदिन्द्राहं यथात्वमीशीयवस्व एकुदत् । स्तोतामे गोपस्वास्यात् ॥ १ ॥

यत् । इन्द्र । अहम् । यथा । त्वम् । ईशीय । वस्वः । एकः ।

इत् । स्तोता । मे । गोदस्वा । स्यात् ॥ १ ॥

हे इन्द्र यथा त्वं एकइव एकएव केवलं वस्त्वोवसुनोषनस्य ईशिषे एवमपि यद्यदि अहं ईशीय
ऐश्वर्ययुक्तःस्याम् तदानीं मे यम स्तोता गोसाखा स्यात् गोभिः सहितोभवेत् ईश्वरस्य तव स्तो-
ता कुतोहेतोः गोः सहितो न भवेत् अपितु भवेदित्यग्निप्रायः ॥ १॥

अथ द्वितीया—

शिक्षेयमस्मैदित्सेयं शचीपते मनीषिणे । यदहं गोपतिः स्याम् ॥ २॥

शिक्षेयम् । अस्मै । दित्सेयम् । शचीपते । मनीषिणे । यत् ।

अहम् । गोपतिः । स्याम् ॥ २ ॥

हे शचीपते शक्तिमन्निन्द्र अस्मै मनीषिणे मनसईशिषे स्तोत्रे दित्सेयं दातुमिच्छेयम्
तदनंतरं शिषेयं प्रार्थित्वं धनं दद्यां च । यद्यदि अहं गोपतिः गवामधिपतिः स्यां भवेयम् त्वत्प-
सादादिति शेषः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

धेनुर्दुष्टं द्रसूनुता यजमानाय सुन्वते । गामर्ध्वं पिप्युपी दुहे ॥ ३ ॥

धेनुः । ते । दुष्टः । सूनुता । यजमानाय । सुन्वते । गाम् । अर्ध्वम् ।

पिप्युपी । दुहे ॥ ३ ॥

हे इन्द्र ते तव स्रुता स्तुतिरूपा गामधेनुः दोग्ध्री गौर्भूता सुन्वते सोमाभिपथं कुर्वते य-
जमानाय गामर्ध्वं च उपलक्षणमेतत् गवाम्बादिकं सर्वमभिलषितं दुहे दुग्धे । किं कुर्वती पिप्युपी
तमेव पदधंयिषी ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

मतेवर्तास्ति राधस इन्द्रदेवो नमर्त्यः । यद्वित्ससिस्तुतो मघम् ॥ ४ ॥

न । ते । वर्ता । अस्ति । राधसः । इन्द्रः । देवः । न । मर्त्यः । यत् ।

द्वित्ससि । स्तुतः । मघम् ॥ ४ ॥

हे इन्द्र ते तव राघसोधनस्य स्तोतृभ्योदातव्यस्य कर्ता निवारकोदेयोनास्ति नविद्यते ।
न मर्त्यः मनुष्योपि निवारकोनास्ति । स्तुतः स्तोतृभिः प्रख्यापितगुणः सन् यन्मार्गं धर्मं मंहनी-
यं धनं दितासि त्वं दातुमिच्छसि ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

यज्ञ इन्द्रं मवर्धय च भूमिं व्यवर्तयत् । चक्राण ओपशं दिवि ॥ ५ ॥ १४ ॥

यज्ञः । इन्द्रम् । अवर्धयत् । यत् । भूमिम् । वि । अवर्तयत् ।

चक्राणः । ओपशम् । दिवि ॥ ५ ॥ १४ ॥

यतोयजमानैरनुष्ठीयमानोषागः इन्द्रं देवमवर्धयत् भूयतेहि—इन्द्र इदं हविरजुषतायीवृधत-
महो ज्यपोकतेति । स इन्द्रो यद्यस्माद्भूमिं पृथिवीं व्यवर्तयत् वृष्ट्यादिमदानेन विशेषेण वर्तमाना-
मकरोत् । किं कुर्वन् दिव्यन्तरिक्षे मेधं ओपशं उपेत्य रायानं चक्राणः कुर्वन् यद्वा आत्मनि सम-
वेतो दीर्यविशेषोपशः तमन्तरिक्षे कुर्वन् ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

अथ षष्ठी—

वावृधानस्य ते वयं विश्वा धनानि जिग्युषः । ऊतिमिन्द्रावृणीमहे ॥ ६ ॥

वावृधानस्य । ते । वयम् । विश्वा । धनानि । जिग्युषः । ऊतिम् ।

इन्द्र । आ । वृणीमहे ॥ ६ ॥

हे इन्द्र वावृधानस्य वर्धमानस्य विश्वा विश्वानि सर्वाणि धनानि शत्रुसंघीनि जिग्यु-
षो जितयतस्ते तव ऊतिं रक्षां वयमावृणीमहे आभिमुख्येन संभजामहे ॥ ६ ॥

चातुर्विधिकेहनि प्रातःसवने ब्रह्मरात्रे व्यन्तरिक्षमतिरदित्ययं पर्यासस्तृचः स्रज्यतेहि—
व्यन्तरिक्षमतिरदित्यपाश्वस्य सुन्दवदनि वृचाः पर्यागा इति । अहर्गणेषु द्वितीयादिष्वहः स्वपि द-
स्येव तस्मिन्नेव रात्रौ पर्यासस्तृचः स्रजितं च—पर्यासाकृत्वोहरहः शस्यानीति होवकाद्वितीया
दिष्वेवेति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते सप्तमी—

व्यं१न्तरिक्षमतिरन्मदे॒सोम॑स्यरो॒चना । इन्द्रो॒यद॑सि॒नह॑लम् ॥ ७॥

वि । अ॒न्तरि॑क्षम् । अ॒तिर॑त् । मदे॑ । सोम॑स्य । रो॒चना । इन्द्रः॑ ।

यत् । अभि॑नत् । ब॒लम् ॥ ७ ॥

सोमस्मपानेन मदे हर्षे सति रोचना रोचमानमन्तरिक्षं अयमिन्द्रोऽयतिरत् व्यवर्धयत् य-
त् यस्मात्कारणात् बलं आनृत्य स्थितमसुरं मेघं वा अभिनत् व्यदारयत् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

उ॒द्गा॒आ॒ज॒द॒ङ्गि॒रो॒म्य॒आ॒वि॒ष्क॒ण्व॒गु॒हा॑स॒तीः । अ॒र्वा॒ध्व॑न्नु॒दे॒ब॒लम् ॥ ८॥

उत् । गाः । आ॒ज॒त् । अ॒ङ्गि॒रः॒म्यः । आ॒विः । कृ॒ण्वन् ।

गु॒हा । स॒तीः । अ॒र्वा॒ध्वम् । नु॒नु॒दे॒ । ब॒लम् ॥ ८ ॥

अंगिरोऽप्यङ्गपिभ्यः बलानुचरैः पणिभिरपहतागाः उदाबत् लदममयत् किं कुर्वन् गुहा
गुहायां पिते सतीः विद्यमानाः यथा नदश्यन्ते तथा पणिभिर्गुहाः वा गाः आविष्कण्वन् प्रका-
शयन् अपिच पणीनां अधिपतिं बलमसुरमपि अर्वाध्वमधोग्रस्रं नुनुदे प्रेरितवान् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

इ॒न्द्रेण॑रो॒चना॑दि॒वो॒दृ॒ह्णानि॑दृ॒ह्णितानि॑च । स्थि॒राणि॑न॒परा॑णुदे॑ ॥ ९॥

इ॒न्द्रेण॑ । रो॒चना॑ । इ॒वः । दृ॒ह्णानि॑ । दृ॒ह्णितानि॑ । च । स्थि॒राणि॑ ।

न । प॒रा॒णुदे॑ ॥ ९ ॥

दिवोयुक्तोक्तस्य संबन्धीनि रोचना रोचमानानि देवगृहात्पणानि नक्षत्राणि इन्द्रेण दृह्णा-
नि दृढावयवानि बलवन्ति रुवानि दृह्णितानि च दृढीकृतानि यथा एकत्रैवेत्येनावतिष्ठन्ते त-
थाकृतानीत्यर्थः । यद्वा बृहद्दृहि बृहि बृह्यौ दृह्णितानि वर्धितानिचेत्यर्थः । अपिच स्थिराणि
स्यान्नि दृढानि तानि न पराणुदे परानोदनीयानि नभवन्ति न केनापि स्थानात्प्रव्यावयितुं
शक्यानीत्यर्थः नुदमेरणे अस्मात्कृत्यार्थे इति केन्यत्ययः ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

अ॒पामूर्मिर्मदं॑न्निव॒स्तोम॑इन्द्राजिरायते । विते॒मदा॑अराजिपुः॥ १० ॥ १५ ॥

अ॒पाम् । ऊ॒र्मिः । म॒दं॑इ॒द्व । स्तो॒मः । इ॒न्द्र । अ॒जि॒र॒इ॒य॒ते । वि ।

ते । म॒दाः । अ॒रा॒जि॒पुः ॥ १० ॥ १५ ॥

अपां समुद्राणामूर्मिस्तरंगः मदन्निव यथा मायम् उपर्युपरिजायते हे इन्द्र स्तोमस्त्वदी-
यं स्तोत्रं तथा अजिरायते अजिरः क्षिप्रगामी स इवाचरति । अपि च ते त्वदीया मदाः स्तोत्रज-
न्याः स्तोमपानजन्याश्च विअराजिपुः विशेषेण राजन्ते दीप्यन्ते ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे पञ्चदशोवर्गः ॥ १५ ॥

अथैकादशी—

त्वंहि॒स्तोम॑वर्धन॒इन्द्रा॑स्यु॒क्त्यव॑र्धनः । स्तोत॒वृणामु॑तभ॒द्र॒कृत् ॥ ११ ॥

त्वम् । हि । स्तो॒म॒इ॒व॒र्ध॒नः । इ॒न्द्र । अ॒सि । उ॒क्त्य॒इ॒व॒र्ध॒नः ।

स्तो॒त॒वृ॒णाम् । उ॒त । भ॒द्र॒कृ॒त् ॥ ११ ॥

हे इन्द्र त्वं हि त्वं सत्तु स्तोमवर्धनः स्तोमेन विवृतपञ्चदशादिना वर्धनीयोसि यथा
उक्त्यवर्धनः उक्त्यैः शस्त्रैर्वर्धनीयश्च त्वमेवासि । उवापि च स्तोतवृणामस्याकं भद्रकृत् भद्रस्य
कल्याणस्य फलस्य कर्वापि त्वमेवासि ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

इन्द्र॑मित्के॒शिना॑हरी॒स्तोम॑पेया॒यव॑क्षतः । उप॑य॒ज्ञांसुरा॑र्धसम् ॥ १२ ॥

इ॒न्द्रम् । इ॒त् । के॒शिना॑ । ह॒री इति॑ । स्तो॒म॒इ॒पे॒या॒य । व॒क्ष॒तः । उप॑ ।

य॒ज्ञम् । सु॒इ॒रा॒र्ध॒सम् ॥ १२ ॥

केशिना केशिनी मूर्धन्यानि जामानि केशास्तद्वन्तौ हरी आसौ सुरापसं शोभनघनं इन्द्रमिव इन्द्रमेव यत्तमुपास्मघन्तं भवि सोमपेयाय सोमपानार्थं वक्षतः वह्वां यद्वा यस्तं यद्व्यमिदं उपवहताम् ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

अ॒पा॒फि॒ने॒न॒न॒मु॒चे॒ः शि॒रः॒ इ॒न्द्रो॒द॒व॒र्त॒यः । वि॒श्वा॒य॒ज॒यः॒ स्पृ॒धः ॥ १३ ॥

अ॒पा॒म् । के॒ने॒न । न॒मु॒चे॒ः । शि॒रः॒ । इ॒न्द्र । उ॒त् । अ॒व॒र्त॒यः ।

वि॒श्वाः । य॒त् । अ॒ज॒यः । स्पृ॒धः ॥ १३ ॥

पुरा किलेन्द्रोसुरात् जित्वा न मुचिमसुरं ग्रहीतुं न शशाक तच्च युष्मन्मानस्तेनासुरेण जगृहे तच्च गृहीतमिन्द्रमेवमवोचत् त्वां विसृजामि रात्रावद्विच शुष्केणाद्रेण चामुधेन यदि मां माहिंसीरिति । सहन्द्रस्तेनविसृष्टः सन् अहोरात्रयोः संधौ शुष्काद्रंविजृम्भणेन केनेन तस्यशिरश्चिच्छेदं अयमर्थोऽस्यां प्रतिपाद्यते-हे इन्द्र अपां केनेन वज्रोभूतेन नमुचेरसुरस्य शिरः उदवर्तयः शरीराद्गुदवर्तयः अच्छेत्सीरित्यर्थः । कदेतिचेद यपदा विश्वाः सर्वाः स्पृधः स्पर्धमानाः आसुरीः सेनाः अजयः जितवानसि ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

मा॒या॒भि॒रु॒त्ति॒सं॒स्पृ॒त॒इ॒न्द्र॒या॒मा॒रु॒क्ष॒तः । अ॒व॒द॒स्यूर्ध्व॒धू॒नु॒याः ॥ १४ ॥

मा॒या॒भिः॒ । उ॒त्त॒सि॒स्पृ॒तः । इ॒न्द्र । द्या॒म् । आ॒रु॒क्ष॒तः । अ॒व ।

द॒स्यूर्ध्व॒ । अ॒धू॒नु॒याः ॥ १४ ॥

हे इन्द्र मायाभिः उत्तिस्पृतः सर्वत्र प्रसरतः द्यां आरुक्षतः शुद्धोऽं आरोहतः दस्यूर्ध्वं शत्रून् उपसेभून् अवाधूनुयाः अवाहूस्तं प्रेरितवानसि ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

अ॒सु॒न्वा॒मि॒न्द्र॒संस॒दं॒वि॒पू॒र्चा॒न्य॒ना॒श॒यः । सो॒म॒पा॒उ॒त्त॒रो॒म॒व॒न् ॥ १५ ॥ १६ ॥

असुन्वाम् । इन्द्र । समऽसदम् । विपूचीम् । वि । अनाशयः ।
सोमऽपाः । उत्तर्तः । भवन् ॥ १५ ॥ १६ ॥

हे इन्द्र त्वं सोमपाः सोमस्य पावा भूत्वा उत्तरः उत्कृष्टवरोभवन् असुन्वां सोमाक्षिपवही-
नां संसदं जनसंहतिं विपूचीं परस्परविरोधेन विपु नाना गर्ची व्यनाशयः विशेषेण नाश-
यसि ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे षोडशोवर्गः ॥ १६ ॥

तम्बभीति त्रयोदशर्चं तृतीयं सूक्तं औष्णिहमेन्द्रं पूर्वोकावेवक्रपी तथाचानुक्रम्यते—त-
म्बभित्तोनौष्णिहमिति । महाव्रते निष्केवल्ये औष्णिहवृचारीतावुचभावर्जमेतत्सूक्तम् सूच्यते-
हि—तम्बभिप्रगायतेत्युत्तमामुद्धरतीति । आभिष्टविकेपूकथ्येपु तृतीयसवने ब्रह्मशले आपस्त-
चोपैकत्पिकोनुरूपः सन्नितञ्च—तम्बभिप्रगायववयमुत्त्वामपूग्येति ।

तत्र प्रथमा—

तम्बभिप्रगायतपुरुहूतंपुरुष्टुतम् । इन्द्रंभीभिस्तविपमाविवासत ॥ १ ॥

तम् । ऊँ इति । अभि । प्र । गायत । पुरुहूतम् । पुरुष्टुतम् ।
इन्द्रम् । गीऽभिः । तविपम् । आ । विवासत ॥ १ ॥

पुरुहूतं बहुभिराहूतं पुरुष्टुतं बहुभिःस्तुतं तमु तमेवेन्द्रं हे स्तोत्रारः अभिप्रगायत अभि-
मुत्तं प्रकर्षेणस्तुभ्यम् एतदेवस्पष्टयति तविपं महान्तमिन्द्रं भीर्भित्वाभिः आविवासत परिचरत ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

यस्यद्विहंसोवृहत्सहोदाधारोदसी । गिरीरज्याँअपःस्वर्ह्यत्त्वना ॥ २ ॥

यस्य । द्विहंसः । वृहत् । सहः । दाधारः । रोदसी इति ।
गिरीन् । अज्यान् । अपः । स्वः । वृहत्त्वना ॥ २ ॥

द्विहंसः द्वयोःस्थानयोः परिवृढस्य यस्येन्द्रस्य वृहन्महत् सहोवचं रोदसी पावाप्रथि-
व्यौ दाधार धारयति आन्दसोऽदिद् गुणादित्वादभ्यासदीर्घः तथा अजान् क्षिप्रगमनाङ्गिरीन्

पवतां मेघान् वा स्वः सरणशीला अपउदकानिच वृषत्वना वीर्येण यस्येन्द्रस्य बलंधारयति त-
त्रावस्थापयति तन्वभीति पूर्णया संबधः सत्वमित्युत्तरया वा ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सराजसिपुरुषुतैर्एकोदृत्राणिजिघ्रसे । इन्द्रजैत्राश्रवस्याचयन्तवे ॥ ३ ॥

सः । राजसि । पुरुषस्तुत । एकः । दृत्राणि । जिघ्रसे । इन्द्र ।
जैत्रा । श्रवस्या । च । यन्तवे ॥ ३ ॥

हे पुरुषुत बहुभिः स्तुतेन्द्र सपूर्वोक्तगुणस्त्वं राजसि दीप्यसे इंग्रिपे वा अपिच त्वमेकः
सहायरहितः केवलएवसन् वृत्राण्यावरकाणि शत्रुजातानि जिघ्रसे हववानसि । किमर्थं जैत्रा
जैत्राणि जेतव्यानि धनानि श्रवस्या अवस्यानि अवणीयाग्न्यानि यद्वा श्रवणाहाणि
यशांसि च यंतवे यन्तुं नियन्तुं स्वाधीनं कर्तुम् ॥ ३ ॥

आभिष्टुतिकेपूकथ्येपु तृतीयसवने बलरासे तदेवमिति तृचोदैकस्विकःस्तोत्रियः सूभ्य-
मेहि—वैतेमर्दगृणीमसितत्त्वमभिप्रायतेति ।

तत्राद्या सूक्ते चतुर्थी—

तंनेमर्दगृणीमसिदुर्पणंपृतसुसांसहिम् । उल्लोकलुभमद्रिवोहरिश्रियम् ॥ ४ ॥

तम् । ते । मर्दम् । गृणीमसि । दुर्पणम् । पृतसु । ससहिम् ।

लुं दति । लोकाःलुभम् । अद्रिःश्वः । हरिश्श्रियम् ॥ ४ ॥

हे अद्रिवोद्यजवन्निद्रवे त्वदीयं तं मर्दं सोमपानजनितं हर्षं गृणीमसि गृणीमःपरांसायः
गृशब्दे अयादिः ध्यादीनांह्रस्वः इदंत्वोमसीति मसइकारागमः । कीदृशं वृषणं यदितारं कामानां
पृतसु संशयेषु सासहि शत्रूणांमित्रनिवारं टोरुल्लुं टोरुस्य स्थानस्य कनारं हरिश्रियं ह-
रिश्चामरारायां श्रयणार्थं सत्त्वं उशब्दः समुच्चये पदशूरे वा ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

येनुज्योर्नीप्यायवेमनयिचविवेदिथ ।

मन्द्रानोअस्पवर्हिपोनिराजसि ॥ ५ ॥ १७ ॥

येन । ज्योतींषि । आ॒र्धवे । मन॒वे । च । वि॒वेदि॒य । म॒न्त्रानः ।
अ॒स्य । व॒र्हिषः । वि । रा॒ज॒सि ॥ ५ ॥ १७ ॥

हे इन्द्र येनात्मोयेन मदेन आयवे और्वशेयाय मनवे विवस्वतः पुत्राय च ज्योतींषि सूर्या-
दीनि वृषादिभिरावृत्तानि तद्धरणेन विवेदिथ अलंभयः प्रज्ञापितवान् प्रकाशितवानसीत्यर्थः तेन
मदेन मन्दानोषोदमानस्त्वं अस्य वर्हिषा वृद्धस्य यज्ञस्य विराजसि विशेषेणेशिषे । यद्वा अ-
स्येति तृतीयार्थेऽपि अमेन वर्हिषा वृद्धेन हव्यन् विराजसि विशेषेण दीप्यसे ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे सप्तदशोवर्गः ॥ १७ ॥

अथ पष्ठी—

तव॒द्याचि॒त्त॒उ॒क्थिनो॒नु॒ब्रुव॒न्ति॒पूर्व॒थां । वृ॒ष॒प॒त्नीर॒पोज॑यादि॒वेदि॒वे ॥ ६ ॥
तत् । अ॒द्य । चि॒त् । ते । उ॒क्थि॒नः । अनु॒ । स्तु॒व॒न्ति । पूर्॒व॒था ।
वृ॒ष॒प॒त्नीः । अ॒पः । ज॒य । दि॒वे॒दि॒वे ॥ ६ ॥

हे इन्द्र ते त्वदीयं तत्पत्तिर्द्धं बलं अद्याचिद् अद्यापि पूर्वथा पूर्वस्मिन्काले इव उक्थि-
नः शस्त्रिणः स्तोतारः अनुब्रुवन्ति क्रमेण प्रशंसन्ति सत्त्वं वृषपत्नीः वृषा वर्पिता पर्जन्यः पति-
यांतां तादृशीत्पः दिवेदिवे प्रतिदिवसं जय स्वायत्तंकुरु ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

तव॒त्पदि॒न्दि॒यं बृ॒हत्तव॒शु॒ष्मं॒मुत्त॑क्र॒तुम् । वज्रं॑शि॒शाति॒धि॒प॒णा॒वरे॑ण्यम् ॥ ७ ॥
तव । त्वत् । इ॒न्द्रि॒यम् । बृ॒हत् । तव । शु॒ष्मम् । उ॒त् । क्र॒तुम् ।
वज्रं । शि॒शा॒न्ति । धि॒प॒णा । वरे॑ण्यम् ॥ ७ ॥

हे इन्द्र तव त्वत् वत्पत्तिर्द्धं इन्द्रियमिन्द्रस्यालिङ्गं बृहत्पञ्चवं वीर्यं धिपणा स्तुतिः शिशा-
ति निःश्रपति वीक्षणीकरोति । तथा तव त्वदीयं शुष्मं शोषकं बलं उवापिच क्रतुं प्रज्ञानं बलं
कर्म वा वरेण्यं वरणीयं वज्रमायुधं च स्तुतिः वीक्षणीकरोति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

तव॒द्यौरि॒न्द्रपौं॒स्यै॒पृथि॒वीव॑र्ध॒ति॒श्रवः॑ । त्वामा॒पः॒पर्व॑तासञ्च॒हि॒न्विरे ॥ ८ ॥

तव । यौः । इन्द्र । पौंस्यम् । पृथिवी । वर्धति ।

शर्वः । त्वाम् । आपः । पर्वतासः । च । हिन्विरे ॥ ८ ॥

हे इन्द्र तव त्वदीयं पौंस्यं बलं यौः वर्धयि वर्धयति त्वदीयं श्रवो यशः पृथिवी वर्धय-
ति वृषेण्यन्ताह्रि शशि छन्दस्युग्रपथेत्यार्चधातुकत्वावणेरनिटीविणितोपः तं त्वां आप उदका-
म्यन्तरिक्षाणि पर्वतासः पर्वताः पर्ववन्तोमेषांश्च गिरयश्चवा हिन्विरे ग्रीणयन्ति स्वामित्वेन
प्राप्नुवन्ति वा ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

त्वांविष्णुर्बृहन्सर्पोमित्रोऽगृणातिवरुणः ।

त्वांशर्धोमदत्पनुमारुहन् ॥ ९ ॥

त्वाम् । विष्णुः । बृहन् । शर्धः । मित्रः । गृणाति ।

वरुणः । त्वाम् । शर्धः । मदति । अनु । मारुहन् ॥ ९ ॥

हे इन्द्र बृहन्महात् क्षयोनिवासहेतुर्विष्णुर्मित्रोवरुणश्च त्वां गृणाति स्तौति तथा मारु-
हन् मरुत्संपदि शर्धोबलं त्वामनु मदति तव मदमनुलक्ष्य पश्चान्मायति त्वामनु मादयति वा ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

त्वंवृषाजनानांमंहिष्ठदन्द्रजज्ञिपे ।

सुत्राविश्वास्वपत्यानिदधिपे ॥ १० ॥ १८ ॥

त्वम् । वृषा । जनानाम् । मंहिष्ठः । इन्द्र । जज्ञिपे ।

सुत्रा । विश्वा । स्वपत्यानि । दधिपे ॥ १० ॥ १८ ॥

हे इन्द्र वृषा वर्तिता त्वं जनानां देवजनानां मध्ये मंहिष्ठोदावृत्तमोजक्षिपे पादुर्भवसि।अ-
तएव विश्वा सर्वाणि स्वपत्यानि शोभनैः पुकादिभिः सहिवानि सुत्रा सह दधिपे । यद्वा स्तोत्र-
वमोजक्षिपे पादुर्भवसि अतएव विश्वा सर्वाणि दातुं धारयसि ददासि वा ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य मध्यमेष्टादशोऽङ्कः ॥ १८ ॥

अथैकादशी—

स॒त्रात्वंपुरु॒ष्टुर्नै॒ष्टुर्को॒वृ॒त्राणि॑तोशसे ।

नान्य॑इन्द्रा॒त्करणं॑भूय॑इ॒न्वति ॥ ११ ॥

स॒त्रा । त्वम् । पुरु॒ष्टुत् । एकः॑ । वृ॒त्राणि॑ । तो॒शसे॑ ।

न । अन्यः॑ । इन्द्रा॒त् । कर॑णम् । भूयः॑ । इ॒न्वति॑ ॥ ११ ॥

हे पुरुष्टुत बहुभिः स्तुतेन्द्र त्वमेकोसहायएवसन् सत्रा महन्नामैतत् महान्ति वृत्राणि शत्रुजातानि यद्वा सषेति सहायं सहैव युगपदेव एकयत्नेनैव तोशसे हिनस्ति तोशातिर्वधक-
मां अकर्तुं शक्नोतीतिभावः । अपिचास्मादिन्द्रादन्यः कश्चिद्रूपोबहुतरं करणं कर्म वृत्रवधादिकं
न इन्वति प्रामोति इन्द्रएव कर्तुं शक्नोतीतिभावः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

पदि॑न्द्रम॒न्म॒शस्त्वाना॑न॒हर्वन्त॑ऊ॒तये॑ ।

अ॒स्माकै॑भिर्नृ॒भिर्नृ॒त्रास्व॑र्जय ॥ १२ ॥

यत् । इन्द्र॑ । म॒न्म॒शः । त्वा॒ । नाना॑ । हर्वन्ते॑ ।

ऊ॒तये॑ । अ॒स्माकै॑भिः । नृ॒शभिः॑ । अन्नं॑ । स्वः॑ । ज॒य ॥ १२ ॥

हे इन्द्र यद्यस्मिन् संग्रामे त्वा त्वां मन्मथाः मन्मना मननीयेन स्तोत्रेण नाना बहुप्रकारं हर्व-
न्ते आह्वयन्ति । किमर्थं ऊतये रक्षायै । अत्रास्मिन् संग्रामे अस्माकैभिः अस्माकैरस्मदीयेष्व
नृभिर्नृभिः स्तोत्रभिः आहूतः सन् त्वः शत्रुबलं जयाभिभव ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

अरु॑क्षया॒यनो॑म॒हेवि॒श्वा॒रूपा॒ण्यावि॒शन् ।

इन्द्र॑जैत्राय॒हर्ष॑या॒राची॑पतिम् ॥ १३ ॥ ११ ॥

अरु॑म् । क्षया॒य । नः॑ । म॒हे । वि॒श्वा । रूपा॒णि ।

आ॒श्वि॒शान् । इन्द्र॑म् । जैत्राय॑ । हर्ष॑य । रा॒ची॒इ॒ष्टप॑तिम् ॥ १३ ॥ ११ ॥

हे स्तोतः महे महते नोस्माकं क्षयाय गृह्णामैतत् गृहाय तादृश्यं चतुर्थी गृहार्थं अ-
रमत्तं पर्याप्तं विश्वा विश्वानि व्याह्वानि त्वेषाणि इन्द्रमतानि गुणजातानि आविशान् स्तुत्या-
ध्यामुक्त्वा शचीपतिं शचीतिकर्मनाम कर्मणां पाठकं यद्वा शच्या इन्द्राण्याभर्तारं तमेवेन्द्रं जैत्राय
जैतव्यधनार्थं हर्षय तोषय स्तुत्यापरिचरणेनवेति शेषः ॥ १३ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे एकोनविंशोवर्गः ॥ १९ ॥

प्रसन्नराजमिति द्वादशार्चं चतुर्थं सूक्तं शरिचिठिनाम्नः काण्वस्वार्प गायत्रमैन्द्रं अनुक-
म्पतेहि—प्रसन्नराजं द्वादशोर्निचिठिरिति । अतिरात्रेद्विर्वायेपर्यायेच्छावाकशाले एवमुक्तं सन्नि-
तं—प्रसन्नराजमुपक्रमस्याभरेति । महाव्रतेपि निष्केवल्ये एवमादिकेद्वेसुक्ते उपरितनस्यान्तं ह्रस्वं
वर्जयित्वा तथैवपंचमारण्यकेसन्निवम्—प्रसन्नराजचर्पणीनामिति सूक्ते उत्तरस्योत्तमे उद्धरतीति ।

तत्र मथमा—

प्रसन्नराजचर्पणीनामिन्द्रस्तोतानुव्यंगीर्भिः ।

नरैर्नृपाहंमंहिष्ठम् ॥ १ ॥

प्र । सप्रसन्नराजम् । चर्पणीनाम् । इन्द्रम् । स्तोत ।

नव्यम् । गीर्भिः । नरैर् । नृसहम् । मंहिष्ठम् ॥ १ ॥

चर्पणीनां मनुष्याणां मध्ये सन्नराजम् सम्प्रयाजमानं यद्वा मनुष्याणामधीश्वरमिन्द्रं हे
स्तोतारः मस्तोत प्रकर्षेणस्तुत । कीदृशी गीर्भिः स्तुतिभिर्नव्यं स्तुत्यं नरं नेतारं नृपाहं नृणां
शत्रुमनुष्याणां अभिप्रवितारं मंहिष्ठं दातृवत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

यस्मिन्नुक्तयानिरर्णयन्ति विश्वानि च श्रवस्व्या । अपामवो न संमुदे ॥ २ ॥

यस्मिन् । उक्तयानि । र्णयन्ति । विश्वानि ।

च । श्रवस्व्या । अपाम् । अवः । न । संमुदे ॥ २ ॥

यस्मिन्निन्दे उक्त्यानि शास्त्राणि स्मरंति स्मन्ते विम्बानि सर्वाणि श्रवस्या श्रवस्यानि
श्रवणीयानि हविर्लक्षणाणि अजानिचरमन्ते तत्रदृष्टांतः—समुद्रे उदधौ अपामुदकानां अवेन
अदवि गच्छतीत्यवस्तरंगजातं तद्यथा समुद्रेन्तर्भवति तथारण्यन्तीत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तंसुष्टुत्याविवासेज्येष्ठराजंभरेकृत्तुम् । महोवाजिनंसनिभ्यः ॥ ३ ॥

तम् । सुष्टुत्या । आ । विवासे । ज्येष्ठराजम् ।

भरे । कृत्तुम् । महः । वाजिनम् । सनिभ्यः ॥ ३ ॥

तमिन्द्रं सुष्टुत्या शोभनया स्तुत्या आविवासे परिचरामि कीदृशं ज्येष्ठराजं ज्येष्ठेषु प्रश-
स्तमेषु देवेषु मध्ये राजमानम् राजतेः सत्सद्विपेदिकिषु भरे संग्रामे महोमहतः वृत्रवधादेः कृ-
त्तुं कर्तारं वाजिनमन्नयंतं बलवन्तं वा । किमर्थं सनिभ्योघनेभ्यः धनलाभायेत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

यस्यानूनागभीरामदांउरवस्तुरुत्राः । हर्षमन्तःशूरसातौ ॥ ४ ॥

यस्य । अनूनाः । गभीराः । मदाः । उरवः ।

तरुत्राः । हर्षमन्तः । शूरसातौ ॥ ४ ॥

यस्येन्द्रस्य मदाः सोमपानजनिताः अनूनाः अन्यूनाः गभीराः गांभीर्योपेताः उरवोवि-
स्तीर्णाः तरुत्राः शत्रूणां वारकाः शूरसातौ शूरसंभजनीये संग्रामे हर्षमन्तोहर्षयुक्ताः संग्रामो-
त्थकाभवन्ति वमिन्द्रमिति पूर्वयोत्तरया वा संबन्धः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

तमिद्धनेपुहितेष्वधिवाकार्यहवन्ते । येषामिन्द्रस्तेजयन्ति ॥ ५ ॥

तम् । इत् । धनेषु । हितेषु । अधिष्ठाकार्यम् ।

हवन्ते । येषाम् । इन्द्रः । ते । जयन्ति ॥ ५ ॥

धनेषु हितेषु शत्रुषु निहितेषु प्राप्तेषु सत्सु तमिव तं पूर्वोक्तगुणमेवेन्द्रं अविवाकाय अधि-
वचनाय पक्षपातवचनाय हवन्ते स्तोतारमाह्वयन्ति । अत्रच येषां पक्षे इन्द्रो वर्तते तएव जयन्ति ।
जयेन तानि धनानि लभन्ति नान्ये ॥ ५ ॥

अथ पष्ठी—

तमिच्यौ त्विरार्यन्ति तं कृतेभिश्चर्पणयः । एष इन्द्रो वरिविस्तुत् ॥ ६ ॥ २० ॥

तम् । इत् । च्यौ त्वैः । आर्यन्ति । तम् । कृतेभिः ।

चर्पणयः । एषः । इन्द्रः । वरिविस्तुत् ॥ ६ ॥ २० ॥

तमिव तमेवेन्द्रं च्यौ त्वैर्लकरैः स्तोत्रैः आर्यन्ति आर्यमग्निं ईश्वरं कुर्वन्ति चर्पणयोप-
नुष्ठाः कृतेभिः कृतेः कर्मभिश्च आर्यन्ति एष एवंगुणक इन्द्रो वरिविस्तुत् धनस्य कर्ता भवति
स्तोत्रणाम् ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य मथमे विंशोऽर्गः ॥ २० ॥

अथ सप्तमी—

इन्द्रो ब्रह्मेन्द्रः ऋषिर्इन्द्रः पुरुषं पुरुहूतः । महान्महीभिः शचीभिः ॥ ७ ॥

इन्द्रः । ब्रह्मा । इन्द्रः । ऋषिः । इन्द्रः । पुरु ।

पुरुहूतः । महान् । महीभिः । शचीभिः ॥ ७ ॥

अयमिन्द्रो ब्रह्मा परिकृष्टः सर्वेभ्योधिकः स एवेन्द्रः ऋषिर्द्रष्टा सर्वस्यायं जातस्य स इन्द्रः पुरु-
षहूतं पुरुहूतोषहूतिराहूतश्च महीभिर्महवीभिः शचीभिः क्रियाभिः वृत्रवचादिदृष्टाभिः महा-
भूमौ भवति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

सस्तोम्यः स हव्यः स त्वः स त्वांनुविकूर्मिः । एकं चित्रं सन्निभमूतिः ॥ ८ ॥

सः । स्तोम्यः । सः । हव्यः । सत्वः । सत्वा ।

तुविः कूर्मिः । एकः । चित्र । सन् । अग्निः भूतिः ॥ ८ ॥

सपूर्वोक्तइन्द्रः स्तोम्यः स्तोमार्हः स्तुत्यर्हः सएव हव्योद्गातव्यश्च सत्यः सत्सुसानुः अवि-
तथस्वभावोसत्त्वा शत्रूणामवसादयित्वा तुविकूर्मः बहुकर्मा यतएवावः कारणात् एकक्षितम्
असहायोपिभवन् अभिभूतिः शत्रूणामभिजायिता विरस्कृता भवति ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

तमर्केभिस्त्वंसामभिस्त्वंगायत्रैश्चर्षणयः । इन्द्रं वर्धन्ति क्षितयः ॥ ९ ॥

तम् । अर्केभिः । तम् । सामश्चर्षिः । तम् । गायत्रैः ।

चर्षणयः । इन्द्रम् । वर्धन्ति । क्षितयः ॥ ९ ॥

चर्षणयोद्गृह्यारोमंत्राणां क्षितयोमनुष्यास्तमिन्द्रं अर्कभिरर्चनसाधनैर्षण्यैः मन्त्रैर्वर्धन्ति
वर्धयन्ति तथोद्गातारः सामभिर्गानविशिष्टमर्धेस्त्वंवर्धयन्ति तथा गायत्रैर्गायन्त्यादिछन्दोमुक्तेः
शस्त्ररूपैरप्रगीतैर्मन्त्रैः तमेवेन्द्रं होतारोवर्धयन्ति ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

प्रणेतारं वस्यो अच्छा कर्तारं ज्योतिः समत्सु । ससह्रांसं युधामित्रान् ॥ १० ॥

प्रह्नेतारम् । वस्यः । अच्छ । कर्तारम् । ज्योतिः ।

समत्सु । ससह्रांसम् । युधा । अमित्रान् ॥ १० ॥

वस्योवत्सीयः प्रशस्तं वसु धनं अच्छाभिमुख्येन प्रणेतारं प्रापयितारं समत्सु संग्रामेषु
शत्रुनिरसनेन ज्योतिःप्रकाशं ज्यलक्षणं कर्तारं करणशीलं करोते वाच्छादिकस्तुत् । कुदइत्य-
तजाह युधा युद्धेन अमित्रान् शत्रून्सह्रांसमभिभूतवन्तं एवंयुगकमिन्द्रं वर्धयन्तीतिशेषः ॥ १० ॥

अथेकादशी—

सनः पभिः पारयाति स्वस्तिना वापुरुहूतः । इन्द्रो विश्वा अति द्विपः ॥ ११ ॥

सः । नः । पभिः । पारयाति । स्वस्ति । नावा ।

पुरुहूतः । इन्द्रः । विश्वाः । अति । द्विपः ॥ ११ ॥

पभिः प्रावा पूरयित्वा पुरुहूतोबहुजिगहूतः सइन्द्रः निरवाः सर्वाद्विपोद्रेष्टीः प्रजाः नो-
स्मान् नावा वरणसावनेन स्वस्ति क्षेमेण अनिपारयानि अविपारयन्तु ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

सत्त्वं न इन्द्रवाजेभिर्दशस्याच गातुयाच । अच्छाचनः सुग्रमेनेपि ॥ १२ ॥ २१ ॥

सः । त्वम् । नः । इन्द्र । वाजेभिः । दशस्य ।

च । गातुष्य । च । अच्छ । च । नः । सुग्रम् । नेपि ॥ १२ ॥ २१ ॥

हे इन्द्र सत्त्वाद्दशत्वं नोस्माभ्यं वाजेभिर्वैलैः दशस्य च धनं प्रयच्छ च । दशस्यतिदानकर्मा ।
गातुष्य च गातुं मार्गं अस्मभ्यमिच्छ च गातुशब्दात् छंदसि परेच्छायामिति क्यच् न छन्दस्यपुत्र-
स्येति दीर्घनिषेधः । तथा नोस्मान्मुमुं सुखं चाच्छ नेपि अर्थाप्रापय ॥ १२ ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे एकविंशोऽवर्गः ॥ २१ ॥

आयाहीति पंचदशर्चं पञ्चमं सूक्तम् इरिषिठेरापमेन्द्रं चतुर्दशोवृहती पञ्चदशीस्ततोवृ-
हती आदितस्त्रयोदशगायत्र्यः । अनुक्रम्यतेहि—आयाहिपंचोना प्रमाथावमिति । अन्यथं प्रमाथं
वर्जयित्वा शिष्टस्य महाभूतेऽकोपिनियोगः । ज्योतिष्टोमे मावःसवने ब्रह्मराखे आयाःप्लूचः
स्तोत्रियानुरूपार्थाः तथानंतराः सप्तर्चश्च शंतनीयाः सूच्यतेहि—आयाहिसुपुमाहितहविषद्
स्तोत्रियानुरूपवनन्तराःसमेति । चातुर्वैशिकेहनि मावःसवने आद्यस्तुचोस्मिन्नेवराखे पल्लह-
स्तोत्रियसंज्ञकआवापार्थः सन्निवञ्च—आयाहिसुपुमाहितइन्द्रमिद्विदाधिनोवृहदिति ।

तत्र प्रथमा—

आयाहिसुपुमाहितइन्द्रसोमं पिवा इमम् । इदं बर्हिः स दोमम् ॥ १ ॥

आ । याहि । सुसुम् । हि । ते । इन्द्र । सोमम् ।

पिब । इमम् । आ । इदम् । बर्हिः । सः । मम् ॥ १ ॥

हे इन्द्र त्वमायाहागच्छ ते तदर्थं सुपुमाहि अभिपुववंतः सत्तु सोमं वयं । तमिममग्नि-
पुवं सोमं पिब । तदर्थं मम मदीयं इदं बर्हिर्व्यापास्तीर्णं आसदः आसीद अभिनिषीद ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

आत्वा ब्रह्मयुजा हरिर्वहतामिन्द्रकेशिना । उपब्रह्माणि नः शृणु ॥ २ ॥

आ । त्वा । ब्रह्मयुजा । हरिर्दति । वहताम् ।

इन्द्र । केशिना । उप । ब्रह्माणि । नः । शृणु ॥ २ ॥

हे इन्द्र ब्रह्मयुजा ब्रह्मणा भवेण युज्यमानौ केशिना केशिनौ केशवन्तौ हरी हरणशी-
लावशौ त्वात्वां आवहतां अभिप्रापयताम् । त्वं चास्मयज्ञमुपेत्य नोस्माकं ब्रह्माणि स्तोत्राणि शुणु
स्तोत्राणि गृहाण सम्पक् चित्ते धारय ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

ब्रह्माणस्त्वावयंयुजासोमपामिन्द्रसोमिनः । सुतावन्तोह्वामहे ॥३॥

ब्रह्माणः । त्वा । वयम् । युजा । सोमपाम् ।

इन्द्र । सोमिनः । सुतवन्तः । ह्वामहे ॥ ३ ॥

हे इन्द्र ब्रह्माणो ब्रह्मणा वयं त्वा त्वा युजा योग्येन स्तोत्रेण ह्वामहे आह्वयामहे । कथं-
भूतं सोमपां सोमस्य पातारं । कीदृशायथं सोमिनः सोमयुक्ताः सुतवन्तः अभिपुत्रैश्च सोमै-
रुपेताः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आनोपाहिमुतावन्तोस्माकंसुपुतीरुप । पिवासुशिप्रिन्अन्धसः ॥४॥

आ । नः । याहि । सुतवन्तः । अस्माकम् ।

सुपुस्तुतीः । उप । पिव । सु । शिप्रिन् । अन्धसः ॥ ४ ॥

हे इन्द्र सुतवन्तः अभिपुत्रसोमयुक्तान् नोस्मानामाह्वयिष्यन्त ततोस्माकं संमन्थीनि सुपु-
ती, शोभनानि स्तोत्राणि उपगच्छ जानीहि । हे सुशिप्रिन् शोभनशिरस्ताण शोभनहनुकवेन्द्र
अन्धसः अन्नस्य सोमलक्षणस्य स्वांशलक्षणं भ्रामं पिव यदा कर्मणिपट्वी अंधोऽस्मदीयं सोमं
पिव ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

आतेसिश्चामिकुक्ष्योरनुगात्राविधावतु ।

गृभापजिह्वयामधु ॥ ५ ॥ २२ ॥

आ । ते । सिंचामि । कुक्ष्योः । अनु । गात्रां । वि । धावतु ।

गृभाप । जिह्वया । मधु ॥ ५ ॥ २२ ॥

हे इन्द्र ते तव कुक्ष्योरुदरयोः आसिञ्चामि सोमानवनयामि कुक्षी सोमेन पूरयामीत्यर्थः । इन्द्रस्पृहि द्वे उदरे । तथाचश्रूयचे—ओष्ठाकुशीपृणता नार्त्रघ्नं च मावोर्नचेर्वि । यद्वा एक-
स्यैवोदरस्य सव्यदक्षिणभेदेन ऊर्ध्वाधोभागभेदेनवा द्वित्वम् सचासिकः सोमः गात्रा गात्राणि
शरीरावयवानि हस्तपादादीनि सर्वाण्यनुक्रमेण विधावतु व्याप्नोतु त्वश्च मधु मधुरं मया-
सिच्यमानं सोमं जिह्वया रसनेन्द्रियेण गृह्णाय गृह्णाण । छन्दसि शायजपीवि ग्रहउत्तरस्यशनः
शायजदेशः हग्रहोभेति भत्वम् ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे द्वाविंशोवर्गः ॥ २२ ॥

अथ पष्ठी—

स्वादुष्टैः अस्तु संसुदे मधुमान् त्वेक्षितव । सोमशमस्तु ते हृदे ॥ ६ ॥

स्वादुः । ते । अस्तु । सम्सुदे । मधुमात् । त्वेक्षे । तव । सोमः ।

शम् । अस्तु । ते । हृदे ॥ ६ ॥

संसुदे साम्यक् सुदु दावे हे इन्द्र ते तुभ्यं मधुमात् माधुर्यवानयं सोमः स्वादुरस्तु रुचिकरोभ-
वतु तव तन्वे शरीराय च स्वादुरस्तु । ते तव हृदे हृदयाय च सोमः शमस्तु सुखजनकं भवतु ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

अयमुत्वाविचर्पणे जनीरिव अभिसंवृतः । प्रसोमदन्द्रसर्पतु ॥ ७ ॥

अयम् । ऊँ इति । त्वा । विचर्पणे । जनीः इव । अभि ।

समंसंवृतः । प्र । सोमः । इन्द्र । सर्पतु ॥ ७ ॥

हे विचर्पणे विद्रष्टरिन्द्र जनीरिव जनयोजायाश्च तायथा शुक्रैर्वसैः संवृताभवन्ति एवं
संवृतः पयःप्रवृत्तिभिः श्रयणद्रव्यैरावृतोयं सोमः अभिपसर्पतु अभिगच्छतु उदितिपूरकः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

तुविग्रीवोवपोदरः सुबाहुर्नवसोमदे । इन्द्रो वृत्राणि जिघ्रते ॥ ८ ॥

तुविग्रीवः । वपाः उदरः । सुबाहुः । नवसः । मदे ।

इन्द्रः । वृत्राणि । जिघ्रते ॥ ८ ॥

तुविश्रीवः विस्तीर्णकंधरः वषोदरः पीवरोदरः यथा बहवः सोमाः पीता अन्तर्भवन्ति
तथा विस्तृतउदरइत्यर्थः सुबाहुः शोभनबाहुः एवंगुणकइन्द्रः अंधसोजस्य सोमात्मकस्य मदे
हर्षेसति वृत्राणि शत्रुजातानि जिघ्रते हिनस्ति ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

इन्द्रभ्रेहिपुरस्त्वंविश्वस्वेषान्ओजसा । वृत्राणिवृत्रहजहि ॥ ९॥

इन्द्र । म । इहि । पुरः । त्वम् । विश्वस्य । ईशानः । ओजसा ।

वृत्राणि । वृत्रहन् । जहि ॥ ९ ॥

हे इन्द्र ओजसा बलेन विश्वस्य सर्वस्य जगतः ईशानः स्वामी भवन् त्वं पुरः अस्मा-
कं पुरस्ताद्रेहि मगच्छ मामुहि । हे वृत्रहन् वृत्राणामावरकाणां शत्रूणां हन्तः वृत्राणि अस्म-
दीयानि शत्रुजातानि जहि विनाशय ॥ ९ ॥

अस्पृदयेष्टौ इन्द्रस्य मदातुः दीर्घस्तेअस्त्वंकुशोऽत्यनुवाक्या सृज्यतेहि—दीर्घस्तेअ-
स्त्वंकुशो भद्रातेहस्तासुखोवपाणीइति ।

तैषा सूक्ते दशमी—

दीर्घस्तेअस्त्वंकुशोयेनावसुप्रयच्छसि । यजमानायसुन्वते॥ १०॥ २३॥

दीर्घः । ते । अस्तु । अंकुशः । येन । वसु । प्रयच्छसि ।

यजमानाय । सुन्वते ॥ १० ॥ २३ ॥

हे इन्द्र ते वव अंकुशः सृणिः आकर्षणसाधनमायुधं दीर्घोस्तु आयमोभवतु । यथा
दूरस्थमपि वस्तुञ्चामोति तथा आपामवान्भवत्वित्यर्थः येनांकुरेन सुन्वते सोमाभिपर्वं कु-
र्वते यजमानाय वसु धनमाहस्य प्रयच्छसि ददासि ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥

द्वितीयपयसि होतुःशस्ते अयंवदन्तेति स्तोत्रियस्तृचः सुविचंच—अयन्तइन्द्रसोमोयन्ते-
मानुषेजने इति ।

तत्राद्या सूक्ते एकादशी-

अ॒यं॒त॒ इन्द्र॒ सोमो॒ नि॒पू॒तो॒ अ॒र्धि॒र्वा॒र्हि॒र्षि॒ । ए॒र्ही॒म॒स्य॒ द्र॒वा॒ पि॒वं ॥ ११॥

अ॒यम् । ते॒ । इन्द्र॒ । सोमः॑ । नि॒पू॒तः । अ॒र्धि॒ । र्वा॒र्हि॒र्षि॒ । आ॒ ।

इ॒हि॒ । ई॒म् । अ॒स्य॒ । द्र॒वं । पि॒वं ॥ ११ ॥

हे इन्द्र ते तुभ्यं त्वदर्थं अयं सोमोर्वाह्यधि वेद्यामास्वीर्णे दधे निपूतः नितरां दशाप-
विशेषेण शोधितः अग्निषवादिसंस्कारैः संस्कृत इत्यर्थः । ई इदानीं अस्य इमं सोमं प्रति एहि
आगच्छ आगत्य यत्र रसात्मकः सोमो हूयते तं देवं प्रति ब्रुव शीर्षंगच्छ तदमंतरं तं सोमं
पिब ॥ ११॥

अथ द्वादशी-

शा॒चि॒गो॒ शा॒चि॒पू॒जना॒य॒ रणा॒य॒ ते॒ सु॒तः । आ॒ख॒ण्ड॒ल॒ प्र॒हू॒य॒ से ॥ १२॥

शा॒चि॒गो॒ इति॑ शा॒चि॒ऽगो॒ । शा॒चि॒ऽपू॒जन॒ । अ॒यम् । रणा॒य॒ । ते॒ ।

सु॒तः । आ॒ख॒ण्ड॒ल॒ । प्र॒ । हू॒य॒ से ॥ १२ ॥

हे शाचिगो शाचयः शकागावो यस्यासौ शाचिगुः । यदा शच व्यकायां वाचि अस्मा-
दौणादिक इह मत्स्यः शाचयो व्यकाः प्रख्याता गावोरस्य पोगाव एव वा यस्य तादृश । हे शाचि-
पूजन पूज्यतेऽनेनेति पूजनं स्तोत्रादि प्रख्यात पूजनं ते तव रणाय रमणाय सुखजननाय अयं
सोमः सुतो निपुतः । यतः कारणात् हे आखण्डल शशूणामाखंडमितः प्रहूयसे मरुदाग्निः
स्तुतिभिराहूयसे अतः आगत्य इमं सोमं पिबेति भावः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

प॒स्ते॒ शृ॒ङ्ग॒ द्यो॒न॒ पा॒त्र॒ र्णा॒ पा॒त्कु॒ण्ड॒ पा॒य्यः॑ । न्य॒स्मि॒न्द॒घ्न॒ आ॒म॒नः॑ ॥ १३॥

यः । ते॒ । शृ॒ङ्ग॒ द्यो॒नः॑ । न॒पा॒त् । र्ण॒न॒ पा॒दि॒ति॑ प्र॒ह॒न॒ पा॒त् । कु॒ण्ड॒ पा॒य्यः॑ ।

नि । अ॒स्मिन् । द॒घ्ने॒ । आ॒ । म॒नः॑ ॥ १३ ॥

हे शृंगवृषो नपात् शृंगवृषा नाम कथिदृषिः तस्य चेन्द्रः स्वयं पुत्रतया जज्ञे इत्याख्यायिका ।
नपादित्यपत्यनाम शृंगवृषः पुत्र । यद्वा शृणन्ति हिंसन्तीति शृंगाणि रश्मयः तैर्वर्षतोति शृंगवृ-
डादित्यः तस्य नपातयितः स्वकीये स्थानेव स्थापयितः सुवामंत्रितइति षष्ठ्यन्तस्य परांगवद्वा-
वेनामन्त्रितानुपवेशात् समुदायस्याष्टमिकं सर्वानुदात्तत्वम् । ईदृश हे इन्द्र ते वव संबंधी प्रणपात्र
प्रकर्षेण नपातयिता रक्षिता कुंडपाय्यः कुडैः पीयते अस्मिन् सोम इति कुंडपाय्यः ऋतुविशेषः
ऋतो कुंडपाय्यसंवासाविति पिबेतरधिकरणे यत्पत्ययोर्युगाममश्च निपात्यते एतत्संज्ञोयः ऋतुर-
स्ति अस्मिन् कुंडपाय्ये ऋतौ मनः स्वान्वं आनिदधे अभिवोर्व्वमानाः कुंडपायिनामान् ऋपयः
पुरा निदधिरे सम्यक् त्वदेवत्यं ऋतुमनुष्ठितवन्त इत्यर्थः । दधतेर्लिङि इरयोरे इतिरेभावः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

वास्तोष्पते ध्रुवास्थूणांसंत्रोम्यानाम् ।

द्रुप्तोभेत्तापुरांशश्वतीनामिन्द्रोमुनीनांसखा ॥ १४ ॥

वास्तोः । पते । ध्रुवा । स्थूणा । अंसंत्रम् । सोम्यानाम् । द्रुप्तः ।

भेत्ता । पुराम् । शश्वतीनाम् । इन्द्रः । मुनीनाम् । सखा ॥ १४ ॥

हे वास्तोष्पते गृहपते स्थूणा गृहाधारभूतस्तंशः ध्रुवा स्थिरा भवतु सोम्यानां सोमार्हाणां
सोमसंपादिनां वास्माकं अंसर्व्वं अंसत्राणं अंसोपलक्षितस्य रुतस्य शरीरस्य वापकं रक्षकं बलं भ-
वतु । अपिच द्रुप्तः द्रवणशीलः सोमः तद्वान् अश्वे आदित्वादित्यतयः शश्वतीनां बह्वीनां पुरा-
महुरपुरीणां भेत्ता विदारयित्वा एवंभूतइन्द्रोमुनीनामृषीणामस्माकं सखा मित्रभूतो भवतु ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

पृदाकुमानुर्यजतो गवेर्पण एकः सन्नभिभूर्यसः ।

भूर्णिमश्वेन यत्तुजा पुरो गृभेन्द्रं सोमस्य पीतये ॥ १५ ॥ २४ ॥

पृदाकुः सानुः । यजत । गोऽएर्पणः । एकः । सन् । अभि । भूर्यसः ।

भूर्णिम् । अश्वम् । नयत् । तुजा । पुरः । गृत्ता । इन्द्रम् ।

सोमस्य । पीतये ॥ १५ ॥ २४ ॥

प्रदाकुसानुः प्रदाकुः सर्पः सह्य सानुः समुच्छ्रितः तद्वदुन्नतगिरस्करित्यर्थः । यद्वा प्रदाकु-
वत्सानुः संभजनीयः सयथा बहुभिर्मणिमञ्जोपधादिभिः संसेव्योनालैः एवमिन्द्रोऽपि बहुभिः स्तो-
त्रादिभिः यज्ञैः सेव्य इत्यर्थः । यजतोऽयष्टव्यः भवेत्पणोभयमेवयिता प्रापयिता एवंगुणकोमइन्द्रः
एकः सन् असहायः केवलएवसन् भूयसोबहुतरान् शत्रून् अभिभवति । भूर्णि भरणशीलं अश्वं
व्यामूवन्तं तमिन्द्रं सोमस्य पीतये पानार्थं पुरः अस्माकं पुरस्तात् नयत् नयति प्रापयति । साम-
ध्यात् स्तोत्रेविलज्यते । केन साधनेन तुजा क्षिप्रगामिना गृभा ग्रहणसाधनेन स्तोत्रेण । यद्वा अ-
न्यमिति दुष्टोपमेतेतत् यथा बोढारमश्वं दुर्यहं पारो नानयन्ति एवमुक्तेन प्रकारेण महानुभावमि-
न्द्रं स्तुत्या स्तोत्रा आनयवीत्यर्थः ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पथमे चतुर्विंशोऽव्ययः ॥ २४ ॥

इदं हि विंशतिर्ष पठं सूक्तं इरिचिठेरार्ष उष्णिक् छंदस्कं उवत्यैषा अग्निवदेवताका रा-
मग्निरित्येवामिन्द्रस्यैवायुदेवताका शिष्टा आदित्यदेवताका । तथा चानुक्रम्यते—इदं ह्यधिक आदित्य-
नौष्णिहमष्टम्यश्चिन्मापराग्निसूर्यानिष्ठानामिति । गतो विनिर्योगः ।

तत्र मध्यमा—

इदं हं नूनमेपां सुस्रं भिक्षेतु मर्त्यः । आदित्यानामपूर्य्यसवीमनि ॥ १ ॥

नुदम् । हु । नूनम् । एषाम् । सुस्रम् । भिक्षेतु । मर्त्यः ।

आदित्यानाम् । अपूर्य्यम् । सवीमनि ॥ १ ॥

इदं हं इदानीं त्वत् नूनमवश्यं आदित्यानां अदितेः पुत्राणामेवा देवादीनां पित्रादीनां
रावीमनि प्रसवे भरणे सवि मायामनुष्यः स्तोत्रा अपूर्य्यमभिनवं सुश्रे सुवकरं धनं भिक्षेत
माचेत न कालांतरे ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अनर्वाणो ह्येपां पन्थां आदित्यानाम् । अदंब्धा सन्ति पायवं सुगेदृधः ॥ २ ॥

अनर्वाणः । हि । एषाम् । पन्थाः । आदित्यानाम् । अदंब्धाः ।

सन्ति । पायवं । सुगेदृधः ॥ २ ॥

एषां आदित्यानां पंथाः पन्थानोमार्गाः सुपांसुलुगिति जसःसुः अनर्वाणः अपत्यताः
पैरपतिगताः अतएव अदब्धाः अर्हिसिताश्च सन्ति भवन्ति । हि यस्मादेवं वस्मात्पायवः पा-
दयितारस्तेमार्गाः सुगेवृषः सुगमे सुखे विपये वर्धका भवन्तु ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तत्सुनःसविताभगोवरुणोमित्रोअर्यमा ।

शर्मयच्छन्तुसप्रथोयदीमहे ॥ ३ ॥

तत् । सु । नः । सविता । जगः । वरुणः । मित्रः । अर्यमा । शर्म ।

यच्छन्तु । सप्रथः । यत् । ईमहे ॥ ३ ॥

सवितादयश्चत्वारोदेवाः सप्रथः सर्वतः पृथु विस्तीर्णं वच्छर्मं सुखं गृहं वा मोक्षमयं सु-
सुप्तु यच्छन्तु ददतु । यच्छर्म ईमहे वयं याचामहे ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

देवेभिर्देव्यदितेरिष्टभर्मन्नागहि । स्मत्सूरिभिःपुरुष्रियेसुशर्मभिः॥४॥

देवेभिः । देवि । अदिति । अरिष्टभर्मन् । आ । गहि । स्मत् ।

सूरिभिः । पुरुष्रिये । सुशर्मभिः ॥ ४ ॥

हे देवि दानादिगुणयुक्ते हे अरिष्टभर्मन् अहिमितभरणे हे पुरुष्रिये बहुभिः प्रीयमाणे
हे पर्वगुणविशिष्टे अदिते सूरिभिः प्रीतिः सुशर्मभिः सुसुखैः देवेभिर्देवैः आर्मीयैः पुत्रैः सार्धं
स्मदितिनिष्पन्नः शोभनार्थः स्मद् शोभनं यथा भवति तथा आगहि आगच्छ ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

तेहिपुत्रासोअदितेर्विदुर्द्वेषांसियोतवे ।

अंहोश्चिदुरुचक्रयोनैहसः ॥ ५ ॥ २५ ॥

ते । हि । पुत्रासः । अदितिः । विदुः । द्वेषांसि । योतवे । अंहोः ।

चित् । उरुचक्रयः । अनेहसः । ५ ॥ २५ ॥

अदितेः पुत्रासः पुत्राः तेहि वे खलु मित्रादयोदेवाः देवांसि द्वेष्टुणि राक्षसादीनि योववे
पृथक्कर्तुं विदुः जानन्ति विदोऽज्योवेति विदज्जतरस्पज्ञेरुसादेयाः । तथा उरुचक्रयः विस्तीर्ण-
स्य कयणः कर्तारोनेहसः अनाहंतारो रक्षाकास्ते अंहोश्चिद आहननशीलात्पापादपि योववे
पृथक्कर्तुमस्मान् जानन्ति ॥ ५॥

॥ इति पठस्य प्रथमे पञ्चविंशोवर्गः ॥ २५ ॥

अथ पष्ठी—

अदितिनो॒दिवा॑प॒शुमा॑दिति॒र्नक्त॑मर्द॒याः ।

अदितिः॑पा॒त्वंहंसः॑स॒दादृ॑धा ॥ ६ ॥

अदितिः । नः । दिवा । पशुम् । अदितिः । नक्तम् । अर्दयाः ।

अदितिः । पातु । अंहंसः । सदादृधा ॥ ६ ॥

नोत्माकं पशुं अदितिरदीना अवन्तनीयावा देवमावा दिवा अहनि पातु रक्षतु । तथा
अर्दयाः बासाभ्यंतरभेदेन प्रकारद्वयपरहिवाः सर्वदेकप्रकारा कपटरहिवा सा अदितिः नक्तं
रात्रौ च अस्मदीयं गवादिपशुजातं रक्षतु तथास्मानपि अंहंसः पापात् पातु रक्षतु । केनसाधने-
न सदादृधा सर्वदा वृद्धिमतात्मीयेन रक्षणेन ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

उ॒तस्या॑नो॒दिवा॑म॒तिर॑दिति॒रु॒त्याग॑मत् ।

सा॑श॒न्ताति॑म॒र्यस्कर॑द॒प॒स्तिधः॑ ॥ ७ ॥

उत । स्या । नः । दिवा । मतिः । अदितिः । उत्या । आ । गुमत् ।

सा । शम्भुर्नाति । मर्यः । करत् । अप । स्तिधः ॥ ७ ॥

उतापिच स्या सापूर्वोक्तानिर्बन्धी भवन्त्या स्तोत्रव्या वा अदिनिहन्त्या रक्षयासार्धं दिवा
अहनि नोत्मानागमत् आगच्छतु आगत्य च भगानि शान्तिकरं मयः सुखं सादितिः करत्
करोतु । मिथोवाधकान् शत्रून्धातुमयत्तु स्तिधिवानार्थः गिवशमरिष्टस्यकरश्चि भगान्दात्कर-
णेर्धे ताविहृत्पत्नयः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

उ॒त॒त्यादै॒व्यां॒भि॒प॒जा॒श॒नः॒क॒र॒तो॒अ॒श्वि॒ना ।
यु॒यु॒या॒ता॒मि॒तो॒र॒पो॒अ॒प॒स्त्रि॒धः ॥ ८ ॥

उ॒त । त्या । दै॒व्यां । भि॒प॒जा । श॒नः । नः । क॒र॒तः । अ॒श्वि॒ना ।
यु॒यु॒या॒ता॒म् । इ॒तः । र॒पः । अ॒प । स्त्रि॒धः ॥ ८ ॥

उतापिच त्या वो प्रसिद्धौ देव्या देवेषुभवौ भिपजा चिकित्सकौ ईदृशावभिनौ
अश्विनौ नोस्माकं शं सुखं रोगाणां शमनं वा करतः कुरुवाम् । इतोस्मत्तः रपः पापं युयुयातां
पृथक्पृथक्तां स्त्रिधः शत्रूंश्चापगमयताम् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

श॒म॒मि॒र॒मि॒भिः॒क॒र॒च्छं॒नं॒स्त॒प॒तु॒सूर्यः॑ ।
शं॒वा॒तो॒वा॒त्स्व॒र॒पा॒अ॒प॒स्त्रि॒धः ॥ ९ ॥

श॒म् । अ॒ग्निः । अ॒ग्नि॒ऽभिः । क॒र॒त् । श॒म् । नः । त॒प॒तु । सूर्यः॑ ।
श॒म् । वा॒तः । वा॒तु । अ॒र॒पाः । अ॒प । स्त्रि॒धः ॥ ९ ॥

अग्निभिः स्वविभूत्या विभिन्नेर्गाहंपत्यादिभिः अग्निदेवः शं करत अस्माकं रोगरातिं
सुखं वा करोतु । सूर्यः सर्वस्य श्रेयसादित्यश्च नोस्माकं शंसुखं यथाभवति तथा तपतु पदी-
प्यताम् । वातोवायुश्च अरपाः अपापः सन् शं यथा भवति तथा वातु अनुवर्तताम् । स्त्रिधः
शत्रूंश्च एतेऽन्यादयः अपगमयन्तु ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

अ॒पा॒मी॒वा॒म॒प॒स्त्रि॒ध॒म॒प॒से॒ध॒तु॒दु॒र्म॒तिम् ।

आ॒दि॒त्या॒सो॒धु॒यो॒र्त॒ना॒नो॒अ॒हं॒सः ॥ १० ॥ २६ ॥

अ॒प । अ॒मी॒वाम् । अ॒प । स्त्रि॒धम् । अ॒प । से॒ध॒तु ।

दुः॒ऽम॒तिम् । आ॒दि॒त्या॒सः । यु॒यो॒र्त॒न । नः । अ॒हं॒सः ॥ १० ॥ २६ ॥

हे आदित्याः अभीवां योगं अपसेधत अस्मत्तोषणमयत सिधं चापसेधकं शत्रुं चापसेधत
दुर्मतिं अस्माकं दुःखस्य मन्तारं चापसेधत । अपिच हे आदित्यासः आदित्याः नोस्मानंहसः
पापाद् युयोतन पृथक्कृत । यौतेर्लोष्टि छान्दसः शपःश्लुः तन्ननननननाथेति तस्यतनवादेशः
पित्वादनुदात्तत्वे धातुस्वरः शिष्यत्वे आमक्षितं पूर्वमविद्यमानवदिति पूर्वस्यामन्त्रितस्या-
विद्यमानत्वेन पदादपरत्वान्निघातोन्नावति ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे पङ्क्तिशोवर्गः ॥ २६ ॥

अथैकादशी-

युयोतशरुमस्मदाँआदित्यासउतामन्तिम् ।

ऋधग्द्वेपःऋणुतविश्ववेदसः ॥ ११ ॥

युयोतं । शरुम् । अस्मत् । आ । आदित्यासः ।

उत । अमन्तिम् । ऋधक् । द्वेपः । ऋणुत । विश्ववेदसः ॥ ११ ॥

हे आदित्यासः आदित्याः शरुं हितकं अस्मदा अस्मत्तश्च युयोत पृथक्कृत । उतापिच
अमन्तिं दुर्मुखिं च पृथक्कृत हे विश्ववेदसः सर्वधनाः सर्वज्ञावा द्वेपेद्वेदून् शत्रून् ऋधक् पृथक्-
ऋणुत कुरुत अस्मत्तोवियोगयत ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

तत्सुनःशर्मयच्छतादित्यापन्मुमोचति ।

एनस्त्वन्तंचिदेनसःसुदानवः ॥ १२ ॥

तत् । सु । नः । शर्म । यच्छत । आदित्याः । यत् ।

मुमोचति । एनस्त्वन्तम् । चित् । एनसः । सुदानवः ॥ १२ ॥

हे आदित्याः तच्छर्मं सुतं नोस्मार्थं सु सुट् यच्छत दत्त । हे सुदानवः शोभनदानाः
पुष्पदीपं यच्छर्म एनस्त्वं चित् पापिनमपि स्तोतारं एनसः पापाद् मुमोचति मोचयति
तप्यतेत्यन्वयः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

यो नः कश्चिद्रिक्खतिरिक्खस्त्वेन मर्त्यः ।

स्वैः पएवैरिषीष्टयुर्जनः ॥ १३ ॥

यः । नः । कः । चित् । रिक्खति । रक्खः स्त्वेन । मर्त्यः ।

स्वैः । सः । एवैः । रिषीष्ट । युः । जनः ॥ १३ ॥

यः कश्चिन्मर्त्योऽमनुष्यो नोऽस्मात्त्रक्षस्त्वेन रक्षोभावेन पिशाचाद्यत्मना रिक्खति जिहंसिषति रिषिंसायानिति धातुः समनुष्यः स्वैस्वैरात्मीयैरेव चेष्टितैः रिषीष्ट हिंसितो भूयात् । स जनोयुः याता अपगमनशीलश्च भवतु । यद्वा स जनः स्वैरेव गमनैः युः दुःखं गच्छन् हिंसितो भवतु ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

समित्तमघमंश्रवद्दुःशंसं मर्त्यं रिपुम् ।

यो अस्मन्नादुर्हणावान् उपद्वयुः ॥ १४ ॥

सम् । इत् । तम् । अघम् । अश्रवत् । दुःशंसम् ।

मर्त्यम् । रिपुम् । यः । अस्मन्ना । दुःहणावान् । उप । द्वयुः ॥ १४ ॥

दुःशंसं दुष्कीर्तिं रिपुं शत्रुं तं मर्त्यं मनुष्यं इत् एवमघं पापं समश्नवत् सम्यग्व्यामोषु । यो मर्त्यः अस्मन्ना अस्मात् अस्मद्विषये दुर्हणावान् दुष्टहननवानुपजायते द्वयुः द्वाभ्यां प्रकाराभ्यां युक्तश्च भवति । अयमर्थः—प्रत्यक्षकृतो हितं वदति परोक्षकृतस्तत्त्वहितं तादृशः कपटो द्वयुस्त्वय्यवे यश्चास्मद्विषये कपटो भवति तमपि पापं व्यामोषोति ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

पाकत्रास्थं न देवा हृत्सुजानीथ मर्त्यम् ।

उपद्वयुंचाद्वयुंच वसवः ॥ १५ ॥ २७ ॥

पाकश्चा । स्थन । देवाः । हृत्सु । जानीथ । मर्त्यम् ।

उप । द्वयुम् । च । अद्वयुम् । च । वसवः ॥ १५ ॥ २७ ॥

हे देवा दानादिगुणयुक्ता आदित्यायुयं पाकत्रा पाकेषु विपक्षपक्षेषु स्तोत्रं स्थान भवथ । यद्वा प्रथमार्थेनाप्रत्ययः पाकत्राः पाकाः परिपक्वज्ञानाः भवथ । यवपर्व अतः कारणात् हस्त आत्मीयेषु हृदयेषु द्वयं द्विपकारयुक्तं कपटिनं च अद्वयं च तद्विद्वक्षणं काषट्करहितं च मर्त्यं मनुष्यं उपेत्य हे वसवोवासका जानीथ अवगच्छथ ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे सप्तविंशोवर्गः ॥ २७ ॥

अथ षोडशी-

आशर्मपर्वतानामोतापांष्टणीमहे ।

द्यावाक्षामारेअस्मद्रपंस्कृतम् ॥ १६ ॥

आ । शर्म । पर्वतानाम् । आ । उत । अपाम् । ष्टणीमहे ॥

द्यावाक्षामा । आरे । अस्मत् । रपः । कृतम् ॥ १६ ॥

पर्वतानां मेघानां गिरीणां ॥ सर्वं शर्म सुखं वयं आष्टणीमहे आग्निमुख्येन संभ्रजामहे । उतापिच अपामुदकानां च हे द्यावाक्षामा द्यावाष्टिव्यो अस्मदारे अस्मत्तोविमरुद्वेदेशे रपः पापं कृतं कुरुवं अस्मत्तोवियोजयवमित्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

तेनोअद्रेणशर्मणायुष्माकंनावावसवः ।

अतिविश्वानिदुरितापिपर्तन ॥ १७ ॥

ते । नः । अद्रेण । शर्मणा । युष्माकम् । नावा । वसवः ।

अति । विश्वानि । दुःश्रुता । पिपर्तन ॥ १७ ॥

हे वसवोवासमितारआदित्याः तेष्वौकगुणा यूयं भद्रेण शोभनेन शर्मणा सुखेन युष्माकंनावा नोस्मान् विश्वानि सर्वाणि दुरिता दुर्गमनानि अनि पिपर्तनं पिपृव अतिप्रारयत ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

तुचेतनापतत्मुनोद्गार्वायुआयुर्जिवसे ।

आदित्यासःसुमहसःकृणोर्तन ॥ १८ ॥

तुचे । तनाय । तत् । सु । नः । द्राघीयः । आर्युः ।

जीवसे । आदित्यासः । सु॒ष्टम॒हसः । रु॒णो॒तन ॥ १८ ॥

हे आदित्यासः अदितेः पुत्राः सुमहसः शोभनतेजस्काः नोस्माकं तुचे पुत्राय तनाय त-
नयाय पीत्राय च जीवसे जीवनाय द्राघीयोदीर्घतमं तत्सिद्धमायुः जीवितं च सुष्टु रुणोतन
कुरुत ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी—

य॒ज्ञो॒द्दी॒ळो॒बो॒अ॒न्तर॒आ॒दित्या॒अ॒स्ति॒मृ॒ळत् ।

यु॒ष्मे॒इ॒हो॒अ॒पि॒ष्म॒सि॒स॒जा॒त्ये ॥ १९ ॥

य॒ज्ञः । द्दी॒ळः । वः । अ॒न्तरः । आ॒दित्याः । अ॒स्ति । मृ॒ळत् ।

यु॒ष्मे इति । इत् । वः । अ॒पि । स्म॒सि । स॒जा॒त्ये ॥ १९ ॥

हे आदित्याः हीळः हीडिर्गत्यर्थः गंतव्यः प्राप्तव्योस्माभिः अनुष्ठितो यज्ञो बोधो यूप्याकर्मद-
रोस्ति अतिकेवर्तमानो भवति । अतोऽस्मान्मृळत् सुखयत वो यूप्याकं सजात्ये सजादत्वे ज्ञातित्ये
यान्धवे वर्तमानावयं युष्मे इव युप्यास्वेव अपि स्मसि सर्वदा भवायोपि इदं बोधमसिः ॥ १९ ॥

अथ विंशी—

वृ॒ह॒द॒रू॒थं॒म॒रु॒तां॒दे॒वं॒त्रा॒तारं॒म॒श्वि॒ना ।

मि॒त्र॒मी॒म॒हे॒वरु॒णं॒स्व॒स्तये ॥ २० ॥

वृ॒हत् । व॒रू॒थम् । म॒रु॒ताम् । दे॒वम् । त्रा॒तारं॒म् ।

अ॒श्वि॒ना । मि॒त्रम् । दे॒म॒हे । व॒रु॒णम् । स्व॒स्तये ॥ २० ॥

मरुतां देवानां स्वागिनां त्रातारं पाठयितारं देवमिन्द्रं अश्विना अश्विनौ च मित्रं वरुणं च
वृहत्प्रीडं वरुणं श्रीतावतादिनिवारकं ग्रहं स्वस्तये अविनाशाय देमहे याचामहे ॥ २० ॥

अथैकविंशी—

अ॒ने॒हो॒मि॒त्रा॒र्य॒म॒त्रु॒व॒द॒रु॒णं॒शंस्य॒म् ।

त्रि॒व॒रू॒थं॒म॒रु॒तो॒य॒न्त॒न॒श्रु॒दिः ॥ २१ ॥

अनेहः । मित्र । अर्थमन् । नृद्वत् । वरुण । शंस्यम् ।

त्रिद्वन्द्व्यम् । मरुतः । यन्त । नः । छर्दिः ॥ २१ ॥

हे मित्र हे अर्थमन् हेवरुण हे मरुतः ते सर्वे यूयं अनेहः अहिंसितं नृद्वं नृभिः पुत्रा-
विभिरुपेतं शंस्यं स्तुत्यं त्रिद्वन्द्व्यं त्रयाणां शीवात्पवर्षाणां निवारकं यद्वा त्रिशूभिर्न छर्दिर्दृष्टं
नः अस्मायं यन्त यच्छत दत्तेत्यर्थः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

येचिद्विष्टुबन्धवआदित्यामनवःस्मसि ।

प्रमून्आयुर्जीवसेतिरेतन ॥ २२ ॥ २८ ॥

ये । चित् । हि । नृद्युःबन्धवः । आदित्याः । मनवः ।

स्मसि । प्र । सु । नः । आयुः । जीवसे । तिरेतन् ॥ २२ ॥ २८ ॥

हे आदित्याः येचिद् येच वयं मनवोमनुज्याः हि यस्मात् सृत्युबन्धवः स्मसि सृत्योर्य-
मस्यबन्धुभूताः प्रत्यासन्नभरणाभवामः । अतोहेतोः तेषां नोस्माकं जीवसे जीवनाय चिरकाला-
वस्थानाय आयुर्जीवितं सुप्रतिरेतन शोभनं प्रवर्धयत ॥ २२ ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमेष्टाविंशोऽर्गः ॥ २८ ॥

तंगूर्ध्वपास्वर्णदिवासेदेवमर्तदधन्विरे । देवत्राह्व्यमोहिरे ॥ १ ॥
तंगूर्ध्वपास्वर्णदिवासेदेवमर्तदधन्विरे । देवत्राह्व्यमोहिरे ॥ १ ॥
तंगूर्ध्वपास्वर्णदिवासेदेवमर्तदधन्विरे । देवत्राह्व्यमोहिरे ॥ १ ॥
तंगूर्ध्वपास्वर्णदिवासेदेवमर्तदधन्विरे । देवत्राह्व्यमोहिरे ॥ १ ॥
तंगूर्ध्वपास्वर्णदिवासेदेवमर्तदधन्विरे । देवत्राह्व्यमोहिरे ॥ १ ॥
तंगूर्ध्वपास्वर्णदिवासेदेवमर्तदधन्विरे । देवत्राह्व्यमोहिरे ॥ १ ॥
तंगूर्ध्वपास्वर्णदिवासेदेवमर्तदधन्विरे । देवत्राह्व्यमोहिरे ॥ १ ॥
तंगूर्ध्वपास्वर्णदिवासेदेवमर्तदधन्विरे । देवत्राह्व्यमोहिरे ॥ १ ॥
तंगूर्ध्वपास्वर्णदिवासेदेवमर्तदधन्विरे । देवत्राह्व्यमोहिरे ॥ १ ॥
तंगूर्ध्वपास्वर्णदिवासेदेवमर्तदधन्विरे । देवत्राह्व्यमोहिरे ॥ १ ॥

तत्र प्रथमा-

तंगूर्ध्वपास्वर्णदिवासेदेवमर्तदधन्विरे । देवत्राह्व्यमोहिरे ॥ १ ॥

तम् । गूर्ध्वं । स्वःऽनरम् । देवासः । देवम् । अरतिम् ।
दधन्विरे । देवदत्ता । हव्यम् । आ । ऊहिरे ॥ १ ॥

हे स्तोतः तं प्रसिद्धमग्निं गूर्ध्वं स्तुहि गूर्ध्वयतिःस्तुतिकर्मां कीदृशं स्वर्णं सर्वस्य नेवारं
सर्वैर्यजमानैः कर्मादौ नीतं वा अथवा स्वर्गं प्रति हविषां नेवारं देवासः दीव्यन्ति स्तुवन्तीति दे-
वाः अतिजः देवं दानादिगुणयुक्तं अरतिम् अयं स्वामिनम् । यद्वा अभिप्राग्व्यं दधन्विरे
धन्वन्ति गच्छन्ति स्तुत्यादिभिः प्राप्तुवन्ति । धविर्गत्यर्थः । प्राप्य चतेनाग्निना देवन्ना देवान् देवम-
नुष्येत्यादिना द्वितीयार्थं वा प्रत्ययः हव्यं चरुपुरोडाशादिलक्षणं हविः आऊहिरे अभिप्राप-
न्ति बह्वैर्यजादित्यात्सम्प्रसारणम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

विभूतरातिविप्रचित्रशोचिपमग्निमीळिष्वयन्तुरम् ।
अस्यमेधस्यसोम्यस्यसोभरेप्रेमध्वरायपूर्वम् ॥ २ ॥

विभूतदरातिम् । विप्र । चित्रशोचिपम् । अग्निम् ।
ईळिष्व । यन्तुरम् । अस्य । मेधस्य ।
सोम्यस्य । सोभरे । प्र । ईम् । अध्वराय । पूर्वम् ॥ २ ॥

अग्निरात्मानं संबोध्य स्तुते । प्रेरयति । हे विप्र मेधाविन् सोभरे एतत्संज्ञकपे अध्वराय यागा-
य ईमिममग्निं ईर्षिष्व प्रस्तुहि । कीदृशं विभूतरातिं व्याह्वयन् प्रभूतदानं वा चित्रशोचिपं चाप-
नीयतेजस्कं निचित्रदीप्तिकं वा सोम्यस्य सोमसाध्यस्य अस्य मेधस्य यत्तस्य यन्तुरं निर्व-
तारं पूर्वं चिरन्तनम् ॥ २ ॥

आग्निप्रविकेपूकध्येषु तृतीयसवने प्रगास्तु-शस्त्रे यजिष्ठत्वेत्यादिकी प्रगाथो वैकल्पिकी
स्तोत्रियानुरूपी सजितञ्च—यजिष्ठत्वावयुमहेयः समिधाय आहुतीति ।

तत्राथा सक्ते तृतीया—

यजिष्ठत्वावयुमहेयदेवन्नाहोतांस्मर्मर्त्यम् । अस्ययज्ञस्यसुक्रतुम् ॥ ३ ॥

यजिष्ठम् । त्वा । वृष्टमहे । देवम् । देवज्ञा ।

होतारम् । अमर्त्यम् । अस्य । यज्ञस्य । सुशक्तुम् ॥ ३ ॥

हे अग्ने यजिष्ठं यष्टव्यं त्वा त्वां वृष्टमहे वृणीमहे संप्रजामहे । कीदृशं त्वां देवना देवेषु यज्ये देवं अतिशयेन दानादिगुणयुक्तं होतारं देवानामाह्वितारं अमर्त्यमविनाशं अस्य यज्ञस्य यागस्य सुशक्तुं सुष्ठु कर्तारम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

ऊर्जनपातंसुभर्गसुदीदितिमग्निश्रेष्ठशोचिपम् ।

सनोमित्रस्पवरुणस्पसोअपामासुभ्रंषक्षतेदिवि ॥ ४ ॥

ऊर्जः । नपातम् । सुभर्गम् । सुदीदितिम् । अग्निम् ।

श्रेष्ठशोचिपम् । सः । नः । मित्रस्य । वरुणस्य ।

सः । अपाम् । आ । सुभ्रम् । यक्षते । दिवि ॥ ४ ॥

ऊर्जनस्य नपातं नपातयितारं यदा नभारं चतुर्थम् । हविरिक्षणेनानेन आपोजायन्ते अग्न्यथोपधिवनस्पतयः तेभ्यएवजावइति चतुर्थत्वं । नभाणनपादिनि नभःपकृतिभावः । सुभर्गशोभनघनम् सुदीदितिं सुष्ठु दीपयितारं श्रेष्ठशोचिपं प्रशस्त्यतमवेजस्कं अग्निं स्तौमीतिशेषः । सतादशोभिः नोत्समर्थं दिवि योतमाने देवयजने घृष्टोक्तेवा मित्रस्य देवस्य वरुणस्य च सुभ्रं सुखम् आ अभिलक्ष्य यक्षते यजतु तथा सोमिरपामदेवतानां सुभ्रमभियजतु ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

यःसमिधायआहुंतीयोवेदेनद्दाशमर्तोअग्रये ।

योनर्मसास्वध्वरः ॥ ५ ॥ २९ ॥

यः । समिधधा । यः । आहुंती । यः । वेदेन । द्दाशं ।

मर्तः । अग्रये । यः । नर्मसा । सुध्वरः ॥ ५ ॥ २९ ॥

इयं पाकयज्ञप्रशंसापरेति भगवताश्वलायनेन व्याख्याता । योमर्तोमनुष्यः समिधा पाता-
शादिनेध्मेन अग्नये अग्न्यर्थं ददाश परिचरति यश्च आहुती आहुत्या आज्यादिसाध्यया प-
रिचरति यश्च वेदेन वेदाध्ययनेन ब्रह्मयज्ञेन परिचरति यश्चस्वध्वरः शोभनेनाध्वरेण ज्यो-
तिष्टोमादिना युक्तः स नमसा अग्नेन चरुपुरोडाशादिना अग्नये ददाशः अग्न्यर्थं परिचरति
तस्येदर्वन्तइत्युत्तरमसंबन्धः ॥ ५ ॥

॥ इति पठस्य प्रथमे एकोनविंशोवर्गः ॥ २९ ॥

अथ पृष्ठी-

तस्येदर्वन्तोर्हयन्तआशवस्तस्यद्युन्नितमंयशः ।
नतमंहोदेवेकृतंकुतंश्चननमर्त्यकृतंनशत् ॥ ६ ॥

तस्य । इत् । अर्वन्तः । रंहयन्ते । आशवः ।

तस्य । युन्नितमम् । यशः । न । तम् । अंहः ।

देवकृतम् । कुतः । चन । न । मर्त्यकृतम् । नशत् ॥ ६ ॥

यः पूर्वोक्तः तस्यैव तस्यैव आशवोव्यापनशीलाः अर्वन्तः आशवाः रंहयन्ते वेगं कुर्वन्ति श-
नूत्प्रसहन्त इत्यर्थः । युन्नितमं दीप्तिमत्तमं यशः कीर्तिश्च तस्यैव भवति यद्वा युन्निति धननाम
धनवत्तमं यशोर्लब्धं तस्य भवति । अपिच देवकृतं देवैः कृतं अंहः पापं कुतश्चन कस्मादपि हेतोः
तं न नशत् न प्रामोति न मर्त्यकृतं मनुष्यैः कृतम् ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

सुप्रपोजोअग्निभिः स्यामंसूनोसहस ऊर्जापते । सुवीरस्त्वमस्मयुः ॥ ७ ॥

सुः अग्रयः । वः । अग्निभिः । स्याम । सूनो र्जति । सहसः ।

ऊर्जाम् । पते । सुवीरः । त्वम् । अस्मयुः ॥ ७ ॥

हे सहसः सूनो वरस्यपुत्र अग्निर्हि वटेन मध्यमानोजायते ते ऊर्जापते अजानां हवि-
रंस्तृणानां स्वापिन् अग्रे वः वचनव्यत्ययः तव अवयवभूतेरग्निभिर्ग्राह्येन्यादिभिर्द्वयं सप्तमः
शोभनाग्निः स्याम भवेम । सुवीरः शोभनैः वीररूपेण स्त्वं च अस्मयुः अस्मान्नामयमानोऽ-
व ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

प्रशंसमानोऽतिथिर्नमित्रियोऽरीरथोनवेद्यः ।

त्वेक्षेमांसोऽर्पिसन्तिसाधवस्त्वंराजारथीणाम् ॥ ८ ॥

प्रशंसमानः । अतिथिः । न । मित्रियः । अग्निः । रथः । न । वेद्यः ।

त्वे इति । क्षेमांसः । अर्पि । सन्ति । साधवः । त्वम् । राजा ।

रथीणाम् ॥ ८ ॥

प्रशंसमानः स्तुवन् अतिथिर्न अतिथिरिव यद्वा व्यत्ययेन कर्मणि कर्तृप्रत्ययः प्रश-
स्यमानः सोमिमित्रियः मित्राणां स्तोत्राणां हितोभवति । तथा रथोन रथइव वेद्योऽन्तनीयः
अभीष्टफलसाधनत्वेन ज्ञातव्योवा । उत्तरोर्ध्वः प्रत्यस्कृतः । हे अग्ने त्वे त्वयि साधवः साधकाः
समीचीनाः क्षेमांसोऽभरणान्यपि सन्ति भवन्ति । तथा त्वं रथीणां धनानामेव राजा ईश्वरोभव-
ति ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

सोऽद्वादाश्वं च्वरोऽग्नेर्मतः सुभगसप्रशंस्यः ।

सधीभिरस्तुसनिता ॥ ९ ॥

सः । अद्वा । दाशुर्द्वारश्चरः । अग्ने । मर्तः । सुभग । स ।

प्रशंस्यः । सः । धीभिः । अस्तु । सनिता ॥ ९ ॥

हे अग्ने योमर्तेमनुष्यः दाशुश्चरः दक्षयसोभवति सः अद्वा सत्यमौषधे सत्यफलोत्प-
न्नवत् । हे सुभग शोभनधनाग्ने सख्य प्रशंस्यः प्रशंसनीयः स्तुतनीयश्च भवतु तथा सधीभिः
कर्मभिः स्तोत्रैर्वा सनिता संभजनशीलोस्तु भवतु ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

यस्यस्त्वमूर्ध्वोऽर्ध्वरायतिष्ठसिद्धयर्दीरः ससाधते ।

सोऽर्वाङ्घ्रिः सनिता सविपन्पुमिः ससुरैः सनिताकृतम् ॥ १० ॥ ३० ॥

यस्य । त्वम् । ऊर्ध्वः । अध्वराय । तिष्ठसि । क्षयत्क्षीरः ।

सः । साधते । सः । अर्वत्क्षितिः । सनिता । सः । विपन्युक्षितिः ।

सः । शूरैः । सनिता । कृतम् ॥ १० ॥ ३० ॥

हे अग्ने यस्य यजमानस्य अध्वराय यागनिष्पादनाय त्वमूर्ध्वउद्युक्तः सन् तिष्ठसि अ-
वतिष्ठसे सपजमानः क्षयक्षीरः निवसद्भिरित्वरेवा वीरैः पुत्रादिभिरुपेतः सन् साधते सर्वक-
र्तव्यं साधयति । तदेव विवृणोति सवाद्यशोजनः अर्वद्विरस्यैः कृतं निष्पादितं जपादिकं सता-
द्यशोजनः विपन्युभिः मेधाविभिः कृतं च स सनिता भवति शूरैः शौर्योपेतैर्भृत्यैः कृतं च सत-
निता संभजनशीलोभवति ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे विशोवर्गः ॥ ३० ॥

अथैकादशी-

यस्याग्निर्वपुर्गृहेस्तोमंचनोदधीतविश्वधार्यः ।

हव्यावावेविपविपः ॥ ११ ॥

यस्य । अग्निः । वपुः । गृहे । स्तोमम् । चनः । दधीत ।

विश्वधार्यः । हव्या । वा । वेविपत् । विपः ॥ ११ ॥

यस्य यजमानस्य गृहे विश्रवायोविश्वैर्वरणीयः वपुः रूपनामैवत् रूपवान् दीप्तिमानग्निः
स्तोमं स्तोमं चनोचंच हविर्दक्षिणं दधीत धारयेत् । यस्य च हव्या वागव्यः समुच्ये हव्यानि
हवींषि च विपः व्यासान् देवान् वेविपत् प्रापयेत् विपूच्यान् अस्माहेति रूपमेतत् । सपजमान-
ति पूर्वप्रसंगः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

विप्रस्पवास्तुवनसहसोयहोमद्वृत्तमस्यरातिपु ।

अवोदेवमुपरिमर्त्यरुधिवसोविविदुपोवचः ॥ १२ ॥

विप्रस्प । वा । स्तुवनः । सहसः । यहो इति । मस्तुद्वृत्तमस्य ।

रातिपु । अवोदेवम् । उपरिमर्त्यम् । रुधि । वसो इति ।

विविदुपः । वचः ॥ १२ ॥

हे सहस्रोयहो बलस्यपुत्राग्रे विप्रस्य मेधाविनः स्तुवतः स्तोत्रुर्वा रातिपु हविर्दनेपु मधु-
तमस्य शीघ्रतमस्य यद्वर्वा विविदुषोज्ञातव्यस्य अग्निहस्तस्य वचोवचनं हे वसो वासकाग्रे अगो-
देवं देवानामवस्ताद। उपरित्यर्त्य मर्त्यानामुपरिष्ठाच्च रुधिरकुरु सर्वं नभःप्रदेशं व्यापयेतियावद्या॥१२॥

अथ त्रयोदशी-

योअग्निं हव्यदातिभिर्नमोभिर्वासुदक्षमाविवांसति ।
गिरावांजिरशोचिपम् ॥ १३ ॥

यः । अग्निम् । हव्यदातिभिः । नमःभिः । वा । सुदक्षम् ।

आविवांसति । गिरा । वा । अजिरशोचिपम् ॥ १३ ॥

योयजमानः हव्यदातिभिः हविषां दानैर्नमोभिर्नमस्कारैर्वा सुदक्षं शोभनबलमग्निं आ-
विवांसति परिचरति गिरावा स्तुत्या वा अजिरशोचिषं क्षिप्रगामितेजस्कं तपसि परिचरति
सः सप्तद्वोभवतीविशेषः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

समिधायोनिर्निशीदाशददिति धामभिरस्पृमर्त्यः ।

विश्वेत्सधीभिः सुभगोजनो अतिर्युगैरुद्रैवतारिपत् ॥ १४ ॥

सुमृद्वर्धा । यः । निशीती । दाशत् । अदितिम् । धामभिः ।

अस्पृम् । मर्त्यः । विश्वा । इत् । सः । धीभिः । सुभगः ।

जनान् । अति । युगैः । उद्रैः । इव । तारिपत् ॥ १४ ॥

योग्योमनुष्यः अस्याग्नेर्वाग्निः शरीरैः गार्हपत्यादित्येण विभज्य वर्तमानैः सार्धं
अदितिं अत्तदनीयं तमेवाग्निं निशीती निशीत्या निशानसाधनया प्रज्वलनहेतुभूतया समि-
धा दारात् परिचरेत् । सोमः धीभिः कर्मभिर्बुद्धिर्विशेषैर्वा सुभगः सन् विश्वेय सर्वानेय जनान्
युगैर्योतमानैरन्वेषयति वा उद्रैव उद्रकानीव अतिवारिपत् अतिवरेव अतिक्रमेत् ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

तदग्नेर्युगमाभरयत्सासदत्सदनेकाचिदत्रिणम् ।

मुग्धुंजनंस्पृह्यः ॥ १५ ॥ ३३ ॥

तत् । अग्ने । युष्मम् । आ । ऋ । यत् । सुसहृत् । सद्ने । कम् ।
चित् । अत्रिणम् । मन्युम् । जनस्य । दुः६ध्यः ॥ १५ ॥ ३१ ॥

हे अग्ने त्वं युष्मं आभरात्मज्यमाहर यत्सद्ने गृहे वर्तमानं कंचित्कमपि अत्रिणमतारं
राक्षसादिकं सासहृत् अत्यर्थमभिभवेत् । तथा दूढ्यः दुर्वियः पापवृद्धेः शत्रुजनस्य मन्युं कौपं
यच्च युष्ममभिभवेत् सदाहरेत्यन्वयः । ध्येचेति पृषोदरादिपाठात् दुरोरेफस्य उत्तम् उत्तरपदादे-
ष्ट्वंच ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे एकत्रिंशोवर्गः ॥ ३१ ॥

अथ षोडशी-

येनचष्टेवरुणोमित्रोअर्यमायेननासत्याजगः ।
युयत्तत्तेशर्वसागातुवित्तमाइन्द्रत्वाऽताविधेमहि ॥ १६ ॥

येन । चष्टे । वरुणः । मित्रः । अर्यमा । येन । नासत्या ।
जगः । वयम् । तत् । ते । शर्वसा । गातुवित्तमाः ।
इन्द्रत्वाऽऽताः । विधेमहि ॥ १६ ॥

येनाग्नेयेन तेजसा वरुणोदेवः चष्टे प्रकाशयति येनच मित्रः अर्यमा च चष्टे येनच नास-
त्याश्विनीच चक्षावे जगोभ्रजनीयएतत्तंज्ञोदेवश्च चष्टे । शर्वसा यत्तेन गातुवित्तमाः गातोर्गावय्य-
स्य स्तोत्रस्य ज्ञातृत्माः । यद्वा शतव्यस्य माश्व्यस्य सन्धवमाः इन्द्रत्वाः इन्द्रेण ईश्वरेण त्वया
ऊतारक्षिताः संतोष्यं हे अग्ने ते त्वदीयं तव तेजः विधेमहि परिचरेमहि ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

तेपेदग्नेस्वाध्वोऽधेत्वाविप्रनिदधिरेनुचक्षंसम् ।
विप्रांसोदेवसुक्तुम् ॥ १७ ॥

ते । घृ । उत् । अग्ने । सु६आ६ध्यः । ये । त्वा । विप्र । नि६दधिरे ।
नु६चक्षंसम् । विप्रांसः । देव । सु६क्तुम् ॥ १७ ॥

हे अग्ने तेघेत् तएवस्वत्तु स्वाध्यः शोभनाध्यानाभवन्ति हे विष मेधाविन् देवघोतमानाग्ने
ये विमासोविपाः मेधाविनकृत्विजः नृचक्षसं नृणां चेष्टारं सुकृतुं सुकर्मणं शोभनपतं वा त्वा
त्वां निदधिरे निदधति यागार्थं गार्हपत्यादिस्थानेषु आधानसंस्कारेण स्थापयन्ति तेघेदित्य-
न्वयः ॥ १७ ॥

अथाष्टशी-

तद्देविंसुभगन्आहुतिंतेसोतुंचक्रिरेदिवि ।

तद्वाजैर्मिजिग्युर्महद्भनंयेत्वेकामंयेरिरे ॥ १८ ॥

ते । इत् । वेदिम् । सुभग । ते । आहुतिम् । ते । सोतुम् ।

चक्रिरे । दिवि । ते । इत् । वाजैर्मिः । जिग्युः । महत् । धनम् ।

ये । त्वे इति । कामम् । निःएरिरे ॥ १८ ॥

हे सुभग शोभनवनाग्ने तद्दे तएव यजमानाः त्वद्यागाय वेदिं चक्रिरे कुर्वन्ति तदनन्तरं
वे यजमानाः आहुतिं चरुपुरोडारादिसाध्यां दीक्षणीयादिषु कुर्वन्ति । वतः दिवि घोतमाने
सोत्येहनि सोतुं सोममभिपोतुं चक्रिरे उद्योगं कुर्वन्ति । अनुष्ठितयज्ञास्तद्दे तएव वाजैर्भिवाजैः
पदैः महत्प्रभूतं धनं जिग्युर्जयन्ति शत्रुघ्नोदभन्ते कुतइत्यतआह ये यजमानाः हे अग्ने त्वे
त्वमि कामं अभितापं ग्येरिरे नितरांगच्छन्ति त्वामादरातिशयेन स्तुवन्तीत्यर्थः ॥ १८ ॥

आग्निष्टविकेपूत्र्येषु तृतीयसूत्रे प्रयास्तशस्त्रे मद्रोनेद्विप्रगाथावैकल्पकस्तोत्रियः ।
सम्पदेहि-मद्रोनोअग्निराहुतोयदीधृतेभिराहुतइति ।

तथाया सूक्ते एकोनविंशती-

मद्रोनोअग्निराहुतोमद्रारातिःसुभगसुद्रोअंघ्रः ।

मद्राउतप्रशस्तयः ॥ १९ ॥

मद्रः । नः । अग्निः । आहुतः । मद्रा । रानिः । सुभग । मद्रः ।

अंघ्रः । मद्राः । उत । प्रशस्तयः ॥ १९ ॥

आहुतोहविर्भित्तापितोऽग्निः नोस्माकं भद्रः कल्याणोभवतु हे सुभग शोभनधनाग्ने भद्रा
कल्याणी रातिः दानं चास्माकं भवतु भद्रः कल्याणोऽधरोयागश्च भवतु उवापिच भद्राः कल्या-
ण्यः प्रशस्तवयः प्रशस्ताः स्तुतवश्च भवन्तु ॥ १९ ॥

अथ विंशी—

भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये येनासमत्सु ससहः ।
अवस्थिरातनुहि भूरिशर्धतां वनेमांते अग्निष्टिभिः ॥ २० ॥ ३२ ॥
भद्रम् । मनः । कृणुष्व । वृत्रतूर्ये । येन । समत्सु । ससहः ।
अव । स्थिरा । तनुहि । भूरि । शर्धताम् । वनेम । ते ।
अग्निष्टिभिः ॥ २० ॥ ३२ ॥

हे अग्ने वृत्रतूर्ये संग्रामे भद्रं शोभनं मनः कृणुष्वस्माकं कुरु । येन मनसा त्वं समत्सु
संग्रामेषु ससहः भूयः शत्रून् अभवसि अपिच शर्धतामभिवर्त्ता शत्रूणां भूरि भूरीणि बहू-
नि स्थिरा स्थिराणि दृढान्यपि अवतनुहि अवाचि कुरु पराजिवानि कुर्वित्यर्थः । वयं चा-
ग्निष्टिभिरश्वेषेणसाधनैर्हविर्भिः स्तोत्रैश्च वे त्वां वनेम संग्रामे महि । यद्वा वे तव प्रसादाद् अग्नि-
ष्टिभिरभीष्टैः फलैः वनेम संगच्छेमहि ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे द्वारिंशोवर्गः ॥ ३२ ॥

अथैकविंशी—

ईळै गिरामनुर्हितं यदेवादूतमर्तित्व्यैरिरे ।
यजिष्ठं हव्यवाहनम् ॥ २१ ॥
ईळै । गिरा । मनुःसहितम् । यम् । देवाः । दूतम् । अर्तित्वम् ।
यजिष्ठम् । यजिष्ठम् । हव्यवाहनम् ॥ २१ ॥

गिरा वाचा स्तुतिरूपया मनुर्हितं मनुना प्रजापतिना यजमानेन आहितं तमग्निं ईळे
स्तौमि । कीदृशं यजिष्ठं यष्टव्यं हव्यवाहनं हविषा वोढारं अर्तित्वं अर्थे ईश्वरं वा दूतं देवानां
दूत्येवतमानं यमग्निं देवान्येरिरे नितरां मेरयन्ति ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

तिग्मजम्भाय तरुणाय राजन्ति प्रयोगाय स्य प्रये ।

यः पिंशते सूनुताभिः सुवीर्यमग्निघृते मिराहुतः ॥ २१ ॥

तिग्मजम्भाय । तरुणाय । राजन्ति । प्रयः । गायसि । अग्रये ।

यः । पिंशते । सूनुताभिः । सुवीर्यम् । अग्निः । घृतेभिः ।

आहुतः ॥ २२ ॥

तिग्मजम्भाय तीक्ष्णज्वालाय तरुणाय नित्ययूने परामरणरहिताय राजते राजमाना-
याम्ने प्रयोद्विर्लक्षणमजं गायसि हे स्तोतः प्रवृद्धिं प्रपच्छेत्यर्थः । योभिः सूनुताभिः प्रिय-
त्पात्मिकाभिः वाग्भिः स्तुतो घृतेभिर्घृतैराज्यैराहुतोभिर्हुतश्च सन् सुवीर्यं शोभनवीर्यं पिंशते आ-
श्लेषयति स्तोदभिः संयोजयति पिशाजवयवे तस्मादग्ने इत्यन्वयः ॥ २२ ॥

आभिष्वविकेपकथ्येषु प्रशास्तुः शस्ते यदाभद्रोन इति प्रगाथः स्तोत्रियः तदानीं यदीघृते-
भिरिति प्रगाथो नुरूपः । सूनुतु पूर्वमेवेदाहृतम् ।

तत्राद्या सके त्रयोविंशी-

यदीघृते मिराहुतो वाशीमग्निर्मरत उच्चावच ।

असुर इव निर्णिजम् ॥ २३ ॥

यदि । घृतेभिः । आहुतः । वाशीम् । अग्निः । भरते । उद् ।

च । अव । च । असुरः इव । निः निर्जम् ॥ २३ ॥

घृतेभिर्घृतैराहुतोभिर्हुतोपमभिः यदि यदा यस्मिन्काले वाशीं वाद्वामैतद् वाचं शब्दं उच्च
ऊर्ध्वं च अवच अवाक्यं भरते संपादयति । यद्वा वाशीं वायुनशोस्तं शब्दकारिणीं ज्वालां उ-
द्भरते उद्भरति उद्गमयत्यूर्ध्वमुखं अवच भरते अवाङ्मुखं हरत्युपसंहरति । असुर इव रक्षीनां
क्षेता घयोपथा निर्णिजं आलीर्य रूपं उपरितनेषु लोकेषु प्रकाशतपोद्गमयति अथस्तनेषु च
अवाङ्मुखं गमयति तद्वच्च उच्चनीचभावनया मिस्तेज उद्गमयति तं स्तुम इति शेषः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी—

यो हव्यान्धैरयतमनुर्हितो देव आसासुगन्धिना ।

विवांसते वार्याणि स्वध्वरोहोतदिवो अमर्त्यः ॥ २४ ॥

यः । हव्यानि । ऐरयत । मनुः सहितः । देवः । आसा । सुगन्धिना ।
विवांसते । वार्याणि । सुध्वरोहोतः । देवः । अमर्त्यः ॥ २४ ॥

यो मनुर्हितो मनुना प्रजापतिना आहिवो देवोद्योतमानोऽग्निः सुगन्धिना शोभनगन्धयुक्ते
आसा आस्पेन हव्यान्धैरयतानि हवींषि ऐरयत देवान्पति प्रेरयति स्वध्वरः शोभनयत
होता देवानामाह्वाता देवो दीप्यमानः अमर्त्योऽपरणरहितः सोमः वार्याणि वरणीयानि धनानि
विवांसते परिचरते यजमानाय प्रयच्छतीति शेषः ॥ २४ ॥

अथ पञ्चाविंशी—

अग्नेमर्त्यस्त्वं स्यामहमित्रमहो अमर्त्यः । सहसः सूनवाहुत ॥ २५ ॥ ३३

यत् । अग्ने । मर्त्यः । त्वम् । स्याम् । अहम् । मित्रमहः ।

अमर्त्यः । सहसः । सूनो इति । आहुत ॥ २५ ॥ ३३ ॥

हे सहसः सूनो बलस्पृष्ट आहुत धृतेरभिहुत हे मित्रमहः अनुकूलदीप्तिमन् अग्ने म-
र्त्योऽपरणधर्माहं यद्यदि त्वं स्यां त्वदुपासनया त्वद्रूपमापन्नो भवेयं । ये यथा यथोपासते ते तदेव
भवन्तीति श्रुतेः । तर्हिहं अमर्त्योऽपरणधर्मरहितो देव एव भवेयमिति ॥ २५ ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे व्रणसंशो वगः ॥ ३३ ॥

अथ षड्विंशी—

न त्वारासीयाभिः शस्तयेव सो न पापत्वाय सन्त्य ।

न मेस्तोतामंतीवान दुर्हितस्यादग्निपापया ॥ २६ ॥

न । त्वा । रासीय । अभिशस्तये । वसो इति । न । पापहृत्वाय ।
सन्त्य । न । मे । स्तोता । अमृतिहृत्वा । न । दुःशर्हितः । स्यात् ।
अग्ने । न । पापया ॥ २६ ॥

हे वसो वासकाग्ने त्वा त्वां अभिशस्तये अभिशस्तनाय विष्ट्यापवादाय हिंसायैच
न रासीय नाक्रोशयेयम् । रासशब्दे हे सन्त्य संभजनीयाग्ने पापत्वाय पापवत्वाय त्वां न रासीय
मे मदीयः स्तोता च अनभिमतवचनेन त्वां नाक्रोशयतु अवयव अमयीवा अमतिरशोभनावु-
द्धिस्तद्वा न अपि च दुर्हितः शत्रुः हे अग्ने अस्माकं न स्याद न भवतु अवयव पापया अशोभनया
युद्धा सप्तवाधताम् ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

पितुर्नपुत्रःसुभृतोदुरोणआदेवाँएतुप्रणोहृविः ॥ २७ ॥

पितुः । न । पुत्रः । सुभृतः । दुरोणे । आ । देवान् ।

एतु । प्र । नः । हृविः ॥ २७ ॥

पितुर्न पुत्रः पितुः पुत्रद्वय अस्माकं सुभृतः सुदु भर्वा । यद्वा पित्रा पुत्रद्वय अस्माभिः
सम्प्राभृतः हृविभिः षोडशोऽयमग्निः पुत्रद्वय अस्माकं सुभृतः दुरोणे यज्ञगृहे देवान् आ अभिल-
क्ष्य मोस्माकं हृविः पितु ममयतु यद्वा । अग्निरैत्वागच्छतु अस्मदीयं हविष्व देवान् प्रामोतु ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी-

तवाहर्ममृजुतिभिर्नेर्दिष्टाभिःसचेयजोपमावसो । सदादेवस्यमर्त्यः ॥ २८ ॥

तव । अहम् । अग्ने । ऊतिशर्भिः । नेर्दिष्टाभिः । सचेय । जोषम् ।

आ । वसो इति । सदा । देवस्य । मर्त्यः ॥ २८ ॥

हे वसो वासकाग्ने नेर्दिष्टाभिरन्तिकतमाभिः ऋजुगामिनीभिर्वा देवस्य ववोतिभीरक्षाभिः
मर्त्योमनुष्योहं स्तोता सदा सर्वदा जोषमासचेय प्रीतिमन्त्रिसेवेय ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी-

तवक्रत्यांसनेपंतवरातिभिरश्रेतवप्रशंस्तिभिः ।

न्वामिदाहुःप्रमतिवसोममाग्नेहर्षस्वदातवे ॥ २९ ॥

तव । ऋत्वा । सनेयम् । तव । रातिदृग्भिः । अग्ने । तव । प्रशस्तिदृग्भिः ।
त्वाम् । इत् । आहुः । प्रदमन्तिम् । वसो इति । मम । अग्ने ।
हर्षस्व । दातवि ॥ २९ ॥

हे अग्ने तव ऋत्वा त्वदीयेन परिचरणरूपेण कर्मणा सनेयं त्वां संभजेयम् एतदेववि-
शदयति तव रातिभिस्त्वदीयेर्हविर्दानैश्च सनेयं तथा तव प्रशस्तिभिः प्रशंसनेः स्तोत्रैश्च त्वां
संभजेयम् अस्यैव संभजने किंकारणं वदाह । हे वसो वासकाग्रे मम स्तोतुः प्रमतिं पल्लवबुद्धिं
रसकं त्वामिदं त्वामेष आहुः ब्रह्मवादिनः कथयन्ति अतः हे अग्ने दातवे दातुं हर्षस्व ह्योभव
हर्षमुक्तः सन् बहुधनं प्रयच्छेत्पथः ॥ २९ ॥

पूर्वोक्तेष्वपि प्रशस्तुः शस्ते प्रसोअन्नइति प्रगाथोवैकल्पिकोनुक्तः सन्पठेहि-प्रसोअ-
न्नेतवोविभिरभिर्बोवृधन्तमिति ।

तत्राद्या सूक्ते विंशी-

प्रसोअन्नेतवोतिभिः सुवीराभिस्तिरनेवाजभर्मभिः ।
यस्य त्वंसरस्यमावरं ॥ ३० ॥ ३४ ॥

प्र । सः । अग्ने । तव । ऊतिदृग्भिः । सुवीराभिः । तिरने ।
वाजभर्मभिः । यस्य । त्वम् । सरस्यम् । आवरं ॥ ३० ॥ ३४ ॥

हे अग्ने तयोतिभीरक्षाभिः सयजमानः प्रतिरते प्रवर्धते । ऊतयोविशेष्यन्ते सुवीराभिः
शोभनावीराः पुत्रादयोमासु वास्तथोक्ताः वाजभर्मभिः वाजानामन्धानां वज्रानां वा भर्म भरणं
मासु वादृशीभिः हे अग्ने त्वं यस्य यजमानस्य सरसं सस्त्रितं मित्रत्वं आवरः अभिपृष्टोपि
सतिरवश्यम्वधः ॥ ३० ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे चतुर्विंशोऽवर्गः ॥ ३४ ॥

अथैकविंशी-

तव द्रप्सोनीलवान्याशस्त्वियद्वन्धांन सिष्णवाद्दे ।
त्वमंहीनामुपसामसिप्रिय स्रपोवस्तुपुराजसि ॥ ३१ ॥

तव । द्रुप्तः । नीलध्वान् । वाशः । कृत्विर्यः । इन्धानः ।
 सिष्णो इति । आ । ददे । त्वम् । महीनाम् । उपसाम् । अस्ति ।
 प्रियः । क्षयः । वस्तुषु । राजसि ॥ ३१ ॥

हे सिष्णो तिपिः सेचनार्थः सोमेनासिच्यमानाम् द्रुप्तोदवणशीलः नीलवान् शकटनी-
 हेवस्थानात्तद्वान् वाशः कान्तः शब्दायमानोवा कृत्विर्यः कृतो वसन्तादिकालविशेषे भवः
 इन्धानः संदीपयन् एवंभूतः तव सोमः आवदे वृक्षं होमायाध्वर्युणा आदीयते । अपिच त्वं म-
 हीनां महतीनामुपसां मियोमिन्नभूतोसि उपसि हि अग्नयोहोमाय मन्वात्यन्ते । तथा क्षयः क्ष-
 पापारात्रेः सर्वंविषु वस्तुषु राजसि प्रकाशते । यद्वा रात्रित्वंवीनि वस्तूनि प्रदार्थनात्तानि
 त्वं प्रकाशयसि ॥ ३१ ॥

अथ द्वार्विंशी-

तमागन्मसोभरयः सहस्रमुष्कं स्वभिष्टिमवसे ।
 सम्राजं प्राप्तदस्यवम् ॥ ३२ ॥

तम् । आ । अगन्म । सोभरयः । सहस्रं मुष्कम् । सुष्टु अभिष्टिम् ।
 अवसे । सम्राजम् । प्राप्तदस्यवम् ॥ ३२ ॥

सोभरयः ऋपयोर्वयं अवसे रक्षणाय वमग्निं आगन्म हविर्भिः स्तुतिभिश्च प्राप्ताजभूम ।
 कीदृशं सहस्रमुष्कं मुष्णन्ति तत्रास्त्यपहृदस्वीति मुष्कानि वेजांसि बहुवेजस्कं स्वभिष्टिं शोभ-
 नाग्नेषणं सम्राजं सम्मग्राजमानं प्राप्तदस्यवम् असदस्मनां राजर्षिः वस्य स्तोतव्यत्वेन
 संबन्धितम् ॥ ३२ ॥

अथ त्र्यक्षिंशी-

यस्य ते अग्रे अन्ये अग्रय उपक्षितो वया इव ।
 विपो न द्युम्नानि युविजनानां तव क्षत्राणि वर्धयन् ॥ ३३ ॥

यस्य । ते । अग्रे । अन्ये । अग्रयः । उपक्षितः । वयाः इव ।
 विपः । न । द्युम्ना । नि । युवे । जनानाम् । तव । क्षत्राणि ।
 वर्धयन् ॥ ३३ ॥

हे अग्ने यस्य ते तव अन्ये अग्नयः वयाइव वृक्षस्य शाखाइव उपक्षितः समीपे निवस-
न्तोभवन्ति जनानां जनिमवां मनुष्याणां मध्ये अहं तस्य तव क्षत्राणि बलानि स्तुत्या
वर्धयन् विपोन स्तोतृनामेतत् अन्ये स्तोतारइव घुम्ना घोवमानानि अजानि यशांसि ॥ निमुवे
नितरां प्राप्सोमि वित्तस्तादाहभेयमित्यर्थः ॥ ३३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

यमादित्यासोअद्भुहःपारंनयंथमर्त्यम् ।

मघोनांविश्वेपांसुदानवः ॥ ३४ ॥

यम् । आदित्यासः । अद्भुहः । पारम् । नयंथ । मर्त्यम् ।

मघोनाम् । विश्वेपान् । सुदानवः ॥ ३४ ॥

हे अद्भुहः अग्नेग्धारः हे सुदानवः हे आदित्यासः अदितेः पुत्राभिन्नदयः मघोनां हवि-
ष्मतां विश्वेपां सर्वेषां मध्ये ये मार्त्यं मनुष्यं यजमानं पारं नपथ आरन्वस्य कर्मणः समाभि
मापयथ सतत्फलं लभतइत्यर्थः ॥ ३४ ॥

अथ पञ्चविंशी-

यूयंराजानःकंचिचर्पणीसहःक्षयन्तमानुपांअनु ।

वृयंतेवोवरुणमित्रार्यमन्त्स्यामेदृतस्यरुध्यः ॥ ३५ ॥

यूयम् । राजानः । कम् । चित् । चर्पणिः सहः । क्षयन्तम् ।

मानुपान् । अनुं । वृयम् । ते । वुः । वरुण । मित्रं । अर्यमन् ।

स्याम । इत् । कृतस्य । रुध्यः ॥ ३५ ॥

हे राजानोरजमानाः हे चर्पणीसहः शत्रुभूतानामभिभविताः आदित्याः यूयं मानुषा-
अनु मनुष्यान् यजमानाननुलक्ष्य क्षयन्तं क्षयन्तं कंचित्कमपि शत्रुं सर्वमपि शत्रुवर्गं अभिभव-
धेतिशेषः । यद्वा मनुष्येषु यजमानेषु क्षयन्तं स्तुवीनामीररं कंचित्कमपि स्तोतारं मा यूयंगच्छ-
त । हे वरुण हे मित्र हे अर्यमन् ते तादृशावयं वोमुष्माकं संरेविनः ऋतस्य यज्ञस्य रुध्यः
स्याम नेवारोभवेम ॥ ३५ ॥

अथ पद्विंशी-

अदान्मेपौरुकुत्स्यः पञ्चाशतं व्रसदस्युर्वधूनाम् ।

मंहिष्ठो अर्यः सत्पतिः ॥ ३६ ॥

अदात् । मे । पौरुकुत्स्यः । पञ्चाशतम् । व्रसदस्युः ।

वधूनाम् । मंहिष्ठः । अर्यः । सत्पतिः ॥ ३६ ॥

इदमादिकेन प्रगाथेन व्रसदस्योर्दानवृषिः प्रयंसति । पौरुकुत्स्यः पुरुकुत्सपुत्रसदस्युः मे महं वधूनां पञ्चाशतं अदाव दत्तवान् । कौट्यः मंहिष्ठोदावृतमः अर्यः अभिर्गतव्यः स्वामीवा सत्पतिः सतां श्रेष्ठानां स्तोतृणां पाठयित्वा ॥ ३६ ॥

अथ सप्तविंशी-

उत्तमेप्रयियौर्बयियौः सुवास्त्वा अधितुर्ग्वनि ।

तिसृणां सप्ततीनां श्यावः प्रणेता भुवद्भुसुर्दियानां पतिः ॥ ३७ ॥ ३५ ॥

उत्त । मे । प्रयियौः । वयियौः । सुवास्त्वाः । अधि ।

तुर्ग्वनि । तिसृणाम् । सप्ततीनाम् । श्यावः । प्रणेता ।

भुवत् । वसुः । दियानाम् । पतिः ॥ ३७ ॥ ३५ ॥

अप्येतत् यदुक्तं अपि यदेतत् वक्ष्यमाणं इत्युक्तशब्दः एवगुभयं संभावयति मेमहं प्र-
यियोः प्रयायते प्रगम्यते येन तत्प्रयियुर्धनमश्वादि तस्य प्रयियोर्धनस्य बह्वदाव । कामिः कन्या-
भिः सह वयियोः ऊयते येन तद्वयियु बलादि तस्य च बह्वदाव । तिसृणां सप्ततीनां गवां श्यावः
श्यामवर्णवृषः श्यामवर्णानां प्रणेता प्रकर्षणेनेता अग्रतो गामी भुवद्भुः भावयिता वसूनाम् प-
शवः पूजितक्षणः दियानां दानार्हणां गवां पतिः वाक् गाएतत्संख्यायुक्ताः एतदुणयुक्ताश्च
मत्तमदाव कपुनस्तावदाव सुवास्त्वाः सप्त निवासायानयाः अधितुर्ग्वनि तीर्थेधि एतददाव
मत्तम् । सुवास्तुर्नामनदी तुर्ग्वतीर्थं जवतीति निरुक्तं । अस्याः ऋचो व्याख्याने निरुक्तरीत्या-
उद्धृतम् ॥ ३७ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे पद्विंशोऽष्टकः ॥ ३५ ॥

आगतेति षड्विंशत्चर्मष्टमं सूक्तम् काण्वस्य सोभरेरार्पम् मारुतं प्रथमायायुजः ककु-
भः द्वितीयादियुजः सतोबृहत्यः अनुक्रम्यतेहि—आगन्तषाड्विंशतिर्मास्त्वमिवि । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

आगन्तामारिपण्यतप्रस्थावानोमापस्थातासमन्यवः ।
स्थिराच्चिन्नमयिष्णवः ॥ १ ॥

आ । गन्तु । मा । रिपण्यत । प्रस्थावानः । मा ।

अप । स्थात । समन्यवः । स्थिरा । चित् । नमयिष्णवः ॥ १ ॥

हे प्रस्थावानः प्रस्थातारः प्रगन्तारः मरुतः आगन्त अस्मानागच्छत मारिपण्यत अ-
नामनेनास्मान्मार्हिस्त । हे समन्यवः समानवेजस्काः समानक्रोधावा स्थिराचित् स्थिराणि
दृढान्यपि पर्वतादीनि हे नमयिष्णवोनमनशीलाः कंपयितारः मापस्थाव अस्मत्सोपेत्यान्मव
मातिष्ठव अस्मास्वेव तिष्ठतेत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

वीळुपविभिर्मरुतः ऋभुक्षणआरुद्रासःसुदीतिभिः ।
इषानोअद्यागतापुरुस्पृहोयज्ञमासोभरीपवः ॥ २ ॥

वीळुपविभिः । मरुतः । ऋभुक्षणः । आ । रुद्रासः ।

सुदीतिभिः । इषा । नः । अद्य । आ । गन्तु ।

पुरुस्पृहः । यज्ञम् । आ । सोभरीपवः ॥ २ ॥

हे ऋभुक्षणः महान्तः उरुभासमाननिवासावा हे रुद्रासो रुद्राः रुद्रपुत्राः ईदयाः हे
मरुतः सुदीतिभिः शोभनदीप्तिकैः वीळुपविभिः रथनेमयः पवयः वीळु दृढाः पवयोयेषु तादृ-
शैर्यैरागत आगच्छत । एतदेव विवृणोति—हे पुरुस्पृहः बहुभिः स्पृहणीयाः ईप्सितव्याः सो-
भरीपवः सोभरिर्गर्भि मां कामयमानाः सन्तः अद्य इदानीं यज्ञं अस्मदीयं यागं इषा अस्मर्थं
दातव्येन अग्नेन सह आगत आगच्छत गोप कालविलेपं माकुरुत ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

विद्महि रुद्रियाणां शुष्मं मुयं मरुतां शिमीवताम् ।
विष्णोः पस्यमीह्रुपाम् ॥ ३ ॥

विद्म । हि । रुद्रियाणाम् । शुष्मम् । उयम् । मरुताम् ।
शिमीवताम् । विष्णोः । पस्यम् । मीह्रुपाम् ॥ ३ ॥

रुद्रियाणां रुद्रपुत्राणां शिमीवतां कर्मवतां विष्णोर्न्यासस्य पस्य पयणीयस्य वृष्ट्युद-
कस्य मीह्रुपाम् सेकृणां मरुतां उग्रमुदूर्णं शुष्मं रत्नं विद्महि जानीमः त्वत् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

विद्वीपानि पापतंतिष्ठदुच्छुनोभेयुजन्तरोदसी ।
धन्वान्यैरतशुभ्रस्वादयो देजयस्वभानवः ॥ ४ ॥

वि । द्वीपानि । पापतम् । तिष्ठत् । दुच्छुनां । उभे इति ।
युजन्त । रोदसी इति । प्र । धन्वानि । ऐरत् ।
शुभ्रस्वादयः । यत् । एजय । स्वभानवः ॥ ४ ॥

द्वीपानि द्वयोः पार्श्वयोः आसीयेषु वानि उदयस्थलानि अंतरूपसर्गेभ्योपहंदितीत्वम्
ऋक्पूर्वित्यादिना अकारः समासान्तः । तानि च विपातम् अत्यर्थं मरुद्देवेन विपतन्ति । तिष्ठत्
स्थावरं चाग्न्यदृशज्जलं दुच्छुना दुःखेन मुच्यते उभे रोदसी द्यावापृथिव्या अपि युजन्त ते मरु-
तः स्वागमनजनितेन कंपनेन योजयन्ति । परोर्धर्चः परोऽभक्तः धन्वानि गमनशीलान्पुङ्गवानि च
मेत मगच्छन्ति हे शुभ्रस्वादयः शोभनायुवाः शोभनहविष्कावा हे स्वभानवः स्वाधत्तदीप्तयः
यूयं ययदा एजय कंपयथ तदा एतत्पूर्वोक्तं सर्वं निष्पाद्यते इत्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

अच्युताचिहो अज्मन्नानन्दतिपर्वतासो वनस्पतिः ।
भूमिर्यामैपुगेजते ॥ ५ ॥ ३६ ॥

अच्युता । चित् । वः । अज्मन् । आ । नानदति ।

पर्वतासः । वनस्पतिः । भूमिः । यामेषु । रेजते ॥ ५ ॥ ३६ ॥

हे मरुतोवोयुष्माकं अज्मन् अज्मनि संश्रामे गमनेसति अच्युताचित् च्यावदितुमश-
क्याअपि पर्वतासः पर्वतामेघा गिरयोवा वनस्पतिः जावावेकवचनं वनस्पतयोवृक्षाश्च आना-
नदति अभितोभूशं शब्दार्थे । अपिच यामेषु युष्मदीयेषु गमनेषु निमित्तेषु भूमिः पृथिवीव
रेजते कंपते ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे षड्विंशोवर्गः ॥ ३६ ॥

अथ षष्ठी—

अमायषोमरुतोयातवेद्यौर्जिहीतुउत्तराबृहत् ।

यत्रानरोदेदिशतेतनूप्वात्वक्षांसिबाह्वोजसः ॥ ६ ॥

अमाय । वः । मरुतः । यातवे । द्यौः । जिहीते ।

उत्तरा । बृहत् । यत्र । नरः । देदिशते । तनूप ।

आ । त्वक्षांसि । बाह्वोजसः ॥ ६ ॥

हे मरुतोवोयुष्माकं अमाय बलाय यातवे यातुं द्यौर्लोकः बृहदन्तरिक्षं विस्तृत्य उत्त-
रा उद्वततरा जिहीते गच्छति युष्मदागमनाद्गीतासती युष्मदीयमांतरिक्षं स्थानं परित्यज्यऊ-
र्ध्वं पलायतइत्यर्थः । यत्र यस्मिन्नन्तरिक्षे बाह्वोजसः बाह्वोरोगोदलं येषां तादृशानरोनेनारो-
मरुतः त्वक्षांसि दीप्तान्याभरणानि तनूप्वात्मीयेषु शरीरेषु आदेदिशवे आदिष्टानि धृतानि कु-
र्वन्ति । यद्वा तनूषु विस्तृतास्तु मेघस्थास्त्वप्स्तु त्वक्षांसि तनूरुगानि मीक्षणीरुतान्यापुधानि मेघो-
न्नेदनाय आदेदिशते पुनःपुनरादिशन्ति तद्बृहदन्तरिक्षं जिहीतइत्यन्वयः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

स्वधामनुश्रियन्तरोमर्हि त्वेपाअमवन्तोऽष्टपसवः ।

वहन्तेअहुतपसवः ॥ ७ ॥

स्वधाम । अनु । श्रियन् । नरः । मर्हि । त्वेपाः । अमवन्तः ।

ऽष्टपसवः । वहन्ते । अहुतपसवः ॥ ७ ॥

नरोनेवारोमरुतः स्ववासु स्वधेत्यननाम हविर्लक्षणमन्मनुलक्ष्य त्रियं गोभां महि
महत्प्रोढं वहन्ते धारयन्ति । कीदृशाः तेषां दीक्षाः अमवन्तोऽलवन्तः वृषस्तोवोवर्षणरूपाः
अद्भुतमस्तवः अद्भुतलक्षणाश्च ॥ ७ ॥

अथाहमी-

गोभिर्वाणोऽज्यते सोमरीणां रथे कोशे हिरण्यये ।

गोबन्धवः सुजातास इपे भुजे महान्तो नः स्पर्से नु ॥ ८ ॥

गोभिः । वाणः । अज्यते । सोमरीणाम् । रथे । कोशे ।

हिरण्यये । गोबन्धवः । सुजातासः । इपे । भुजे ।

महान्तः । नः । स्पर्से । नु ॥ ८ ॥

सोमरीणाग्रपीणां गोभिः शब्दैः स्तुतिलक्षणैर्वाणः मरुद्गोणाज्यते व्यज्यते प्रकटी-
कृते । कुत्र हिरण्यये रथे कोशे कोशवद्देष्टे मध्यदेशे । यद्वा गोभिर्गवृभिर्गोमातृकैर्वा
मरुद्भिः वाणः अज्यते व्यज्यते सोमरीणां ज्ञानाय ईदृशे रथे वाचत इत्यर्थः । अपिच गोबन्धवो गो-
मातृकाः सुजातासः शोभनजन्मानः महान्तो महानुभावास्ते मरुतः नोस्माकं इपेनाय भुजे भोगाय
स्पर्से मीत्यैव बलनाय वा नु क्षिप्तं भवत्विति शेषः ॥ ८ ॥

अथ त्वमी-

प्रतिवोद्वपदञ्जयोद्वण्यो शर्धाय मारुताय भरध्वम् ।

ह्रव्याह्वपप्रयाण्ये ॥ ९ ॥

प्रति । वः । द्वपदञ्जयः । द्वण्ये । शर्धाय ।

मारुताय । भरध्वम् । ह्रव्या । ह्वपप्रयाण्ये ॥ ९ ॥

हे वृषदञ्जयः वृषता वर्षकेण सोमेन अजन्तः सिञ्चन्तोऽध्वर्यवः योयूयं वृष्यो वपिने
मारुताय मरुत्संघरूपाय शर्धाय वराय ह्रव्या ह्रव्यानि हवींषि प्रति भरध्वम् आह्वयनीयं
प्रति ह्रस्व । शर्धं विशोध्यते वृषप्रयाण्ये वृषाणः सेकारः प्रयावानः प्रवृष्टं गन्तारोपस्तोदस्मिन्
तत्तथोक्तं तस्मै ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

वृषणश्वेनमरुतोवृषप्सुनारथेनवृषनाभिना ।

आश्वेनासोनपक्षिणोवृथानरोहृन्यानोवीतयेगत ॥ १० ॥ ३७ ॥

वृषणश्वेन । मरुतः । वृषःप्सुना । रथेन । वृषःनाभिना । आ ।

श्वेनासः । न । पक्षिणः । वृथा । नरः । हृन्या । नः । वीतये । गत ॥ १० ॥ ३७ ॥

हे नरोनेतारोमरुतः वृषणश्वेन वृषभिः सेचनसमर्थैरश्वैरुपेतैर्न वृषप्सुना वर्षकरूपयुक्तेन वृषनाभिना नाभिश्चक्रछिद्रं वर्षकनाभियुक्तेन रथेन नोत्साकं हृथ्या हृथ्यानि हृषीपि आगत आगच्छत । वृथा अनायासेनैव वीतये भक्षणार्थम् । तत्रदृष्टान्तः—श्वेनासोन पक्षिणः श्वेनाः शंसनीयगतयः पक्षिणोयथा शीघ्रमागच्छंतितद्वदनायासेन शीघ्रमागच्छतेत्यर्थः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे सप्तविंशोवर्गः ॥ ३७ ॥

अथैकादशी—

समानमभ्येषपांविभ्राजन्तेरुक्मासोअर्धिबाहुपु ।

द्विद्युतत्पृष्टयः ॥ ११ ॥

समानम् । अञ्जि । एषाम् । वि । भ्राजन्ते । रुक्मासः ।

अर्धि । बाहुपु । द्विद्युतति । ऋष्टयः ॥ ११ ॥

एषां मरुतां अञ्जि रूपाभिव्यञ्जकं आभरणं समानमेकविधमेव एतदेवाह रुक्मासोरुक्मादीप्पमानाः सुवर्णमयाहाराः विभ्राजन्ते वक्षःस्थलेषुविशेषेण दीप्यन्ते तथा बाहुष्ववि अंसेषु ऋष्टयः शक्त्यादीन्यायुधानि द्विद्युतति अत्यर्थं द्योतन्ते ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

तउग्रामोवृषणउग्रवाह्वोनकिंष्टनूपुषेतिरे ।

स्थिराधन्वाधन्वायुंधारथेषुवोर्नीकिष्वधिश्चिर्यः ॥ १२ ॥

ते । उग्रामः । वृषणः । उग्रःवाह्वः । नकिः । तनूपु । येतिरे । स्थिरा ।

धन्वानि । आयुंधा । रथेषु । नः । अनीकिषु । अर्धि । चिर्यः ॥ १२ ॥

उमासउदूर्णाः सर्वकार्येष्व्यताः वृषणोर्वर्षितारः उमवाहवः उदूर्णबाहुकास्ते मरुतः तनू-
प्यात्मीयेषु शरीरेषु नकिर्वेगिरे रक्षणाय नमयवन्ते । नहि कश्चित्तेषां शरीराणि बाधितुं शक्नो-
ति येन यत्रः क्रियेत । परोर्धर्चः मत्पक्षरुतः हे मरुतः वोयुष्माकं रथेषु धन्वानि धनूंषि आयु-
धान्यायोधनानि बाणादीनिच स्थिरा स्थिराणि दृढतराणि सन्ति अतएव कारणात् अनी-
केष्वधि सेनामुखेषु श्रियः जयसंपदोयुष्माकं भवन्ति ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

येपा॒मर्णो॒नस॒प्रथो॒नाम॒र्त्वेपं॒शश्वं॒तामे॒कमि॒न्द्रुजे ।

व॒द्यो॒नपि॒त्र्यं॒सहः ॥ १३ ॥

येपा॒म् । अ॒र्णः । न । स॒प्रथः । ना॒म् । त्वे॒पम् । श॒श्वं॒ताम् ।

ए॒कम् । इ॒त् । भु॒जे । व॒द्यः । न । पि॒त्र्यम् । स॒हः ॥ १३ ॥

अर्णो न उदकमिव समथः सर्वतः पृथु विस्तीर्णं त्वेपं दीप्तं शस्त्रनां बहूनां एषां मरुतामो-
दशं नाम मरुतइतिनामधेयं एकं इत् एकं एवासहायमेव सत् भुजे स्तोत्राणां भोगाय भवति । त-
त्र दृष्टान्तः—सहः प्रसहन्शीतं पित्र्यं पितुरागतं वयो न अजनिष यथा तद्विभ्रंभेन भोगाय
भवति तथेत्यर्थः तानित्युत्तरैकवाक्यता ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

तान्व॒न्दस्व॒म॒रुत॒स्तो॒र्षस्तु॒हि॒तेपा॒हि॒धुनी॒नाम् ।

अ॒राणां॒नच॒रम॒स्तदे॒पां॒दाना॒म॒द्वा॒तदे॒पाम् ॥ १४ ॥

ता॒न् । व॒न्व॒स्व । म॒रुतः । ता॒न् । उ॒र्ष । स्तु॒हि ।

ते॒पा॒म् । हि । धुनी॒नाम् । अ॒राणां॒म् । न ।

च॒र॒मः । तत् । ए॒पाम् । दा॒ना । म॒द्वा । तत् । ए॒पाम् ॥ १४ ॥

हे अन्तरात्मन् तान्पूर्वोक्तगुणान् मरुतः वन्दस्व प्रणतानिवेपेत्य स्तुहि । हि यस्मात् धुनी-
नां कंपयितृणां तेषां मरुतां वयं शेषभूताः स्य अराणां न अपाणां स्वामिनां यथा चरमः हीनः
सेवकः शेषभूतः सद्भव । तच्चस्मादेषां मरुतां दाना दानानि मद्वा महत्त्वेन युक्तानि अस्माकं भ-
वन्ति तदेपामितिद्विरुक्तिरादरार्था पदभूरणार्था वा ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

सुभगः सर्वउतिष्वासपूर्वासुमरुतोव्युष्टिपु ।
योवा नूनमृतासंति ॥ १५ ॥ ३८ ॥

सु॒भगः । सः । वः । ऊ॒तिपुं । आ॒सं । पूर्वा॑सु । म॒रुतः ।
वि॒ऽउ॒तिपु । यः । वा । नून॑म् । उ॒त । अ॒संति ॥ १५ ॥ ३८ ॥

हेमरुतः योयुष्माकं ऊतिपु रक्षासु सतीपु सस्वोवा सुभगआस शोभनधनोभवति अस्ते-
श्छान्दसोभूभावाभावः । यद्वा सुभगः आस दीप्यते । असमविदीत्यादानेषु । कदेति चेदुच्यते—पूर्वास्तु
व्युष्टिपु पूर्वेषु अतीतेषु विवासितेषु दिवसेषु । यद्वा पूर्वास्तु आगामिनीषु व्युष्टिपु उपःस्तु उपःकालोप-
लक्षितेषु दिवसेषु । उतापिच योमनुष्यः स्तोता यद्वावा नूनमवश्यं असति युष्माकं भवति अ-
स्तेश्छान्दसःशपोलुगभावः ससुभगइत्यन्वयः ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमेष्टविंशोवर्गः ॥ ३८ ॥

अथ षोडशी

यस्यवापुषं प्रतिवाजिनो नर आहव्यावीतये गृथ ।
अभिपद्युमैरुतवाजंसातिभिः सुम्नावो धूतयोनशत् ॥ १६ ॥

यस्य॑ । वा । यू॒यम् । प्र॒ति । वा॒जिनः । न॒रः । आ । ह॒व्या । वी॒तये॑ ।
गृ॒थ । अ॒भि । सः । यु॒मैः । उ॒त । वा॒जंसा॒तिभिः ।
सु॒म्ना । वः । धू॒तयः । न॒शत् ॥ १६ ॥

हे नरोनेतारोमरुतोयूषं यस्यवा यस्यच वाजिनोहविष्मलौयजमानस्य हव्या हव्यापि
हवीपि प्रविधीतये भक्षणाय आगय आगच्छथ । समजमानः हे धूतयः कंषयितारोमरुत
युमैर्योतमानैरभैर्यशोभिर्वा उतापिच वाजसातिभिः वाजानां संभजनेनैव योयुष्माकं संबधी-
मुम्ना मुम्नानि मुम्नानि अभिनशत् अभिवोन्यामेति ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

यथारुद्रस्यमूनवोदिवोवशन्त्यसुरस्यवेधसः ।
युवानस्तथेदसत् ॥ १७ ॥

यथा । रुद्रस्य । सुनवः । विवः । वशन्ति । असुरस्य ।
वेधसः । युवानः । तथा । इत् । असत् ॥ १७ ॥

रुद्रस्य दुःखदायितुरीश्वरस्य सुनवः पुत्राः असुरस्य उदकानां क्षेमर्षेधस्य वेधसोवि-
धावारः यद्वा असवः प्राणाः ताञ्च रात्रिदायीत्यसुरं वृष्टिजलं वस्य कर्तारः युवानोऽनित्यतरु-
णाईदृशमरुतः दिसेन्तरिक्षादागत्य यथा येनप्रकारेण वशन्ति अस्मान्कामयन्ते तथैव तथैव
तेन प्रकारेण असत् इदं स्तोत्रं भवतु । वष्टेः छान्दसः शपोत्तुगभावः ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी-

येचाहन्तिमरुतःसुदानवःस्मन्मांह्वयश्चरन्तिमे ।

अतश्चिदानुपवस्यसाहृदायुवानेआवष्टध्वम् ॥ १८ ॥

ये । च । अहन्ति । मरुतः । सुदानवः । स्मत् । मीह्वयः ।

चरन्ति । ये । अतः । चित् । आ । नः । उप । वस्यसा ।

हृदा । युवानः । आ । वष्टध्वम् ॥ १८ ॥

सुदानवः शोभनदानाः येच यजमानाः मरुतोदेवानहन्ति पूजयन्ति येच मीह्वयः सेतून्
मरुतः स्मत्प्रसारं चरन्ति हविर्भिः प्रचरन्ति यजन्ति । यतएवं अवधित्वातोपिकारणाच्चानुभ-
यविधाश्रोस्मात् आ अभिलक्ष्य वस्यसा वसीयता बहुमत्तमेन हृदा हृदयेन हे युवानोमरुतः
वषावष्टध्वम् अपेत्याग्निसंभजत ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

यूनंऊपुनर्विष्टयादृष्णःपावकाँअमितोमरेगिरा ।

गाप्रगाईवचर्कपत् ॥ १९ ॥

यूनः । ऊँ इति । सु । नर्विष्टया । दृष्णः । पावकान् ।

अग्नि । सोमरे । गिरा । गाय । गाःईव । चर्कपत् ॥ १९ ॥

हे सोमने यूनोनित्यवरुणान् वृष्णोर्वर्षिष्ठान्पावकान् वान्मरुतः नविष्टया अतिशयेनाग्नि-
नवया गिरा वाचा स्तुतिरूपया सु शोभनं अभिगाय अग्निष्टुहि । चर्कपत् पुनःपुनः रूपम् ।
रूपीवल्लोगादिव सद्यथा यूनः शकाननहुहः स्तौति वद्वत् ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

सहायेसन्तिमुष्टिहेवहव्योविश्वांसुपुत्सुहोतृषु ।
वृष्णाश्चन्द्रान्सुश्रवस्तमान्गिरावन्दस्वमरुतोअहं ॥ २० ॥ ३९ ॥

सहाः । ये । सन्ति । मुष्टिहाइव । हव्यः । विश्वांसु । पुतःसु ।
होतृषु । वृष्णाः । चन्द्रान् । न । सुश्रवःस्तमान् । गिरा । वन्दस्व ।
मरुतः । अहं ॥ २० ॥ ३९ ॥

विश्वांसु सर्वासु पृथु पृथनासु युद्धेषु होतृषु आह्वानशीलेषु योद्धृषु च ये मरुतः सहाः
सन्ति अभिभवितारोभवन्ति हव्योद्धातव्योमुष्टिहेव मुष्टिभिः एव हन्तीति मुष्टिहा मरुतः
सद्य नेतिसम्प्रत्यर्थं न सम्प्रति वृष्णोर्वर्षितृन् चन्द्रानाह्लादकान् सुश्रवस्तमान् अविशयेन
शोभनमशस्कान् वान्मरुतःअहं मरुतएव गिरा वाचा वन्दस्व स्तुहि ॥ २० ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे एकोनचत्वारिंशोवर्गः ॥ ३९ ॥

अथैकविंशी-

गावश्चिद्वासमन्यवःसजात्येनमरुतःसर्वन्धवः ।
रिहतेककुभोमिथः ॥ २१ ॥

गावः । चित् । घृ । सःमन्यवः । सःजात्येन ।
मरुतः । सर्वन्धवः । रिहते । ककुभः । मिथः ॥ २१ ॥

हे समन्यवः समानतेजस्काः समानबोधावा हे मरुतः गावश्चित् गावश्च घृष्यन्मातृभू-
ताः सजात्येन समानजातित्वेन सर्वन्धवः समानबन्धुकाः सत्यः ककुभोदिरुः प्राच्यादि-
दिग्भागात् प्राप्य मिथः परस्परं रिहते छिहन्ति घेतिपूरकः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

मर्तश्चिदोनृतमोरुक्मवक्षसउर्पभ्रातृत्वमायति ।

अधिनोगातमरुतःसदाहिर्वआपित्वमास्तिनिधुवि ॥ २२ ॥

मर्तः । चित् । वः । रुऽनवः । रुक्मवक्षसः । उर्प । भ्रातृत्वम् ।

आ । अयति । अधि । नुः । गात । मरुतः ।

सदा । हि । वः । आऽपित्वम् । अस्ति । निधुवि ॥ २२ ॥

हे नृतयोनृतयतः हे रुक्मवक्षसः रोचमानाभरणं रुक्मं वक्षसि येषां ते तथोक्ताः ईदृशा हे मरुतः मर्तश्चिद मनुष्योपि स्तोवा वीर्युष्मार्कं भ्रातृत्वं सतिर्व आग्निमुख्येन उपायस्तुपगच्छति अतो नोस्मान् मनुष्यान्स्तोनृन् अधिगात अधिनृत अस्मत्पक्षपातवचनाभवत् । हि यस्मात् सो-
युष्मार्कं आपित्वं बन्धुत्वं निधुवि नितरां धारयितव्ये स्तोत्रे यस्मेवा सदा सर्वदा अस्ति विद्य-
ते तस्मादित्यर्थः ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी-

मरुतोनमारुतस्यनभ्रमेपजस्यवहतासुदानवः ।

धूर्यसंखायःसप्तयः ॥ २३ ॥

मरुतः । मारुतस्य । नः । आ । भ्रमेपजस्य । वहत ।

सुदानवः । धूर्यम् । संखायः । सप्तयः ॥ २३ ॥

हे सुदानवः शोभनदानाः हे संखायः समानख्यानाः हे सप्तयः सर्पणशीलामरुतः
नोस्मार्कं मारुतस्यभ्रमेपजस्य मरुतसंबंधि भ्रमेपजं औषधं धूर्यं आवहत् आनयत् ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

धाभिःसिन्धुमवथयाभिस्तूर्वथयामिर्दशस्यथाक्निर्वम् ।

मयो नोभूतोतिभिर्मयोभुवःशिवाभिस्तचद्विपः ॥ २४ ॥

याभिः । सिन्धुम् । अवथ । याभिः । तूर्वथ । याभिः ।
 दशस्यथ । किर्विम् । मयः । नः । भूत । ऊतिःभिः ।
 मयःऽभुवः । शिवाभिः । असच्चद्विपः ॥ २४ ॥

हे मरुतः याभिरूतिभिः सिन्धुं समुद्रमवथ रक्षथ याभिश्च तूर्वथ स्तोतॄणां शत्रु-
 हिंस्य तूर्वां हिंसार्थं याभिश्च किर्विं कूर्पं वृष्णजे गोवमाय दशस्यथ मयच्छथ हे मयोभुवः
 मयसःस्तुतस्य भावयितारः असच्चद्विपः अशक्तशत्रवः शत्रुरहिताः शिवाभिःकन्याणीभिः
 स्तोत्राभिः सर्वाभिरूतिभीरक्षाभिः नोस्माकं मयः सुखं भूत भावयत उत्पादयत । यद्वा
 भू मातौ मापयत ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी-

यत्सिन्धौ यदसिक्न्ध्यां यत्संमुद्रे पुंमरुतः सुवर्हिपः ।
 यत्पर्वतेषु भेषजम् ॥ २५ ॥

यत् । सिन्धौ । यत् । असिक्न्ध्याम् । यत् । समुद्रेषु ।
 मरुतः । सुवर्हिपः । यत् । पर्वतेषु । भेषजम् ॥ २५ ॥

हे सुवर्हिपः शोभनष्णामरुतः सिन्धौ एवत्तीक्ष्णे त्वन्दशीले नदे यद्वेषजं अस्ति य-
 द्वासिक्न्धा यच्च समुद्रेषु जलधिषु यच्च पर्वतेषु भेषजं विद्यते तत्सर्वं भेषजं पश्यन्तस्मि
 उत्तरयैकवाक्यता ॥ २५ ॥

अथ षड्विंशी-

विश्वं पश्यन्तो विभृथा तनूष्वानेनां गोअधिगोचत ।
 क्षमारपो मरुत आतुरस्य न इष्कर्त विहृतं पुनः ॥ २६ ॥ ४० ॥

विश्वम् । पश्यन्तः । विभृथ । तनूषु । आ । तेन ।
 नः । अधि । गोचत । क्षमा । रपः । मरुतः ।
 आतुरस्य । नः । इष्कर्त । विहृतम् । पुनरिति ॥ २६ ॥ ४० ॥

विश्वं सर्वं पूर्वोक्तं भेषजं पशयंतोजानन्तोयथं तनूषु अस्मदीयेषु विषयेषु आविष्टथ
आहरथ आहतेनच नोस्मानधिवोचत अधिब्रूत चिकित्सतेत्यर्थः । अपिच हे मरुतः नोस्माकं
मध्ये आतुरस्य रोगिणः रपः पापनापैतत् रपसः पापफलस्य रोगस्य क्षमा क्षान्तिर्यथा भवति
तथा विद्वतं विद्याधितं अंगं पुनरिष्कृतं निःशेषेण संपूर्णं कुरुत । नितोनलोपश्छान्दसः ।
करोतेलेटि छान्दसोविकरणस्यलुक् तप्तनप्तनथनाश्चेति तशब्दस्य त्वादेशः अतएव उपसर्ग-
सप्तुदायोनावगृह्यते ॥ २६॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे चत्वारिंशोवर्गः ॥ ४०॥

॥ इत्यष्टमे मंडले तृतीयोनुवाकः ॥ ३ ॥

वेदार्थस्यप्रकाशेन तमोहार्दं निवारयन् । पुमर्थाश्चतुरोदेपाद्विद्यादीधैमहेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराजपरमेश्वरवैदिकमार्गमवर्तकश्रीवीरबुक्कभूपालसाम्राज्यधुरंधरेण सा-
यणाचार्येण विरचिते माधवीये वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये षष्ठाष्टके प्रथमोऽध्यायः समाप्तः ॥ १॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

यस्य निःश्वसितं वेदा योवेदेऽप्योत्थितं जगत् । निर्मेमे तमहं वन्दे विद्यावीर्यमहेश्वरम् ॥ १ ॥
 चतुर्थेनुवाके दशसूक्तानि तत्र वयमुत्वेत्यष्टादशर्चं प्रथमं सूक्तं । अत्रानुक्रमणिका—वयमुद्गा-
 नान्येद्वेचे चित्रस्यदानस्तुतिरिति । ऋषिश्चान्यस्मादिति परिभाषया काण्वः सौभरिक्कपिः । का-
 कुभं प्रगाथं हेत्युक्तत्वादस्यापि सूक्तस्यायुजःककुभो युजः सतोबृहत्यः । अन्ये द्वेचे चित्रस्य
 दानं देवता शिक्षार्थं । सूक्तविनियोगोलैगिकः । उक्थ्ये ब्राह्मणाच्छंसिशस्त्रे वयमुत्वेति प्रगाथः
 स्तोत्रियः । सन्निवृत्त—वयमुत्तामपूर्य्ययोनइदमिदंपुरेति प्रगाथाविति । आभिप्लविकेपूक्थ्येप्यपि
 तृतीयसवने ब्राह्मणाच्छंसिनोपैकल्पिकोयं स्तोत्रियः प्रगाथः । सूत्रमुक्तम्—अस्मिन्नेव शस्त्रे
 त्वंनइन्द्राभरेति प्रगाथो यदा स्तोत्रियः तदा वयमुत्वेत्यनुरूपतुचस्याद्या । सन्निवृत्त—वयमुत्ता-
 मपूर्य्ययोनइदमिदंपुरायाहीमइन्द्रवइति सप्ताहात्योनुरूपइति ।

तस्मिन्सूक्ते प्रथमा—

वयमुत्तामपूर्य्यस्थूरंनकाच्चिद्धरन्तोवस्यवः ।

वाजेचित्रंहवामहे ॥ १ ॥

वयम् । ॐ इति । त्वाम् । अपूर्य्य । स्थूरम् । न । कत् ।

चित् । भरन्तः । अवस्यवः । वाजे । चित्रम् । हवामहे ॥ १ ॥

हे अपूर्य्य त्रिषु सवनेषु प्रादुर्भूतत्वात् अभिनवेन्द्र भरन्तः सोमलक्षणैरनैस्त्वां पोषयन्तो-
 वयं वाजे वाजन्ति गच्छन्ति योद्धारेति वाजयन्त्यायुधान्यत्रेति वा वाजः संग्रामः तस्मिन्
 चित्रं चायनीयं विविधत्वात् त्वाम् त्वामेव अवस्य गौरक्षणमात्मनइच्छन्तः सन्तः हवामहे त्वामा-
 ह्वामः । तद्वदन्तः—स्थूरं यथा भरन्तः ग्रीहादिभिः गृह पूरयन्तोऽजनाः वाजे अन्नविषये
 स्थूरं स्थूल गुणाधिकं कश्चित् कंचित् मानवं यथाह्वयन्ति वद्व ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

उपत्ताकर्मभृतयेसनोयुवोग्रश्चक्रामयोधृपत् ।

त्वामिद्धावितारं वरुमहे सत्वायइन्द्रसानसिम् ॥ २ ॥

उप । त्वा । कर्मन् । ऊतये । सः । नः । युवा ।

उपः । चक्राम । यः । वृषत् । त्वाम् । इत् । हि । अवितांस्म ।

वृष्टमहे । सर्वायः । इन्द्र । सान्सिम ॥ २ ॥

प्रथमपादः प्रत्यक्षकृतः । हे इन्द्र कर्मन् अग्निष्टोमादि कर्माणि ऊतये रक्षणाय त्वा त्वां उपगच्छामः । द्वितीयपादः परोक्षकृतः । यइन्द्रः वृषत् वृष्णोति शत्रून्भिभवति बिभृषामागच्छये बहुलंछन्दसीति शान्त्ययः । युवा तरुणः उग्रउदूर्णः सइन्द्रः नोस्मान् प्रविचक्राम आगच्छतु । यद्वा चक्राम अस्मानुत्साहयुक्तान् करोतु क्रमतेः सर्गार्थं व्यत्ययेन परस्मैपदम् । परोर्ध्वः प्रत्यक्षकृतः । सत्वामः समानख्यानाः बंधुभूतावा बयं सान्सिं वनपण संभक्तौ संभजनीयं अवितांस्म सर्वस्य रक्षितारं त्वामिव त्वामेव ववृमहे वृष्णोमहे संभजामहे । हिः प्रसिद्धौ हिपो-गादनिवातः ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

आयाहीमइन्द्रबोश्वपतेगोपंतुर्धरापते ।

सोमंसोमपतेपिव ॥ ३ ॥

आ । याहि । इमे । इन्द्रबः । अश्वपते । गोपते ।

उर्धरापते । सोमम् । सोमपते । पिव ॥ ३ ॥

अश्वपते अश्वानां स्वामिन् गोपते गवां पाळयितः उर्धरापते सर्वसत्त्वाद्यश्चाभूमिरुर्वरा तस्याः पते हे इन्द्र इन्द्रबः सोमाः इमे भवदीयाः त्वदर्थमभिपृता इत्यर्थः तस्मादायाहि आगच्छ आगत्य सोमपते हे इन्द्र सोमं पिव ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

वयंहित्वावन्धुमन्तमवन्धवोविप्रांसइन्द्रयेमिम ।

यातेधामानिरुपमतेभिरागंहिविश्वेभिःसोमपीतये ॥ ४ ॥

वयम् । हि । त्वा । वन्धुमन्तम् । अवन्धवः ।

विप्रांसः । इन्द्र । येमिम । या । ते । धामानि ।

रुपन्त । तेभिः । आ । गंहि । विश्वेभिः । सोमं पीतये ॥ ४ ॥

हे इन्द्र अवधवः बन्धुरहिवाः विपासः मेघाविनोवयं बन्धुमन्तं बन्धुभिर्देवैरंगिरोभिर्वा
तद्वत् त्वा त्वां हिरवधारणे त्वामेव येमिम् बन्धुत्वेन नियच्छाम यच्छवेर्लिटिरूपम् । तथा सति
हे वृषभ कामानां वर्पितरिन्द्र ते तव या यानि धामानि शरीराणि वेजांसि वा विद्यन्ते तेभिस्तै-
र्विश्वेभिः सर्वैर्धामभिः सह सोमपीतये सोमपानार्थमागहि आगच्छ ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

सीदन्तस्तेवयोयथागोश्रीतेमधौमदिरेविवक्षणे ।

अभित्वामिन्द्रनोनुमः ॥ ५ ॥ १ ॥

सीदन्तः । ते । वयः । यथा । गोश्रीति । मधौ ।

मदिरे । विवक्षणे । अभि । त्वाम् । इन्द्र । नोनुमः ॥ ५ ॥ १ ॥

हे इन्द्र गोश्रीते श्रीङ् पाके गोविकारे वधिषयसो गोशब्देनोच्चेते वभ्रा पयसाच श्रीतेन
अयणद्रव्येण मिश्रिते मदिरे मद्गारे विवक्षणे स्वर्गप्रापणशीले ते त्वदीये मधौ सोमे सीदन्तो-
नित्सन्तः । सद्ने दृष्टान्तः—वयोमथा पक्षिणोपधेकत्रसंघीभूय तिष्ठन्ति तद्वत् सीदंतोवर्ग
रवामभि अभिमुख्येन नोनुमः पुनःपुनर्भर्त्तवा स्तुमः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये मथमेवर्गः ॥ १ ॥

अथ षष्ठी—

अच्छाचत्वेनानमसावदामसि किमुहुंश्चिद्दिदीधयः ।

सन्तिकामासो हरिवोदुद्विष्टस्मोवयंसन्ति नोधिष्यः ॥ ६ ॥

अच्छ । च । त्वा । एना । नमसा । वदामसि । किम् ।

मुहुः । चित् । वि । दीधयः । सन्ति । कामासः । हरिद्वः ।

दुदिः । त्वम् । स्मः । वयम् । सन्ति । नः । धियः ॥ ६ ॥

हे इन्द्र अच्छाच अपिच अभिमुख्येन वा एना एनेन नमसा स्तोत्रेण हविर्लक्षणेनानेन वा स-
ह त्वा त्वां वदामसि अग्निरदामः चवायोमे मथमेति ननिघातः । त्वं तु मुहुश्चित् मुहुर्महुः किं
कस्माद्धेतोर्विदीधयः विपूर्वादीषिविधित्वेन विधित्वयसि दीचीद् दीप्तिदेवनयोः व्यत्ययेन परस्मै-
पदम् दृग्भावश्च । किमर्थं यूयं वदथेति चेत् हरिवः हरिवाश्ववत् हे इन्द्र अस्माकं कामासः

पुत्रपक्षादिविषयाः कामाः सन्ति कामाः सन्तु । अहं नपयच्छामीतिचेत् त्वंतु इदिः घनादिदा-
ता खलु तस्माद्वयं त्वत्सन्निधौ स्पोभवायः । किञ्च नोस्माकं विषयः कर्माणिच तवसमीपे सन्ति
तिष्ठन्ति । ततोयनादिताभार्थं त्वां वदामइत्यर्थः ॥ ६॥

अथ सप्तमी—

नूत्नाइदिन्द्रतेवयमूतीअमूमनुहिनूतैअद्रिवः ।
विद्यापुरापरीणसः ॥ ७ ॥

नूत्नाः । इत् । इन्द्र । ते । वयम् । ऊती । अमूम ।
नहि । नु । ते । अद्रिष्वः । विद्या । पुरा । परीणसः ॥ ७ ॥

हे इन्द्र ते तव उती उत्तये रक्षणे वयं नूत्नाइत् नूतनाएव अमूम भवायः । अद्रिवः व-
ज्रिन् हे इन्द्र पुरा पूर्वं त्वां परीणसः सुख्यत्ययः परीणसं परितोष्यार्थं महानं वेति नहि विद्य
मजानीमः । नु सम्प्रति ते त्वां महान्तमिति जानन्तोवयं भवता रक्ष्याइति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

विद्यासंरित्वमूतशूरभोज्यमांतेतावज्जिन्महे ।
उतोसंमस्मिन्नाशिशीहिनोवसोवाजेसुशिप्रगोमति ॥ ८ ॥

विद्या । सखिष्ट्वम् । उत । शूर । भोज्यम् । आ । ते । ता ।
वज्जिन् । ईमहे । उतो इति । समस्मिन् । आ । शिशिहि ।
नुः । वसो इति । वाजे । सुशिशिप्र । गोमति ॥ ८ ॥

शूर शत्रूणां शातयितुंलवम् हे इन्द्र सखित्वं तव सखिभावं वयं विद्य जानीमः । उतापिच
भोज्यमश्नवहारार्थं धनंच विद्य । वज्जिन् हे इन्द्र ते त्वदीये वा वे सत्यवने आ आभिमुख्येन
ईमहे वयं याचामहे । उतो अपिच हे वसो सर्वस्यवासयितः सुशिप्र गोमनहनो यद्वा शोभ-
नशिरस्त्राण हे इन्द्र गोमति मवादिगुकेसमस्मिन् सर्वस्मिन् वाजे अग्ने नोऽस्थानाशिशीहि
तीक्ष्णीकुरु । उपलक्षणं पदानेनास्मान्गमिज्जान्कर्तव्यार्थः । गिप् निशाने इत्यस्यजान्दसः
शुः ॥ ८ ॥

उक्थ्ये ब्राह्मणाच्छंसिशस्त्रे योनइदमिदमित्यर्थं प्रगाथोनुत्सः । योनइदमिदंपुरेति प्रगाथौ
सर्पाः ककुभः इतिसूत्रिनम् । आभिष्टविकेपूक्थ्येष्वपि ब्राह्मणाच्छंसिशस्त्रेऽर्थवैकल्पिकोनुत्सः
आभिष्टविकेपूक्थ्येषु तृतीयसवने ब्राह्मणाच्छंसिशस्त्रे त्वंनइन्द्राग्रेतिप्रगाथे स्तोत्रियेसति अ-
नुत्सपठ्यः समाहार्यः तत्रेयं योनइदमिदमितिद्वितीया । सूत्रितंच—योनइदमिदंपुरायाहीमइन्द-
वइति समाहार्योनुत्सइति ।

तस्मिन्प्रगाथे प्रथमा सूक्ते नवमी—

योनइदमिदंपुराभवस्यंआनिनायतमुवस्तुपे ।
मखायइन्द्रंमूतये ॥ ९ ॥

यः । नः । इदम्इदम् । पुरा । प्र । वस्यः । आइनिनार्य ।
तम् । ऊँ इति । वः । स्तुपे । मखायः । इन्द्रम् । ऊतये ॥ ९ ॥

सखायः समानख्याना हे ऋत्विग्मज्जमानाः यइन्द्रः पुरा पूर्वमिदमिदं दर्शनीयतया वि-
द्यमानं वस्यः वसीयः वसोरीयसुनीकारलोपश्छान्दसः प्रशस्तं वसु नोस्मान् प्राणिनाय मर्क्य-
णानीतवान् । तमु वमेव धनानामानेतारमिन्द्र बोधुष्माकं धनलाभार्थं ऊतये रक्षणायच स्तुपे
सोमरिरहं स्तौमि ॥ ९॥

अथ दशमी—

हयंश्वंसत्पतिंचर्पणीसहंसहिष्मायोअमन्दत ।
आतुनःसवयतिगव्यमश्व्यंस्तोतृभ्योमघवांशतम् ॥ १० ॥ १॥

हरिःअश्वम् । सवइपतिम् । चर्पणिःसहंम् । सः । हि ।
स्म । यः । अमन्दत । आ । तु । नः । सः । वयति ।
गव्यम् । अश्व्यम् । स्तोतृभ्यः । मघवां । शतम् ॥ १० ॥ १ ॥

हयंश्वं हस्तिवर्णाग्नोपेवं सत्पतिं स्वप्रकाशाविन्ध्येन सत्तां नक्षत्राणां पतिं सत्तां श्रेष्ठानां
पतिं चर्पणीसहं चर्पणीनां शत्रुभूतानां मनुष्याणामभिभविवारं सहिष्म सखलु जनः स्तौमि ।
योजनः अमन्दत ततोऽब्धधनःसन् वृषोभवति सएनं वृष्टपति । एवंसतिमघवा धनवान् सइन्द्रः

मं०८ अ०४ सू०२१] पष्ठोऽष्टकः

शतं गव्यमभ्यमनेकं गवाश्वसंवं स्तोतृभ्योनोस्मभ्यं तु क्षिपमावपति आपापयतु। व्रीगत्यादिषु
अस्माहेदचडागमः तबोलब्धगवादिकावयं चेनं स्तुमइति ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये द्वितीयोवर्गः ॥ २ ॥

अथैकादशी-

त्वया॑ ह॒स्विद्यु॑ जाव॒यंप्रति॑ श्व॒सन्तं॑ वृष॒मनु॑वीमहि ।

सं॒स्थेज॑नं॒स्प॒गोम॑तः ॥ ११ ॥

त्वया॑ । ह॒ । स्वि॒त् । यु॒जा । व॒यम् । प्र॒ति । श्व॒सन्तं॑ ।

वृ॒ष॒म॒ । अ॒नु॒वी॒म॒हि॒ । स॒म॒स्थे॒ । ज॑नं॒स्थ॒ । गो॒म॒तः॑ ॥ ११ ॥

वृषभ वार्षितः हे इन्द्र गोमतोगवादियुक्तस्य जनस्य संस्थे स्थाने युद्धे श्वसन्तं अस्मान्
प्रति क्रोधातिशयेन श्वासकारिणं शत्रुं युजा सहायेन त्वया ह स्विद्य त्वयैव खलु वयं प्रतिशु-
धीमहि प्रतिवचनं कुर्मः निराकरिष्यामइत्यर्थः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

ज॒यैम॑ का॒रेपुरु॑हू॒तका॒रिणो॒मिति॑ष्ठे॒मदृ॒दयः॑ ।

नृ॒भिर्दृ॒ष्टं ह॒न्याम॑ श॒शु॒याम॒चावे॑रि॒न्द्रप्र॒णो॒धियः॑ ॥ १२ ॥

ज॒यैम॑ । का॒रे । पुरु॑हू॒त । का॒रि॒णः । अ॒भि ।

ति॒ष्ठे॒म॒ । दृ॒ष्टः॑ । नृ॒भिः॑ । दृ॒च॒म॒ । ह॒न्याम॑ ।

श॒शु॒याम॑ । च॒ । अ॒वे॒रिः॑ । इ॒न्द्र॒ । प्र॒ । नः॑ । धि॒यः॑ ॥ १२ ॥

पुरुहूत पुरुभिर्बहुभिराहूतस्य हे इन्द्र अस्माकं विविधाः शत्रवः उपद्रवकारिणः पापां
मनसा स्पर्शन्त्येति । तत्र कारिणः हिंसां कुर्वन्तः शत्रुं कारे कीर्यते आपुमान्यत्रेति कारोयुद्धं त-
स्मिन् तान्वयं जयेम । दृष्टः दुर्धियः पापनुद्धीनपि अभि तिष्ठेम अभितः स्थास्यामः । किंच वृष्टं
गवामारवकं शत्रुं नृभिः आयुधनेन नृभिर्मरुद्भिः सह हन्याम हिंस्याम हत्वा शृशुयामच शत्रु-
हित्येन पुत्रपौत्रैर्मित्रोमादिकर्मैश्चिश्च वर्धयेमहि । यद्वा श्रमनिरत्नान्तर्णानिपयर्थः शत्रुभ्योनाधा-
भावान् सोमसहणीरन्नेस्तां वर्धयेम ततस्त्वनोस्माकं धियः कर्माणि प्रावेः प्रकर्षेण रक्ष ॥ १२ ॥

आभिप्लविकेषूक्थ्येषु तृतीयसवने ब्राह्मणाच्छंसिशब्दे अन्नात्त्व्यदित्यादिकौ द्वौ प्रगाथौ
वैकल्पिकौ स्तोत्रियानुरूपौ सन्वितश्च—अन्नात्त्व्योअनात्वंमावेअमाजुरोयथेति ।

तयोः प्रगाथयोः प्रथमा सूक्ते त्रयोदशी—

अन्नात्त्व्योअनात्त्वमनापिरिन्द्रजनुपासनादसि ।

युधेदापित्वमिच्छसे ॥ १३ ॥

अन्नात्त्व्यः । अना । त्वम् । अनापिः । इन्द्र । जनुपा ।

सनात् । असि । युधा । इत् । आपिष्वत्त्वम् । दुच्छसे ॥ १३ ॥

हे इन्द्र त्वं जनुपा जन्मनैव अन्नात्त्व्यः । व्यन्तपन्नदिति व्यन्मत्पयः । सपन्नरहितैः अना
अनेतुकः ऋक्छन्दसीदिकपः प्रतिषेधः अनियन्तुकइत्यर्थः अनापिः बन्धुवर्जितश्च सनादसि
षिरादेव ब्राह्मणादिवर्जितोसि यच्च त्वं आपित्वं बान्धवमिच्छसे इच्छसि तत्र युधेत् युद्धेनैव
युद्धं कुर्वन्नेव स्तोत्राणां सत्त्वाभवसीति ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

नर्किरेवन्तंसुरव्यायविन्दमेपीर्यन्तिनेसुराश्वः ।

यदाकृणोपिनदनुंसमूहस्यादित्पितेवहूयसे ॥ १४ ॥

नर्किः । रेवन्तम् । सुरव्यायं । विन्दसे । पीर्यन्ति ।

ते । सुराश्वः । यदा । कृणोषि । नदनुम् । सम् । ऊहसि ।

आत् । इत् । पिताश्वं । हूयसे ॥ १४ ॥

हे इन्द्र रेवन्तं घनवन्तं केवलघनवन्तं दानादिरहितमयधाराढ्यं मानवं सख्याय सति-
भावाय नर्किर्विन्दसे नम्रजसे नाश्रयसीत्यर्थः । अयधारोजनाः किं सन्वीत्यवआह—सुराश्वः दु-
ओन्मिगतिवृत्त्योः सुरया वृद्धाः वद्वत् प्रमत्ताः नास्तिकाः ते त्वां पीर्यन्ति पीर्यन्ति हिंसाकर्मा
हंसन्ति साम्नाश्रयसीत्यर्थः । यदा त्वं नदनुं नदअव्यक्ते शब्दे यं स्तोत्रारं कृणोषि मदीयोप-
मिति यदा भावयसि तदानीं समूहयसि घनादिकं वस्यै वहसि । आदित्वं अनन्तरमेव तेन स-
न्धघनेन स्तोत्रा पितेव पाठयिता जनकइव हूयसे स्तुतिभिराहूयसे स्तूयसाइत्यर्थः ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी-

मातेअमाजुरौयथामूरासंहन्द्रसख्येत्वावतः ।

निपदामसचामुते ॥ १५ ॥ ३ ॥

मा । ते । अमाहजुरः । यथा । मूरासः । इन्द्र ।

सख्ये । त्वावतः । नि । सदा । सचा । सुते ॥ १५ ॥ ३ ॥

हे इन्द्र ते तव स्वभूतावर्यं तथा माजुम माभवाम । यथा त्वावतः त्वत्सदृशस्य देवस्य स-
ख्ये मूरासोमूराः सोमपदानादिन्द्रेणसह सख्यं कुर्महस्येतदजानन्तोपूढाजनाः अमाजुरः सो-
माभिषवमकुर्वन्तस्ते गृहैः पुत्रैः पौत्रैर्धनादिभिश्च सह जीर्णाभवन्ति । तथा वयममाजुरोनभवाम
कथं सचा ऋत्विग्भिः सह सुतेभिषुते सोमे वर्यं निषदाम निवसाम तस्मात्सोमदानेन त्व-
या सह सतिभार्वकुर्महस्यर्थः ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य द्विषीये एवीषोवर्मः ॥ ३ ॥

अथ षोडशी-

मातेगोदत्रनिरंरामुरार्धसंहन्द्रमातेगृहामहि ।

दृक्काचिदूर्यःप्रमृशाभ्यामंरनतेदामानआवसे ॥ १६ ॥

मा । ते । गोह्रदत्र । निः । अराम । रार्धसः । इन्द्र ।

मा । ते । गृहामहि । दृक्का । चित्र । अर्यः । प्र ।

मृश । अग्नि । आ । भर । न । ते । दामानः । आवसे ॥ १६ ॥

हे गोदत्र स्तोत्राणां गवादिदानशील हे इन्द्र ते तव स्वभूतावर्यं राधसोपनात्र मानिररा-
म मानिर्गाम अर्तेर्लुङि सतिशास्त्र्याविश्यधेत्यडादेशः ऋदशोडीविगुणः सर्वदा त्वत्सोध-
नादयाभवाम । किञ्च ते तव स्वभूतावर्यं धनं प्रयच्छाम कस्माच्चित्र मागृहामहि तस्मादन्येन-
गृह्णीमः । अपितु त्वत्तपन धनेगृह्णीमहस्यर्थः । ग्रहेर्लुङि बहुलंछन्दसीतिशः डित्वात्सम्प्रसार-
णं । अर्यः स्वामी त्वं दृक्काचिद दृढान्यपि अविनश्वराणि धनानि प्रमृश प्रकर्षेणास्मासु स्थाप-
य । किञ्च अभ्याग्निमुत्प्रेन आभर धनादिभिः समन्वाद्यस्मान् पोषय ते तव दामानः तानि-
दानानि नादधे नैकैश्चिदप्यादंभितुं शक्यन्ते तस्माद्दानादियुक्तानस्मान् कुर्वित्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

इन्द्रोवा॒घेदि॒र्यन्म॒घं सर॑स्वतीवासु॒भगा॑द॒दिव॑सु ।
त्व॒वाचि॑न्नदाशु॒र्ये ॥ १७ ॥

इन्द्रः । वा । घ । इत् । इर्यत् । मघम् । सरस्वती ।

वा । सु॒भगा । द॒दिः । वसु॑ । त्वम् । वा । चि॒न्न । दा॒शुर्ये ॥ १७ ॥

अत्र चित्रस्य दानं स्तानि चित्रोनामराजा सरस्वतीतीरे इन्द्रार्थं यागमकृतं तत्र मघद-
ष्टाकृषिः बहुयनन्नाभान्मत्स्यमेतायद्धनं कोवापायच्छदिनि विस्त्पयते । दारुणे इन्द्राय हवीषि
दत्तवते मत्स्यं इन्द्रोवाघे इन्द्रएव किंत्वन्वेतावन्मघं मंहनीयं धनं ददिः पायच्छत् यदा सुभ-
गा शोभनयना सरस्वती नदी वसु धनं ददिः किं पायच्छत् । अथवा चित्रएवनामक हे राजन्
त्वं वा एतायद्धनं मत्स्यं प्रादादिति ॥ १७॥

द्वितीयाप्ततुर्थीपञ्चः सगोबृहत्याः सप्तमीबृहती अष्टम्यनुष्टुप् नवमीदशमी द्वे ज्योतिषी काकुभ्रमा-
गाथं हेत्युक्तस्यानुवृत्तेः शिष्टाश्चत्वारः काकुभ्राः प्रगाथाः अश्विनौ देवता । तथा चानुक्तान्तम्—ओ-
त्पमाश्विनं त्रिपगाथादि बृहत्यनुष्टुबेकादशपाद्येककुम्भ्ये ज्योतिषी इति । प्रत्तरनुवाके आश्वि-
ने ऋतौ चाहते छन्दस्पाशिवनशस्ते चाद्याः सप्तर्चः सप्तितंच—ओत्पमह् आरथमिति सप्तेति ।

तत्र मथमा—

ओत्पमह् आरथमद्यादंसिष्ठमतये ।

यमश्विनासुहवारुद्रवर्तनी आसूर्यायै तस्थथुः ॥ १ ॥

ओ इति । त्पम् । अह्ने । आ । रथम् । अद्य । दंसिष्ठम् ।

ऊतये । यम् । अश्विना । सुहवा ।

रुद्रवर्तनी इति रुद्रवर्तनी । आ । सूर्यायै । तस्थथुः ॥ १ ॥

हे अश्विनौ दंसिष्ठमतयेतदानीयं यद्वा अतिशयेन शत्रूणामुपक्षपितारं त्वं तं युवयोर-
थं ऊतये रक्षणाय अद्यास्मिन्प्रागदिने अह्ने सोमरिरहमाह्वयामि सुहवा सुहवौ स्तोत्रशलादि-
भिः शोभनाह्वानौ रुद्रवर्तनी संग्रामे रोदनशीलमार्गौ यद्वा स्तूयमानमार्गौ हे अश्विनौ सूर्यायै
सूर्या स्वयंवरे वरयितुं यं रथं युवां आतस्थथुः आश्रयथः तं रथमाह्वयामोवि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

पूर्वापुषं सुहवंपुरुस्पृहं मुज्युं वाजेषु पूर्वम् ।

सुचनावन्तं सुमतिभिः सोमरे विह्वेषमनेहसम् ॥ २ ॥

पूर्वम् आपुषम् । सुहवम् । पुरुस्पृहम् । मुज्युम् ।

वाजेषु । पूर्वम् । सुचनावन्तम् । सुमतिभिः ।

सोमरे । विह्वेषम् । अनेहसम् ॥ २ ॥

हे सोमरे सुमतिभिः कल्पाणीभिः स्तुतिभिः अतिनोरथं स्तुहि । किं विशिष्टं पूर्वापुषं
पूर्वेषां स्तोत्राणां घनादिदानेन पोषकं सुहवं युद्धेषु शोभनाह्वानं पुरुस्पृहं बहुभिः स्पृहणीयं
भुज्युं भुजपालने सर्वस्परसकं वाजेषु पूर्वम् संग्रामेष्वप्यवोगतारं सुचनावन्तं सर्वभोजनवन्तं वि-
देरसं शत्रूणां विशेषेण देष्टारं अनेहसं कैभिरप्यनुषद्वं पापारहितं वा रथं स्तुहीत्यन्वयः ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

इहत्थापुरुभूतमादेवानमोभिरश्विना ।

अर्वाचीनास्वर्वसेकरामहेगन्तारादाशुषोऽगृहम् ॥ ३ ॥

इह । त्या । पुरुभूतमा । देवा । नमःश्विभिः ।

अश्विना । अर्वाचीना । सु । अर्वसे ।

करामहे । गन्तारा । दाशुषः । अगृहम् ॥ ३ ॥

पुरुभूतमा अतिशयेन बहूनां शत्रूणां भावयितारो देवा देवौ द्योतनशीलौ स्तोत्रव्यौ वा दाशुषः हविर्देवतोयजमानस्य गृहे प्रति गन्तारा गमनशीलौ त्या तौ अश्विना अश्विनौ युवा इहास्मिन्कर्मणि अवसे रक्षणाय नमोभिर्हविर्भिःस्तोत्रैर्वा अर्वाचीना अर्वाचीनौ अभिमुखमागच्छन्तौ सुकरामहे वयं सुष्टु कुर्मः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

युवोरथस्यपरिचक्रमीयतर्दमान्यद्वामिपण्यति ।

अस्माँअच्छांसुमतिर्वीशुभस्पतीआधेनुरिवधावतु ॥ ४ ॥

युवोः । रथस्य । परि । चक्रम् । ईयते । ईर्मा ।

अन्यत् । वाम् । इपण्यति । अस्मान् । अच्छ । सुमतिः ।

वाम् । शुभः । पती । इति । आ । धेनुः । ईद्व । धावतु ॥ ४ ॥

हे अश्विनौ युवोः युवयोरथस्यैकचक्रं परितोयां ईयते गच्छति अन्यद्वस्थितं रथस्य चक्रमीर्मा ईर्माँ सर्वस्यान्तर्पोमितपा भेरकौ यद्वा उदकस्य भेरगिवारो वां युवामिपण्यति गच्छति । उक्तार्थेभ्रान्तर-न्य १ ध्यस्वमूर्धनीर्वी । हे शुभस्पती उदकस्य पालयितारो हे अश्विनौ वां युवयोः सुमतिः कल्याणीमतिरच्छाप्तिमुख्येन अस्मान्धावतु आगच्छतु । तद्वद्वान्तः-धेनुरिव यथानवप्रसूताभोर्वत्सं प्रति पयोदानार्थमागच्छति तद्वद्युवयोः शुभतिरस्मान्प्रति धनादिप्रदानार्थमागच्छतु ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

स्थो॒योर्वा॑त्रिव॒न्धुरो॑हिर॒ण्यभी॑शुर॒श्विना ।

परि॒द्यावा॑पृथि॒वीभू॑पति॒श्रुत॑स्तेन॒नास॑त्याग॒तम् ॥ ५ ॥ ५॥

रथः । यः । वाम् । त्रिव॒न्धुरः । हिर॒ण्यऽअभी॑शुः ।

अ॒श्विना । परि । द्यावा॑पृथि॒वी इति ।

भू॒पति । श्रुतः । तेन । ना॒सत्या । आ । ग॒तम् ॥ ५ ॥ ५ ॥

हे अश्विना अश्विनौ त्रिवंधुरः बंधुरं सारथिस्थानं त्रिपकारबंधुरोपेतः यद्वा द्वे द्वे तन्म-
ध्ये रजुसज्जनार्थकोदंडः एतेत्रयोबन्धुरशब्देनोच्यन्ते त्रिवंधुरमुक्तः हिरण्याभीशुः हिरण्यमाशा-
दिरजुः वां युवयोर्धोरथः श्रुतः सवेत्रमसिद्धः सत्र द्यावापृथिवी द्यावापृथिव्यौ परिभूपति स्व-
यत्नेन परिभूवति भवतेर्लेटि सिप्यहागमः । यद्वा परितः स्वपकाशेनार्त्तकरोति हे नासत्या ना-
सत्यौ तेन पूर्वोक्तेन रथेनागतम् आगच्छतम् ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये पञ्चमोवर्गः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

द॒श॒स्यन्ता॑म॒नवे॑पूर्व्यदि॒विष॑बृ॒ह्मके॑णकर्प॒थः ।

तावा॑म॒द्यसु॑म॒तिभिः॑शुभ॒स्पती॑अ॒श्विना॑प्रस्तु॒वीम॑हि ॥ ६ ॥

द॒श॒स्यन्ता॑ । म॒नवे॑ । पूर्व्यम् । दि॒वि । यवम् ।

बृ॒ह्मके॑ण । क॒र्प॒थः । ता । वाम् । अ॒द्य । सु॒म॒तिभिः ।

शु॒भः । प॒ती इति । अ॒श्विना । प्र । स्तु॒वीम॑हि ॥ ६ ॥

हे अश्विनौपूर्व्य पुरातनं दिवि बृह्मके स्थितप्रदकं मनवे एतन्मागकायराते दशस्यन्ता-
दशस्यन्तौ प्रयच्छन्तौ युवां बृह्मके लंगलेन । बृह्मकेलंगलंभवति विकर्त्तनादितिपास्कः । तेन
लंगलेन यवं यवनामरूपान्यं कर्पथः पुनश्च तस्मै विलेखनं कुरुषुः । शुभस्पती उदकस्य पाद-
पितारी हे अश्विना अश्विनौ ता पूर्वोक्तलक्षणयुक्ती वां युवां अद्यास्मिन्पञ्चदिने सुमतिभिः
शोभनाभिः स्तुतिभिः प्रकर्षेण स्तुवीमहि वयं स्तुमः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

उपनोवाजिनीवसूयातमृतस्यपथिभिः ।

येभिस्तृक्षिष्टपणात्रासदस्यवमहेक्षत्रायजिन्वथः ॥ ७ ॥

उप । नः । वाजिनीवसू इति वाजिनीवसू । यातम् ।

मृतस्य । पथिभिः । येभिः । तृक्षिम् । वृपणा ।

त्रासदस्यवम् । महे । क्षत्राय । जिन्वथः ॥ ७ ॥

हे वाजिनीवसू अन्नधनवन्तौ अन्नमेवधनं ययोस्तौ अश्विनौ ऋतस्य सत्यभूतस्य यज्ञ-
स्य पथिभिर्वागैर्नैस्मानुपयातं आगच्छतं वृपणा वृपणौ धनानां सेकरी हे अश्विनौ त्रासद-
स्यवम् त्रासदस्योः पूर्वं तृक्षिमेतन्नामकं येभिर्व्ययंज्ञमागैर्महे महते क्षत्राय धनाय जिन्वथः
प्रीणयथः एवं तैर्मैरस्मान् धनादिभिः प्रीणयितुमागतमित्यर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

अयं वामद्रिभिः सुतः सोमो नरावृषवसू ।

आयातं सोमपीतयेऽपिर्वतं दाशुषो गृहे ॥ ८ ॥

अयम् । वाम् । अद्रिभिः । सुतः । सोमः । नरा ।

वृषवसू इति वृषवसू । आ । यातम् । सोमपीतये ।

पिर्वतम् । दाशुषः । गृहे ॥ ८ ॥

नरा सर्वस्यनेतारौ यद्वा स्तोत्राणां धनस्य नेतारौ वृषवसू वर्षणशीलधनवन्तौ हे अश्वि-
नौ वां युष्मदर्थं अद्रिभिर्वावगिरयं सोमः सुतोऽग्निपुनः तस्मात् सोमपीतये सोमपानार्थं युवामा-
यातं आगत्य च दाशुषोहविर्दत्तवतोयजमानस्य गृहे यज्ञस्थाने सोमं युवां पिबतम् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

आहिहृतमश्विनारथेकोर्गोहिरण्यपैवृषवसू ।

युजाथापीवरीरिपः ॥ ९ ॥

आ । हि । रुह॑तम् । अ॒श्विना॒ । स्थे॑ । कोशे॑ । हिर॑ण्यये॑ ।

वृ॒ष॒ण्व॒सू इति॑ वृष॒ण्व॒सू । यु॒ञ्जा॒याम् । पी॒वरीः॑ । द॒र्पः॑ ॥ ९ ॥

वृषण्वसू वर्षणशीलघनौ हे अश्विना अश्विनौ हिरण्यये हिरण्ययरज्ज्वादियुके कोशे आयुधादीनां कोशस्थाने रमणशीले रथे हिरवधारणे युवामेव आस्थितं आरोहणं कुरुत ततः पीवरीः पावयितुणि स्थूळानि वा इषोभानि युञ्जार्था अस्मासु योजयन्तम् ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

या॒भिः॒प॒क्थ॑म॒व॒थो॒या॒भि॒रा॒धि॒गुं॒या॒भिर्व॒भ्रु॒विजो॑प॒सम् ।

ता॒भिर्नो॑म॒क्षु॒तूर्य॑म॒श्विना॒ग॒तं॒भिप॒ज्य॒त॒यदा॑तु॒रम् ॥ १० ॥ ६ ॥

या॒भिः । प॒क्थम् । अ॒व॒थः । या॒भिः । आ॒धि॒गुम् ।

या॒भिः । व॒भ्रुम् । वि॒जो॑प॒सम् । ता॒भिः । नः । म॒क्षु । तूर्य॑म् ।

अ॒श्विना॒ । आ । ग॒तम् । भि॒प॒ज्य॒त॒म् । यत् । आ॒तु॒रम् ॥ १० ॥ ६ ॥

हे अश्विनौ याभिरुविभिः पक्थं एतन्नामकं राजानं अवथः रक्षथः याभिरुविभिश्च अधिगुं अधृतगमनं राजानं अवथः याभिरुविभिश्च वभ्रुं राजानं च विजोपसं विशेषेण सोमेः प्रीणयंत एतान् सर्वान् येः पालनैरवथः ताभिरुवक्षणेः वक्षु क्षिप्तं तूर्यं तूर्णं नोत्मानगतं रक्षणार्थमागच्छतं । किंच यत् यत् आतुरं रोमादिसहितं अस्माकं पुत्रादिकं मणि भिपज्यतैषान्यं कुरुतम् भिपक्कंद्वादिः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये षष्ठोऽष्टकः ॥ ६ ॥

अथैकादशी—

य॒दधि॑गावो॒आधि॑गू॒द॒चित्त्वो॑अ॒श्विना॒ह॒र्वा॒महे॑ ।

वृ॒य॒ग्गी॒भिर्वि॑प॒न्य॒वः॑ ॥ ११ ॥

यत् । आ॒धि॒गावः । आ॒धि॒गू॒ इत्या॑धि॒गू । द॒दा । चि॒त् ।

अ॒ह्वः । अ॒श्विना॒ । ह॒र्वा॒महे॑ । वृ॒य॒म् । गी॒ऽभिः । वि॒प॒न्य॒वः॑ ॥ ११ ॥

अग्निगावः अश्वतघनाः कर्मसु त्वरमाणा विषन्यवोमेधाविनोवयं अग्निगू अश्वतघमनौ
संगामे शत्रुवधार्थं त्वरयागच्छन्तौ अश्विना अश्विनौ युवां अहोदिवसस्य इदाचिदिदानीमेव
पातःकाळे गीर्भिः स्तुविलक्षणाभिर्वाग्निः यद्यदा हवामहे युवामाह्वयामः वदा ताभिरुतिभिः
अस्मानागच्छतमित्युत्तरवसंवन्धः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

ताभिरापातंष्टपणोपमेह्वंविश्वप्सुविश्ववार्थम् ।

इषामंहिष्ठापुरुभूतमानरायाभिः किर्विवाष्टुस्ताभिरागतम् ॥ १२ ॥

ताभिः । आ । यातम् । वृपणा । उप । मे । ह्वम् । विश्वप्सुम् ।

विश्ववार्थम् । इषा । मंहिष्ठा । पुरुभूतमा । नरा । याभिः ।

किर्विम् । वष्टुधुः । ताभिः । आ । गतम् ॥ १२ ॥

वृपणा वृपणौ वर्षणशीलौ हे अश्विनौ विश्वप्सुं प्सइति रूपनाम स्तोत्रशस्त्रात्मकत्वेन
नानारूपं विश्ववार्थं सर्वैर्देवैर्वरणीयं मे मदीयं हवं युष्पद्विषयमाह्वयमा अभिनुरीकृत्य ताभि-
रुतिभिरुपपातं युवामागच्छतं । याभिः नरा नरो सर्वस्य नेतारो अश्विनौ इषा इष इच्छायां ह-
वींषीच्छन्तौ मंहिष्ठा मंहिष्ठौ अतिशयेन धनानां दानारो पुरुभूतया पुरुहूतयो युद्धेषु अत्यंतं पु-
रुधा भवन्तौ यद्वा अतिशयेन बहूनां शत्रूणामभिभविनारो भवन्तौ किर्वि कूर्पं पतिवाभिरुति-
भिरुदकानि वावृधुः अवर्धयतः द्वयोर्वह्वचनं पूजार्थं कृषयतिवैवंदनयाटाभिः कूर्पं पूरयित्वा
युवाभ्यामुत्थापितः सवृ । तथामन्त्रः—उद्वन्द्वनैर्भरयत्स्वदेवादेति । ताभिर्मनः पातनरागर्गं
अस्मदक्षणार्थमागच्छतम् ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

ताविदाचिदहानांतावश्विनावन्दमानउपब्रुवे ।

ताऊनमोमिगीमहे ॥ १३ ॥

तौ । इदा । चित् । अहानाम् । तौ । अश्विना । वन्दमानः ।

उप । ब्रुवे । तौ । ऊँ । दति । नमः । इमिः । ईमहे ॥ १३ ॥

तौ संग्रामे आयुधानि स्वेष्टाभ्योघनानिवा विस्तारयन्तौ तौ पूर्वोक्तावश्विनाश्विनौ अ-
हानामहामिदाचित् इदानीमेव प्रातःकाले वन्दमानः अभिवादनं कुर्वन् सन् उपब्रुवे तयोः स-
मीपे स्तौमि ततः वा ऊ तावेव नमोभिर्हविर्भिः स्तौवैर्वा इमेहे वयं धनादिकं याचामहे ॥ १३॥

अथ चतुर्दशी-

ताविहोपाताउपसिंशुभस्पतीतायामन्तुद्रवर्तनी ।

मानोमर्तापरिष्वेवाजिनीवसूपरोरुद्रावतिरव्यतम् ॥१४॥

तौ । इत् । दोषा । तौ । उपसिं । शुभः । पती इति । ता ।

यामन् । रुद्रवर्तनी इति रुद्रवर्तनी । मा । न् । मर्ताय । रिष्वे ।

वाजिनीवसू इति वाजिनीवसू । परः । रुद्रौ । अति । ख्यतम् ॥ १४ ॥

शुभस्पती उदकस्पण्डयितारौ रुद्रवर्तनी युद्धे रोदनशीलमार्गौ स्तूयमानमार्गौवा ता-
विह तावेवाश्विनौ दोषा दोषायां रात्रौ तावेव उपस्युषःकाले वा तावश्विनौ यामन् यामन्यह-
निच सर्वेषु कालेषु वयमश्विनावाहयामः एवंसति वाजिनीवसू अन्नपनौ रुद्रौ हे अश्विनौ मर्ताय
मनुष्याय रिष्वे शत्रवे नोस्मत्परः परस्तान्मातिरव्यवं माश्रुतम् शत्रवेस्तान्माकुरुतमित्यर्थः ॥१४॥

अथ पञ्चदशी-

आसुग्म्यायसुग्म्यैप्रातारथेनाश्विनावासक्षणी ।

हुवेपितेवसोभरी ॥ १५ ॥ ७ ॥

आ । सुग्म्याय । सुग्म्यम् । प्रातरिति । रथेन । अश्विना ।

वा । सक्षणी इति । हुवे । पिताइदं । सोभरी ॥ १५ ॥ ७ ॥

वा अपिच सक्षणी सेचनीयशौली अश्विना अश्विनौ युवां सुग्म्याय सुताहंय मत्वं
सुग्म्यं सुतं प्रातः काले रथेनावहवम् । ततः सोभरिरहं हुवे युवामाह्वयामि । तच्चदृष्टान्तः-वि-
वेव यथा मम पिता जुहाव तद्वदहमाह्वयामि ॥ १५॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीयं सप्तमोवर्गः ॥ ७ ॥

अथ षोडशी—

मनोजवसारुपणामदच्युतामक्षुंगमाभिरूतिभिः ।

आरात्ताचिद्भूतमस्मे अवसेपूर्वाभिः पुरुभोजसा ॥ १६ ॥

मनः॑जवसा । रु॒प॒णा । म॒द॒च्यु॒ता । म॒क्षु॒म॒क्षु॒ग॒मा॒भिः ।

ऊ॒ति॒भिः । आ॒रा॒त्तात् । चि॒त् । भू॒तम् । अ॒स्मे इति ।

अव॑से । पूर्वा॑भिः । पु॒रु॒भो॒ज॒सा ॥ १६ ॥

हे मनोजवसा मनोवत् शीघ्रं गच्छन्तौ वृषणा वृषणौ मनानां वर्षितारौ मदच्युता माघं-
पीति मदाः शत्रवः तेषां व्यावयितारौ पुरुभोजसा बहूनां भोक्तारौ रक्षको यदा बहून् स्तोतु-
न् धनादिभिः भोजयन्तौ हे अश्विनौ मसुंगमाभिः शीघ्रं गच्छद्भिः ऊतिभीरक्षाभिः पूर्वाभि-
र्बहुभिः अस्मे अस्माकमवसे रक्षणाय आरात्तावचिद् अन्विकपव भूतं भवतम् ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

आनोअश्वानदश्विनावर्तिर्यासिष्टमधुपातमानरा ।

गोमदस्त्राहिरण्यवत् ॥ १७ ॥

आ । नः । अ॒श्व॑द॒श्व॒त् । अ॒श्वि॒ना । व॒र्तिः । या॒सि॒ष्टम् ।

म॒धु॒पा॒त॒मा । न॒रा । गो॒म॒द॒स्त्रा । हि॒र॒ण्य॒वत् ॥ १७ ॥

मधुपातमा अतिशयेन मधोः सोमस्य पातारौ नरा नेतारौ दस्त्रा सर्वदर्शनीयौ हे अ-
श्विना अश्विनौ नोस्माकं वर्तिः यत्ने अनेति वर्तिर्गृहे तत् अश्ववदश्वयुक्तं गोमदं गवादिपुक्तं
हिरण्यवत्सुवर्णकनकादियुक्तं कृत्वा यासिष्टं आगच्छतं यद्वास्मान्यति वर्तिर्वज्रमार्गमस्मा-
दिपुक्तं कृत्वा आगच्छतं यावेदुडिरूपम् ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

सुप्रवर्गसुवीर्यसुधुवार्थमनाष्टपंरस्तृत्विना ।

अस्मिन्नावांमायानेवाजिनीवसृविश्वानामाग्निधोमहि ॥ १८ ॥ ८ ॥

सुहृ॒प्रा॒वर्ग॒म् । सु॒हृ॒वी॒र्य॒म् । सु॒ष्टु । वा॒र्य॒म् । अना॑धृ॒ष्टम् । र॒क्ष॒स्विना॑ ।
अ॒स्मिन् । आ । वा॒म् । आ॒ह॒याने॑ । वा॒जिनी॒वसू॑ इति॑ वाजिनी॒वसू॑ ।
वि॒श्वा । वा॒मानि॑ । धी॒महि ॥ १८ ॥ ८ ॥

सुप्रार्थं शोभनमवर्जनं यस्य तत् स्तोत्रं स्वयमेव प्रयच्छतीत्यर्थः तथाविधं सुवीर्यं शोभनवीर्यं सुष्टु शोभनं यथा भवति तथा वार्यं सर्वैर्वरणीयं रक्षस्विना बलवतापि अनाधृष्टमभिभवनीयं धनमाधीमहि त्वत्तोत्रं धारयामः । तदेवाह—वाजिनीवसू बलयुक्तधनौ अन्नधनीया अश्विनौ वा युवयोरस्मिन्नायाने अस्मद्वृद्धौपति आगमने विश्वा विश्वानि दिव्य-भौमादीनि वामानि धनानि आधीमहि वयं लग्नमहे धीङ्आधारइत्यस्यलिङि छान्दसोपिकरणस्य लुक् ॥ १८ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीयेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

ईळिष्वेति विशाहर्चं कृतीयं सूक्तं व्यश्वपुत्रोविश्वमनाः ऋषिः छण्डिक्छन्दः अग्निदेवता तथाचानुक्रान्तम्— ईळिष्विशिश्वमनावय्पाश्वआग्नेयमौष्णिहहेति । प्रातरनुवाके आग्नेयेकतौ औष्णिहेछन्दसि आश्विनशस्त्रे वेदसूक्तं । सूत्रित्वं—ईळिष्वशीत्यौष्णिहमिति ।

वस्मिन् सूक्ते प्रथमा—

ई॒ळि॒ष्व॒हि॒म॒ती॒व्यं॑ य॒ज॒स्व॒जा॒त॒वे॒द॒सम् ।
च॒रि॒ष्णु॒धृ॒म॒म॒गृ॒भी॒त॒शो॒चि॒पम् ॥ १ ॥

ई॒ळि॒ष्व । हि । प्र॒ती॒व्यम् । य॒ज॒स्व । जा॒त॒वे॒द॒सम् ।
च॒रि॒ष्णु॒धृ॒मम् । अ॒गृ॒भी॒त॒शो॒चि॒पम् ॥ १ ॥

प्रवीर्यं शत्रुषु प्रविशमनशीलमग्निं हिरवधारणे अग्निमेव ईळिष्व स्तुतिभिः स्तोत्रं कुरु । किंच चरिष्णुधूमं सर्वव्यग्रजालधूमजालअग्नीवशोचिर्पंशोभिरग्न्यमाजदीर्घि जातवेदसं जातमहं यद्वा जातानि भूतानि वेद्योनि जातवेदाः तमग्निं यजस्व हविर्भिः पूजय ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

दा॒मानं॑वि॒श्व॒च॒र्प॒णे॒भिर्वि॒श्व॒म॒नो॒गिरा॑ ।
ए॒त॒स्तु॒पे॒वि॒ष्य॒र्ध॒सो॒र॒या॒नाम् ॥ २ ॥

दामानम् । विश्वहचर्पणे । अग्निम् । विश्वहमनः ।

गिरा । उत । स्तुपे । विहस्पर्धसः । रथानाम् ॥ २ ॥

उतापिच हे विश्वचर्पणे विश्वस्य सर्वस्यार्थस्य ज्ञानेन द्रष्टुः विश्वमनः सर्वेषु स्थावरज-
गमात्मकेष्वेकमनोयस्य सः एतन्नामक हे ऋषे विश्वस्योविगवमात्सर्धस्य यजमानस्य रथा-
नां रथादीनां दामानं दातारमेवंविधमग्निं गिरा स्तुविजज्ञया वाचा स्तुपे स्तोत्रं कुरु ॥२॥

अथ तृतीया—

येषामावाधऋग्मियंद्रुपःपृक्षश्चनिग्रमे ।

उपविदावह्निर्विन्दतेवसुं ॥ ३ ॥

येषाम् । आवाधः । ऋग्मियः । द्रुपः । पृक्षः ।

च । निग्रमे । उपविदा । वह्निः । विन्दते । वसुं ॥ ३ ॥

आवाधः शत्रूणामभिमुख्येन बाधकः ऋग्मियऋग्मिर्बनीयः अग्निर्येषामयजमानानां
इषोन्नानि पृक्षः अन्नादिरसाश्च निग्रमे निग्रह्यति ग्रहेर्लेटि छात्रसोविकरणस्यलुक् लोपस्त-
आत्मनेपदेऽग्निरितिलोपः ह्यग्रहोर्भञ्छंदसीतिभकारः । निग्रस्यच वह्निर्विषां बोद्धा सपवाग्निः उ-
पविदा उपवेदनेन एते हवींषि देवार्थं नमयन्त्युन्तीत्येतज्ज्ञानेन तेषामेव वसु धनं विंदते लभते॥३॥

अथ चतुर्थी—

उद्रस्पशोचिरस्थादीदिद्युषोर्व्यञ्जम् ।

तर्पुर्जम्भस्यसुद्युतो गणश्रियः ॥ ४ ॥

उत् । अस्य । शोचिः । अस्यात् । दीदिद्युषः । वि ।

अजम् । तर्पुः । जम्भस्य । सुद्युतः । गणश्रियः ॥ ४ ॥

दीदिद्युषः दीदिदिर्दीप्तिर्दिक्मां संदीप्यमानस्य तर्पुर्जम्भस्य वापयितुं दंष्ट्रस्य सुद्युतः शोभ-
नदीतिगणश्रियः हविरादानार्थं यजमानगणं ययति यस्य अस्य एवाद्यस्याग्रेजरं जरारहितं

पुनःपुनर्मध्यमानत्वान्नूतनं हविर्भिवर्धमानत्वादभिनवं वा शोचिस्तेजः व्युदस्थाद् विशेषेण उद्गतमभूत् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

उदु॑तिष्ठस्वध्वर॒स्तवानोदे॒व्यारू॒पा ।

अ॒ग्नि॒रूपामा॒साद्बृ॒हताशु॑शु॒क्रनिः ॥ ५ ॥ ९ ॥

उत् । ऊँ इति । तिष्ठ । सु॒अ॒ध्वर । स्तवानः । दे॒व्या ।

रू॒पा । अ॒ग्नि॒रूप्या । आ॒सा । बृ॒हता । शु॒शु॒क्रनिः ॥ ५ ॥ ९ ॥

स्वध्वर शोभनयज्ञ हे अग्ने अग्निरूपा अग्निमुखं गच्छत्याभिवः प्रसिद्ध्यावा बृहता बृहत्या आसा दीप्त्या शुशुक्रनिः शुषदीप्तौ दीपनशीलस्त्वं स्तवानः स्तोतृभिः स्तूपमानः सन् देव्या द्योतमानया रूपा ज्वालया उत्तिष्ठ तमःपरिहारार्थमुदच्छ । उ प्रसिद्धौ ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये नवमोवर्गः ॥ ९ ॥

अथ षष्ठी-

अग्ने॑पा॒हिमु॑श॒स्तिभिर्ह॑व्याजु॒हाना॑न॒आनु॑पक् ।

यथा॑दूतोव॒भूय॑हव्य॒वाहनः॑ ॥ ६ ॥

अग्ने । पा॒हि । सु॒श॒स्तिभिः । ह॑व्या । जु॒हानः ।

आ॒नु॒पक् । यथा॑ । दूतः । व॒भूय॑ । ह॒व्य॒वाहनः॑ ॥ ६ ॥

हे अग्ने आनुपक् अनुपकं यथाभवति तथा हव्या हव्यानि हवनयोग्यान्मन्त्रानि जुहानः जुहन् देवेभ्यः प्रयच्छन् त्वं सुशस्तिभिः शोभनैः स्तोत्रैः सह याहि देवानां हविःप्रदानार्थं गच्छ । अस्य हविःप्रदातृत्वं कथमित्याशङ्क्याह-यथा त्वं हव्यवाहनः हविषां वोढा देवानां दूतोवभूय भवसि तथा जुहानइत्यन्वयः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

अ॒ग्नि॒र्व॒पू॒र्व्यं॒हु॒वे॒हो॒ता॒रं॒च॒र्प॒णी॒नाम् ।
तम॒या॒वा॒चा॒गृ॒णे॒तमु॒व॒स्तु॒पे ॥ ७ ॥

अ॒ग्निम् । वः । पू॒र्व्यम् । हु॒वे । हो॒ता॒रम् । च॒र्प॒णी॒नाम् ।
तम । अ॒या । वा॒चा । गृ॒णे । तम् । ऊँ इति । वः । स्तु॒पे ॥ ७ ॥

चर्पणीनां मनुष्याणां होतारं होमनिष्पादकं पूर्व्यं पुरातनं वः यष्टृत्वेन युष्मत्सर्वधिन-
यमि हुवे आह्वयामि । आह्वयच तममि अया अनया सूक्तस्त्वया वाचा गिरा गृणे शंतामि ।
किञ्च वोयुष्मदर्थं तमृ तमेवामि स्तुपे स्तौमि ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

य॒ज्ञे॒भि॒र॒द्भु॒त॒क्र॒तुं॒यं॒रू॒पा॒सू॒द॒र्य॒न्त॒इ॒त् ।
मि॒त्रं॒न॒जे॒न॒सु॒धित॒मृ॒ता॒र्व॒नि ॥ ८ ॥

य॒ज्ञे॒भिः । अ॒द्भु॒त॒इ॒त् । यम् । रू॒पा । सू॒द॒र्य॒न्ते । इ॒त् । मि॒त्रम् ।
न । जे॒न । सु॒धित॒म् । ऋ॒त॒र्व॒नि ॥ ८ ॥

अद्भुतक्रतुं बहुविधमज्ञं यद्वा चित्रकर्माणं मित्रं यजमानानां मित्रमिव स्थितं हृषितं
हविर्भिः सतर्पितं यममि ऋतवनि यज्ञवति जने यजमाने रूपा स्वसामर्थ्येन यज्ञेभिर्यज्ञैः सद्-
यन्ते इत् सृदिः क्षरणकर्मा अध्वर्यादयः कामान् क्षारयन्त्येव यजमानस्य कामान्माश्रयन्ती-
त्यर्थः । तममिमुपातेवध्वमियुत्तरत्रसंबन्धः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

ऋ॒ता॒र्व॒न॒मृ॒ता॒य॒वो॒य॒ज्ञ॒स्य॒सा॒ध॒नं॒गि॒रा ।
उ॒पो॒ऽए॒नं॒जु॒जु॒पु॒न॒म॒स॒स्प॒दे ॥ ९ ॥

ऋ॒त॒र्व॒नम् । ऋ॒त॒स्य॒वः । य॒ज्ञ॒स्य॒ । सा॒ध॒नम् ।
गि॒रा । उ॒पो॒ इति । ए॒नम् । जु॒जु॒पुः । न॒म॒सः । प॒दे ॥ ९ ॥

कृतायवः यज्ञकामाः हे यज्ञमानाः ऋतावान् यज्ञवन्तं यज्ञस्यसाधनं साधनभूतमेतमाग्निं
नमसोहविषः पदे स्थाने यज्ञागेषा गिरा स्तुविलक्षणया वाचा उपोजुजुषुः उपात्तेवर्ध्वं । तिडां-
तिडोभवन्तीति मध्यमपुरुषस्य प्रथमपुरुषादेशः ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

अच्छानोअङ्गिरस्तमंयज्ञासोयन्तुसंयतः ।

होतायोअस्तिविद्वायशस्तमः ॥ १० ॥ १० ॥

अच्छं । नुः । अङ्गिरःस्तमम् । यज्ञासः । यन्तु । सम्ययतः ।

होता । यः । अस्ति । विद्वा । आ । यशःस्तमः ॥ १० ॥ १० ॥

संपतः सुगादिभिः नियताः नोस्माकं यज्ञासोयज्ञाः अङ्गिरस्तमं अङ्गिरसां विशिष्टं अ-
ग्निमच्छाभिमुख्येन च यन्तु मच्छंतु । योभिः विद्वा मनुष्येषु होता होमनिष्पादकः सन् आ सर्ववः
यशस्तमः दुष्प्रमत्तवर्धीयः यशस्वितमोस्ति भवति तमग्निं मन्त्रित्यन्वयः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये दशमोवर्मः ॥ १० ॥

अथैकादशी—

अग्नेनवृत्येअजरेन्धानासोबृहद्वाः ।

अश्वार्द्ववृषणस्तविषीयवः ॥ ११ ॥

अग्ने । तव । त्ये । अजरे । दन्धानासः । बृहत् ।

जाः । अश्वार्द्ववृषणः । तविषीयवः ॥ ११ ॥

अजरजरहित हे अग्ने इन्धानासइन्धाना दीप्यमानाबृहत् बृहन्तोमहान्तः त्ये ते सर्वगवा-
स्तव त्वदीयाग्नाः आतोर्गम्योवृषणः कामानावर्षितारः सन्तः तविषीयवः मत्माचरन्तोभव-
न्ति । वनदृष्टान्तः—अश्वार्द्व यथा वृषणः रेतसःसेकारोश्वा मत्माचरन्तोभवन्ति सद्वा ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

सत्वंनऊर्जापतेरपिरास्वसुवीर्यम् ।

भावंनस्तोकेतर्ग्येसुमत्त्वा ॥ १२ ॥

सः । त्वम् । नः । ऊर्जाम् । पते । रुयिम् । रास्व ।

सुध्वीर्यम् । प्र । अव । नः । तोके । तनये । समतदसु । आ ॥ १२ ॥

ऊर्जामन्नानां पते स्वामिन् हे अग्ने सतथाविधस्त्वं नोस्माभ्यं सुवीर्यं शोभनवीर्येपितं
रयिं धनं रास्व देहि । नोस्माकं वोके पुत्रे तनये तनोति विस्तारयति पुत्रमिति तनयः पौत्रः
तस्मिन्वर्तमानं धनं सप्तसु संग्रामेषु च यत् रक्षितव्यं धनं तच्च प्राव प्रकर्षेण रक्ष । अनेन पुत्र-
पौत्रप्रार्थनं करोति ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

यद्वाउविश्वतिःशितःसुप्रीतोमनुषोविशि ।

विश्वेदग्निःप्रतिरक्षांसिसेधति ॥ १३ ॥

यत् । वै । ऊँ इति । विश्वतिः । शितः । सुप्रीतः ।

मनुषः । विशि । विश्वा । इत् । अग्निः । प्रति । रक्षांसि । सेधति ॥ १३ ॥

विश्वतिः विशां पाठयित्वा शिवः हविर्भिस्तीक्ष्णीकृतः सोमः सुप्रीतः सुपु प्रीतः सत्
मनुषोमनुष्यस्य विशि निवेशने गृहे यद्वै यदा खलु वर्तते वदानीमग्निः विश्वेव विश्वान्येव
तस्यवाधकानि रक्षांसि प्रतिषेधति हिनस्ति । विधुगत्यां औवादिकः उ प्रसिद्धौ ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

श्रुष्ट्यग्नेनवस्यमेस्तोमस्यवीरविश्वते ।

निमायिनस्तर्पुपारक्षसोदह ॥ १४ ॥

श्रुष्टी । अग्ने । नवस्य । मे । स्तोमस्य । वीर ।

विश्वते । नि । मायिनः । तर्पुषा । रक्षसः । दह ॥ १४ ॥

* हे वीर शत्रूणां विनाशयितः वीर्यवान् विश्वते विशां पाठयितः हे अग्ने नवस्य इदानीं
क्रियमाणत्वाभूतनं मे मदीयं स्तोमस्य स्वोन्नतसादिकं श्रुष्टी श्रुत्वा मायिनोमायाविनोरक्षसः
कर्मविघ्नकारिणोराक्षसान् वपुषा तापकेन तेजसा निदह नितरां भस्मीकुरु । श्रुष्टी स्नात्वादिप-
थेति निपातितः वकारलोपश्छान्दसः ॥ १४ ॥

अथ षष्ठदशी—

नतस्यमाययाचनरिपुरीशीतमर्त्यः ।

योअग्रयेद्दाशहव्यदातिभिः ॥ १५ ॥ ११ ॥

न । तस्य । मायया । चन । रिपुः । ईशीत । मर्त्यः । यः ।

अग्रये । ददाश । हव्यदातिभिः ॥ १५ ॥ ११ ॥

मर्त्योपनुष्योरिपुः शत्रुः चनेति निपातसमुदायोप्यर्थे माययाचन माययापि तस्य जन-
स्य नेशीत ईश्वरोनभववि । योजनः हव्यदातिभिः हविषा दादृभिः नत्विभिर्मन्त्रये ददाश
हवींषि प्रयच्छति । तस्य रिपुर्नोस्तीत्यर्थः ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

अथ षोडशी—

व्यश्वस्त्वावमुविदमुक्षुण्युरप्रीणादृषिः ।

महोरायेतमुत्वासमिधीमहि ॥ १६ ॥

विऽअश्वः । त्वा । वसुऽविदम् । उक्षुण्युः । अप्रीणात् ।

ऋषिः । महः । राये । तम् । ऊँ इति । त्वा । सम । इधीमहि ॥ १६ ॥

उक्षुण्युः धनानासिकारमालनश्चञ्चन् यद्वा बृहत्सेकारमिच्छन् व्यश्वऋषिः एतन्नामको-
भमपिता वसुविदं वसुतां धनानां लभकं त्वा त्वामप्रीणात् धनादिशान्मर्थं हविर्भिः अवोपयद् ।
तथा वयमपि महोमहते राये धनाय वसु तथाविधमेव त्वा त्वां समिधीमहि सम्पन्नाऽयादि-
हविर्भिर्दीपयेम ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

उशानाकाव्यस्त्वानिहोतांस्मसादयत् ।

आघजित्वामनवेजातवेदसम् ॥ १७ ॥

उशाना । काव्यः । त्वा । नि । होतांस्म । असादयत् ।

आघजित् । त्वा । मनवे । जातवेदसम् ॥ १७ ॥

हे अग्ने काव्यः कविपुत्रउशना एतन्नामकऋषिः मनवे राज्ञे तस्य गृहइत्यर्थः आयार्जि
याभिमुख्येन यष्टारं जातवेदसं जातमज्ञं त्वा त्वां पुनस्त्वाशब्दआदरार्थः त्वामेव होतारं होम-
निष्पादकं न्यसादयत नितरामुपावेशयत ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी—

विश्वेहि॒त्वा॒स॒जो॒प॒सो॒दे॒वा॒सो॒दू॒त॒म॒क॒त ।
श्रु॒ष्टी॒दे॒व॒प्र॒थ॒मो॒य॒ज्ञि॒यो॒भु॒वः ॥ १८ ॥

विश्वे । हि । त्वा । स॒जो॒प॒सः । दे॒वा॒सः । दू॒त॒म् ।
अ॒क॒तः । श्रु॒ष्टी । दे॒व । प्र॒थ॒मः । य॒ज्ञि॒र्यः । भु॒वः ॥ १८ ॥

हे अग्ने विश्वे सर्वे देवासोदेवाः सजोपसः संयथाः संवः अस्माकं हवींष्यानयतीति विचार्य
हिरवधारणे त्वामेव दूतं हविषां वोढारं दूतमकृताकारुः । तवः देव द्योतमान हे अग्ने प्रथमः
देवानामुल्लभ्यभूतत्वं श्रुष्टी श्रुष्टीति क्षिपनाम क्षिप्रं यज्ञियोदेवानां हविर्दातृत्वेन यज्ञार्होभूतो-
भूयाः ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी—

इ॒मं॒घां॒वी॒रो॒अ॒मृ॒तं॒दू॒तं॒रु॒ष्णी॒त॒म॒र्त्यः ।
पा॒व॒कं॒रु॒ष्ण॒व॒र्त॒नि॒वि॒हा॒य॒स॒म् ॥ १९ ॥

इ॒मम् । घ । वी॒रः । अ॒मृ॒तम् । दू॒तम् । रु॒ष्णी॒त॒म् ।
म॒र्त्यः । पा॒व॒कम् । रु॒ष्ण॒व॒र्त॒नि॒म् । वि॒हा॒य॒स॒म् ॥ १९ ॥

अनया यजमानध्याग्निं देवानां दूतमकार्षीदित्याह वीरः कर्मणिसमर्थः मार्चोमनुष्योय-
जमानः अमृतं मरणवर्धरहितं पावकं पापानांशोधकं रुष्णवर्तानि वर्धनियोगं रुष्णमार्गं विहा-
यसं विहायाइति महत्ताय गुणैस्तेजोधिकत्वेनवा महान्तमिदं घ इममेवाग्निं दूतं देवानां वोढृ-
त्वेन दूतं रुष्णीत अकार्षीत् ॥ १९ ॥

अथ विंशो-

तद्दुवेमयुतसुचःसुभासंशुक्रशोचिपम् ।

विशामग्निमजरप्रत्नमीड्यम् ॥ २० ॥ १२ ॥

तम् । हुवेम् । युतसुचः । सुभासम् । शुक्रशोचिपम् ।

विशाम् । अग्निम् । अजरम् । प्रत्नम् । ईड्यम् ॥ २० ॥ १२ ॥

यतसुचः गृहीतसुचः यद्वा वत्तस्थानेषु नियमितसुचोवयं सुभासं शोभनदीप्तिं शुक्रशो-
चिपं दीपनशीलतेजस्कं विशां स्वामिनें यद्वा विशामीड्यमित्यन्वयः मनुष्याणां स्तोत-
व्यं अजरं जरारहितं प्रत्नं पुरातनं वं तथाविधमग्निं हुवेम स्तोत्रशस्त्रादिराहुषामः ॥ २० ॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

अथैकविंशो-

योअस्मैहव्यदातिभिराहुतिर्मर्तोर्विधत् ।

भूरियोपंसधत्तेवीरव्यशः ॥ २१ ॥

यः । अस्मै । हव्यदातिभिरः । आहुतिम् । मर्तः ।

अविधत् । भूरि । पोषम् । सः । धत्ते । वीरवत् । व्यशः ॥ २१ ॥

यामर्तोमनुष्यः हव्यदातिभिर्हविर्दातुमिच्छतिगिरस्ते अग्नये आहुतिमविधत् विदधाति
समनुष्यः भूरि बहु पोषं धनादिभिः पोषणं वीरवत् पुण्यौत्रादिमुक्तं यशः कोविच धत्ते धारयति
हस्ते क्षतादीनि मन्त्रजतीत्यर्थः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशो-

प्रथमंजातवेदसमाश्रियज्ञेपुंपूर्वम् ।

प्रतिश्रुतेतिनमसाहविष्मती ॥ २२ ॥

प्रथमम् । जातवेदसम् । अग्निम् । युज्ञेपुं । पूर्वम् ।

प्रति । श्रुक् । एति । नमसा । हविष्मती ॥ २२ ॥

प्रथमं देवानां प्रधानभूतं जातवेदसं जातप्रज्ञं पूर्वं पुरातनं एतादृशमार्गं यज्ञेषु अ-
ग्निष्टोमादियज्ञेषु हविष्मती सोमादिहविर्युक्तास्तुक् नमसा स्तोत्रेण नमस्कारेणवा सह प्रत्येति
आग्निं प्रतिगच्छति ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी—

आग्निर्विधेमाग्रयेज्येष्ठाभिर्व्यश्ववत् ।
मंहिष्ठाभिर्मतिभिः शुक्रशोचिपे ॥ २३ ॥

आग्निः । विधेम । अग्रये । ज्येष्ठाभिः । व्यश्ववत् ।
महिष्ठाभिः । मतिभिः । शुक्रशोचिपे ॥ २३ ॥

विश्वमनोनामकायं ज्येष्ठाभिः प्रशस्त्यमाभिः मंहिष्ठाभिः पूज्यतमाभिः आभिः मति-
भिः सूक्तरूपाभिः स्तुतिभिः शुक्रशोचिपे ज्वालातेजसेऽग्रये विधेम परिचरेम वयमिह व्यश्ववत्
यथाव्यश्वोस्माकं पितामिं स्तुतिभिः पर्यचरेव तद्वद्वयमपि परिचरेम ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी—

नूनमर्चविहायसेस्तोमेभिः स्थूरयूपवत् ।
ऋपेवैयश्वदम्यायाम्रये ॥ २४ ॥

नूनम् । अर्च । विहायसे । स्तोमेभिः । स्थूरयूपवत् ।
ऋपे । वैयश्व । दम्याया । अग्रये ॥ २४ ॥

वैयश्व व्यश्वस्यपुत्र हे विश्वमनोनामकऋपे विहायसे महते दम्याय दमे गृहे अरणीभि-
र्मध्यमानत्वेन भवाय यदा यजमानगृहाणा बाधपरिहारेण हितायाग्रये नूनं रात्रि स्तोमेभिः
त्रिवृत्तश्च दशादित्यज्ञे । स्तोमेः अर्चं स्तुहि । तद्वद्वान्तः—स्थूरयूपवत् यथा स्थूरयूपोनामपिरे-
नमस्तिमानर्चं तद्वदर्चत्यर्थः ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी—

अतिथिमानुपाणांसूनं वनस्पतीनाम् ।
विप्राअग्निमवसेमृद्धमीजते ॥ २५ ॥ १३ ॥

अतिथिम् । मानुपाणाम् । सुनुम् । वनस्पतीनाम् ।

विप्राः । अग्निम् । अवसे । प्रत्नम् । ईळते ॥ २५ ॥ १३ ॥

विप्राधेधाविनोपजमानाः मानुपाणां मनुष्याणां अतिथिं अतिथिवत्पूज्यं वनस्पतीनां
सूनुं वनस्पतिरूपाभिर्वारणीभिः जायमानत्वेन तेषां सूनुं प्रत्नं पुरावनमेवविधमग्निं अवसे क-
र्षरक्षणाय ईळते स्तुतिभिः स्तुवन्ति ॥ २५॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये त्रयोदशोऽवर्गः ॥ १३ ॥

अथ पार्द्विंशी-

महोविश्वोऽभिपतोऽमिहव्यानिमानुपा ।

अग्नेनिपत्तिनमसाधिर्बर्हिर्पि ॥ २६ ॥

महः । विश्वान् । अग्नि । सतः । अग्नि । हव्यानि । मानुपा ।

अग्ने । नि । सत्ति । नमसा । अधि । बर्हिर्पि ॥ २६ ॥

हे अग्ने महः कर्मकृत्त्वेन महतः विश्वान् सर्वान् सतः स्तोत्रकरणार्थं वर्तमानान् स्तोतृनां
अग्निवः त्वं नमसा स्तुत्यवया बर्हिष्यधि निपत्ति निपीद । तथा मानुपा मानुपाणां मनुष्यस-
न्धेयानि हव्यानि हवीर्ष्याग्नि अग्निवः तानि स्वीकर्तुं निपीद ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

वंस्वानोवार्यापुरुवंस्वरायःपुरुस्पृहः ।

सुवीर्यस्यप्रजावतोयशस्वतः ॥ २७ ॥

वंस्व । नृः । वार्या । पुरु । वंस्व । रायः । पुरुस्पृहः ।

सुवीर्यस्य । प्रजावतः । यशस्वतः ॥ २७ ॥

हे अग्ने वार्याणि वरणीयानि पुरु पुरुणि बहूनि गवादीनि नोत्पन्नं वंस्व मयच्छ ।
तथा पुरुस्पृहः पुरुभिर्वहुभिः स्पृहणीयं रायोघनं किं विशिष्टं सुवीर्यस्य शोभनवीर्येपितं
प्रजावतः पुत्रपौत्रादिसहितं यशस्वतः कीर्तिमच्च धनं नोत्पन्नं वंस्व प्रयच्छ ॥ २७॥

अथाष्टाविंशी—

त्वंवेरोसुपाङ्गोऽग्रेजनायचोदय ।

मदावसोरातिर्यविष्टशश्वते ॥ २८ ॥

त्वम् । वरो इति । सुहसार्धे । अग्रे । जनाय । चोदय ।

सदा । वसो इति । रातिम् । यविष्ट । शश्वते ॥ २८ ॥

वरो सर्वैर्वरणीय वसो शत्रूणां वासयितः यविष्ठ पुनःपुनर्जायमानत्वेन युवतम हे अग्रे त्वं सुपाङ्गो सुसाङ्गो सुषामादित्वात् पत्वं त्वत्पसादात् शोभनसामवते शश्वते महवे जनाय मादुर्भूताय स्तोतॄणां सदा सर्वदा रातिं धनादिकं चोदय प्रेरय ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी—

त्वंहिसुप्रनूरसित्वंनोगोमन्तीरिपः ।

महोरायःसातिर्मग्रेअपावृधि ॥ २९ ॥

त्वम् । हि । सुप्रनूः । आसि । त्वम् । नः । गोमन्तीः ।

रिपः । महः । रायः । सातिम् । अग्रे । अप । वृधि ॥ २९ ॥

हे अग्रे त्वं हिरवधारणे त्वमेव सुप्रनूः स्तोतॄणां धनादिकं सुष्ठु प्रदातासि प्रयच्छसीत्यर्थः । अतएव गोमतीः पथादियुक्तानि इषोन्नानि महोमहतोरापोधनस्य मध्ये सातिं देयं धनं च नः स्तोतॄणामस्माकं अपावृधि अपावृणु प्रयच्छेत्यर्थः ॥ २९ ॥

अथ त्रिंशी—

अग्रेत्वंयशाअस्यामित्रावरुणावहा ।

ऋतावानासम्नाजापूतदक्षसा ॥ ३० ॥ १४ ॥

अग्रे । त्वम् । यशाः । असि । आ । मित्रावरुणा ।

वह । ऋतव्वाणा । सम्भ्राजा । पूतदक्षसा ॥ ३० ॥ १४ ॥

हे अग्रे त्वं यशाः सुप्रमत्तरथीयः देवानां मध्ये यशस्वी असि भवसि अतएव त्वं ऋतावाना ऋतावानौ सत्यवन्तौ यज्ञवन्तौवा सध्वाना सध्वानौ सम्प्रयाजमानौ पूतदक्षसा पूतद-

क्षतौ दक्षइतिवचनाम शुद्धबलौ मित्रावरुणौ अस्मिन्कर्मण्यावह आह्वय । प्रायेण कर्मण्यामे-
मित्रावरुणसहितत्वमस्तीति सूचयति ॥ ३० ॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

सखायआशिषामहीति त्रिंशद्वचं चतुर्थं सूक्तं अत्रेयमनुक्रमणिका—सखायस्तुचोन्मः सौ-
षाम्णस्य यरोर्दानस्तुतिः अन्त्यानष्टुतिः । व्यश्वपुत्रोवैयश्वनामऋषिः औष्णिहं हेत्युक्त्वादेवदा-
दीनि त्रीणि सूक्तानि उष्णिक्छंदस्कानि अनुकत्वादिन्द्रोदेवता अन्त्यास्तु तिसृषु सुषामात्यस्तप-
रातः पुत्रस्य वरुणाजोरातो दानं स्तूयते अतस्तास्तदेवताकाः । महावते निष्केवल्ये औष्णि-
हृत्पाशीपावेनास्तुक्तम् तथैव पञ्चमारण्यके गौनकेन स्तूयते—सखायआशिषामहिय एकइन्द्रि-
यवइति । दशमेहनि मरुत्ववीथशस्ते सखायइतितिसक्तचः सन्त्यतेच—सखायआशिषामहीति
तिसउष्णिहइति ।

तस्मिन्सूक्ते प्रथमा—

सखायआशिषामहिब्रह्मेन्द्रांघवज्विणे ।

स्तुपुडुपुवो नृत्तमायधृष्णवे ॥ १ ॥

सखायः । आ । शिषामहि । ब्रह्म । इन्द्राय । वज्विणे ।

स्तुपे । ऊँ इति । सु । वः । नृत्तमाय । धृष्णवे ॥ १ ॥

सखायः मित्रभूता हे ऋषिजः वज्विणे ब्रह्महस्तायेन्द्राय ब्रह्म कर्तव्यमेनास्तुत्तत्त्वं स्तो-
त्रमाशिषामहि वयमाशारमः शास्तु अनुशिष्टौ तृडि च्छेरडादेशः इत्यपत्ते व्यत्ययेनापनेपदम् ।
तत्र वः सर्वेषामेष धृष्णार्कं अर्थाय नृत्तमाय सर्वेषां नेतृत्तमाय यद्वा संग्रामेषु आयुधादीनां ने-
तृत्तमाय धृष्णवे शत्रूणां धर्षणशीलाय तस्मादन्द्राय अहमेव सु सुदु स्तुपे स्तोमि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

शर्वमाह्यसि श्रुतो वृद्धत्येन वृद्धा ।

मपैर्मयो नो अतिश्रुता गमि ॥ २ ॥

शवंसा । हि । असि । श्रुतः । वृत्रहृत्येन । वृत्रहृहा । मघैः ।
मघोनः । अति । शूर । दाशसि ॥ २ ॥

हे इन्द्र त्वं शवसा बलेन श्रुतः प्रसिद्धोसि भवसि हिमसिद्धौ । तदेवाह वृत्रहृत्येन वृत्रा-
शूरहनेन वृत्रहा वृत्रहन्तेति प्रसिद्धोभवसि । शूर शौर्यवन् हे इन्द्र मघोनोमघवतोघनवतःपु-
रुषान्मघैः त्वदीयैर्धनैरिति अतिक्रम्य दाशसि स्तोतृभ्योस्मार्ग्यं प्रयच्छसि ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सन्ःस्तवान्आभररर्येचित्रश्रवस्तमम् ।
निरेकेचिद्योहरिवोवसुर्दृढिः ॥ ३ ॥

सः । नः । स्तवानः । आ । ऋ । रुयिम् । चित्रश्रवःस्तमम् । निरेके ।
चित् । यः । हरिश्चः । वसु । दृढिः ॥ ३ ॥

हे इन्द्र सतथाविधस्त्वं स्तवानः अस्माभिः स्तूयमानः सन् चित्रश्रवस्तमं अविशयेन
नानाविधानोपेतं रयिं वसुं धनं वा नोस्मभ्यमाभर आसंपादय देहीत्यर्थः । हरिवः हरी अश्वौ
तद्वन् हे इन्द्र यस्त्वं निरेकेचित् निर्गमनएव यस्तुः शत्रूणां वासयिताभवसि तवामुधनिर्गमनादेव
शत्रवः पलायन्ते सन्तु । किञ्च त्वं दृढिर्जनानां दाता भवसि ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आनिरेकमुतप्रियमिन्द्रदरिजनानाम् ।
धृपताधृष्णोस्तवमान्आभर ॥ ४ ॥

आ । निरेकम् । उत । प्रियम् । इन्द्र । दरि । जनानाम् ।
धृपता । धृष्णो । दति । स्तवमानः । आ । ऋ ॥ ४ ॥

हे इन्द्र उवाचिच प्रियं प्रीणनात् प्रियतमं निरेकं धनं भवति विरेचनाजिर्गमनाद्वेति त-
द्धनं जनानां स्तोतृणामस्माकं आदरिं आविदारय विवृतं कुरु । इ विदारणे छांदसोविकरण-
स्य लुक् । विसृज्यच धृष्णो गत्रूणां धर्षणशील हे इन्द्र स्तवानः स्तोतृभिरस्माभिः स्तूयमानः
सन् धृपता धृष्टेन मनसा सह आभर तद्धनमस्मभ्यं देहि ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

न ते सव्यं न दक्षिणं हस्तं वरन्त आमुः ।

न परित्वा धौ हरिर्वोगविष्टिषु ॥ ५ ॥ १५ ॥

न । ते । सव्यम् । न । दक्षिणम् । हस्तम् । वरन्ते । आमुः ।

न । परिःस्वाधः । हरिःखुः । गोऽईष्टिषु ॥ ५ ॥ १५ ॥

हे हरिवोश्वन्निन्द आमुः संग्रामे आभिमुख्येन कर्बोरः प्रतियोद्धारो गविष्टिषु पणिभि-
रपहतानामंगिरसांग्रामन्वेपणेषु ते तव सव्यं हस्तं न वरन्ते न निवारयन्ति तेषामायुधादिभिर्न
निवार्यत इत्यर्थः । तथा दक्षिणं हस्तं च न निवारयन्ति । किंच परिवाधः परितो वाधमानाः वृत्रा-
दयोस्तथा तव सव्यदक्षिणहस्तौ न निवारयन्ति संग्रामेषु त्वया सर्वे शत्रवः छिन्नहस्ताः सर्व-
सोगच्छन्तु त्वंतु तैरवाधितो वरन्त इत्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये पञ्चदशोऽवर्गः ॥ १५ ॥

अथ षष्ठी-

आत्वा गोभिर्वज्रजंगीभिर्ऋणोम्यद्रिवः ।

आस्माकामं जरितु रामनः पूण ॥ ६ ॥

आ । त्वा । गोभिः । इद्रव । वज्रम् । गीः । ऋभिः । ऋणोमि ।

अद्रिःखुः । आ । स्म । कामम् । जरितुः । आ । मनः । पूण ॥ ६ ॥

हे अद्रिवः वज्रवन्निन्द गीभिः स्तुवित्पक्षणाभिर्वाग्भिः त्वा त्वां आक्रणोमि प्रामोमि । ऋणु
गवौ तनादिः । वज्रदृष्टान्तः-गोभिरिव यथा गोपालो गोभिर्मर्जं गोष्ठं गच्छति तद्वत्त्वां स्तुतिभिः
प्रामोमीत्यर्थः । नवस्त्वं जरितुः स्तोत्रमप्यं कामं धनादिविषयं आपृण आपूरय तथा मदीयं म-
नोमानसं धनादिभिः प्रदानेनापूरय ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

विश्वानि विश्वमनसो धियानोऽष्ट्रहंतम् ।

उग्रं प्रणेतरुषि पूर्वसोगहि ॥ ७ ॥

विश्वानि । विश्वश्मनसः । धिया । नः । वृत्रहन्तम् । उग्रं ।
प्रनेतरिति प्रक्षेपः । अर्धं । सु । वसो इति । गृहि ॥ ७ ॥

हे वृत्रहन्तम् अविशयेन वृत्रासुरस्योपद्रवाणां वा हन्तः । नाद्यस्येति तमपोनुहागमः । कीदृश-
उग्र उदूर्णचल प्रणेतः स्तोतृणां प्रकर्षेण घनादेनेतः । आमंत्रितइति उग्रेत्यस्याविद्यमानवद्भावप्र-
तिपेक्षः । तथापि ध्वं वसो शत्रूणां वासयितरिन्द्र नः पूजायां बहुवचनं विश्वमनसपुत्रन्नाम्रोम
विश्वानि सर्वाणि स्तोत्राणि कर्माणि वा धिया मनसा सु सुमु अधिगहिअधिगच्छ स्तुत्यतया
यद्व्यतया वा मनोवेगेन गच्छेत्यर्थः । गमेर्लोपि छान्दसः शपोदुक् हेर्द्विद्वावादनुदात्तोपदेशो-
त्यनुनासिकलोपः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

वयं ते अस्य वृत्रहन्विध्यामशूरा नव्यसः ।

वसोः स्पर्हस्य पुरुहूत राधसः ॥ ८ ॥

वयम् । ते । अस्य । वृत्रहन् । विद्याम् । शूर । नव्यसः ।

वसोः । स्पर्हस्य । पुरुहूत । राधसः ॥ ८ ॥

हे वृत्रहन् वृत्रस्पहन्तः शूर बलवन्पुरुहूत पुरुभिर्बहुभिराह्वातभ्येन्द्र नव्यसः नवीयसः ईय-
मुनईकालोपछान्दसः नवतरं स्पर्हस्य स्पृहणीयं राधसः रावसाध संसिद्धौ शर्मदेः संसाधकं ते
तव त्वदीयं अस्य वसोः क्रियाग्रहणं कर्तव्यमिति वसोः सम्प्रदानसंज्ञा चतुर्थ्यर्थे बहुलं वसी-
ति वसोः षष्ठी त्वदीयमिदं परिदृश्यमानं धनं वयं विद्याम लभेमहि । विद्वत्क्षेत्रे आदादिकः छान्-
दसो विकरणस्य दुक् ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

इन्द्र यथा ह्यस्ति ते परीतं नृनो शवः ।

अमृक्ता रातिः पुरुहूत दाशुपे ॥ ९ ॥

इन्द्र । यथा । हि । अस्ति । ते । अपरिदृश्यम् । नृनो इति ।

शवः । अमृक्ता । रातिः । पुरुहूत । दाशुपे ॥ ९ ॥

हे नृतो सर्वस्यावर्णामितया नर्तयितरिन्द ते त्वदीयं शवोचलं यथा अपरीतमस्ति शत्रु-
भिरपरिगतमव्याप्तं भवति हिमनिद्धौ । तथा हे पुरुहूत पुरुभिर्वहुन्निराहूतेन्द्र दारुणे हविर्दत्तयते
यजमानाय रातिः धनादिदानमष्टका शत्रुभिरहिंसितं भवति त्वचोत्तुवं यजमानस्य धनं शत्रु-
बोर्नहिंसन्ति । यथा त्वदीयवटस्य रक्षकः एवं तस्य धनस्यापि रक्षक इत्यर्थः ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

आष्टपत्नमहामहमहेनृतनमुरार्धसे ।

दृक्क्षिद्दृक्षमघवन्मघत्तये ॥ १० ॥ १६ ॥

आ । अष्टपत्नम् । महामहम् । महे । नृतम् । नमुरार्धसे ।

दृक्क्षः । चित् । दृक्ष । मघश्चन् । मघत्तये ॥ १० ॥ १६ ॥

हे महामह अतिशयेन सर्वैः पूजनीय नृवम नेतृतमेन्द्र महे महते राघरो शत्रुघनानां सं-
साधकाय बडार्थ आबृषस्व स्वोदरमासिञ्च सोमं पिबेत्यर्थः । हे मघवन् धनवन्निन्द सोमयानेन
मत्तः सन् दृक्क्षिद् दृक्षाणि परैः अपाधितान्यपि शत्रुपराणि मघत्तये मघानां धनानां लाभाय
इह जिघांसं विदारयेत्यर्थः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये षोडशोवर्गः ॥ १६ ॥

अथैकादशी-

नूअन्यत्राचिदद्रिवृस्त्वंनोजग्मुराशस्तः ।

मघवञ्छग्धिष्वतवृत्तञ्जुतिर्गिः ॥ ११ ॥

नू । अन्यत्र । चित् । अद्रिश्चः । त्वत् । नः । जग्मुः । आशस्तः ।

मघश्चन् । शग्धि । तव । तत् । नः । ऊतिर्गिः ॥ ११ ॥

हे अद्रिवः मघवन्निन्द त्वं धनवान् दाता चैव परित्याग नोस्मदीयानि आगच्छः आगच्छ-
नान्यभिलाषाः त्वत् तत्तोन्यत्र देवादी नृचित्रं पुरा जग्मुः अमच्छन् तत्र फलं नादधन्त । इदानीं
त्वं धनवान् त्वं दानशील इत्यस्माभित्तावे अतएव हे मघवन् धनवन् इन्द्र तव त्वदीयं वच्छ-
श्रुमिद्वारणतर्भ्यं धनं ऊतिर्गिः तद्वत्तैः नोस्मभ्यं शग्धि देहि शग्धीनि दानार्थां शत्रोर्वेर्ता-
दि छान्दसोभिकरणस्मृत्यू ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

नक्ष॑ऽह॒न्त॒तो॒त्व॒दन्यं॒वि॒न्दामि॒रार्ध॑से ।

रा॒येद्यु॒म्नाय॑शर्व॑सेच॒गिर्व॑णः ॥ १२ ॥

न॒हि । अ॒ह् । च॒तो इति॑ । त्वत् । अ॒न्यम् । वि॒न्दामि॑ ।

रा॒र्ध॑से । रा॒ये । यु॒म्नाय॑ । शर्व॑से । च॒ । गिर्व॑णः ॥ १२ ॥

हे ऋवो नर्तयितः गिर्वणः गीर्गिः स्तुतिभिः वजनीय संप्रजनीयेन्द्र राधसे बलसंसाध-
कायान्नाय राये धनाय युम्नाय धोतमानाय यशसे शर्वसे वर्धकाय बलायच त्वत्त्वत्तोऽन्यं न-
हि विन्दामि म लभे । अंगं प्रसिद्धौ ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

ए॒न्दुमि॒न्द्रा॒यसि॒च॒त्पि॒वा॒तिसो॒म्यम॑धु॒ ।

प्र॒रा॒ध॑सा॒चोद॑या॒तेम॒हि॒त्व॒ना ॥ १३ ॥

आ । इ॒न्दुम् । इ॒न्द्रा॒य । सि॒च॒त् । पि॒वा॒ति । सो॒म्यम् । म॑धु॒ ।

प्र । रा॒ध॑सा । चो॒द॒या॒ते । म॒हि॒त्व॒ना ॥ १३ ॥

हे ऋत्विजः इन्दुं स्पन्दनशीलं सोमं इन्द्राय इन्द्रार्थमासिञ्चत आश्रयणद्रव्येण सेचनं कुरुष्व
आभिपुतेत्यर्थः । ततः सोम्यं सोममयं मधु मधुकरं सोमरसं पिवाति पिवतु पीत्वाच सहन्द्रः म-
हित्वना स्वमहत्त्वेनैव राधसा अन्नेन सह धनादिकं स्तोतृभ्यः प्रचोदयाते प्रकर्षेण चोदयति ।
यद्वा यजमानः महित्वना इन्द्राय प्रदीपमानत्वादस्य महत्त्वं महत्वयुक्तेन राधसान्नेन सह
स्तोतृन्प्रचोदयति इन्द्राय हविर्दत्तेति स्तोतृन् प्रेरयतीत्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

उपो॒हरी॑णां॒पति॑दक्षं॒पृ॒थ्व॒न्तम॒ब्रव॑म् ।

नूनं॑श्रु॒धिस्तु॒वतो॒अ॒श्व॒स्य॑ ॥ १४ ॥

उपो॒ इति॑ । हरी॑णाम् । पति॑म् । दक्षं॑म् । पृ॒थ्व॒न्तम् । अ॒ब्रव॑म् ।

नूनम् । श्रु॒धि । स्तु॒वतः । अ॒श्व॒स्य॑ ॥ १४ ॥

हरीणां हरितवर्णानाम्भवानां पर्वि पाळयितारं दसं वर्षकं स्ववत्तं पृचन्वं पृचोसंपर्के म-
रुतु योजयन्तम् यद्वा शत्रुपु स्वबलप्राप्त्यादिभिः संपर्चयन्तमेतादृशमिन्द्रं त्वामुपो अबवं विश्व-
मना अहं स्तोत्रं करवाणि । अथ्यस्य व्यश्वोनामपिः अश्वशब्देनोच्यते तस्य पुत्रस्य स्तुवतः
स्तोत्रं कुर्वतोमम संवन्धिनीं त्वद्विषयां स्तुर्वि नूनं सम्प्रति श्रुधि शृणु ॥ १४ ॥

अथ एञ्चदशी-

नृक्षशृङ्गपुराचनजज्ञेवीरतरस्त्वत् ।

नकीरायानिवथानसुन्दना ॥ १५ ॥ १७

नहि । अङ्क । पुरा । चन । जज्ञे । वीरतरः । त्वत् ।

नकिः । राया । न । एवस्था । न । सुन्दना ॥ १५ ॥ १७ ॥

हे इन्द्र त्वत् त्वत्तः पुरा पूर्वं वीरतरः सामर्थ्यवान्कथिजहि जज्ञे न जातः खलु । अंग
प्रसिद्धौ । त्वमेव सामर्थ्यवान् जातइत्यर्थः । किञ्च त्वत्तोपि राया धनेन समर्थो न किनंकथिद-
स्ति । तथा एवथा शत्रुपुराणि संग्रामं वा प्रतिगमनेन त्वत्तोविकोनजातः । यद्वा एवथा अपर-
क्षादिपु अकारस्य एकारश्छान्दसः औगादिकोऽथप्रत्ययः शरणागतानां स्तोत्राणां चावनेन
त्वत्तोविकोनास्ति । किञ्च भगदना भदन्तिः स्तुतिकर्मा स्तुत्याश्च त्वदधिकोनजातः धनवापरक्षकः
स्तुत्यश्च त्वत्तोप्योनजज्ञइति ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये सप्तदशोवर्गः ॥ १७ ॥

एदुमध्वोमदिन्तरसिञ्चवाध्वयोअन्धंसः ।
एवाहिवीरःस्तवतेसदादृधः ।

सूक्ते षोडशी-

एदुमध्वोमदिन्तरसिञ्चवाध्वयोअन्धंसः ।

एवाहिवीरःस्तवतेसदादृधः ॥ १६ ॥

आ । दत् । ऊँ दति । मध्वः । मदिन्तरस्य । सिञ्च । वा ।

अध्वयो दति । अंधंसः । एव । हि । वीरः । स्तवते । सदादृधः ॥ १६ ॥

हे अध्वर्यो अधरस्यनेत ऋत्विक् मध्वोमदकरस्यान्वसः सोमलक्षणस्यान्नस्य मदितं
अत्यर्थं मादयितुतमं सोमरसमेव आसिञ्च इन्द्रार्थं । अयमेवेन्द्रः स्तवतेहि स्तोत्रशस्त्रादिभिः
स्तूयते खलु । कीदृशः धीरः विक्रान्तः सदानृषः सर्वदावर्धमानः स्वतापेन्द्राय सोमोदातव्यः त-
स्मादासिञ्चेति समन्वयः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

इन्द्रं स्थातहरीणां न किञ्चेत्पूर्व्यस्तुतिम् ।

उदानं शशवसां न भन्दनां ॥ १७ ॥

इन्द्रं । स्थातः । हरीणाम् । न किञ्च । ते । पूर्व्यस्तुतिम् ।

उत् । अदानं । शवसां । न । भन्दनां ॥ १७ ॥

हे हरीणां स्थातः अश्वानामधिष्ठातस्त्रिन्द्र ते त्वदीयां पूर्व्यस्तुतिं पूर्वैर्ऋषिभिः कृतां स्तुति-
मुपलक्षणं इदानीं तनैः क्रियमाणामपि स्तुतिं न किञ्च न किञ्च शवसां बलेन उदानं श व्याप्नोति । अ-
श्व्यामौ लिटि अश्वोत्थेति नृद् छान्दसआगमः कश्चिन्नातिक्रामतीत्यर्थः । किञ्च भन्दनां सर्वैः
प्रार्थनीयत्वाद् पूजनीयेन धनेन स्तुत्वा वा त्वदीयां स्तुतिं न कश्चिदतिक्रामति त्वत्तोबलवान्धनी
स्तुत्योवाभ्योनास्तीत्यर्थः ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी—

तंबो वा जानां पतिमहूं महिश्च वस्पवः ।

अप्रायुभिर्गृहेभिर्वा बृधेन्यम् ॥ १८ ॥

तम् । वः । वा जानाम् । पतिम् । अहूं महि । अच वस्पवः ।

अप्रायुभिः । गृहेभिः । बृधेन्यम् ॥ १८ ॥

अप्रायुभिः कर्मसु अप्रमाद्यन्मनुष्ययुक्तेः अथवा अप्रमत्ता एकत्र स्थित्वैव कर्म कुर्वन्ति क-
र्मप्राप्त्यनान्यदेशं गच्छन्तीत्यर्थः एवं विधमनुष्ययुक्तेर्गृहेभिर्गृहेः एवावशमनुष्येर्गृहे वा बृधेन्यं
वर्धनीयं वा जानामजानां पतिं स्वामिनं वः यष्टयष्ट्यसंजन्धेन युष्मदीयेतं तादृशमिन्द्रं अच वस्प-
वः वयमन्नकामाः सन्तः अहूं महि आह्वयामः । हुषतेल्लुङि बहुलं छन्दसीति संप्रसारणम् ॥ १८ ॥

पूर्वाक्तस्य शब्दे एतोन्विन्द्रमित्येतौतुचो वैकल्पिकोस्तोत्रियानुरूपौ स्मृतश्च-एतोन्वि-
न्द्रंस्तवामसत्त्वामस्तुहीन्द्रंयम्भवदिति ।

वयोः प्रथमा सूक्ते एकोनविंशी-

एतोन्विन्द्रंस्तवामसत्त्वामस्तोम्यंनरम् ।

कृष्टीर्योविश्वाअभ्यस्त्येकइत् ॥ १९ ॥

एतो इति । नु । इन्द्रम् । स्तवाम् । सत्त्वाम् । स्तोम्यम् ।

नरम् । कृष्टीः । यः । विश्वाः । अभि । अस्ति । एकः । इत् ॥ १९ ॥

हे सत्त्वामः समानस्याना पित्रभूतावा हे कृत्विजः नु क्षिप्रं एतो आगच्छतैव । किमर्थं
तदाह स्तोम्यं स्तोमार्हं नरं सर्वस्यनेतारं तमिन्द्रं स्ववाम स्तोत्रं करवाम । यइन्द्रः एकइत् एको-
सहामपयतान् विश्वाः सर्वाः कृष्टीः शत्रुसेनाः अभ्यस्ति अभिभवति वं स्तवामेतिशेषः ॥१९॥

अथ विंशी-

अगोरुधापग्विपेद्युक्षापदस्म्यंवचः ।

घृतात्स्वादीयोमधुनश्चवोचत ॥ २० ॥ १८ ॥

अगोऽरुधाप । गोऽदपे । युक्षार्य । दस्म्यम् । वचः । घृतात् ।

स्वादीयः । मधुनः । च । वोचत ॥ २० ॥ १८ ॥

हे कृत्विजःअगोरुधाप गाःस्तुतीरुणद्धीनि गोरुधःनगोरुध अगोरुधः तान् अविनाशयति
आदरेण शृणोतीत्यर्थः तादृश्याय अतएव गतिपे स्तोत्राणीच्छते युक्षाय दीप्यमानायेन्द्राय दस्म्यं
दर्शनीयं घृतात्स्वादुतराद्वाग्यान्मधुनश्च स्वादीयः अतिगमेन स्वादुभूते रचः स्तोत्ररूपं वाक्यं
वोचत ब्रून् कृत्विग्भ्यः कर्तृकर्म यजमानोपि हनवान् भवतीति यदिदमिन्द्रमिपयंवचः घृताग्न-
धुनश्च स्वादुतरं भक्षित्वयाशास्ते । तदाहभगवानाश्वत्थपन-वचण्वमदं घृताग्नधुनश्चम्या-
दीपोस्तिषीतिःस्वादीयोस्त्वित्येववदाहेति ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीयोऽष्टादशोऽवर्गः ॥ १८ ॥

अथैकविंशी-

यस्यार्मितानि वीर्यांश्च न राधः पर्येतवे ।

ज्योतिर्न विश्वं मभ्यस्ति दक्षिणा ॥ २१ ॥

यस्यै । अर्मितानि । वीर्यां । न । राधः । परिहृतवे ।

ज्योतिः । न । विश्वम् । अग्नि । अस्ति । दक्षिणा ॥ २१ ॥

यस्येन्द्रस्य वीर्यां वीर्याणि वृषहमनादिलक्षणानि सामर्थ्यानि अर्मितानि अस्य इप-
न्ति सामर्थ्यानि नाम्यानीति परिमितानि न भवन्ति । यद्वा भीष् हिसायां छान्दसो ह्रस्वः शत्रु-
भिरहिंसितानि भवन्ति । तथा यस्येन्द्रस्य राधो घनं न पर्येतवे शत्रुभिः परिगंतुं प्राप्तुं शक्यं न
भवति । अतएवास्य दक्षिणा धनं दानमभ्यस्ति विश्वं सर्वं स्तोतृजनं अभिभवति । तत्र हृदयान्तः-
ज्योतिर्न ज्योतिषामयनत्वात् ज्योतिरन्तरिक्षं यथान्तरिक्षं सर्वलोकं पिधाय तिष्ठति तद्वत् स्तो-
तृजनं धनदानेन पिधत्यर्थः । यद्वा येन दत्तं धनं सर्वं शत्रुजनमभिभवति येन दत्तं धनमा-
दापासतः शत्रून् अभिभवतीत्यर्थः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

स्तुहीन्द्रं व्यश्वदनुर्मिवाजिनं यमम् ।

अयोर्गयं मंहमानुं विदाशुपे ॥ २२ ॥

स्तुहि । इन्द्रम् । व्यश्वदनुर्मिम् । वाजिनम् । यमम् ।

अर्यः । गयम् । मंहमानम् । वि । दाशुपे ॥ २२ ॥

हे विश्वमनः अनुर्मि कर्मि हिसाकर्मा कैश्चिदप्यहिंस्यं अथवा शत्रुभिरगंतव्यं अतएव
वाजिनं बलवन्तं यमं स्तोतृभिः सुनियतमेवाद्वा इन्द्रं स्तुहि । स्तोत्रे दृष्टान्तः-व्यश्वदनुर्मि-
व्यश्वो विश्वमनसः पिवा इन्द्रमस्तौ तद्वत् स्तुहीत्यर्थः । स्तुतश्चेत् अर्यः स्वामीन्द्रः दाशुपे ह-
विर्दत्तवते यजमानाय मंहमानं पूज्यमानं गयं धनं यद्वा देवानां पूजये गयं गृहं । गृहमस्ति चेत्
देवाहविभिः पूज्यन्ते वादगं गृहं वितरति तस्मात् त्वं धनगृहदायाय स्तुहीत्यर्थः ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी-

एवानूनमुपस्तुहिवैयंश्वदशमनवम् ।
सुविद्वांसंचर्कृत्यंचरणीनाम् ॥ २३ ॥

एव । नूनम् । उप । स्तुहि । वैयंश्व । दशमम् । नवम् ।
सुविद्वासम् । चर्कृत्यम् । चरणीनाम् ॥ २३ ॥

हे वैयंश्च व्यंश्चस्यपुत्र विश्वमनः चरणीनां मनुष्याणां देहेस्थितानां नवानां प्राणानां
दशमं दशासंख्यापूरकं । तत्रमन्त्रः—नववै पुरुषेमाषामनुष्येपूर्वमानाद्द्वन्द्वस्तेषां दशाधाभवतीद-
स्यात्मानं दशाधाचरन्तमिति । एतादृशं अतएव नवं स्तुत्यं सुविद्वांसं अंतर्पामित्वात्सुष्ठु सर्वं जान-
न्तं चर्कृत्यं भूयोभूयः कार्येषु सर्वैर्नयस्कर्तव्यमेवंविधमिन्द्रं एव नूनमिदानीमुपस्तुहि समपिस्तुहि

॥२३॥

अथ चतुर्विंशी-

वेत्थाहिनिर्ऋतीनांवज्रहस्तपरिवृजम् ।
अहरहःशुन्ध्युःपरिपदामिव ॥ २४ ॥

वेत्थ । हि । निःऋतीनाम् । वज्रहस्त । परिवृजम् ।
अहःहः । शुन्ध्युः । परिपदामिव ॥ २४ ॥

इदानीमितिन्द्रं संयोज्यआह हे वज्रहस्त वज्रयुक्हस्तेन्द्र निर्ऋतीनामुपद्रवकारिणां
रक्षसां परिवृजं परिवर्जनं हिरवधारणे त्वमेववेत्थ जानीषे । तत्रदृष्टान्तः—अहरहः शुन्ध्युः अ-
स्मिन्नुदितेसखि ब्राह्मणा आत्मोपं कर्म कृत्वा शुद्धाभवन्तीवि शोभाहेतुत्वाद् शुन्ध्युर्वादित्यः
परिपदामिव परितः यजमानानां इव यद्वा परिपदा समानाधिकरणः परितः पवनानां पक्षिणां
वर्जनं स्वस्थानयागं अहरहः प्रतिदिवसं यथा वेति उदिते सूर्ये पक्षिणः स्वस्थानं परित्यज्य
सर्वतोमच्छन्ति सद्यु । एवं त्वमीन्द्रे स्वचलेन प्रकाशमानेसखि भवनः स्वपुत्रादि त्यक्त्वा पटायन
व्रतपः ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी—

तदिन्द्राव्आभंस्येनादंसिष्टृक्त्वेने ।

द्विताकुत्सायशिश्रयोनिचोदय ॥ २५ ॥ १९ ॥

तत् । इन्द्र । अवः । आ । ऋ । येन । दंसिष्ट । कृत्वेने ।

द्विता । कुत्साय । शिश्रयः । नि । चोदय ॥ २५ ॥ १९ ॥

हे इन्द्र तदवस्तद्रक्षणमस्मभ्यमाभर हे दंसिष्ट अत्यन्तं दर्शनीय यद्वा शत्रूणामुपक्षपयि-
तरिन्द्र कृत्वने कर्मकुर्वते यजमानाय तदर्थं येन पालनमरुथाः तद्रक्षणमाभरेति समन्वयः ।
किञ्च कुत्साय कुत्सनामकाय राजपथे द्विता द्विधा प्रकारेण शिश्रयः त्वं शत्रूनवधीः तस्मै
द्वैधं पालनमकार्षीस्तिथर्थः तद्रक्षणमप्यस्मभ्यं निचोदय नितरामत्यर्थं प्रेरय । यद्वा कृत्वने इति
सामान्येनोक्त्वा निःशेषेण तदेवाह कुत्सायेत्यादि । शेषं पूर्ववत् ॥ २५ ॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये एकोनविंशोऽवर्गः ॥ १९ ॥

अथ षड्विंशी—

तमुत्वानूनमीमहेनव्यं दंसिष्टृसंन्यसे ।

सत्वंनोविश्वाअभिमांतीःसक्षणिः ॥ २६ ॥

तम् । ॐ । इति । त्वा । नूनम् । ईमहे । नव्यम् । दंसिष्ट ।

संन्यसे । सः । त्वम् । नः । विश्वाः । अभिमांतीः । सक्षणिः ॥ २६ ॥

हे दंसिष्ट अतिशयेन दर्शनीयेन्द्र नव्यं स्तोतृभिः स्तोतव्यं तमु तदशमेव त्वा त्वां नून-
मिदानीमीमहे वयं याचामहे । किमर्थं संन्यसे अमुक्षेपणे भावेक्तिष् संन्यासार्थं याचामह इति
शेषः । सतादशस्त्वं नोस्माकं विश्वाः सर्वाअभिमांतीः शत्रुसेनाः सक्षणिः राहेः सनिः प्रापयः
सहनशीलोभिभवन्शीलोभवसि ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी—

यच्छक्षददहंसोमुच्योवार्थात्सससिन्धुषु ।

वर्धदासस्यतुविनृम्यनीनमः ॥ २७ ॥

यः । कक्षात् । अंहसः । मुचत् । यः । वा । आर्यात् । सप्त ।
सिन्धुपु । वधः । दासस्य । तृविदनुम्ण । नीनमः ॥ २७ ॥

पूर्वोर्ध्वः परोक्षकृतः यइन्द्रकक्षात् क्रमनुप्यान् क्षणोति क्षणोतेरौणादिकोऽमत्ययः
तस्माद्रक्षसो जावर्हसः पापत्वाद्दुष्टवान्मुचत् मुचति राक्षसपुन नबाधवे किंपुनस्तंहन्ती-
त्यर्थः । अपिच यइन्द्रः सप्तसिन्धुपु गंगायास्तु नदीषु यद्वा सप्त सर्पणशीलास्तु सिन्धुपु तत्कूलेष्वि-
त्यर्थः गंगायां चोषइतिवत् । तेषु वर्तमानानां स्तोत्राणां आर्यात् धनादिकं प्रेरयेत् क्षणतिमाप-
णयोः आशीर्लिङ्गि गुणोर्तिसंयोगादोरिति गुणः बहुलं छन्दसीति लिङ्गचप्याङामयः । अथप्रत्य-
क्षः हे त्रुविनुम्ण बहुधनेन्द्र दासस्योपक्षपयितुरसुरस्य वधः हननसाधनमायुधं नीनमः नमय

॥२७॥

अथाष्टाविंशी-

यथावरोसुषाम्णेसुनिभ्युर्आर्वहोरयिम् ।
व्यर्श्वेभ्यःसुभगेवाजिनीवति ॥ २८ ॥

यथा । वरो इति । सुऽसाम्ने । सुनिऽभ्यः । आ । अर्वहः ।
रयिम् । विऽर्श्वेभ्यः । सुऽभगे । वाजिनीऽवति ॥ २८ ॥

अनेनदृष्टेन वरोर्दानंस्तूपते-हे वरो वरुणामकराज्य सुषाम्णे सुसाम्ने सुषामाख्यं रा-
जानं स्वपितरमुद्दिश्य तस्योत्तमलोकप्राप्त्यर्थं सनिभ्यो भिक्षमाणेभ्यो आ कोशात् आहत्य
रयिं धनं यथा पुरा अवहः प्रापितवानसि अतएवमिदानीं व्यश्वेभ्यः व्यश्वपुत्रेभ्योऽस्मभ्यं
धनमावह । वाजिनीवतीविषदल्लिगादिधनुषस्या अयं दृष्टोप्युपस्थइति शौनकेनोक्तम्-यथा
वरोसुषाम्णइत्युत्तमस्तौपसस्तुचइति । हे सुभगे शोभनधनयुक्ते वाजिनीवति अजवति मनु-
मनुवादार्थः । यद्वा वाजोवाजनं गमनमस्यास्तीति वाजिनी अन्नं वहति हे उपः त्वं चास्मभ्यं
धनं प्रयच्छ वरोर्बहुधनदानात्तस्य दानस्तुतिः । यद्वा विश्वमनाऋषिः वरुं संबोध्याह हे सुभगे
शोभनधने वाजिनीवति अजवति हे उपः यथा त्वं सुषाम्णे सुषामनामे मम पित्रे धनं दत्त्वा
तेनैव सुषाम्णा सनिभ्योपाचमानेभ्यः धनं यथा प्रापितवत्यसि तेन यथा दानमकारयः एवं
ममपि धनं दत्त्वा व्यश्वेभ्यः पूजायां बहुवचनं व्यश्वपुत्राय विश्वमनसे धनं प्रापयेति
मयापि दानं करोमि । हेवरो उपसमेवं वदेत्युपराह ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी—

आनार्यस्य दक्षिणा न्यश्वौ एतु सोमिनः ।

स्थूरं च राधः शतवत्सहस्रवत् ॥ २९ ॥

आ । नार्यस्य । दक्षिणा । विश्वान् । एतु । सोमिनः ।

स्थूरम् । च । राधः । शतवत् । सहस्रवत् ॥ २९ ॥

अनया धनं ऋषिरादत्तवानित्याह नार्यस्य नरहितोनर्यः तस्यापत्यं नार्यः तस्मात् संबन्ध-
मात्रे तस्येदमित्यण् तस्य सोमिनः सोमवतो यजमानस्य यद्वा व्यश्वानां विशेषणं तादृशस्य
वरोदक्षिणादानं सोमवतो व्यश्वान् व्यश्वपुत्रानस्मानैव आगच्छतु । किंच स्थूरं स्थूलं शतवत्स-
हस्रवत् शतसहस्रधनयुक्तं राधोऽन्नं चास्मानागच्छतु ॥ २९ ॥

अथ विंशी—

यश्चापृच्छादीजानः कुहया कुहयाकृते ।

एषो अपश्रितो वृलोगो मृतीमवतिष्ठति ॥ ३० ॥ २० ॥

यत् । त्वा । पृच्छात् । ईजानः । कुहया । कुहयाकृते । एषः ।

अपश्रितः । वृलः । गोमृतीम् । अव । तिष्ठति ॥ ३० २० ॥

इदानीमुपसं संयोध्याभिधीयते हे कुहयाकृते त्वरुः कुह कुप्रतिष्ठतीत्येतदिच्छयाभिज्ञ-
णमवृत्तेर्निज्ञासुभिः पुरस्कृते कुहभन्दात् वपच् एवाहो हे उपः त्वा त्वां यद्यदा कश्चिद् पृच्छा-
त् पृच्छति ईजानः इष्टवान् वरुः कुहया कतिष्ठतीति यदा पृच्छति तदानीमपश्रितः सर्वैराश्रितः
यद्वा विवृत्तद्वारः । यदा आचमाना आगच्छन्ति तदा दैवारिका न प्रविवध्नन्तीत्यर्थः तादृशः
वृलोवरः स्ववृत्तेनावरकः शत्रूणां यद्वा भिक्षूणां धनादिप्रदानेनावरिता एषोऽप्यवरुः गोमर्वा
एतन्नामिका नदीं कालाध्वनोरिविद्विषीया तस्यास्तीरे अवतिष्ठतीति तदानीं त्वं कथयसि ॥ ३० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये विंशोऽवर्गः ॥ २० ॥

तावामिति चतुर्विंशत्पृच्छं पञ्चमं सक्तम् अथेयमनुक्रमणिका—तावांचतुर्विंशतिर्मन्त्राव-
रुणं दशम्याद्यास्तिस्रो वैश्वदेव्यन्त्यापोष्णिग्भेति । व्यश्वपुत्रो वैयश्वनामा ऋषिः पूर्ववदुष्णि-

कूळन्दः त्रयोविंशतिरणिग्गर्भा । पट्सौकादशावणिग्गर्भेति बहुक्षणोपेतत्वात् । दशम्येका-
दशीद्वादशयैवैश्वदेव्यः अवशिष्टानां मित्रावरुणौ देवता सूक्तविनियोगेऽद्वैतिकः ।

तस्मिन्सूक्ते प्रथमा—

तावांविश्वस्यगोपादेवादेवेपुंयज्ञिया ।

ऋतावानायजसेपूतदक्षसा ॥ १ ॥

ता । वा॒म् । विश्व॑स्य । गो॒पा । दे॒वा । दे॒वेपुं॑ । य॒ज्ञिया॑ ।

ऋ॒त॒श्वा॒ना । य॒ज॒से । पू॒त॒द॒क्ष॒सा ॥ १ ॥

हे मित्रावरुणौ विश्वस्य सर्वस्य लोकस्य गोपा गोपागितारी देवा देवौ घेतनशीलौ
देवेषु मध्ये यक्षिया यज्ञार्हौ ता तौ तादृशौ वां युषां हविःप्रदानार्थं यजमानं भजथः अतएव हे
विश्वमनाः ऋतावाना ऋतावानौ सत्यवन्तौ यज्ञवन्तौवा पूतदक्षसा पूतदक्षसौ शुद्धमलौ । आवां
मलवन्ताविति वचनमात्रेण मलवन्तौ न भवतः । किन्तु यथार्थत्वेन सामर्थ्यवन्तौ मित्रावरुणौ
यजसे हविर्भिः पूजयसि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

मित्रातनान् रथ्यार्धवरुणो यश्च सुक्रतुः ।

सुनात्सुजातालनया धृतव्रता ॥ २ ॥

मि॒त्रा । तना॑ । न । र॒थ्या । वरु॑णः । यः । च । सु॒क्रतुः॑ ।

सु॒नात् । सु॒जा॒ता । तन॑या । धृ॒त॒व्र॒ता ॥ २ ॥

सुक्रतुः शोभनकर्मा योवरुणः सुकर्मा मित्रश्च मित्रावरुणौ कीदृशौ तना तन्वन्ति मुकु-
टकटादिनेति तनानि धनानि नभार्थं धनानि च रथ्या रथ्यौ नेतारी । यद्वा धनानि क-
र्मणः कर्तृप्रसत्वात् प्रयच्छन्ताविति संबध्यते । तादृशौ रथ्यौ रथवन्तौ सनाच्चिरादेव सु-
जाता सुजातौ शोभनजन्मान्तौ तदेवाह तनया तनयो अदिवेः पुत्रौ धृनवता धृतव्रतौ धृतक-
र्माणौ तौ यजस इति पूज्यसमन्वयः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तामा॒तावि॒श्ववे॑दसा॒सुर्या॑य॒प्रम॑हसा ।
म॒हीज॑जाना॒दिति॑र्ऋ॒ताव॑री ॥ ३ ॥

ता । मा॒ता । वि॒श्ववे॑दसा । अ॒सुर्या॑य । प्र॒मह॑सा ।
म॒ही । ज॒जान॑ । अ॒दितिः॑ । ऋ॒तव॑री ॥ ३ ॥

अदितेस्तनयत्वमेव स्फुटयति—विश्ववेदसा विश्ववेदसौ सर्वधनौ यद्वा विश्वानि स्थावर-
जंगमात्मकानि सर्वाणि विदतुर्जानीतइति विश्ववेदसौ प्रमहसा प्रमहसौ प्रकृष्टवेजस्कौ ता तौ
तादृशौ मित्रावरुणौ मही महती ऋतावरी सत्यवती माता देवमाता अदितिः जजान जनया-
मास । किमर्थं असुर्याय अमुराणां इच्छे यज्ञाय अमुराहंतुमुत्पादिववतीत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

म॒हान्ता॑मि॒त्रावरु॑णास॒म्राज॑दि॒वाव॑सु॒रा ।
ऋ॒तावा॑ना॒वृत॑मा॒घोप॑तो॒बृह॑त् ॥ ४ ॥

म॒हान्ता॑ । मि॒त्रावरु॑णा । स॒म्राज॑ । दे॒वौ । अ॒सुरा॑ ।
ऋ॒तव॑रानौ । ऋ॒तम् । आ । घो॒पतः॑ । बृ॒हत् ॥ ४ ॥

महान्ता गुणाधिक्येन महान्तौ सत्राजा सत्राजौ सम्यग्दीप्यमानौ अमुरा अमुरौ यज्ञव-
न्तौ यद्वा सर्वान्तर्यामितया प्रेरकौ ऋतावानौ सत्यवन्तौ मित्रावरुणौ देवौ बृहद स्तोत्रशलादि-
ना महान्तं कृतं यज्ञमाघोपतः स्वदीप्त्या प्रकाशयतः बुवेर्लेटिरूपम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

नपा॑ता॒शवं॑सोम॒ह॒सूनु॑दक्ष॑स्यसु॒क्रतू॑ ।
सृ॒प्रदा॑नू॒इपो॑वास्त्वार्धि॑क्षितः ॥ ५ ॥ २१ ॥

नपा॑ता । शवं॑सः । म॒हः । सूनु॑ इति । दक्ष॑स्य । सु॒क्रतू॑ इति सु॒क्षतू॑ ।
सृ॒प्रदा॑नू इति सृ॒प्रदा॑नू । इ॒पः । वास्तु॑ । अ॒धि । क्षि॒तः ॥ ५ ॥ २१ ॥

महोमहदः शवसोवृत्त्यनपाता नपावौ पौत्रौ बलेनोत्पादिताविनि बलस्य पौत्रौ तादृशा दक्षस्य । दक्षवृद्धौ शीमार्येचेति दक्षोवेगः । तस्य सूनू पुत्रौ । वत्साद्वेगइति वयोभुवत्वं । तौ सुकनु शोभनकर्माणौ सृष्टदान् प्रसूतधनादिदानौ मित्रावरुणौ इपोन्नस्य वास्तु निवासस्थाने आदि-
क्षितः अधिवसतः । अधिशोडिति वास्तुनः कर्मसंज्ञा क्षयतेर्लटि छान्दसोविकरणस्यलुक् ॥ ५॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये एकविंशोवर्गः ॥ २१ ॥

अथ पष्ठो-

संयादानूनियेमयुर्दिव्याः पार्थिवीरिपः ।

नमस्वतीरावांचरन्तुष्टयः ॥ ६ ॥

सम् । या । दानूनि । येमयुः । दिव्याः । पार्थिवीः ।

इपः । नमस्वतीः । आ । वाम् । चरन्तु । ष्टयः ॥ ६ ॥

हे मित्रावरुणौ या यौ युवां दानूनि देयानि धनानि संयेमयुः अस्मासु संपच्छतं तथा दिव्यानि दिविभगानि पार्थिवीः पृथिव्यामुत्तनानि इपोन्नानि संपच्छतं वृष्टयभावे कथम-
नलभ्यतइविचेत् तदुच्यते-नमस्वतीः तदकवत्योवृष्टयः तादृशौ वां युवां आचरन्तूपतिष्ठन्तु ॥६॥

अथ सप्तमी-

अधियाहृतोदिवोऽग्नियूथेवपश्यतः ।

ऋतावानासम्राजानमसेहिता ॥ ७ ॥

अधि । या । बृहतः । दिवः । अग्नि । यूथाहृतं । पश्यतः ।

ऋतश्वांना । सम्राराजा । नमसे । हिता ॥ ७ ॥

या यौ मित्रावरुणौ बृहता दिवोद्योतमानान् देवानविपश्यतः । तत्रदशान्तः-यूथेव यथा वृषभः गोयूथानिरन्तुमभि अग्निमुत्तं पश्यति तद्वदेवौ स्ववर्षिणासुरान् हत्वा देवान्मोदयितुं पश्यतइत्यर्थः । कीदृशौ कदावाना सत्यवन्तौ सभाजा सभाजी सम्पद्यीप्समानौ नमसे इविषे हिता हितां पियौ पश्यतइति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

कृतावानानिपेदतुःसाम्राज्यायसुकृतं ।

धृतम्रताक्षत्रियाक्षत्रमाशतुः ॥ ८ ॥

कृतध्वाना । नि । सेदतुः । साम्राज्याय । सुकृतं इति सुकृतं ।

धृतम्रता । क्षत्रिया । क्षत्रम् । आशतुः ॥ ८ ॥

कृतावाना कृतावानौ सत्यवन्तौ सुकृतं शोभनकर्माणौ सुप्रज्ञौ वा मित्रावरुणौ साम्राज्या-
य साम्राज्यार्थं निपेदतुः न्यसीदताम् । तथा मन्त्रः—निपसादधृतम्रतोवरुणः परस्यारुणा । सा-
म्राज्यायसुकतुरिति । धृतम्रता धृतवतौ धृतकर्माणौ क्षत्रिया क्षत्रियो बलवन्तौ क्षत्रं बलमाशतुः
आशतौ व्याप्नुवद्ध्यर्थः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

अक्ष्णश्चिद्रातुवित्तरानुल्वणेनचक्षसा ।

निचिन्मिपन्तानिचिरानिचिक्वयतुः ॥ ९ ॥

अक्ष्णः । चित् । गातुवित्तरा । अनुल्वणेन । चक्षसा ।

नि । चित् । मिपन्ता । निचिरा । नि । चिक्वयतुः ॥ ९ ॥

अक्ष्णश्चिद्रातुवित्तरा गातुवित्तरौ अतिशयेन मार्गवेत्तारौ यद्वा गातु-
वित्तरौ गातु गमनशीलौ माणिजातौ चक्षुषोऽपि पूर्वं वेत्तारौ मित्रावरुणौ कीदृशौ निमिपन्ता
निमिपन्तौ सर्वमुन्नेपयन्तौ स्वस्वकर्मणि निचिरा नितरां चिरंतनौ तौ अनुल्वणेन उत्पणमिति
दुःसहमग्नेस्तेजः तद्वदुःसहेन चक्षसाहोरात्रयोग्येति तेजसेव निचिक्वयतुः पूजितौ बभूवुः ।
चिद्वधारणे ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

उतनोदित्यादितिरूप्यतांनासत्या ।

उरूप्यन्तुमरुतोदृद्धशंवसः ॥ १० ॥ २२ ॥

उत । नः । देवी । अदितिः । उरुप्यन्ताम् । नासत्या ।

उरुप्यन्तु । मरुतः । दृद्धश्शवसः ॥ १० ॥ २२ ॥

उतापिच देवी द्योवनशीला अदिविर्मित्रावरुणयोर्माता नोस्मान्नक्षतु नासत्या नासत्यौ
असत्यमनयोर्नास्तीति नासत्यौ अस्विनौष उरुप्यतां रक्षतां । उरुप्यतिः कुंडादिः वृद्धश्ववसः
वृद्धवेगा अतिशयेन वेगवन्तइत्यर्थः यद्वा वर्धनशीलद्विविधं क्षणान्नोपेताः महतः उरुप्यन्तु
अस्मान्पालयन्तु ॥ १० ॥

॥ इति पद्यस्य द्वितीये द्वाविंशोवर्गः ॥ २२ ॥

अथैकादशी—

तेनोनावमुंरुप्यन्दिवा नक्तं सुदानवः ।

अरिप्यन्तो निपायुभिः सचेमहि ॥ ११ ॥

ते । नः । नावम् । उरुप्यन्त । दिवा । नक्तम् । सुदानवः ।

अरिप्यन्तः । नि । पायुभिः । सचेमहि ॥ ११ ॥

हे सुदानवः शोभनदानामरुतः अरिप्यन्तः केनाप्यहिंसिताः ते वादृशापूर्ण नोस्मदीयां
नावं यज्ञिषां नावं दिवानक्तं उरुप्यन्त पालयत । ततोवयं पायुभिर्युष्मदीयेः पालनैः निराचे-
महि निवरां समवेताभवेम ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

अघ्नते विष्णवे वयमरिप्यन्तः सुदानवे ।

श्रुधिस्त्वावन्तिसन्धो पूर्वधित्तये ॥ १२ ॥

अघ्नते । विष्णवे । वयम् । अरिप्यन्तः । सुदानवे । श्रुधि ।

स्वध्यावन् । सिन्धो इति । पूर्वधित्तये ॥ १२ ॥

पूर्वोधित्तं परोक्षरुतः अरिप्यन्तः पाटनवत्त्वाद् केनाप्यनावितावयं अघ्नते स्तोत्राणां यद्वा-
णां चार्हिसकाय सुदानवे शोभनदानाय विष्णवे स्वयहत्वेन सर्वव्यापकाय एतन्नामकाय देवाय
स्तुतिं कुर्मः । अथ प्रत्यक्षः हे स्वधावन् स्वयमेवासहायः सन् दिवि संप्राप्तेवा यावीनि स्वधावन्

सिन्धो स्तोतृन् प्रति धनानां स्पन्दनशील विष्णो पूर्वचित्तये चित्तिः कर्म मयान्तरेपि तथाश्व-
णात् । साचित्तिभिर्निहिचकारमर्त्यमिति । पूर्व प्रारब्धकर्मणे यजमानाय तदर्थं श्रुधि अस्मानिः
क्रियमाणां स्तुतिं त्वं शृणु ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

तद्द्वार्यवृणीमहेवरिष्ठं गोपयत्यम् ।

मित्रोयत्पान्तिवरुणोयदर्यमा ॥ १३ ॥

तत् । वार्यम् । वृणीमहे । वरिष्ठम् । गोपयत्यम् । मित्रः । यत् ।
पान्ति । वरुणः । यत् । अर्यमा ॥ १३ ॥

वग्निं उरुतरं गोपयत्यं सर्वेषां रक्षकं सर्वैः पालनीयं वा वार्यं सर्वैर्वननीयं तद्धनं वृणी-
महे वयं संभजामहे । यद्धनं मित्रः सर्वेषां मित्रभूतः वरुणः शत्रूणां शरपिता अर्यमा सर्वदाग-
च्छन् एतन्नामकास्तयोद्देवाः पान्ति पालयन्ति तद्धनं वृणीमहे अस्मदीयस्य धनस्य रक्षकाभवन्ती-
त्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

उतनः सिन्धुरपांतन्मरुतस्तदश्विना ।

इन्द्रोविष्णुर्मर्द्दांसः सजोपसः १४ ॥

उत । नः । सिन्धुः । अपाम् । तत् । मरुतः । तत् । अश्विना ।
इन्द्रः । विष्णुः । मर्द्दांसः । सजोपसः ॥ १४ ॥

पुनरपि धनरक्षणमेवाशस्ते उवापिच अपामुदकानां सिन्धुः स्पन्दनशीलः पर्जन्यः नो-
रमदीयं तद्धनं रक्षतु तदेव मरुतश्च पालयन्तु अश्विना अश्विनी देवौ वन्दनं पालयताम् । तथा
इन्द्रोविष्णुश्च मर्द्दांसः कामानां नेकारण्ये सर्वदेवाः सजोपसः संगताः संतः अरमदीयं धनं
रक्षन्तु एतेदेवा अस्माभ्यं धनं दत्त्वा पालयन्तित्यर्थः ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

तेहिष्माव्रुनपोनरोभिमातिर्कयस्यचित् ।

तिग्मनक्षोदःप्रतिघ्नन्तिभूर्णयः ॥ १५ ॥ २३ ॥

ते । हि । स्म । व्रुपः । नरः । अजिह्मातिम् । कयस्य ।

चित् । तिग्मम् । न । क्षोदः । प्रतिघ्नन्ति । भूर्णयः ॥ १५ ॥ २३ ॥

व्रुपः वननीयाः संभजनीयाः नरो नेवारस्तेहिष्म तेरल्लु देवाः भूर्णयः क्षिपगमनाः स-
न्तः कयस्यचित्कस्यचित्छत्रोरभिमातिमभिमानं पविघ्नन्ति प्रतिकूलं यथाभवति तथा हिंसन्ति ।
तत्रदृष्टान्तः—तिग्मं यथा तिग्मे वीक्षणं जवेन गच्छत् क्षोदः उदकं अग्नयः स्थितं वृक्षमुन्मूल-
यति तद्वत् तस्माभिमानं घन्तीत्यर्थः ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये त्रयोविंशोऽवर्गः ॥ २३ ॥

अथ षोडशी—

अयमेकद्वत्थापुरुचंचेविविश्वतिः ।

तस्यव्रतान्यनुवश्चरामसि ॥ १६ ॥

अयम् । एकः । द्वत्था । पुरु । उरु । चंचे । वि । विश्वतिः ।

तस्य । व्रतानि । अनु । वः । चरामसि ॥ १६ ॥

मित्रस्य कर्माण्याह विश्वतिः विशां शालयिता अनयोर्मित्रावरुणयोरेकः अयं मित्रः पु-
रु पुरुणि बहूनिच उरु उरुणिच द्रव्याणि इत्या इत्थं विचष्टे स्ववेजसा पश्यति तस्य मि-
त्रस्य व्रतानि कर्माणि वोष्मदर्थं अनुचरामसि अनुचरामः कर्मइत्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

अनुपूर्वाण्योक्तांताम्राज्यस्यसश्विम ।

मित्रस्यव्रतावरुणस्यदीर्घश्रुत् ॥ १७ ॥

सिन्धो स्तोतृन् प्रति धनानां स्थन्दनशील विष्णो पूर्वचित्तये चितिः कर्म मयान्तरेषि तथाभव-
णात् । साचित्तिभिर्निहिचकारमर्त्यमिति । पूर्व प्रारब्धकर्मणे यजमानाय तदर्थं श्रुधि अस्माभिः
क्रियमाणां स्तुतिं त्वं शृणु ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

तद्द्वार्यदृणीमहेवरिष्ठंगोपयत्यम् ।

मित्रोयत्पान्तिवरुणोयदर्यमा ॥ १३ ॥

तत् । दार्यम् । दृणीमहे । वरिष्ठम् । गोपयत्यम् । मित्रः । यत् ।
पान्ति । वरुणः । यत् । अर्यमा ॥ १३ ॥

वसिष्ठ उच्यते गोपयत्यं सर्वेषां रक्षकं सर्वैः पालनीयं वा दार्यं सर्वैर्वेदनीयं तद्धनं दृणी-
महे वयं संभजामहे । यद्धनं मित्रः सर्वेषां मित्रभूतः वरुणः शशूणां शारयिता अर्यमा सर्वदाग-
च्छन् एतन्नामकास्त्रयोदेवाः पानि पालयन्ति तद्धनं दृणीमहे अस्मदीयस्य धनस्य रक्षकाभवन्ती-
त्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

उतनःसिन्धुरपांतन्मरुतस्तदभिवना ।

इन्द्रोविष्णुर्मोद्दासंसृजोपसः १४ ॥

उत । नः । सिन्धुः । अपाम् । तत् । मरुतः । तत् । अभिवना ।
इन्द्रः । विष्णुः । मोद्दासः । सृजोपसः ॥ १४ ॥

पुनरपि धनरक्षणमेवाशान्ते उवापिच अपामृदकानां सिन्धुः स्थन्दनशीलः पर्जन्यः नो-
स्मदीयं तद्धनं रक्षतु तदेव मरुत्वथ पात्यन्तु अभिवना अभिवनो देवौ तद्धनं पाटयताम् । तथा
इन्द्रोविष्णुश्च मोद्दासः कायानां सेत्तारष्ट्रे सर्वदेवाः सृजोपमः संगवाः रातः अस्मदीयं धनं
रक्षन्तु एतेदेवा अस्मभ्यं धनं दत्त्वा पाटयन्त्वित्यर्थः ॥ १४ ॥

अथ विंशी-

वचोर्दीर्घप्रसदानिशेवाजस्यगोमृतः ।

ईशोहिपित्वोविपस्यदावने ॥ २० ॥ २४ ॥

वचः । दीर्घप्रसदानि । ईशे । वाजस्य । गोमृतः ।

ईशे । हि । पित्वः । अविपस्यं । दावने ॥ २० ॥ २४ ॥

हे स्तोतः दीर्घप्रसदानि दीर्घं प्रवतं विस्तृतं सद्यः सदनं यस्मिन्पुत्रे वचः मि-
त्रं वरुणं च स्तुहि वक्तेर्लेख्यडागमः । सवरुणः गोमृतः पशुमवः वाजस्यान्वस्य ईशे ईष्टे
स्वामीभवति । केवलं स्वामी न भवति किन्तु अविपस्य महवः शीतिकारिणः पित्वोन्वस्य
दावने दानायच ईशे समर्थोभवति ये स्तोत्रं कुर्वन्ति वेदपोषं ददातीत्यर्थः ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये चतुर्विंशोऽवर्गः ॥ २४ ॥

अथैकविंशी-

तत्सूर्यरोदसीउभेदोपावस्तोरुपब्रुवे ।

भोजेष्वास्माअभ्युच्चरासदा ॥ २१ ॥

तत् । सूर्यम् । रोदसी इति । उभे इति । दोपा । वस्तोः ।

उप । ब्रुवे । भोजेषु । अस्मान् । अभि । उत् । चर । सदा ॥ २१ ॥

सूर्यं सुवीर्यं वद वारुणं मैत्रञ्च तेजः उभे रोदसी घावावृथिव्यो च । दोपा शुषा-
शुलुगिति द्वितीयायालुरु कालाध्वनोरिति द्वितीया । रात्रौ वस्तोः अहनि चाहमुपभुमे उ-
पस्तौमि त्वं त्वमभानोवरुणः भोजेषु दास्यस्मान् सदाभ्युच्चर सर्वदाभिमुखमेव द-
दृष्वेतेषां दानेष्वस्मान् पुरोभाविनः कुर्वित्यर्थः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

क्वञ्चमुक्षय्यायनेरजतंहरपाणे ।

रथैर्युक्तमसनामसृपामणि ॥ २२ ॥

अनु । पूर्वाणि । ओक्व्या । साम्हराज्यस्य । सश्विम ।

मित्रस्य । व्रता । वरुणस्य । दीर्घश्नुत् ॥ १७ ॥

साम्राज्यस्य साम्राजोभावः साम्राज्यं साम्राज्यमस्यास्तीति साम्राज्यः अश्विआदिभ्यदस्य-
च् प्रत्ययः साम्राज्यवतोवरुणस्य पूर्वाणि पुरातनानि ओक्व्या ओकोग्रहं तस्मै हितानि
कर्माणि वयं सश्विम । सश्वतिर्गतिकर्मा लिटिल्लं द्विवचनस्य छन्दसि विकल्पितत्वादशद्विवच-
नाभावः । तदेवाह मित्रस्य व्रता व्रतानि कर्माणि च दीर्घश्नुत् सुपर्णस्य गति पृथगालुक् दीर्घश्नु-
तः अतिशयेन प्रसिद्धस्य वरुणस्य व्रतानि वा सश्वमेति ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

परिधोरश्मिनां दिवोन्तान्ममेष्टधिव्याः ।

उभे आपमौरोदसी महित्वा ॥ १८ ॥

परि । यः । रश्मिनां । दिवः । अन्तान् । ममे । पृथिव्याः ।

उभे इति । आ । पमौ । रोदसी इति । महित्वा ॥ १८ ॥

योमित्रः दिवः पृथिव्याः द्यावापृथिव्योरन्तान् अन्तरान् रश्मिना स्वतेजसा परिममे-
रिमिनोति तयोः पर्यन्तान् स्वरश्मिना भासयतीत्यर्थः । स एव उभे रोदसी द्यावापृथिव्यो महित्वा
स्वमहिम्ना आपमौ आसमन्ताभूरयति ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी—

उदुप्यशरणे दिवो ज्योतिर्यस्तु सूर्यः ।

अग्निर्नशुकः समिधान आहुतः ॥ १९ ॥

उत् । ऊँ इति । स्यः । शरणे । दिवः । ज्योतिः । अयस्तु ।

सूर्यः । अग्निः । न । शुकः । समिद्धधानः । आहुतः ॥ १९ ॥

सूर्यः सुवीर्यः सुष्टु सर्वस्य मेरकः स्यः समिश्रोवरुणश्च दिवोद्योतमानम्यादित्यस्य शरणे
स्थाने नभसि ज्योतिराभीर्य तेजः उदयंस्त उदयच्छति ऊर्ध्वगमयति सर्वत्र विस्तापयतीत्यर्थः ।
ममेदुंडिलम् । ततः सः अग्निर्न शुकः अग्निरिव दीप्यमानः समिधानः हविर्भिः समिधमानः
आहुतः सर्वैराहुतस्तिष्ठति ॥ १९ ॥

ऋषिरिदानीं तावत्तावद्ग्रहीपमित्याह स्मदग्नीश्वरं स्मत् सुमत् उकारलोपश्छान्दसः शोभ-
नरज्जुयुक्तौ यद्वा शोभनस्वशरीरकान्ती कशावन्ता कशावन्तौ कशायुक्तौ विषा विषौ मेघा-
विनायुचितौ मेघायी स्तोत्रा यथा स्तुत्यं देवं स्तुविभिः प्रीणयति तद्वत् सन्तोषकौ महोमहसः
सौपाम्नास्पवरोः संबन्धिनौ वाजिनौ शीघ्रगमनवन्तौ अर्वन्ता अर्वन्तौ द्वावश्वौ सचासह युग-
पदेव नविष्ठया नवतरया मती मत्या स्तुत्या मित्रादीन् स्तुवन् असनं विश्वमना अहं समभ्रजं
मत्पग्रहीपमित्यर्थः ॥ २४ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये पञ्चविंशोऽर्गः ॥ २५ ॥

युवोरुत्थिति पञ्चविंशत्पृष्ठं पष्ठं सूक्तं। अत्रानुक्रमणिका—युवोःपञ्चाधिका व्यशशोवाग्नि-
रसआश्रितं विश्वाद्यावायव्यास्तत्पूषाभ्यस्तसोगायत्र्योन्त्येकविंशौ च विश्वनुष्टुतिः। आगिरसी
व्यश्व्यौ वैयश्व्यो विश्वमनावाक्त्रिः षोडश्याद्याभ्यस्तसोगायत्र्यः विश्वनुष्टुप् एकविंशीपञ्चविंशी-
च गायत्र्यौ त्रिष्टुः पूर्ववदुष्णिहः अश्विनौ देवता विश्वाद्याः पञ्चर्चावायुदेवताकाः प्रातरनुवा-
केआश्विनेकतावुष्णिहेछन्दस्याग्निरशस्त्रेचादितः पञ्चदशर्चः सञ्चितश्च—युवोरुत्पूरथंहुवर्हि
पञ्चदशोत्पूषिणहमिति ।

एव प्रथमा—

युवोरुत्पूरथंहुवेसधस्तुत्यायसूरिषु ।

अतूर्तदक्षावृषणावृषण्वसू ॥ १ ॥

युवोः । ऊँ इति । सु । रथम् । हुवे । सधस्तुत्याय । सूरिषु ।

अतूर्तदक्षा । वृषणा । वृषण्वसू इति वृषण्वसू ॥ १ ॥

हे अतूर्तदक्षा तृष्टवनतरणयोरित्यस्मिन्निष्ठायां नस्तत्तेतिस्त्र्येणनिषानितः परिरहितवप-
तौ वृषणा वृषणौ कामानां सेवारी अतएव वृषण्वसू वृषणशीलघनवन्तौ अश्विनौ युवोयुं-
वयोरथं सुहुवे सुष्टु स्तोत्रादिभिराह्वयामि । किमर्थं सूरिषु प्रात्रेषु स्तोत्रेषु मध्ये सधस्तुत्याय
स्तौतिर्भाविकम्प सहभवन्तौ स्तोत्रं तस्माद्युवयोः शीघ्रगत्वे युष्मद्वयनसाधनरथमेवाह्वयामि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

युवंवरोसुपाम्णंमुहेतनेनासत्या ।

अवीमिर्पाथोवृषणावृषण्वसू ॥ २ ॥

ऋजम् । उक्षण्यायने । रजतम् । हरयाणे ।

रथम् । युक्तम् । असनाम् । सुसामनि ॥ २२ ॥

मुषाण्याः पुत्रोवरुनीमराजा सयदानं प्रादाद्विश्वमनसे तदसौ विश्वमनाऋषिरनया-
चष्टे उक्षण्यायने उक्षणाभाकश्चिदरोः पूर्वजः तस्य गोत्रापत्ये । उक्षणशब्दात् प्यः तदन्ता-
त् फक् प्रत्ययः एवौ छान्दसौ वृद्धद्यभावोपि संज्ञापूर्वकोविधिरनित्यइति न भवति । तस्य गो-
त्रापत्ये हरयाणे शत्रुजीवितेश्वर्यादि हरणशीले याने एवाटशे मुषामणि बहुवचिपटशब्दे-
न पुत्रोभिधीयते मुषाण्याः पुत्रे वरी राजनि ददति सति किमभूत् ऋजं ऋजुगामिनं रज-
तं रजतमयं रजतसदृशं वा युक्तं अश्वाभ्यां युक्तं रथमसनाम् एतेषां मित्रादीनां प्रसादा-
दयं संशक्तवन्तोऽलब्धवन्तोभूम् ॥ २२ ॥

अथ त्रयोर्विंशी-

तामेअश्व्यानां हरीणां नितोशना ।

उतो नु रुल्यानां नृवाहसा ॥ २३ ॥

ता । मे । अश्व्यानाम् । हरीणाम् । नितोशना ।

उतो इति । नु । रुल्यानाम् । नृवाहसा ॥ २३ ॥

ऋषिः प्रविष्टहीतावश्वावाह हरीणां हरितवर्णानामश्व्यानामश्वसंधानां मध्ये नितो-
शना नितोशनो तोशति हिंसाकर्मां शत्रूणामत्यन्तं बाधकवी उतो अपिच रुल्यानां युद्ध-
कर्मणि कुशलानां च कुशलमिति बाधकौ नृवाहना नृवाहसौ आयुधनेतृणां मनुष्याणां बोधारी
ता तावन्ती मे महां नु क्षिप्तं सोषाम्येन धरुणा दत्तौ भवेत्तम् ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

स्मर्दमीगूकशावन्ता विप्रानविष्टयामती ।

महोवाजिनावर्वन्ता सचासनम् ॥ २४ ॥ २५ ॥

स्मर्दमीशू इति स्मर्दअमीशू । कशावन्ता । विप्रा । नविष्टया ।

भूती । महः । वाजिनो । अर्वन्ता । सचा । असनम् ॥ २४ ॥ २५ ॥

हे नरा सर्वस्य नेतारौ अश्विना अश्विनौ वा युवयोः बाहिष्ठोबोद्धतमः श्रुतोविश्रुतः स-
र्वप्रसिद्धोरथः आयातु अस्पदीयं यज्ञं प्रत्यागच्छतु तेन रथेन युवामागत्य तुरस्य शिषं स्तोत्रं
कुर्वतस्तस्य स्तोमान् त्रिवृतञ्चदशादि स्तोमान् श्रिये तस्यैश्वर्यप्रदानाय उपदर्शयः पश्यतिर्ज्ञा-
नकर्मा जानीत । दृशेदङ्घ्रि व्यत्ययेनानादेशः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

जुहुराणां चिदश्विनामन्येथां वृषण्वसू ।

युवं हि रुद्रा पर्पथो अति द्विषः ॥ ५ ॥ २६ ॥

जुहुराणा । चित् । अश्विना । आ । मन्येयाम् । वृषण्वसू इति

वृषण्वसू । युवम् । हि । रुद्रा । पर्पथः । अति । द्विषः ॥ ५ ॥ २६ ॥

हे वृषण्वसू पर्पणशीलधनवन्तौ अश्विना अश्विनौ जुहुराणां चित् रुद्रां कौटिल्ये रुद्रः
सनेलुक् छलोपश्लेषान् वृषण्वसूः कुटिलान्कर्मविघ्नकारिणः मायाविनः शत्रूनां आभिमुख्येन
मन्येयाम् जानीतम् । ततः हे रुद्राः संग्रामे रोदनशीलौ रुद्रन्तौ वा अश्विनौ युवं हिरवधारणे
युवामेव द्विपोद्वेपकारिणः वान् शत्रून् अतिपर्पथः अवसीत्य संकेशयतं हवमित्यर्थः । वृष हिंसा-
सङ्केशनयोरिति भौवादिकः ॥ ५ ॥

॥ इति पञ्चम्य द्वितीये पङ्क्तिशोषः ॥ २६ ॥

अथ षष्ठी-

दृक्षाद्विष्वक्मानुषद्वज्रसूनिः परिदीप्यथः ।

धियमश्जिन्वामधुवर्णा गुप्तस्पती ॥ ६ ॥

दृक्षा । हि । विष्वक् । आनुपक् । मसुः । परिदीप्यथः ।

धियमश्जिन्वा । मधुवर्णा । शून्तः । पर्णा इति । ६ ॥

दृक्षा दसौ सर्वदेवानीयो यद्वा दसु उपसृष्टये शत्रूणामुपसृष्टयितारो अश्विनौ कीदृशी धियं जि-
न्वा धियं जिन्वो जिज्ञिः प्रीणनाथः कर्माणि प्रीणयन्तौ मधुवर्णा मधुवर्णा सर्वेषां मादनशीलशरी-
रकान्ती ये युवयोः रूपं पश्यन्ति ते तत्रैव हृष्टाभवन्तौ यथैः वादृशी शुभस्पती उदकस्पर्शान्विता-

युवम् । व॒रो इति । सु॒ध॒साम्नै । म॒हे । तनै । ना॒स॒त्या ।

अवः॑ऽभिः । या॒थः । वृ॒ष॒णा । वृ॒ष॒ण्व॒सू इति वृषण्वसू ॥ २ ॥

ऋषिर्वरुणानं संबोध्य आह हे नासत्या नासत्यौ न विद्यते असत्यमनयोरिव नासत्यौ वृषणा कामानां वारितारौ वृषण्वसू वर्षणशीलवस्तुमन्तौ अश्विनौ युवं युवां वृषाम्णो वृषामात्म्यराज्ञे मम पित्रे अस्मै महे महते तने तनोतीति तनं धनं धनाय । क्रियायांपितृद्वयेऽपि चतुर्थी तस्मै धनं दातुं पुरा यथा आमच्छतम तद्वन्मत्स्यमपि धनं दातुं अवोभिः पालनैः सह याथः युवामायातमिति । हे परो वरुणामकराजन्नेवं ब्रूहीति ऋषिर्वदति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तावाम॒द्य॒ह्वाम॒हे॒ह्व्येभि॑र्वा॒जिनी॒वसू॑ ।

पूर्वा॑ऽरि॒प॒द॒प॒य॒न्ता॒वति॑क्ष॒पः ॥ ३ ॥

ता । वा॒म् । अ॒द्य । ह॒वाम॒हे । ह॒व्येभि॑ः । वा॒जिनी॒वसू॑ इति

वाजिनीवसू । पूर्वाः । दु॒पः । दु॒प॒य॒न्तौ । अ॒ति । क्ष॒पः ॥ ३ ॥

हे वाजिनीवसू अन्नयुक्तधनयन्तावश्विनौ पूर्वाः बहूनि इषोन्नानि इषयन्तौ इषइच्छायां इच्छन्तौ ता तौ प्रसिद्धौ वां युवां अद्यास्मिन्मागदिने अतिक्षपः क्षपायातिक्रमे उपकाले इत्यर्थः तस्मिन्नुपकाले ह्व्येभिर्हविरक्षणीरन्तेः सह वयं हवामहे आह्वयामः आश्विनशस्वस्य सत्र शस्यमानत्वादुपःकालःवाह यागइत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आवा॑वा॒हि॒ष्ठोअ॒श्विना॒रथो॑या॒नुश्रु॑तो॒न॒रा ।

उप॑स्तोमा॒न्तु॒ग्स्य॑र्ग॒यःश्रि॒ये ॥ ४ ॥

आ । वा॒म् । वा॒हि॒ष्ठः । अ॒श्विना॒ । र्थः । या॒नु । श्रु॒तः ।

न॒रा । उप॑ । स्तोमा॒न् । तु॒ग्स्य॑ । र्ग॒यः । श्रि॒ये ॥ ४ ॥

अथ नवमी-

व्यं हि वां ह वां म ह उ क्ष ण्यन्तो व्यश्च वत् ।

सुमतिमिरुपविप्राविद्वागंतम् ॥ ९ ॥

व्यम् । हि । वाम् । हवामहे । उक्षण्यन्तः । व्यश्च वत् ।

सुमतिःभिः । उपं । विप्रौ । इह । आ । गतम् ॥ ९ ॥

उक्षण्यन्तः धनादितेकारसवात्मनश्चन्तो व्यं वां हि धनादीनां मत्तारौ युवामेव हवामहे
दत्ताभ्यर्थमाह्वयामः । तत्र दृष्टान्तः-व्यश्च वत् यथास्मार्कपिता युवामेव स्तुत्वा धनमलभत तद्वत् ।
हे विप्रा मेघाविना अश्विनौ सुमतिभिः अस्माभिः क्रियमाणैः कल्याणैः स्तोत्रैः सह । यद्वा
सुमतिभिः शोभनाभिरनुयहबुद्धिभिः सह इहास्मिन्प्राणदिने उपगतस्य उपगच्छतम् ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

अश्विना स्तुहि कुवित्ते अश्वतो हवम् ।

नेदीयसः कूळयातः पणीरुन् ॥ १० ॥ २७ ॥

अश्विना । सु । ऋपे । स्तुहि । कुवित् । ते । अश्वतः । हवम् ।

नेदीयसः । कूळयातः । पणीन् । उन् ॥ १० ॥ २७ ॥

हे ऋपे विश्वमनः अश्विना अश्विनौ देवौ सुष्टुहि शोभनं स्तुहि वत्स्तावश्विनौ ते स्तो-
तुस्तव हयमाह्वानं कुवित् कुविदिवि बहुनाम बहुवारं अश्वतः शृणुतम् शुश्रवणे ऐट्यडागमः ।
एवं त्वया स्तुतावश्विनौ नेदीयसः अतिक्रतमान् शत्रून्कूळयातः हिंस्ताम् । उतापि च पणितन्ना-
मकान् अंगितोगसामपनेतुन्सुरानपि हिंस्ताम् । कुडिदाहे ण्यन्तस्य ऐट्यडागमः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये सप्तविंशोऽष्टकः ॥ २७ ॥

अथैकादशी-

वैपुश्वस्पर्श्रुतं नरोतो मे अस्प्ये न दधः ।

सजोर्पसावरुणो मित्रो अर्पमा ॥ ११ ॥

रौ तादृशौ युवां मधुभिः शीघ्रगमनैरस्रैः आनुषक् अनुषकं यथाभवति तथा विश्वं ऋत्विजि-
ह्विर्भिश्च व्यात्रं हिरवधारणे अस्मदीयं यज्ञमेव प्रति परिदीयथः दीयविर्गतिकर्मां परितआग-
च्छतम् ॥ ६ ॥

अथसप्तमी-

उपनोयातमश्विनारायाविश्वपुषासुह ।

मधवांनासुवीरावनपच्युता ॥ ७ ॥

उप । नः । यातम् । अश्विना । राया । विश्वपुषा ।

सुह । मधवांना । सुवीरौ । अनपच्युता ॥ ७ ॥

हे अश्विना अश्विनौ विश्वपुषा विश्वस्य सर्वस्य पोषकेण राया धनेनसह नोस्मदीयं
यज्ञमुपपातिं उपागच्छतम् यज्ञमाणस्य धनमस्मज्यंप्रयच्छतमितिभावः । किमनयोर्धनमस्तीत्य-
तद्वाह-मधवानां मधवानौ मंहनीयधनवन्तौ सुवीरौ शोभनसामर्थ्योपेतौ । यद्वा वीराः सप्तर्थाः
शत्रवः तद्गन्तौ । तथापि अनपच्युता वीरपच्यावनीयौ न भवतः । तौ यज्ञं प्रत्यागच्छतम् ॥७॥

अथाष्टमी-

आमेअस्यप्रतीव्यमिन्द्रनामत्यागतम् ।

देवादेवेभिर्यसुचनस्तमा ॥ ८ ॥

आ । मे । अस्य । प्रतीव्यम् । इन्द्रनास्तया । गतम् ।

देवा । देवेभिः । अय । सुचनःस्तमा ॥ ८ ॥

हे इन्द्रनास्तया इन्द्राश्विनौ देवा देवौ सचनस्तमा पचसमवाये कृत्यत्पुट्ट्वि कर्मणि
स्पृद् अतिशयेन सर्वैः समवेतव्यौ तेज्यमानौ युवां प्रवीव्यं वीगत्यादिषु अधिकरणे औणा-
दिकःक्रिप् प्रविगाच्छस्य वीप्सार्थोस्ति पुनःपुनर्वियन्ति प्रक्षयन्ति हवींषि देवाअत्रेति प्रवीज्यो-
यज्ञः तं अस्य पुरोवर्तिनं मे ममसंबन्धिनं यज्ञं अद्याम्पिन्दिने देवेभिर्देवैः माधमागवमागच्छत-
म् । यद्वा मे ममात्यक्रियमाणस्य स्तोत्रस्य प्रवीव्यं प्रविगवं यथाभवति तथा आभिमुज्येना-
यातम् ॥ ८ ॥

छादिता भवति तथा वृत्रोयदाभवति तदा सपर्यन्ता अभीष्टप्रदानेन तं परिचरन्तौ अश्विना अश्विनौ भवन्तौ तं मनुष्यं सुमे चक्रते मंगले धने छतवन्तौ तं घनादिपुष्कमकार्षामिर्त्यर्थः । योयुवाभ्यां हवीषि मयच्छति तं घनादिपुष्कं कुरुवमित्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

योवांमुरुव्यचस्तमंचिकेतनितृपाय्यम् ।
वर्तिरश्विनापारियातमस्मयू ॥ १४ ॥

यः । वाम् । उरुव्यचं हतमम् । चिकेतति । नृपाय्यम् ।
वर्तिः । अश्विना । परि । यातम् । अस्मयू इत्यस्मयू ॥ १४ ॥

हे अश्विनौ उरुव्यचस्त्वमं अतिशयेन ग्रहेषुभूतं व्याप्तं नृपाय्यं नेतृभ्यां युवाभ्यां पातय्यं सोमं योमनुष्यः वा युवाभ्यां तं सोमं दातुं चिकेतति भयं जानाति तस्य वर्तिः वर्ततेनेति वर्ति-
गृहं अस्मयू अस्मात् पूजार्थं बहुवचनं विश्वमनसं मां कामयमानौ युवा परिपार्यं सोमपाना-
र्थं तस्य गृहं प्रत्यायातं । चिकेतति कितज्ञाने इत्यस्य यद्दृग्गन्तस्य छेदब्रह्मणः ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

अस्मभ्यंसुहृपवसूयातवर्तिनृपाय्यम् ।
विपुद्रुहेवयज्ञमूहधुगिरा ॥ १५ ॥ २८ ॥

अस्मभ्यम् । सु । हृपवसू इति व्यण्स्वसू । यातम् । वर्तिः ।
नृपाय्यम् । विपुद्रुहास्व । यज्ञम् । ऊह्युः । गिरा ॥ १५ ॥ २८ ॥

हे हृपवसू वर्षणशीलमनवन्तौ अश्विनौ अस्माभ्यमस्मदर्थं नृपाय्यं नेतृभ्यां पातय्यं सोममिति वर्तिरस्मदीयं गृहमिति सुयाव युवा सुष्ठु आयातम् । गिरा स्तुतिवक्ष्यया वाचा युवां यज्ञमूहयु मनुष्येषु यज्ञसमार्थिं प्रापयथ । तत्रदृष्टान्तः-विपुद्रुहेव द्रुहजिघांसाया विश्वतः हि-
नस्तिशत्रूनि विपुद्रुहः शरः तेन यथा व्याधोष्टममभिलषितं देशं प्रापयति तद्वत् स्तुया य-
ज्ञमयैकत्वेन समार्थिं प्रापयथइत्यर्थः ॥ १५ ॥

वैयश्वस्यं । श्रुतम् । नरा । उतो इति । मे । अस्य । वेदयः ।

सृजोपसा । वरुणः । मित्रः । अर्यमा ॥ ११ ॥

हे नरा नेतारावश्विनौ वैयश्वस्य व्यश्वपुत्रस्य विश्वमनसोममाह्वानंश्रुतं शृणुतम् । उतो अपिच मे मदीयमस्य तदाह्वानं वेदयः आत्मीयतया जानीथः । अथ वरुणो मित्रः मित्रावरुणौच सजोपसा संगतौ सन्तौ अर्यमा एवन्नामकोदेवश्च मदीयमाह्वानं श्रुत्वा महं धनादिकं प्रयच्छन्तु ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

युवादत्तस्य धिष्ण्या युवानीतस्य सूरिभिः ।

अहरहृषणा मर्हं शिक्षतम् ॥ १२ ॥

युवादत्तस्य । धिष्ण्या । युवादनीतस्य । सूरिभिः ।

अहर्हृषणा । मर्हम् । शिक्षतम् ॥ १२ ॥

हे धिष्ण्या धिष्ण्यौ धिषणाहौ स्तुभ्यौ वृषणा वृषणौ कामानां सेकारौ अश्विनौ सूरिभिः शुभांशुभोभयन्तीति चतुर्ध्यास्तुतीया सरिभ्यः स्तोतृभ्यो युवादत्तस्य युवाभ्यां यत् स्तोतृभ्यो दीयते तत् । तथा युवानीतस्य युवाभ्यां यत् स्तोतृभ्योनीयते तच्च धनादिकं अहरहः अहन्यहनि मर्त्यं विश्वमनसे स्तोत्रं कुर्वाणाय युवां शिक्षतं प्रयच्छतम् ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

योवाँपद्मेभिरावृतो धिवत्सावधूरिव ।

सपर्यन्तां शुभे चक्रते अश्विनां ॥ १३ ॥

यः । वाग् । यज्ञेभिः । आहृतः । अधिश्वत्सा । वधूँ इव ।

सपर्यन्तां । शुभे । चक्रते इति । अश्विनां ॥ १३ ॥

अथ पूर्वोर्वचः परोक्षरुतः योमनुष्यः वां युवयोर्यज्ञेभिर्धर्मजैः पूजनेः यद्वा युष्मद्विपरीतैर्पापैः आवृतः परिक्रमोभवति । तत्र दृष्टान्तः—अधिवत्सा उपरिनिहितवत्सावधूः अन्येन वस्त्रेण यथा-

उ॒त । स्या । श्वे॒त॒इ॒याव॑री । बा॒हि॒ष्ठा । वा॒म् ।
न॒दीना॑म् । सि॒न्धुः । हि॒र॒ण्य॒व॒र्त॒निः ॥ १८ ॥

विश्वमनाक्रयिः श्वेतयावरीनाम्नोनद्यांस्तीरे अभिनावस्तौव अनया नयपि स्तुतवतीत्याह-
उतापिच श्वेतयावरी श्वेतजला यावीति श्वेतयावरी कीदृशी सिन्धुः स्यन्दमाना हिरण्यवर्तनिः
हिरण्यस्वीयमार्गा हिरण्यभ्रयकूला स्या एषा श्वेतयावरी नामिका नदीनामन्यासां नदी-
नां मध्ये वा युवां बाहिष्ठा स्तुत्या अतिशयेनागघ्नीभवति एषापि युवां स्तौतीत्यर्थः । यद्वा
एषानदी युवयोरथस्य बाहिष्ठा बोद्धव्या सती मियकरीभवति यस्मादहमस्यास्तीरेयुवामस्तु-
वमिति ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

स्म॒दे॒त॒या॒सु॒की॒र्त्या॒श्वि॒ना॒श्वे॒त॒या॒धि॒या ।
व॒हे॒थे॒शु॒भ्र॒या॒वा॒ना ॥ १९ ॥

स्मत् । ए॒त॒या । सु॒क्ष्मी॒र्त्या । अ॒श्वि॒ना । श्वे॒त॒या ।
धि॒या । व॒हे॒थे इति । शु॒भ्र॒इ॒या॒वा॒ना ॥ १९ ॥

हे शुभ्रयावाना शोभनशीलगमनवनौ हे अश्विना अश्विनौ सुकीर्त्या शोभनस्तुत्या
श्वेतया श्वेतजलाया धिया धारयिष्या हिरण्यकूलवत्या अभ्रयकूलस्थितानां प्राणिनां घन-
दानेन पोषयिष्या एतया नद्या स्मत् सुमत् शोभनं बहेथे युवां स्तुतिं प्रामुथः एषा युवामस्तौ-
दित्यर्थः ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

यु॒क्ष्वा॒हि॒त्वं॒र॒या॒स॒हा॒यु॒व॒स्त्व॒पो॒प्या॒व॒सो ।
आ॒त्रो॒वा॒यो॒मधु॑पि॒वा॒स्माकं॑सर्व॒नाग॑हि ॥ २० ॥ २१ ॥

युक्ष्व । हि । त्वम् । र॒य॒ऽस॒हा । यु॒व॒स्त्वं । पो॒प्या ।
व॒सो इति । आत् । नः । वा॒यो इति । मधु ।
पि॒व । अ॒स्माकं॑ । सर्व॒ना । आ । ग॒हि ॥ २० ॥ २१ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीयेष्टाविंशोऽवर्गः ॥ २८ ॥

यातरनुवाके आश्विनेकतौ गायत्रेछन्दसि बाहिष्ठोवांहवानामिति चवत्तः । स्त्रिवत्तञ्च-वा-
हिष्ठोवांहवानामिति चवत्तदीराधामाभेहवमिति गायत्रमिति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते षोडशी-

बाहिष्ठोवांहवानांस्तोमोदूतोदुवञ्चरा ।

युवाभ्यांभूत्वश्विना ॥ १६ ॥

बाहिष्ठः । वा॒म् । ह॒वा॒नाम् । स्तो॒मः । दू॒तः । हु॒वत् । न॒रा ।

यु॒वा॒भ्याम् । भू॒तु । अ॒श्वि॒ना ॥ १६ ॥

हे नरा नरौ सर्वस्म नेतारौ अश्विनौ हवानां स्तोत्राणां स्तोत्राणां मध्ये स्तोमोबाहिष्ठः
युवामविशयेन व्याप्नुवन् मदीयः स्तोमः दूतः दूतभूतः सन् हुवत् आहुयतु सोऽयं मदीयः स्तोमः
युवाभ्यां मियकरोभूतु भवतु ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

यददोदिवोअर्णवदुपोवामदथोगृहे । श्रुतमिन्मेअमर्त्या ॥ १७ ॥

यत् । अ॒दः । दि॒वः । अ॒र्ण॒वे । द॒पः । वा । म॒द॒थः ।

गृ॒हे । श्रु॒तम् । द॒त् । मे । अ॒म॒र्त्या ॥ १७ ॥

हे अश्विनौ दिवोद्युलोकस्य अदः सुषांसुलुगिति सप्तम्याः सुः अमुष्मिन्नर्णवे अर्ण
स्थाने यद्यदि मदथः मायथः । वा अपिच इषः अन्नमिच्छतो यजमानस्य गृहे यदि मायथः
एवं चेत्तद् हे अमर्त्या मरणधर्मरहितौ अमनुष्यौ वा अश्विनौ मे मदीयं स्तोत्रं श्रुतमित् युवा
शृणुतमेव ममेव स्तोत्रं श्रुत्वा युवा मायतमित्यर्थः । यद्वा अदः स्तोत्रमिति संन्यते ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

उतस्याश्वेतुयावरीवाहिष्ठावांनुदीनाम् ।

सिन्धुर्हिर्गण्यवर्तनिः ॥ १८ ॥

उ॒त । स्या । श्वे॒त॒इ॒याव॑री । वाहि॑ष्ठा । वा॒म् ।

न॒दीना॑म् । सि॒न्धुः । हि॒र॒ण्य॒व॒र्त॒निः ॥ १८ ॥

विश्वपनाक्रपिः श्वेतयावरीनाम्नो नद्यास्तीरे अश्विनावस्तौ च अनया नयपि स्तुतवतीत्याह-
उतापि च श्वेतयावरी श्वेतजला यातीति श्वेतयावरी कीदृशी सिन्धुः स्यन्दमाना हिरण्यवर्तनिः
हिरण्यपयस्वीयमार्गा हिरण्यमयो भयकूला स्या एषा श्वेतयावरी नामिका नदीनामन्यासां नदी-
नां मध्ये वा युवां वाहिष्ठा स्तुत्या अविशयेनामघ्नीभवति एषापि युवां स्तौवीत्यर्थः । यद्वा
एवानदी युवयोरथस्य वाहिष्ठा वोद्भूतया सती प्रियकरीभवति यस्मादहमस्यास्तीरे युवामस्तु-
वमिति ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

स्म॒दे॒त॒या॒सु॒की॒र्त्या॒श्वि॒ना॒श्वे॒त॒या॒धि॒या ।

व॒हे॒थे॒शु॒भ्र॒या॒वा॒ना ॥ १९ ॥

स्म॒त् । ए॒त॒या॑ । सु॒की॒र्त्या॑ । अ॒श्वि॒ना । श्वे॒त॒या॑ ।

धि॒या । व॒हे॒थे॒ इति॑ । शु॒भ्र॒इ॒या॒वा॒ना ॥ १९ ॥

हे शुभ्रयावाना शोभनशीलमनवन्तौ हे अश्विना अश्विनौ सुकीर्त्या शोभनस्तुत्या
श्वेतया श्वेतजला धिया धारयिष्या हिरण्यमयकूलपत्या उभयंकुलस्थितानां प्राणिनां धन-
दानेन पोषयिष्या एतया नद्या स्मत् स्मत् शोभनं वहेथे युवां स्तुतिं प्राप्नुथः एषा युवामस्तौ-
वित्पथः ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

यु॒क्ष्वा॒हि॒त्वं॒र॒था॒स॒हा॑यु॒वस्त्व॒पो॒ण्या॑व॒सो ।

आ॒ज्ञो॒वा॒यो॒म॒धु॒पि॒वा॒स्मा॒कं॒स॒र्व॒ना॒र्गा॒हि ॥ २० ॥ २१ ॥

यु॒क्ष्व । हि॒ । त्वम् । र॒थ॒इ॒स॒हा॑ । यु॒वस्त्वं । पो॒ण्या॑ ।

व॒सो॒ इति॑ । आ॒त् । नः । वा॒यो॒ इति॑ । म॒धु॒ ।

पि॒व । अ॒स्मा॒कम् । स॒र्व॒ना । आ । ग॒हि ॥ २० ॥ २१ ॥

एतदायावायव्यः हे वायो रथसहा रथसहौ रथवहनसमर्थवश्वौ हिरवधारणे तमे-
व युक्ष्व संयोजय । हे वसो वासमितः शत्रूणां पोष्या पोष्यौ कठिणु करतलास्फालनैराश्वस्य
पोषणीयौ तावश्वौ युवस्व संग्रामेषु शत्रुवधार्थं मिश्रय । यद्वा अस्मद्यज्ञेषु संमिश्रय ताभ्यां युक्तः
सन् यज्ञं प्रत्यागच्छेत्यर्थः । हे वायो आदनन्तरं नोस्मदीयं मधु मदकरं सोमं त्वं पिब अतएव
अस्माकं यज्ञेषु सवना त्रिषु सवनेषु आगहि सोमपानार्थमागच्छ ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये एकोनत्रिंशोवर्गः ॥ २९ ॥

वायव्येपरौ वषायास्तववायोइत्येपावानुवाक्या सन्वितश्च—प्रवायुमच्छाबृहदीमनीषा
तववायवृतस्पतइति ।

अथैकाविंशी—

तववायवृतस्पतेत्वष्टुर्जामातरद्भुत ।

अवांस्यावृणोमहे ॥ २१ ॥

तव । वायो इति । ऋतःपते । त्वष्टुः । जामातः ।

अद्भुत । अवांसि । आ । वृणोमहे ॥ २१ ॥

हे ऋतःपते ऋवपते यज्ञानांपते सर्वप्रातिपदिकेभ्योलात्तरायां सुमिति सुगामयः त्वष्टुर्जा-
मातः ब्रह्मणोजामावः । एषा कथा इतिहासादिभिरवगन्तव्या । तादृश अद्भुत महत् विचित्रकर्मन्
हे वायो तव त्वदीयानि अवांसि पाळनानि आवृणीमहे वयमस्मिन्प्रशुभाग्ये संभ्रजामहे ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी—

त्वष्टुर्जामातरंवयमीशानं रायईमहे ।

सुतावंतोवायुं द्युम्राजनांसः ॥ २२ ॥

त्वष्टुः । जामातरम् । वयम् । ईशानम् । रायः । ईमहे ।

सुतश्चन्तः । वायुम् । द्युम्रा । जनांसः ॥ २२ ॥

इमे जनासोजनावयं त्वष्टुर्वसणोजामातरं ईशानं सर्वस्येश्वरमेतादृशं वायुं सुतवंतोभि-
पुवसोमाः रायः धनं ईमहे वाचामहे तेनदत्तेन ययं द्युम्रा धनवन्तः स्याम इतिशेषः ॥ २२ ॥

वायव्यवृत्ते वायोयाहिशिवादिवद्वादिके द्वे ऋचौ द्वितीयातृतीये सन्निवश्च—वायोया-
हिशिवादिवद्विद्वेदवि ।

सैषा सूक्ते त्रयोविंशी—

वायोयाहिशिवादिवोवहंस्वासुस्वश्च्यम् ।

वहंस्वमहःपृथुपक्षसा रथे ॥ २३ ॥

‘वायो’ इति । याहि । शिव । आ । दिवः । वहंस्व ।

सु । सुऽअश्च्यम् । वहंस्व । महः । पृथुपक्षसा । रथे ॥ २३ ॥

हे वायो दिवोद्युलोकस्य शिव सुषां सुरमिति द्वितीयापादुक् शिवं कल्याणमायाहि
आपापय सर्वज्योतिषां त्वदाधारत्वात् तेषामाधारोभूत्वा द्युलोके तानि स्थापयेति प्रार्थयते । त-
त्सर्वं स्वश्च्यं अश्वानां संघोऽय्यः शोभनाश्वसंचं रथं सु सुष्ठु वहस्व सर्वतोदिक्षु प्रापय । इदा-
मी तेज्योमि समर्थाववावावह महोपहान् त्वं पृथुपक्षसा पृथुपार्श्वद्वययुक्तावश्चौ रथे स्वकीये
वहस्व शत्रुहन्तार्यं संयोजय ॥ २३ ॥

वायव्ये पशौ पुरोडाशहविषोस्त्वांहितुप्सरस्तमं इति द्वे अनुवाक्ये सन्निवश्च—त्वांहितु-
प्सरस्तममिति द्वे कुविदंगनमसायेवृधासइति ।

तयोः प्रथमा सूक्ते चतुर्विंशी—

त्वांहितुप्सरस्तमं नृपदनेपुहुमहे ।

ग्रावाणं नृणां श्वपृष्ठं मंहना ॥ २४ ॥

त्वाम् । हि । सुप्सरःस्तमम् । नृपदनेपु । हुमहे ।

ग्रावाणम् । न । अश्वपृष्ठम् । मंहना ॥ २४ ॥

हे वायो सुप्सरस्तमं सुप्तइति रूपनाम रोमत्वर्थीयः अतिशयेन शोभनरूपवन्तं मंहना
स्वकीयेन महत्त्वेन अश्वपृष्ठं सर्वतोऽप्यामपृष्ठं पृष्ठगदः सर्वाणि लक्ष्यन्ति व्यामृच्छांगमित्य-
र्थः त्वां हिरवधारणे त्वामेव नृपदनेषु नृपदनेषु नरः अश्वरस्यनेवारः क्रूरिजोऽत्रसीदन्तीति
नृपदनायज्ञाः तेषु हुमहे वयमाह्वयामः । कथमिव ग्रावाणं न यथा सोमाभिपवार्थं ग्रावाणं स्तु-
विमिराह्वयन्ति सद्गत्वां स्तुविभिराह्वयामः ॥ २४ ॥

शुनासीरीये सत्त्वंनोदेवेत्येषा वायोरनुवाक्या सचिवश्च—सत्त्वंनोदेवमनतेशानायमह-
तिंयस्तआनडिति ।

सैषा सूक्ते षड्विंशी—

सत्त्वंनोदेवमनसावायोमन्दानोअग्रियः ।

ऋधिवाजोअपोधिर्यः ॥ २५ ॥ ३० ॥

सः । त्वम् । नः । देव । मनसा । वायो इति । मन्दानः ।

अग्रियः । ऋधि । वाजान् । अपः । धिर्यः ॥ २५ ॥ ३० ॥

हे देव द्योतमान यद्वा स्तोत्रम्यवायो अग्रियः देवानां मध्ये मुख्यः अग्रतो गन्तासि स-
त्तादृशत्वं मनसा मन्दानोमन्दमानः स्वयमेव मोदमानः सन् नोस्मार्कं वाजान् अन्धानि अ-
पोमेषभेदनेनोदकानिच उपयस्मिन् त्वया प्रदत्तेसति धियः अग्निहोत्रादिकर्माणिच ऋधि कु-
रु कारयेत्यर्थः ॥ २५ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये त्रिंशोवर्गः ॥ ३० ॥

अग्निरुक्थइति द्वाविंशच्चैः सप्तमं सूक्तम् । अत्रानुक्रमणिका—अग्निरुक्थेऽग्निका मनुर्व-
स्वतो वैश्वदेवंह प्रगाथमिति । पितृस्वतः पुत्रोमनुर्कपिः प्रथमातृतीयाद्यनुजोवृहत्पः द्वितीयाचतु-
र्थादियुजः सतोवृहत्पः । इदमादीनां चतुर्णां सूक्तानां विश्वदेवादेवता सूक्तविनियोगोत्तैंगिकः ।

तस्मिन्सूक्ते प्रथमा—

अग्निरुक्थेपुरोहितोग्रावाणोवर्हिर्वध्वरे ।

ऋचायाभिमुस्तोन्नह्यणस्पतिर्देवोअवोचरेण्यम् ॥ १ ॥

अग्निः । उक्थे । पुरःसहितः । ग्रावाणः । वर्हिः । अध्वरे । ऋचा ।

यामि । मुस्तः । नह्यणः । पतिम् । देवान् । अवः । चरेण्यम् ॥ १ ॥

मनुः प्रार्थयते उक्थे स्तोत्रशस्त्रात्मके अध्वरे हिंसारहितेस्मिन् यज्ञे अग्निः पुरोहितः य-
शार्थं पुरतउत्तरेषां क्विग्निः निहितोभूत् तथा ग्रावाणश्च सोमाभिपवार्थं पुरतोनिहिताः यार्ह-
श्च पुरतोनिहितमासादितं एवं सामर्थ्यां सत्यां मस्तः एकोनपञ्चाशन्मरुदृणान् ब्रह्ममस्पतिः स्तो-

तस्य पातयितारोवत्तामर्कं देवं देवानिन्द्रादींश्च एतान् सर्वान् देवान् वरेण्यं वरणीयं भजनी-
यं अवोरक्षणं कचासुकरूपया स्तुत्या यामि मनुरहं याचामि । याचतेर्लटिरूपमवर्णलोपश्छा-
न्दसः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

आप॒शु॒गा॒सि॒पृथि॒र्वी॒वन॒स्पती॑नु॒पासा॒नक्त॒मो॒र्यधीः ।
वि॒श्वे॒चनो॒वस॒वोवि॒श्ववे॒दसो॒धीनां॑भू॒तमा॒वितारः॑ ॥ २ ॥

आ । प॒शुम् । गा॒सि । पृथि॒वीम् । वन॒स्पती॑न् ।
उ॒पसा॑ । नक्त॒म् । ओ॒र्यधीः । वि॒श्वे । च । नः । व॒सवः ।
वि॒श्ववे॒दसः । धी॒नाम् । भू॒तम् । प्र॒ह॒अ॒वितारः॑ ॥ २ ॥

पूर्वार्धेचंभिः संवोध्यते पश्यादिशब्दसद्भावात् । हे अग्ने नोऽस्मदीये यन्ते पशुमग्नीषोमीयं प-
संमपि आगासि आगच्छसि । गाहू गतौ व्यत्ययेन परस्मैपदम् । तथा पृथिवीमिदं देवसदममपि ।
किञ्च वनस्पतीन् मथनसाधनानरणितत्पान्वनस्पतीन्मपि । तथा उपसा होतव्यत्वेनोपःकालं त-
था नक्तं यद्यन्यतया रात्रिच प्रति । किञ्च ओषधीः उपशहे अत्र मादनकर्मा औपन्ति माद्यन्ति
अनेनेति ओषः सोमः । सधीयते निधीयते येष्विति ओषधयोद्यावाणः तान्म प्रति आगच्छसि ।
यद्वा औषध्याः फलपाकान्तालताः ताःमपि आयाहि । अथवा हे स्तोतः पश्यादीनागासि समता-
स्तुहि । कैगै शब्देइतिधातुः । तवः हे वसवः वासयितारोविश्ववेदसः सर्वधनाः सर्वज्ञानावा
हे विश्वे सर्वेषां देवानोऽस्मदीयानां कर्मणां प्रावितारोभूव अनेनाग्निनासह मयं प्रकर्षण
रक्षकाभवत ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

प्रसू॒नां॑गु॒त्वध्व॒रो॒ऽग्रादे॒वेपु॑पू॒र्य्यः ।
आ॒दित्ये॒पुप्र॒वरु॑णे॒धृत॒व्रते॒मरु॒तसु॑वि॒श्वमा॑नु॒पु ॥ ३ ॥

प्र । सु । नः । ए॒तु । अ॒ध्वरः । अ॒ग्रा । दे॒वेपु॑ । पू॒र्य्यः । आ॒दित्ये॒पु ।
प्र । वरु॑णे । धृ॒तव्र॑ते । म॒रुत॑सु । वि॒श्वमा॑नु॒पु ॥ ३ ॥

पूर्व्यः पुरातनः पूर्व्यान् पुरातनानिन्द्रादीन्देवान्प्रति क्रियमाणत्वाद्यज्ञोपि पूर्व्यइत्युच्यते
तादृशोमुख्योनोस्मदीषोध्वरोपज्ञः अग्रा सुपांसुत्तुगिवि सप्तम्याडादेशः अग्नौ अग्निदेवानां मु-
ख्यत्वाद् मथममभिहितः तस्मिन्मग्नौ सर्वेष्वन्येषु देवेषु च सु सुप्तु मैतु प्रकपेण गच्छतु । देवान्
विंशिनष्टि आदित्येषु अदितेः पुत्रेषु इन्द्रादिषु धृतवते धृतकर्मणि वरुणेच विश्वभानुषु सर्वतो-
व्याप्ततेजस्केषु मरुतसुच मैतु ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

विश्वेहिष्मामनवेविश्ववेदसोभुवन्वृधेरिशार्दसः ।

अरिंटेभिः पायुभिर्विश्ववेदसोयन्तानोवृकंछुर्दिः ॥ ४ ॥

विश्वे । हि । स्म । मनवे । विश्ववेदसः । भुवन् । वृधे । रिशार्दसः ।
अरिंटेभिः । पायुभिः । विश्ववेदसः । यन्त । नः । अवृकम् । छुर्दिः ॥ ४ ॥

विश्ववेदसः सर्वतोव्याप्तघना बहुधनाइत्यर्थः तादृश रिशार्दसः रिशार्ता हिंसतां शत्रूणा-
मसितारः उपक्षपयितारोवा विश्वेहिष्म सर्वेस्वसु देवा मनवे पप्रचर्थेचतुर्थी मनोः वृधे वर्धनाय
भुवन् भवन्तु स्तोत्रे मनुष्याय धनं दत्वा तं वर्धयन्त्वित्याशास्ते । ततः हे विश्ववेदसः सर्वघनाः
सर्वसाधदेवाः अरिंटेभिः परैरहिंसितैः पायुभिः पालनैः सह अवृकं वृकःस्तेनस्तद्रहितं बांधार-
हितमित्यर्थः । तादृशं छुर्दिगृहं नोस्मर्त्य यन्त प्रयच्छत शत्रून्हत्वा गृहेष्वस्माभिः कर्मणि
कारयतेत्यर्थः । यन्तेति यमेर्लोपि छान्दसोविकरणस्यलुक् तस्य तवादेशः तेनानुनासिकलोपा-
भावः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

आनोअद्यसमनसोगन्ताविश्वेसजोपसः ।

ऋचागिरामरुतोदेव्यदितेसर्दनेपस्त्येमहि ॥ ५ ॥ ३१ ॥

आ । नः । अद्य । समनसः । गन्त । विश्वे । सजोपसः ।

ऋचा । गिरा । मरुनः । देवि । अदिति । सर्दने । पस्त्ये । मुद्दि ॥ ५ ॥ ३१ ॥

समनसः सर्वेषुस्तोत्रेषु समानमनस्काः विश्वे सर्वदेवाः मूयं सजोपसः परस्परं संगताः
सन्तः गिरा शुश्रूषता प्राप्स्ययेत्यर्थः यया ऋचासह अघास्मिन्याग्निने नोयद्गन्तमानामन्त

आगच्छत । अनन्तरं हे मरुतः देवि घोषमाने महि महति देवानां मातृत्वात् महत्त्वयुक्ते हे अ-
दिते अदिति एतन्नामिके देवि सद्गने स्थाने पत्न्येस्मदीयिगृहे स्तोतव्यतया उपविशत । मरुतइ-
त्यादेर्वक्त्र्यभेदादनिघातः उत्तरत्र पूर्वस्यापघ्नितस्याविघमानवत्वेन वाक्यादित्वादनिघातः ॥५॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये एकविंशोवर्गः ॥ ३१ ॥

अथ पष्ठी—

अ॒तिप्रि॒या म॒रुतो॒यावो॒अ॒श्व्या॒ह॒व्या मि॒त्रप्र॒या॒थन॑ ।

आ॒व॒र्हि॒रिन्द्रो॒वरु॑णस्तुरा॒नर॑ आ॒दि॒त्यास॑ स॒द॒न्तुनः॑ ॥ ६ ॥

अ॒ति । प्रि॒या । म॒रुतः॑ । या॒ । वः॑ । अ॒श्व्या॑ । ह॒व्या । मि॒त्र ।

प्र॒या॒थन॑ । आ॒ । व॒र्हि॑ । इन्द्रः॑ । वरु॑णः । तुराः॑ । नरः॑ । आ॒दि॒त्यासः॑ ।

स॒द॒न्तु । नः॑ ॥ ६ ॥

हे मरुत, प्रिया प्रियाणि वा यानि वोष्प्याकमश्व्या अश्व्यानि प्रियान् अ-
श्वसंयान् अभिप्रयाथन अस्मदक्षंप्रति प्रापयत यूयमश्वैर्युक्ताः सन्त आगच्छतेत्यर्थः । अ-
थ हे मित्र मित्रशब्देनान्येवरुणादयोप्युच्यन्ते हे मित्रादयो देवाः हव्या हव्यानि हव-
नयोग्यानि हवींषि स्वीकर्तुमागच्छतेत्यर्थः । स्तूयमाना आगच्छत । प्रपूर्वाघातेर्छोऽटि दतन-
तनयनाश्चेतिथनादेशः । आगत्यच इन्द्रोवरुणः इन्द्रावरुणौ तुराः संग्रामे शत्रुवधार्थं त्वरमा-
णाः, नरोन्नेतार आदित्यासः अदितेः पुत्रामरुदादयो देवाश्च नोस्मदीये यज्ञे बर्हिः बर्हिषि
आसादिते आसदन्तु आसीदन्तु पविशन्तु । सदेः सीददेशाभावञ्छान्दसः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

व॒यवो॑ वृ॒क्तव॑र्हिपो॒हितप्र॑यस॒आनु॑पक् ।

सु॒तसो॑मासो॒वरु॑णह॒वामहे॑मनु॒ष्वदि॒द्धाग्र॑यः ॥ ७ ॥

व॒यम् । व॒ । वृ॒क्तव॑र्हिपः । हि॒तप्र॑यसः । आ॒नु॒पक् ।

सु॒तसो॑मासः । वरु॑ण । ह॒वामहे॑ । मनु॒ष्वत् । दि॒द्धाग्र॑यः ॥ ७ ॥

हे वरुण वरुणादयो देवाः वृक्वर्हिषकृत्विजो वयं आनुषक् सुगादिषु अनुषकं
यथा भवति तथा हितप्रयसः पीणावीति प्रयोचं तेषु निहितद्विष्काः सन्तः वोयुष्मात्
हवामहे एतानि हवींष्यादातुमाह्वयामः । कीदृशाः सुतसो मासः अभिपुतसो माः इदामप
आहुतिभिः समिदाग्रयो वयमाह्वयामः । तत्र दृष्टान्तः—मनुष्यं मनुयथा यज्ञे युष्मानुहा-
व तद्वत् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

आप्रयातु मरुतो विष्णो अश्विना पूषन् मार्कीनया धिया ।

इन्द्र आयातु प्रथमः सनिष्पुभि र्षपा यो वृत्रहा गृणे ॥ ८ ॥

आ । प्र । यात । मरुतः । विष्णो इति । अश्विना । पूषन् ।

मार्कीनया । धिया । इन्द्रः । आ । यातु । प्रथमः ।

सनिष्पुभिः । र्षपा । यः । वृत्रहा । गृणे ॥ ८ ॥

हे विश्वे देवाः प्रयात प्रकर्षेणास्मदीयकर्मण्यागच्छत । हे मरुतः हे विष्णो स्वयमेन
सवैतोन्मात एतन्नामकदेव हे अश्विना अश्विनौ पूषन् स्तोत्रं धनादिना पोषयतीति पूषा
एतन्नामकदेव मरुदादयो हे देवाः । मार्कीनया अस्मच्छन्दात् युष्मदस्मदोरिति खजूरेषि-
कः एकवचने षष्कममकाविति ममकादेशः वर्णतोपश्छान्दसः । मया क्रियमाणया धि-
या स्तोत्रा सहस्रमद्यज्ञं प्रत्यागच्छत । मरुदादेरामधिवस्य वाक्यभेदादनिघातः । किञ्च प्रथ-
मे देवानां मुख्यः स इन्द्रश्चायातु वृषा कामानां तेका य इन्द्रः सनिष्पुभिः सनिः संभ्रजनं
वदात्मन इच्छद्भिः स्तोत्रभिः वृत्रहा अपामावरकस्य वृत्रासुरस्य हन्तेति गृणे गृणते स्तु-
यते । गृशन्देवस्य कर्मणि छिटि छांदसो विकरणः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

विनो देवा सो अद्रुहोच्छिद्रं शर्मयच्छत ।

नयद् दूराद् दंसवो नूचिदन्ति तो वरुथमादधर्पति ॥ ९ ॥

वि । नः । देवासु । अद्रुहः । अच्छिद्रम् । शर्म । यच्छत । न । यत् ।

दूरात् । वसवः । नु । चित् । अन्ति । वरुथम् । आदधर्पति ॥ ९ ॥

हे अद्भुतः स्तोत्राणामद्भोग्धारः यद्वा दुहेरौणादिकः कर्मणिक्तिश्च शत्रुभिरहिंस्याः हे दे-
वासो मरुदादयो देवाः अच्छिद्रं वाचकरहितं साधीयोवा शर्मं शृणाति दुःखादिकमिति शर्म-
गृहं तव नोस्मभ्यं विपच्छत । हे वसवः शत्रूणां वासयितारो मरुदादयः दूरादूरदेशात् जन्ति-
तः अन्तिकदेशाद्वा कश्चिदागत्य नूचितकदाचिदपि वस्तुं वरणीयं संभजनीयं यद्गृहं ना-
दधर्पति आधर्पणं हिंसनं न करोति तद्गृहं प्रयच्छतेति समन्वयः । घृषप्रसहने इत्यस्य विभाषि-
तणिच्त्वात् यदा णिच्नास्ति तदा रूपम् ॥ ९॥

अथ दशमी-

अस्ति हि वः सजात्यै रिशादसो देवांसो अस्त्याप्यम् ।

प्रणः पूर्वस्मै सुविताय वोचत मक्षु सुन्नाय नम्यसे ॥ १० ॥ ३२ ॥

अस्ति । हि । वः । स॒ज॒जा॒त्य॒म् । रि॒शा॒द॒सः । दे॒वांसः । अस्ति ।

आ॒प्य॒म् । प्र । नः । पूर्॒व॒स्मै । सु॒वि॒ताय॑ । वो॒च॒त॒ । म॒क्षु ।

सु॒न्नाय॑ । नम्य॑से ॥ १० ॥ ३२ ॥

हे रिशादसो रिशावां हिंसतामसितारो देवासो देवा घोवमानाः मरुदादयः वो युष्माकं
सजात्यमस्ति परस्परं समानजातिभावोस्ति खलु । किञ्च आप्यं आपिर्वन्धुः तस्य भाव आप्यं
स्तोत्रेषु स्तुत्यलक्षणसंबन्धात् वैवस्ववेन मनुना मया स्तोत्रा सह युष्माकं बन्धुभावोस्ति खलु ।
ततः पूर्वस्मै प्रथमभाविने सुविताय मक्षु ईयते सर्वैरागम्यत इति सुविशेष्युद्भूतः तस्मै नम्यसे
नवीयसे नवतराय सुन्नाय च उभयं मक्षु शीर्षं नोस्माकं प्रयोचत प्रकर्षेण मूढ अश्रुदयधना-
नि प्रयच्छतेत्यर्थः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये द्वाविंशो वगः ॥ ३२ ॥

अथैकादशी-

इदा हि वमुपस्तुतिमिदा वामस्यं मक्तये ।

उपवो विश्ववेदसो नमस्युरा अस्त्यन्यामिव ॥ ११ ॥

इ॒दा । हि । वः । उ॒प॒स्तु॒तिम् । इ॒दा । वा॒म॒स्यं॑ । म॒क्तये॑ । उ॒प॒ । वः ।

वि॒श्व॒वे॒द॒सः । न॒म॒स्युः । आ । अ॒स्त्य॒नि । अ॒न्या॒म् । इ॒द॒व ॥ ११ ॥

हे विश्ववेदसः सर्वधनाः हे देवा नमस्युरजमिच्छन् मनुरहं वोयुष्मद्विषयामुपस्तुतिम-
न्यामिव अदृष्टपूर्वामिवस्थितां कैश्चिदप्यकृतमित्यर्थः तादृशीमुपस्तुतिमिदाहि हिरवधारणे इ-
दानीमेवोपासक्षि उपासजामि करोमीत्यर्थः । किमर्थं वोयुष्मत्संवन्धिनो वामस्य धननीयस्य
इदा इदानीमेव भक्तये संभजनाय आभायेत्यर्थः । असूक्ष्मीति सूजेर्लुङि रूपम् पादादिताद-
निषातः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

उदुष्यवःसवितासुप्रणीतयोस्यादध्वोर्वरेण्यः ।

निहिपादश्चतुष्पादोअर्थिनोविश्रन्पतयिष्णवः ॥ १२ ॥

उत् । ऊँ इति । स्यः । वः । सविता । सुप्रणीतयः । अस्यात् ।

ऊर्ध्वः । वरेण्यः । नि । हिःपादः । चतुः३पादः । अर्थिनः ।

अविश्रन् । पतयिष्णवः ॥ १२ ॥

हे सुप्रणीतयः शोभनप्रणीतिः स्तुतिः शोभनप्रणयनाः शोभनस्तुतयोरुतः वोयुष्माकं
मध्ये ऊर्ध्वः ऊर्ध्वगन्ता वरेण्यः सर्वैर्वरणीयः संभजनीयः स्यः सप्तविता सर्वस्य स्वकर्मणि
मेरकः एवन्नामकः संदेवः यदा उदस्थात् स्वतेजसा उद्गतोभूत् तदा अर्थिनः द्विपादः पादद्वय-
युक्ताः पुरुषाः चतुष्पादः पादचतुष्टययुक्ताअश्वादयः पतयिष्णवः पतनशीलाः पक्षिणश्च न्य-
विश्रन् स्वस्वकार्येषु निविशन्ते । सूर्येऽदिते केचनपुरुषा अग्निहोत्रादिकंकुर्वन्ति केचन देवता
विषयं स्तोत्रं कुर्वन्ति पश्वादयस्तृणादिभक्षणार्थं सर्वत्रसञ्चरन्ति । न्यविशन् निपूर्वादिशतेर्ल-
ङि व्यत्ययेन परस्मैपदं बहुलंछन्दसीतिरुद्धागमः ॥ १२ ॥

पञ्चमेहनि षडगशसे देवं देवमिव वैश्वदेवस्तृचः सन्निवञ्च—देवदेवंवोवसे देवदेवं गृह-
दुगायिषेवचइति ।

तत्र मथया सक्ते त्रयोदशी—

देवदेवंवोवसेदेवदेवमग्निष्टये ।

देवदेवंहुवेमवार्जसातयेगृणन्तोद्विष्याधिषा ॥ १३ ॥

देवमहदेवम् । वः । अवसे । देवमहदेवम् । अग्निष्टये । देवमहदेवम् ।
हुवेम । वाजसनातये । गृणन्तः । देव्या । धिया ॥ १३ ॥

वयं देव्या द्योतमानया धिया स्तुत्या गृणन्तः स्तुवन्तः सन्तोवोयुष्माकमध्ये देवदेवं दी-
प्यमानं देवं अयस्ते कर्मरक्षणायाह्वयाम । अनुक्रमेणाह अग्निष्टये अग्निलपितप्राप्त्यर्थं च देवं-
देवं वयमाह्वयाम तवोवाजसातये अजलाभाय हुवेम आह्वयाम ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

देवासोहिष्मामनवेसमन्यवोविश्वेसाकंसरातयः ।
तेनोअद्यतेअपरंतुचेतुनोभवन्तुवरिवोविदः ॥ १४ ॥

देवासः । हि । स्म । मनवे । सधर्मन्यवः । विश्वे । साकम् ।
सहरातयः । ते । नुः । अद्य । ते । अपरम् । तुचे ।
तु । नुः । भवन्तु । वरिवः । विदः ॥ १४ ॥

समन्यवः समानमनसः यद्वा संग्रामेषु शत्रुहननार्थं समानक्रोधयुक्तः विश्वे सर्वेष्व दे-
वासोहिष्म मरुदादयोदेवाः सत्त्व मनवे एतन्नामकाय ऋषये मर्त्यं साकं सह पुण्यदेव सरातयः
धनादिदानेन सहिताभवन्तु । पुनरपि प्रार्थयते देवाः नोस्माकं अयास्मिन्दिने अपरश्च किंच-
हृना सर्वेषु दिवसेषु धनदातारोभवन्तु । न केवलमस्मारुयेन किंतु तुषे वृत्तिम्यपत्यनाम तुजिपि-
जिहिंसादाननिकेतनेषु तोजयति हिनस्ति पितुर्दुःखादिकमपि तुक् पुत्रः वस्ये नोस्माकं पु-
त्राय तु क्षिप्रं वरिवोविदः वरणीयस्य धनस्य संप्रयितारोभवन्तु ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

प्रवःशंसाम्यद्रुहःसंस्यउर्पस्तुतीनाम् ।
नतंभूर्तिर्वरुणमित्रमर्त्ययोवोधामम्योविधत् ॥ १५ ॥

प्र । वः । शंसामि । अद्रुहः । समस्ये । उर्पस्तुतीनाम् । न । तम् ।
भूर्तिः । वरुण । मित्र । मर्त्यम् । यः । वः । धामस्यः । अविधत् ॥ १५ ॥

हे विश्ववेदसः सर्वधनाः हे देवा नमस्युरजमिच्छन् मनुरहं वोयुष्मद्विषयामुपस्तुविम-
 न्यामिव अदृष्टपूर्वामिवस्थितां कैश्चिदप्यरुतामित्यर्थः तादृशीमुपस्तुतिमिदाहि हिरवधारणे इ-
 दानीमेवोपासुक्षि उपासुजामि करोमीत्यर्थः । किमर्थं वोयुष्मत्संबन्धिनो वामस्य वननीयस्य
 इदा इदानीमेव भक्तये संभजनाय आभ्यासेत्यर्थः । असृक्षीति सृजेर्लुङिरूपम् पादादित्वाद्-
 निघातः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

उदुष्यवःसवितासुप्रणीतयोस्थादूर्ध्वोवरेण्यः ।

निहिपादश्चतुष्पादोअर्थिनोर्विश्रन्पतयिष्णवः ॥ १२ ॥

उत् । ऊँ इति । स्यः । वः । सविता । सुप्रणीतयः । अस्थात् ।

ऊर्ध्वः । वरेण्यः । नि । हिपादः । चतुःस्पादः । अर्थिनः ।

अविश्रन् । पतयिष्णवः ॥ १२ ॥

हे सुप्रणीतयः शोभनप्रणीतिः स्तुतिः शोभनप्रणयनाः शोभनस्तुतयोमरुतः वोयुष्माकं
 मध्ये ऊर्ध्वः ऊर्ध्वगन्ता वरेण्यः सर्वैर्वरेणीयः संभजनीयः स्यः सप्तविदा सर्वस्य स्वकर्मणि
 मेरकः एतन्नामकः सदेवः यदा उदस्थात् स्ववेजसा उदतोभूत् तदा अर्थिनः द्विपादः पादद्वय-
 युक्ताः पुरुषाः चतुष्पादः पादचतुष्टययुक्ताश्चाश्वादयः पतयिष्णवः पवनशीलाः पक्षिणश्च न्य-
 विश्रन् स्वस्वकार्येषु निविशन्ते । सूर्येऽदिते केचनपुरुषा अधिहोत्रादिकं कुर्वन्ति केचन देवता
 विषयं स्तोत्रं कुर्वन्ति ऋचादयस्त्वष्टादिभक्षणार्थं सर्वशसश्चरन्ति । न्यविशन् निपूर्वादिशतैर्ल-
 ङि व्यत्ययेन परस्मैपदं बहुललृन्दसीतिरूढागमः ॥ १२ ॥

पञ्चमेहनि प्रवणशस्ते देवं देयमिनि वैश्वदेवस्तुतः सन्वितश्च—देवदेवंवोवसे देवदेवं बृह-
 दुगापिपेवचइति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते त्रयोदशी—

देवदेवंवोवसेदेवदेवमृमिष्टये ।

देवदेवंहृवेमवाजसानयेगृणन्तोदेत्याधिया ॥ १३ ॥

देवम्देवम् । वः । अवसे । देवम्देवम् । अग्निष्टये । देवम्देवम् ।
हुवेम् । वाजसातये । गृणन्तः । देव्या । धिया ॥ १३ ॥

वयं देव्या द्योतमानया धिया स्तुत्या गृणन्तः स्तुवन्तः सन्तोषोपुष्पाकमध्ये देवदेवं दी-
प्यमानं देवं अवसे कर्मरक्षणायाह्वयाम । अनुक्रमेणाह अग्निष्टये अभिलषितपात्पर्यय देवं-
देवं वयमाह्वयाम ततोवाजसातये अञ्जलाभाय हुवेम आह्वयाम ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

देवासोहिष्मानमनवेसमन्यवोविश्वेसाकंसरातयः ।
तेनोअद्यतेअपरंतुचेतुनोभवन्तुवरिवोविदः ॥ १४ ॥

देवासः । हि । स्म । मनवे । सऽमन्यवः । विश्वे । साकम् ।
सऽरातयः । ते । नः । अद्य । ते । अपरम् । तुचे ।
तु । नः । जवन्तु । वरिवः । विदः ॥ १४ ॥

समन्यवः समानमनसः यद्वा संग्रामेषु शत्रुहननार्थं समानकोपयुक्ताः विश्वे सर्वेऽव दे-
वासोहिष्म मरुदादयोदेवाः सल्लु मनवे एतन्नामकाय ऋषये वरुणं साकं सह युगपदेव सरातयः
धनादिदानेन सहिताभवन्तु । पुनरपि प्रार्थयते तेदेवाः नोस्माकं अपास्मिन्दिने अपरञ्च किय-
हुना सर्वेषु दिवसेषु धनदातारोभवन्तु । न केवलमस्माकमेव किंतु तुचे तुमित्यपत्यनाम तुजिपि-
निहिंसादाननिकेतनेषु तोजयन्ति हिनस्ति पितुर्दुःखादिकमिवि शुक् पुत्रः तस्मै नोस्माकं पु-
त्राय तु सिद्धं वरिवोविदः वरणीयस्य धनस्य संप्रियावारोभवन्तु ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

प्रवःशंसाम्यद्गुहःसंस्यउपस्तुतीनाम् ।
नतंधूर्तिर्वरुणमित्रमर्त्ययोवोधामम्योविधन ॥ १५ ॥

प्र । वः । शंसामि । अद्गुहः । संस्ये । उपस्तुतीनाम् । न । तम् ।
धूर्तिः । वरुण । मित्र । मर्त्यम् । यः । वः । धामस्यः । अविधत् ॥ १५ ॥

हे मियक्षत्राः शीणयितृवजाः देवाः सूर्ये सर्वस्य स्वस्वकर्मणि प्रेरके सवितरि उद्यति उदच्छतिसति अयास्मिन्दिने यद्यदा ऋतं कल्याणभूतं गृहं दध धारयत दधातेति मध्यमव-
हुवचनेरूपम् । यद्यदा हे विश्ववेदसः सर्वधनादेवाः निधुचि निधुचिर्गत्यर्थः सूर्यस्य निधोचने
निधुरां गमने सायमित्यर्थः तस्मिन् धारयथ । यद्वा प्रनुधिवस्य प्रबोधने प्रातःकाळे । यद्वा
दिवः सूर्यवेजसा दीप्यमानस्याहो मध्यन्दिने मध्ये धनं मनवे धत्तेत्युत्तरत्रयसंबन्धः ॥ १९ ॥

अथ विशी-

यद्वाभिपित्वेअसुराऋतंयतेछर्दिर्येमविदाशुपे ।

वयंतहोवसवोविश्ववेदसउपस्थेयाममध्यआ ॥ २० ॥

यत् । वा । अ॒भि॒ऽपि॒त्वे । अ॒सु॒रा । ऋ॒तम् । य॒ते ।

छ॒र्दिः । ये॒म । वि । दा॒शु॒पे । व॒यम् । तत् । वः । व॒स॒वः ।

वि॒श्व॒ऽवे॒द॒सः । उ॒प॒ । स्ते॒याम् । म॒ध्ये । आ ॥ २० ॥

हे असुराः माताः संग्रामे आपानां क्षेप्तारोवा देवाः यद्वाभिपित्वे अस्पयसं प्रति युष्मा-
कं अभिमाप्तौ ऋतं सत्यभूतं यज्ञं यत्वे इणः शतरि रूपम् । गच्छते दाशुपे हवीपिदक्षवते यजना-
नाम यच्छर्दिः उच्छर्दिर्दिमिदेवययोः दीप्यतेनेनेति छर्दिस्तेजः यद्वा छर्दति दीप्यन्तेष्वेति छर्दि-
गृहं तव गृहं तेजोया नियम प्रयच्छथ यथेवं सूर्यं कुरुष तर्हि वयं हे वसवः स्तोत्राणां धना-
दिभिराच्छादयितारः यद्वा शत्रूणां विवामयितारो विश्ववेदसः सर्वधनाः सर्वज्ञानाया हे
देवाः वीर्युपमत्तंयन्वि तत्कल्याणं गृहं यत्रचर्थे द्वितीया भवद्भिः प्रतस्य गृहस्य मध्ये
उपस्थेयाम उपतिष्ठेम युष्मान् हविर्भिः पूजयेम निधवेगशीर्दिडि डिडचागिप्पडित्यप्पत्य-
यः ॥ २० ॥

अथेर्विगी-

यदयसूरउर्दितेयन्मध्यन्दिनआनुचि ।

यामंधत्यमनयेपिश्ववेदसोजुहानायप्रचेतमे ॥ २१ ॥

यत् । अ॒य । स॒र्ग । उ॒र्द॒ऽते । यत् । म॒ध्य॒न्दि॒नि ।

आ॒नु॒चि॒ । वा॒मम् । ध॒त्य । म॒न॒ये । वि॒श्व॒ऽवे॒द॒सः ।

जु॒हा॒नाय॒ । प्र॒ऽचे॒त॒से ॥ २१ ॥

हे विश्ववेदसः सर्वतोव्यापधनाः हे देवाः यद्यदा अयेदानीं सरे सूर्ये उदिते सति य-
द्यदा मध्यन्दिने दिवसस्य मध्ये यदा आतुचि आतुचिर्गमनार्थः सूर्यस्य आनिमोचने साय-
मित्यर्थः जुहानाम अग्नौ हवींषि जुह्वते अवपव प्रचेतसे प्ररुष्टज्ञानाय मनवे एतन्नामकाय ऋ-
षे मसं दामं वननीयं धनं धत्थ घत्त तद्वृणीमहइत्युत्तरत्रसंबन्धः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशो-

वृषंतर्हःसम्राजआवृणीमहेपुत्रोनबहुपाच्यम् ।
अश्यामतदादित्याजुहंतोहविर्येनवस्योनशामहै ॥ २२ ॥ ३४ ॥
व्यम् । तत् । वः । सम्राजः । आ । वृणीमहे । पुत्रः ।
न । बहुपाच्यम् । अश्याम् । तत् । आदित्याः । जुहंतः ।
हविः । येन । वस्यः । अनशामहै ॥ २२ ॥ ३४ ॥

हे सम्राजः सम्यग्दीप्यमानाः देवाः पुत्रोऽन एकवचनं छान्दसं युष्माकंपुत्राश्च स्थिताः पुत्रा
यथा वितृभिः पोष्याः तद्वत् युष्माभिः पोष्या वयं । बहुपाच्यं बहुभिर्योग्यं वोयुष्मत्सम्बन्धि वद्धनं
आवृणीमहे संभजामः । तथा हविः जुहंतः यामं कुर्वतोवयं हे आदित्याः वद्धनं अश्याम प्रा-
मुयाम । येन धनेन वस्यः वसीयः अविशयेन वस्यमावपनशामहै अभ्रवामहै प्रामुमः । अग्नौते-
र्लोदि व्यत्ययेन श्रम् प्रत्ययः ॥ २२ ॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये चतुर्त्विशोऽष्टकः ॥ ३४ ॥

येत्रिशतीति पञ्चर्वमष्टमं सूक्तम् अत्रानुक्रान्तम्-येत्रिशतिपञ्चोपान्त्या पुरवप्यिगि-
ति । मनुर्ऋषिः प्राग्वत्सपीयपरिभाषया गायत्रीछन्दः उपान्त्यापुरवप्यिक् पूर्ववद्विश्वेदेवादेवता ।
एतौपेछन्दोमे वैश्वदेवशस्ते येत्रिशतीत्येतत्सूक्तं वैश्वदेवनिविद्धानम् सूत्रित्वं च-येत्रिशतीदिवै-
श्वदेवमिति ।

तत्र प्रथमा-

येत्रिशतित्रयस्पुरोदेवासांजर्हितासंदन् ।
विदन्तर्हहितासनन् ॥ १ ॥

ये । त्रिंशति । त्रयः । परः । देवासः । बर्हिः । आ ।

असन्दन् । विदन् । अहं । द्विता । अस्तनन् ॥ १ ॥

मनुराह विंशति विंशत्संख्यायाः परः परस्ताच्चयः त्रयस्त्रिंशदेवताइत्यर्थः ये देवासो देवाः बर्हिः अस्मदीययज्ञसंबन्धिनि बर्हिषि हविःस्वीकरणार्थमासदन् आसीदन् । अहं अथानन्तरं विदन् ते देवा अस्मान् हविषां पदावृणिति जानतु । तवः द्विता द्विधा द्विपकारमसमन् अस्मभ्यं धनं पश्वादिकञ्च प्रयच्छन्तु । यद्वा द्विता द्वैषं अनेन पौनःपुन्यं लक्ष्यते पुनःपुनरस्मभ्यं धनादिकं ददत्वित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

वरुणो मित्रो अर्यमा स्मद्रातिपाचो अग्रयः ।

पत्नीवन्तो वषट्कृताः ॥ २ ॥

वरुणः । मित्रः । अर्यमा । स्मद्रातिस्तच्चः ।

अग्रयः । पत्नीवन्तः । वषट्कृताः ॥ २ ॥

वरुणो वरणीयः संभ्रजनीयः मित्रः स्तोत्राणां यष्टूणां च धनादिदानेन मित्रभूतः अर्यमास्तोत्र-
कारिणो यत्नं प्रापयन् यद्वा सततं गच्छन् एतन्नामकास्तपो देवाः स्मद्रातिपाचः स्मद् सुमद्
शोभना रातिर्हवि प्रदानं येषामस्तीति स्मद्रातयो यजमानाः धान् सचन्ते धनादिप्रदानेन सेवते
इति तथोक्ताः । यद्वा कल्पार्णं यथा भवति तथा हविषा दातुम् सचन्त इति । ते तादृशाः पत्नीव-
न्तो देवपत्नीसहिता अग्रयः अंगनशीलाः नामाविधा अग्रयः वषट्कृताः मया सोमस्यामिषी
हीनोपडित्यादिना स्वाहाकृताः सुहुता इत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

ते नो गोपा अपाच्यास्त उदृक्त इत्थान्यक् ।

पुरस्तात्सर्वया विशा ॥ ३ ॥

ते । नः । गोपाः । अपाच्याः । ते । उदृक् । ते । इत्था ।

न्यक् । पुरस्तात् । सर्वया । विशा ॥ ३ ॥

ते वरुणादयोदेवाः सर्वया सर्वेण विशा अनुचरवर्गेण सह अपाच्याः अपाची प-
तीची ततोतोस्माकं गोपाः गोपायितारोभवन्तु तएव उदक् उदीच्याः अथैर्लुगिति
पञ्चम्यर्थे विहितस्यास्तातेर्लुक् ततोप्यस्माकं रक्षकाभवन्तु । इत्येति शब्देन ऊर्ध्वा दिशं
दक्षिणां च निर्दिशति इत्यमनेन पूर्वोक्तेन प्रकारेण ऊर्ध्वाया दक्षिणस्याश्च दिशः ते-
देवाः अस्माकं पापयितारोभवन्तु तथा न्यक् नीच्यादिशः अत्रापि पूर्ववदस्तातेर्लुक्
अभःस्थादेवा अपि अस्माकं वातारोभवन्तु । किंच पुरस्तात्पाच्यादिशश्च तेदेवा अस्माकं गो-
पायितारोभवन्तु ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

यथावशान्तिदेवास्तथेदं सत्ते देवां न किरामिनत् । अरांवाचनमर्त्यः ॥ ४ ॥

यथा । वशान्ति । देवाः तथा । इत् । असत् । तत् । एषाम् ।
नकिः । आ । मिनत् । अरांवा । चन । मर्त्यः ॥ ४ ॥

देवाद्योतमानाः सर्वदेवाः यथा वशान्ति यथा कामयन्ते वशकान्तौ सम्प्रसारणाच्चे-
ति पूर्ववत्पस्य छन्दसिविकल्पितत्वाद्याणादेशः । तथैव यथा उशान्ति तथैव असत् तद्ग-
वत्येय । तदेवाह एषां देवानां तत्कामनं नकिर्नकश्चिदपि मिनत् हिनस्ति नीह् हिंसायां
छेदित्वम् मीनावेर्निगमइतिह्रस्वत्वम् । कथं देवानामभिलषितं तथाभवतीतिचेत् तदाह-अ-
रावा यदि देवाः कस्यचिदप्यदातारं मनुष्यं कामयेरन् तदा अरावा अदाता चनेत्यप्यर्थं
अदातापि मर्त्योमनुष्यः उशान्त्योदेवेष्वोहर्षीणि प्रयच्छति तस्मान्तेषां यत्कामनं तत्तथा
भवत्येवेत्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

समानांसस्रृष्टयः सप्तद्युम्नान्येषाम् ।

सप्तोअधिश्चिर्योधिरे ॥ ५ ॥ ३५ ॥

समानाम् । सप्त । ऋष्टयः । सप्त । द्युम्नानि । एषाम् ।
सप्तो इति । अधि । श्रियः । धिरे ॥ ५ ॥ ३५ ॥

अत्र पुरातनीकथा इन्द्रसामानं पुत्रमिच्छन्त्याः दितोर्गर्भस्म्य केनचित्कारणेन इन्द्रेण सप्तधा-
भिन्नत्वात् सप्तर्भः सप्तगणात्मकोभवत् ततोमरुतः संपन्नाः । सप्तगणावेमरुतइति श्रुतेः । एषा कथा
इदं पित्रेमरुतामुच्यतेवर्चइत्यस्मिन्वर्गे । सप्तपञ्चेनाश्रयधायि । तथाचास्याऋकोयमर्थः—सप्तार्गा म-
रुतांगणानां सप्त सप्तसंख्याका ऋषय आयुधविशेषाविभिन्नाः सन्ति तथा सप्तसंख्याकानि घुम्ना-
नि घोटमानानि कुंडलादीन्याभरणानि घुम्नान्पन्नानिवा एषां गणानां विभिन्नानि सन्ति ततः
सप्तमरुतांगणाः सप्तो सप्तैव सप्तविधाऋभ्यः सकलादीदीः अधिधिरे परस्परमधिकंदधिरे ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये पञ्चविंशोवर्गः ॥ ३ ५ ॥

बभुरेकइति दशर्चं नवमं सूक्तं मरीचिपुत्रः कश्यपो वैवस्वतोमनुर्वा ऋषिः । तथाचा-
नुक्रम्यते—बभ्रुर्दशकश्यपोवा मारीचो द्वैपदमिति । दशापिद्विपदा विंशत्यक्षराविराजः पूर्ववद्विश्वे-
देवादेवता । तृतीयेछन्दोमे वैश्वदेवशस्त्रे वैश्वदेवसूक्तात्पूर्वमेव द्वैपदंसूक्तं शंसनीयम् । सूक्त-
तेहि—बभुरेकइतिद्विपदासूक्तानिपुरस्ताद्वैश्वदेवसूक्तानामिति ।

तत्र प्रथमा—

बभुरेकोविपुणःसूनरोयुवाअयंकेहिरण्ययम् ॥ १ ॥

बभुः । एकः । विपुणः । सूनरः । युवा । अञ्जि ।

अङ्गे । हिरण्ययम् ॥ १ ॥

अत्र दशानामृचां किञ्चित्दल्लिगात् पृथक्देवताः अत्र प्रथमायां बभुः इत्यनेन सोमो-
भिधीयते । सोम्यंबभ्रुमाटभेतैर्यादिपुदष्टत्वात् । बभ्रुर्बभ्रुवर्णः सर्वलतादिषु परिपक्वः । यद्वा दुग्धञ्च
धारणपोषणयोः कुप्रश्नेति कुप्रत्ययः सर्वस्य सुधामयैः किरणैः वावदुदते चन्द्रमसि दुःखोप-
शमनानि पुष्टानिखलु । तादृशः विपुणः विष्वग्भवनः सूनरः सुमु रात्रीणां नेता रात्रयश्चन्द्रनेतृकाः
खलु । एतादृशोयुवा प्रतिदिवसमाविर्भूतत्वाचरुणः एकोदेवः सोमः हिरण्ययं हिरण्यमं अञ्जि
अभिव्यज्यते प्रकाशयतेनेनेति अञ्जि आभरणं अभिव्यक्तिसाधनं कुंडलमुकुटादिकं स्वशरीर-
मङ्के अभिव्यज्यति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

योनिमेकआससाद्योतनोन्तर्देवेषुमेधिरः ॥ २ ॥

योनिम् । एकः । आ । समाद । द्योतनः ।

अन्तः । देवेषु । मेधिरः ॥ २ ॥

अत्र योनिमिति लिङादग्निरुच्यते । अग्नयेयुहयवेइत्यादिषु दृष्टत्वात् । देवेषु देवानामन्त-
र्मध्ये द्योतनः स्वतेजसा दीप्यमानो मेधिरोमेधावी अथवा मेधाकाक्षिणां स्तोत्राणां मेधा दा-
तृत्वेन मेधायुक्तः एवंविधएकोमिः एवं स्थानभूतमाहवनीयादिकं आससाद् हविःस्वीकरणा-
र्थमासीदिति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

वाशीमेकोविमर्तिहस्तआयसीमुन्तर्देवेषुनिधुविः ॥ ३ ॥

वाशीम् । एकः । विमर्ति । हस्ते । आयसीम् ।

अन्तः । देवेषु । निधुविः ॥ ३ ॥

देवेष्वन्तर्देवानामध्ये द्योतमानः निधुविः निधत्ते स्थाने वर्तमानः यद्वा निदरां गमन-
मस्यात्सीति निधुविः सर्वदागच्छन् अथवा संग्रामेषु शत्रूणां पुरवोविशयेन स्तैर्षवान् एतादृ-
शः एकस्त्वष्ट्रनामकोदेवः आयसीं अयोमयधारां वाशीं वाभृशब्दे शब्दयत्याक्रन्दयति शत्रू-
ननेपेति वाशी तक्षणाघनं कुठारः तं स्वकीयहस्ते विमर्ति धारयति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

वज्रमेकोविमर्तिहस्तआहिततेर्नवृत्राणिजिघ्रते ॥ ४ ॥

वज्रम् । एकः । विमर्ति । हस्ते । आहितम् ।

तेर्न । वृत्राणि । जिघ्रते ॥ ४ ॥

अत्र वज्रलिङ्गादिन्द्रदेवता एकइन्द्रः आहितं स्वकीयहस्ते निहितं वज्रमेतन्नायकमा-
युधं विमर्ति धत्ते सप्रेङ्गस्तेन निहितेन वज्रेण वृत्राणि अपापावरकाणि रक्षांसि पापानि
वा जिघ्रते भक्षं हन्ति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

तिग्ममेकोविमर्तिहस्त आयुधं शुचिरुजलापभेपजः ॥ ५ ॥

तिग्मम् । एकः । विमर्ति । हस्ते । आयुधम् ।

शुचिः । उपः । जलापभेपजः ॥ ५ ॥

अत्र जलापभेपजइत्यनेन रुद्रोभिधीयते शुचिः शुच दीप्तौ सर्वतः स्वतेजसा दीप्यमानः यदा शुच शोके शत्रूणां शोचयिता दुःखयिता अतएव उग्रः उदूर्णबलः जलापभेपजः रोगान्-
नयनेन सुखकरभैषज्यवान् यदा स्तोतृणां दुःखरूपसंसारोच्छेदेन सुखकारिभिमग्नः । मधमोदै-
व्योभिपगित्यादिश्रुतिभिरस्वभिमपक्त्यभूयते । तादृशएकोरुद्रः तिग्मं तीक्ष्णधारं आयुधं आयु-
ध्यति सम्प्रहरति शत्रून्नेनेति आयुधं पिनाकः तं स्वकीये हस्ते विमर्ति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

पृथएकः पीपाय तस्करो यथोत्पवेदनिधीनाम् ॥ ६ ॥

पृथः । एकः । पीपाय । तस्करः । यथा ।

एषः । वेदः । निधीनाम् ॥ ६ ॥

पृथइतिङ्गिणेन पूषा निगद्यते । संपूषन्ध्वनस्तिरेत्यादिपुष्टत्वात् । एकः पूषनामकोदेवः पथः
मार्गान् पीपाय प्यायतिर्वधनकर्माणि अत्र रक्षणार्थः ये अग्निहोत्रादिकर्मकुर्वन्ति तेषां स्वर्गमार्गं ।
ये दुष्कृतं कर्म कुर्वन्ति तेषां यातनामार्गं च रक्षति । उभयेषां मार्गविपर्ययोपया नमसति तथा
पालयतीत्यर्थः । एषसोमं पूषा निधीनां पृथिव्यां निहितानि धनानि वेद वेति । ज्ञात्वा स्तोतृणां
तानि ददातीत्यर्थः । तत्रदृष्टान्तः—तस्करो यथा चोरः पथिगच्छतां पुरुषाणां धनहरणार्थं मार्गं
रक्षति तथाच सचोरः गृहे निहितानि ज्ञात्वा तदाहत्य तस्य सहायेभ्यो यथा तानि ददाति व-
द्व ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

त्रीण्येकं उरुगायो वित्रक्रमेयत्रिदासो मदन्ति ॥ ७ ॥

त्रीणि । एकं । उरुगायः । वि । चक्रमे । यत्र । देवासः । मदन्ति ॥ ७ ॥

उरुगायोविचक्रमइति पदलिङ्गाद्विष्णुरुच्यवे उरुगायः उरुभिर्बहुभिर्गातव्यः यदा बहुषु देशेषु गत्वा बहुकीर्तिर्वा सर्वान् शत्रून् स्वसामर्थ्येन शब्दयत्पाकन्दयतीति वा उरुगायः एतादृश-
एकोसहायो विष्णुः त्रीणि पदानि भुवनानि विचक्रमे साधु पादेन विक्लान्तवान् वेः पाद्विहर-
णे इति क्रमतेः आत्मनेपदम् । यत्र येषु लोकेषु देवासः इन्द्रादयो देवाः मदन्ति यजमानदत्तैर्ह-
विर्भिर्माघन्ति तानि विचक्रमइत्यन्वयः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

विमिर्द्वाचरतएकयासहप्रवासेर्ववसतः ॥ ८ ॥

विमिः । द्वा । चरतः । एकया । सह । प्र । प्रवासाद्वैव । वसतः ॥ ८ ॥

एकयासहेति लिङ्गात् अग्निनावभिधीयेते द्वा द्वौ द्वितस्तस्योपेतावसिनौ विमिः वीग-
त्पादिषु किं छान्दसोह्रस्वः गमनसाधनेः अरवैः चरतः सञ्चरेते किञ्च इमावसिनी एकया
सयोरित्यया ताभ्यां स्वयं वृतया स्त्रिया सह प्रवसतः प्रवासं सर्ववगमनं कुरुतः । प्रवासे दृष्टान्तः—
प्रवासेव यथा प्रवासिनौ द्वौ पुरुषौ एकया स्त्रिया सह प्रवसतः तद्वत् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

सदोद्वाचक्रातेउपमादिविसृष्टाजासर्पिरासुती ॥ ९ ॥

सदः । द्वा । चक्राते इति । उपमा । द्विवि । सम्राज्या ।

सर्पिरासुती इति सर्पिः आसुती ॥ ९ ॥

सम्राजाविति लिङ्गेन मित्रावरुणावभिधीयेते उपमा उपमा परस्परं स्वकांत्योपमानभूतौ
यदा उपमीयते आभ्यां सर्वमिति उपमौत्सर्वस्य एवावेव सम्राजा सम्राजौ सम्यग्दीप्यमानौ स-
र्पिरासुती सर्पिर्घृतमाभ्यामासृपयेइति सर्पिरासुती घृतहविष्कौ द्वा द्वौ मित्रावरुणौ दिवि यजो-
के सदः सीदन्त्यनेति सदः स्थानं तच्चक्राते अकार्षाम् ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

अर्चतएकेमहिंसाममन्वततेनसूर्यमरोचयन् ॥ १० ॥ ३६ ॥

अर्चन्तः । ऐकं । मंहि । सामं । मन्वत ।

• तेन । सूर्यम् । अरोचयन् ॥ १० ॥ ३६ ॥

अर्चन्तः देवान् प्रजयन्तः एके केचनात्रयः महि महत् साम मन्वत उच्चारयन्तीत्यर्थः । तादृशा अत्रयः तेनोक्तेन साम्ना सूर्यं अरोचयन्दीपयन् तएवात्र देवता ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये पर्वांशोवर्गः ॥ ३६ ॥

नहिवइति चतुर्लक्षं दशमं सक्तं आद्याभाषत्री द्वितीयापुरउष्णिक् तृतीयाबृहती चतुर्थ्यनुष्टुप् मनुर्वैवस्वतऋषिः पूर्ववद्विश्वेदेवादेवता । तथाचानुक्रान्तम्—नहिवश्चतुर्लक्षपुरउष्णिग् बृहत्पनुष्टुबन्तमिति । विनियोगस्तु लिङ्गादवगन्तव्यः ।

तत्र प्रथमा

नहिवोअस्त्यर्भकोदेवासोनकुमारकः । विश्वेसतोमहान्तइत् ॥ १ ॥

नहि । वः । आसि । अर्भकः । देवासः । न । कुमारकः ।

विश्वे सतःमहान्तः । इत् ॥ १ ॥

हे देवासोदेवाः वोयुष्माकमध्ये अर्भकोनसस्ति शिशुनास्ति तथा न कुमारकः युष्माकं मध्ये कुमारोपिनास्ति । किन्तु सर्वे यूयं सययसोनित्यतरुणाभवथ । एतदेव प्रतिपादयति विश्वे सर्वे देवाः यूयं सतोमहान्तइत् सर्वस्माद्विद्यमानात् पृथिव्यामपिमे महान्तः ते सतोमहान्तइत्युच्यन्ते तस्माद्युष्माकमर्भको कुमारोपि नास्तीत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

दतिस्तुतासोअसथारिशादसोयेस्यत्रयश्चात्रिशच्च ।

मनेर्दिवायज्ञियासः ॥ २ ॥

दति । स्तुतासः । असथ । रिशादसः । ये । स्थ । त्रयः ।

च । त्रिशात् । च । मनोः । देवाः । यज्ञियासः ॥ २ ॥

हे रिशादसः रिशवां हिंसतामसितारो हे मनोर्भक्षिपासः मनुनामकस्य मम यत्तार्हा हे देवाः ये यूयं त्रयः त्रिसंस्थाकाः त्रिशाच्च त्रिशत्संस्थाकाः त्रयस्त्रिंशदेवताः स्थ भवथ अर्भ-

त । ते यूयमिति इत्यमनेन प्रकारेण स्तुतामः अस्य मया मनुना स्तुतामवथ अस्तेऽहं छान्द-
सोलुगभावः । यद्वा अस्येति कान्त्यर्थः इत्थं स्तुतापूर्णं हवींषि काममध्वम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

तेनंस्त्राध्वर्त्तवत्तत्तत्तनोअधिवोचत ।

मानःपथःपित्र्यान्मानवादाधिदूरनैष्टपरावर्तः ॥ ३ ॥

ते । नः । आध्वम् । ते । अवत् । ते । ऊँ इति । नः । अधि । वोचत् ।
मा । नः । पथः । पित्र्यात् । मानवात् । अधि । दूरम् । नैष्ट । परावर्तः ॥ ३ ॥

हे देवाः ते यूयं नोस्मान् आध्वं वाधकेभ्यो रक्षोभ्यस्तमध्वं ते यूयं अवत् धनादि-
प्रदानिरस्मानक्षत तेऽवदेवा नोस्मानधिवोचत अधिकंजवन्तः कर्मकारिणो धनादिमन्तश्च भव-
न्त्विति यूयं व्रत । किंच हे देवाः मानवात् पित्र्यात् मनुः सर्वेषां पिता तदजामतात् परावत्तः
पिता मनुर्दूरमार्गं चक्रे तस्मात्पथोमार्गान्नोस्मान्मानैष्ट मा नयव अपनयनं माकुरुतेत्यर्थः सर्वदा
व्रतचर्यामिहोवादिकर्माणि येन मार्गेण भवन्ति तमेवास्मान्नयव । किन्तु दूरं यत्तद्विविक्तो-
विप्रकृष्टमार्गोऽस्ति तस्मादधि अधिकमित्यर्थः अस्मानपनयव ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

येदेवासहस्रस्थनविश्वेवैश्वानराउत ।

अस्मभ्यंशर्मसप्रथोगवेश्वाययच्छत ॥ ४ ॥ ३७ ॥

ये । देवाःसः । सह । स्थनं । विश्वे । वैश्वानराः । उत । अस्मभ्यम् ।
शर्म । सप्रथः । गवे । अश्वाय । यच्छत ॥ ४ ॥ ३७ ॥

हे देवासोदेवाः उवापिच वैश्वानराः त्रिवे सर्वे नरः कर्मनारोऽध्वर्त्तादपोमस्य सवि-
श्वानरो यतः तस्मिन्तोमादिहवींषि स्वीकर्तुंभवाः प्रादुर्भूताः श्रवार्थे अणुप्रत्ययः यद्वा वैश्वा-
नरोऽग्निः देवानां वन्मुखत्वात् तस्य संबंधिनोऽग्निरेतर्वेदेवापूर्णं इहास्मिन्नस्मदीये यतो स्थन हवीं-
ष्प्रादानुं भवथ । ततः सप्रथः प्रथपरयाने सर्वतः प्रसिद्धं सर्ववृक्षयुतमंवा शर्म शृणाति हिन-

स्ति दु सविति शर्म सुतं तदस्मज्यं प्रयच्छतं तथा गवे अस्मदीयेभ्यो यज्ञसाधनभूतेभ्यो गो-
भ्यः अश्वाय शर्म सुत प्रदत्त ॥ ४ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये सप्तत्रिंशोवर्गः ॥ ३७ ॥

॥ इति अष्टमे षण्डले चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

पञ्चमेऽनुवाके द्वादशसूक्तानि तत्र योयजावीत्यष्टादशर्चं प्रथमं सूक्तं वैवस्वतमनुर्ऋषि-
नवमीचतुर्दश्यामनुष्टुभौ पञ्चदश्याद्याश्चतस्रः एकयः दशमीपादनिचृद त्रयः सप्तका पा-
दनिचृदिति तल्लक्षणात् शिष्टाष्टकादशप्राग्वत्सप्तपरिभाषया गायत्र्यः आद्यास्तु चतस्रस्तु यज्ञ-
ततोयजमानप्रशसाच्च स्तूयते अतस्तद्देवताकाः यादंपती इत्याद्यास्तु पञ्चम्यादिषु दपतीप्रशस्येवे
अतस्तद्देवताकाः अथशिष्टास्तु नवस्तु दपत्योराशिषः प्रतिपाद्यन्ते अतस्ता एव देवताः । तथाचानु-
क्रम्यते—योयजातिङ्मनावेज्यास्तवोयजमानप्रशसाच्च येत्यादिपञ्चदम्पत्योः शिष्टास्तदाशिपोनु-
ष्टुप् चतुष्पङ्क्त्यर्णा नवम्यनुष्टुप् दशमीपादनिचृदिति ।

तत्र प्रथमा—

योयजाति॒यजा॑त॒इत्सु॑न॒वंच॑प॒चाति॑च ।

ब्र॒ह्मेदि॑न्द्रं॒स्यचा॑कनत् ॥ १ ॥

य । यजाति । यजति । इत् । सुनवत् । च । पचाति ।

च । ब्रह्मा । इत् । इन्द्रस्य । चाकनत् ॥ १ ॥

योयजमान सल्लयजाति मार्गकरोति हविर्भिर्देवान्पूजयति सवेवेभ्योलङ्घधनादिकः सन्
यजातइत् पुनरधीष्टप्राप्तये देवेभ्योहवीषिप्रयच्छत्येव । तथा स एव यजमान सुनवच्च सोमाभि-
पय करोतिच स एव पचातिच पशुपुरोडाशादिकं पचतिच सर्वत्र यजादिषु लेट्यडागमः स यजमानः
इन्द्रस्य वत्सा वत्सणि इदवधारणे इन्द्रसम्बन्धीनिस्त्वोवाण्येव चाकनत् पुन पुनः कामयते क-
नते कान्यर्थायइत्किं अस्यासाव छादसम् वतोलेट्यडागमः । अवयवागे यजमानो धनादित्-
गतइति यज्ञप्रशसा स एव दृष्टव्यः सन् सोमाभिपवादीन्करोतीति यजमानप्रशंसा ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

पुरो॒क्ताशं॒योअ॑स्मै॒सोम॑र॒रंत॑आ॒शिर्म् ।

पादि॑त्तं॒शक्रो॑अ॒हंस॑ ॥ २ ॥

पुरो॒ळ्ळाशंम् । यंः । अ॒स्मै । सोमंम् । र॒स्ते । आ॒इशि॒रंम् ।

पात् । इत् । तम् । श॒क्रः । अंह॑सः ॥ २ ॥

योजयमानः अस्मै इन्द्राय पशुपुरोळ्ळाशं तथा आशिरं तृतीयसवने मोक्षीरेणामिश्रितं
सोममस्मै रस्ते प्रयच्छति रातेर्लेटि शपः श्लुः अडागमः । शक्रः समर्थः सइन्द्रः तं यष्टारं
अंहसः पापात् तद्रूपाद्रक्षसोवा पात् इदवधारणे अपादेव रक्षत्येव पातेर्लुङित्वा ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तस्पर्द्यु॒माँअ॒सद्द्रथो॑दे॒वजू॒तःसश॑शु॒बन् । वि॒श्वावृ॒न्वन्न॑मि॒त्रिया॑ ॥ ३ ॥

तस्य॑ । यु॒ष्टमा॑न् । अ॒सत् । रथः॑ । दे॒वजू॒तः ।

सः । श॒शु॒बन् । वि॒श्वा । वृ॒न्वन् । अ॒मि॒त्रिया॑ ॥ ३ ॥

तस्य देवान्पूजयतोयजमानस्य देवजूतः देवैरिन्द्रादिभिः प्रेक्षितोद्यमान दीप्तिमान् रथः
स्पन्दनः देवानां हविःप्रदानरूपेण यज्ञेन असत् प्रवत्यागच्छति । वक्स्तेन रथेनामित्रिया अ-
मित्रियान् शत्रुभिः कृतान्विश्वा सर्वान्वाधान् वन्वन् वनोति हिंसाकर्मेत्यास्कः हिंसन् स एव शूशु-
बन् पुत्रादिभिर्धनैश्च वधेते अत्र येन मे रथः बाधाभावश्चाभूदिति यागपरांसा । येन सन्मगिष्टदेवाः
रथं दत्तवन्त इति यजमानपरांसा ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अस्पर्ज॒जाव॑ती॒गृहे॑संश्र॒न्तीद्वि॑वे॒दिवे॑ । इ॒ळधि॑नु॒मती॑दु॒हे ॥ ४ ॥

अस्य॑ । प्र॒जा॒इव॑ती । गृ॒हे । अ॒संश्र॑न्ती । द्वि॒वे॒दिवे॑ ।

इ॒ळा । धे॒नु॒इम॑ती । दु॒हे ॥ ४ ॥

प्रजावती पुत्रादियुक्तं असंश्रन्ती सन्धतिर्गतिकर्मा अगमनशीलं तादृशं धेनुमती धे-
नुः पयसा सर्वान् विनोति घोषयतीविधेनुर्गौः वत्सहितं इळजं अस्य यदुग्रहे द्विवेदिवे अ-
हरहः दुहे देवैर्दुत्यदे । यद्वा इळेति गवां देवता सा स्थिरा धेनुमती गवांपनित्वाङ्गेनुभिर्धेनु-
मती इळा गोदेवता देवैः प्रेक्षितासती अस्य यजमानस्य गृहे दोग्धा पुत्रादिक्रमस्मै ददातीत्य-
र्थः दुहेर्लेटिलोपस्तआत्मनेपदेत्वितिलोपः अत्रेज्यास्तवः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

यादम्पतीसमनसासुनुतआचधावतः ।

देवासो नित्ययाशिरां ॥ ५ ॥ ३८ ॥

या । दम्पती इति दम्पती । सहमनसा । सुनुतः । आ ।

च । धावतः । देवासः । नित्यया । आशिरां ॥ ५ ॥ ३८ ॥

अत्र यजने दंपत्योः स्तुतिः हे देवासो देवाः समनसा समनसौ कर्मणि समानमनस्कौ या यौ दम्पती यत्कारिणौ जायापती सुनुतः सोमाभिपुवं कुरुवः यौ दम्पती ततस्तमभिपुवं सोमं आधावतश्च दशापवित्रेण शोधयतः धावुगविशुद्ध्योः यथा नित्यया यज्ञतृतीयसवनै सोमोऽस्ति तत्र आश्रयणद्रव्यं गोक्षीरमस्त्येव तस्मान्नित्यसंबन्धेन आशिरा आश्रयणेन गोक्षीरेण संयुतं सोमं यौ प्रयच्छतः तावन्नादीन् प्राप्नुतइति उत्तरजसम्बन्धः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीयैष्टिनिशेवर्गः ॥ ३८ ॥

अथ षष्ठी-

प्रतिप्राशव्याँहतःसम्यश्चावर्हिर्आशाते । नतावाजेपुवायतः ॥ ६ ॥

प्रति । प्राशव्यान् । इतः । सम्यश्चा । वर्हिः ।

आशाते इति । न । ता । वाजेपु । वायतः ॥ ६ ॥

ता तौ देवेश्यो हविषां दातारौ दंपती प्राशव्यान् अशभोजने प्रपूर्वेत्यास्य औणादिकोभावे उणूपत्ययः प्राशुर्भक्षणं तस्यै साधून् हितान्वा अन्नादीन्प्रवीतः प्रतिगच्छतः यद्वा प्राशितव्यान् अन्नवर्णलोपः तावेव साम्यं च साम्यं चौ समीचीनौ संगतौ वर्हिर्यज्ञं आशाते आनशाते । तत्र द्रव्यैर्व्यापृतः तस्मात्तौ यष्टारौ प्रायापवी वाजेपु देवदेत्तेषु अन्नेषु न वायतः ययति-र्गत्यर्थः न गच्छतः सर्वदा अन्नसहिषो तिष्ठावामित्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

नदेवानामपिहृतःसुमन्तिनजुंगुक्षतः । श्रवोदृहृद्दिवासतः ॥ ७ ॥

न । देवानां । अपि । हुतः । सुधमतिम् । न ।

जुघुक्षतः । श्रवः । बृहत् । विवासतः ॥ ७ ॥

एतौ दम्पती देवानां इन्द्रादीनां न अपि हुतः अपलापं न कुरुतः अपह्वोपलापः
देवेश्योहविः मदास्यामइति प्रतिज्ञाय पुनरदानमपलापनं हुक् अपनये । कथं नापलपन्तीत्य-
वसीयते वदाह सुमतिं युष्मदीयां शोभनां मतिं न जुघुक्षतः जुघुक्षतः न संवरीतु-
मिच्छतः संवारणमाच्छादनं न छादयतइत्यर्थः किन्तु स्तुर्वि कुरुतः । गृहसंवरणे सनि-
मद्गृहोश्चेतीदृमतिपेधः ढत्वभावभावौ संहिताकालेभ्रूभावोनास्ति छान्दसत्वात् । किञ्च गृहव-
देवेश्योदीयमानावाद् महत् श्रवः श्रवइत्यन्नाम महदन्नं विवासतः युष्मद्यं प्रयच्छ-
तः विवासतिः परिचरणकर्मा दानमपिच परिचरणमेव । देवैर्दत्तमन्नं वृत्तादिभिर्विभीकृत्य पुनः
पुनर्यजतइत्यर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

पुत्रिणाकुमारिणाविश्वमायुर्व्यश्रुतः । उभाहिरण्यपेशसा ॥ ८ ॥

पुत्रिणा । ता । कुमारीणां । विश्वम् । आयुः । वि ।

अश्रुतः । उभा । हिरण्यपेशसा ॥ ८ ॥

पुत्रिणा पुत्रवन्तौ तत्रापि कुमारिणा षोडशवर्षदेशीयपुत्रवन्तौ हिरण्यपेशसा हिर-
ण्यपेशाभरणैरलंकृतस्त्वौ उभा उभौ ता वी दंपती विश्वं सर्वमायुरायुर्व्यं व्यश्रुतः व्या-
श्रुतः यज्ञेन तयोः पुत्रादिकं धनमायुश्च संभवतीत्यर्थः ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

वीतिहोत्राकृतद्वसूदशस्यन्तामृतायकम् ।

समूधोरोमशंहतोदेवेपुरुणुतोदुर्वः ॥ ९ ॥

वीतिहोत्रा । कृतद्वसू इति कृततद्वसू । दशस्यन्ता । अमृताय ।
कम् । सम । ऊर्ध्वः । रोमशम् । हतः । देवेषु । पुरुतः । दुर्वः ॥ ९ ॥

वीतिहोत्रा वीतिहोत्रौ वीतिः प्रियकरो होत्रा यज्ञोपयोस्तौ अनेन यज्ञेन तयोः
सुखादिकं संभवति तादृशौ । यद्वा वीतिः कान्त्यर्थः होत्रेतिवाङ्नाम अस्मद्विषयां स्तुतिं
कुरुत्विति पृथक्पृथक् देवैः काम्यमानस्तुती अतएव कं सुखपदं हवीरूपमन्त्रं दश-
स्यन्ता देवेश्वरः प्रयच्छन्तौ कृतद्वसू तकारोपजनश्छान्दसः याचमानकृतधनौ पात्रेषूपयु-
क्तधनावित्यर्थः । एवंविधौ दंपती अमृताय अमरणाय सन्तानाभिवृद्धये रोमशं रोमवर्त्तं
वृषणं ऊषः योनिं च संहतः संयोजयतइति मैथुनमनूयते ततः सपुत्रादिकौ तौ देवे-
षु दुवः स्तुत्यन्वदानरूपां परिचर्यां कुरुतः कुरुतः पञ्चभिर्दन्पती अस्तूपेताम् ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

आशर्मपर्वतानां वृणीमहे नदीनाम् । आविष्णोः सचाभुवः ॥ १० ॥ ३९ ॥

आ । शर्म । पर्वतानाम् । वृणीमहे । नदीनाम् । आ । विष्णोः ।

सचाभुवः ॥ १० ॥ ३९ ॥

एतदादिषु दंपत्योराशिषः यद्यारोच्यं पर्वतानां स्वर्गफलपुष्पसहितलतादिभिर्विव शर्मं शु-
खं तत्तेषां स्थैर्यलक्षणं सुखं वा नदीनाञ्च उभयकूलवासिभिर्मृनिभिर्मनुष्यैर्वा जपापनुष्ठानेकै-
र्यत्तु तं तासां भवति तत्सुखं एकत्रस्थित्वा सकलपदार्थभोक्तृत्वलक्षणं अनुष्ठानलक्षणं सु-
खमावृणीमहे । संभजामहे सचाभुवः देवैः सहभवतः देवसहितस्य विष्णोरपि शत्रुहननलक्षणं
यत्सुखं तदपि वयमावृणीमहे बाधाभावाद्विःप्रदानेन देवैः सहवर्तामइत्यर्थः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये एकोनचत्वारिंशोवर्गः ॥ ३९ ॥

अधेकादशी—

ऐतुं पूषारधिर्मगः स्वस्ति सर्वधातमः । उरुर्ध्वा स्वस्तये ॥ ११ ॥

आ । ऐतु । पूषा । रयिः । भर्गः । स्वस्ति । सर्वधातमः । उरुः ।

अर्ध्वा । स्वस्तये ॥ ११ ॥

रधिर्धनानां दाता भगोभ्रजनीयः सर्वैः सर्वेचानमः सर्वेषां भारयितृ तमः सर्वेषां वनादि-
भिः पोषयितृ तमः पूषा एतन्नामकोदेवः स्वस्ति क्षेमेण ऐतु अस्मान्प्रदिगच्छतु ततः मार्गं रक्षकं
पूषण्यमवेसति उरुः विस्तीर्णः अर्ध्वा मार्गः स्वस्तये अस्मान्प्रदिनायाय भवतु ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

अ॒र॒म॒ति॒र॒न॒र्वा॒णो॒वि॒श्वो॒दे॒व॒स्य॒म॒न॒सा । आ॒दि॒त्याना॑म॒ने॒ह॒इत् ॥१२॥
 अ॒र॒म॒तिः । अ॒न॒र्वा॒णः । वि॒श्वः । दे॒व॒स्य । म॒न॒सा । आ॒दि॒त्याना॑म् ।
 अ॒ने॒हः । इत् ॥ १२ ॥

देवानांभ्ये पूषणमाह अनर्वाणः अर्वागन्तव्यः शत्रुभिरगन्तव्यस्य अमृत्युतस्य देवस्य
 पोतमानस्य पूष्याः विश्वः सर्वः स्तोतृजनः मनसा अक्षया भक्त्यैव अरमतिः अर्तमतिः प-
 र्यावस्तुतिर्भवति । तथाहि आदित्यानामदितेः पुत्राणां देवानां दानमनेहइव अपापमेवसत्तु ।
 तस्मादन्नादिमात्रये स्तोतृजनः पूषणं स्तौवीत्यर्थः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

य॒थानो॑मि॒त्रोअ॒र्य॑माव॒रुणः॑ स॒न्ति॒गो॒पाः । सु॒गा॒ऋ॒तस्य॑ प॒न्थाः ॥१३॥
 य॒था । नुः । मि॒त्रः । अ॒र्य॑मा । व॒रुणः । स॒न्ति । गो॒पाः ।
 सु॒ऽगाः । ऋ॒तस्य॑ । प॒न्थाः ॥ १३ ॥ ॥

मित्रः अर्यमा वरुणः एतेत्रयोदेवाः नोस्माकं गोपाः गोपापितारोपथासन्ति भवन्ति यै-
 र्गोर्गोवपन्तेः पालयितव्याभवाम ते ऋतस्य सत्यभूतस्य पन्थाः पन्थानः सुगाः एषां सुगम-
 नाभवन्तु तेरागत्यास्मान् यस्तर्गोर्गोस्थापयन्तिवत्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

अ॒ग्नि॒र्वः॒पूर्व्य॑गिरादे॒वमी॒ळे॒व॒सूना॑म् ।
 स॒पर्य॑न्तःपुरु॒मि॒धंमि॒त्रंनक्षे॑त्रसाध॒सम् ॥ १४ ॥

अ॒ग्निम् । वः । पू॒र्व्यम् । गिरा । दे॒वम् । ई॒ळे । व॒सूना॑म् ।
 स॒पर्य॑न्तः । पुरु॒म् । मि॒त्रम् । न । नक्षे॒त्रसाध॑सम् ॥ १४ ॥

हे देवाः वोयुष्माकं पूर्व्यं मुख्यं पुरतोर्गन्तारं देवं स्वप्राप्ता दीप्यमानमग्निं वसूनां पा-
 त्रये गिरा स्तुतिद्विज्ञयावाचा ईळे अहं स्तौमि । किञ्च सपर्यन्तः युष्मान्परिचरन्तोमनुष्याः पु-

रुपियं बहुविधमियं बहूनामभिमतदामेन प्रीणयितारं वा क्षेत्रसाधसं क्षियन्ति निवसन्ति कर्म-
करणार्थमत्रेति क्षेत्रोपज्ञः तस्य साधकं । साधने दृष्टान्तः—मित्रं यथा मित्रं सुहृद्व अन्यस्य
क्षेत्रं केदारादिकं साधयति तद्वत् यत्तसाधकमर्थं वसुपातये स्तुवन्ति ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

मक्षुदेवधन्तोरयःशूरोवापृतसुकासुचित् ।

देवानांयइन्मनोयजमानइयक्षत्पमीदयज्वनोभुवत् ॥ १५ ॥

मक्षु । देवधन्तः । रयः । शूरः । वा । पृतसु । कासु । चित् ।

देवानाम् । यः । इत् । मनः । यजमानः । इयक्षति । अग्नि ।

इत् । अयज्वनः । भुवत् ॥ १५ ॥

देवधन्तः देवायष्टव्यतया यस्यरात्रि सदेववान् तस्य रथोदेवैतः मक्षु शीर्षं दुर्गमपि प्र-
विशति सर्वत्रामतिहृत्गतिरित्यर्थः । तत्रदृष्टान्तः—वायाद्यौघोपमानवाची यथा शूरोयोद्धा कासु
चित् पृतसु पृतनासु तद्वत् योदेवानां इदयधारणे मनएवइयक्षति स्तुविभिः पूजयितुमिच्छति य-
द्वा देवानां मनइयक्षति हविर्भिर्यष्टुमिच्छति सयजमानः अयज्वनः यामं अकुर्वतो जनाम् अभि-
भुवत् स्वसामध्येनाभिभवरत्येव । इयक्षन्ति यक्षपूजायाम् यजदेवपूजादिषु उभयोरभ्यासस्पर्श-
भ्यस्सारणं छान्दसं । पूरस्य स्कोः संयोगोपोरिति फकारटोपः ॥ १५ ॥

अथ षोडशी—

नयजमानरिप्यसिन्मुन्वाननदेवयो ।

देवानांयइन्मनोयजमानइयक्षत्पमीदयज्वनोभुवत् ॥ १६ ॥

न । यजमान । रिप्यसि । न । मुन्वान । न । देवयो इति देवयो ।

देवानाम् । यः । इत् । मनः । यजमानः । इयक्षति । अग्नि ।

इत् । अयज्वनः । भुवत् ॥ १६ ॥

हे यजमान योभवान् देवानां न इयक्षति सत्त्वं नरिष्यसि विनष्टो न भवसि किन्तु पुत्र-
पौत्रादिभिर्वर्धसे । हे सुन्वान सोमाग्निपर्वं कुर्वन् यः सुन्वन् तेषां मन इयक्षति सत्त्वमपि नरि-
ष्यसि । हे देवपोदेवान् कामयमान यो देवानि यक्षति वाष्टशस्त्वमपि नरिष्यसि किन्तु धनादि-
भिर्वर्धसे देवानां मनो यो यजमानो यदुमिच्छति स मागम कुर्वतो जनानां भिभवति ॥१६॥

अथ सप्तदशी—

न किंष्टं कर्मणानशन्नप्रयोपन्नयोपति ।

देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यभीदयं ज्वनो भुवत् ॥१७॥

न किंः । तम् । कर्मणा । नशत् । न । प्र । योपत् । न । योपति ।
देवानाम् । यः । इत् । मनः । यजमानः । इयक्षति । अग्नि । इत् ।
अयं ज्वनः । भुवत् ॥ १७ ॥

यो यजमानो देवानां मनो यदुमिच्छति ईं न किं कश्चिदपि नशत् स्वकीयेन कर्मणा न-
व्याप्नोति नशति व्याप्तिकर्मा । किञ्च समष्टा न प्रयोयत् स्वस्यात्स्थानाच्च विभक्तः पृथक्कृतो न-
भवति । किञ्च न योपति पुत्रादिभिर्वर्धनादिभिश्च न विभक्तो भवति । युमिध्रप्तामिध्रणयोरित्यस्य
उभयत्र लेदयद्वागमः । शिष्टं व्याख्यातम् ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

असद्वर्जसुवीर्यमुतत्यदाश्वश्चव्यम् ।

देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यभीदयं ज्वनो भुवत् ॥१८॥ १८॥

असत् । अत्र । सुवीर्यम् । उत । त्यत् । आश्वश्चव्यम् ।
देवानाम् । यः । इत् । मनः । यजमानः । इयक्षति । अग्नि । इत् ।
अयं ज्वनः । भुवत् ॥ १८ ॥ १८ ॥

योयजमानो देवानां मनोयष्टुमिच्छति अत्रास्मिन्यजमाने सुवीर्यं शोभनवीर्येति पुत्रा-
दिकमसद्व भवत्येव उतापिच आश्वभ्यं आशुगमनाश्वसंघयुक्तं त्यक् तद्धनादिकं तस्मिन्यज-
माने भवति देवानां मनोयोजनः हविर्भिर्यष्टुमिच्छति यद्वा पूजयितुमिच्छति सजनः अयज्जनः
सर्वान् अग्निभवरयेव ॥ १८ ॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये चत्वारिंशोवर्गः ॥ ४० ॥

वेदार्थस्यप्रकाशेन तमोहार्दनिवारयन् । पुमर्थाश्चतुरोदेयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराजपरमेश्वरवैदिकमार्गप्रवर्तकश्रीवीरबुक्कभूपालसाम्राज्य धुरंधरेण सायणा-
चार्येण विरचिते माधवीये वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये पष्ठाष्टके द्वितीयोऽध्यायः समाप्तः ॥२॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

यस्यनिःश्वसितवेदा योवेदेऽप्योस्तिऽजगत् । निर्ममेतमहंवन्दे विद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥ १ ॥

अथ षष्ठस्यतृतीयोऽध्यायआरभ्यते प्रकृतानीति त्रिशद्वचं द्वितीयं सूक्तम् तत्रेयमनुक्रमणि-
का-प्रकृतानि त्रिशन्मेधाविधिरिति । कण्वोमेधाविधिर्ज्ञेयः परमायत्रं शाम्बत्समेरिति परिभा-
षया गायत्रीछन्दः अनादेशपरिभाषयेन्द्रोदेवता । महाव्रतेनिष्केवल्ये गायत्रतृचाशीतो एतत्सू-
क्तम् तथैवपञ्चमारण्यके शौनकेनसूत्रितम्-प्रकृतान्पृजीपिण आघायेअग्निमिन्वतइति । अ-
तिरात्रे प्रथमेपर्याये मैत्रावरुणशस्त्रे प्रकृतानीतिवचोनुत्पः । सूत्रितञ्च-प्रवइन्द्रायमादनं प्रकृता-
न्यृजीपिणइति । तस्मिन्नेवशस्त्रे प्रतिश्रुतायेत्याद्याः पञ्चदशार्चः । सूत्र्यवेहि-प्रतिश्रुतायबोधुषदि-
ति पञ्चदशेति । दशमेहि प्रातःसवनेअच्छावाकवादे पृजीयमानस्थाने प्रतिश्रुतायेतिवचः ।
सत्रितञ्च-प्रतिश्रुतायबोधुषदिति वचविति । अहीनान्तर्गवस्यातिरात्रस्य प्रथमेपर्याये होतुः
पुन्यदुपगायतेत्यनुत्पः ।

तत्र प्रथमा-

ॐ प्रकृतान्यृजीपिणः कण्वा इन्द्रस्य गाथया ।

मदे सोमस्य वोचत ॥ १ ॥

प्र । कृतानि । ऋजीपिणः । कण्वाः । इन्द्रस्य । गाथया ।

मदे । सोमस्य । वोचत ॥ १ ॥

हे कण्वाः ऋजीपिणः ऋजीपवतः सोमस्य कृतानि कर्माणि इन्द्रस्य गाथया इन्द्रस्य वा-
चा मदे अस्य मदे संजाते सति प्रवोचत प्रव्रव ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

यः सविन्द्रमनर्शानि पिप्पुंदासमर्हीशुर्वम् । वर्धो दुग्रोरिणन्तपः ॥ २ ॥

यः । सविन्द्रम् । अनर्शानिम् । पिप्पुंम् । दासम् ।

अहीशुर्वम् । वर्धोत् । उपः । रिणन् । अपः ॥ २ ॥

यइन्द्र उग्रःउदूर्णस्तेजस्वीवा सोऽपउदकानि रिणन् प्रेरयन् सविन्दनामकं शत्रुं अनर्श-
निमनर्शनामकं पिपुं पिपुनामकंच दासंच अहीशुवंच शत्रुं वधीत् अवधीजघान ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अथर्वुदस्यविष्टपंवृष्माणं बृहत्स्तिर । रूपेतादिद्रूपौस्थम् ॥ ३ ॥

नि । अथर्वुदस्य । विष्टपम् । वृष्माणम् । बृहत् ।

तिर । रूपे । तत् । इन्द्र । पौस्थम् ॥ ३ ॥

हे इन्द्र बृहतोमहतोर्बुदस्य मेघस्य वर्ष्माणमुदकस्य चारकं विष्टपं स्थानं निदिर वि-
ष्टप तापसिद्धं पौस्थं ध्रुवं चरुपे कुरु ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

प्रतिश्रुतायबोधृपत्तूर्णाशंगिरेरधि । हुवेसुशिप्रमृतये ॥ ४ ॥

प्रति । श्रुताय । वः । धृपत् । तूर्णाशम् । न । गिरेः ।

अधि । हुवे । सुशिप्रम् । ऊतये ॥ ४ ॥

हे स्तोतारोबोधृप्याकं श्रुताय स्तुतीनां श्रवणाय रक्षणायच धृपच्छत्रून् धृपत्वं सुशिप्रं
सुहनुमिन्द्रं प्रति हुवे ह्वयामि । तूर्णाशं न यथा धर्मेभित्तवः पुमान् तूर्णाशमुदकं । तथा चयास्क-
तूर्णाशमुदकंभवति तूर्णमश्रुतेर्वि । गिरेरधि मेघं प्रति ह्वयति । पर्वतः गिरिरिति मेघनामसुपाठात्
तद्वदित्यर्थः । किमर्थं ऊतये रक्षणाय ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

सगोरश्वंस्यविवजमन्दानःसोम्येभ्यः । पुरंशूरदर्पसि ॥ ५ ॥ १ ॥

सः । गोः । अश्वंस्य । वि । वजम् । मन्दानः ।

सोम्येभ्यः । पुरम् । न । शूरः । दर्पसि ॥ ५ ॥ १ ॥

हे शूरेन्द्र नः प्रसिद्धः त्वं मन्दानोमोदमानः गोरसवस्यचवजं निवासस्थानं सोम्यैभ्यः
सोमार्हेभ्यः पुरं शत्रूणां नगरमिव विदर्पसि विवृतद्वारं करोषि ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये प्रथमोऽवर्गः ॥ १ ॥

अथ पष्ठी—

यदिमेरारणः सुत उक्थेवा दधसे चनः । आरादुपस्वधागहि ॥ ६ ॥

यदि । मे । ररणः । सुते । उक्थे । वा । दधसे ।

चनः । आरात् । उप । स्वधा । आ । गहि ॥ ६ ॥

हे इन्द्र मे मम सुते अभिपुते सोमे उक्थे स्तोत्रेवा यदि ररणः रमसे चनोर्न यदिच द-
धसे ममं प्रपच्छसि तर्हि आरादूरात् स्वधाजेनोपागहि उपागच्छ ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

वयं घाने अपिष्मसि स्तोतारं इन्द्रगिर्वणः । त्वन्नो जिन्वसोमपाः ॥ ७ ॥

वयम् । घ । ते । अपि । स्मसि । स्तोतारः । इन्द्र ।

गिर्वणः । त्वम् । नः । जिन्व । सोमपाः ॥ ७ ॥

हे गिर्वणो गीर्गिर्वन्नीयेन्द्र ते तवापि वयं घ वयं त्वत् स्तोतारः स्मसि भवामः । हे सोम-
पाः सोमस्यपातरिन्द्र त्वं नोस्मान् जिन्व घीणयसि ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

उत नः पितुमासं संरराणो अविक्षितम् । मघवन्भूरि वसु ॥ ८ ॥

उत । नः । पितुम् । आ । सर । समहराणः ।

अविक्षितम् । मघवन् । भूरि । ते । वसु ॥ ८ ॥

उत अपिच हे मघवन् संरराणः संरममाणस्त्वमविक्षितमविक्षीणं पितुमन्नं । पृष्टाः पितु-
रिति अन्ननामसुपाद्यात् । नोस्मभ्यमाभ्रराहर् ते तव वसु घनं भूरि अधिकं हि ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

उतनोगोमंतस्त्रुधिहिरण्यवतोअश्विनः । इळाभिःसंरभेमहि ॥१॥

उत । नः । गोमंतः । कृधि । हिरण्यवतः ।

अश्विनः । इळाभिः । सम् । रभेमहि ॥ १ ॥

उतापिच हे इन्द्र नोस्मान् गोमतोगोमिनः कृधि कुरु अश्विनोऽश्वयुक्तान्कृधि हिरण्यवतो-
मेघवतश्च कृधि इळाभिरजैश्च संरभेमहि वयं संरब्धाभवेम ॥ १ ॥

अथ दशमी—

वृवदुक्थं हवामहे सुप्रकरस्त्रुतये । साधुकृण्वन्मवसे ॥१०॥२॥

वृवत्तुक्थम् । हवामहे । सुप्रकरस्त्रु ।

उतये । साधु । कृण्वन्तम् । अवसे ॥ १० ॥ २ ॥

ऊरये लोकस्य रक्षणाय सुप्रकरस्त्रु प्रसूतबाहुं । करसौ बाहु कर्मणां प्रस्तावाराविति
यास्कवचनात् । अवसे लोकस्यपालनाय साधु कृण्वन्तं साधुकुर्वन्तं वृवदुक्थं बृहदुक्थं इन्द्रं
हवामहे हवामः । तथाचयास्कः—वृवदुक्थोमहदुक्थोवक्तव्यमस्मादुक्थमिति ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये द्वितीयोवर्गः ॥ २ ॥

अथैकादशी—

यः संस्थेचिच्छतक्रतुरादीकृणोति हत्रहा । जरितृभ्यः पुरुषसुः ॥११॥

यः । सम्स्थे । चित् । शतक्रंतुः । आत् । ईम् ।

कृणोति । हत्रहा । जरितृभ्यः । पुरुषसुः ॥ ११ ॥

यः पत्तिर्इन्द्रः संस्थे संग्रामे शतक्रतुर्वहुकर्माभवति अपिच आदनन्तरमीदं शम्भु-
वधादिकं हृणोति करोति चिदेव अयं इन्द्रोवृत्रहा शत्रूणां हन्ताभवति । क्रिञ्च जरितृभ्यः
स्तोतृणामर्थं पुरुषसुः बहुधनोभवति न स्वार्थे गित्यर्थः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

सर्गशक्रश्चिदाशंकुद्धानवाँअन्तराक्षरः । इन्द्रोविश्वाँमिरूतिभिः ॥ १२ ॥

सः । नः । शक्रः । चित् । आ । शक्रत् । दानंश्चान् ।

अन्तरः आभरः । इन्द्रः । विश्वाँभिः । ऊतिभिः ॥ १२ ॥

शक्रः शक्रः सइन्द्रः नश्चिदस्यानप्याशकच्छक्रात्करोषु अपिषेन्द्रोदानवान्विश्वाभिः
सर्वरूतिभिः पाठनैरन्तराभरः अन्तराक्षरः छिद्राणामाभूरकसिद्धादिवायीत्यर्थः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

योरायोऽवर्निर्महान्सुपारः सुन्वतः सर्वा । तर्भिर्द्रमजिगायत ॥ १३ ॥

यः । रायः । अवर्निः । महान् । सुपारः । सुन्वतः ।

सर्वा । तम् । इन्द्रम् । अजि । गायत ॥ १३ ॥

यइन्द्रो रायो धनस्यावर्निः पाठकोमहान् सर्वोत्तमः सुपारः शोभनपारणश्च भवति यश्च
सुन्वतः सौमाभिपर्वकुर्वतो यजमानस्य सखा मियोभ्रवति वमिन्द्रमभिगायताभिद्रुवत । हेस्त्वो-
त्तारविशेषः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

आपुन्तारंमहिस्थिरं पृतनासु श्रवोजितम् । शूरेरीशान्मोजंसा ॥ १४ ॥

आश्रयन्तारम् । महि । स्थिरम् । पृतनासु ।

श्रवःऽजितम् । शूरेः । ईशानम् । ओजंसा ॥ १४ ॥

आपुन्तारमागन्तारं महि महान्तं पृतनासु संग्रहेषु स्थिरमवलं श्रवोजितं श्रवसोजेतारं
ओजसा वलेन शूरेर्होषनस्य ईशानश्रीभ्रमभिगायत ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

नकिंरस्पृशचीनानिपुन्तासूचृतानाम् । नकिर्वृत्तानदादिति ॥ १५ ॥ ३ ॥

नर्किः । अस्य । शचीनाम् । निश्च्यन्ता । सूनुतानाम् ।

नर्किः । वृक्ता । न । दात् । इति ॥ १५ ॥ ३ ॥

अस्येन्द्रस्य सूनुवानां शोभनानां शचीनां कर्मणां धीः शचीति कर्मनामष्टपाठात् न-
किर्नकश्चिन्नियन्ता नियामकः अयमिन्द्रो नदादिति नपयच्छवीति नकिर्वका नकश्चिद्वदिति ।
किंतु सर्वोपि जनोयं प्रदातेत्येव ब्रवीतीत्यर्थः ॥ १५ ॥

॥ इति पद्यस्य तृतीये तृतीयोवर्गः ॥ ३ ॥

अथ षोडशी-

ननूनं ब्रह्मणां मृणं प्राशूनामस्ति सुन्वनाम् । न सोमो अप्रतापये ॥ १६ ॥

न । नूनम् । । ब्रह्मणाम् । ऋणम् । प्राशूनाम् । अस्ति । सुन्वताम् ।

न । सोमः । अप्रता । पये ॥ १६ ॥

प्राशूनां ये सोमं प्राशुवन्ति ते प्राशवस्तेषां सोमं सुन्वतां ब्रह्मणां ब्राह्मणानां ऋणं देवर्ग-
ननूनमस्ति नखलुपिद्यते । तथाच श्रूयते-एषा अगृणोयः पुत्री यज्वाग्रलक्षारीति । किञ्च अप-
ताः विस्तीर्णधनेन सोमो नपये न पीयते प्रभूतधनेनैव सोमः पीयत इत्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

पन्पुइदुपगायतपन्यउकथानिशंसत । ब्रह्मरुणोतपन्यइत् ॥ १७ ॥

पन्ये । इत् । उप । गायत । पन्ये । उकथानि । शंसत ।

ब्रह्म । रुणोत । पन्ये । इत् ॥ १७ ॥

हे उपगायतः पन्ये इत् स्तुत्यएवेन्द्रे उपगायत उपगानं कुरुत । किञ्च पन्ये स्तु-
त्यएवेन्द्रे उकथानि स्तोत्राणि शंसत हे स्तोतार इति शेषः । पन्य इत् स्तुत्यएवेन्द्रे ब्रह्म-
ब्रह्माण्णानि स्तोत्राणि रुणोत कुरुत ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

पन्य॒आद॑र्दिर॒च्छता॑स॒हस्रा॑वाज्य॒रतः॑ । इन्द्रो॒योय॑ज्वनो॒वृधः॑ ॥ १८ ॥

पन्यः । आ । द॒र्दि॒रत् । श॒ता । स॒ह॒स्रा । वा॒जी । अ॒रतः । इन्द्रः ।

यः । यज्वनः । वृधः ॥ १८ ॥

योवाजी बलवान् शता वीराणां शतानि सहस्रा सहस्राणि चादर्दिरदाभिमुख्येन दा-
रयति सोयमिन्द्रः शत्रुभिरवृधः पन्यः सुख्योभवति यज्वनो विधिनेष्टवतो यजमान-
स्य वृधेवर्धयिताव भवति ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

वि॒पू॒चर॑स्व॒धाअ॒नु॒रु॒ष्टी॒नाम॒न्वाहु॑वः । इन्द्र॒पिब॑सु॒ताना॑म् ॥ १९ ॥

वि । हु । च॒र । स्व॒धा । अ॒नु । रु॒ष्टी॒नाम् । अ॒नु । आ॒हु॒वः ।

इन्द्र । पिब । सु॒ताना॑म् ॥ १९ ॥

हे इन्द्र आहुवः आह्वातव्यस्त्वं कष्टानां मनुष्याणां स्वधाः हवींष्यन् हु सु-
दु विचर । द्वितीयोऽनुपूरणः । सुवानामभिपुतात् सोमांश्च पिब ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

पि॒बस्व॑धै॒नवाना॑मु॒तय॑स्तु॒ष्ट्ये॒सचा॑ । उ॒तापि॑र्मि॒द्वय॑स्तव॑ ॥ २० ॥ ४ ॥

पिब । स्व॑धै॒नवाना॑म् । उ॒त । यः । तु॒ष्ट्ये॒ । स॒चा । उ॒त । अ॒यम् ।

इन्द्र । यः । तव॑ ॥ २० ॥ ४ ॥

हे इन्द्र स्वधैनवानां स्वधैनवान् स्वभूतपयसोधेनोः संरन्धिनः सोमाम् धेन्वा
क्रीतानित्यर्थः । यथाचश्रूयवे-धेन्वाक्रीणांतीति । उतापिच यः सोमस्तुष्ट्ये उदके धुतं
तुष्ट्येत्युदकनामसुपाठात् । सचा संसृष्टस्तमपि सोमं पिब । उतापिच यः सोमः तवत्य-
दीयस्त्वामुद्दिश्य गृहीतः सोमं त्वया पावव्यद्विशेषः ॥ २० ॥

॥ इति पञ्चम्य तृतीये चतुर्थोऽवर्गः ॥ ४ ॥

अथैकविंशी—

अतीहिमन्युपाविणंसुपुवांसमुपारणे । इमंरातंसुतंपिव ॥ २१ ॥

अति । इहि । म॒न्यु॒इ॒सा॒वि॒नम् । सु॒मु॒इ॒वांसम् । उ॒प॒इ॒अ॒र॒णे ।

इ॒मम् । रा॒तम् । सु॒तम् । पि॒व ॥ २१ ॥

हे इन्द्र मन्युपाविणं क्रोधेन सोमं सुन्वन्तमवीक्षतिगच्छ तथोपारणे ब्राह्मणा उ-
पेत्य यस्मिन्देशे न रमन्ते स उपारणस्तस्मिन्देशे सुपुवांसं सुन्वन्तमवीहि इमं रातं
ब्राह्मणोपद्रवरहितेदेशेस्माभिर्दत्तमिमं सुतं सोमं पिव ॥ २१ ॥

अथद्वाविंशी—

इहितिस्रःपरावतइहिपञ्चजनाँअति । धेनाइद्रावचाकशत् ॥ २२ ॥

इ॒हि । ति॒स्रः । प॒रा॒इ॒वतः । इ॒हि । प॒ञ्च । ज॒नाँ । अ॒ति । धे॒नाः ।

इ॒न्द्र । अ॒व॒इ॒चा॒क॒शत् ॥ २२ ॥

हे इन्द्र धेनाः अस्मदीयाः स्तुतीः अवचाकशत् यः अपश्यत् सत्त्वं परायतोदूरात् आरे प-
रावतइति दूरनामसुपाठात् तिस्रः अग्रपृष्ठपार्श्वदिशः इहि गच्छ अनेनाग्रतः पृष्ठतः पार्श्वतश्चे-
न्द्रस्यागमनाशास्ते । अपिच जनान्मनुष्यान् अवीहि अतिगच्छ । यद्वा गन्धर्वाः पितरोदेवा
अमुरारक्षांसिच पञ्चजनास्त्वानवीहीत्यर्थः । तथाचयास्कः—गन्धर्वाः पितरोदेवा अमुरा रक्षां-
सीत्येके चत्वारोवर्णा निपादः पञ्चमइत्योषमन्यवइति ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी—

सूर्योऽरश्मियथासृजात्वायच्छन्तुमेगिरः । निम्नमापोनसृध्यक् ॥ २३ ॥

सूर्यः । र॒श्मिम् । यथा । सृ॒ज् । आ । त्वा । य॒च्छन्तु ।

मे । गिरः । नि॒म्नम् । आपः । न । सृ॒ध्यक् ॥ २३ ॥

हे इन्द्र सूर्योऽयथा रश्मिं रश्मीन्किरणानश्नप्रग्रहान्वा विसृजति तथा मत्स्यं धनं विसृज ।
अपिच मे मदीयागिरः स्तुतयः सृध्यक् सह त्वा त्वामायच्छन्तु निम्नमापोन यथा
निम्नदेशमापः सह परितृह्यन्ति तद्वदित्यर्थः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

अध्वर्यवातुहिषिञ्चसोमवीरायशिप्रिणे । अरासुतस्यपीतये ॥ २४ ॥

अध्वर्यो इति । आ । तु । हि । सिञ्च । सोमम् ।

वीराय । शिप्रिणे । अर । सुतस्य । पीतये ॥ २४ ॥

हे अध्वर्यो शिप्रिणे हनूमते वीराय शरायेन्द्राय सोमं तु हि क्षिपमेवासिच । सुतस्य सुतं सोमं पीतये वानापथ भराहरच ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी-

यउद्रःकलिगंमिनन्येऽक्सिन्धूँरवासृजत् । योगोपुपृकंधारयत् ॥ २५ ॥ ५ ॥

यः । उद्रः । कलिङ्गम् । जिनत् । न्यक् । सिन्धून् ।

अवऽअसृजत् । यः । गोपु । पृक्म् । धारयत् ॥ २५ ॥ ५ ॥

यउद्रः उद्रकथं कलिगं मेघं रैवतः कलिङ्गइति मेघनाममुपाठाव भिनव अभिनव सिन्धू-
नपश्चान्तरिक्षावन्यगर्वागवासृजत् । यश्च गोषु पृक् पयोधारयदधारयत् सइन्द्रहत्यर्थः ॥ २५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये पंचमोवर्गः ॥ ५ ॥

अथ षड्विंशी-

अहंष्टृत्रमृचीपमऔर्णवाभमहीशुर्वम् । हिमेनाविष्यद्वुद्वुदम् ॥ २६ ॥

अहं । ष्टृम् । मृचीपमः । और्णवाभम् । अहीशुर्वम् ।

हिमेन । अविष्यत् । अवुद्वुदम् ॥ २६ ॥

ऋचीपमो ऋचा दीत्यात्मइन्द्रो ष्टृवं ष्टृवनामकं शत्रुमहन् अहनत् जघान तथा और्णवा-
भमीर्णवाभनामकमहीशुर्वमहीशुर्वनामकं शत्रुमहन् तथा हिमेन तुषारेणोदकेन वापुदं मेघ-
मविष्यत् ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

प्रवउग्रायन्निपुरेपांहायप्रसक्षिणे । देवत्तं ब्रह्मगायत् ॥ २७ ॥

प्र । वृः । उपाय । निःस्तुरै । अपाह्वाय । प्रहसक्षिणे ।

देवत्तम् । व्रत्तम् । गायत ॥ २७ ॥

हे उदात्तारोवो यूयं उद्यापोदृणांय निष्ठुरे शत्रूनिस्तरते अपाह्वाय शत्रूणामभिजिघ्रिषे
प्रसक्षिणे प्रसहनशीलायेन्द्राय देवत्तं देवप्रसादलब्धं व्रत्तं स्तोत्रं प्रमायत ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी—

योविश्वान्युभिर्व्रतासोमस्यमदेअन्धसः । इन्द्रोदेवेपुचेतति ॥ २८ ॥

यः । विश्वानि । अभि । व्रता । सोमस्य । मदे ।

अन्धसः । इन्द्रः । देवेषु । चेतति ॥ २८ ॥

अन्धसोऽयमानस्य सोमस्य मदे संजाते विश्वानि सर्वाणि व्रता भवानि कर्माणि यान्द्रो-
देवेष्वभिचेतति ज्ञापयति तस्माद्विन्द्राय देवत्तं प्रसगापवेत्यर्थः ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी—

इहत्यासंध्रमाद्याहरीहिरण्यकेश्या । वोह्वामभिप्रयोहितम् ॥ २९ ॥

इह । त्या । संध्रमाद्या । हरी इति । हिरण्यकेश्या ।

वोह्वाम् । अभि । प्रयः । हितम् ॥ २९ ॥

इहयस्ते त्या वो प्रसिद्धौ सधमाया सहमायन्तौ हिरण्यकेश्या हिरण्यकेश्यौ हरी एतन्ना-
मकौ अर्यो हितं हितकरं ययः सोमरूपमनं अभि अभिलक्ष्य वोह्वा इन्द्रं वदतां
प्रापयत्वामिति ॥ २९ ॥

अथ त्रिंशी—

अर्वाचंत्वापुरुष्टुतप्रियमेधस्तुताहरी । सोमपेयांयवस्ततः ॥ ३० ॥ ६ ॥

अर्वाचम् । त्वा । पुरुष्टुत । प्रियमेधस्तुता ।

हरी इति । सोमपेयाय । यवस्ततः ॥ ३० ॥ ६ ॥

हे पुरुष्टुत इन्द्र त्वा त्वां मिषमेधस्तुता हरी असौ सोमपेयाय सोमपानामावांश्चमस्मद-
भिमुखं वक्षतोवहतः ॥ ३० ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये पष्ठोवर्गः ॥ ६ ॥

वयंघतेत्येकोनविंशच्चै तृतीयंस्कृत् काण्वस्यमेघातिथेरार्थं बृहवीछंदस्कम्पोडरपायास्ति-
सोमायज्यः एकोनविंशयनुष्टुप् इन्द्रोदेवता । वयाचानुक्रांतम्—वयंवैकोना मेघ्यातिथिर्वाहंतं त्रि-
गायत्र्यनुष्टुबन्तमिति । महावते निष्केवल्ये बार्हवतृचाशीतावादितः पञ्चदशर्चः । तथैवपञ्चमारण्यके
शौनकेनसूत्र्यवे—वयंघत्वासुतावन्तइतिपञ्चदश मोपुत्वावाचवश्चनेत्येतस्यद्विपदांचोद्धरतीति । चा-
तुर्विंशिकेहनि माध्यन्दिनेसवने त्रासणाच्छंसिशले वयंघतेतिवृचवैकल्पिकःस्तोत्रियः । तथाच-
सूत्रं—वयंघत्वासुतावन्तः कइवेदसुवेसचेति । स्वरसामि अयमेवतृचोनुत्पः । सुवितश्च—वयं-
घत्वासुतावन्तइति तिस्रोबृहत्पइति । तस्मिन्नेवशले कइवेदेति वैकल्पिकोऽनुरूपः । सूत्रमुक्तमेव ।

तत्र मथमा—

वयंघत्वासुतावन्त आपो न वृक्तवर्हिपः ।

पवित्रस्य प्रसवणे पुष्टन्नहर्पस्ति स्तोतार आसते ॥ ३ ॥

वयम् । घ । त्वा । सुत इवन्तः । आपः । न । वृक्तवर्हिपः । पवित्रस्य ।
प्रसवणेपु । पुष्टन्नहन् । परि । स्तोतारः । आसते ॥ १ ॥

हे वृष्टहन् त्वा त्वां वयंघ वयंखलु हतवन्तः सोममग्निपुतवन्तः आपो न आपइव मवण-
मभिगच्छामः पवित्रस्य सोमानां प्रसवणेपु वृक्तवर्हिपस्तीर्णवर्हिपः स्तोतारश्च त्वा पर्यासते प-
र्यासते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

स्वरन्ति त्वासुते नरोवसो निरेक उक्थिनः ।

कदा सुतं तृपाण ओक आगम इन्द्रं स्वब्दीव वंसंगः ॥ २ ॥

स्वरन्ति । त्वा । सुते । नरः । वसो इति । निरेके । उक्थिनः ।

कदा । सुतम् । तृपाणः । ओकः । आ । गमः ।

इन्द्र । स्वब्दी इव । वंसंगः ॥ २ ॥

हे वसो वासयितरिन्द्र त्वा त्वां सुतेभिषुते सोमे निरेके निर्गमने उक्थिनः नरोनेतारः
स्वरन्ति शब्दामन्ते । अपि चेन्द्रः सुतं सोमं प्रवि तृषाणः तृष्यन् स्वन्दीव स्वभूतशब्दश्च वंसो
वननीपगमनोवृषभः शब्दं कुर्वन्कदा ओकः स्थानमामगः आगमत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

कण्वेभिर्धृष्णवाधृपद्वाजं दर्पिसहस्रिणम् ।
पिशङ्गरूपं मघवन्विचर्पणे मक्षूगोमन्तमीमहे ॥ ३ ॥

कण्वेभिः । धृष्णो इति । आ । धूपत् । वाजम् ।
दर्पि । सहस्रिणम् । पिशङ्गरूपम् । मघवन् ।
विचर्पणे । मक्षु । गोमन्तम् । ईमहे ॥ ३ ॥

हे धृष्णो धर्पकेन्द्र कण्वेभिः कण्वानुद्दिष्य विभक्तिव्यत्ययः सहस्रिणं सहस्रसंख्याकं
वाजमादर्प देहि । हे मघवन् धनवन् विचर्पणे विद्वष्टरिन्द्र धूपत् धृष्टं पिशङ्गरूपं गोमन्तं वाजं
मक्षु शीघ्रमीमहे याचामहे त्वामितिशेषः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

पाहिगायान्धंसोमदन्द्राय मेष्पातिथे ।
यः संमिथ्लो ह्यो र्यः सुते सचा वञ्जीरयो हिरण्ययः ॥ ४ ॥
पाहि । गाय । अन्धंसः । मदे । दन्द्राय । मेष्पातिथे ।
यः । समधर्मिथ्लः । ह्योः । यः । सुते ।
सचा । वञ्जी । रयोः । हिरण्ययः ॥ ४ ॥

हे मेष्पातिथे पाहि सोमं पितृ अन्वसु. पीतस्य सोमस्य मदे तस्मादन्द्राय गाय
स्तोत्रं च पठ । यः इन्द्रो ह्यो र्यो र्योः संमिथ्लः. स्वरथे संमिथ्लमिवा यथ सुते सोमे सचा सराय
मदन्द्रो वञ्जी यस्य रयो हिरण्ययो हिरण्ययः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

यः सुपव्यः सुदक्षिणइनोयः सुकृतुगृणे ।

यआकरः सहसायः शतामघइन्द्रोयः पूर्णिदारितः ॥५॥७॥

यः । सुपव्यः । सुदक्षिणः । इनः । यः । सुकृतुः । गृणे । यः ।

आकरः । सहसा । यः । शतामघः । इन्द्रः । यः ।

पूःभित् । आरितः ॥ ५ ॥ ७ ॥

यः सुपव्यः शोभनसम्पहस्तः यश्च सुदक्षिणः यश्चेनइश्वरः । नियुत्वात् इनइतीश्वरना-
मसुपागात् । यश्चापि सुकृतुः सुमहाः सहसा सहसायां बहूनां यश्चाकरः कर्ता यश्चापि शत-
मघः बहुधनः यश्च पूर्णि पुरां भेत्ता यश्चारितः प्रत्युतःस्वोमान् । तथाचयास्कः-यआरितः
कर्मणिकर्मणिरिधरः प्रत्युतःस्वोमानिति । अस्माभिः स्वयमेव ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये सप्तमोवर्गः ॥ ७ ॥

अथ षष्ठी-

योधूपितोयोदंतोयोअस्तिश्मश्रुपुश्रितः ।

विभूतद्युम्नश्च्यवनः पुरुदुतः कत्वागौरिवशाकिनः ॥ ६ ॥

यः । धूपितः । यः । अदंतः । यः । अस्ति । श्मश्रुपु । श्रितः ।

विभूतद्युम्नः । च्यवनः । पुरुदुतः । कत्वा । गौरि । शकिनः ॥ ६ ॥

योधूपितः शत्रूणांपर्ययिता यश्चादुतः शत्रुभिरादुतः यश्चापि श्मश्रुपु युद्धेपु । श्वः श्रयंत्य-
स्मिन्निति द्युत्यत्तेः श्मश्रु युद्धमिति वृद्धावदन्ति । श्रितोस्ति भवति यश्चापि विभूतपुत्रः प्र-
भूतधनः यश्च च्यवनः सोमानां व्यावयिता यश्चापि पुरुदुतो बहुस्तुतः सइन्द्रः कत्वा कर्मणः
शाकिनः शक्तस्य यजमानस्य गौरिव यथा गौः पयसोदोग्री तथा कापानां दोग्धाभवति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

कईवेदसुतेसचापिबन्तंकद्वयोदधे ।

अयंयः पुरौविभिनत्योजंसामन्दानः शिम्प्यन्धसः ॥ ७ ॥

कः । ईष । वेद । सुते । सचा । पिबन्तम् । कत् । वर्यः । दधे ।
 अयम् । यः । पुरः । विद्भिन्नन्ति । ओजसा । मन्दानः ।
 शिषी । अन्धसः ॥ ७ ॥

हृतेभिपुतेसोमे सचा ऋत्विजासह सोमं पिबन्तमीमेनमिन्द्रं कोवेद वेत्ति नकोपिवेत्ती-
 त्यर्थः कः किंवा षयोचं दधे धारयति योयमिन्द्रः शिषी हनूमानन्धसः सोमेन मन्दानोम-
 न्दमानः ओजसा बलेन पुरोविभिन्नन्ति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

दानामृगोनवारणः पुरुत्रा चरथं दधे ।
 नर्किष्णानि यमदा सुते गमो महान् श्वरस्यो जसा ॥ ८ ॥

दाना । मृगः । न । वारणः । पुरुत्रा । चरथम् । दधे ।
 नर्किः । त्या । नि । यमत् । आ । सुते । गमः । महान् ।
 चरसि । ओजसा ॥ ८ ॥

मृगः शम्भूषामन्त्रेपको वारणो मजो दानामदजत्तानीव पुरुत्रा बहुषु यज्ञेषु चरथं चरण-
 शीलं मदं दधे इन्द्रो धारयति । अथपत्यसस्तुतिः हे इन्द्र त्वा त्वां नर्किर्नियमद नर्कश्चिन्वि-
 ष्यति सुतेसोमे आगमः आयच्छ । महान् हि त्वमोजसा बलेन सर्वतश्चरसि ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

यउग्रः सन्ननिःप्लुतः स्थिरो रणाप्यसंस्कृतः ।
 यदिस्तोतुर्मघवांश्शृणवद्भवन्नेन्द्रो योपत्यागमत् ॥ ९ ॥

यः । उग्रः । सन् । अनिःस्तुतः । स्थिरः । रणाय ।
 संस्कृतः । यदि । स्तोतुः । मघर्षा । शृणवत् । हवम् । न ।
 इन्द्रः । योपति । आ । गमत् ॥ ९ ॥

यउग्रः उदूर्णः ओजस्वीवा सगजवन् अनिष्टुतः शम्भुभिरनिस्तीर्णः स्थिरो चक्षोरणाप्य-
 युद्धाय संस्कृतः शस्त्रैरुल्लूखः सोमैर्वीर्यसंस्कृतः सइन्द्रो मघवा घनवान् यदिस्तोतुर्हवमाह्वानं
 शृणवच्छृणोति तत्पर्यन्त्र नयोपति नगच्छति किंतु आगमद ववैवागच्छति ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

सत्यमित्थावृषेदसिदृषंजूतिर्नोदंतः ।

वृषाद्युग्रशृण्विपेपरावतिदृषोअर्वावर्तिश्रुतः ॥ १० ॥ ८॥

सत्यम् । इत्था । वृषा । इत् । असि । दृषंजूतिः । नः ।

अदंतः । वृषा । हि । उग्र । शृण्विपे । परावर्ति । वृषो इति ।

अर्वावर्ति । श्रुतः ॥ १० ॥ ८ ॥

हे उग्र उद्गोन्द त्वं सत्यमित्था इत्थं वृषे कमानां वर्षकण्वासि वृषजूतिः वृषभिश्चा-
वृष्टो नोस्माकमवृत्तः शत्रुभिरपरिवृत्तश्चासि वृषा हि सेचकण्व शृण्विपे श्रूयसे । परावति दूरे-
पि वृषोवृषैव अर्वावति समीपेपि वृषा सेचकण्व श्रुतोवृषैवाश्रूयथाः ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीयेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

अथैकादशी—

वृषणस्तेअभीशंवोवृषाकशाहिरुण्ययी ।

वृषारथोमघवन्वृषणाहरीवृषात्वशतक्रतो ॥ ११ ॥

वृषणः । ते । अज्जीशंवः । वृषा । कशा । हिरुण्ययी ।

वृषा । रथः । मघवन् । वृषणा । हरी इति । वृषा । त्वम् ।

शतक्रतो इति शतहक्रतो ॥ ११ ॥

हे मघवन् ते तव अभीशवोरसमयोऽम्बरशानाः वृषणः वर्षितारः हिरण्ययी हिरण्ययी
कशापि वृषा रथोपि वृषा वर्षिता हरी अग्धावपि वृषणा वृषण्यो वर्षितारो हे शतक्रतो बहुमते-
न्द त्वं वृषा वर्षिता ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

वृषासोतांसुनोतुलेवृषंनृजीपिन्नामंर ।

वृषादधन्वेवृषणंनदीप्यातुम्यस्यातर्हरीनाम् ॥ १२ ॥

वृषां । सोतां । सुनोतु । ते । वृषन् । ऋजीपिन् । आ । भर ।
 वृषां । दधन्वे । वृषणम् । नदीपुं । आ । तुभ्यम् ।
 स्थातुः । हरीणाम् ॥ १२ ॥

हे वृषन् वर्षितरिन्द्र ते तव सोवाग्निपवर्कता वृषा वर्षितासन् सुनोतु सोममग्निपुणोतु ।
 हे ऋजीपिन् ऋजुगमनेन्द्र आभर धनमस्यस्यवाहर हरीणामश्वानां आ अग्निमुख्येन हे स्थात-
 रिन्द्र तुभ्यं नदीपूदकेषु वृषणं वर्षितारं सोमं वृषा वर्षिता दधन्वे धारितवानग्निपवार्थम् ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

एन्द्रयाहिपीतयेमधुशविष्ठसोम्यम् ।
 नायमच्छामयवांशृणवद्भिरोन्नद्भोक्थाचंसुक्तुः ॥ १३ ॥

आ । इन्द्र । याहि । पीतये । मधुं । शविष्ठ । सोम्यम् ।
 न । अयम् । अच्छं । मघवां । शृणवत् । गिरः । ब्रह्म ।
 उक्था । च । सुक्तुः ॥ १३ ॥

हे शविष्ठ षष्ठवत्तमेन्द्र सोम्यं सोमात्मकं मध्वसृतं पीतये शानायायाहि आग-
 च्छ । किमर्थमागमनमित्यत आह यत आगमनमन्वरेण मघवा धनवान्सुक्तुः सुकर्मा शो-
 भनमहोवामिन्द्रो गिरः स्तुवीः ब्रह्म स्तोत्राण्युक्थानि च नाच्छ शृणवत् नाग्निपुणोति
 अत आगमनमित्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

वहन्तुत्वारथेष्टामाहरंयोरथयुजः ।
 तिरश्चिद्वर्षमवन्नानिष्टन्नहन्नन्येषां याशतक्तो ॥ १४ ॥

वहन्तु । त्वा । रथेष्टस्याम् । आ । हरंयः । रथयुजः ।
 तिरः । चित् । अर्यम् । सर्वन्नानि । रुन्नहन् । अन्येषां ।
 या । शतक्तो इति शतदक्तो ॥ १४ ॥

हे नृवहन् शतक्रतो बहुमत्त रथेषां रथस्थमर्यमीश्वरं त्वा त्वां रथयुजो रथे-
युक्ता हरयोत्तवाः अन्येषां या यानि सवनानि सन्ति तानि तिरश्चित् तिरस्कुर्वन्तः
सवनान्यस्मदीयानि सवनान्यावहन्तु प्रापयन्तु ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी

अस्माकंमद्यान्तमंस्तोमंधिष्वमहामह ।

अस्माकंतेसर्वनासन्तुशंतमा मदायद्युक्षसोमपाः ॥ १५ ॥ ९ ॥

अस्माकम् । अद्य । अन्तमम् । स्तोमम् । धिष्व । महाऽमह ।

अस्माकम् । ते । सर्वना । सन्तु । शमृष्टंमा ।

मदाय । युक्ष । सोमऽपाः ॥ १५ ॥ ९ ॥

हे महामह महावामपि महान् महापूज्यवा अद्यान्तममन्तिकवममस्माकं मेष्पातिथीनां स्तो-
मं धिष्व धारय । हे युक्ष दीप्त सोमपाः सोमस्य शवरिन्द्र ते दय मदाय मदार्थं सवना सव-
नान्यस्माकं शन्तमा शन्तमानि सुखतमानि सन्तु भवन्तु ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये नवमोवर्गः ॥ ९ ॥

अथ षोडशी-

नहिपस्तव नोममशास्त्रे अन्यस्यरण्यति ।

यो अस्मान्वीर आनयत् ॥ १६ ॥

नहि । सः । तव । नो इति । मम । शास्त्रे । अन्यस्य ।

रण्यति । यः । अस्मान् । वीरः । आ । अनयत् ॥ १६ ॥

योवीरः शूरोनोत्माननयत् सइन्द्रस्तव शास्त्रे शासने नहि रण्यति न रमते ममापि शास्त्रे
नोरण्यति अन्यस्यापि शासने न रण्यति किंतु रक्षणएव रमतइत्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

इन्द्रं शिष्टातदं वीन्त्रिया अंशास्यं मनः ।

उतो अहं कर्तुं रघुम् ॥ १७ ॥

इन्द्रः । चित् । घ । तत् । अ॒ब्रवीत् । स्त्रियाः । अ॒शा॒स्यम् ।
मनः । उ॒तो इति । अहं । क॒र्तुम् । र॒घुम् ॥ १७ ॥

योमेभ्यामिथेर्धनप्रदाता श्रायोगिरासंगः सपुमान् भूत्वा ख्यभवत् तदा यइन्द्रउवाच तदिदमाह ।
तथावाहुः—श्रायोगिश्रासंगोयः स्त्रीभूत्वा पुमान्भूत् समेभ्यामिथये दानं दत्वेति । इन्द्रश्चिद घ
इन्द्रः खलु तदब्रवीत् स्त्रिया मनश्चितं अशास्यं पुरुषेणाशिष्यं शासितुमशक्यं प्रषट्तादिति ।
उतो अपि स्त्रियाः कर्तुं प्रज्ञां रघुं लघुमह आह ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

सतीचि॒ह्मामदु॒च्युता॑मि॒थुना॑व॒हतो॒रथ॑म् ।
ए॒वेद्वृ॒ष्णउ॒त्तरा॑ ॥ १८ ॥

सती इति । चित् । घ । म॒द॒च्युता॑ । मि॒थुना । व॒हतः ।
रथ॑म् । ए॒व । इत् । धूः । वृ॒ष्णः । उ॒त्त॒रा ॥ १८ ॥

सती चिद्वेन्द्रस्याश्यापि खलु मदच्युता सोमं पतिगन्तारौ इन्द्रस्यैव रथं मिथुनौ वहतः
एवेदेवमेव वृष्णइन्द्रस्य रथः धूरुत्तराश्वयोरुत्तराभवति ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी—

अ॒धःप॑श्यस्व॒मोप॑रि॒सं॒तरा॑पा॒दकौ॒हर ।
मा॒नेक॑श॒प्रकौ॒टश॒न्त॒स्त्रीहि॒ब्र॒ह्मा॒वभू॑र्विथ ॥ १९ ॥ १० ॥

अ॒धः । प॑श्यस्व । मा । उ॒परि॑ । स॒म॒न्तरा॑म् । पा॒द॒कौ । ह॒र । मा ।
ते । क॒श॒प्र॒कौ । रु॒शन् । स्त्री । हि । ब्र॒ह्मा । व॒भू॒र्विथ ॥ १९ ॥ १० ॥

एवमन्तरिक्षादागच्छन् रथस्थइन्द्रः मियं मनं स्वस्मात् पुंस्त्वमिच्छन्तं श्रायोगिं यत् उवाच
तदाह—हे श्रायोगे त्वं स्त्री सती अचः १-यम् एषस्त्रीणां धर्मः उपरि मापश्यस्व उपरिदृशन् स्त्रीणां
धर्मो न भवति हि । पादकौ पादावपि सन्तरां संश्लिष्टौ यथा भवतस्तथा हर । यथा पुम्योदि-
श्लिष्टपादनिधानोभवति तथा त्वया मिया न कर्तव्यमित्यर्थः । अपिच ते कश्चिद्ग्री कश्चिद्ग्री

कशष्टकौ कशतिराहननकर्मा कशष्टकावुभेअंगे मादृशन् पुरुषानपरयन्तु तयोरदर्शनं वाससः
सुष्टु परिधानेन भवति । अतः सुष्टु वाससा परिधानं कुरु । स्त्रियोसामुत्फादभिसंवीताभवन्ती-
त्यर्थः । हि यस्मात्कारणात् ब्रह्मासनं स्त्री बभूविथ ॥ १९ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये दशमोवर्गः ॥ १० ॥

एन्द्रयाहोत्यदादशार्चं चतुर्थं सूक्तं काण्वस्य नीपातिथेराप्य आनुष्टुभं षोडशयाद्यास्तिसोगायत्र्यः
बसुरोचिषोगिरोगोत्राः सहस्रसंत्याकाः आयदिन्द्रध्वेत्यादीनां वासां विसृणाम्ययः इन्द्रोदेवता ।
तथाचानुक्रमणम्—एन्द्रयाहिह्यूना नीपातिथिरानुष्टुभं तृचोन्योगायत्रस्तंसहस्रंबसुरोचिषोगि-
रसोपरयनिवि । दिनियोगोऽैमिकः ।

तत्र प्रथमा—

एन्द्रयाहिहरिभिरुपकण्वस्यसुष्टुतिम् ।
दिवोअमुष्यशासंतोदिव्ययदिवावसो ॥ १ ॥

आ । इन्द्र । याहि । हरिः । उर्प । कण्वस्य । सुष्टुतिम् ।
दिवः । अमुष्य । शासंतः । दिवम् । युय । दिवावसो इति दिवावसो ॥ १ ॥

हे इन्द्र कण्वस्य सुष्टुतिं शोभनास्तुतिं हरिभिरवैरूपायाहि आगच्छ दिवोद्युलोकं द्विती-
याथेवष्टी अमुष्यामुष्मिन्दिन्द्रे शासतः शासति विभक्तिव्यत्ययः तत्र वयं सुखमास्महे दिवावसो
दीप्तहविष्केन्द्र दिवं स्वर्गं यय यूयं गच्छत बहुवचनं पूजार्थम् । यद्वा हे दिवावसो दिवोद्युलोकं
अमुष्यामुं लोकं शासतः शासनं कुर्वन्तोऽप्ययं दिवं स्वर्गं यय गच्छत अथ बहुवचनं पूजार्थ-
मित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

आत्वाप्रावावदन्निहसोमीघोपेणयच्छतु ।
दिवोअमुष्यशासंतोदिव्ययदिवावसो ॥ २ ॥

आ । त्वा । प्रावा । वदन् । इह । सोमी । घोपेण । यच्छतु । दिवः ।
अमुष्य । शासंतः । दिवम् । युय । दिवावसो इति दिवावसो ॥ २ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वामिहयस्ते मावा सोमाभिपवपापाणः सोमी सोमवान् वदन् शब्दं कुर्वन्
घोषेण ध्वनिना सह आयच्छतु । सिद्धमन्यत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अत्राविनेमिरेपा॒मुरा॑नधू॒नुते॒वृकः॑ ।

दिवो॒अमु॒प्य॒शास॑न्तो॒दिवं॒यय॑दिवावसो ॥ ३ ॥

अत्र । वि । नेमिः । एपा॒म् । उरा॒म् । न । धू॒नुते॒ । वृकः । दिवः ।
अमु॒प्य॒ । शास॑न्तः । दिव॑म् । य॒य॒ । दि॒वा॒व॒सो॒ इति॑ दिवावसो ॥ ३ ॥

अत्रास्मिन्यस्ते एषामभिपवमाणां नेमिः सोमलता विधूनुते विशेषेण कम्पयति उरदिपी
वृकोन वृकइव । सिद्धमन्यत् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आत्वा॒क॒र्णा॒इ॒हाव॑से॒हव॑न्ते॒वाज॑सातये ।

दिवो॒अमु॒प्य॒शास॑न्तो॒दिवं॒यय॑दिवावसो ॥ ४ ॥

आ । त्वा । क॒र्णाः । इ॒ह । अव॑से । ह॒व॑न्ते । वाज॑सातये । दिवः ।
अमु॒प्य॒ । शास॑न्तः । दिव॑म् । य॒य॒ । दि॒वा॒व॒सो॒ इति॑ दिवावसो ॥ ४ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वामिहयस्ते कर्णाः अवसे रक्षणाय वाजसातये अन्नस्य प्राप्त्यर्थं चाहव-
न्ते आभिमुख्येन ह्रूयन्ति सिद्धमन्यत् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

दधा॑मितेसु॒तानां॑वृ॒ष्णेन॑पूर्व॒पाप्य॑म् ।

दिवो॒अमु॒प्य॒शास॑न्तो॒दिवं॒यय॑दिवावसो ॥ ५ ॥ ११ ॥

दधा॑मि । ते । सु॒ताना॑म् । वृ॒ष्णे । न । पूर्॒व॒पाप्य॑म् । दिवः । अमु॒प्य॒ ।
शास॑न्तः । दिव॑म् । य॒य॒ । दि॒वा॒व॒सो॒ इति॑ दिवावसो ॥ ५ ॥ ११ ॥

हे इन्द्र ते तुभ्यं सुतामां द्वितीयार्थेपथी सुतान् सोमान् ददामि प्रयच्छामि । वृष्णे न यथा वायवे पूर्वपाप्यं यज्ञमुत्वे वेयं प्रयच्छन्ति तद्वद्दहं प्रयच्छामीत्यर्थः । सिद्धमन्यद ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

अथ षष्ठी—

स्मत्पुंरन्धिर्नआगंहिविष्वतोर्धीर्नऊतये ।

दिवोअमुप्यशासंतोदिव्ययदिवोवसो ॥ ६ ॥

स्मत्पुंरन्धिः । नः । आ । गृहि । विष्वतः५धीः । नः । ऊतये । दिवः । अमुप्य । शासंतः । दिवम् । यय । दिवावसो इति दिवावसो ॥ ६ ॥

हे इन्द्र स्मत्पुंरन्धिः स्वर्गकुटुंबी नः अस्मान् आगहि । तथा दिवतः धीः सर्वतोऽङ्गतोऽधारकः त्वं नः अस्माकं ऊतये रक्षणाय आगहि आगच्छ ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

आनोवाहिमहेमतेसहस्रोतेशतामघ ।

दिवोअमुप्यशासंतोदिव्ययदिवोवसो ॥ ७ ॥

आ । नः । वाहि । महेमते । सहस्रऊते । शतमघ । दिवः । अमुप्य । शासंतः । दिवम् । यय । दिवावसो इति दिवावसो ॥ ७ ॥

हे महेमते महापुत्रे सहस्रोत्वे सहस्ररक्षण शतामघ बहुधनेन्द्र त्वं नोऽस्मान्नापात्पागच्छ । सिद्धमन्यद ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

आत्वाहोतामनुर्हितोदेवत्रावस्तदीज्यः ।

दिवोअमुप्यशासंतोदिव्ययदिवोवसो ॥ ८ ॥

आ । त्वा । होता । मनुः५हितः । देव५घा । वस्त५ । ईज्यः । दिवः । अमुप्य । शासंतः । दिवम् । यय । दिवावसो इति दिवावसो ॥ ८ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां देवता देवानांमध्ये ईदं चः स्तुत्यो होता देवानामाहाताग्निर्मनुहितो मनुष्यैरहि
निहितआवक्षत बहुतु । सिद्धमन्यव ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

आत्वा॑मद॒च्युता॑ह॒री॒श्वेन॑प॒क्षेव॑वक्षतः ।

दिवो॑अ॒मुप्य॑शास॒ततो॑दि॒व्यय॑दि॒वाव॑सो ॥ ९ ॥

आ । त्वा । म॒द॒च्युता॑ । ह॒री इति॑ । श्वे॒नम् । प॒क्षाश्च॑ । व॒क्षतः॑ ।
दि॒वः । अ॒मुप्य॑ । शास॒तः । दि॒वम् । य॒य । दि॒वाव॑सो इति॑ दि॒वाव॑सो ॥ ९ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां मदच्युता मदच्युतौ शवूणां मदस्य व्यावयितारौ हरी अशौ श्वेन
श्वेनाख्यं पक्षिणं पक्षेव आत्मीयपक्षाविव आवक्षतः आवहताम् । सिद्धमन्यव ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

आया॑स्य॒र्यआ॑परि॒स्वाहा॑सोम॒स्यपी॑तये ।

दिवो॑अ॒मुप्य॑शास॒ततो॑दि॒व्यय॑दि॒वाव॑सो ॥ १० ॥ १२ ॥

आ । या॒हि । अ॒र्यः । आ । परि॑ । स्वाहा॑ । सोम॒स्य ।

पी॑तये । दि॒वः । अ॒मुप्य॑ । शास॒तः । दि॒वम् ।

य॒य । दि॒वाव॑सो इति॑ दि॒वाव॑सो ॥ १० ॥ १२ ॥

हे अर्येश्वर त्वं आ परि सर्वतः आयासागच्छ पीतये त्ववपानार्थं सोमस्य सोमं स्वा-
हा स्वाहाकरोमि । सिद्धमन्यव ॥ १० ॥

॥ इति पठस्य तृतीये द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

अथैकादशी—

आनो॑पा॒ह्युप॑श्रुत्युक्वेपु॒रणया॑ह ।

दिवो॑अ॒मुप्य॑शास॒ततो॑दि॒व्यय॑दि॒वाव॑सो ॥ ११ ॥

आ । नः । या॒हि । उप॑श्श्रुति । उ॒क्थे॑षु । र॒णय॑ । इ॒ह । दि॒वः ।

अ॒मुष्य॑ । शा॒सतः॑ । दि॒वम् । य॒य । दि॒वा॒व॒सो॒ इति॑ दि॒वा॒व॒सो ॥ ११ ॥

हे इन्द्र त्वं नोस्माकमिहयज्ञे उक्थेषु शस्त्रेषु पठयमानेषु उपश्रुति उपश्रुतौ समीपमाया-
भ्यामच्छ अस्मात् रणयव । सिद्धमन्यद् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

स॒रु॒पैरा॒सुनौ॑ग॒हि॒संभृ॑तैः स॒मृ॒तैः ।

दि॒वो॒अ॒मुष्य॑शा॒सतो॑दि॒वै॒ष्य॑दि॒वा॒व॒सो ॥ १२ ॥

स॒रु॒पैः । आ । सु । नः । ग॒हि । स॒मृ॒तैः । संभृ॑तैः । अ॒श्वः ।

दि॒वः । अ॒मुष्य॑ । शा॒सतः॑ । दि॒वम् । य॒य । दि॒वा॒व॒सो॒ इति॑

दि॒वा॒व॒सो ॥ १२ ॥

हे इन्द्र संभूतारवः पुष्टसवसवं सुसंभूतैः सरूपैः समानरूपैरश्वैः नोस्मानागहागच्छ । सि-
द्धमन्यद् ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

आ॒या॒हि॒प॒र्वते॑भ्यः स॒मु॒द्र॒स्पा॒धि॒वि॒ष्ट॒र्षः ।

दि॒वो॒अ॒मुष्य॑शा॒सतो॑दि॒वै॒ष्य॑दि॒वा॒व॒सो ॥ १३ ॥

आ । या॒हि । प॒र्वते॑भ्यः । स॒मु॒द्र॒स्पर्षः॑ । अ॒धि । वि॒ष्टि॑र्षः । दि॒वः ।

अ॒मुष्य॑ । शा॒सतः॑ । दि॒वम् । य॒य । दि॒वा॒व॒सो॒ इति॑ दि॒वा॒व॒सो ॥ १३ ॥

हे इन्द्र त्वं पर्वतेभ्यः आयाहागच्छ समुद्रस्यानरिक्तस्य विष्टपोविष्टपाभ्यामाहीत्य-
र्थः । सिद्धमन्यद् ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

आ॒नो॒ग॒न्या॒न्य॒श्व्या॑स॒ह॒सा॑र॒रद॑र्द॒हि ।

दि॒वो॒अ॒मुष्य॑शा॒सतो॑दि॒वै॒ष्य॑दि॒वा॒व॒सो ॥ १४ ॥

आ । नः । गव्यानि । अश्व्या । सहस्रा । शूर । दद्वहि । दिवः ।

अमुष्य । शासतः । दिवम् । यय । दिवावसो इति दिवावसो ॥ १४ ॥

हे शूरेन्द्र त्वं नोस्मभ्यं सहस्रा सहस्राणि सहस्रसंख्यानि गव्यानि गोहितानि गोत्सा-
णि वा अश्व्या अश्वान्यश्वहितानि अश्वालकानि वा दद्वहाविवृणु । सिद्धमन्यत् ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

आनं सहस्रशोभंरायुतानिशतानिच ।

विबोअमुष्यशासतोदिवंययदिवावसो ॥ १५ ॥

आ । नः । सहस्रशः । शूर । अयुतानि । शतानि । च । दिवः ।
अमुष्य । शासतः । दिवम् । यय । दिवावसो इति दिवावसो ॥ १५ ॥

हे इन्द्र नोस्मभ्यं सहस्रशः सहस्रशो अयुतानि शतानिच अभीष्टानि वस्तून्वाभिराह-
र । सिद्धमन्यत् ॥ १५ ॥

अथ षोडशी—

आयदिन्द्रेश्वदद्वेसहस्रं वसुरोचिपः ।

ओजिष्ठमश्व्यं पशुम् ॥ १६ ॥

आ । यत् । इन्द्रः । च । दद्वेहे इति । सहस्रम् । वसुरोचिपः ।

ओजिष्ठम् । अश्व्यम् । पशुम् ॥ १६ ॥

वसुरोचिपो वसुदीप्तयो वयं सहस्रं सहस्रसंख्याकानामस्माकं देवा इन्द्रश्च ओजिष्ठं व-
सवन्नरमश्व्यमश्वालकं पशुंच ययदा आदद्वेहे पारावतादादद्वेहे उत्तरवसंवन्धः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

यक्ञ्जावातरंरुसोरुपासौरधुष्यदः ।

आजन्तेसूर्यादिव ॥ १७ ॥

ये । क्रज्जाः । वार्तश्चरहसः । अरुपासः । रघुस्यदः । आर्जन्ते ।
सूर्याः इव ॥ १७ ॥

तदा येऽक्रज्जा क्रज्जामिनो वावरहसो वापुसदृशवेगा अरुपासः आरोचमाना रघु-
स्यो लघुस्पन्दमाना अश्वाः सूर्या इव यथा सूर्यस्तथा आर्जन्ते ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी-

पारावतस्पर्शतिपुं द्वचक्रेष्वाशुपुं ।
तिपुं वनस्पमध्यमा ॥ १८ ॥ १३ ॥

पारावतस्य । रातिपुं । द्वचक्रेष्वाशुपुं । तिपुं । वनस्प ।
मध्यमा । आ ॥ १८ ॥ १३ ॥

तेष्वश्वेषु पारावतस्य रातिषु देवेषु द्वचक्रेषु द्वचक्रेष्वश्वेषु । तादृशं आशुरि-
त्यश्वनाम्नस्तुपाठाय । प्रतिगृहीतेषु सत्सु वनस्पमध्ये आतिष्ठमिति वस्तुतोचिषाम् सहस्र-
वदन्ति ॥ १८ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीया त्रयोदशोऽष्टकः ॥ १३ ॥

अग्निनेन्द्रेणेति चतुर्विंशत्युचं पञ्चमं सूक्तं श्वावाश्वस्याग्नेयस्याप्यम् । अत्रामुक्रमणिका-
अग्निनाचतुर्विंशतिः श्वावाश्वजाश्विनमुषरिष्टाज्योतिषं पंक्तिमहानृहवी पञ्चममिति । उपरि-
ष्टाज्योतिषं चन्द्रः । चतुर्थपादस्याष्टाक्षरत्वात् यतोऽष्टकस्त्वोऽग्नेविरिति बहुलक्षणम् । द्वविंशीपंक्तिः ।
अपोविंशीमहानृहवी चत्वारोऽष्टकाजामवश्च महानृहवीन्युक्तक्षणोपेतत्वात् । चतुर्विंशीपंक्तिः ।
अश्विनीदेवता अश्विनोपमि होतुरविरिकोक्तये अग्निनेन्द्रेणे येतत्सूक्तम् सौविद्यम्-अग्निनेन्द्रे-
णाभाष्यमिरिति ।

अथ पथर्था-

अग्निनेन्द्रेण वर्तुणेन विष्णुना दित्यै रुद्रैर्देवसुभिः सचाभुवा ।
सजोर्पसा उपसा सूर्येण च सोमं पिबतमश्विना ॥ १ ॥

अग्निना । इन्द्रेण । वरुणेन । विष्णुना । आदित्यैः । रुद्रैः ।
 वसुधभिः सचाक्षुषा । सृजोपसौ । उपसा । सूर्येण । च । सोमम् ।
 पिवतम् । अश्विना ॥ १ ॥

हे अश्विना अश्विनौ अग्निना इन्द्रेण वरुणेन विष्णुना आदित्यैरुदैर्वसुभिश्च सचाक्षु-
 षा सहभूतौ उपसा सूर्येणच सजोपसा संगतौ युषां सोमं पिवतम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

विश्वाभिर्धीभिर्भुवनेनवाजिनादिवापृथिव्याद्रिभिःसचाक्षुषा ।
 सजोपसाउपसासूर्येणचसोमंपिवतमश्विना ॥ २ ॥

विश्वाभिः । धीभिः । भुवनेन । वाजिना । दिवा ।
 पृथिव्या । अद्रिभिः । सचाक्षुषा । सृजोपसौ ।
 उपसा । सूर्येण । च । सोमम् । पिवतम् । अश्विना ॥ २ ॥

हे वाजिना पठिनावश्विनौ विश्वाभिः सर्वाभिर्धीभिः पशुभिः भुवनेनासिजेन भूतजा-
 वेनच दिवा पुडोकेनच पृथिव्याचाद्रिभिश्च सचाक्षुषा सहभूतौ उपसा सूर्येणच संगतौ यु-
 षां सोमं पिवतम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

विश्वेदेवेस्त्रिभिरेकादशैरिन्द्रिर्मरुद्भिर्भृगुभिःसचाक्षुषा ।
 सजोपसाउपसासूर्येणचसोमंपिवतमश्विना ॥ ३ ॥

विश्वैः । देवैः । त्रिभिः । एकादशैः । इन्द्र । अत्रिभिः ।
 मरुतभिः । भृगुभिः । सचाक्षुषा । सृजोपसौ ।
 उपसा । सूर्येण । च । सोमम् । पिवतम् । अश्विना ॥ ३ ॥

हे अश्विनौ विश्वेदेवैः त्रिभिः एकादशैः त्र्यसिंशैः इत्यतो अद्भिः मरुद्भिः भृगुभिश्च स-
 चाक्षुषा सहभूतौ उपसा सूर्येणच संगतौ युषां सोमं पिवतम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

जुपेयां यज्ञं बोधतं हवस्य मे विश्वे हर्देवौ सवना वगच्छतम् ।
सजोर्पसा उपसा सूर्येण चेपं नो वोढुमश्विना ॥ ४ ॥

जुपेयां । यज्ञम् । बोधतम् । हवस्य । मे । विश्वा ।
इह । देवौ । सवना । अव । गच्छतम् । सजोर्पसौ । उपसा । सूर्येण ।
च । आ । इपम् । नः । वोढुम् । अश्विना ॥ ४ ॥

हे अश्विनौ देवी यज्ञं जुपेयां सेवेयां । मे मम हवस्य हवं बोधयं जानीतं । इह यतो विश्वा
सवना सर्वाणि सवनानि अवगच्छतं प्राप्नुवन् । इपं अर्ज आ वोढुं प्रापयतम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

स्तोमं जुपेयां युवशो वकन्यनां विश्वे हर्देवौ सवना वगच्छतम् ।
सजोर्पसा उपसा सूर्येण चेपं नो वोढुमश्विना ॥ ५ ॥

स्तोमम् । जुपेयाम् । युवशा इव । कन्यनाम् । विश्वा ।
इह । देवौ । सवना । अव । गच्छतम् । सजोर्पसौ ।
उपसा । सूर्येण । च । आ । इपम् । नः । वोढुम् । अश्विना ॥ ५ ॥

हे अश्विनौ देवी युवां इहास्मिन्यतो स्तोमं जुपेयां सेवेयाम् । युवशो यथा युवतौ
'कन्यनां' कन्यानामाह्वानं सेवेते तद्वदित्यर्थः । इह यतो विश्वानि सवनान्यवगच्छतं प्राप्नुवन् ।
सिद्धयन्त्यम् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

गिरौ जुपेयामध्वरं जुपेयां विश्वे हर्देवौ सवना वगच्छतम् ।
सजोर्पसा उपसा सूर्येण चेपं नो वोढुमश्विना ॥ ६ ॥ १४ ॥

गिरः । जुपेयाम् । अध्वरम् । जुपेयाम् । विश्वा ।
इह । देवौ । सवना । अव । गच्छतम् । सजोर्पसौ । उपसा ।
सूर्येण । च । आ । इपम् । नः । वोढुम् । अश्विना ॥ ६ ॥ १४ ॥

हे देवौ अश्विनौ अस्माकं गिरः स्तुतीः जुपेथां सेवेथां । तथा अध्वरं यज्ञश्च जुपेथां ।
इहयसो विश्वा विश्वानि सवनानि अवगच्छतं प्राप्नुतम् ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

अथ सप्तमी—

हारिद्रवेवपतथोवनेदुपसोमंसुतमंहिपेवावगच्छथः ।
सजोपसाउपसासूर्येणचत्रिर्वर्तिर्यातमश्विना ॥ ७ ॥

हारिद्रवाऽईव । पतयः । वना । इत् । उप । सोमम् । सुतम् ।
महिषाऽईव । अव । गच्छथः । सजोपसौ । उपसा ।
सूर्येण । च । त्रिः । वर्तिः । यातम् । अश्विना ॥ ७ ॥

हे अश्विना अश्विनौ युवां सुतमभिपुतं सोममुपपतयः हारिद्रवेव यथा हारिद्रवौ पशि-
गौ वना वनान्युदकानिवा वनमित्युदकनामसुपाटाव उपपवतः तद्वदित्यर्थः । महिषाविव यथा
पिपासितौ महिषाबुदकान्युपगच्छतः । तथा सुतं सोममवगच्छथः । उपसा सूर्येणच संगतौ
त्रिर्वर्तिल्लिभार्गं यातंच ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

हंसाविंवपतथोअध्वगाविंवसोमंसुतमंहिपेवावगच्छथः ।
सजोपसाउपसासूर्येणचत्रिर्वर्तिर्यातमश्विना ॥ ८ ॥

हंसौऽईव । पतयः । अध्वगौऽईव । सोमम् । सुतम् । महिषाऽईव ।
अव । गच्छथः । सजोपसौ । उपसा । सूर्येण । च । त्रिः ।
वर्तिः । यातम् । अश्विना ॥ ८ ॥

हे अश्विनौ युवां हंसाविव यथा हंसौ अध्वगाविव यथाच पथिकाउदकं गच्छतस्तथा
देगेन सुतं सोमं प्रयथोगच्छथः । सिद्धमन्यव ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

श्वेनाविवपतथोहव्यदातयेसोमंसुतमहिपेवावगच्छथः ।
सजोपसाउपसासूर्येणचत्रिर्वर्तिर्यातमश्विना ॥ ९ ॥

श्वेनौहव । पतथः । हव्यदातये । सोमम् । सुतम् । महिपाहव ।
अव । गच्छथः । सहजोपसौ । उपसा । सूर्येण ।
च । त्रिः । वर्तिः । यातम् । अश्विना ॥ ९ ॥

हे अश्विनौ युवां श्वेनाविव यथाश्वेनौ गगनंगच्छतस्वथा वेगेन सुतं सोमं हव्यदातये
यजमानार्थं पतधोगच्छथः । सिद्धमन्यद ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

पिवतंचतृष्णुतंचाचंगच्छंतंप्रजांचधत्तंद्रविणंचधत्तम् ।
सजोपसाउपसासूर्येणचोर्जनोधत्तमश्विना ॥ १० ॥

पिवतम् । च । तृष्णुतम् । च । आ । च । गच्छतम् । प्रहजाम् । च ।
धत्तम् । द्रविणम् । च । धत्तम् । सहजोपसौ । उपसा ।
सूर्येण । च । ऊर्जम् । नः । धत्तम् । अश्विना ॥ १० ॥

हे अश्विनौ युवां सोमं पिवतश्च तृष्णुतश्च तृप्सतंच प्रानार्थं तृप्सर्थं चागच्छतं सोमपीत्वा
एतौतवी युवां अस्मभ्यं प्रजाश्च धत्तं धारयतं द्रविणं धनश्च धत्तम् उपसासूर्येणच
संगतौ भोस्मभ्यं ऊर्जं बलंच धत्तम् ॥ १० ॥

अथैकादशी-

जयतंचप्रस्तुतंचप्रचावतंप्रजांचधत्तंद्रविणंचधत्तम् ।
सजोपसाउपसासूर्येणचोर्जनोधत्तमश्विना ॥ ११ ॥

जयतम् । च । प्र । स्तुतम् । च । प्र । च । अवतम् । प्रहजाम् ।
च । धत्तम् । द्रविणम् । च । धत्तम् । सहजोपसौ । उपसा ।
सूर्येण । च । ऊर्जम् । नः । धत्तम् । अश्विना ॥ ११ ॥

हे अग्निनौ युवां जयतं शत्रूंश्च जयतम् प्रस्तुतं स्तोवूंश्च प्रचावतमस्मांश्च परस्तवम् । अ-
न्यत्तिष्ठम् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

हृतं च शत्रून् यततं च मित्रिणः प्रजां च धत्तं द्रविणं च धत्तम् ।
सृजोर्पसा उपसा सूर्येण चोर्जनो धत्तमश्विना ॥ १२ ॥ १५ ॥

हृतम् । च । शत्रून् । यततम् । च । मित्रिणः । प्रजाम् । च ।
धत्तम् । द्रविणम् । च । धत्तम् । सृजोर्पसी । उपसा । सूर्येण ।
च । ऊर्जम् । नः । धत्तम् । अश्विना ॥ १२ ॥ १५ ॥

हे अग्निनौ युवां शत्रूंश्च हतम् जयतम् यततं मित्रिणो वैश्रीपुङ्गवाश्च गच्छतम् ।
सिद्धमन्यम् ॥ १२ ॥

॥ इति पठस्य तृतीये पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥

अथ त्रयोदशी—

मित्रावरुणयन्ता उत धर्मवन्ता मरुत्वन्ता जग्निर्गच्छधो हवम् ।
सृजोर्पसा उपसा सूर्येण चादित्यैर्पातमश्विना ॥ १३ ॥

मित्रावरुणध्वन्तो । उत । धर्मध्वन्ता । मरुत्वन्ता । जग्निः ।
गच्छधुः । हवम् । सृजोर्पसी । उपसा । सूर्येण ।
च । आ । आदित्येः । पातम् । अश्विना ॥ १३ ॥

उतादिच हे अग्निनौ युवां मित्रावरुणयन्तौ मित्रावरुणयुक्ता धर्मवन्ता धर्मयुक्ता उता-
दिच मरुत्वन्ता मरुद्धिर्मुक्तौ च जग्निः स्तोत्रहर्षमाह्वानं गच्छतः आगच्छतम् । उतासूर्येण आ-
दित्ये च सृजोर्पसा संयुक्ता पातं मच्छतम् ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

आदिरम्वन्ता उत विष्णुवन्ता मरुत्वन्ता जग्निर्गच्छधो हवम् ।
सृजोर्पसा उपसा सूर्येण चादित्यैर्पातमश्विना ॥ १४ ॥

अद्विरस्वन्तौ । उत । विष्णुऽवन्ता । मरुत्वन्ता । जरितुः ।
गच्छथः । हवम् । सृजोर्पसौ । उपसा । सूर्येण । च ।
आ । आदित्यैः । यातम् । अश्विना ॥ १४ ॥

उवाचि हे अश्विनौ युवां अद्विरस्वन्तौ अद्विरोभिर्युक्तौ विष्णुवन्ता विष्णुनाच
सहितौ मरुत्वन्ता मरुद्विश्वसहितौ मे जरितुःस्तोतुराह्वानं गच्छतम् ॥ १४ ॥

अथ पंचदशो-

ऋभुमन्ता वृषणा । वार्जवन्ता । मरुत्वन्ता । जरितुः ।
सृजोर्पसा उपसा । सूर्येण चादित्यैर्यातमश्विना ॥ १५ ॥
ऋभुमन्ता । वृषणा । वार्जवन्ता । मरुत्वन्ता । जरितुः ।
गच्छथः । हवम् । सृजोर्पसौ । उपसा । सूर्येण । च ।
आ । आदित्यैः । यातम् । अश्विना ॥ १५ ॥

हे अश्विनौ ऋभुमन्ता ऋभुसहितौ वृषणा कामानां वर्धितारी वाजवन्ता वाजयुक्तौ मरुत्वन्तौ च
स्तोतुराह्वानं गच्छतम् । ऋभुमन्ता वाजवन्तेति ज्येष्ठकनिष्ठाभ्यां व्यपदेशः । सिद्धमन्यत् ॥ १५ ॥

अथ षोडशी-

ब्रह्मजिन्वत्समुतजिन्वत्तंधियो हतं रक्षांसि सेधन्तममीवाः ।
सृजोर्पसा उपसा । सूर्येण च सोमं सुन्वन्तो अश्विना ॥ १६ ॥
ब्रह्म । जिन्वत्तम् । उत । जिन्वत्तम् । धियः । हतम् ।
रक्षांसि । सेधन्तम् । अमीवाः । सृजोर्पसौ । उपसा । सूर्येण ।
च । सोमम् । सुन्वन्तः । अश्विना ॥ १६ ॥

हे अश्विनौ युवां ब्रह्म वासनां जिन्वन्तं पीणपतम् । उवाचि विषः कर्माणि जिन्वन् ।
हवम् रक्षांसि । अमीवाः राक्षसांश्च सेधन्तम् । उपसा सूर्येण च सोमं सुन्वन्तो यजमानस्य सोमं
निबन्धित्वयः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

क्षत्रं जिन्वत मुत जिन्वत नृन् हतं रक्षांसि सेधत ममीवाः ।
सजोपसा उपसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना ॥ १७ ॥

क्षत्रम् । जिन्वतम् । उत । जिन्वतम् । नृन् । हतम् ।
रक्षांसि । सेधतम् । अमीवाः । सजोपसौ । उपसा ।
सूर्येण । च । सोमम् । सुन्वतः । अश्विना ॥ १७ ॥

हे अश्विनौ युवां क्षप्तं क्षत्रियं जिन्वतं उतापि च नृन् योद्धुन् जिन्वतम् । सिद्धमन्यत् ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

धेनू जिन्वत मुत जिन्वत विशो हतं रक्षांसि सेधत ममीवाः ।
सजोपसा उपसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना ॥ १८ ॥ १६ ॥

धेनूः । जिन्वतम् । उत । जिन्वतम् । विशाः । हतम् । रक्षांसि ।
सेधतम् । अमीवाः । सजोपसौ । उपसा । सूर्येण । च ।
सोमम् । सुन्वतः । अश्विना ॥ १८ ॥ १६ ॥

हे अश्विनौ धेनून् जिन्वत मुतापि च विशो वैभ्यांश्च जिन्वतम् । सिद्धमन्यत् ॥ १८ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये षोडशोऽवर्गः ॥ १६ ॥

अथैकोनविंशी-

अत्रेऽस्मिन् णुतं पूर्णं स्तुतिं श्यावाश्वस्य सुन्वतो मर्दं च्युता ।
सजोपसा उपसा सूर्येण चाश्विना तिरो अहं चम् ॥ १९ ॥

अत्रेऽद्व । शृणुतम् । पूर्णं स्तुतिम् । श्यावश्च अश्वस्य ।
सुन्वतः । मर्दं च्युता । सजोपसौ । उपसा । सूर्येण ।
च । अश्विना । तिरोऽहं चम् ॥ १९ ॥

हे अश्विनौ मदच्युता गज्जूणां मदस्य च्यावयितारौ युवां मुन्वतः सोमाभिपुवंकुर्वतः श्या-
वाश्वस्य ममपितामहस्यत्रैरिव पूर्व्यस्तुर्वि मुख्यास्तुर्वि शृणुत उपसा सूर्येण च संगतौ तिरो-
अह्नचं सोमं पिबतं तिरोहिते पूर्वस्मिन्महन्परेद्युः पातराश्विनोर्भागदति ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

सर्गादिव सज्जतं सुसुतीरुपश्यावाश्वस्य सुन्वतो मदच्युता ।

सजोपसा उपसा सूर्येण चाश्विना तिरोअह्नचम् ॥ २० ॥

सर्गान् इव । सज्जतम् । सुसुतीः । उप । श्यावः अश्वस्य ।

सुन्वतः । मदच्युता । सजोपसा । उपसा । सूर्येण ।

च । अश्विना । तिरोअह्नचम् ॥ २० ॥

हे अश्विनौ श्यावाश्वस्य मम सुसुतीः शोभनाः सुवीः सर्गानिव । आपरगणानि वा हवी-
नि वा सर्गाः । तान्यथा यथात्मन्युपसृजतम् । सिद्धमन्यत् ॥ २० ॥

अथैकविंशी-

रश्मीरिव यच्छतमध्वरोपश्यावाश्वस्य सुन्वतो मदच्युता ।

सजोपसा उपसा सूर्येण चाश्विना तिरोअह्नचम् ॥ २१ ॥

रश्मीन् इव । यच्छतम् । अध्वरान् । उप । श्यावः अश्वस्य ।

सुन्वतः । मदच्युता । सजोपसा । उपसा । सूर्येण । च ।

अश्विना । तिरोअह्नचम् ॥ २१ ॥

हे अश्विनौ श्यावाश्वस्य मम अध्वरान् रश्मीनिव यथाश्वपमर्हास्तदुपयच्छतम् उपग-
च्छतम् । सिद्धमन्यत् ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

अर्वाग्रयं निपेच्छतं पिबतं सोम्यं नृपु ।

आपातं मश्विना गतं मवस्युर्वा मदं हविषं तं रत्नानि शृणुये ॥ २२ ॥

अ॒र्वाक् । रथ॑म् । नि । य॒च्छ॒तम् । पि॒वंतम् । सो॒म्यम् । मधु॑ ।
 आ । या॒तम् । अ॒श्विना॑ । आ । ग॒तम् । अ॒व॒स्युः । वा॒म् ।
 अ॒हम् । हु॒वे । ध॒त्तम् । रत्नानि॑ । दा॒शुपे॑ ॥ २२ ॥

हे अश्विनौ वां स्वीयं रथमर्वागस्मदग्निमुखं नियच्छतं सोम्यं सोममयं मधुमत्तं
 पिबतम् यज्ञमापातध्वं । सोमं प्रत्यागतमामच्छतध्वं । अवस्युः रक्षणकामोहं श्यावाश्वौ वां हुवे
 ह्वामि । दाशुपे हविषि प्रयच्छते मह्यं रत्नानि धत्तं धारयतम् ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी—

न॒मो॒वा॒के॒प्र॒स्थि॒ते॒अ॒ध्व॒रे॒न॒रा॒वि॒व॒क्ष॑ण॒स्य॒पी॒तये॑ ।
 आ॒या॒त॒म॒श्वि॒ना॒ग॒त॒म॒व॒स्यु॒र्वा॒म॒ह॒ह्वे॒ध॒त्तं॒रत्नानि॑दा॒शुपे॑ ॥ २३ ॥

न॒मः॒ऽवा॒के । प्र॒स्थि॒ते । अ॒ध्व॒रे । न॒रा । वि॒व॒क्ष॑ण॒स्य । पी॒तये॑ ।
 आ । या॒तम् । अ॒श्विना॑ । आ । ग॒तम् । अ॒व॒स्युः । वा॒म् । अ॒हम् ।
 हु॒वे । ध॒त्तम् । रत्नानि॑ । दा॒शुपे॑ ॥ २३ ॥

हे अश्विना नरा नेतारो युवां विवक्षणस्य हवनशीलस्य मम प्रस्थिते नमोवाके । नमः
 स्काराम प्रोष्यते सनमोवाकस्तस्मिन्नध्वरे यज्ञे । तथाच ब्राह्मणम्—उग्रयं सहवा एतयोस्तत्त-
 वाकश्च नमोवाकश्चेति । पीतये सोमपानायापातम् । सिद्धमन्यव ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी—

स्वाहा॑कृत॒स्य॒तृ॒म्प॒तं॒सु॒तस्य॑दे॒वा॒व॒धंसः॑ ।
 आ॒या॒त॒म॒श्वि॒ना॒ग॒त॒म॒व॒स्यु॒र्वा॒म॒ह॒ह्वे॒ध॒त्तं॒रत्नानि॑दा॒शुपे॑ ॥ २४ ॥ १७ ॥

स्वाहा॑कृत॒स्य । तृ॒म्प॒तम् । सु॒तस्य॑ । दे॒वो । अ॒व॒धंसः॑ । आ ।
 या॒तम् । अ॒श्विना॑ । आ । ग॒तम् । अ॒व॒स्युः । वा॒म् । अ॒हम् ।
 हु॒वे । ध॒त्तम् । रत्नानि॑ । दा॒शुपे॑ ॥ २४ ॥ १७ ॥

हे अश्विनौ देवौ युवां सुतस्याग्निपुत्रस्य स्वाहाकृतस्य हुतस्यान्वसः सोमस्य तृप्तं द-
प्यतं । सिद्धमन्यद ॥ २४ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये सप्तदशोवर्गः ॥ १७ ॥

अवितासीति सप्तर्षे षष्ठं सूक्तं अत्रेयस्य श्वावाश्वस्यार्घ्यम् । अत्रेयमनुक्रमणिका—अवि-
तासिसप्तशाकरं महापञ्चन्यमिति । षट्पञ्चाशदक्षरा शकरो छन्दः श्वावाश्वेति सप्तमी महापङ्क्तिः
षड्वक्त्रा महापङ्क्तिरिति लक्षणसन्दाधारद्वारात्रे । पञ्चमेहनि मरुत्वतीये इदं सूक्तम् । सत्रि-
तथ—अवितासीत्याहीति ।

तत्र प्रथमा—

अवितासिसुन्वतो वृक्तर्षर्हिपः पिवा सोमं मदाय कंशं तक्रतो ।
यं ते भागमधारयन् विश्वाः सेहान् पृतना उरु अयः समं प्सुजिन्म
रुर्वो इन्द्रसत्पते ॥ १ ॥

अविता । असि । सुन्वतः । वृक्तर्षर्हिपः । पिब । सोमम् । मदाय ।
कम् । शतक्रतो इति शतक्रतो । यम् । ते । भागम् । आधारयन् ।
विश्वाः । सेहानः । पृतनाः । उरु । अयः । सम ।

अप्सु जित् । मरुत्वान् । इन्द्र । सत्पते ॥ १ ॥

हे शतक्रतो बहुकर्मनिद्र सुन्वतः सोमाग्निष्वं कुर्वतो वृक्तर्षिपस्तीर्ण्यर्हिपो यजमान-
स्य अविता रक्षितोऽसि भवसि मदाय मदार्थं सोमं पिब । हे सत्पते सर्वां पवे मरुत्वान् मरुत्वान्
इन्द्र ते तुभ्यं यं सोमस्य भागमधारयन् सर्वं देवा अकल्पयन् । तथाच यजुर्गोसर्गं—सत्पतं मा-
हेन्द्रमुद्धारमुदहर । वृक्तर्षत्वान्यदेवतात्वद्योति । तं भागं विश्वाः पृतनाः शत्रूणां सर्वाः सेनाः
उरु बहु ज्योतिर्वर्गं संसेहानः सम्पगजिप्तवशप्सुजिदप्सुजेता व सन् पिब ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

प्रावःस्तोतारं मघवन् जवत्वां पिवा सोमं मदाय कंशं तक्रतो ।
यं ते भागमधारयन् विश्वाः सेहान् पृतना उरु अयः समं
प्सुजिन्म रुर्वो इन्द्रसत्पते ॥ २ ॥

प्र । अव । स्तोतारम् । मृष्यवृन् । अव । त्वाम् । पिब । सोमम् ।
मदाय । कम् । शतक्रतो इति शतश्रुतो । यम् । ते । भागम् ।
अधारयन् । विश्वाः । सेहानः । पृतनाः । उरु । ज्ययः । सम् ।
अप्सुजित् । मरुत्वान् । इन्द्र । सत्सपते ॥ २ ॥

हे मयवन् स्तोतारं माव प्ररक्ष त्वां चाव सोमपानेन रक्ष । सिद्धमन्यद् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

ऊर्जादेवौ अवस्योजंसा त्वां पिब सोमं मदाय कंशं शतक्रतो ।
यं ते भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पृतना उरुज्ययः समप्सुजिन्म
रुत्वौ इन्द्रसत्पते ॥ ३ ॥

ऊर्जा । देवान् । अवसि । ओजंसा । त्वाम् । पिब । सोमम् । मदाय ।
कम् । शतक्रतो इति शतश्रुतो । यम् । ते । भागम् । आधारयन् ।
विश्वाः । सेहानः । पृतनाः । उरु । ज्ययः । सम् ।
अप्सुजित् । मरुत्वान् । इन्द्र । सत्सपते ॥ ३ ॥

हे इन्द्र त्वं देवान् पूर्णान्नेन हविषावसि रक्षसि त्वामप्योजसा बलेनावसि । सिद्धमन्यद् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

जनिता दिवो जनिता पृथिव्याः पिब सोमं मदाय कंशं शतक्रतो ।
यं ते भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पृतना उरुज्ययः समप्सुजि
न्मरुत्वौ इन्द्रसत्पते ॥ ४ ॥

जनिता । दिवः । जनिता । पृथिव्याः । पिब । सोमम् । मदाय ।
कम् । शतक्रतो इति शतश्रुतो । यम् । ते । भागम् । आधारयन् ।
विश्वाः । सेहानः । पृतनाः । उरु । ज्ययः । सम् ।
अप्सुजित् । मरुत्वान् । इन्द्र । सत्सपते ॥ ४ ॥

हे इन्द्र त्वं दिवोद्युलोकस्य जनिता जनकोसि पृथिव्याश्च जनितासि । सिद्धमन्यद् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

ज॒निता॒श्वानां॑ज॒निता॒गवा॑म॒सि॒पिवा॒सोमं॑मदा॒यक॑शत॒क्रतो॑ ।
य॒तैसा॒गम॑धा॒रय॒न्वि॒श्वाः॒से॒हानः॑पृ॒तना॑उ॒रुज्य॑यः॒सम॑प्सुजि
न्म॒रुत्वाँ॑इन्द्र॒सत्प॑ते ॥ ५ ॥

ज॒निता । अ॒श्वाना॑म् । ज॒निता । ग॒वा॑म् । अ॒सि । पि॒व । सोम॑म् ।
मदा॑य । कम् । श॒त॒क्र॒तो॒ इति॑ शत॒श्र॒क्तो । यम् । ते । आ॒गम् ।
अ॒धा॒रय॑न् । वि॒श्वाः । से॒हानः॑ । पृ॒तनाः॑ । उ॒रु । ज्य॑यः । सम् ।
अ॒प्सु॒जि॒त् । म॒रुत्वा॑न् । इन्द्र॒ । स॒त्प॒ते ॥ ५ ॥

हे इन्द्र त्वं अश्वानां जनिता जनकोसि गवाश्च जनितासि । सिद्धमन्यद् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

अ॒ग्नी॒णां॑स्तोमं॒मद्रि॒वोम॑ह॒स्कृ॒धि॒पिवा॒सोमं॑मदा॒यक॑शत॒क्रतो॑ ।
य॒तैसा॒गम॑धा॒रय॒न्वि॒श्वाः॒से॒हानः॑पृ॒तना॑उ॒रुज्य॑यः॒सम॑प्सुजिन्म
रु॒त्वाँ॑इन्द्र॒सत्प॑ते ॥ ६ ॥

अ॒ग्नी॒णाम् । स्तोम॑म् । अ॒द्रि॒वः । म॒हः । कृ॒धि । पि॒व । सोम॑म् ।
मदा॑य । कम् । श॒त॒क्र॒तो॒ इति॑ शत॒श्र॒क्तो । यम् । ते । आ॒गम् ।
अ॒धा॒रय॑त् । वि॒श्वाः । से॒हानः॑ । पृ॒तनाः॑ । उ॒रु । ज्य॑यः ।
सम् । अ॒प्सु॒जि॒न् । म॒रुत्वा॑न् । इन्द्र॒ । स॒त्प॒ते ॥ ६ ॥

हे अदिवः अदिमन् अग्नीणां स्तोमं महस्कृधि पूजितं कुरु । सिद्धमन्यद् ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

श्या॒वाश्व॑स्यसु॒न्वत॑स्तथा॒शृणु॑यथा॒शृणो॑र॒त्रेःक॒र्माणि॑कृ॒ण्वतः॑ ।
प्र॒ञ्ज॒सद॑स्यु॒मावि॑त्य॒मेक॑इ॒न्द्रपा॑स्यइन्द्र॒ब्रह्मा॑णि॒वर्ध॑यन् ॥ ७ ॥ ७८ ॥

श्यावः अश्वस्य । सुन्वतः । तथा । शृणु । यथा । अश्रृणोः । अश्रृः ।
कर्माणि । कृण्वतः । प्र । त्रसदस्युम् । आविथ । त्वम् । एकः ।
इत् । नृसस्ये । इन्द्र । ब्रह्माणि । वर्धयन् ॥ ७ ॥ १८ ॥

हे इन्द्र त्वं सुन्वतः सोमाभिपवं कुर्वतः श्यावाश्वस्य मम स्तुतिं कर्माणि कृण्वतः कुर्व-
तो ज्ञेयथा शृणोरश्रौषीस्त्वथा शृणु । अपिच त्वमेकइदेकएव नृषात्ये युद्धे ब्रह्माणि स्तोत्राणि
कामैर्बर्धयन् त्रसदस्युं आविथ ॥ ७ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीयेष्टादशो वर्गः ॥ १८ ॥

भेदं ब्रह्मेति सप्तमं सप्तमं सूक्तं आत्रेयस्य श्यावाश्वस्यार्थं आद्या द्वापञ्चाशदक्षरा अतिजगती
शिष्टाः षड्वचः षष्टका महाषड्वचः । इन्द्रो देवता । तथा चानुक्तान्वम्—भेदं ब्रह्मापाङ्गभाषातिजग-
तीति । महाव्रते निष्केषत्येतात्सूक्तम् । तथाच सूत्रम्—भेदं ब्रह्मेन्द्रोपदायेति ।

तत्र प्रथमा—

भेदं ब्रह्मं वृत्रनूर्येष्वविथ प्रसुन्वतः शचीपतु इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः ।
माध्यन्दिनस्य सवनस्य वृत्रहन्नेद्य पिवा सोमस्य वज्रिवः ॥ १ ॥
प्र । इदम् । ब्रह्म । वृत्रनूर्येषु । आविथ । प्र । सुन्वतः । शचीपते ।
इन्द्र । विश्वाभिः । ऊतिभिः । माध्यन्दिनस्य । सवनस्य ।
वृत्रहन् । अनेद्य । पिब । सोमस्य । वज्रिवः ॥ १ ॥

हे शचीपते इन्द्र त्वं वृत्रनूर्येषु संग्रामेषु इदं ब्रह्म इमान् ब्राह्मणान् विश्वाभिः सर्वाभिः ऊति-
भीरक्षाभिः आविथ प्रसूतः । सुन्वतः सोमाभिपवं कुर्वतो यजमानांश्च आविथ । अपिच हे अने-
पानित्य वज्रिवो वज्रिवः वृत्रहन् इन्द्र माध्यन्दिनस्य सवनस्य संबन्धिनं सोमस्य सोमं पिब ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

सेहानउग्रपृतना अमिद्रुहं शचीपतु इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः ।
माध्यन्दिनस्य सवनस्य वृत्रहन्नेद्य पिवा सोमस्य वज्रिवः ॥ २ ॥

सेहानः । उग्र । पृतनाः । अग्निः । बृहः । शचीऽपते । इन्द्र ।
 विश्वाग्निः । कुतिऽग्निः । माध्यन्दिनस्य । सर्वनस्य । वृत्रहृन् ।
 अनेद्य । पिब । सोमस्य । वृज्जिऽवः ॥ २ ॥

हे शचीपते कर्मपते उग्र उदूर्णेन्द्र अभिद्रुहो द्योम्हीः पृतनाः सेनाः सेहानोऽग्निप्रवन् सर्वैः
 पाळनैः ब्राह्मणान् प्राविशेत्पर्यः । सिद्धमन्यत् ॥ २ ॥

अथ एवीया—

एकराळस्य भुवनस्य राजसि शचीपत इन्द्र विश्वाग्निः कुतिऽग्निः ।
 माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य वृत्रहृन् अनेद्य पिब सोमस्य वृज्जिऽवः ॥ ३ ॥

एकराट् । अस्य । भुवनस्य । राजसि । शचीऽपते । इन्द्र ।
 विश्वाग्निः । कुतिऽग्निः । माध्यन्दिनस्य । सर्वनस्य । वृत्रहृन् ।
 अनेद्य । पिब । सोमस्य । वृज्जिऽवः ॥ ३ ॥

हे शचीपते इन्द्र अस्य भुवनस्य एकराट् एकएव राजा सव राजसि प्राजसे । सिद्धमन्यत् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

सस्थावानायवयसि त्वमेक इच्छं चीपत इन्द्र विश्वाग्निः कुतिऽग्निः ।
 माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य वृत्रहृन् अनेद्य पिब सोमस्य वृज्जिऽवः ॥ ४ ॥

सस्थावाना । यवयसि । त्वम् । एकः । इत् । शचीऽपते । इन्द्र ।
 विश्वाग्निः । कुतिऽग्निः । माध्यन्दिनस्य । सर्वनस्य । वृत्रहृन् ।
 अनेद्य । पिब । सोमस्य । वृज्जिऽवः ॥ ४ ॥

हे शचीपते इन्द्र त्वमेक इत् एक एव सस्थावाना सगान विष्टाविषौ लोकौ यवयसि पृथ-
 करोषि । सिद्धमन्यत् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

क्षेमस्यचप्रयुजंश्चत्वमीशिपेशचीपतुइन्द्रविश्वाजिरुतिभिः ।
 माध्यन्दिनस्यसर्वनस्यवृत्रहन्नेद्यपिवासोर्मस्यवज्रिवः ॥ ५ ॥
 क्षेमस्य । च । प्रयुजः । च । त्वम् । ईशिपे । शचीऽपते । इन्द्र ।
 विश्वाजिः । ऊतिऽभिः । माध्यन्दिनस्य । सर्वनस्य । वृत्रहृद् ।
 अनेद्य । पिब । सोमस्य । वज्रिवः ॥ ५ ॥

अपि हे शचीपते इन्द्र त्वं सर्वस्य जगतः क्षेमस्य प्रयुजश्च प्रयोगस्य च योगक्षे-
 योरित्यर्थः ईशिपे ईश्वरो भवसि । सिद्धमन्यद् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

क्षत्रायत्त्वमवसिन्तत्त्वमाविशशचीपतुइन्द्रविश्वाजिरुतिभिः ।
 माध्यन्दिनस्यसर्वनस्यवृत्रहन्नेद्यपिवासोर्मस्यवज्रिवः ॥ ६ ॥
 क्षत्राय । त्वम् । अवसि । न । त्वम् । आविश । शचीऽपते । इन्द्र ।
 विश्वाजिः । ऊतिऽभिः । माध्यन्दिनस्य । सर्वनस्य । वृत्रहृद् ।
 अनेद्य । पिब । सोमस्य । वज्रिवः ॥ ६ ॥

हे शचीपते इन्द्र त्वं क्षत्राय जगतोबलाय भवसि अवस्याश्रितावससि । त्वं नाविथ के-
 नापि नरक्षपते । सिद्धमन्यद् ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

श्यावाशंस्यरेर्जतस्तथाशृणुयथाशृणोरेत्रेःकर्माणिरुण्वतः ।
 प्रत्तसदस्युमाविथत्वमेकइन्द्रपाह्यइन्द्रसत्राणिवर्धयन् ॥ ७ ॥ ११ ॥
 श्यावः अश्वस्य । रेर्जतः । तथा । शृणु । यथा । अशृणोः । अत्रेः ।
 कर्माणि । रुण्वतः । प्र । त्रसदस्युम् । आविथ । त्वम् । एकः ।
 इन्द्र । चृष्टसत् । इन्द्र । क्षत्राणि । वर्धयन् ॥ ७ ॥ ११ ॥

हे इन्द्र रेभतः स्तुवतः श्यावाश्वस्य मम स्तुतिं कर्माणि कृण्वतोत्रेयं तथा अमृणोः तथा शृणु । अपिच क्षत्राणि वयानि कामैर्वर्धयन् युद्धे त्वमेकएव व्रतदस्युं प्राविथ ॥ ७ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये एकोनविंशोवर्गः ॥ १९ ॥

यज्ञस्यहीति दशार्चमष्टमं सूक्तम् श्यावाश्वस्यापमं प्राप्तत्समेः परिभाषया मायत्रमिन्द्रामि-
देवताकम् । तथाचानुष्ठानम्—यज्ञस्यदशैन्द्राग्रमिति । पृष्ठ्याभिष्टवपडहयोः प्रातःसवनेच्छावा-
कशस्ते आवापार्थमेतत्सूक्तं । सूत्रितञ्च—यज्ञस्यहिस्थइत्यच्छावाकस्येति । चातुर्विंशिकेहनिप्रातः
सवने यज्ञस्यहिस्थइति पळहस्त्वोत्रियसंज्ञकस्तृचः सूत्रितञ्च—इन्द्राग्रीयुवामिमेयज्ञस्यहिर्य-
ऋत्विजेत्यच्छावाकस्येति । अग्निष्टोमे प्रातःसवनेच्छावाकस्य प्रातर्यावभिरिति प्रातःसवनीयस्य
परिधतमाज्या । सूत्रितञ्च—प्रातर्यावभिरिति यजवीवि । चातुर्विंशिकेप्रातःसवनेच्छावाकशस्ते
श्यावाश्वस्येययं पर्यासस्तृचः । अन्यत्राप्यहर्गणेषु । द्वितीयादिप्वहःसु सूत्र्यतेहि—श्यावाश्व-
स्यसुन्वतइति तृचाः पर्यासाइति ।

तत्र मथमा—

यज्ञस्यहिस्थऋत्विजासखीवाजेपुर्कर्मसु ।

इन्द्राग्रीतस्यबोधतम् ॥ १ ॥

यज्ञस्यं । हि । स्थः । ऋत्विजा । सखी इति । वाजेपु ।

कर्मसु । इन्द्राग्री इति । तस्यं । बोधतम् ॥ १ ॥

हे इन्द्राग्री सखी शुद्धी युवां यज्ञस्य ऋत्विजा ऋत्विजो स्थः भवथोहि । वाजेपु कर्मसु
युद्धेषु बोधतिष्ठन्ताविन्द्राग्री तस्य यजमानस्य मम स्तुतिं वा बोधतं जानीतम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तोशासांरययावानावृद्धणापराजिता ।

इन्द्राग्रीतस्यबोधतम् ॥ २ ॥

तोशासां । रयययावानां । वृद्धणां । अपराजिता ।

इन्द्राग्री इति । तस्यं । बोधतम् ॥ २ ॥

अथ पञ्चमी—

क्षेमस्यचप्रयुजंश्चत्वमीशिपेशचीपतइन्द्रविश्वाभिरूतिभिः ।
 माध्यन्दिनस्यसर्वनस्यवृत्रहन्नेद्यपिवासोमस्यवज्रिवः ॥ ५ ॥
 क्षेमस्य । च । प्रयुजः । च । त्वम् । ईशिपे । शचीपते । इन्द्र ।
 विश्वाभिः । ऊतिभिः । माध्यन्दिनस्य । सर्वनस्य । वृत्रहन् ।
 अनेद्य । पिव । सोमस्य । वज्रिवः ॥ ५ ॥

अपिच हे शचीपते इन्द्र त्वं सर्वस्य जगतः क्षेमस्य प्रयुजश्च प्रयोगस्य च योगक्षेम-
 योरित्यर्थः ईशिपे ईश्वरोभवसि । सिद्धमन्यव ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

क्षत्रायत्वमवसितनत्वमाविथशचीपतइन्द्रविश्वाभिरूतिभिः ।
 माध्यन्दिनस्यसर्वनस्यवृत्रहन्नेद्यपिवासोमस्यवज्रिवः ॥ ६ ॥
 क्षत्राय । त्वम् । अवसि । न । त्वम् । आविथ । शचीपते । इन्द्र ।
 विश्वाभिः । ऊतिभिः । माध्यन्दिनस्य । सर्वनस्य । वृत्रहन् ।
 अनेद्य । पिव । सोमस्य । वज्रिवः ॥ ६ ॥

हे शचीपते इन्द्र त्वं क्षत्राय जगतोबलाय भवसि अवस्याभिवाचससि । त्वं नाविथ के-
 नापि नरक्षसे । सिद्धमन्यव ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

श्यावाश्वस्यरेभंतस्तथाशृणुयथाशृणोरत्रेःकर्माणिरूण्वतः ।
 प्रत्रसदस्युमाविथत्वमेकइन्द्रक्षत्राणिबुर्धयन् ॥ ७ ॥ ११ ॥
 श्यावः अश्वस्य । रेभंतः । तथा । शृणु । यथा । अशृणोः । अत्रेः ।
 कर्माणि । रूण्वतः । प्र । त्रसदस्युम् । आविथ । त्वम् । एकः ।
 इत् । नृसत्ते । इन्द्र । क्षत्राणि । बुर्धयन् ॥ ७ ॥ ११ ॥

हे इन्द्र रेशतः स्तुवतः श्यावाश्वस्य मम स्तुतिं कर्माणि कृण्वतोर्वैर्यथा अश्रुणोः तथा शृणु । अपिच क्षत्राणि वलानि कामैर्वर्षयन् युद्धे त्वमेकएव प्रसदस्सुं प्राविथ ॥ ७ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये एकोनविंशोवर्गः ॥ १९ ॥

यज्ञस्यहीति दशचर्मद्वयं सूक्तम् श्यावाश्वस्यापर्मं प्राग्वात्सपेः परिभाषया मायत्रमिन्द्राग्नि-
देवताकम् । तथाचानुक्रान्तम्—यज्ञस्यदशैन्द्राग्नमिति । पृष्ठयाभिष्टवपठहयोः प्रातःसवनेच्छावा-
कशस्ते आयापार्थमेतत्सूक्तं । सूत्रितञ्च—यज्ञस्यहिस्थइत्यच्छावाकस्येति । चातुर्वैशिकेहनिपातः
सवने यज्ञस्यहिस्थइति पळहस्तोत्रियसंज्ञकस्तुचः सूत्रितञ्च—इन्द्रामीयुवामिमेषयज्ञस्यहिस्थ-
ऋत्विजेत्यच्छावाकस्येति । अग्निष्टोमे प्रातःसवनेच्छावाकस्य प्रातर्वावभिरिति प्रातःसवनीयस्य
प्रस्थितयाग्या । सूत्रितञ्च—प्रातर्वावभिरिति यजतीति । चातुर्वैशिकेप्रातःसवनेच्छावाकशस्ते
श्यावाश्वस्येत्ययं पर्यासस्तुचः । अन्यत्राप्यहर्गणेषु । द्वितीयादिष्वहःसु सूत्र्यतेहि—श्यावाश्व-
स्यसुन्ववइति पृचाः पर्यासाइति ।

तत्र प्रथमा—

यज्ञस्यहिस्थऋत्विजासस्त्रीवाजेपुर्कर्मसु ।

इन्द्राग्नीतस्यंबोधतम् ॥ १ ॥

यज्ञस्यं । हि । स्थः । ऋत्विजा । सस्त्री इति । वाजेपु ।

कर्मसु । इन्द्राग्नी इति । तस्यं । बोधतम् ॥ १ ॥

हे इन्द्राग्नी सस्त्री शुद्धौ युवां यज्ञस्य ऋत्विजा ऋत्विजौ स्थः भवथोहि । वाजेपु कर्मसु
युजेषु योषतिष्ठन्वाविन्द्राग्नी तस्य यजमानस्य मम स्तुतिं वा बोधतं जानीतम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तोशासारययावानाहृहणापराजिता ।

इन्द्राग्नीतस्यंबोधतम् ॥ २ ॥

तोशासां । रय्ययावानां । हृहृहणां । अपराजिता ।

इन्द्राग्नी इति । तस्यं । बोधतम् ॥ २ ॥

हे इन्द्राग्नी तोशासा शत्रून् हिंसन्तौरथयावाना रथेन गच्छन्तौ वृत्रहणा वृत्रस्य हन्तारौ
अपराजिता केनाप्यपराजितौ तस्य तं मां बोधवम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

इदं वाँमदिर्मध्वधुक्षन्नाद्रिभिर्नरः ।

इन्द्राग्नी तस्य बोधतम् ॥ ३ ॥

इदम् । वाँम् । म॒दिर्म॒ । मधु॑ । अधु॒क्षन् । अद्रि॑ऽभिः ।

नरः । इन्द्रा॒ग्नी इति॑ । तस्य॑ । बो॒ध॒तम् ॥ ३ ॥

हे इन्द्राग्नी वां युवां उद्दिश्य नरो यज्ञस्य नेवारोद्दिभिर्मावभिः इदं प्रसिद्धं मदिर्म मध-
करं मधु सोमात्मकमष्टवं अधुक्षन् अपूरयन् । सिद्धयन्त्यव ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

जुपेथाँयज्ञमिष्टये सुतंसोर्मसधस्तुती ।

इन्द्राग्नी आर्गतं नरा ॥ ४ ॥

जुपेथाँम् । य॒ज्ञम् । इ॒ष्टये॑ । सु॒तम् । सो॒र्मम् ।

स॒ध॒स्तु॒ती इति॑ सधऽस्तुती । इन्द्रा॒ग्नी इति॑ । आ । ग॒तम् । न॒रा ॥ ४ ॥

हे सधस्तुती सहभूतस्तुती नरानेवाराविद्राग्नी यत्तं जुपेथां सेवेयां इष्टये यागाम तुवम-
भिपुत्रं सोमञ्च आगवमागच्छवम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

इमा जुपेथाँसर्वनायेभिर्हव्यान्पूहयुः ।

इन्द्राग्नी आर्गतं नरा ॥ ५ ॥

इ॒मा । जु॒पे॒थाँम् । स॒र्व॒ना । ये॒भिः । ह॒व्यानि॑ । ऊ॒ह॒युः ।

इन्द्रा॒ग्नी इति॑ । आ । ग॒तम् । न॒रा ॥ ५ ॥

हे इन्द्राग्नी नरानेतासौ युवां येभिः यैः सवनैः हव्यान्पूहयुः बहधस्ताग्नीमा इमानि सवनानि
सवनानि जुषेथां सेवेथामागतश्च ॥ ५ ॥

अथ पृथी-

इमां गां यत्र वर्तन्ति जुषेथां सुष्टुतिं मम ।
इन्द्राग्नी आगतं नरा ॥ ६ ॥ २० ॥

तुमाम् । गा यत्र वर्तन्ति । जुषेथाम् । सुष्टुतिम् । मम ।
इन्द्राग्नी इति । आ । गतम् । नरा ॥ ६ ॥ २० ॥

हे इन्द्राग्नी नरो युवां मम गायत्रवर्तन्ति गायत्रमार्गामिमां सुष्टुतिं शोभनां स्तुतिं जुषे-
थां सेवेथामागतश्च ॥ ६ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये विंशोवर्गः ॥ २० ॥

अथ सप्तमी-

मातृर्यावन्मिरागतं देवेभिर्जेन्यावसू ।
इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥ ७ ॥

मातृर्यावन्मिः । आ । गतम् । देवेभिः । जेन्यावसू इति ।
इन्द्राग्नी इति । सोमपीतये ॥ ७ ॥

हे जेन्यावसू जेवम्यशुषनाविन्द्राग्नी मातृर्यावन्मिः देवेभिः देवैः सह सोमपीतये सो-
मस्य पानामागतमामच्छतम् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

श्यावाश्वस्य सुन्वतोर्जीणां शृणुतं हवम् ।
इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥ ८ ॥

श्वावऽर्श्वस्य । सुन्वतः । अत्रीणाम् । शृणुतम् । हवम् ।
इन्द्राग्नी इति । सोमऽपीतये ॥ ८ ॥

हे इन्द्राग्नी युवां सुन्वतः सोमाभिपवं कुर्वतो यजमानस्य श्वावाश्वस्य ममात्रीणां-
विजां हवमाह्वानं सोमस्य पानाय शृणुतम् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

एवावांमह ऊतये यथाहुवन्त मेधिराः ।
इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥ ९ ॥

एव । वा॒म् । अ॒ह्ने । ऊ॒तये॑ । यथा॑ । अहु॑वन्त ।
मे॒धि॒राः । इन्द्रा॑ग्नी इति । सोमऽपीतये ॥ ९ ॥

हे इन्द्राग्नी वां युवां यथा मेधिराः प्राज्ञा अहुवन्त आहुवन्तः एव एवमहमूतये रस-
णाय सोमस्य पीतये चाह्ने ह्वयामि ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

आहंसरस्वतीवतो रिन्द्राग्न्योरवोवृणे ।
याभ्यां गायत्रमृच्यते ॥ १० ॥ २१ ॥

आ । अ॒हम् । सर॑स्वतीश्वतोः । इन्द्रा॑ग्न्योः । अवः ।
वृ॒णे । या॒भ्याम् । गा॒य॒त्रम् । ऋ॒च्यते॑ ॥ १० ॥ २१ ॥

यास्या ययोरिन्द्राग्न्योरर्थं गायत्रं साम ऋच्यते स्तूयते वयोः सरस्वतीवतोः स्तुविमयो-
रिन्द्राग्न्योः संबन्धवो रक्षणमहमावृणे ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये एकविंशोवर्गः ॥ २१ ॥

अग्निमस्वोपीति दशमं नवमं सूक्तं काण्वस्य नात्रावस्थार्षं षडष्टका महापंक्तिश्च
अग्निदेवता । अनुज्ञान्त्वञ्च—अग्निमस्वोपिनात्राकव्याग्रेय महापांकेहीवि । विनियोगोऽस्ति ।

तत्र प्रथमा—

अग्निमस्तोष्वृग्मियमग्निमीळायजध्यै ।
अग्निदेवाँअनक्तुनउमेहिविदयेकविस्न्तश्चरतिदूत्यं
नर्जन्तामन्यकेसमे ॥ १ ॥

अग्निम् । अस्तोषि । ऋग्मियम् । अग्निम् । ईळा । यजध्यै ।
अग्निः । देवान् । अनक्तु । नः । उमे इति । हि । विदये इति ।
कविः । अन्तरिति । चरति । दूत्यम् । नर्जन्ताम् । अन्यके । समे ॥ १ ॥

ऋग्मियं ऋग् ई अग्निमस्तौषि स्तौमि । अपिचामि यजघ्ने यष्टमीळा स्तुत्या स्तौमीत्यर्थः
अपिचाग्निर्नोस्माकं विदये यतो देवान् हविर्भिरनक्तु । कविः कान्तदर्शसिः उमे धावाष्टपि-
व्यावन्तर्मध्ये दूत्यं हविर्वहनादितक्षणं दूतकर्म चरति । अन्यके शत्रवोपि समे सर्वे नभन्ता
नश्नतिर्हिताकर्मा अग्निना हिंस्यन्ताम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

न्यग्नेनव्यसावर्चस्तनूपुशंसनिषाम् ।
न्यरांतीरांणांविश्वाअर्योअरांतीस्तोयुच्छन्त्वामुरो नभ
न्तामन्यकेसमे ॥ २ ॥

नि । अग्ने । नव्यसा । वर्चः । तनूपु । शंसम् । एषाम् । नि ।
अरांतीः । रांणां । विश्वाः । अर्यः । अरांतीः । इतः ।
युच्छन्तु । आश्मुरः । नर्जन्ताम् । अन्यके । समे ॥ २ ॥

हे अग्ने तनूप्वस्याकर्मणेषु नव्यसा नववरेण वचः वचसा स्तोषेण एषां शत्रूणां शंसं शं-
सने निदहेत्यर्थः । रांणां हविर्न्यच्छन्तामरांतीः शत्रून् निदह । अपिच विश्वाः सर्वे अ-
र्षोभिगच्छन् । आश्मुरः आम्ब्रा अरांतीः शत्रवः इतोयुच्छन्तु गच्छन्तु । सिद्धमन्यद ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अग्नेमन्मानितुभ्यंकं घृतं न जुह्वे आसनि ।
सदेवेषु प्रचिकिह्रित्वं त्यसि पूर्यः शिवो दूतो विवस्व
तो ममन्तामन्यके समे ॥ ३ ॥

अग्ने । मन्मानि । तुभ्यम् । कम् । घृतम् । न । जुह्वे । आसनि ।
सः । देवेषु । प्र । चिकिह्रि । त्वम् । हि । असि । पूर्यः ।
शिवः । दूतः । विवस्वतः । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ३ ॥

हे अग्ने तुभ्यं त्वदर्थं आसनि आस्ये कं घृतं न यथा सुखकरं घृतं जुह्वत्यन्ये तद्वदहमपि
तवास्ये मन्मानि मननीयानि स्तोत्राणि जुह्वे जुहोमि । सत्वं देवेषु देवानां मध्ये प्रचिकिषि
अस्मदीयाः स्तुतीर्जानीहि । हि अपि च त्वं पूर्यः प्रबोसि शिवः सुखकरश्चासि विवस्वतो
वृषश्चासि । सिद्धमन्यत्र ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

तत्तदग्निर्वयोदधे यथा यथा रूपयति ।
ऊर्जाहुतिर्वसूनां शंच योश्च मयोदधे विश्वस्यै देवहू
त्यैनमन्तामन्यके समे ॥ ४ ॥

तत्तदन्तत् । अग्निः । वयः । दधे । यथाऽयथा । रूपयति ।
ऊर्जाऽहुतिः । वसूनाम् । शम् । च । योः । च । मयः । दधे ।
विश्वस्यै । देवहूत्यै । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ४ ॥

यथा यथा यद्यदजं रूपयति स्तोत्रभिर्वाच्यते तत्तद्वयोभिर्दधे स्तोत्रमयः प्रयच्छति
अपि चोर्जाहुतिरेनाह्वयमानोऽग्निः वसूनां हविषां वासकानां यजमानानां शं शान्तिनिमित्तं यो
विषययोगजनितं च ययः सुखं दधे करोति । विश्वस्यै देवहूत्यै सर्वस्मै देवानां हानाय च
प्रयति यः कश्चनापि देवो यदि हूयते अग्निरेव सर्वं करोतीत्यर्थः । सिद्धमन्यत्र ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

सचिकेतसहीयसाग्निश्चित्रेणकर्मणा ।
सहोताशश्वतीनां दक्षिणाभिः प्रीहृतइनोतिचप्रती
व्यं नमन्तामन्यकेसमे ॥ ५ ॥ २२ ॥

सः । चिकेत । सहीयसा । अग्निः । चित्रेण । कर्मणा । सः ।
होता । शश्वतीनाम् । दक्षिणाभिः । अजिह्वतः । इनोति । च ।
प्रतीव्यम् । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ५ ॥ २२ ॥

सोमिः सहीयसा अग्निभाषुकेन चित्रेण नानाविधेन कर्मणा व्यापारेण चिकेत
ज्ञापते सोमिः शश्वतीनां बह्वीनां देवतानां होता हुता दक्षिणाभिः पशुभिर्भाषीवृतः
परिवृतः प्रतीव्यं प्रत्येतव्यं शत्रुमिनोति च गच्छति च । सिद्धमन्यद ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीयः द्वाविंशोऽवर्गः ॥ २२ ॥

अथ षष्ठी-

अग्निर्जातादेवानामग्निर्वेदमर्तानामपीच्यम् ।
अग्निः सद्रविणोदा अग्निर्द्वाराव्यूणुते स्वाहुतो नवी
यसानमन्तामन्यकेसमे ॥ ६ ॥

अग्निः । जाता । देवानाम् । अग्निः । वेद । मर्तानाम् । अपीच्यम् ।
अग्निः । सः । द्रविणः । दा । अग्निः । द्वारा । वि । ऊणुते । सुः । आहुतः ।
नवीयसा । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ६ ॥

देवानां जाता जातानि जन्मान् अग्निर्वेद वेति मर्तानां मनुष्याणां चापीच्यं गुप्तमग्निर्वेद
वेति सोमिर्द्रविणोदाः घनस्य दाता नवीयसा नवतरेण हविषा स्वाहुतः सम्पक्नुतोमिः द्वा-
रा घनस्य दाराणि व्यूणुते च । सिद्धमन्यद ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

अ॒ग्नि॒र्दे॒वे॒षु॒सं॒व॒सुः॒भ॒वि॒क्षु॒य॒ज्ञि॒या॒स्ता ।
स॒मु॒दा॒का॒व्या॒पु॒रु॒वि॒श्वं॒भू॒मे॒व॒पु॒ष्य॒ति॒दे॒वे॒दे॒वे॒षु॒य॒ज्ञि॒यो
न॒भ॒न्ता॒म॒न्य॒के॒स॒मे ॥ ७ ॥

अ॒ग्निः । दे॒वे॒षु । स॒म॒व॒सुः । स॒ । वि॒क्षु । य॒ज्ञि॒या॒स्तु । आ । सः ।
मु॒दा । का॒व्या । पु॒रु । वि॒श्वं॒ । भू॒मे॒इ॒व । पु॒ष्य॒ति॒ । दे॒वः ।
दे॒वे॒षु । य॒ज्ञि॒यः । न॒भ॒न्ता॒म् । अ॒न्य॒के । स॒मे ॥ ७ ॥

यो देवेषु मध्येग्निः सवसुः संवसति सोमिर्यज्ञियास्तु यज्ञार्हास्तु विक्षु प्रजास्वप्यासंवसुः ।
किञ्च सोमिः पुरु बहूनि काव्या कर्माणि भूमेव यथा भूमिः विश्वं तथा मुदा मोदेन पुष्यति
देवेषु मध्ये देवोमिर्यज्ञियोयज्ञार्हश्च भवति । सिद्धमन्यत ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

यो॒अ॒ग्निः॒स॒प्त॒मा॒नु॒पः॒श्रि॒तो॒वि॒श्वे॒षु॒सि॒न्धु॒षु ।
त॒मा॒ग॒न्म॒त्रि॒प॒स्त्यं॒म॒न्धा॒तु॒र्द॒स्यु॒ह॒न्त॒म॒म॒ग्नि॒य॒ज्ञे॒षु॒पू॒र्व्य
न॒भ॒न्ता॒म॒न्य॒के॒स॒मे ॥ ८ ॥

यः । अ॒ग्निः । स॒प्त॒मा॒नु॒पः । श्रि॒तः । वि॒श्वे॒षु ।
सि॒न्धु॒षु । त॒म् । आ । अ॒ग॒न्म॒ । त्रि॒प॒स्त्य॒म् ।
म॒न्धा॒तुः । द॒स्यु॒ह॒न्त॒म॒म् । अ॒ग्नि॒म् । य॒ज्ञे॒षु ।
पू॒र्व्य॒म् । न॒भ॒न्ता॒म् । अ॒न्य॒के । स॒मे ॥ ८ ॥

योग्निः सप्तमानुपः विश्वेषु सर्वेषु सिन्धुषु नदीषु श्रितः त्रिपस्त्यं त्रिस्त्यानं मन्वातुः
योवनाश्वस्य मान्वातुर्दस्युहन्तं दस्यूना हन्तारं यज्ञेषु पूर्व्यं मुख्यं तमग्निं वयमागन्म । सिद्ध-
मन्यत ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

अग्निस्त्रीणि त्रिधातून्याक्षेति विदथा कविः ।
सत्री रैकादशा इह यक्षं च पिप्रयं च नो विप्रो दूतः परि
प्लुतोनमन्तामन्यके समे ॥ ९ ॥

अग्निः । त्रीणि । त्रिधातूनि । आ । क्षेति । विदथा ।
कविः । सः । त्रीन् । एकादशान् । इह । यक्षं । च । पिप्रयं ।
च । नः । विप्रः । दूतः । परिप्लुतः । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ९ ॥

कविः कान्तदर्यग्निः त्रीणि विधातूनि त्रिबचनानि वृथिन्यादीनि विदथा वेदनीयानि
स्थानान्याक्षेत्पावसति अपिच सोमिर्दूतो देवानां विप्रः मासः परिप्लुतोलंकृतश्च सन्निह यज्ञे
रैकादशान् ययत्तिशदेवान् यक्षपजगु नोत्पान् पिप्रयश्च कामैः पूरयतु च । सिद्धमन्यद् ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

त्वनो अग्र आयुषु त्वेवेषु पूर्णवस्व एक इरज्यसि ।
त्वामापः परिलुतः परियंति स्वसेतवो नमन्तामन्यके समे ॥ १० ॥ २३ ॥

त्वम् । नः । अग्रे । आयुषु । त्वम् । देवेषु । पूर्ण्य । वस्वः । एकः ।
इरज्यसि । त्वाम् । आपः । परिलुतः । परि । यन्ति ।
स्वसेतवः । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ १० ॥ २३ ॥

हे पूयग्नि त्वमेक एव आयुषु मनुष्येषु ब्रुत्यव आयव इति मनुष्यनामसु पादाय नोत्सा-
कं वस्वोपनस्य इरज्यसि ईशिपे देदेव्यपि त्वमेक एव वस्व इरज्यसि । अपिच त्वां स्वसेतवः
स्वभूवसेतवः परिभुतः परिसवन्यः आपः परियन्ति । परिलुच्छन्ति सिद्धमन्यद् ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये त्रयोविंशोऽष्टकः ॥ २३ ॥

इन्द्राग्नीषुवमिति द्वादशर्व दशमं स्रक्तं नाभाकस्यायं द्वितीया पदश्चाशुदक्षरा शकरी
द्वादशीविष्टुषु शिष्टामहापंकयः इन्द्राग्निदेवता । तथाचानुब्रान्तम्-इन्द्राग्नीदादग्नेन्द्राग्निष्टुषु
द्वितीया शकरीति । महावले निष्पेबन्त्ये ऊरुप्रागएव स्रक्तं । तथादपश्चमारण्यके स्थितम्-उ-

रुद्राग्नीयुर्वसुनइति । चानुर्विशिकेहनि तृतीयसवने भैत्रावरुणो यदि महाबालभिदं शतैव-
 दानीं माध्यन्दिने सवने होतकाःस्वशस्त्रे आरंभणीयाभ्यर्च्य नाभाकटुचावावपेरन् तत्र वाहि-
 मध्यमित्यच्छावाकस्य नाभाकटुचः । सवितश्च—वाहिमध्यंभराणामित्यच्छावाकइति । चानुर्वि-
 शिकेहनि माध्यन्दिने सवने ब्राह्मणाच्छंसिनःपूर्वीष्टिद्वेति नाभाकटुचः । सवितश्च—पूर्वीष्टि-
 न्द्रोपमातयइतिब्राह्मणाच्छंसीति ।

तत्र पथमा—

इन्द्राग्नीयुर्वसुनःसहन्तादासथोरयिम् ।
 येनदृह्णासुमत्त्वावीळुचित्साहिपीमह्यग्निर्वनैववान्त
 इन्नभन्तामन्यकेसमे ॥ १ ॥

इन्द्राग्नी इति । युवम् । सु । नः । सहन्ता । दासथः । रयिम् ।
 येन । दृह्णा । सुमत् । सु । आ । वीळु । चित् । सहिपीमहि ।
 अग्निः । वनाइव । वाने । इत् । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ १ ॥

हे इन्द्राग्नी सहन्ता शयूनभिभवन्तौ युवं युवां नोस्मभ्यं रयिं धनं सद्य दासथः दत्तं । वं
 रयिं विशिनष्टि येन रमिणा समस्तु संग्रामे दृहानि च दृहानि स्थिराण्यपि वीळु शत्रुवृत्तानि
 अग्निर्वनैव यथाग्निर्वनानि पावदृहानैवाग्निभवति तथा सहिपीमहि अग्निभवाम । सिद्धमन्यव ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

नृहिवां वय्यामहे येन्द्रमिद्यजामहेशविष्ठं नृणां नरम् ।
 सनःकृदाचिदर्वतागमदावार्जसातयेगमदामेधसात
 येनभन्तामन्यकेसमे ॥ २ ॥

नृहि । वाम् । वय्यामहे । अथ । इन्द्रम् । इत् । यजामहे ।
 शर्विष्ठम् । नृणाम् । नरम् । सः । नः । कृदा । चित् । अर्वता ।
 गमत् । आ । वाजंसातये । गमत् । आ ।
 मेधसातये । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ २ ॥

हे इन्द्राग्नी वां युवां न वज्रयामहे वयं धनं न याचामहे । अथत्वपि तर्हि शविष्ठं अवि-
शयेन बलवन्तं नृणां नरं नेतृणामपि नेवारं इन्द्रमिदिन्द्रमेव यजामहे सइन्द्रो नोस्मानर्वता-
श्वेन कदाचिद्वाजसावयेजलाभायागमदागच्छति कदाचिन्मेवसावये यज्ञभजनायागमद ।
सिद्धमन्यद ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

ताहिमध्यंभराणामिन्द्राग्नीअधिभितः ।
ताडंकवित्वनाकवीपृच्छ्यमानासखीयतेसंधीतमंश्रुतं
नरानर्जन्तामन्यकेसमे ॥ ३ ॥

ता । हि । मध्यम् । भराणाम् । इन्द्राग्नी इति । अधिभितः । तौ ।
ऊँम् इति । कविश्वना । कवी इति । पृच्छ्यमाना । सखीयते ।
सम् । धीतम् । अश्रुतम् । नरा । नर्जन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ३ ॥
या तौमसिद्धाभिन्द्राग्नी भराणां मध्यं अधिभितः अधिनिवसतो हि । अथ मत्पुत्रस्तुविः हे
नरा नेवारौ कवित्वना कवित्वेन कवी कान्तकर्माणौ पृच्छ्यमानौ कविजनेः पृच्छ्यमानौ वाड वा-
वेवपुवो सखीयते सखित्वमिच्छते यजमानाय धीतं तत्कृतं कर्म समश्रुतम् । सिद्धमन्यद ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

अभ्यर्चनमाकवदिन्द्राग्नीपुजसांगिरा ।
ययोर्विश्वमिदंजगदियंयोःपृथिवीमृह्यीपृथ्वी
श्रुतोवसुनर्जन्तामन्यकेसमे ॥ ४ ॥

अग्नि । अर्च । नृजाकश्चत् । इन्द्राग्नी इति । पुजसां । गिरा ।
ययोः । विश्वम् । इदम् । जगत् । इयम् । योः । पृथिवी । मृही ।
उपहस्ये । विश्रुतः । वसु । नर्जन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ४ ॥

हे नाभाक नभाकश्चत् नभाकश्चत्वाविन्द्राग्नी यज्ञता यागेन मित स्तुया चाभ्यर्चान्ति-
पूजय । ययोर्विश्वमिदंजगदियं ययोर्विश्वमिदं जगदियं ययोर्विश्वमिदं जगदियं ययोर्विश्वमिदं जगदियं
य यासापृथिव्यापृथ्वी बह्व धनं विश्वतो धारयतः । सिद्धमन्यद ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

प्रब्रह्माणिनमाकवदिन्द्राग्निभ्यामिरज्यत ।
याससबुधमर्णवंजिह्ववारमपोर्णुतइन्द्रईशानओज
सानभन्तामन्यकेसमे ॥ ५ ॥

प्र । ब्रह्माणि । नभाकवत् । इन्द्राग्निभ्याम् । इरज्यत । या ।
ससबुधम् । अर्णवम् । जिह्ववारम् । अपःकुर्णुतः । इन्द्रः ।
ईशानः । ओजसा । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ५ ॥

ब्रह्माणि स्तोत्राणि इन्द्राग्निभ्यां नभाकवत् प्रेरज्यत नाभाकः प्रेरयते । या याविन्द्रामी सत-
पुधं सतमूलं जिह्ववारं पिहितद्वारमर्णवमपोर्णुतस्तेजोभिराच्छादयतः तयोर्मध्ये ओजसा बलेने-
न्द्रईशानईश्वरोभवति । सिद्धमन्यत् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

अपि वृश्चपुराणवद्व्रततेरिवगुप्पितमोजोदासस्यदम्भय ।
ध्र्यंतदस्यसंभृतं वस्विन्द्रेणविभ्रजेमहि नभन्तामन्यकेसमे ॥ ६ ॥ २४ ॥

अपि । वृश्च । पुराणवत् । व्रततेरिव । गुप्पितम् । ओजः । दासस्ये ।
दम्भय । वयम् । तत् । अस्य । समभृतम् । वसु । इन्द्रेण । वि ।
भ्रजेमहि । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ६ ॥ २४ ॥

अपिच हे इन्द्र पुराणवत्त्वो यथा व्रततेरिव यथा एतायामुपितं निर्यतां शस्तां वृश्चति
तथा शब्दां वृश्च छेदय । वदेवाह दासस्य दासानामकस्य शत्रोः ओजोवत् दम्भय नाशय ।
अथ परोक्षस्तुतिः वयं नाभाका अस्य दासस्य तत्त्वसिद्धं संश्रवं वसु इन्द्रेण हेतुना विभ्रजेम-
हि । सिद्धमन्यत् ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठीये चतुर्विंशोवर्गः ॥ २४ ॥

अथ सप्तमी—

यदिन्द्राग्नीजनां इमे विह्वयन्ते तनां गिरा ।
अस्माकैभिर्नृभिर्व्यंसांसह्यामपृतन्यतो वनुषामव
नुष्यतो नमन्तामन्यके स मे ॥ ७ ॥

यत् । इन्द्राग्नी इति । जनाः । इमे । विह्वयन्ते । तनां । गिरा ।
अस्माकैभिः । नृभिः । व्यम् । ससह्याम् । पृतन्यतः । वनुषाम् ।
वनुष्यतः । नमन्ताम् । अन्यके । स मे ॥ ७ ॥

यत् ये इमे जनाः तना घनेन गिरा स्तुत्या च इन्द्राग्नी विह्वयन्ते विशेषेण ह्वयन्ति तेषु
मध्ये वयं नाभाकाः पृतन्यतः पृतनामिच्छन्तः अस्माकैभिरस्माकैर्नृभिर्मनुष्यैः ससह्याम्
शत्रून्भिज्जवेम । वनुष्यतः स्तुतिमिच्छन्तः शत्रून् वनुषामव । सिद्धमन्यत् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

यानुश्वेतावबोदिवउच्चरातुपद्युभिः ।
इन्द्राग्न्यो रनुव्रतमुहानायन्ति सिन्धवो यान्तीं वन्धा
दमुञ्चतां नमन्तामन्यके स मे ॥ ८ ॥

या । नु श्वेतौ । अवः । द्विवः । उत्तुच्चरातः । उप । युद्धभिः । इन्द्राग्न्योः ।
अनु । व्रतम् । उहानाः । यन्ति । सिन्धवः । यान् । सीम् ।
वन्धात् । अमुञ्चताम् । नमन्ताम् । अन्यके । स मे ॥ ८ ॥

यानु यावेवेन्द्राग्नी श्वेतौ श्वेतवर्णौ सत्यमुणोषेवावित्यर्थः अबोधस्तावत् पृथिङ्गिति निर्दि-
वउपोच्चरावः उच्चरतस्तयोरेवेन्द्राग्न्योः उहानाः हविर्वहन्त्यो यजमानाः वयं कर्मानुयन्ति । अपि
सीमिमाविन्द्राग्नी यान् प्रसिद्धान् सिन्धवः सिन्धून् वन्धात् वन्धनादमुञ्चताम् । सिद्धमन्यत् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

पूर्वीष्टन्द्रोपमातयः पूर्वोरुनप्रशस्तयः सूनो हिन्वस्पहरिवः ।
यस्तौ वीरस्यापृचो यानुसाधन्त नो धियो नमन्तामन्यके स मे ॥ ९ ॥

पूर्वाः । ते । इन्द्र । उर्पद्मातयः । पूर्वीः । उत । प्रदशस्तयः । सूनो इति ।
 हिन्यस्य । हरिश्चः । बर्षः । वीरस्य । आऽपृचः । याः । नु ।
 सार्धन्त । नः । धियः । नर्जन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ९ ॥

हे हरिवो वज्रिन् सूनो भेरयितरिन्द्र हिन्यस्य प्रीणयितुः वस्वोदीपकस्य वीरस्यापृचो-
 धनान्युपयच्छतस्ते धव ता उपमातयवपमानानि पूर्वोर्वहूनि उतापिच प्रशस्तयः पूर्वीः
 याः नोस्माकं धियः प्रज्ञां नु क्षिप्तं साधन्तासाधयन् । सिद्धमन्यत् ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

तंशिंशीतासुवृक्तिभिस्त्वेपंसत्वानमृग्मियम् ।
 उतोनुचिद्यओजसाशुष्णस्याण्डानिभेदतिजेप
 त्वर्वतीरपोनर्जन्तामन्यकेसमे ॥ १० ॥

तम् । शिंशीत । सुवृक्तिभिः । त्वेपम् । सत्वानम् । ऋग्मियम् ।
 उतो इति । नु । चित् । यः । ओजसा । शुष्णस्य । आण्डानि ।
 भेदति । जेपत् । स्वंऽवतीः । अपः । नर्जन्ताम् । अन्यके । समे ॥ १० ॥

हे स्तोवारः त्वेपं दीप्तं सत्वानं संभक्तारं धनानां ऋग्मियं ऋगर्ह ऋग्भिः स्तोतव्यं तमिन्द्रं
 सुवृक्तिभिः स्तुतिभिः शिंशीत संस्फुरत् । उतोनुचिद्य अपिच यः इन्द्रः ओजसा बलेन शुष्ण-
 स्य शुष्णनामकस्यासुरस्याण्डान्यण्डजातान्यपत्यानि भेदत्यभिनन्द सः स्वर्वतीर्दिव्यान्यपः
 सलिलानि जेपन्नमतु । सिद्धमन्यत् ॥ १० ॥

अथैकादशी—

तंशिंशीतास्वध्वरंसत्यंसत्वानमृत्त्वियम् ।
 उतोनुचिद्यओहंतआण्डाशुष्णस्पृभेदत्यजैः
 त्वर्वतीरपोनर्जन्तामन्यकेसमे ॥ ११ ॥

तम् । शिंशीत । सुध्वरम् । सत्यम् । सत्वानम् । ऋत्त्वियम् ।
 उतो इति । नु । चित् । यः । ओहति । आण्डा । शुष्णस्य । भेदति
 अजैः । स्वंऽवतीः । अपः । नर्जन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ११ ॥

हे स्तोतारः स्वध्वरं सुपतं सत्यमविनारं सत्त्वं संभकारश्रुत्यमृतौपष्टव्यं तमिन्द्रं
शिरसी त्वत्तिभिः संस्क्रुत । अथ प्रत्यक्षस्त्वितिः जतुनुचिदपिच यइन्द्रः ओहते यतं प्रति-
गच्छति शुष्णस्याण्डानि अण्डजावानिच भेदति भिनत्ति सत्त्वं सर्ववीर्द्धिव्यान्यः सल्लिख्य-
भैरवैषीः । सिद्धमन्यव ॥ ११ ॥

अथ द्वादशो-

एवेन्द्राग्निभ्यां पितृवन्नवीं योमन्धातृवदङ्गिरस्त्वदवाचि ।
त्रिधातुना शर्मणा पातमस्मान्वयं स्यामपतयो रयीणाम् ॥ १२ ॥ २५ ॥

एव । इन्द्राग्निभ्याम् । पितृवत् । नवीयः । मन्धातृवत् ।
अङ्गिरस्त्वत् । अवाचि । त्रिधातुना । शर्मणा । पातम् ।
अस्मान् । वयम् । स्याम । पतयः । रयीणाम् ॥ १२ ॥ २५ ॥

एवैवं याग्यामिन्द्राग्निभ्यां पितृवलभाकवत् मन्धातृवत् यौवनारवमन्धातृवत् चाङ्गिर-
स्त्वदङ्गिरोवच्च नवीयोनवतरमवाचि नाभाकेन मया पाठितविन्द्राग्निं त्रिधातुना त्रि-
पदैणा शर्मणा गृहेण गोस्मान्नाभाकावपातं रक्षतं । वयं रयीणां धनानां पवयः स्वामिनः स्याम
भवेम ॥ १२ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये षष्ठर्विशोवर्गः ॥ २५ ॥

अस्माकृष्विति दशमैकादशं सूक्तं अत्रेयमनुक्रमणिका-अस्माकपुद्गलवारुणंत्विति ।
नाभाकृष्वितिः अनुवृत्तत्वात् । महापाकंहीमुकत्वादित्थमपि महापाकं । इदमादिकेन्द्रे सूक्ते वरुण-
देवत्ये । विनियोगेर्धनिकः । चाबुविशिकेहनि माध्यन्दिनसवने मेषावरुणशम्भे आरंभणीयाया-
कृष्वं सप्तपदस्यं नाभाकृष्वः । सञ्चितश्च-तप्तश्चपरिपस्वजइति मेषावरुणइति यः कुरुभइ-
त्येतत्प्रतिकोवा नाभाकृष्वः सञ्चितश्च-यः कुरुभो निवारयइति चेति ।

अथ प्रथमा-

अस्माकृषु प्रभूतये वरुणापमरुद्व्योर्चां विदुष्टरेभ्यः ।
यो धीतामानुपाणां पश्वो गा इरुत्संति नर्मन्तामन्यकेसमे ॥ १ ॥

अस्मै । ॐ इति । सु । प्रहृतये । वरुणाय । मरुतभ्यः ।
 अर्च । विदुः इतरेभ्यः । यः । धीता । मानुषाणाम् ।
 पशवः । गाः ईव । रक्षति । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ १ ॥

हे स्तोतः सुप्रभूतये मरुदघनायास्मै वरुणाय विदुदरेभ्यो विदुदरेभ्यो मरुदभ्यां स्तु-
 हि । यो वरुणो धीता कर्मणा मानुषाणां मनुष्याणां पशवः पशून् गा इव रक्षति । तिष्ठ मन्यत ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तमुपुसंमनागिरापितृणांचमन्मभिः ।
 नाभाकस्यप्रशस्तिभिर्यःसिन्धूनामुपोदयेसप्तस्वसासमध्य
 मोनमन्तामन्यकेसमे ॥ २ ॥

तम् । ॐ इति । सु । समना । गिरा । पितृणाम् । च । मन्मभिः ।
 नाभाकस्य । प्रशस्तिभिः । यः । सिन्धूनाम् । उप । उदये । सप्तस्वसा । सः । मध्यमः । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ २ ॥

तमु तमेव वरुणं समना समानया गिरा स्तुत्या स्वभिष्टोमि पितृणां मन्मभिः स्तोमे-
 ष्वभिष्टोमि नाभाकस्य ऋषेः प्रशस्तिभिः स्तोत्रैश्चभिष्टोमि सिन्धूनां स्पन्दमानानां नदीनां उ-
 प समीपे उदये गद्गच्छति यश्च सप्तस्वसा समध्यम इति वाग्भिर्निरुध्यते अन्यके दुर्धियः शत्रु-
 वः समे सर्वे नमन्तां माभूवन् । तथा च यास्कः—तंस्वभिष्टोमि समानया गिरा गीत्या स्तुत्या
 पितृणाञ्च मननीयेः स्तोमैर्नाभाकस्य प्रशस्तिभिः ऋषिर्नाभाको बभूव यः स्पन्दमानानामासाम-
 पामुपोदये सप्तस्वसारमेतमाह वाग्भिः समध्यम इति निरुध्यते येष एव भवति नमन्तामन्यके समे ।
 माभूवन् अन्यके सर्वे येनोद्दिपन्ति दुर्धियः पापविषयः पापसंकल्पा इति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सक्षपःपरिपस्वजेन्युः सोमाययादधेसविश्वं परिदर्शतः ।
 तस्मैवेनीरनुव्रतमुपस्तिस्वोऽवर्धयन्नमन्तामन्यकेसमे ॥ ३ ॥

सः । क्षपः । परि । सस्वजे । नि । उः । मायया । दधे ।
 सः । विव्वम् । परि । दर्शतः । तस्य । वेनीः । अनु । व्रतम् ।
 उषः । तिस्रः । अवर्धयन् । नञन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ३ ॥

सवरुणः क्षपोराजीः परिवस्वजे परिव्रजते अपिच दर्शते दर्शनीयः सवरुणः उः उत्स-
 रणशीलः सन् विश्वं मायया कर्मणां परि परिवः निदधे निदधाति । किञ्च तस्य वरुणस्य व्रतं
 कर्म वेनीः कामयमानाः प्रजास्तिस्रः उपसिषु मातर्माध्यन्दिनं सायञ्च अन्ववर्धयन् अनुवर्धय-
 न्ति । तिस्रमन्यद् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

यः ककुभौ निधारयः पृथिव्यामधिदर्शतः ।
 समाता पूर्व्यं पदं तद्वरुणस्य सस्यं सहि गोपाइव
 यौ नञन्तामन्यके समे ॥ ४ ॥

यः । ककुभः । निधारयः । पृथिव्याम् । अधि । दर्शतः ।
 सः । माता । पूर्व्यम् । पदम् । तत् । वरुणस्य । सस्यम् । सः ।
 हि । गोपाः इव । इर्यः । नञन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ४ ॥

योवरुणः पृथिव्यामधि पृथिव्या उपरि दर्शते दर्शनीयः सन् ककुभो विशो निधारयः
 निधारयति सवरुणो माता निर्माता पूर्व्यं प्रबं पदं स्वर्गारुख्यं स्थानं सस्यं अस्माभिश्च संप्रणीपं
 तद्वरुणस्य स्वरुणम् । अपिच सहि स एव इर्य ईश्वरः सन् गोपा इव गोपाल इव पशूनामस्माकं
 रक्षिता । सिद्धमन्यद् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

यो धर्ता भुवनानां य उः स्त्राणामपीच्या ईवेदनामानि गुह्या ।
 सकविः काव्या पुरुषं द्यौरिव पुप्यति नञन्तामन्यके समे ॥ ५ ॥ २६ ॥

यः । धर्ता । भुवनानाम् । यः । उः स्त्राणां । अपीच्या । वेद ।
 नामानि । गुह्या । सः । कविः । काव्या । पुरु । रूपम् ।
 द्यौः इव । पुप्यति । नञन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ५ ॥ २६ ॥

योवरुणोभुवनानां धर्ता धारयिता यश्चोसाणां देवाधिष्ठानभूतानां रश्मीनामपीच्यासी-
च्यान्यन्तर्हितानि गुप्ता गुप्तानि गुहायां निहितानि नामानि वेद जानाति सवरुणः कविः षा-
नः सन् काव्या काव्यानि कविकर्माणि पुरु बहूनि रूपं द्यौरिव पुष्पति । सिद्धमन्यत् ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये षड्विंशोवर्गः ॥ २६ ॥

अथ षष्ठी—

यस्मिन्विश्वानि काव्या चक्रेनाभिरिव श्रिता ।
त्रितंजूतीसंपर्यत ब्रजे गावो न संपुजे युजे अश्वान् अयु-
क्षन् न भन्तामन्यके समे ॥ ६ ॥

यस्मिन् । विश्वानि । काव्या । चक्रे । नाभिः । इदम् । श्रिता ।
त्रितम् । जूती । संपर्यतम् । ब्रजे । गावः । न । संपुजे ।
युजे । अश्वान् । अयुक्षन् । न भन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ६ ॥

यस्मिन्वरुणे विश्वानि सर्वाणि काव्या काव्यानि कविकर्माणि चक्रे नाभिरिव यथा
रथस्य चक्रेनाभिस्तथा श्रिता श्रितानि तं त्रितं विस्थानं वरुणं जूती जूत्या क्षिप्तं संपर्यतं हे
मदीपाजनाः परिचरत । किमर्थमित्यत आह ब्रजे गोष्ठे गावो न यथा गाः संपुजे संयोगार्थं स-
हस्र्यामपितुं युजे युजन्ति तथास्माकमभियोगायाऽवानयुक्षत सपत्न्यायुजन्ति अतस्तदुपदव-
रिहाराय वरुणं परिचरेवेत्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

य आस्वत्क् आशये विश्वा ज्ञानान्येषाम् ।
परिधामानि मर्मशुद्धरुणस्प पुरोगये विश्वे देवा अनु-
द्यन् न भन्तामन्यके समे ॥ ७ ॥

यः । आसु । अत्कः । आशये । विश्वा । ज्ञानानि । एषाम् ।
परि । धामानि । मर्मशतम् । वरुणस्य । पुरः । गर्भे । विश्वे ।
देवाः । अनु । द्यन्तम् । न भन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ७ ॥

यः वरुणः आसुदिक्षु अत्कः व्यासः सन् आशये जागृतोवर्तते यः वरुणः एषां शत्रूणां विन्वा सर्वाणि परिजातानि परिवोभूतानि धामानि पुराणि मर्षशब्दं परिमृशतोवरुणस्य पुरोग-
ये स्थस्यपुरस्ताद्भवति तस्य वरुणस्य पुरस्ताद्विश्वे सर्वेदेवा ब्रवं कर्मानुगच्छन्तीत्यर्थः । सिद्ध-
मन्यत् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

ससमुद्रोअपीच्यस्तुरोद्यामिवरोहतिनिपदासुयजुर्दधे ।
समायाअर्चिनापदास्तृणात्नाकमारुहन्नाम
न्तामन्यकेसमे ॥ ८ ॥

सः । समुद्रः । अपीच्यः । तुरः । यामश्ईव । रोहति । नि ।
यत् । आसु । यजुः । दधे । सः । मायाः । अर्चिना । पदा ।
अस्तृणात् । नाकम् । आ । अरुहत् । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ८ ॥

यस्मादायः समुद्रवन्ति सवरुणः समुद्रोपीच्योन्मार्हितः तुरः क्षिप्तः यामिव यथा आदि-
पोषां रोहति तथा नाकं रोहति । अपिच यत् योवरुणः आसु दिक्षु यजुः मन्त्राभ्योदानं निदधे
निदधाति सवरुणः मायाः अस्तुराणां माया अर्चिना अर्चिष्यत्वा पदा स्थानेन तेजसेत्यर्थः अ-
स्तृणात् समन्ताद्विनस्ति नाकं स्वर्गमारुहदारोहति । सिद्धमन्यत् ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

यस्यश्वेताविचक्षणातिस्रोभूर्मीरधिक्षितः ।
त्रिरुत्तराणिपुप्रतुर्वरुणस्यध्रुवंसदःससप्ताना
मिरज्यतिनभन्तामन्यकेसमे ॥ ९ ॥

यस्य । श्वेता । विचक्षणा । तिस्रः । भूर्मीः । अधिक्षितः ।
त्रिः । उत्तराणि । पुप्रतुः । वरुणस्य । ध्रुवम् । सदः । सः ।
सप्तानाम् । इरज्यति । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ९ ॥

यस्य वरुणस्याभिक्षितोत्तरिक्षेधिवसतः श्वेता श्वेतानि विचक्षणा वेजांसि तिस्रोभूमीः
विरुत्तराणि तिसृणां अधिस्थितानि भुवनानि पप्रतुः प्रययन्ति । तथाचमद्यवर्णः—तिस्रोभूमीर्वा-
रयन्ती रूतयूनिर्वि । तस्य वरुणस्य सदः स्थानं भुवमचलमिति । किञ्च सवरुणः समानां सि-
नापिरज्यतीस्वरोभवति । सिद्धमन्यत् ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

यः श्वेताँ अधिनिर्णिजश्चक्रे कृष्णाँ अनुव्रता ।
स धामं पूर्यममेयः स्कन्धेन विरोदसी अजोन धाम
धारयन् न भन्तामन्यके समे ॥ १० ॥ २७ ॥

यः । श्वेतान् । अधिनिर्णिजः । चक्रे । कृष्णान् । अनु । व्रता ।
सः । धामं । पूर्यम् । ममे । यः । स्कन्धेन । वि । रोदसी । इति ।
अजः । न । धाम् । अधारयत् । न भन्ताम् । अन्यके । समे ॥ १० ॥ २७ ॥

योवरुणः निर्णिजः आत्मीयावरणीन् दिवा श्वेतानविवचकेधिकरोति तथा रात्रौ कृष्णा-
वके सवरुणोनुव्रता कर्माणि लक्ष्मीरुत्थोभयविधकर्मानुगुणं पूर्य धामान्तरिक्षं दिवं वा ममे नि-
धमे । अपिच यः स्कन्धेनान्तरिक्षेण अजोन यथा आदित्योर्ध्वा धारयति तथा रोदसी धावा-
यिष्यौ म्यधारयत् विधारयति सवरुणइत्यर्थः । सिद्धमन्यत् ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये सप्तविंशोऽवर्गः ॥ २७ ॥

अस्तत्रादिति पञ्चमं द्वादशं सूक्तं अर्चनायाः ऋषिः काण्वोनाभाकोवाऋषिः उत्तरोत्तर-
नानाः आद्यस्तु चत्सैष्टुभोवरुणदेवतयः द्वितीयस्तु च आनुष्टुभोऽश्वदेवताकः । तथाचानुक्तान्यम्—
अस्तत्रात्पञ्चमं अर्चनायाः ऋषिभूमन्त्यं वा तृचमारिवनमानुष्टुभमपश्यदिति । सूक्तविनियोगोऽर्थमिकः ।
वारुणेपरी हविषोमाज्या अस्तत्रादिति । सञ्चितञ्च—अस्तत्राद्यामसुरोविश्ववेदाइत्येकादशिन-
इति । अग्नीषोषप्रणयनेप्येपोत्तरा परिधानीया । तथासञ्चितं—अस्तत्राद्यामसुरोविश्ववेदाइति परि-
दम्पादुत्तरमावेति । एवावन्दस्त्वेषा वारुणेपरी हविषोनुवाक्या । सञ्चितञ्च—एवावन्दस्त्वेषा-
नृहन्तं पत्न्यामिमिसृणान्दन्मानइति द्वे । सोममयहणे इमां धियमित्येषा परिधानीया । सञ्चितञ्च—
मां धियं शिस्तमाणस्येदेवेति निहितेपरिदम्पादिनि ।

तत्र प्रथमा—

अस्तं भ्राद्यामसुरो विश्वे वेदा अमिमीत वरिमाणं पृथिव्याः ।
 आसीद्विश्वा भुवनानि स भ्राद्विश्वे तानि वरुणस्य व्रतानि ॥ १ ॥
 अस्तं भ्रात् । द्याम् । असुरः । विश्वे वेदाः । अमिमीत ।
 वरिमाणम् । पृथिव्याः । आ । आसीद्वत् । विश्वा । भुवनानि ।
 स्रष्टा इह । विश्वा । इत् । तानि । वरुणस्य । व्रतानि ॥ १ ॥

विश्वे वेदा विश्वघनोसुरो बलवान् वरुणो घामस्त भ्रात् तथा पृथिव्याः च वरिमाणं परि-
 माणममिमीत चक्रे । एवं निर्मितानि विश्वा सर्वाणि भुवनानि समाहूत्वा सीदन्नाभ्यसिद्धञ्च ।
 वरुणस्य तान्येतानि व्रतानि कर्माणि विश्वे च विश्वान्येव अतो वर्णयितुमशक्यानीत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

एवावन्दस्व वरुणं बृहन्तं नमस्याधीरममृतस्य गोपाम् ।
 स नः शर्मन्निव रूथं विप्यं सत्पातं नो द्यावा पृथिवी उपस्थे ॥ २ ॥
 एव । वन्दस्व । वरुणम् । बृहन्तम् । नमस्य । धीरम् । अमृतस्य ।
 गोपाम् । सः । नः । शर्मन् । निव रूथम् । वि । यं सत् ।
 पातम् । नः । द्यावा पृथिवी इति । उपस्थे ॥ २ ॥

हे स्तोतः बृहन्तं ब्रह्मन्तं वरुणमेवैवं वन्दस्व स्तुहि अमृतस्य गोपां गोपापितारं धीरं
 पातं वरुणं नमस्य नमस्तु रूथं । स वरुणो नोऽस्माभ्यं निव रूथं विस्थानं शर्मन् बृहन् विप्यं सत् प्रप-
 ष्यतु उपस्थे उपस्थाने वर्तमानान् नोऽस्मान् द्यावा पृथिवी द्यावा पृथिवी पातं रक्षतम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

इमां धिषं शिषं माणस्य देवक तु दक्षं वरुणं सं शिराधि ।
 यपालि विश्वा दुस्तिता तरेम सुतर्माणं मधि नावैरुहेम ॥ ३ ॥

इमाम् । धियम् । शिक्षमाणस्य । देव । कर्तुम् । दक्षम् ।
वरुण । सम् । शिशाधि । यया । अति । विश्वा । दुःऽदुता ।
तरेम । सुदुतर्माणम् । अधि । नावम् । रुहेम् ॥ ३ ॥

हे देव द्योतमान वरुण इमां धियमिदं कर्म शिक्षमाणस्यानुतिष्ठतो मम कर्तुं महानं दक्षं
चलंच संशिश्राधि वीक्षणीकुरु यया नावा यज्ञरूपया विश्वा सर्वाणि दुस्विता दुरितान्यतिवरेम
तां सुदुतर्माणं सुदुतारयिषीं यज्ञरूपां नावमधिरुहेम वयमारुहेम दुःखसागरतरणे हेतुत्वाग्रतो-
मौरिति अव्यपदिश्यते ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आवां॒ग्रावा॑णो॒अश्वि॑नाधी॒भिर्वि॑प्रा॒अचु॑च्यवुः ।
नास॑त्या॒सोम॑पीतये॒नभ॑न्ताम॒न्यके॑समे ॥ ४ ॥

आ । वाम् । ग्रावाणः । अश्विना । धीभिः । विप्राः । अचुच्यवुः ।
नासत्या । सोमपीतये । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ४ ॥

हे नासत्या सायै सत्यप्रणेतारीवा । तथा च यास्कः—सत्यावेयनासत्यावित्यौर्जवाप्तः सत्य-
स्य प्रणेतारविति । अश्विनाश्विनौ वां युवां सोमपीतये सोमस्य पानाय विप्राः प्राज्ञा कृत्वि-
जोग्रावाणः सोमाभिपवपापाणाश्च धीभिः कर्मभिः स्वस्वव्यापारैराचुच्यवुरभिगच्छन्ति । दि-
द्यमग्यव ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

यथा॒वाम॑त्रि॒रश्वि॑नागी॒भिर्वि॑प्रो॒अजो॑हवीत् ।
नास॑त्या॒सोम॑पीतये॒नभ॑न्ताम॒न्यके॑समे ॥ ५ ॥

यथा । वाम् । अत्रिः । अश्विना । गीःऽभिः । विप्रः । अजोहवीत् ।
नासत्या । सोमपीतये । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ५ ॥

हे नासत्याश्विनौ वां युवां विप्राः प्राज्ञोर्विप्राणां गीभिः स्तुतिभिः सोमपीतये अजोहवीत्
तथाहमपि जोहवीमि ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

एवावांमह ऊतये यथाहुवन्त मेधिराः ।

नासंत्या सोमपीतये नर्नन्तामन्यकेसमे ॥ ६ ॥ २८ ॥

एव । वाप् । अह्ने । ऊतये । यथा । अहुवन्त । मेधिराः ।

नासंत्या । सोमपीतये । नर्नन्ताम् । अन्यके ॥ समे ॥ ६ ॥ २८ ॥

इयं व्याख्यातचरा ॥ ६ ॥

॥ इतिपष्ठस्यतृतीयेऽष्टाविंशोवर्गः ॥ २८ ॥

॥ इत्यष्टमे मंडले पञ्चमोनुवाकः ॥ ५ ॥

षष्ठेनुवाके षट् सूक्तानि तत्रेमेविप्रस्येति त्रयस्त्रिंशद्वचं प्रथमं सूक्तम् आंगिरस्तस्य वित्त्प-
 स्पर्षं गायत्रमभिदेवताकम् । तथाचानुक्तान्तम्-इमे त्रयस्त्रिंशद्वित्त्पआंगिरस्तआग्नेयविति ।
 मातरनुवाकेआग्नेयेकतौ गायत्रेछन्दसि आत्विनशस्त्रे चैतदादिके द्वे सूक्ते । सूत्रितश्च-इमेविप्रस्ये-
 ति सूक्तेइति । कारीर्यावन्मृषेष्टयाः प्रथमाज्यभागस्याप्स्वम्रदवि अनुवाक्या । तथाचसूत्रितम्-
 अप्सुमन्तावाज्यभागावप्स्वम्रेराविष्टवेति । आग्नीध्रस्य मातःसवने प्रस्थितयाज्या । श्रूयतेच-उक्षा
 आप्यवशाच्चायेत्याग्नीध्रयजतीति । अग्निवतीष्टौ त्वंसम्रदयेपा याज्या सूत्रितश्च-त्वंसम्रेअग्निना
 अग्नेत्वमस्मद्युयोभ्यपीवाइति । अग्निमन्थनेप्येपा । सूत्रितश्च-त्वंसम्रेअग्निना तमर्जयन्तस्तुक्रतुमि
 ति । अम्रयेकामायाष्टाकपाठेष्टौ तुज्यंताअंगिरस्तमेतेपानुवाक्या । सूत्रितश्च-तुज्यंताअंगिरस्त-
 माश्यामत्तंकाममग्नेवबोतीति कामयेति । अन्वाहिताग्नेः प्रयाणे समारोपणपक्षे अनयेकाहुतिः
 कर्तव्या । तथाचसूत्रितम्-तुज्यंताअंगिरस्तमेति वाज्याहुर्विहुता समारोपयेदिति । वैद्युताग्निना-
 भीर्नां संसर्गं अम्रयेप्सुमतीष्टिः तत्र यदग्नेदिविजाइतियाज्या । सूत्रित्वं-यदग्नेदिविजाअस्य-
 मिर्होतान्पसीदद्यजीयानिति ।

तत्र प्रथमा

इमेविप्रस्यवेधसोअग्नेरस्तृतयज्वनः । गिरःस्तोमांसईरते ॥ १ ॥

इमे । विप्रस्य । वेधसः । अग्नेः । अस्तृतयज्वनः ।

गिरः । स्तोमांसः । ईरते ॥ १ ॥

इमेस्मदीयाः स्तोभासः स्तोतारोविप्रस्य मेधाविनः वेधसोविधातुरस्तुतयज्वनोर्हि-
सितयजमानस्याग्नेर्गिरः स्तुवीरीरस्ते मेरयन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अस्मैतेप्रतिहर्षतेजातवेदोविचर्पणे । अग्नेजनामिसुष्टुतिम् ॥ २ ॥

अस्मै । ते । प्रतिहर्षते । जातवेदः । विचर्पणे ।

अग्ने । जनामि । सुष्टुतिम् ॥ २ ॥

हे जातवेदः जातधन विचर्पणे विद्वद्वरग्ने अस्मै प्रतिहर्षते प्रयच्छते ते तुभ्यं सुष्टुतिं
शोभनां स्तुतिं जनानि अंगिरसोहं जनयामि ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

आरोकाहवधेदहंतिग्माअग्नेतवत्विपः । दद्भिर्वनानिवप्सति ॥ ३ ॥

आरोकाःहव । घृ । इत् । अहं । तिग्माः । अग्ने ।

तव । त्विपः । दत्तद्विभिः । वनानि । वप्सति ॥ ३ ॥

हे अग्ने तव तिग्मास्तीक्ष्णास्त्विपोदीप्तयः आरोकाहव आरोचमानाः पशव इव दद्भिर्द-
न्तिर्वनान्यरण्यानि वप्सति भक्षयन्ति घेदहेति त्रयं पूरकम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

हरयोधूमकेतवोवातज्जूताउपयवि । यतन्तेव्यग्रयः ॥ ४ ॥

हरयः । धूमकेतवः । वातज्जूताः । उप । यवि ।

यतन्ते । व्यक् । अग्रयः ॥ ४ ॥

हरयोहरणशीला वातज्जूता वातपेरिता धूमकेतवो धूमध्वजा अग्रयः उपद्यन्तरिक्षे
वृथक् पृथग्यतन्ते गच्छन्ति । पृथगित्यनेन सममव्ययं वृथगिति । पृथगित्येव वाजसनेयिनः
पठन्ति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

एतेत्येवथग्रयङ्द्वांसःसमद्वसत । उपसामिवकेतवः ॥ ५॥ २९॥

एते । त्ये । वथक् । अग्रयः । इद्वासः । सम । अद्वसत ।

उपसामिद्व । केतवः ॥ ५ ॥ २९ ॥

एते त्ये एवे अग्रयः वृथक्पृथगिन्द्रासोमिहोमिभिः समिद्धाःसन्तः उपसामिव केतवः
उपसां प्रज्ञापकाइव समद्वसत सम्यक्दृश्यन्ते ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य वृत्तीये ष्कोनविंशोवर्गः ॥ २९ ॥

अथ षष्ठी-

कृष्णारजांसिपत्सुतःप्रयाणेजातवेदसः । अग्रिर्वद्रोधतिक्षमि ॥ ६॥

कृष्णा । रजांसि । पत्सुतः । प्रयाणे । जातवेदसः ।

अग्निः । यत् । रोधति । क्षमि ॥ ६ ॥

जातवेदसोमेः प्रयाणे पत्सुतः पत्तोरजांसि पांसवः कृष्णा कृष्णानि भवन्ति । कदेत्यतआह
क्षमि क्षमाया यद्यदाग्निः रोधति शुष्कान्वनस्पतीभिरुणदि ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

धासिरुण्वानओपंधीर्वप्सदग्निर्नवायति । पुनर्यन्तरुणीरपि ॥ ७॥

धासिम् । कृण्वानः । ओपंधीः । वप्सत् । अग्निः । न ।

वायति । पुनः । यत् । तरुणीः । अपि ॥ ७ ॥

अग्निरुपधीर्धासिर्न । धासिरित्यननायसुपाठाव । कृण्वानः कुर्वन् वप्सत् भक्षयन्
वायति नशाम्यति । पुनश्च तरुणीरुपधीरपि यत् गच्छन् भवति । भक्षयितुमिति शेषः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

जिह्वाभिरहननंमर्दाचिपाजअणामवन् । अग्रिर्वनेपुरोचने ॥ ८॥

जिह्वाभिः । अहं । ननमत् । अर्चिषा । जअणाभवन् ।

अग्निः । वनेषु । रोचते ॥ ८ ॥

अग्निर्जिह्वाभिरहं ज्वालाभिरिव । ननमत् अन्नवद्वनस्पतीनत्यन्तं भक्षयन् । अर्चिषा तेजसा जअणाभवन् ज्वलन् जअणाभवन् मस्मलाभिवि ज्वलतिकर्मसुपाठात् वनेष्वरण्येषु रोचते प्रकाशते ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

(अप्स्वध्रेसधिद्वसौपधीरनुरुध्यसे । गर्भेसजायसेपुनः ॥ ९ ॥

अप्स्व । अग्ने । सधिः । तव । सः । ओषधीः । अनु ।

रुध्यसे । गर्भे । सन् । जायसे । पुनरिति ॥ ९ ॥

हे अग्ने यस्य तवाप्सु सधिः प्रवेशस्थानं सत्वमोषधीरनुरुध्यसे अनुरुणस्ति पुनश्च तां तां भूमिष्ठानीं गर्भेसन् भवन् जायसे मादुर्भवसि ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

उदध्रेतवत्घृतादुर्चीरोचतआहुतम् । निसानंजुहोभुखे ॥ १० ॥ ३० ॥

उत् । अग्ने । तव । तत् । घृतात् । अर्चिः । रोचते ।

आहुतम् । निसानम् । जुह्वः । मुखे ॥ १० ॥ ३० ॥

हे अग्ने तव घृतादाहुतं घृतेनाहुतं जुहोहोमसाधनभूतायाः सुचोमुखे निसानं सिद्धानं तदधिः उद्गोचते प्रकाशते ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य सुवीये विशोवर्मः ॥ ३० ॥

अथैकादशी-

उक्षान्नापवशान्नापसोमंष्टयावधेसं । स्तोमैर्विधेमाग्रये ॥ ११ ॥

उक्षअन्नाय । वशाअन्नाय । सोमंष्टयाय । वेधसं ।

स्तोमैः । विधेम । अग्रये ॥ ११ ॥

* ननमत्-वनस्पतीन् अत्यन्तं नमयन् इति पुस्तकान्तरे

उक्षाचाय उक्षा अन्नं अदनीयं हविर्यस्यासावुक्षान्नस्तस्यै वशान्नाय वशा अन्नं यस्या-
सौ वशान्नस्तस्यै सोमपृष्ठाय सोमघृतपृष्ठाय वेघसे विघावे कामानामशये स्वोमैर्विघेम परित-
रेम ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

उत त्वानमंसावयं होतुर्वरेण्यक्रतो । अग्ने समिद्धिरीमहे ॥ १२ ॥

उत । त्वा । नमंसा । वयम् । होतः । वरेण्यक्रतो इति वरेण्यः क्रतो ।
अग्ने । समितुः शक्तिः । ईमहे ॥ १२ ॥

वनापिच हे होतृदेवानां ह्यतवरेण्यक्रतो वरणीयपञ्चामे त्वा त्वां वयमाद्विरताः नमसा-
मेन हविषा समिद्धिमेमहे याचामहे ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

उत त्वाभृगुवच्छुचेमनुष्वदं प्रआहुत । अद्विरस्वर्द्धवामहे ॥ १३ ॥

उत । त्वा । भृगुवत् । शुचे । मनुष्वत् । अग्ने । आहुत ।
अद्विरस्वत् । ह्वामहे ॥ १३ ॥

हे शुचे स्वभावतः शुद्धाहुतामे त्वा त्वां भृगुवत् यथा भृगुस्तथा । मनुष्वत् यथा च
मनुस्तथा अद्विरस्वद्विरोवच्च ह्वामहे ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

त्वंसंम्रे अग्निना विप्रो विप्रेण सन्सुता । सरवा सरन्यासमिष्यसे ॥ १४ ॥

त्वम् । हि । अग्ने । अग्निना । विप्रः । विप्रेण । सन् । सुता ।
सरवा । सरन्या । समुद्ध्यसे ॥ १४ ॥

हे अग्ने विप्रेमेवावी सन् विसमानः सत्ताव त्वं विप्रेण सत्ता सरन्या अग्निना समिष्य-
से । यथाच मातृगन्धर्व-त्वंसंम्रे अग्निना विप्रो विप्रेण सत्ता त्वेति विप्रश्चरये विप्रवरः सन्निवरः स-
न्निवरः सत्ता सरन्यासमिष्यसत्येपहवा अस्पत्यः सत्सेवि ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

सत्त्वं विप्राय दाशुपे रयिं देहि सहस्रिणम् । अग्ने वीर्यवती मिपमम् ॥ १५ ॥ ३१ ॥

सः । त्वम् । विप्राय । दाशुपे । रयिम् । देहि । सहस्रिणम् ।

अग्ने । वीर्यवतीम् । इपमम् ॥ १५ ॥ ३१

हे अग्ने सः प्रसिद्धत्वं विप्राय मेधाविने दाशुपे हविषा प्रदात्रे यजमानाय सहस्रिणं ह-
हस्तसंख्याकमपरिमितं रयिं धने वीर्यवतीं पुत्रपौत्रादिसहितमिपमञ्च देहि ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये एकविंशोवर्गः ॥ ३१ ॥

अथ षोडशी—

अग्ने भ्रातः सहस्कृत रोहिदश्वशुचिमत । इमं स्तोमं जुपस्व मे ॥ १६ ॥

अग्ने । भ्रातरिति । सहःस्कृत । रोहितश्च अश्व । शुचिं घृत ।

इमम् । स्तोमम् । जुपस्व । मे ॥ १६ ॥

हे अग्ने भ्रातः प्रातृपयजमानानां मित्रभूत सहस्कृत सहसा रत्नेन कृत रोहिदश्व सोदि-
तवर्णाश्च शुचिमत शुद्धकर्मजग्ने आद्विरस्तस्य मे मम इमं स्तोमं जुपस्व सेवस्व ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

उत त्वाग्ने मम स्तुतो वा आश्रयं प्रतिहर्यते । गोष्ठं गाव इवाशत ॥ १७ ॥

उत । त्वा । अग्ने । मम । स्तुतः । वा आश्रयं । प्रतिहर्यते ।

गोष्ठस्यम् । गावः इव । आशत ॥ १७ ॥

उतापिच हे अग्ने त्वा त्वां ममाद्विरस्तस्य स्तुतः स्तुतयः वा आश्रयं वाशतशीलाय वासाय प्रति-
हर्यते ययः कामयमानाय दोग्धु गोष्ठं गाव इव यथा गावः पविशन्ति तथा आशत प्राप्नुवन्ति ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी—

तुभ्यं ता अद्विरस्तम विश्वाः सुक्षितयः पृथक् । अग्ने कामाय ये मिरे ॥ १८ ॥

तुभ्यम् । ताः । अद्विरः३तम् । विश्वाः । सु३क्षितयः ।

पृथक् । अग्ने । कामाय । येमिरे ॥ १८ ॥

हे अद्विरस्त्वम् अद्विरसां श्रेष्ठान्ने तुभ्यं विश्वाः सर्वास्ताः प्रसिद्धाः सुक्षितयः प्रजाः कामायात्मनः कामसिद्धयर्थं पृथग्येमिरे नियच्छन्ति ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

अग्नि॒धी॒मि॒र्मनी॒पि॒णो॒मे॒धिरा॒सो॒वि॒प॒श्चितः ।

अ॒द्य॒स॒द्याय॒हि॒न्विरे ॥ १९ ॥

अग्निम् । धी॒जिः । म॒नो॒पि॒णः । मे॒धिरा॒सः । वि॒प॒श्चितः ।

अ॒द्य॒स॒द्याय । हि॒न्विरे ॥ १९ ॥

मनीपिणो मनसईश्वराः मेधिरासो मेधाविनो विपश्चितः प्राप्ताः यजमाना धीभिः कर्म-
भिरप्रसद्यायाजस्य भजनायाग्निं हिन्विरे पीणयन्ति ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

त॒न्वा॒म॒ज्मे॒पु॒वा॒जि॒र्न॒न्वा॒ना॒अ॒ग्ने॒अ॒ध्व॒रम् ।

व॒ह्नि॒हो॒ता॒ग्मी॒ळते ॥ २० ॥ ३२ ॥

तम् । त्वा॒म् । अ॒ज्मे॒पु । वा॒जि॒र्नम् । त॒न्वा॒नाः । अ॒ग्ने ।

अ॒ध्व॒रम् । व॒ह्नि॒म् । हो॒ता॒रम् । ई॒ळते ॥ २० ॥ ३२ ॥

हे अग्ने वाजिनं बलिर्न वह्निं हविषांबोद्धारं होतारं देवानां ह्यावारं तं प्रसिद्धं त्वाम-
ग्नेषु गृहेषु अध्वरं यज्ञं तन्वानाविस्तरयन्तो यजमाना ईळते स्तुवन्ति ॥ २० ॥

॥ इति पष्ठस्य एवीये द्वाविंशोऽष्टकः ॥ ३२ ॥

अथैकविंशी-

पु॒रु॒त्रा॒हि॒त॒द॒ड॒सि॒वि॒शो॒वि॒श्वा॒अ॒नृ॒म॒भुः ।

स॒म॒त्सु॒त्वा॒ह॒वाम॒हे ॥ २१ ॥

पुरु॒ष्ट्रा । हि । स॒दृह् । अ॒सि । वि॒शः । वि॒श्वाः । अ॒नु ।

प्र॒क्षुः । स॒मत्सु॑ । त्वा । ह॒वाम॑हे ॥ २१ ॥

हे अग्ने त्वं हि यतः पशुं पशुः सुलोपश्छान्दसः पुरुषा बहुषु प्रदेशेषु विश्वाः सर्वादि-
शाः प्रजाः अनु सदृहः समानदर्शस्यतस्त्वा त्वां समस्तु संग्रामेषु हवामहे हवामः ॥ २१ ॥

अथ द्वयोर्विंशी-

तमी॒ळि॒ष्वय॑आहु॒तो॒ग्निर्वि॑भ्राजते॒धृतैः ।

इ॒मंनः॑शृण्व॒द्धव॑म् ॥ २२ ॥

तम् । इ॒ळि॒ष्व । यः । आ॒हु॒तः । अ॒ग्निः । वि॒भ्राज॑ति ।

धृ॒तैः । इ॒मम् । नः । शृ॒ण्वत् । ह॒वम् ॥ २२ ॥

योग्निः धृतैः सहआहुतो विभ्राजते यथ नोस्माकं इमं हवमाह्वानं शृण्वच्छृणोति तप-
मिमीळिष्व स्तुहि ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी-

त॒त्वाव॑र्ष॒हवाम॑हेशृण्वन्त॑जा॒तवे॑दसम् ।

अग्ने॑घ्नन्त॒मप॑दि॒पः ॥ २३ ॥

तम् । त्वा । व॒र्षम् । ह॒वाम॑हे । शृ॒ण्वन्त॑म् । जा॒तवे॑दसम् ।

अग्ने॑ । घ्नन्त॑म् । अप॑ । दि॒पः ॥ २३ ॥

हे अग्ने जातवेदसं जातधनं जातपशुं वा द्विपः शशूनघघ्नन्तं हिंसन्तं शृण्वन्तमस्मदीयमा-
ह्वानं शृण्वन्तं च त्वा त्वां वयमाद्विरसा हवामहे ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

वि॒शांराजा॑न॒मन्तु॑त॒मर्घ्य॑सं॒धर्म॑णामि॒मम् ।

अ॒ग्निमी॒ळेस॑डश्रवत् ॥ २४ ॥

१ संहिताया पदकाले च प्रमुशन्द सविसर्ग पठति वैदिका. । भाष्यकारेण तु कुत्रेप० ह्य-
न्दसदत्युक्तं इदं विचारणीयम्.

विशाम् । राजानम् । अद्भुतम् । अर्धिऽअक्षम् । धर्मणाम् ।
इमम् । अग्रिम् । ईळे । सः । ऊँ इति । श्रवत् ॥ २४ ॥

विशां प्रजानां राजानमीश्वरं अद्भुतं महान्तं धर्मणां कर्मणामध्यक्षमनुसंधातारं इममग्रिं
ईळे सौमि । सउ सएवामिः श्रवदस्मदीयां स्तुतिं शृणोतु ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशो-

अग्निं विश्वार्युवेपसं मर्युनवाजिनं हितम् ।
सतिं नवाजयामसि ॥ २५ ॥ ३३ ॥

अग्रिम् । विश्वार्युऽवेपसम् । मर्यम् । न । वाजिनम् । हितम् ।
सतिम् । न । वाजयामसि ॥ २५ ॥ ३३ ॥

विश्वार्युवेपसं सधर्मगतवल्गमग्निं वाजिनं बलिनं मर्यं न मनुष्यमिव । हितं सतिं न अश्व-
मिव वाजयामसि स्तुतिभिर्हविर्भिश्च बलिनं कुर्यः ॥ २५ ॥
॥ इति पष्ठस्य तृतीये त्रयसिंशोऽवर्गः ॥ ३३ ॥

अथ षड्विंशो-

घ्नन् मृधाण्यपृष्टिपोदहन् रक्षांसि विश्वहा ।
अग्ने तिग्मेन दीदिहि ॥ २६ ॥

घ्नन् । मृधाणि । अप । द्विपः । दहन् । रक्षांसि । विश्वहा ।
अग्ने । तिग्मेन दीदिहि ॥ २६ ॥

हे अग्ने त्वं मृधाणि हिंसकान् द्विपोदहन्पन्नन् हित्वा विश्वरा सर्वदा रक्षांसि च दहन् ।
तिग्मेन दीप्तेन तेजसा दीदिहि दीप्स्व ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशो-

यन्त्वाजनांसि न्धुतेर्मनुष्वदं हिस्त्वम् ।
अग्ने सवोधिमेवचः ॥ २७ ॥

यम् । त्वा । जनांसः । इन्धते । मनुष्वत् । अद्विरःस्तम् ।
अग्ने । सः । बोधि । मे । वचः ॥ २७ ॥

हे अद्विरस्तमाग्ने यं त्वा त्वां जनासो जनाः मनुष्वत् यथामनुस्तथा इन्धते दीपयन्ति
सत्त्वं मे मदीयं वचः स्तुतिं बोधि बुध्यस्व ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी—

यदग्नेदिविजाअस्यप्सुजावांसहस्कृत ।
तत्त्वांगीर्भिर्हवामहे ॥ २८ ॥

यत् । अग्ने । दिविऽजाः । असि । अप्सुऽजाः । वा ।
सहऽस्कृत । तम् । त्वा । गीऽभिः । हवामहे ॥ २८ ॥

हे अग्ने यद्यत्त्वं दिविजा दिविभवोति भवसि अप्सुजा वान्तरिक्षजादश्च भवसि सहस्कृत
सहसा यत्नेन कृतश्चासि तं त्वा त्वामग्निं गीर्भिः स्तुतिभिर्हवामहे हवामः ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी—

तुभ्यंयेतेजनांइमेविश्वाःसुक्षितयःपृथक् ।
धासिर्हिन्वन्त्यत्तवे ॥ २९ ॥

तुभ्यम् । य । इत् । ते । जनाः । इमे । विश्वाः । सुक्षितयः ।
पृथक् । धासिम् । हिन्वन्ति । अत्तवे ॥ २९ ॥

हे अग्ने तुभ्यं य इत् तदर्थमेव ते इमे मया दृश्यमाना जना विश्वाः सर्वाः सुक्षितयः
मजाश्च धासिमन्त्रं हविरत्तवे अदनाय पृथक् हिन्वन्ति प्रेरयन्ति ॥ २९ ॥

अथ त्रिंशी—

तेपेदग्नेस्त्राभ्योहाविश्वानृचक्षंसः ।
तरन्तःस्यामदुर्गहा ॥ ३० ॥ ३४ ॥

ने । घृ । इत् । अग्ने । सु॒ष्टआ॒र्ध्यः । अ॒र्हा । वि॒श्वा ।

वृ॒ष्टच॒क्षसः । तर॑न्तः । स्या॒म । दुः॒ःग॒र्हा ॥ ३० ॥ ३४ ॥

हे अग्ने तेघेद त्वदर्थमेव खलु ययं स्वाध्यः सुकर्माणः सन्तः विश्वा विश्वान्यहा अहानि
वृषक्षोददृष्टारश्च दुर्गहा दुःखेन गाहयितव्यानि तरन्तः स्याम भवेम ॥ ३० ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये चतुर्लिंगोवर्गः ॥ ३४ ॥

अथैकाविंशी-

अ॒ग्निम॒न्द्रं पु॒रु॒मि॒यं शी॒रं पा॒व॒क॒शो॒चि॒पम् ।

हृ॒द्भिर्म॒न्द्रेभि॒रोम॒हे ॥ ३१ ॥

अ॒ग्निम् । म॒न्द्रम् । पु॒रु॒मि॒यम् । शी॒रम् । पा॒व॒क॒शो॒चि॒पम् ।

हृ॒त्त॒द्भिः । म॒न्द्रेभिः । ई॒म॒हे ॥ ३१ ॥

मन्द्रे मादनं पुरुमियं बहुमियं शीरं घृतेषु शयनशीलं पावकशोचिपं पावकदीप्तिं अग्निं
हृद्भिर्मन्द्रेभिर्मादनैः स्तोत्रैः ईमहे गात्रामहे ॥ ३१ ॥

अथ द्वाविंशी-

स॒त्त्वम॒ग्रे वि॒भा॒व॒सुः सृ॒ज॒न्त॒स्यो॒न॒र॒श्मि॒भिः ।

श॒र्धन्त॒र्मा॒सि जि॒घ्र॒से ॥ ३२ ॥

सः । त्वम् । अ॒ग्ने । वि॒भा॒व॒सुः । सृ॒ज॒न् । सूर्यः । न ।

र॒श्मि॒भिः । श॒र्धन् । त॒र्मा॒सि । जि॒घ्र॒से ॥ ३२ ॥

हे अग्ने विभावसुर्दीप्तिरोचनः सः प्रसिद्धत्वं सृजनुद्यन् सूर्यो न यथा सूर्यस्तथा रश्मि-
भिः शर्धन् बलं कुर्वन् तर्मांसि जिघ्रसे नागमसि ॥ ३२ ॥

अथ त्रयाविंशी-

त॒न्त॑स॒हस्र॑र्द्धम॒हेदा॒त्रय॑न्ना॒पु॒दस्य॑ति ।

त्व॒द्र॒ग्नेवा॒र्य॑व॒सु ॥ ३३ ॥ ३५ ॥

तत् । ते । सहस्रः । ईमहे । दात्रम् । यत् । न । उपदस्यति ।

त्वत् । अग्ने ! वार्यम् । वसु ॥ ३३ ॥ ३५ ॥

हे सहस्वोवलवन्मने वे त्व यद्वसु नोपदस्यति नोपक्षीयते तद्दानं दातव्यं वार्यं वरुणार्यं वसु धनं त्वत् त्वत्त ईमहे याचामहे ॥ ३३ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये पञ्चविंशोवर्गः ॥ ३५ ॥

समिधाग्निमिति विशदष्टं द्वितीयं सूक्तं आग्निरसस्य विरूपस्थायं प्राग्वत्समपरिभाषया गायत्रमाग्नेयम् । तथाचानुक्रम्यते—समिधाग्निर्विशदिति । प्रातरनुवाके गायत्रेच्छन्दस्याग्निवशात्ते चेदं विनियुक्तम् । महाव्रते समिधाग्निमित्याद्याश्चतस्रःसामिधेयः । तथाच पञ्चमारण्यकेसमिधम्—समिधाग्निमिति चतस्रोवैश्वकर्मेण ऋषभ इति । आतिथ्यायां समिधाग्निमित्येषा प्रथमान्यभागस्यानुवाक्या । सूत्रितञ्च—समिधाग्निदुवस्यताप्यायस्व समेतुत इति । अमावास्यायां प्रथमान्यभागस्यानुवाक्या । सूत्रितञ्च—वृधन्वन्तावमावास्यायामग्निःप्रवेनमन्त्रेति । दर्शपूर्णमासयोराग्नेयस्यानुवाक्या अग्निर्भूधेत्येषा सूत्रितञ्च—अग्निर्भूधांभुवोयज्ञस्येति । मूर्धन्वद्विष्टस्याग्नेरप्येवैवानुवाक्या सूत्रितञ्च—नित्ये मूर्धन्व इति । पवमानेष्टिषु द्वितीयस्यामिष्टौ अग्नेःशुचैरनुवाक्या अग्निःशुचिन्नतम इत्येषा । सूत्रितञ्च अग्निःशुचिन्नतम उदग्नेशुचयस्त्विति ।

तत्र प्रथमा—

समिधाग्निदुवस्यत घृतैर्वाधयतातिथिम् ।

आस्मिन्हव्याजुहोतन ॥ १ ॥

समृद्धधा । अग्निम् । दुवस्यत । घृतैः । बोधयत ।

अतिथिम् । आ । अस्मिन् । हव्या । जुहोतन ॥ १ ॥

हे ऋत्विजोतिथिमतिथिवस्त्रियमग्निं समिधा दुवस्यत परिचरत । घृतैर्वाधिसाधनेरान्यैर्वाधयत च । अस्मिन्सामिदेष्टौ हव्या हवींष्याजुहोतनाजुहुत च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अग्नेस्तोमं जुपस्य मे वर्धस्वानेन मनमना ।

प्रतिसूक्तानिर्हर्षनः ॥ २ ॥

अग्ने । सोमम् । जुषस्व । मे । वर्धस्व । अनेन ।

मन्मना । प्रति । स॒दु॒क्तानि॑ । ह॒र्य । नः ॥ २ ॥

हे अग्ने मे आद्विरसस्य मम स्तोमं स्तोत्रं जुषस्व सेवस्व अनेन मन्मना भननीयेन
स्तोत्रेण वर्धस्व च । नोस्माकं सूक्तानि पविर्ह्य कामय च ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अग्नि॒दूतं॑ पुरो॒दधे॑ ह॒व्यवा॒हमु॒प॒ब्रुवे ।

दे॒वाँ आ॒सा॒दया॒दि॒ह ॥ ३ ॥

अ॒ग्निम् । दू॒तम् । पुरः । द॒धे । ह॒व्य॒वा॒हम् ।

उ॒प । ब्रु॒वे । दे॒वाम् । आ । सा॒दया॒त् । इ॒ह ॥ ३ ॥

दूतं देवानां हव्यवाहं हविषा बोद्धारं चाग्निं पुरोदधे पुरस्करोमि उपब्रुवे उपस्तीमि च ।
॥ अग्निरिह यज्ञे देवानां सादयादासादयतु ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

उत्ते॑ बृ॒हन्तो॑ अ॒र्चयः॑ स॒मिधा॒नस्य॑ दी॒दिवः ।

अग्ने॑ शु॒क्रास॑ ई॒रते ॥ ४ ॥

उत् । ते । बृ॒हन्तः । अ॒र्चयः । स॒म॒ध॒नस्य॑ ।

दी॒दि॒वः । अग्ने॑ । शु॒क्रासः । ई॒रते ॥ ४ ॥

हे दीदिवो दीमाग्ने समिधानस्य समिध्यमानस्य वे तव बृहन्तो महान्तः शुक्रासो ज्वलन्तो-
चंयः दीप्तयः उदीरयते उदच्छन्ति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

उ॒प॒त्वा जु॒हो॒इ॒मम॑ घृ॒ता॒र्चय॑न्तु॒ह॒र्यत॑ ।

अग्ने॑ ह॒व्या जु॒षस्व॑ नः ॥ ५ ॥ ३६ ॥

अथ द्वादशी—

अग्निः प्रत्नेन मन्मना शुभानः स्तन्वं स्वाप् । कविर्विप्रेण वावृधे ॥ १२ ॥

अग्निः । प्रत्नेन । मन्मना । शुभानः । तन्वंम् ।

स्वाम् । कविः । विप्रेण । वृधे ॥ १२ ॥

कविः कान्तकर्माग्निः प्रत्नेन पुराणेन मन्मना मननीयेन स्तोत्रेण स्वां स्वकीयां तन्वं व-
नुर्मगं शुभानः शोभयन् विप्रेण मेधाविना स्तोत्रा वृधे प्रवृद्धो भवति ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

ऊर्जो नपातमा हुवेभिर्पावकशोचिपम् । अस्मिन्यज्ञे स्वध्वरे ॥ १३ ॥

ऊर्जः । नपातम् । आ । हुवे । अग्निम् । पावकशोचिपम् ।

अस्मिन् । यज्ञे । सुध्वरे ॥ १३ ॥

ऊर्जो नस्य नपातं पुत्रं पावकशोचिपं शोधकदीप्तिमग्निं स्वध्वरे असुरैरात्यन्तमहिं स्वेति-
न्यते आहुवे आहुयामि ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

सनो मित्रमहस्त्वमग्ने शुकेण शोचिपां । देवैरासत्सि वरिहिपि ॥ १४ ॥

सः । नः । मित्रमहः । त्वम् । अग्ने । शुकेण ।

शोचिपां । देवैः । आ । सत्सि । वरिहिपि ॥ १४ ॥

हे मित्रमहो मित्राणां पूजनीयाग्ने तत्त्वं शुकेण ज्वलता शोचिपा तेजसा देवैः सह वरिहि-
पते आसत्स्यासीद ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी—

यो अग्निस्तन्वोर्दमे देवमर्तः सपर्यति । तस्माद्दीदयद्दसु ॥ १५ ॥ ३८ ॥

यः । अग्निम् । तन्वं । दमे । देवम् । मर्तः । सपर्यति ।

तस्मै । दत् । दीदयत् । वसु ॥ १५ ॥ ३८ ॥

योमतोमनुष्यो दमे गृहे अग्निं देवं तन्वोधनस्यमाध्वर्यमिति शेषः । भोजनं तनाइति धन-
नामस्तुपाठाद् । सप्तमिति परिचरति तस्माद्व तस्माएव वमु धनं दीदयत् सोमिः प्रयच्छति ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीयेऽष्टविंशोऽवर्गः ॥ ३८ ॥

अथ षोडशी-

अग्निर्मूर्धादिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम् । अपरितांसि जिन्वति ॥ १६ ॥

अग्निः । मूर्धा । दिवः । ककुत् । पतिः । पृथिव्याः ।

अयम् । अपाम् । रतांसि । जिन्वति ॥ १६ ॥

मूर्धा देवानां श्रेष्ठो दिवोद्युलोकस्य ककुदुच्छ्रितः पृथिव्याश्च पतिरयमग्निः अपरितांसि
स्थावरजंगमात्मकानि भूतानि जिन्वति पीनयति ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

उदग्ने शुचं पस्तवं शुक्रा भ्राजन्त ईरते । तव ज्योतींष्य अर्चयः ॥ १७ ॥

उत् । अग्ने । शुचंयः । तव । शुक्राः । भ्राजन्तः । ईरते ।

तव । ज्योतींषि । अर्चयः ॥ १७ ॥

हे अग्ने तव शुचयो निर्मलाः शुक्राः शुक्लवर्णा भ्राजन्तो दीप्यमानाः अर्चयः महास्त्व
ज्योतींषि तेजास्पदीरते मेरयन्ति ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

ईशिपे वार्यस्पृहिदात्रस्याग्नेस्वर्पतिः । स्तोता स्यान्तव शर्मणि ॥ १८ ॥

ईशिपे । वार्यस्य । हि । दात्रस्य । अग्ने । त्वऽपतिः । स्तोता ।

स्याम् । तव । शर्मणि ॥ १८ ॥

हे अग्ने स्वऽपतिः स्वर्गस्य स्वामी त्वं वार्यस्य वरणो यस्य दात्रस्य दातव्यस्य धनस्य ई-
शिपे ईशरोति । शर्मणि सुखे निमित्ते तव स्तोता स्यान्तव श्रेयम् ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

त्वामग्नेमनीषिणस्त्वांहिन्वन्तिचित्तिभिः । त्वां वर्धन्तु नो गिरः ॥ १९॥

त्वाम् । अग्ने । मनीषिणः । त्वाम् । हिन्वन्ति । चित्तिभिः ।

त्वाम् । वर्धन्तु । नः । गिरः ॥ १९ ॥

हे अग्ने त्वां मनीषिणो मनसईश्वराः स्तोतारः स्तुतिभिः स्तुवन्तीति शेषः । किञ्च त्वामेव चित्तिभिः कर्मभिर्हिन्वन्ति ग्रीणयन्ति नोस्माकं गिरः स्तुतयः त्वामेव वर्धन्तु वर्धयन्तु ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

अर्दब्धस्य स्वधावतो दूतस्य रेभतः सदा । अग्नेः सारस्यं वृणीमहे ॥ २० ॥ ३९॥

अर्दब्धस्य । स्वधावतः । दूतस्य । रेभतः । सदा । अग्नेः ।

सारस्यम् । वृणीमहे ॥ २० ॥ ३९ ॥

हे अग्ने अर्दब्धस्य केनाप्यहिंसितस्य स्वधावतो वरुणस्य दूतस्य देवानां रेभतो देवास्तु वतः अग्नेः तव सारस्यं सदा वर्यं वृणीमहे ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये एकोनविंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥

अथैकविंशी-

अग्निः शुचिर्व्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कृषिः । शुचीरोचत आर्द्रतः ॥ २१ ॥

अग्निः । शुचिर्व्रततमः । शुचिः । विप्रः । शुचिः । कृषिः ।

शुचिः । रोचते । आर्द्रतः ॥ २१ ॥

शुचिर्व्रततमः अतिशयेन शुद्धतमः शुचिः शुद्धश्च विप्रो मघावी शुचिः शुद्धः प्रजेव कृषिः ज्ञानतमः शुचिरेवाहुतोऽग्निः श्रेष्ठं प्रकाशते ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

उत्तत्वाधीतचोभमगिरो वर्धन्तु यिन्वहा । अग्नेमग्न्यस्य चोधिः ॥ २२ ॥

उत । त्वा । धीतयः । मम । गिरः । वर्धन्तु । विश्वहा ।
अग्ने । सत्यस्य । बोधि । नः ॥ २२ ॥

उतातिच हे अग्ने त्वा त्वां मम धीतयः कर्माणि गिरः स्तुतयश्च विश्वहा सर्वदा वर्धन्तु
वर्धयन्तु । सोस्माकं सत्यस्य सत्यं सत्तिकर्म स्तुत्यादिकं बोधि बुध्यस्व ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी—

यदग्नेस्यामहंत्वंत्वंवाधास्याअहम् । स्युष्टेसत्याइहाशिपः ॥ २३ ॥

यत् । अग्ने । स्याम् । अहम् । त्वम् । त्वम् । वा । घ । स्याः ।
अहम् । स्युः । ते । सत्याः । इह । आशिपः ॥ २३ ॥

हे अग्ने यद्यदि अहं त्वं बहुधनः स्यां भवेयं । त्वं वा घ त्वं वाखलु अहं दरिद्रः स्तोता स्याः
भवेः दतः वे दव आशिपः आग्रासनानि इहास्यद्विषये सत्याः सत्यानि स्युर्भवेयुः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी—

वसुर्वसुपतिर्हिक्मस्यग्नेविभावंसुः । स्यामतेसुमतावपि ॥ २४ ॥
यत् । वसुः । पतिः । हि । कम् । अति । अग्ने । विभावंसुः ।
स्याम । ते । सुमता । अपि ॥ २४ ॥

हे अग्ने त्वं विभावसुर्दक्षिणो वसुपतिर्धनपतिः वसुर्वाग्मिताचाति भवति । हि यस्मा-
द्वेदेवयमपि ते तव सुमतावनुग्रहबुद्धौ सुसुखौ स्याम भवेम ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी—

अग्नेधृतव्रंतापतेसमुद्रायैवासिन्धवः । गिरोवाश्रासंईस्ते ॥ २५ ॥ ४० ॥

अग्ने । धृतव्रंताय । ते । समुद्रायै । सिन्धवः । गिरः ।
वाश्रासं । ईस्ते ॥ २५ ॥ ४० ॥

हे अग्ने धृतव्रताय धृतकर्मणे ते तुभ्यं वाश्रासो वाशनशीलागिरो मम स्तुतयः सिन्धवो-
नद्यः समुद्रायेव यथा समुद्राय तथा ईरते प्रवर्तन्ते ॥ २५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये चत्वारिंशोवर्गः ॥ ४० ॥

अथ पार्द्विंशी-

युवानंविश्वपतिंकृविंविश्वादंपुरुषेपसम् । अग्निंशुम्भामिमन्मभिः ॥ २६ ॥

युवानम् । विश्वपतिम् । कृविम् । विश्वदं अदम् । पुरुषेपसम् ।

अग्निम् । शुम्भामिम् । मन्मभिः ॥ २६ ॥

युवानं नित्यतरुणं विश्वपतिं विशांपतिं कविं कान्तकर्माणं विश्वादं सर्वस्य हविषोत्तारं
पुरुषेपसं बहुकर्माणं वेपः वेपइति कर्मणामसुपाठात् अग्निं मन्मभिः मननीयैः स्तोत्रैः शुम्भामि
शोभयामि ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

युजानांरुध्येवपंतिग्मजंम्भायवीळ्वे । स्तोमैरिपेमग्ने ॥ २७ ॥

युजानांम् । रुध्ये । वयम् । तिग्मजंम्भाय । वीळ्वे ।

स्तोमैः । इपेम । अग्नये ॥ २७ ॥

युजानां रध्ये मेने तिग्मजंभाय तीक्ष्णज्वालाय वीळ्वे वलवते अग्नये स्तोमैः स्तोत्रै
वयमादिरसा इपेम स्तुतिं कर्तुमिच्छेम ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी-

अयमग्नेन्वेअपिजग्निताभूनुसन्त्य । तस्मैपावकमृळय ॥ २८ ॥

अयम् । अग्ने । त्वे इति । अपि । जग्निता । भूनु । सन्त्य ।

तस्मै । पावकम् । मृळय ॥ २८ ॥

हे पावक शोचक सन्त्य संभ्रजनीयाग्ने त्वे अपि त्वय्यपि अग्नदीपोऽनो जग्निता स्तोत्र
भूनु भवतु । तस्मै जरित्रि मृळय सुखमुत्पादय तं सुखम् वा ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी-

धीरोह्यस्पर्धसद्भिप्रोजागृविःसदा । अग्रेदीदयसिद्यवि ॥ २९ ॥

धीरः । हि । असि । अद्भ्यस्त् । विप्रः । न । जागृविः ।

सदा । अग्रे । दीदयसि । द्यवि ॥ २९ ॥

हे अग्रे त्वं धीरोसिहि भवसि खलु । अद्भ्यस्त्वविपितीदन् विप्रो मेधावीव जागृविः प-
णानां हितकरणे जागरणशीलोसि सदा पव्यन्तरिक्षे दीदयसि दीन्यसि च ॥ २९ ॥

अथ विंशी-

पुराभेदुरितेभ्यःपुरामृधेभ्यःकवे । मणुआयुर्वसोतिर ॥ ३० ॥ ४१ ॥

पुरा । अग्रे । दुःदुतेभ्यः । पुरा । मृधेभ्यः । कवे ।

म । नुः । आयुः । वसो इति । तिर ॥ ३० ॥ ४१ ॥

हे वसो वासक कवे कान्तकर्मभ्यः दुरितेभ्यः पापेभ्यः पुरा मृधेभ्योर्हिसकेभ्यश्च पुरा यदा
दुरितानि शत्रवश्चास्मान् हंसितुमुद्युजते ततः प्रागेवेत्यर्थः नोस्माकमायुः प्रतिर वर्धय ॥ ३० ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये एकचत्वारिंशोवर्गः ॥ ४१ ॥

आषापइति द्विचत्वारिंशद्वर्ततीयं सूक्तम् । अनेयमनुक्रमणिका-आषद्विचत्वारिंशच्चि-
श्लोक आषाग्नेन्दी । अनुक्रमोक्तत्वात्काण्योविश्लोककृषिः परं गायत्रं प्राग्वत्समेरितिपरिभाषया
गायत्रीछन्दः । अनुकत्वादिन्द्रोदेवता । आषायाजग्निश्चेन्द्रश्च । महाव्रते निष्केवल्ये गायत्र्याशी-
त्वावेतत्सूक्तम् । तथैवपञ्चमाग्न्येकसूत्रितम्-आषायेअग्निमिन्धव आतूनइन्द्रसुमन्तमिति सूक्ते-
इति । तृतीयेपयमिच्छावाकशस्त्रे आदितः सप्तदर्शः । तथैवातिरात्रइतिवृद्धेसूत्रपते-आषायेअ-
ग्निमिन्धवइति सप्तदशेति । आषयणे आग्नेन्द्रस्य हविषआषापइत्येपापुनवाचया । सूत्रितश्च-
आषापेअग्निमिन्धवेसूक्तमार्णः सुरुचोदेवयन्तइतिस्त्रोत्रमिति । मैत्रावरुणादिरिकोवध्यै स्तोत्र-
मिन्द्रापेत्याद्याः पल्लवोविकल्पेन स्तोत्रियानुत्पन्नाः । सूत्रितश्च-वद्वोगायपुतेसचा स्तोत्र-
मिन्द्रापमापतेति।द्वितीये पयमि ब्राह्मणाच्छंसिनः अभित्वावृषभेविस्त्रोत्रियःस्त्रुचः । सूत्रितश्च-
अभित्वावृषभामुतेभिप्रगोपविगिरेति । चातुर्विंशिकेहनि प्रातःसघने भिन्विविश्वाइति ब्राह्मणा-
च्छंसिनः पल्लवस्तोत्रियः । तथाचसूत्रितम्-भिन्विविश्वाअपद्विपद्विनि ब्राह्मणाच्छंसिनइति ।

तत्र प्रथमा—

आघा॒पेअ॒ग्निभि॒न्ध॒तेस्तृ॒णन्ति॒वर्हि॑रा॒नुप॒क् । येपा॒मिन्द्रो॒युवा॒सखा॑ ॥१॥

आ । घ । ये । अ॒ग्निम् । इ॒न्ध॒ते । स्तृ॒णन्ति । वर्हिः ।

आ॒नुप॒क् । येपा॑म् । इन्द्रः । युवा । सखा ॥ १ ॥

ये ऋषयः आघ आभिमुख्येन खल्वग्निमिन्धवे क्षीयन्ति येषां युवा नित्यदह-
णइन्द्रः सखा भवति तेषां आनुपगानुपूर्व्येण बर्हिः स्तृणन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

बृ॒हन्निदि॒ध्मए॒पांभूरि॑रा॒स्तं॒पृथु॒स्वरुः॑ । येपा॒मिन्द्रो॒युवा॒सखा॑ ॥२॥

बृ॒हन् । इ॒त् । इ॒ध्मः । ए॒पा॒म् । भूरि॑ । रा॒स्तम् । पृ॒थु ।

स्वरुः । येपा॑म् । इन्द्रः । युवा । सखा ॥ २ ॥

एपासपीणां इध्मोबृहन्निव महान् खलु । भूरि बहुच शस्तं स्तोत्रं स्वरुश्च पृथुर्महान् ।
सिद्धमन्यत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अयु॑द्बृ॒हद्यु॒धावृ॒तं॒शूर॒आज॑ति॒सत्त्व॑भिः । येपा॒मिन्द्रो॒युवा॒सखा॑ ॥३॥

अयु॑द्धः । इ॒त् । यु॒धा । वृ॒त् । शूरः । आ । अ॒ज॒ति ।

सत्त्व॑भिः । येपा॑म् । इन्द्रः । युवा । सखा ॥ ३ ॥

तेष्वन्तर्भूतः कश्चिदयुद्धइत्यागमोद्धैयसन् युधावृतं योद्धभिर्भेदरावृत्तं शत्रुं सत्त्वभिरा-
तीपैर्बलैः शूरः सन् आजति नमयति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आवु॑द्व॒दं॒त्रहा॒देजा॒न॒पृच्छ॑हिमा॒तरं॑म् । क॒उ॒ग्रा॒केह॑शृ॒ण्विरे॑ ॥४॥

आ । वुन्दम् । वृत्रह्हा । ददे । जातः । पृच्छत् । वि ।

मातरम् । के । उयाः । के । ह । शृण्विरे ॥ ४ ॥

जातउत्पन्नोवृत्रहेन्द्रेचुन्दमिषुं तथाचयास्कः—बुन्दइषुर्भवतीति । आददे आदाय चेपुं
उयाः उद्रुणंयलाः के केच शृण्विरे वीर्येण विश्रुताइति स्वमातरं विपृच्छव अमाक्षीव ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

प्रति॒त्वाश॒व॒सीव॑द॒हिराव॑प्सो॒नयो॑धिपत् । यस्ते॑शत्रुत्वमा॒चके ॥५॥४२॥

. प्रति । त्वा । शवसी । वदत् । गिरौ । अप्सः । न । योधिपत् ।

यः । ते । शत्रुत्वम् । आचके ॥ ५ ॥ ४२ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां शवसी बलवती माता पतिवदत्यबोधव । यः ते शत्रुत्वमाचके कामयते
सगिरौ पर्वते अप्सो न दर्शनीयोगजइव योधिपत् योचयति ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये द्विचत्वारिंशोवर्गः ॥ ४२ ॥

अथ षष्ठी—

उ॒त॒त्वंम॑ध॒वऽशृ॒णु॒यस्ते॒वद्वि॒वक्षि॑तत् । यद्दी॒ळ्या॑सि॒षी॒क्षुत॑त् ॥६॥

उत । त्वम् । मधुइवन् । शृणु । यः । ते । वटि । ववक्षि ।

तत् । यत् । वीळ्यासि । वीक्षु । तत् ॥ ६ ॥

उतापिच हे मधवन् त्वं शृणु अस्मदीयां स्तुतिं । ते त्वत्तोयद्वटि कामयते स्तोता तद्वक्षि
तस्मै तद्वहसि । किञ्च त्वं यद्दीळ्यासि द्दीक्षोपि तद्वीक्षु तव दृढमेव सर्वत्र भवति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

यदा॒जि॒पात्पां॑जि॒कदि॒न्द्रः॒स्वश्व॑युरूप । र॒थीत॑मो॒र॒थीना॑म् ॥ ७ ॥

यत् । आजिम् । याति । आजिइकत् । इन्द्रः । स्वश्वयुः ।

उप । रथिइतमः । रथिनाम् ॥ ७ ॥

यद्यदा आजिक्त्वा युद्धदिन्द्रः स्वश्वयुः कल्याणमश्वमिच्छन् आजिं युद्धमुपयाति
तदा रथीतमोतिशप्तेनरथी भवति । रथीनां सर्वात्रथिनश्च जयतीतिशेषः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

विपुविश्वाअभियुजोवज्रिन्विष्वग्यथावृह । भवानःसुश्रवस्तमः ॥ ८ ॥

वि । सु । विश्वाः । अभियुजः । वज्रिन् । विष्वक् । यथा । वृह ।
भव । नः । सुश्रवःस्तमः ॥ ८ ॥

हे वज्रिन् त्वं विश्वाः सर्वाः अभियुजोभियोक्त्रीः प्रजाः यथा विष्वग्भपति तथा वृ
हो विवृह नोस्माकं सुश्रवस्तमः शोभनान्वत्तमश्च भव ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

अस्माकंसुरथंपुरइन्द्रःरुणोतुसातये । नयंधूर्वन्तिधूर्तयः ॥ ९ ॥

अस्माकम् । सु । रथम् । पुरः । इन्द्रः । रुणोतु । सातये ।
न । यम् । धूर्वन्ति । धूर्तयः ॥ ९ ॥

यमिन्द्रं धूर्तयोहिंसकाः न धूर्वन्ति न हिंसन्ति सइन्द्रोस्माकं सातयेभीष्टलाभाय सुरथं
कल्याणं रथं पुरः रुणोतु पुरस्करोतु ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

वृज्यामतेपरिद्विपोरन्तेशक्रदावने । गुमेमेदिन्द्रगोमतः ॥ १० ॥ २३ ॥

वृज्याम् । ते । परि । द्विपः । अरम् । ते । शक्र । दावने ।
गुमेम् । इत् । इन्द्र । गोऽमतः ॥ १० ॥ २३ ॥

हे शकेन्द्र याचमानावर्यं ते तव द्विपोद्विपं परिवृज्याम नोपमच्छेय । किन्तु हे देव गो-
मतः परमवोदावनेभीष्टदानाय अरं प्यायं गुमेमेव मच्छेमेव ॥ १० ॥

॥ इति षट्स्य दशमि विचत्वारिंशोवर्गः ॥ २३ ॥

अथैकादशी-

शनैश्चिद्यन्तोअद्रिवोश्वावन्तःशतग्विनः । विवक्षणाअनेहसं ॥ ११ ॥

शनैः । चित् । यन्तः । अद्रिश्च । अश्वश्चन्तः । शतग्विनः ।

विवक्षणा । अनेहसं ॥ ११ ॥

हे अद्रिवोयज्ञिन् वयं शनैर्मन्त्रमन्त्रं यन्तोमच्छतोश्वावन्तोश्ववन्तः शतग्विनोपहुधना
विवक्षणाः बोढव्यं बहन्तोनेहसः उपद्रवरहिताश्च सन्तोममेमेदिति संबन्धः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

ऊर्ध्वाहितेदिवेदिवेसहस्रासूनुताशता । जरितृभ्योविमंहते ॥ १२ ॥

ऊर्ध्वा । हि । ते । दिवेदिवे । सहस्रा । सूनुता । शता ।

जरितृभ्यः । विमंहते ॥ १२ ॥

हे इन्द्र ते तव जरितृभ्यः स्तोतृभ्यः सङ्गता सहस्राणि शवा शतानि चोर्ध्वा ऊर्ध्वानि
पुरयानि सूनुता सूनुतानि साधनानि दिवेदिवेन्वह विमहते यजमानः प्रयच्छति । महतिर्दान-
कर्मा ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

विद्महित्वाधनंजयमिन्द्रं दृक्काचिदारुजम् । आदारिणं यथागयम् ॥ १३ ॥

विद्म । हि । त्वा । धनम् । जयम् । इन्द्रं । दृक्का । चित् ।

आदारुजम् । आदारिणम् । यथा । गयम् ॥ १३ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वा धनजय धनाना जेकारं दृक्काचिद दृक्कानामपि शत्रूणामारुणं आग्निमु-
त्प्रेन भंकार आदारिणमावर्तारञ्च यथा गय गृहमिवोपद्रवेभ्योरसकञ्च विद्म जानीम ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

ककुहं चित्पाकमेमदन्नुष्टुप्पाविन्दव । आत्वापण्यदीमहे ॥ १४ ॥

कुकुहम् । चित् । त्वा । कवे । मन्दन्तु । धृष्णो इति । इन्द्रवः ।
आ । त्वा । पणिम् । यत् । ईमहे ॥ १४ ॥

हे कवे कान्तकर्मन् धृष्णो धर्षकेन्द्र यद्यदा पणिं पणभानं त्वा त्वां आ आभिमुख्येने-
महेभीष्टं याचामहे । तदा ककुहं उच्छ्रित्वं त्वा त्वामिन्द्रवश्चिन् सोमाअपि मन्दन्तु मादयन्तु ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

यस्तेरेवाँअदाशुरिःप्रममर्षमृघत्तये । तस्यनोवेद्आभर ॥ १५ ॥ ४१ ॥

यः । ते । रेवान् । अदाशुरिः । प्रममर्ष । मृघत्तये ।

तस्य । नः । वेदः । आ । भर ॥ १५ ॥ ४१ ॥

हे इन्द्र मघत्तये धनदानाय ते तुभ्यं यः पुमान् रेवान् धनवान् सन् अदाशुरिरदान-
शीलः प्रममर्षायसूयति तस्य पुंसोवेदो धनं नोऽस्मभ्यमाभराहर ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये चतुश्चत्वारिंशोवर्गः ॥ ४४ ॥

अथ षोडशी—

इमउत्वापिचक्षतेसखायइन्द्रसोमिनः पुष्टावन्तोयथापशुम् ॥ १६ ॥

इमे । ऊँ इति । त्वा । वि । चक्षते । सखायः । इन्द्र ।

सोमिनः । पुष्टावन्तः । यथा । पशुम् ॥ १६ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां सोमिनोभिपुतसोमसखायः इमउ इमेऽपि खल्वस्मदीयाजनाः पुष्टावन्तः
संभूतवासाः यथा पशुं पशुमिव निचक्षते निपश्यन्ति ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

उतत्वायंभिरंवयंश्रुत्कर्णसन्नमूतये । दूगदिहहवामहे ॥ १७ ॥

उत । त्वा । अवधिरम् । वयम् । श्रुत्कर्णम् । सन्नम् ।

ऊतये । दूरात् । इह । हवामहे ॥ १७ ॥

उतापिच हे इन्द्र अवधिरं अनुपहतथोत्रेन्द्रियं अतएव श्रुत्कर्णं श्रवणपरकर्णं सन्तं त्वा
त्वां वयं विशोकादह यज्ञे कतये रक्षणाय दूराज्जवागहे ह्ययामः ॥१७॥

अथाष्टादशी—

यच्छुश्रूयाड्मंहर्वदुर्मर्षचक्रियाउत । भवेरापिनोअन्तमः ॥१८॥

यत् । शुश्रूयाः । ड्मम् । हर्वम् । दुःश्मर्षम् । चक्रिया ।

उत । भवेः । आपिः । नुः । अन्तमः ॥ १८ ॥

हे इन्द्र यद्यदीममस्मदीयं हवमाह्वानं शुश्रूयाः शृणुयाः तर्हि दुर्मर्षं शत्रूणां दुःसहं बलं
चक्रियाः कुर्याः । उतापिच नोस्माकमन्तमः अन्तिकवप आपिरेन्धुः भवेः ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी—

यच्चिद्धितेअपिब्यथिर्जगन्वांसोअमन्महि । गोदाइदिन्द्रयोधिनः ॥१९॥

यत् । चित् । हि । ते । अपि । व्यथिः । जगन्वांसः । अमन्महि ।

गोदाः । इत् । इन्द्र । वोधि । नुः ॥ १९ ॥

अपिचिदपिच हे इन्द्र ते तुभ्यं यद्यदाहि व्यधिर्दारिद्र्येण व्यथिताः जगन्वांसोऽगन्तारो-
पयमन्महि विष्णुः तदा नोस्माकं गोदाइव गवांदातेव भवामीति बोधिं बुध्यस्व ॥ १९ ॥

अथ विंशी—

आत्वारुम्भनंजिर्वयोरुभ्माशवसस्पते । उश्मसित्वासुधस्थआ ॥२०॥४५

आ । त्वा । रुम्भम् । न । जिर्वयः । रुम्भ । शवसः । पते ।

उश्मसि । त्वा । सुधस्थे । आ ॥ २० ॥ ४५ ॥

हे शसस्पते घटस्पते त्वा त्वां वयं जिर्वयः क्षीणावृक्षारम्भनं दंडमिव ररम्भ आरम्भा-
महे । तथाचपास्कः—आरम्भामहे त्वाजीर्णाह्न दण्डमिति । अपिच त्वा त्वां सधस्थे यज्ञे उश्म-
सि कामयामहे ॥ २० ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये पञ्चचवारिंशोवर्गः ॥ ४५ ॥

अथैकविंशी—

स्तोत्रमिन्द्राय गायत पुरुनृम्णाय सत्त्वे । न किर्यं वृण्वते युधि ॥ २१ ॥

स्तोत्रम् । इन्द्राय । गायत । पुरुनृम्णाय । सत्त्वे ।

न किः । यम् । वृण्वते । युधि ॥ २१ ॥

यमिन्द्रं युधि युद्धे न किर्यं वृण्वते केपिनवारयन्ति तस्मै सत्त्वे दानशील्यं पुरुनृम्णाय बहुधनायेन्द्राय स्तोत्रं गायत पठत ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी—

अभित्वा वृषभा सुते सुतं सृजामि पीतये । तृपाव्यं श्रुही मदम् ॥ २२ ॥

अभि । त्वा । वृषभ । सुते । सुतम् । सृजामि । पीतये ।

तृप्प । बि । अश्रुहि । मदम् ॥ २२ ॥

हे वृषभेन्द्र त्वा त्वां सुते सोमेभिपुतेसवि सुवमभिपुर्वसोमं पीतये पानायाभिस्तृप्पामि
तृप तृप्प मदं मदकरं सोमं व्यस्नुहि च ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी—

मा त्वां मूरा अविप्यवो मोपहृत्स्वान् आदभन् । मार्की ब्रह्म द्विपो वनः ॥ २३ ॥

मा । त्वा । मूराः । अविप्यवः । मा । उपहृत्स्वानः । आ ।

दभन् । मार्कीम् । ब्रह्म द्विपः । वनः ॥ २३ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां मूराः मूरा मनुष्या अविप्यवः पातनकाया मादभन् माहिंसेतु ।
उपहृत्स्वानः उपहृत्सनपराश्च माभवन्तु । ब्रह्म द्विपो ब्राह्मणानां द्वेष्टन् मार्की वनः मा भजेथाः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी—

इह त्वा गोर्परीणसामहे मन्दन्तुराधसे । सरो गौरो यथा पिव ॥ २४ ॥

इह । त्वा । गोर्परीणसा । महे । मन्दन्तु । राधसे ।

सरः । गौरः । यथा । पिव ॥ २४ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वाभिहगते गोपरीणसा गव्येनपयसा संमिश्रितेन गोमेन महे महते राधसे धनाय मन्दन्तु मनुष्यामादयन्तु । त्वञ्च तं सोमं यथा गौरीश्रगः सरः पिबति तथा पिन ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी-

यार्हञ्चहापरावतिसनानवाचचुच्युवे । तासंसत्सुप्रवोचत ॥ २५ ॥ ४६ ॥

या । वृञ्चहा । परावति । सना । नवा । च । चुच्युवे ।

ता । संसत्सु । प्र । वोचत ॥ २५ ॥ ४६ ॥

वृञ्चहेन्द्रः परावति द्वे या यानि सना सनावनानि नवा नवानि नूतनानि च धनानि चुच्यु-
वे मेरितवाच तानि पनानि संसत्सु यज्ञेषु सन्नामुवा प्रवोचत प्रवृत्ते विद्वज्जनः ॥ २५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये षट्चत्वारिंशोऽवर्गः ॥ ४६ ॥

अथ षड्विंशी-

अपिबत्कद्रुवः सुतमिन्द्रः सहस्रवाहे । अत्रादेदिष्टपौंस्थम् ॥ २६ ॥

अपिबत् । कद्रुवः । सुतम् । इन्द्रः । सहस्रवाहे ।

अत्र । अदेदिष्ट । पौंस्थम् ॥ २६ ॥

इन्द्रः कद्रुवः कद्रुनामकस्य रूपेः सर्वविर्न स्रुतमग्निपूर्वं सोममपिबत् पीतवान् । सहस्रनाहे
सहस्रनाहोः शत्रून्श्चाहन्तिविशेषः । अत्रास्मिन्नवसरे पौंस्थं इन्द्रस्य वीर्यमदेदिष्टादीभ्यश्च ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

सत्यंतत्तुर्वगेयटौचिदानोअह्वाव्यम् । व्यानदत्तुर्वणेशमि ॥ २७ ॥

सत्यम् । तत् । तुर्वशे । यटौ । चिदानः । अह्वाव्यम् ।

वि । आनुद् । तुर्वणे । शमि ॥ २७ ॥

तुरशेराज्ञि यदौच यदुनामके च राज्ञि तत्पसिद्धं यागादिदृष्टार्णं शमि कर्म । शत्रोशयो-
ति कर्मनाममुपादाय । सत्यं परमार्थं विद्वानो जानन् तयोः प्रीयर्थमह्वाव्यं अह्नवाभ्यनामकं
तयोः शत्रुं तुर्वणे समामे व्यानद् व्याजवान् ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी-

तरणिं वोजनानां त्रदं वाजस्य गोमंतः । समानमुप्रशंसिपम् ॥ २८ ॥

तरणिम् । वः । जनानाम् । त्रदम् । वाजस्य । गोमंतः ।

समानम् । ऊँ इति । प्र । शंसिपम् ॥ २८ ॥

हे अस्मदीयाः पुरुषा बोयुष्माकं जनानां पुत्रपौत्रादीनां तरणिं तारकं नदं शत्रूणां त्रदं-
पितारं गोमंतः पशुमनोवाजस्याजस्य दावारं चेन्द्रं समानमु साधारणमेव प्रशंसिषं स्तौमि ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी-

ऋभुक्षणं नवर्तव उक्थेपुं तुष्ट्यदृधम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते ॥ २९ ॥

ऋभुक्षणम् । न । वर्तवे । उक्थेपुं । तुष्ट्यदृधम् ।

इन्द्रम् । सोमे । सचा । सुते ॥ २९ ॥

ऋभुक्षणं महान्तं तुष्ट्यानृधं उदकस्य यधं पितारं तुष्ट्या वर्धुरमिरयुदकनामसुपाठाव इन्द्रं
सोमे सचा स्वोक्थेण सह सुतेभिषुते सत्युक्थेषु शस्त्रेषु वर्तवे धनं वरितुं प्रशंसामीविशेषः ने-
तिसम्प्रत्यर्थं ॥ २९ ॥

अथ विंशी-

यः कृन्तदि द्वियोन्यं त्रिशोकाय गिरिं पृथुम् । गोभ्यो गातुं निरैतवे ॥ ३० ॥ ४७ ॥

यः । कृन्तत् । इत् । वि । योन्यम् । त्रिशोकाय ।

गिरिम् । पृथुम् । गोभ्यः । गातुम् । निरैतवे ॥ ३० ॥ ४७ ॥

यदपपेन्द्रो योन्यमुदकनिर्गमनद्वारं पृथुं विस्तीर्णं गिरिधेयं गिरिः वज्रदति मेघनामसु
पाठाव त्रिशोकाय त्रिशोकनामकस्यार्थं विरुन्तश्चिन्तय रागोऽप्योगमनयश्च उदकेऽप्यो निरैतवे
निर्गमनाय गातुं श्रूयि श्रूयिः गातुरिति तन्नामसुपाठाव मार्गमित्यर्थः करोतीति गोपः ॥ ३० ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये सामचत्वारिंशोऽङ्कः ॥ ४७ ॥

अथैकविंशी-

यदधिपेर्मनस्यसिमन्दानःप्रेदियक्षसि । मातर्करिन्द्रमृळय ॥३१॥

यत् । अधिपे । मनस्यसि । मन्दानः । प्र । इत् ।

इयक्षसि । मा । तत् । कः । इन्द्र । मृळय ॥ ३१ ॥

हे इन्द्र मन्दानोमोदमानस्तं यच्छुभं वस्तु अधिपे धारयसि यच्च मनस्यसि पूजयसि यदपि प्रेदियक्षसि शयच्छस्येव वत्सर्वं माकः किं नाकार्यारिस्माकं कृतवानेव । किञ्चास्मान्मृळय सुखय ॥ ३१ ॥

अथ द्वाविंशी-

दुभ्रंचिद्वित्वावतःकृतंशृण्वेअधिक्षामि । जिगात्विन्द्रतेमनः ॥३२॥

दुभ्रम् । चित् । हि । त्वावतः । कृतम् । शृण्वे । अधि ।

क्षामि । जिगात् । इन्द्र । ते । मनः ॥ ३२ ॥

हे इन्द्र त्वावतः त्वत्तद्वशास्य दुभ्रंविद्वत्प्रमपि क्वं कर्मापि क्षामि क्षमायां अधीवि सप्त-
म्यर्थानुवादः शृण्वे विश्रुतं भवविहि । तथारति ते देव मनोजिगातु मयिमच्छतु ॥ ३२ ॥

अथ त्रयस्त्रिंशी-

तवेदुताःसुकीर्तयोसंभृतप्रशस्तयः । यदिन्द्रमृळयांसिनः ॥३३॥

तवं । इत् । ऊँ इति । ताः । सुकीर्तयः । असन् । उत ।

प्रशस्तयः । यत् । इन्द्र । मृळयांसि । नः ॥ ३३ ॥

हे इन्द्र त्वं गोस्मान् यथाभिर्हृळयासि सुखयसि ताः सुकीर्तयः शोभनात्प्राप्तयः तवे-
चैवमास्तन् भवेयुः । ततापिच ताः प्रशस्तयः स्तुतयश्च तवैव भवेयुः ॥३३॥

अथ चतुस्त्रिंशी-

मानएकस्मिन्नागसिमाद्वयोर्कृतत्रिपु । वधीर्मागुरुमूर्तिपु ॥ ३४ ॥

मा । नः । एकस्मिन् । आगंसि । मा । द्वयोः । उत ।

त्रिषु । वधीः । मा । शूर । भूरिषु ॥ ३४ ॥

हे शूरेन्द्र नोस्मानेकस्मिन्नागस्यपराधे मावधीर्माहिंसीः द्वयोरगसोरपि मावधीरुतापि त्रिष्वगः स्वपि माहिंसीर्भूरिष्वप्यसंख्यावेष्वप्यागःसु माच वधीः ॥ ३४ ॥

अथ पञ्चविंशी—

विजयाहित्वाचतउग्रादभिप्रभङ्गिणः । दस्मादहम्तृतीयहः ॥ ३५ ॥ ४८ ॥

विजये । हि । त्वाचतः । उपात् । अभिप्रभङ्गिनः ।

दस्मात् । अहम् । ऋतिहसहः ॥ ३५ ॥ ४८ ॥

हे इन्द्र त्वाचतः त्वत्सदृशादुग्रादृणादभिप्रभङ्गिणः शत्रूणामभिप्रहतुं दस्मात्पापानामुपपत्तिमुपपातयः ऋतीपहः शत्रुकृतां हिंसां सहस्रः अहं विशोकः विभयहि विभेमि स्तु ॥ ३५ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीयेष्टचत्वारिंशोवर्गः ॥ ४८ ॥

अथ षट्त्रिंशी—

मासख्युःशूनमाविदेमापुत्रस्यप्रभूवसो । आवृत्तवद्भुतेमनः ॥ ३६ ॥

मा । सख्युः । शूनम् । आ । विदे । मा । पुत्रस्य ।

प्रभूवसो इति प्रभुवसो । आवृत्तवत् । भूतु । ते । मनः ॥ ३६ ॥

हे प्रभूवसो प्रभूतयनेन्द्र ते तव सख्युः शूनं वृद्धं माविदे मावेदयामि पुनस्यापि शूनं माविदे तव मनः अस्मास्तु आवृत्तवदावर्तनवद्भुतु भवतु पुनःपुनः सुखं करोत्वित्यर्थः ॥ ३६ ॥

अथ सप्तविंशी—

कोनुमर्यामिथितःसखासखायमब्रवीत् । जहाकोअस्मदीपने ॥ ३७ ॥

कः । नु । मर्या । मिथितः । सखा । सखायम् । अब्रवीत् ।

जहा । कः । अस्मत् । दीपने ॥ ३७ ॥

कोनु कःखलु हे मर्याः मनुष्या अमिथितो मेयतिराक्रोशकर्मा अनाकुष्टः इन्द्रादन्यः
सखा सखायं प्रति जहा अहं कं जघान कः कोवास्मदस्मत्तोषीतः ईषते पलायतइत्यब्रवीद्वदति
इन्द्रएवैवादृशस्य वचनस्य वकेत्यभिप्रायः । तथाचयास्कः—मेयतिराक्रोशकर्मा पापकं जघा-
नकमहं जातु कोस्मद्रीवः पलायतइति । मानएकस्मिन्नागसीत्यादिकया श्रुत्या नूनमृषिमिन्द्रआ-
जहारेत्यत्रकृषिर्विस्मयतइति ॥ ३७ ॥

अथाष्टत्रिंशी—

एवारेष्टपभासुतोसिन्वन्मूयवयः । श्वघ्नीर्वनिवताचरन् ॥ ३८ ॥

एवारे । ष्टपत्त । सुते । असिन्वन् । शूरि । आवयः ।

श्वघ्नीइव । निवता । चरन् ॥ ३८ ॥

हे वृषभ कामानावर्षकेन्द्र एवारे एवारोनामकश्चित्स्मिन् सुवेभिपुतेसेमेसति शूरि बह-
नि धनान्यसिन्वन् नमधन् श्वघ्नीव श्वघ्नी कितवः । तथाचयास्कः—श्वघ्नीकितयोभवतिस्वह-
न्ति स्वंपुनराभिवर्भवतीति । सद्यससोमः त्वामेवपाषः आवयः दस्यमानाः सर्वदेवाः निवताअ-
धोयुताः सन्तः आवरन् निर्गताः ॥ ३८ ॥

अथैकोनचत्वारिंशी—

आतएतावंचोयुजाहरीगृम्णेसुमद्रथा । यदीब्रह्मभ्यददः ॥ ३९ ॥

आ । ते । एता । वचःइयुजा । हरी इति । गृम्णे ।

सुमत्इरथा । यत् । इम् । ब्रह्मइभ्यः । दत् । ददः ॥ ३९ ॥

हे इन्द्र ते तव सुमद्रथा कल्पाणरथी वचोयुजा मन्त्रेणयुज्यमानो एता एतौ हरी अश्वी
आगृम्णे अस्मदभिमुखं यातु हस्ताभ्यां आकर्षामीत्यर्थः । यद्यस्मात्त्वं ब्रह्मभ्यद्ब्राह्मणेभ्यएव
ईमिदं धनं ददः ददामि ॥ ३९ ॥

अथ चत्वारिंशी—

मिन्मिषिश्वाअपहिपःपरिवाधोजहीमृषः । वसुंस्पाहृतदामर ॥ ४० ॥

अग्निं । विश्वाः । अपं । द्विषं । परिं । वार्धं । जहि ।

मृधं । वसुं । स्पार्हम् । तत् । आ । ऋ ॥ ४० ॥

हे इन्द्र त्वं विश्वाः सर्वाद्विषोद्वेष्टीः शत्रुसेनाः अपग्निं विदारय । वार्धोहिंसित्रीः मृधः संग्रामान् स्पृधः मृधः इति संग्रामानामसुषाढाव् परिजहि हिंसच । वासां स्पार्हं स्पृहणीयं वयसिखं वस्वाभरास्यमाहर ॥ ४० ॥

अथैकचत्वारिंशी-

यद्वीळाविन्द्रयस्त्स्थिरेयत्पशानिपरांश्रुतम् । वसुंस्पार्हंतदाभरं ॥ ४१ ॥

यत् । वीळौ । इन्द्र । यत् । स्थिरे । यत् । पशानि ।

परांश्रुतम् । वसुं । स्पार्हम् । तत् । आ । ऋ ॥ ४१ ॥

हे इन्द्र त्वयाच वीळौ दृढे परैः कम्पयितुमशक्ये यद्धनं पराश्रवं विन्यस्तं यच्च स्थिरे स्वयमचले पराश्रवं यच्चापि पशानि विमर्शनक्षमे पराश्रवं तत्स्पार्हं वस्वाभर ॥ ४१ ॥

अथ द्विचत्वारिंशी-

यस्यतेविश्वमानुषोभूरेदत्तस्यवेदति । वसुंस्पार्हंतदाभरं ॥ ४२ ॥ ४१ ॥

यस्य । ते । विश्वमानुषः । भूरेः । दत्तस्य ।

वेदति । वसुं । स्पार्हम् । तत् । आ । ऋ ॥ ४२ ॥ ४१ ॥

हे इन्द्र ते त्वया विश्वकिञ्चित्पयः दत्तस्य दत्तं भूरेवेहु यस्य यद्धनं कर्मणिपट्वी विश्वमानुषः सर्वोमनुष्योवेदति जानाति तत्स्पार्हं स्पृहणीयं वस्वाभर ॥ ४२ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये एकोनपञ्चाशोवर्गः ॥ ४९ ॥

वेदार्थस्यप्रकाशेन तमोहार्दनिवारयन् । पुमर्थोऽथतुरोदेयादिदावीर्यमहेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्वाजापिराजपरमेश्वरवैदिकमार्गप्रवर्तकश्रीवीरभुक् भूपालसाम्राज्यधुरंधरेण सायणाचार्येण विरचिते माधवीये वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये षष्ठाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

यस्मिन्निःश्वसितवेदायोवेदेभ्योस्त्रिलजगत् । निर्ममेतमहंवन्देविद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥ १ ॥

पठेदुत्तरीयमध्यायं व्याख्यायश्रीमतीमुतः । श्रीसायणार्यःसंगृह्य चतुर्थव्याकरोत्पथः॥२॥

तत्रत्वावतइतित्रयस्त्रिंशद्वचं चतुर्थस्तुक्तम् अश्वपुत्रस्य वशाख्यस्यार्पं प्राग्वत्समपरिभाषया आ-
धाश्चतस्रेणायस्यः तत्राद्या पादनिचूटत्रयःसप्तकाःपादनिचूटइत्युक्तलक्षणोपेतत्वात् । दधानोमोम-
दशवदित्येषा पञ्चमीकृष् अष्टकद्वादशाष्टकैःपादिरुपेतत्वात् मध्यमश्चेत्कृत्तुविति हि तल्लक्षणं ।
तमिन्द्रमितपित्री गायत्री । तस्मिन्बृहस्पतिर्विसममी बृहती यस्तेमदश्यष्टम्पनुदृष्टं योदृष्टरश्विन-
वमी सतोबृहती असृजौजागतौसतोबृहतीतिसुक्तम् गव्योपुण्ड्रइतिदशमी गायत्री नहितेश्वरेत्ये-
कादशी बृहती यन्मन्त्रइतिद्वादशी विषरीतासतोबृहती प्रथमतुतीययोरष्टाक्षरवती द्वितीयचतु-
र्थमोद्वादशाक्षराच युजौचेद्विषरीतेत्युक्तत्वात् । सनोवाजेष्वितित्रयोदशी चतुर्विंशत्यक्षराद्विपदा ।
अभिषेकोर्वीरमितिचतुर्दशी पिपीलिकमध्या बृहती त्रयोदशिनोर्मध्येष्टकः पिपीलिकमध्मेत्युक्तत्वात् ।
ददीरेकण्डातिपञ्चदशी ककुम्भ्यंकुशिरा त्रैष्टुभजागतचतुष्काः ककुम्भ्यंकुशिरेत्युक्तत्वात् । विश्वे-
षामितिषोडशीविराट् महःसुबइति सप्तदशी जगती येषातयन्तइत्यष्टादशी उपरिष्टाद्बृहती चतु-
र्थपादस्यद्वादशाक्षरत्वात् मन्त्रद्वमित्येकोनविंशी बृहती सनितःसुसन्नितरितिर्विंशी विषमपदाबृह-
ती नवकाष्टयेकादशपटिनोविषमपदेत्युक्तत्वात् आसपत्तु पटिंसहस्रेत्येकविंशीद्वाविंशौ पंक्ती
दशश्यावाइति त्रयोविंशीगायत्री दानासइतिचतुर्विंशीपंक्तिः पञ्चविंशीसप्तविंशौबृहत्यौ
पटिंसपटाविंशौसतोबृहत्यौ । एकोनविंशीगायत्री गातेनयूथमितिर्विंशी विंशत्यक्षरा द्विपदा
विराट् एकविंशपुण्ड्रिक् द्वाविंशीपंक्तिः त्रयस्त्रिंशीगायत्री । आसपत्तित्वादिभिर्ध्रुवस्तुभिः
कनोदपुत्रस्य पृथुश्रवसोदानस्त्यपते अवस्तद्देवताकाः । आनोवापविष्यादीनां चतसृणां
द्वात्रिंश्याश्च यायुर्देवता । शिष्टाअनादेशपरिभाषयेन्द्रदेवताकाः । एतत्सर्वमनुक्रमण्यामुक्तम्—
त्वावतन्मस्त्रिशदशोरन्य आसआदि कानीवस्य पृथुश्रवसोदानस्तुविरायापादनिचूट पञ्चम्यादि
कृष् गायत्री बृहत्पनुदृष्ट सतोबृहती गायत्री विषरीतोत्तरः मयाथो द्विपदाचतुर्विंशिका
बृहती पिपीलिकमध्या ककुम्भ्यंकुशिरा विराट् जगत्पुपरिष्टाद्बृहतीबृहत्यौ विषमपदोत्तरे
पद्मीगायत्रीपटिप्रगाथौ च वायव्यौ गायत्रीद्विपदोऽप्यिक्पंक्तिर्वायव्यगायत्रीति । महावदे

निष्केवल्ये सनितः सुसनितरित्यन्तमेव सूक्तं । तथाच पञ्चमारण्यके गोनेन सवित्रम्—त्वावतः
पुरुवसवितिवशः सनितः सुसनितरित्येतदन्त इति ।

तत्र प्रथमा—

ॐ त्वावतः पुरुवसो वयमिन्द्र प्रणेतः । स्मसिं स्यात हरीणाम् ॥ १ ॥

त्वावतः ॥ पुरुवसो इति पुरुवसो । वयम् । इन्द्र ।

प्रणेतरिति प्रणेतः । स्मसि । स्यातः । हरीणाम् ॥ १ ॥

हे पुरुवसो बहुधनेन्द्र प्रणेतः कर्मणां पारं प्रकर्षेण प्रापयित्विन्द्र त्वावतः त्वत्सदृशस्य
इन्द्रसमानस्यान्यस्याभावाच्चैवेत्यर्थः तव स्वभूत्वावत् स्मसि स्मः हे हरीणां पशून्तत्तकानामशवा-
नां स्थावरधिष्ठातः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

त्वांहि सत्यमद्विबो विद्म दातारमिषाम् । विद्म दातरं रयीणाम् ॥ २ ॥

त्वाम् । हि । सत्यम् । अद्विबुः । विद्म । दातारम् ।

दुषाम् । विद्म । दातारम् । रयीणाम् ॥ २ ॥

हे अद्विबो अति शत्रुमित्यदिः बज्रः तद्वन्निन्द्र त्वां सत्यं निश्चयं इषामन्तानां दातारं
विद्म जानीमः । तथा रयीणां धनानां दातारं विद्म ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

आयस्यं ते महिमान् शतं भूते शतं क्रतो । गीभिर्गुणान्तिकारवः ॥ ३ ॥

आ । यस्य । ते । महिमानम् । शतम् इकृते ।

शतं क्रतो इति शतं इकृते । गीः इभिः । गुणान्ति । कारवः ॥ ३ ॥

हे शतभूते अपरिमितरक्षण हे शतक्रतो बहुकर्मयुक्तेन्द्र यस्य ते महिमानं माहात्म्यं का-
रवः स्तोत्रारोगीभिः स्तुतिभिर्गुणान्ति स्तुपन्ति स्वाभीष्टाय । ३ ॥

अथ चतुर्थी—

सुनीथो घासमर्त्यो यमरुतो यमर्त्यमा । मित्रः पांत्यद्बुधः ॥ ४ ॥

सु॒हनी॒थः । घ॒ । सः । म॒र्त्यः । यम् । म॒रुतः । यम् ।

अ॒र्य॒मा । मि॒त्रः । पा॒न्ति । अ॒द्भु॒हः ॥ ४ ॥

समर्त्यमिनुष्यो यजमानः सुनीथः सुयज्ञः सुनयनोवा भवति । घेति मर्त्यदौ । सद्यत्कुं कमित्याह यं यजमानं मरुतोदेवाः पान्ति रक्षन्ति । अद्भुहः अद्भोहकर्तारः तथा यमयमा पाति यं यमित्रः पाति स एयं भवतीति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

द॒धानो॒ गोम॒द॒श्व॒वत्सु॒वी॒र्य॒मा॒दित्य॒जू॒त॒ए॒ध॒ते । सदा॑ रा॒या पु॒रु॒ह॒स्पृ॒हा ॥ ५ ॥ १ ॥

द॒धानः । गो॒द॒श्मत् । अ॒श्व॒वत् । सु॒वी॒र्य॒म् । आ॒दि॒त्य॒ज॒तः ।

ए॒ध॒ते । सदा॑ । रा॒या । पु॒रु॒ह॒स्पृ॒हा ॥ ५ ॥ १ ॥

आदित्यजतः आदित्यपेरितः आदित्यानुगृहीतो यजमानो गोमद्वीर्यरूपेण अश्ववदस्वैरूपेण सुवीर्यं शोभनवीर्यपेण पुनं दधानो धारयजेयते वर्धते सदा सर्वदा । किञ्च पुरुरस्पृहा बहुभिः स्पृहणीयेन राया घनेन संधते ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे प्रथमोवर्गः ॥ १ ॥

अथ षष्ठी—

तस्मि॒न् दानं॑ मो॒महे॑ भव॒सा॒नम॒र्जी॒र्वम् । ई॒शा॒नं रा॒य ई॒महे॑ ॥ ६ ॥

तम् । इ॒न्द्रम् । दानं॑ । ई॒महे॑ । श॒व॒सा॒नम् । अ॒र्जी॒र्वम् ।

ई॒शा॒नम् । रा॒यः । ई॒महे॑ ॥ ६ ॥

तं प्रणिद्धमिन्द्रं दानं देयं रायोधनं ईमहे याचामहे । कीदृशमिन्द्रं श्वसानं षष्ठमाचरन् अर्जीर्वं अर्जीरुं ईशानं सर्वस्य स्वामिन ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

तस्मि॒न् न्हि॒सन्त्यु॒तयो॒वि॒श्व॒आ॒मी॒र्य॒सचां॑ ।

तमा॒व॒हन्नु॒मस॑य॒पुरु॒वसु॑म॒र्दापु॒ह॒र्यः॒मु॒तम् ॥ ७ ॥

तस्मिन् । हि । सन्ति । ऊतयः । विश्वाः । अभीरवः । सर्वा ।
 तम् । आ । वहन्तु । समयः । पुरुषसुम् । मदाय ।
 हरयः । सुतम् ॥ ७ ॥

तस्मिन्निन्ने ऊतयोगंज्यो विश्वाः सर्वा अभीरवोकावराः सर्वा सहायभूवा मरुद्गः
 सेनाः सन्ति भवन्ति अथवा तस्मिन्सर्वारक्षणाः सह संभवन्ति तस्मिन् समयः सर्पणशीला-
 हरयोश्वाः पुरुषसुं बहुधनं बहुधनप्रदमित्यर्थः तं मदाय सुवमभिषुतसोमं प्रत्यावहन्तु आग-
 मयन्तु ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

यस्तेमदोवरेण्योयद्वन्द्वहन्तमः ।
 यआद्विस्वर्त्तृभिर्यपृतनासुदुष्टरः ॥ ८ ॥

यः । ते । मदः । वरेण्यः । यः । इन्द्र । द्वन्द्वहन्तमः । यः ।
 आद्विद्विः । स्वः । नृभिः । यः । पृतनासु । दुष्टरः ॥ ८ ॥

पूर्वमन्त्रे मदाय हरय इत्युक्तम् समदः स्तूयते । हे इन्द्र ते तव योमदो वरेण्यो वरणीय-
 यश्च मदः समामे वृषहन्तमः शत्रूणामतिशयेन हन्ता यश्चाददिरादाता स्वः सु वरणी धनं नृ-
 भिर्यपृतनासु यश्च पृतनासु समामेषु दुष्टरोनभिभाव्यस्तस्मै मदाय हरयो वहन्ति-
 वि ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

योदुष्टरोविश्ववारश्रवाप्योवाजेष्वस्तितरुता ।
 सनःशविष्टसवनावसोगहिगमेमगोमतिग्रजे ॥ ९ ॥

यः । दुष्टरः । विश्ववारः । श्रवाप्यः । वाजेषु । अस्ति ।
 तरुता । सः । नः । शविष्टः । सर्वना । आ । वसो दति ।
 गृहि । गमेम । गोमति । ग्रजे ॥ ९ ॥

हे विश्ववार विश्वैर्वरणीयेन्द्र वाजेषु युद्धेषु यस्तवदुष्टो दुःखेनतरीतुंशक्यः वरुता श-
शूपां तारकोस्ति भवति । हे वसो वासक हे शविष्ठाविशयेनचलवजिन्द्र सत्त्वं नः अस्माकं स-
वना सवनानि आगहि आगच्छ । वयंच गोमति व्रजे गोमन्त्रं व्रजं गमेम गच्छेम ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

गव्योपुणोपयथापुराश्वयोतरयया ।

वरिवस्थमहामह ॥ १० ॥ २ ॥

गव्यो इति । सु । नः । यथा । पुरा । अश्वयया । उत ।

रथयया । वरिवस्थ । महामह ॥ १० ॥ २ ॥

हे महामह महाघनेन्द्र गव्या । गव्या उ इति निपाताऽनिपातद्वयसमुदायस्य आदि-
वद्भावेन निपातवद्भावात् प्रकृतिभावः । अस्माकं गवामिच्छया अस्माकं गादातुं यथा पुरा
पूर्वं यथास्माकं गवादिदानाय वरिवस्थसि तद्वदयापि सु सुष्ठु वरिवस्थ परिचर आगच्छेत्यर्थः ।
न केवलं गपेच्छया किंतु अश्वया अश्वप्रदानेच्छया उतापि च रथया रथेष्ठया च
वरिवस्थेति ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे द्वितीयोवर्गः ॥ २ ॥

अथैकादशी—

नृहितेशूरराधसोन्निविन्दामिसत्रा ।

दशस्यानौमषवन्नूचिदद्रिवोधिषोवाजेमिरायिथ ॥ ११ ॥

नृहि । ते । शूर । राधंसः । अन्तम् । विन्दामि । सत्रा ।

दशस्य । नः । मघवन् । नु । चित् । अद्रिवः ।

धिषः । वाजेन्ति । आविथ ॥ ११ ॥

हे शूर विक्रान्तेन्द्र ते तव शयसो धनस्यान्तं इयतां सत्रा सर्वं नहि विन्दायि न उभे । य-
स्मादेनं वस्मात् हे मघवन् धनवन् हे अद्रिवो यज्वजिन्द्र नोस्माकं नूचिदक्षिमेव दशस्य
देहि वज्रनं । किञ्च वाजेभिर्वाजिरनैर्धिषोस्मदीयानि कर्माण्यायिथ रस ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

य॒ऋ॒ष्वः॒श्राव॒यत्स॒खावि॒श्वेत्स॒वेद॒जनि॑मा॒पुरु॑ष्टुतः ।

तंवि॒श्वेमा॒नुपा॒युगेन्द्रं॑ ह॒वन्ते॒तवि॒पय॑त॒स्रुचः॑ ॥ १२ ॥

यः । ऋष्वः । श्रावयत्सखा । विश्वा । इत् । सः । वेद । जनिम ।

पुरुष्टुतः । तम् । विश्वे । मानुपा । युगा । इन्द्रम् ।

हवन्ते । तविपम् । यतस्रुचः ॥ १२ ॥

यइन्द्रः ऋषोदर्शनीयः श्रावयत्सखा श्रावयन्तः सखायमृत्विजो यस्य सखाः श्रावयत्सखा पुरुष्टुतो बहुभिर्यजमानैस्तुतो यइन्द्रः सविश्वेत् सर्वार्णपि जनिम जन्मानि प्राणिनां वेद जानाति तं तविषं बलवन्तमिन्द्रं विश्वे सर्वेपि अध्वर्यादयो यतस्रुचः स्वीकृतहविष्काः सन्तो मानुपा मनुष्यसंवाधिनो युगा युगानि कालान् सर्वपुरुषेषु हवन्ते आहवन्ति स्तुवन्ति ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

स॒नो॒वाजे॑ष्व॒वितापु॑रु॒वसुः॑ पुरः॒स्थाता॑ म॒घवा॑वृ॒त्रहा॑भु॒वत् ॥ १३ ॥

सः । नः । वाजेपु । अविता । पुरुवसुः । पुरःस्थाता ।

मघश्वा । वृत्रहा । भुवत् ॥ १३ ॥

एषा द्विपदा जगती । सपुरुवसुर्बहुधनो मघवा धनवान् वृत्रहा शत्रूणां हन्तेन्द्रो नोत्साकं वाजेपु सङ्ग्रामेषु अविता रक्षिता पुरस्थाता तदर्थं पुरतोवर्तमानो भुवद्भवतु ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

अ॒भि॒वो॒वीर॑म॒न्धसो॑म॒दे॒पुगा॑य॒गिरा॑म॒हावि॑चे॒तसम् ।

इन्द्रं॑नाम॒श्रुत्य॑शा॒किन॑वचो॒यथा॑ ॥ १४ ॥

अभि । वः । वीरम् । अन्धमः । मदेपु । गाय । गिरा । महा ।

विचेतसम् । इन्द्रम् । नाम । श्रुत्यम् । शाकिनम् ।

वचः । यथा ॥ १४ ॥

हे उद्गात्रादयो वोष्पमित्यर्थः । अथवा हे यजमानाः वोष्पाकं हिताय अन्वसः सोम-
स्य मदेषु उत्साद्यमानेषु सत्सु वीरं शत्रूणामीरयिवारं नाम शत्रूणां नामकं विचेतसं विशिष्ट-
प्रसं श्रुत्यं सर्वत्रश्रोतव्यं शाकिनं शक्तं ईदृशमिन्द्रं महा महत्या गिरा स्तुत्या वचो वाग्भुष्मदी-
या यथा येनपकारेण प्रवर्तते गायत्र्यात्रिष्टुभावा तथा अभिगाय गायत स्तुतिं कुरुत ॥१४॥

अथ पंचदशी-

ददोरेकर्णस्तन्वेदुदिवसुदुदिर्वाजेषुपुरुहूतवाजिनम् । नूनमर्थ ॥१५॥ ३॥

दुदिः । रेकर्णः । तन्वे । दुदिः । वसु । दुदिः । वाजेषु । पुरुहूत ।
वाजिनम् । नूनम् । अर्थ ॥ १५ ॥ ३ ॥

हे पुरुहूत बहुभिराहवेन्द्र त्वं तन्वे मत्स्यं शरीराय रेकर्णोद्यनं ददिर्वाभाव । कदेत्युच्यते नूनं
क्षिप्रमथेदानीमेव एवं प्रतिवाक्यं योग्यम् । तथा वसु धनं पुत्रादिस्यो दुदिर्वाभाव तथा वाजे-
षु संप्राप्तेषु वाजिनमन्वन्तं रथे ददिर्वाभाववेति । अत्र सर्वेण्यपि वाक्येषु ददित्यस्य लिङ्भा-
वान्नलोकाव्ययेति पठ्यतिप्रतिषेधः ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे तृतीयोवर्गः ॥३॥

अथ षोडशी-

विश्वेषामिरज्यन्तंवसूनांसासह्रांसंचिदस्यवर्षसः ।
कृपयतो नूनमत्यर्थ ॥ १६ ॥

विश्वेषाम् । इरज्यन्तम् । वसूनाम् । सासह्रांसम् । चित् ।
अस्य । वर्षसः । कृपयतः । नूनम् । अर्ति । अर्थ ॥ १६ ॥

हे इन्द्र त्वां विश्वेषां सर्वेषां वसूनां धनानामिरज्यन्तं ईशानं अस्य वर्षसः वारकस्य
कृपयतो युद्धं कल्पयतः शत्रोः सासह्रांसं अभिप्रवितारं स्तुवन्तइतिशेषः । सत्त्वं नूनं क्षिप्रं
अथातिप्रित् इदानीमपि धनं प्रयच्छेत्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

महःसुयोअरमिपेस्तवामहेमीह्रुपेअरइमायजमये ।
यज्ञेभिर्गीभिर्विश्वमनुपांमरुतामियक्षसिगायेत्वानमसागिरा ॥ १७ ॥

महः । सु । वः । अरम् । इपे । स्तवामहे । मीह्रुपे ।
अरम् । इमायम् । जमये । यज्ञेभिः । गीः । इभिः । विश्वमनुपाम् ।
मरुताम् । इयक्षसि । गाये । त्वा । नमसा । गिरा ॥ १७ ॥

हे इन्द्र महो महतो वः तवेत्यर्थः न्यत्ययेन बहुवचनं अरंगमनमस्मद्विषयं इपे इच्छामि
अंतरमिति रूपम् । तदर्थं मीह्रुपे सेक्रे अरंगमाय अरंगमनाय संपूर्णगमनाय जमये गमन-
शीलाय यज्ञं प्रति एवंभूताय देवाय सुष्ठु स्तवामहे त्वां स्तुमइत्यर्थः । केन साधनेनेति तदुच्यते—
यज्ञेभिर्यजमानसाधनेहविर्भिर्यज्ञैरेषा गीर्भिः स्तुतिभिः हे देव विश्वमनुपां विश्वेषां मनुष्याणां
अङ्गणां इयक्षसि एतैरिज्यसे मरुतां संबन्धी त्वं । किञ्च त्वा रानां नमसा नमस्कारेण गिरा
स्तुत्याच गाये स्तुवे ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी—

येपातयन्तेअजमभिर्गिरीणांस्तुभिरेपाम् ।
यज्ञमहिष्वनीनांसुभ्रंतुविष्वनीनांमाध्वरे ॥ १८ ॥

ये । पातयन्ते । अजमभिः । गिरीणाम् । स्तुभिः । एपाम् ।
यज्ञम् । महिष्वनीनाम् । सुभ्रम् । तुविष्वनीनाम् । प्र । आध्वरे ॥ १८ ॥

ये मरुतो गिरीणां मेघानां स्तुतिः प्रववद्भिः अजमभिः बलैर्बलकरैरुदकैः सह पातयन्ते
पतन्ति गच्छन्ति । एषां मरुतां महिष्वनीनां मभूवध्वनीनां यज्ञं कुर्मइति शेषः । रुताच तुविष्वनी-
नां बहुध्वनीनां सुभ्रं सुत्वं वेःरुवं अध्वरे यज्ञे प्र प्राप्नुयाम । अथवा चतुर्थ्यर्थेपटी मभूवत्त्वे
इयः सुभ्रं उक्तलक्षणं हविः प्र प्राप्नुयामाध्वरे यज्ञे ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी—

प्रभृदुर्मतीनामिन्द्रशविष्ठाभर ।
रपिमस्मभ्यंयुज्यं चोदयन्मतेज्येष्टं चोदयन्मते ॥ १९ ॥

प्रहभृद्भम् । दुःश्रमतीनाम् । इन्द्र । शविष्ठ । आ । ऋ । रयिम् ।
 अस्मभ्यम् । युज्यम् । चोदयत्तुहमते । ज्येष्ठम् । चोदयत्तुहमते ॥ १९ ॥

दुर्मतीनां दुष्टमनस्कानां वृत्रादीनां प्रभङ्गं प्रकर्षेण ऋज्वर्कं त्वां याचामहृविशेषः । हे इन्द्र शविष्ठाविशयेनवलवन् स्तुतस्त्वमस्माकं रयिं धनं युज्यं योग्यमस्माकमुचितं धनमाभ्राह्म । हे चोदयन्मते चोदयन्ती धनं प्रेरयन्तीमतिरिच्य सवशोकः हे वाहरादेव किञ्च हे चोदयन्मते उक्तार्थं ज्येष्ठं धनमाभ्र ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

सन्तिनःसुसन्तिनुरुप्रचिचेतिष्ठसूदृत ।
 प्रासहासन्नाद्सहृरिसहृन्तमुज्युवाजेपूपूर्वम् ॥ २० ॥ ४ ॥

सन्तिरिति । सुसन्तिनः । उयं । चित्रं । चेतिष्ठ । सूदृत । प्रसहा ।
 सहाद् । सहृरिम् । सहृन्तम् । भुज्युम् ।
 वाजेपु । पूर्वम् ॥ २० ॥ ४ ॥

हे सन्तिनः संप्रकः सुसन्तिनः दातॄणां दम् उद्वर्णयन् चित्रं चापनीय चेतिष्ठात्पन्नं चेदपितः सन्तु सुसत्य प्रासहा प्रसह्य हे सन्नाद् सर्वस्य स्वामिन् सम्प्रभाजयान वा त्वं सहृरिं सहनशीलं सहन्तं भुज्युं भोजयितारं पूर्व्यं प्रवृद्धं मुख्यमित्यर्थः । ईदृशं धनं वाजेषु संभाषेषु आभरेतिशेषः ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे चतुर्थोऽङ्कः ॥ ४ ॥

अथैकविंशी-

आसर्तुयद्द्विदौअदेवःपूतमाददे ।
 यथाचिद्दशोअश्व्यःपृथुश्रवसिकानीतेस्याव्युप्याददे ॥ २१ ॥

आ । सः । एतु । यः । द्विद्वत् । आ । अदेवः । पूतम् ।
 आश्वदे । यथा । चित् । वराः । अश्व्यः । पृथुश्रवसि ।
 कानीने । अस्याः । विदुषि । आश्वदे ॥ २१ ॥

अत्रशौनकः—वशायाश्चयाययत्मादात्कानीतस्तुपृथुश्रवाः । तद्वस्तूयतेदानमासएतेवमा-
दिभिः ॥ १ ॥ ऐतु आगच्छतु सः यः अदेवः देवादभ्यो मनुष्यो वशईवत् गमनवत् गवादि-
क्षणं पूर्तं पूर्णं आददे आदत्ते स्वीकृतवानित्यर्थः । देवश्चेन्माययाप्यामन्तुमर्हति अतः प्रकाशे-
नैवामच्छत्वित्यर्थः । कथमस्याधनावासिपसद्वा आगमनमसद्वाधेति । तदुच्यते—यथाचिद् वि-
दितिपूरणः येन कारणेन यस्माद्वा वश एतत्संज्ञकः अभ्यः अभ्यपुत्रः पृथुश्रदसि एतन्नामके-
ति कानीते कानीतपुत्रे कन्यायाः पुत्रे अस्या उपसो व्युपि व्युष्टौ आददे आदत्ते तेन प्रकारेण-
न तस्माद्वा कारणादायात्विति एवमभ्यो बन्धुवर्गोवाब्रूते ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी—

प॒ष्टिंस॒हस्रा॒भ्य॒स्या॒युता॑स॒नमु॒ष्ट्रा॒नांविंश॑ति॒शता॑ ।
दश॒श्या॒वीनां॑श॒तादश॒त्र्य॒रूपी॑णां॒दश॒गवा॑ंस॒हस्रा॑ ॥ २२ ॥

प॒ष्टिम् । स॒हस्रा॑ । अ॒भ्य॒स्य । अ॒युता॑ । अ॒सनम् ।
उ॒ष्ट्रा॒नाम् । विंश॑तिम् । श॒ता । दश॑ । श्या॒वीनाम् । श॒ता । दश॑ ।
त्रि॒ऽर्श॒रूपी॑णाम् । दश॑ । गवा॑म् । स॒हस्रा॑ ॥ २२ ॥

रावश आगत्यब्रूते अभ्यस्याश्वसम्बन्धिनः पष्टिं सहस्रा सहस्राणि अयुता अयुतानि
वासनमभर्जं उष्ट्राणां विंशतिं शता शतानि चासनं श्यावीनां श्याववर्णानां बहवानां दशशता
शतानि चासनम् व्यरूपीणां त्रीण्यारोचमानानि शुभ्राणि ककुपृष्टपाश्वोदिस्थानानि पार्श्व-
वाहरीनां गवां दशसहस्रा दशसहस्राण्यभर्जम् ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी—

दश॑श्या॒वाऋ॒ध॒द्रंयो॒वीत॒वा॒रास॒आश॒वः ।
म॒थ्रा॒ने॒र्मि॒नि॒वा॒वृ॒तुः ॥ २३ ॥

दश॑ । श्या॒वाः । ऋ॒ध॒त॒र्यः । वी॒त॒व॒रासः ।
आ॒श॒वः । म॒थ्राः । ने॒मिम् । नि । व॒वृ॒तुः ॥ २३ ॥

दश दशसंख्याकाः श्यावाः श्याववर्णाः आशवोशवाः नेर्मि रथनेर्मि निवावृतुः निवर्तय-
न्ति रथं येहन्तीत्यर्थः । कीदृशास्ते ऋचद्वयः प्रवृद्धवेगाः पीतवारासः कान्तबलाः प्राप्तबलावा आ-
शवः मग्नाः मथनशीलाः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

दानांसः पृथुश्रवसः कानीतस्य सुरार्धसः ।

रथं हिरण्ययुं ददन्मंहिष्ठः सूरिः स्रुष्टिं वृषिष्ठमकृतश्रवः ॥ २४ ॥

दानांसः । पृथुश्रवसः । कानीतस्य । सुरार्धसः । रथम् ।

हिरण्ययम् । ददत् । मंहिष्ठः । सूरिः । अश्रुत् । वृषिष्ठम् ।

अकृत । श्रवः । २४ ॥

पूर्वपक्षैः प्रतिपादितानि धनानि बंधूनां पितृणां पुस्ताभिर्दिशन्त्याशास्ते । पृथुश्रवसः कानीत-
स्य सुरार्धसः शोभनधनस्य यवस्वस्य धनं दानाय कल्पितं अतः ससुरार्धाः तस्य दानासो दानाः
दत्तानि धनानीमानि सच पृथुश्रवाः पूर्वमुक्तानि हिरण्ययं हिरण्ययं रथश्च ददन् प्रपच्छन्
मंहिष्ठोतिशयेन दाता सूरिः सर्वस्य मेरकः प्राप्तोवा भूय भवति भवतु या । वृषिष्ठं अतिशयेन
प्रवृद्धां श्रवः कीदृशकृत् करोति करोतु वा ॥ २४ ॥

आनोवायवित्येषा पञ्चमेहनि प्रउगशले वायव्येदृचे वृषीया । आनोवायोमहेतनइत्येका
रथेन पृथुपाजतेति हि सञ्चितम् । तत्पाठस्तु-

अथ पञ्चविंशी-

आनोवायोमहेतनेयाहिमखायपार्जसे ।

व्यंहितेचक्रमाभूरिदावनेसद्यश्चिन्माहिदावने ॥ २५ ॥ ५ ॥

आ । नः । वायो इति । महे । तने । याहि । मखाय ।

पार्जसे । व्यम् । हि । ते । चक्रम् । भूरि । दावने ।

सद्यः । चित् । माहि । दावने ॥ २५ ॥ ५ ॥

हे वायो त्वं नोऽस्मान्प्रत्यायासागच्छ । किमर्थं महे महते वने धनाय मत्वाय महनीषा-
य पाजसे बलाय च उभायं प्रदातुमित्यर्थः । किमत्रास्तीति चेदुच्यते वयं हि वयं खलु ते भूरि-
दावने प्रभूतधनदात्रे चरुम स्तुर्वि हविर्वा सद्यश्चित्तदानोमेव तवागमनानन्तरमेव चरुम । महि-
महतो धनस्य दावने दात्रे ॥ २५ ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे पञ्चमोवर्गः ॥ ५ ॥

अथ षड्विंशी-

योअश्वेभिर्वहतेवस्तुत्सास्त्रिःसप्तसप्ततीनाम् ।

एभिःसोमेभिःसोमसुहृभिःसोमपादानायशुक्रपूतपाः ॥ २६ ॥

यः । अश्वेभिः । वहते । वस्ते । उत्साः । त्रिः । सप्त । सप्ततीनाम् ।

एभिः । सोमेभिः । सोमसुहृभिः । सोमहृपाः ।

दानाय । शुक्रपूतहृपाः ॥ २६ ॥

यः पृथुश्रवा अश्वेभिरश्वैर्वहते गृहं वस्ते वसति सोसायाः ताभिश्च मच्छतीत्यर्थः । त्रिः
सप्तेति तासां गवां संख्योक्ता च । सा संख्या विशेष्यते सप्तवीनां त्रिःसप्त उक्तसंख्याकाभिर्गोभि-
रश्वेभ्यो योगच्छति सपृथुश्रवाः एभिः सोमेभिः सोमेः सोमसुहृभिः सोममभिपूषवद्भिश्च हेतोम-
पाः सोमस्यपातरिति वायोः संबोधनं हे शुक्रपूतपाः दीमपूतस्यच सोमस्य पातर्वादो दानाय
तुभ्यं सोमं दातुं सोमेयुक्तो भवतीति शेषः ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

योमंडमंचिदुत्सनामन्दश्चित्रंदावने ।

अर्देअक्षेनहुपेसुहृत्त्वंनिसुहृत्तरायसुहृत्तुः ॥ २७ ॥

यः । मे । इमम् । चित्रम् । ऊँ इति स्मृता । अमन्दम् ।

चित्रम् । दावने । अर्दे । अक्षे । नहुपि । सुहृत्त्वंनि ।

सुहृत्तराय । सुहृत्तुः ॥ २७ ॥

यः पृथुश्रवाः मे महं इमं पुरतोवर्तमानं चित्रं चामनीयं गवाश्वादिकं दावने दानाय त्व-
ना आत्मना स्वबुद्ध्यैव अमदत् अमदत् अमाद्यत् । सच्च सुक्रतुः शोभनकर्मा राजा सुक्रतरा-
य सुक्रतकर्तृत्वाय अरद्वे अक्षे नहुषे सुक्रतनिच एते तस्य राज्ञोऽध्यक्षाः तेऽन्यथाव अस्मै
गवादिकान्तंयोजयतेति । यद्वा अरदादयोऽन्येराजानः तेषु मध्ये सुक्रतरायामन्ददिति ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी-

उच्चध्येऽवपुपियःस्वराकुतवायोधृतस्त्राः ।

अश्वेपितंरजेपितंशुनेपितंप्राज्मन्तविदंनुतत् ॥ २८ ॥

उच्चध्ये । वपुपि । यः । स्वराद् । उत । वायो इति । धृतस्त्राः ।

अश्वेऽइपितम् । रजेऽइपितम् । शुर्नाइपितम् । प्र ।

अज्म । तत् । इदम् । नु । तत् ॥ २८ ॥

उच्चध्ये वक्त्रे स्तुये वपुषि शरीरे यः स्वराद् स्वयं राजते यद्वा उच्चध्यो वपुश्चोभौ-
राजानौ तयोरेपि यः स्वराद् स्वराज्यं करोति अतिशयेन वर्तते । उतापि हे वायो यश्च
धृतस्त्राः धृतवच्छुद्धः स राजा अश्वेपितं अश्वैःप्रापितं । रजेपितं रजःशब्देनोष्ट्रो गर्दभोबोध्यते ।
तेनाज्मानोतं शुनेपितंचाज्मानं प्रादात् तदज्ममश्वधानीतं इदं पुरतो हस्यते इव तवैवानु-
महादित्यर्थः । अथैकस्तच्छब्दः पूरणः अस्वाधानीतं यदस्ति तदिदं तत्त्विति ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी-

अर्धप्रियमिपिरायपृष्टिसहस्रांसनम् । अश्वानामिन्नवृष्णाम् ॥ २९ ॥

अर्ध । प्रियम् । इपिराय । पृष्टिम् । सहस्रा । अंसनम् ।

अश्वानाम् । इत् । न । वृष्णाम् ॥ २९ ॥

अवाधुना इपिराय घनादिमेरयिच सन्ते प्रियं शब्देयं अश्वानामिन्न अश्वानामिव वृष्णां
सेकृणां गवां सहसा सहसाणां षष्टि षष्टिसहस्रसंख्याकं प्रियमूर्ध्वं असनं अज्मजम् ॥ २९ ॥

अथ विंशी-

गावोनपूधमुपघन्तिवधंयउपमार्यन्तिवधंयः ॥ ३० ॥

गावः । न । यूथम् । उप । युन्ति । वध्रयः । उप ।

मा । आ । युन्ति । वध्रयः ॥ ३० ॥

गावो न गावद्वयं वा यथा संगवेयूथमुपयन्ति उपगच्छन्ति वध्रयः, छिन्नमुष्का, वृष-
भाः पृथुश्रवता दत्ताः मा मामुपयन्ति समीपं मामुवन्ति । मा मा वध्रय उपायन्तीति पुनर-
किरादरार्था ॥ ३० ॥

अथैकविंशी-

अध्वचारथेगुणेशतमुष्ट्रोअचिक्रदत् ।

अध्वश्विज्ञेषुविंशतिशता ॥ ३१ ॥

अध्व । यत् । चारथे । गुणे । शतम् । उष्ट्रात् । अचिक्रदत् ।

अध्व । श्विज्ञेषु । विंशतिम् । शता ॥ ३१ ॥

अथाथ ययदा चारथे चरथं चरणं गमनं तत्संवन्धिनि चार्यमाणे वनाय चार्यमाणहृत्यर्थं
वाहरो गुणे उष्ट्रसंघे उष्ट्रान् शतं उष्ट्राणां शतं अचिक्रदत् अस्मभ्यं प्रदानाय जुहाव । अध्ववि-
चास्मदर्थमेव श्विज्ञेषु श्वेतवर्णेषु गोयूथेषु विशतिं शवा च शतानि च अथवा शतानि विंशतिं
अचिक्रदत् ॥ ३१ ॥

अथ द्वाविंशी-

शतंदासेर्वल्यूथेविप्रस्तुरुक्षआददे ।

तेतेषाययिमेजनामदन्तीन्द्रगोपामदन्तिदेवगोपाः ॥ ३२ ॥

शतम् । दासे । वल्यूथे । विप्रः । तुरुक्षे । आ । ददे ।

ते । ते । वायो दति । इमे । जनाः । मदन्ति ।

इन्द्रगोपाः । मदन्ति । देवगोपाः ॥ ३२ ॥

अयं विमेषेष्वावी वशो जनोहं वल्यूथे एतन्नामके दासे तुरुक्षे गवाश्वादीनां तारुक्षे
गवाधिरुक्षे राक्ष्मास्माकं मदिष्टधनदातरि आददे । किं दानं गवाश्वादीनां अथ शतगन्धर्व-
रिपितवचन हे वायो ते वव स्वभूवा, ते स्तोतार इमे जनावयमित्यर्थः, आत्मनएव परोमन्वेत
वादः त्वयानुगृहीतत्वादिन्द्रगोपा इन्द्रो गोपायिता येषां ते तथोक्ता इन्द्रेण रक्षिता मदन्ति
तथा देवगोपा मदन्ति इन्द्र देवांश्च राक्षोऽप्येन घनेन यजन्तो मदन्तीत्यर्थः ॥ ३२ ॥

अथ त्रयस्त्रिंशी-

अध॒स्यायोप॑णाम॒ह्रीप्र॑ती॒चीव॑र्शम॒श्व्यम् ।

अधि॑रुक्मा॒विनी॑यते ॥ ३३ ॥ ६ ॥

अध॑ । स्या॑ । यो॒प॒णा । म॒ह्री । प्र॒ती॒ची । व॑र्शम् । अ॒श्व्यम् ।

अधि॑रुक्मा । वि । नी॒य॒ते ॥ ३३ ॥ ६ ॥

अधाधुना स्या सा योपणा योषा राज्ञा प्रदत्ता मही महवी पूज्या प्रतीची अस्मदभि-
मुखी अश्व्यमश्वपुत्रं वशं मां प्रति सा अधिरुक्माभरणा सखी विनोपये वां कन्यां मां प्रत्या-
नयन्तीत्यर्थः । अत्र वायव्यास्त्वक्षु यत्र वायुर्नस्तूयते परं दानपशसिव वासु सर्वास्तु हे वायो-
त्वदनुग्रहादेवमिति योज्य वायुपरत्वमवगन्तव्यम् ॥ ३३ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थं पद्योवर्गः ॥ ६ ॥

महिषद्वयष्टादशार्चं पञ्चमं सूक्तं आत्मस्य वितस्पर्षं षष्ठकामहापङ्क्तिश्छन्दः आपा-
त्रयोदशार्चः आदित्यदेवताकाः यच्चगोष्वित्याद्याः पञ्चर्चं उपोदेवताकाः आदित्यदेवताकाश्च ।
तथाचानुक्रमणिका-महिवोद्भूना वितआत्मआदित्येऽप्योन्त्याः पञ्चोपरोपि महापाङ्क्तिमिति ।
सूक्तविनियोगैरिदं द्विकः ।

तत्र प्रथमा-

महि॑वोम॒हता॑मवो॒वरु॑ण॒मित्र॑दा॒शुपे॑ ।

यमा॑दित्या॒अ॒ग्नि॒द्रु॒हो॒रक्ष॑था॒नेम॑घ॒नंश॑दने॒हसो॑

प॒ऊ॒तयः॑सु॒ऊ॒तयो॑व॒ऊ॒तयः॑ ॥ १ ॥

महि॑ । वः । म॒ह॒ताम् । अ॒वः । वरु॑ण । मि॒त्र । दा॒शुपे॑ । यम् ।

आ॒दि॒त्याः । अ॒ग्नि । द्रु॒हः । रक्ष॑य । न । ई॒म् । अ॒घम् । न॒श॒त् ।

अ॒ने॒ह॒सः । वः । ऊ॒त॒यः । सु॒ऊ॒त॒यः । वः । ऊ॒त॒यः ॥ १ ॥

हे वरुण हे मित्र एतद्वयमर्यम्णोप्युपलक्षणं हे वरुणादयो महतां वो युष्माकं अदः-
क्षणं महि महव कस्मै दाशुषे हविर्दत्ते यजमानाय क्रियमाणं । किञ्च हे आदित्याः यं यज-
मानं द्रुहो द्रोम्भुः सकाशादभिरक्षथ ईमेनं यजमानं अघं पापं ननश्च नपामोति । कुतएवमिति
तत्रोच्यते—वो युष्माकमूतयो रक्षणानि अनेहसः अपापानि अनुपदवाणिच ऊतयो वो युष्मा-
कं रक्षणानि सऊतयः शोभनलक्षणानि । पुनरुक्तिरादरार्था ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

वि॒दो॒ दे॒वा अ॒घा॒ना मा॒दि॒त्या सो अ॒पा॒कृ॒तिम् ।
प॒क्षा व॒यो य॒थो प॒रि॒व्य॒स्मे श॒र्म य॒च्छ॒ताने॒ह सो व॒ऊ॒तयः ।
सु॒ऊ॒तयो व॒ऊ॒तयः ॥ २ ॥

वि॒द । दे॒वा । अ॒घा॒नाम् । आ॒दि॒त्यासः । अ॒प॒ऽआ॒कृ॒तिम् । प॒क्षा ।
व॒यः । य॒था । उ॒परि॑ । वि । अ॒स्मे इति॑ । श॒र्म । य॒च्छ॒त ।
अ॒ने॒हसः॑ । वः । ऊ॒तयः॑ । सु॒ऊ॒तयः॑ । वः । ऊ॒तयः॑ ॥ २ ॥

हे देवा आदित्यास आदित्याः यूयं अघानां दुस्त्वानामपलविमपाकरणं परिहारमकारं
विद जानीय । यस्मादेवं तस्माद्वयः पक्षिणः यथा पक्षा स्वपक्षौ उपरि स्वमिश्रकानामुपरि
कुर्वन्ति सुत्वाय तद्वदस्मे अधि अस्मास्तु गर्भं सुखं यच्छत कुरुव । अधीति सतम्यर्थानुवादी ।
अस्मे अस्माकमुपरीविवा ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

व्यं॒स्मे अ॒धि॒श॒र्म॒तत्प॒क्षा व॒यो न॒यन्त॑न ।
वि॒श्वानि॑वि॒श्वेद॑सोव॒रू॒ध्याम॑नामहे॒नेह॑सोव॒ऊ॒तयः॑ सु॒ऊ॒तयो व॒ऊ॒तयः॑ ॥ ३ ॥

वि । अ॒स्मे इति॑ । अ॒धि । श॒र्म । तत् । प॒क्षा । व॒यः । न । य॒न्त॑न ।
वि॒श्वानि॑ । वि॒श्वे॒द॒सः । व॒रू॒ध्या । म॒नाम॑हे । अ॒ने॒हसः॑ । वः ।
ऊ॒तयः॑ । सु॒ऊ॒तयः॑ । वः । ऊ॒तयः॑ ॥ ३ ॥

हे आदित्या भूयं अस्मे अवि अस्मात् तव युष्मास्वेवासाधारणं यच्छर्मास्ति तदित्यर्थः ।
तत् वपोनं पक्षा पक्षिणः शिशुकानां पक्षोपरि यथा तथा विन्यन्त विरोधेण प्रापयत हे वि-
श्वेदेतः सर्वधना युष्मान्विश्वानि सर्वाणि वक्ष्य्या वक्ष्यं गृहं तद्विधानि धनानि मनामहे
याचामहे ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

यस्मा॒ अरा॑सत॒ क्षयं॑ जी॒वातुं॑ च॒ प्रचे॑तसः ।

मनो॑र्वि॒श्वस्य॑ घेदि॒मआ॑दित्या॒ राय॑ ई॒शते॑ ने॒हसो॑ व॒ऊतयः॑

सु॒ऊतयो॑ व॒ऊतयः॑ ॥ ४ ॥

यस्मै । अरासत । क्षयम् । जीवातुम् । च । प्रचेतसः । मनोः ।

विश्वस्य । घ । इत् । इमे । आदित्याः । रायः । ईशते ।

अनेहसः । वः । ऊतयः । सुहऊतयः । वः । ऊतयः ॥ ४ ॥

यस्मै मनुष्याय क्षयं निवासं जीवातुं जीवनसाधनमन्वञ्च प्रचेतसः प्रकटयतः अरासत
प्रपच्छन्ति तस्मै यजमानाय तदर्थं इमे आदित्याः विश्वस्य वेद सर्वस्याप्यपुष्पमोर्मनुष्यस्य
धनिकस्य रायो धनस्य ईशते स्वामिनो भवन्त्यपहत्य यजमानाय प्रदातुम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

परि॑णो॒वृणज॑न् अ॒घादु॑र्गाणि॒ रथ्यो॑यथा ।

स्यामेदि॑न्द्रं स्पु॒शर्म॑ण्यादि॒त्याना॑मु॒ताव॑

स्प॒नेह॑सो व॒ऊतयः॑ सु॒ऊतयो॑ व॒ऊतयः॑ ॥ ५ ॥ ७ ॥

परि । नुः । वृणजन् । अघा । दुःहगानि । रथ्यः । यथा । स्याम ।

इत् । इन्द्रस्य । शर्मणि । आदित्यानाम् । उत । अवसि ।

अनेहसः । वः । ऊतयः । सुहऊतयः । वः । ऊतयः ॥ ५ ॥ ७ ॥

परिवृणजन् परिवर्जयन्तु मोस्माकं अघा अघानि पापानि । तत्र दृष्टान्तः—दुर्गाणि दुर्ग-
मनान् प्रदेशान् अवदाविष्यादित्थान् यथा रथ्यः रथस्य योदारोक्ताः परिवर्जयन्ति तद्वत् इन्द्र-
स्य शर्मणि स्याम भजेम वयं उवाचिन् आदित्यानामवसि रक्षणेच स्याम ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे सप्तमोऽर्थः ॥ ७ ॥

अथ षष्ठी—

परिहृतेदनाजनोयुष्मादत्तस्यवायति ।
 देवाअदभ्रमाशवोयमादित्याअहेतना
 नेहसोवऊतयःसुऊतयोवऊतयः ॥ ६ ॥

प॒रिहृ॒ता । इत् । अ॒ना । ज॒नः । यु॒ष्माद॑त्तस्य । वा॒य॒ति । दे॒वाः ।
 अ॒द॒भ्रम् । आ॒श॒वः । यम् । आ॒दि॒त्याः । अ॒हे॒त॒न । अ॒ने॒ह॒सः ।
 वः । ऊ॒त॒यः । सु॒ऊ॒त॒यः । वः । ऊ॒त॒यः ॥ ६ ॥

परिहृतेव परिपीडितेनैव तपोनियमादिना अना शकटेनयुको जनो युष्मादत्तस्य यु-
 ष्माभिर्दत्तधनं कर्मणिषष्ठी वायति गच्छति । हे देवाः हे आदित्याः हे आशवः शीघ्रगमना-
 यूपं यं यजमानं अहेतन प्राप्नुयः सज्जनो दन्नमनसं धनं वायति प्राप्नोतीति संबन्धः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

ननंतिग्मंचनत्यजो न द्रांसदभितंगुरु ।
 यस्माउशर्मसप्रथआदित्यासो अराध्व
 मनेहसोवऊतयःसुऊतयोवऊतयः ॥ ७ ॥

न । तम् । ति॒ग्मम् । च॒न । त्य॒जः । न । द्रा॒स॒त् । अ॒भि॒ । तम् । गुरु ।
 यस्मै । ऊँ॒ द॒ति । श॒र्म । स॒प्र॒थः । आ॒दि॒त्या॒सः । अ॒रा॒ध्वम् ।
 अ॒ने॒ह॒सः । वः । ऊ॒त॒यः । सु॒ऊ॒त॒यः । वः । ऊ॒त॒यः ॥ ७ ॥

तं मनुष्यं तिग्मं चन दीक्षणेव सन्तं त्यजः क्रोधनामैतत् अथ क्रोधात्पयुज्यमानमा-
 युधमुच्यते न द्रासत् द्रा कृत्वायां गवौ कृत्स्नं नागच्छति नहिनस्वीत्यर्थः । तथा तं जनं गुरु
 मवृष्यं अपरिहारार्हं दुःखं न द्रासत् न गच्छति । हे आदित्यासः आदित्याः सप्रथः समानप्रथ-
 नाः सर्वतः पृथुगृतावा यूपं यस्माउ यस्मै यजमानाय उशब्दः पूरणः शर्म सुखं अराध्वं अदत्तं
 तं न द्रासदिति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

युष्मेदेवा अपिष्मसि युध्यन्त इव वर्मसु ।
 यूयं महो न एनसो यूयमर्मादुरुप्यतानेह
 सो व ऊतयः सु ऊतयो व ऊतयः ॥ ८ ॥

युष्मे इति । देवाः । अपि । स्मसि । युध्यन्तः इव । वर्मसु ।
 यूयम् । महः । नः । एनसः । यूयम् । अर्मात् । उरुप्यत ।
 अनेहसः । वः । ऊतयः । सु ऊतयः । वः । ऊतयः ॥ ८ ॥

हे देवाः आदित्या युष्मे युष्मासु वयं अपिष्मसि अपि त्वेव युष्माभिरपिहिताः स्तेत्यर्थः । तत्र दृष्टान्तः—युध्यन्तः इव शूरा वर्मसु कवचेषु यथा भवन्ति तद्वत् यूयं नोस्मान्महो महः एनसः पापात् उरुप्यत रक्षत । तथा यूयं अस्मान्मादस्तादृशेनस उरुप्यत ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

अदितिर्न उरुप्यत्वदिति शर्म यच्छतु ।
 माता मित्रस्य रेवतो अर्यम्णो वरुणस्य चाने
 हसो व ऊतयः सु ऊतयो व ऊतयः ॥ ९ ॥

अदितिः । नः । उरुप्यतु । अदितिः । शर्म । यच्छतु ।

माता । मित्रस्य । रेवतः । अर्यम्णः । वरुणस्य ।

च । अनेहसः । वः । ऊतयः । सु ऊतयः । वः । ऊतयः ॥ ९ ॥

नोस्मानदिनिरखण्डनीया देवमाता उरुप्यतु रक्षतु तथा अदितिः शर्म हतं यच्छतु । अदितिर्विशेष्यत्वे या माता निमात्रो कस्य मित्रस्य रेवतो वनवतो अर्यम्णो वरुणस्य च । सा न उरुप्यत्विति ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

यदेवाः शर्मराण्यद्भ्यंदनानुरम् ।
 त्रिधातुयदं हृष्यंतस्मासु विर्यन्त नानेहसो
 व ऊतयः सु ऊतयो व ऊतयः ॥ १० ॥ ८ ॥

यत् । देवाः । शर्म । शरणम् । यत् । भद्रम् । यत् । अनातुरम् ।

त्रिधातुं । यत् । वस्तुर्थम् । तत् । अस्मात् । वि । यन्तु ।

अनेहसः । वः । ऊतयः । सुहृऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १० ॥ ८ ॥

हे देवा आदित्याः यच्छर्मं सुखं शरणं शरणीयं यद्भद्रं सर्वैर्भाजनीयं यदनातुरं रोगरहितं यच्चिधातु विगुणं यद्वस्तुर्थं वस्तुर्थं गृहं तदहं यदुक्तगुणकं शर्मास्मात्तु वियन्त विपच्छत ॥१०॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

अथैकादशी-

आदित्या अवहिरूप्यताधिकूलादिवृत्तः ।

सुतीर्थमवतोपधानुनेनेपयासुगमनेह

सौवऊतयःसुऊतयोवऊतयः ॥ ११ ॥

आदित्याः । अव । हि । रूप्यत । अधि । कूलात्सुहृद्व । स्पशः ।

सुहृतीर्थम् । अवतः । यथा । अनु । नः । नेपय । सुहृगम् ।

अनेहसः । वः । ऊतयः । सुहृऊतयः । वः । ऊतयः ॥ ११ ॥

हे आदित्या मूर्धं अवहिरूप्यव अवहि परमवाधस्तात्स्थितवानस्मान् । तत्रदृष्टान्तः—कूलादि-
वाधि कूले स्पशः स्पष्टाः स्थिता इत्यर्थः यथा कूटस्थः पुरुषो योगवपुदकं जिज्ञासुः तत्रस्थं मनु-
ष्यं वा विलोकयितुमवाक्यपति वद्वत् । तथा ह्यवा सुतीर्थं शोभनाववरपदेशं अवतोऽश्वान्पथा
मापयन्त्यश्वरक्षास्तद्गोस्मान् सुगं सुपन्थानमनुनेपयथानुनयथ ॥११॥

अथ द्वादशी-

नेहभद्रंरत्नस्तिनेनावयैनोपयातुत ।

गवेषभद्रधेनवैवीरायचश्रवस्पतेनेहसो

वऊतयःसुऊतयोवऊतयः ॥ १२ ॥

न । इह । भद्रम् । रक्षस्विने । न । अवश्यै । न । उपश्यै । उत ।
गवै । च । भद्रम् । धेनवै । वीराय । च । श्रवस्यते ।
अनेहसः । वः । ऊतयः । सुहऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १२ ॥

हे आदित्याः इह भूमौ भद्रं कल्प्याणं सुखं रक्षस्विने रक्षोवर्धं बलवतेस्मद्देहे न भवति-
तिरोषः । अवयै अस्मान् हिंसितुमवगच्छते न भवतु भद्रं वथोपयै उपगच्छते न भवतु । तर्हि
कस्य भवत्विति उच्यते गवेच भद्रं युष्मदीयं भवतु चराब्धो वक्ष्यमाणधेन्वाघपेक्षः । किञ्च धे-
नवै नवमस्तिकायै भद्रं भवतु । वीरायास्तपुषादिकाय भद्रं भवतु । कीदृशाय वीराय श्रवस्य-
तेजमिच्छते अथवा उत्तरार्धेऽपि नेत्यनुवर्तते अस्मद्विरोधिना गवादिकाय भद्रं न भवति
तत्पार्थः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

यदाविच्यैर्दपीच्यं देवास्तो अस्ति दुष्कृतम् ।
त्रिते तद्विश्वमास्य आरे अस्मदधातनाने
हसो वऊतयः सुऊतयो वऊतयः ॥ १३ ॥

यत् । आविः । यत् । अपीच्यम् । देवांसः । अस्ति । दुःकृतम् ।
त्रिते । तत् । विश्वम् । आस्ये । आरे । अस्मत् ।
दधातन । अनेहसः । वः । ऊतयः । सुहऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १३ ॥

हे देवास्तो देवाः आदित्याः यदाविः यत्पापमाविर्भूतमस्ति दुष्कृतं यच्चापीच्यं अन्वर्हित-
मस्ति अपीच्यमित्यन्तर्हितनाम तत्र विश्वं तदुभयं आस्ये त्रिते मयि माभूत् किंतु अस्मदारे
द्रे दधातन स्थापयत ॥ १३ ॥

यच्च गोवित्यादि सूक्त्योषेण दुःस्वयं दृष्ट्वादित्यमुपविष्टेव तथाच स्वमममनोसंदेहेत्युप-
म्य यच्च गोपुद्ग्व्यमिवि पञ्चभिरादित्यमुपविष्टेव इति सूचितम् ।

तत्र प्रथमा सूक्ते चतुर्दशी—

यच्च गोपुं दुष्वभ्यं यच्चास्मे दुहितर्दिवः ।
त्रिताय तद्विभावया स्याय परावहानेहसो
वऊतयः सुऊतयो वऊतयः ॥ १४ ॥

यत् । च । गोपुं । दुःस्त्वभ्यम् । यत् । च । अस्मे इति ।
दुहितः । दिवः । त्रिताय । तत् । विभावरि । आस्याय । परा ।
वह । अनेहसः । वः । ऊतयः । सुऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १४ ॥

हे दिवोदुहितरूपः उपोदेवते यच्च गोपु अस्मदीयास्तु दुःष्वभ्यं अनर्थसूचकं दृष्टं स्वा-
धिक्रोमत् किञ्च यच्च दुःष्वभ्यं अस्मेस्मास्तु दृष्टं गोपीडानिमित्तकमस्माकं पीडानिमित्तकं च
यत् दुःष्वभ्यं प्रथममहत्पर्यर्थः । तत्सर्वं हे विभावरि उपोनामेव हे भ्युच्छन्वति देवि आस्याय
विताय परावह दूरे परिहर ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी—

निष्कं वाघा कृणवते स्रजं वा दुहितर्दिवः ।
त्रिते दुष्वभ्यं सर्वमाप्ते परिदद्वसि अनेहसो
वऊतयः सुऊतयो वऊतयः ॥ १५ ॥ १ ॥

निष्कम् । वा । घ । कृणवते । स्रजम् । वा । दुहितः । दिवः । त्रिते ।
दुःस्त्वभ्यम् । सर्वम् । आप्ते । परि । दद्वसि । अनेहसः ।
वः । ऊतयः । सुऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १५ ॥ १ ॥

हे दिवोदुहितरूपो निष्कं वा घ आभरणविशेषं वा कृणवते कुर्वते स्वर्णकाराय यच्च
दुःष्वभ्यं दृष्टं स्वर्णकारेण निर्माणसमये दृष्टमित्यर्थः । चेति पूरणः वागन्धार्थं वा अथवा स्वर्ण-
मालम् कृणवते कुर्वणे इत्यर्थः तस्मिन्नापि मालाकारे मालानिर्माणसमये यत् दुःष्वभ्यं दृष्टं त-
दुभयविषयं स्वर्णं आप्ते अपां पुत्रे त्रिते वत्समानं परिदद्वसि परिदद्योनयं त्रिताः परित्यजामे-
त्यर्थः । अथवा त्रिते मयि यद्दुःष्वभ्यं दृष्टं तत्स्वर्णकाराय मालाकाराय वा परिदद्वसि अस्मत्तो-
षि निष्कस्य तयोरुपरि स्थापयामः ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे नवमोऽङ्कः ॥ ९ ॥

अथ षोडशी-

तदञ्चायतदपसेतंसागमुपसेदुपै ।
त्रितापचद्वितायचोपौदुष्वभ्यंवहानेहसौ
वऊतयःसुऊतयोवऊतयः ॥ १६ ॥

तत्तुअञ्चाय । तत्तुअपसे । तम् । जागम् । उपुष्टसेदुपै । त्रितापं ।
च । द्वितायं । च । उपः । दुःस्वभ्यम् । वह । अनेहसः ।
वः । ऊतयः । सुऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १६ ॥

तदञ्चाय यदेव जागरावस्थायां भोज्यत्वेन प्रसिद्धं मधुपायसादि स्वमेपि तदेवान्नं य-
स्य सः वाहशाय प्रत्यक्षभोजनवत् स्वमेपि भोक्ते इत्यर्थः । तथा तदपसे यदेवापः कर्मनिन्दितं
जाग्रदवस्थायां क्रियते तदेव कर्म स्वमे यस्य सत्कर्मा वाहशाय देवाय तं भागं दुःस्वमस्या-
शमुपसेदुपे प्राप्नुवते त्रिताय द्वितायच हे उपोदेवि दुःस्वभ्यं अन्नकर्मविषयं वह अन्यत्र पापय
स्वमेदृष्टं मधुभोजनादिकं जाग्रदवस्थानुरूपवत्सुखकरं भवतित्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

यथाकलांयथाशफयथंक्रणंसंनयामसि ।
एवादुष्वभ्यंसर्वमात्सेसंनयामस्यनेहसौ
वऊतयःसुऊतयोवऊतयः ॥ १७ ॥

यथा । कलाम् । यथा । शफम् । यथा । क्रणम् । समुनयामसि ।
एव । दुःस्वभ्यम् । सर्वम् । आत्से । सम् । नयामसि । अनेहसः ।
वः । ऊतयः । सुऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १७ ॥

संज्ञापितं पणं दानार्थं संस्कुर्वन्तो यथा येनप्रकारेण कलां शफयिषि सन्दायान्यत्र सज्ज-
यन्ति अथापरो यथा शब्दः पूरणः अथवा यथा कलां हृदयाद्यवयववद्वानाहं सज्जयन्ति य-
थाच शफं शफोपलक्षितवद्वानाहं शफास्थ्यादिकं सज्जयन्ति यथा वा क्रणं शनैः सज्जयन्ति
एव एवं दुःस्वभ्यं सर्वं आत्से वर्तमानं सज्जयामसि सज्जयामः अपसारयामः ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

अजैष्माद्यासनामचाभूमानांगसोवयम् ।
उपोयस्माद्दुःष्वभ्यादभैष्मापतदुच्छत्वनेहसो
वऊतयःसुऊतयोवऊतयः ॥ १८ ॥ १० ॥

अजैष्म । अद्य । असनाम । च । अभूम् । अनांगसः । वयम् । उपः ।
यस्मात् । दुः । स्वभ्यात् । अभैष्म । अप । तत् । उच्छतु ।
अनेहसः । वः । ऊतयः । सुऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १८ ॥ १० ॥

वयं त्रिताः अद्याजैष्म जयेम असनामच संभजेमच सुष्वप्यं सुत्वा अनांगसोपाभा-
अभूम् भवेम । हे उपः यस्माद्दुष्वभ्यादभैष्म भ्रीताः स्म तत्पार्प अपोच्छतु अपगच्छतु ॥ १८ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे दशमोवर्गः ॥ १० ॥

स्वादोरभक्षीति षष्ठदशर्चं षष्ठसूक्तं काण्वस्य प्रगाथस्यार्चं सोमदेवत्वाकं त्रैदृशं पञ्चमी-
जगती । तथाचानुक्रान्तम्—स्वादोःपञ्चोना प्रगाथः सौम्यं त्रैदृशं पञ्चमीजगतीति ।
सूक्तविनियोगोऽष्टादशिकः ।

तत्र प्रथमा—

स्वादोरभक्षिवयसःसुमेधाःस्वाध्वोवरिवोवित्तरस्य ।

विश्वेयं देवाउतमर्त्यासोमधुब्रुवन्तोअभिसंचरन्ति ॥ १ ॥

स्वादोः । अभक्षि । वयसः । सुमेधाः । सुऽआध्व्यः । वरिवोवित्तरस्य ।

विश्वे । यम् । देवाः । उत । मर्त्यासः । मधु । ब्रुवन्तः ।

अभि । समुचरन्ति ॥ १ ॥

अहं प्रगाथः सुमेधाः शोभनमत्तः स्वाध्यः स्वाध्ययनः सुकर्मा वरिवोवित्तरस्य अति-
शयेन पूर्वा लभमानस्य स्वादोः सप्त अदनीयस्य स्वादुभूतस्य वयसोन्नस्य एताः कर्मणिषष्ठ्यः
उक्तलक्षणं वयोन्नं सोमान्यं आपन्नसि भक्षयेम । यं यदन्नं विश्वेदेवाः सर्वेषीन्द्रादयः उतापिच

मर्त्यासोमर्त्या मनुष्या मधुब्रुवन्तः मनोहरमेतदिति शब्दामन्तोभिसञ्चरन्ति अग्निसंगच्छन्ते प्रा-
मुवन्ति तदन्नमभक्षोति ॥ १ ॥

अग्नीषोममणयनेन्तश्चेत्येषा । तथाचसूत्रितम्—अन्तश्चप्रागाददिविजंवासि श्वेनोनमो-
निसदनं धियाकृतमिति ।

सैषा द्वितीया—

अन्तश्चप्रागाददितिर्मवास्यवयाताहरसोदैव्यस्य ।

इन्द्रविन्द्रस्यसख्यं जुपाणः श्रौष्टीबधुरमनुं रायकृध्याः ॥ २ ॥

अन्तरिति । च । प्र । अगाः । अदितिः । भवासि । अबह्याता ।

हरसः । दैव्यस्य । इन्द्रो इति । इन्द्रस्य । सख्यम् । जुपाणः ।

श्रौष्टीऽइव । धुरम् । अनुं । राये । कृध्याः ॥ २ ॥

हे सोम त्वं अन्तश्च प्रागाः हृदयस्य यागागारस्य बान्धवगच्छसि गत्वाचादिभिः अदीनस्त्वं
दैव्यस्य हरसः क्रोधस्पावयाता पृथक्कर्ता भवसि भवसि । हरइति क्रोधनाम हे इन्द्रो सोम त्वं
इन्द्रस्य सख्यं जुपाणः सेवमानः श्रौष्टीभृष्टीनि क्षिपनाम तत्संबन्धी श्रौष्टी क्षिपगाम्यश्वो
धुरमिव रायेस्पाकं धनलाभाय अनुकृध्याः अनुगच्छसि । अथवाश्वेतथा धुरं वृत्ताभिमतदेशं
प्रापयति तद्वदस्मान्प्रापय अनुपूर्वोरुधिगंत्यर्थः ॥ २ ॥

अपामसोममिषादिके द्वे सोमपानोत्तरकाडीनास्याभिपश्येन हृदयागिमरंनेच क्रमेणवि-
नियुक्ते । तथाचसूत्रितम्—अपामसोमममृताअमूष श्वेनोभवहृदयापीतइन्दविति मुत्तहृदये अ-
भिष्टुरेति ।

अनमोमंघ्ये प्रथमा सूक्ते द्वितीया—

अपांमसोमंममृताअमूमागन्मज्योतिरविदामदेवान्
किंनूनमस्मान् रुणवदरातिः किमुधूर्तिरमृतमर्त्यस्य ॥ ३ ॥

अपांम । सोमंम् । अमृताः । अमूम । अगन्म । ज्योतिः । अविदाम
देवान् । किम् । नूनम् । अस्मान् । रुणवत् । अरातिः । किम् ।
ऊँ इति । धूर्तिः । अमृत । मर्त्यस्य ॥ ३ ॥

हे असृत अमरण सोम त्वाप्तपानं करवाम कुम्भः । तवः अष्टवाअभूम भवेम । यस्मा-
त्त्वममृतः अतस्तवपानाद्वयमप्यमृताः स्याम । पश्चात् ज्योतिः द्योतमानं स्वर्गमगन्म अविदाम
ज्ञावन्तो देवान्ययं । तथाभूतानस्मान्नमिदानीं अरातिः शत्रुः किं रुणवत् कुर्यात् किमु किं-
न्ना पर्यस्येदानीं मनुष्यभूतस्य मम धूर्तिर्हिंसकः किं रुणवत् कुर्यात् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

शंनोभवद्दुदआपीनइन्दोपितेर्वसोमसूनवेसुशेर्वः ।
सखेवसख्यंउरुशंसुधीरःप्रणआर्युर्जीवसेसोमतारीः ॥ ४ ॥

शम् । नः । भव । हुदे । आ । पीतः । इन्दो दर्ति । पिताइदं ।
सोम । सूनवे । सुशेर्वः । सखाइदं । सख्ये । उरुशंसु । धीरः ।
प्र । नः । आर्युः । जीयसे । सोम । तारीः ॥ ४ ॥

हे इन्दो सोम अस्माभिः पीतस्त्वं नोस्माकं हृदे हृदयाय शं सुखं आभव । सुखप्रदाने इ-
ष्टान्मद्वयम्—पितेव सूनवे स्वात्मजाय यथा सुखाय भवति । यथा वा सखाऽहिताग्निवत्यर्थं
हिते स्थापयिता सखायं स्वसख्ये यथा सुशेवः शु सुखेऽभवति शेषमिति सुखनाम तद्वत्त्वमपि
भव । किञ्च हे उरुशंस बहुभिर्बहुधावा शंसनीय बहुकीर्तिं सोम धीरो धीमांस्त्वं नोस्माकं
जीवतो जीवनाय आयुरामुष्यं प्रवारीः प्रवर्धय ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

इमेमापीतायशंसउरुप्यवोरयुंनगावःसमंनारुपर्वमु ।
तेमारक्षन्तुविस्ससंअरित्राद्रुतमास्वामांयवयन्त्विन्दवः ॥ ५ ॥ ११ ॥

इमे । मा । पीताः । यशसः । उरुप्यवः । रथम् । न । गावः । सम ।
अनाह । पर्वधु । ते । मा । रक्षन्तु । विस्ससः । अरित्रात् । उन ।
मा । सामात् । यवयन्तु । इन्दवः ॥ ५ ॥ ११ ॥

इमे पीताः यशसो यशस्कृतः उरुण्यवोस्माकं रक्षाकामाः सोमाः मावो गोविकारभृता
वध्वः रथंन रथमिव ताः यथा रथं विलस्तं पर्वसु सप्तनाह सन्दधते वदन्मां पीताः सोमाः
पर्वसु संनहन्तु । किञ्च वे सोमाः मा मां विलसो विलस्ताच्चरिवाचरणादनुष्ठानादक्षन्तु सोमः
पीतश्चेत्कर्मेहविलस्तं भवति । उतापिच मा मां सामाद्याधेः सकाशादिन्दवः पीता यवयन्तु पृ-
थकुर्वन्तु ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

अथ पठ्ठी-

अग्निं नमामथितंसंदिदीपः प्रचक्षय कृणुहि वस्यसो नः ।

अथाहिते मदुआसोममन्ये रेवाँ इव प्रचरा पुष्टिमच्छ ॥ ६ ॥

अग्निम् । न । मा । मथितम् । सम् । दिदीपः । प्र । चक्षय । कृणुहि ।

वस्यसः । नः । अर्थ । हि । ते । मदे । आ । सोम । मन्ये ।

रेवान् इव । प्र । चर । पुष्टिम् । अच्छ ॥ ६ ॥

हे सोम पीतस्त्वं मा मां मथितमग्निं अग्निमिव सन्दिदीपः सन्दीपय प्रचक्षय च कृपः
सन्धुक्षणेन नोस्मान् वस्यसो निशयेन वस्तुमतः कृणुहि कुरु । अथाधुना हि खलु ते त्वां हे सो-
म मदे मदाय मन्ये स्वीमि । तथा सति रेवानिव धनवान् । इह इवेति संप्रत्यर्थे । पुष्टिमत्स्यो-
पमच्छ प्रचराभिगच्छ ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

इषिरेण ते मनसा सुतस्यं मक्षीमहि पित्र्यस्येव रायः ।

सोमं सज्जन् प्रणार्यैः पिता रीरहानीषसूयैवात्तराणि ॥ ७ ॥

इषिरेण । ते । मनसा । सुतस्यं । मक्षीमहि । पित्र्यस्य इव ।

रायः । सोमं । सज्जन् । प्र । नुः । आर्यैः । तारीः ।

अहानि इव । सूर्यः । वात्तराणि ॥ ७ ॥

इषिरेण इच्छावता मनसा सुतस्य सुतमभिषुवं ते त्वां भक्षीमहि पित्र्यस्य पितृसंबन्धिनो
रायो धनस्येव धनमिव पित्र्यं धनं यथैषणेन मनसोपभुञ्जते तद्वत् भक्षीमहि । हे सोमराजन्
स्वामिन् नोस्माकमायूंषि प्रतारीः प्रवर्धय वासराणि जगद्वासकानि अहानि सूर्यं देव । अथै
षणेन वैषणेन वार्षणेन वेत्यादिनिर्दकं ज्ञावन्त्यं ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

सोमराजन्मृळयानः स्वस्ति तव स्मसि व्रत्या ३ स्तस्य विद्धि ।
अलर्तिं दक्षं उत मन्थुर्द्वन्द्वो मानो अर्यो अनुकामं परादाः ॥ ८ ॥
सोम । राजन् । मृळय । नः । स्वस्ति । तव । स्मसि । व्रत्याः ।
तस्य । विद्धि । अलर्तिं । दक्षः । उत । मन्थुः । द्वन्द्वो इति । मा ।
नः । अर्यः । अनुकामम् । परा । दाः ॥ ८ ॥

हे सोमराजन्मृळयानः स्वस्त्वविनाशाय मृळय सुखयच व्रत्याः षतिनो वयं तव स्मसि
स्वभूताः ॥ तस्य तं स्वकीयं तव विद्धि जानीहि । अथवा तव त्वमित्यर्थः त्वं जानीहि । किञ्च
हे द्वन्द्वो दक्षः मन्थुर्द्वन्द्वोऽप्युत्तरति गच्छति । उतापिच मन्थुः क्रोधः कुक्षोवासीति तादृशस्यो-
पायविधस्यायैः शरेः अनुकामं यथाकामं नोस्मान्मापरादाः परादेहि ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

त्वं हि नस्तन्वः सोम गोपा गात्रे गात्रे निपसत्था नृचक्षाः ।
यत्ते वृषं प्रमिनामं व्रतानि स नो मृळ सुपत्वा देव वस्यः ॥ ९ ॥
त्वम् । हि । नः । तन्वः । सोम । गोपाः । गात्रेऽङ्गात्रे । निपसत्तय ।
नृचक्षाः । यत् । ते । वृषम् । प्रमिनाम । व्रतानि । सः ।
नः । मृळ । सुपत्वा । देव । वस्यः ॥ ९ ॥

हे सोम देव त्वं नोस्माकं तन्वस्त्वनोरंभस्य गोपाहि रजितवाक्शत्रुः अग्रे गात्रे गात्रे सर्वेष्वङ्गे-
षु नृचक्षाः नृगां कर्मनेत्रां दृष्ट्वा त्वं निपसत्तय निधीदसि । यद्यपि ते तव व्रतानि कर्माणि ययं
प्रमिनाम हिंस्यः तथापि हे देव तन्वं वस्यः श्रेष्ठान्नोस्मान्मुपत्ता शोभनगुणास्तन् मृळ सुपत्तय ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

ऋदूदेरेण सख्यांसचेययोमानरिष्येद्धर्यश्वपीतः ।
अयंयःसोमोन्यधाच्यस्मेतस्माइन्द्रप्रतिमिम्यायुः ॥ १० ॥ १२ ॥

ऋदूदेरेण । सख्या । सचेय । यः । मा । न । रिष्येत् । हरिः अश्व ।
पीतः । अयम् । यः । सोमः । नि । अधायि । अस्मे दति । तस्मै ।
इन्द्रम् । प्रतिम् । एमि । आयुः ॥ १० ॥ १२ ॥

अहंपगाधो ऋदूदेरेण उदरापाधकेन सोमेन सख्या सचेय संगच्छेय संगतोभवामि ।
ऋदूदरः सोमोऽदूदर इति यास्कः । यः सोमः पीतः स मा मां न रिष्येत् न हिंस्येत् । हे हर्षश्चेन्द्र ।
सौम्ये सक्त इन्द्रस्य कीर्तनं सोमस्येन्द्रस्याधिकत्वान्न विरुद्धम् । सोमं सोमोस्मेस्मास्तु न्यधापि
निहितोभूत्तरमे सोमाय प्रतिमायुर्जठरे चिरकालवस्थानं इन्द्रमेभि याचे ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे द्वादशोऽवर्गः ॥ १२ ॥

अथैकादशी-

अपत्याअस्थुरानिराअमीवानिरत्रसन्तमिपीचीरमैपुः ।
आसोमोअस्मोअरुहृदिहायाअगन्मयत्रप्रतिरन्तआयुः ॥ ११ ॥

अप । त्याः । अस्थुः । अनिराः । अमीवाः । निः । अत्रसन् ।
मिपीचीः । अमैपुः । आ । सोमः । अस्मान् । अरुहृत् । विद्वांयाः ।
अगन्म । यत्र । प्रतिरन्ते । आयुः ॥ ११ ॥

त्यास्ता अनिराः मेरमितुमशक्त्याः अमीवाः बलवत्यः पीडाः अपास्थुः अपगच्छन्तु
यास्तमिपीचीर्बलवत्सोस्मान् निः नितरामवसन् प्रापुवन् कंपयन्ति तथा अभ्रेपुः । अपगमे कार-
णमाह-यस्मात्सोमोविहायामहान् सन् अस्माना अरुहृत् आगमय प्राप्तवान् अतोपास्थुरिति प्रा-
यः । यत्र यस्मिन् सोमे पीते आयुरायुष्यं प्रतिरन्ते वर्धयन्ति मनुष्यास्तं सोममगन्तेति ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

घो॒न॒इ॒न्दुः॒पि॒तरो॒हृ॒त्सु॒पी॒तो॒म॒र्त्यो॒म॒र्त्या॒आ॒वि॒वेश॑ ।

तस्मै॒सोमा॑य॒ह॒विषा॑विधेम॒मृ॒ळी॒के॒अ॒स्य॒सु॒म॒तौ॒स्या॑म ॥ १२ ॥

यः । नः । इ॒न्दुः । पि॒त॒रः । हृ॒त्सु॒ । पी॒तः । अ॒म॒र्त्यः । म॒र्त्यान् ।

आ॒वि॒वेश॑ । तस्मै॑ । सोमा॑य । ह॒विषा॑ । वि॒धेम॒ । मृ॒ळी॒के॒ ।

अ॒स्य॒ । सु॒म॒तौ॑ । स्या॑म ॥ १२ ॥

हे पितरो घ॒न्दुः हा॒सु॒पी॒तः स॒म॒ अ॒म॒र्त्यो॒श्च॒ वि॒र॒हितः॑ स॒न्ना॒वि॒वेश॑ म॒र्त्या॒न्मो॒स्मान् तस्मै॑ सोमा॑य
ह॒विषा॑विधेम॒ परि॒चरे॑म । अ॒स्य॒ सोम॑स्य मृ॒ळी॒के॒ सु॒खे सु॒गवौ॑ चा॒नु॒म॒ह॒बु॒द्धौ॒च॒ स्या॑म भवे॑म ॥ १२ ॥

महा॒पि॒तृ॒भ्यो॒ सोमा॑य॒पि॒तृ॒भ्यो॒पु॒रो॒डा॒श॒मि॒त्य॒च॒ त्वं॒ सोम॑मि॒ति॒या॒ज्या॒ स॒न्नि॒त॒श्च॒-त्वं॒ सोम॑पि॒तृ॒-
भिः॒सं॒वि॒दानो॑ ब॒र्हि॒ष॒दः॒पि॒त॒र॒ऊ॒त्य॒वा॒गि॒ति॒ । तृ॒ती॒य॒स॒व॒ने॒ सोम्य॑स्प॒च॒रो॒रपी॑यमे॒व॒या॒ज्या॒ । त्वं॒ सोम॑-
पि॒तृ॒भिः॒ सं॒वि॒दान॑इ॒ति॒सोम्य॑स्येति॒हि॒स॒न्नि॒त॒श्च॒ ।

सैषा त्रयोदशी-

त्वं॒ सोम॑पि॒तृ॒भिः॒सं॒वि॒दानो॑नु॒द्या॒वा॒पृ॒थि॒वी॒आ॒त॑तं॒थ॒ ।

तस्मै॒त॒इ॒न्दो॒ह॒विषा॑विधेम॒व॒यं॒स्या॑म॒प॒त॑योर॒यी॒णाम् ॥ १३ ॥

त्वम् । सो॒म॒ । पि॒तृ॒भिः॒ । स॒म॒वि॒दानः॒ । अनु॑ ।

या॒वा॒पृ॒थि॒वी॒ इ॒ति॒ । आ॒ । त॒त॒न्थ॒ । तस्मै॑ । ते॒ । इ॒न्दो॒ इ॒ति॒ ।

ह॒विषा॑ । वि॒धेम॒ । व॒यम् । स्या॑म । प॒त॑यः । र॒यी॒णाम् ॥ १३ ॥

हे सोम त्वं पि॒तृ॒भिः सह॑ संवि॒दानः॑ संगच्छ॒मानो॑ या॒वा॒पृ॒थि॒वी॒ या॒वा॒पृ॒थि॒व्यो॒ अ॒न्या॒त॒त॒-
न्थ॒ क्रमे॑ण वि॒स्तार॑यसि । हे इ॒न्दो॒ सोम॑ तस्मै॒ ते॒ बु॒धं॒ ह॒विषा॑ विधेम॒ परि॒चरे॑म वयं॒ रयी॑णां
ध॒नानां॑ प॒त॑यः स्या॑म भवे॑म ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

आ॒ता॒रो॒दे॒वा॒अ॒धि॒वो॒च॒तानो॑मा॒नो॒नि॒द्रा॒र्ह॒श॒त॒मो॒त॒ज॒त्पिः॑ ।

व॒यं॒ सोम॑स्य॒वि॒श्व॒ह॒मि॒या॒सः॒सु॒वी॒रा॒सो॒वि॒द्य॒मा॒व॒दे॑म ॥ १४ ॥

ज्ञातारः । देवाः । अधि । बोचत । नः । मा । नः । निद्वद्रा ।
ईशत । मा । उत । जल्पिः । वयम् । सोमस्य । विश्वह ।
प्रियासः । सुद्वीरासः । विद्वथम् । आ । वदेम ॥ १४ ॥

हे ज्ञातारो रक्षितारो हे देवाः नोस्मान्विबोचत अधिवचनं कुरुत । किञ्च नोस्मान्निद्रा
स्वप्नाः मेशत ईश्वरामाभूवन् वाचितुम् । उतापिच जल्पिः निन्दकोस्मान्मानिन्दतु । वयं सोम-
स्य प्रियासः प्रियाः स्याम । विश्वह सर्वेष्वहःसु सर्वदेवार्थः सुवीरासः शोभनपुत्राः सन्तो-
विद्वथं स्तोत्रमायदेम आभिमुख्येन वदेम । अथवा सुपुत्राविद्वथं गृह्णामवदेम । आवदन् पुत्रसौ-
वाणां धनेनोपच्छन्दनम् ॥ १४ ॥

त्वंःसोमविश्वतइति सौम्येपशौ हविषोनुवाक्या । सवितश्च-त्वंःसोमविश्वतोवयोधा-
मावेधामानिदिविमावृथिव्यामिति ।

सैषा पञ्चदशी-

त्वंःसोमविश्वतोवयोधास्त्वंस्वविदाविशानृचक्षाः ।
त्वंइन्द्रऊतिभिःसजोपाःपाहिपश्चातादुतवापुरस्तात् ॥ १५ ॥ १३ ॥

त्वम् । नः । सोम् । विश्वतः । वयःऽधाः । त्वम् । स्वःऽवित् ।
आ । विश् । नृचक्षाः । त्वम् । नः । इन्द्रो इति । ऊतिभिः ।
सजोपाः । पाहि । पश्चातात् । उत । वा । पुरस्तात् ॥ १५ ॥ १३ ॥

हे सोम त्वं नोस्माकं विश्वतः सर्वाभ्योदिगभ्यो वयोधा अमृदाता तथा त्वं स्वविद्व
स्वर्गलभकः नृचक्षाः सर्वमनुप्यदृष्टा त्वं आविग । हे इन्द्रो त्वं सजोपाः सहपीयमाणः सत् ऊ-
तिभिः सह अथवातयोगन्वारोपरुनः वैः सहितः सन्त्यातात् पश्चात् उतवा पुरस्ताच्च पा-
हि ॥ १५ ॥

॥ इति पठस्य चतुर्थे त्रयोदशोवर्गः ॥ १३ ॥

॥ इत्यष्टमे मंडले पटोनुवाकः ॥ ६ ॥

सप्तमेनुवाके दशसूक्तानि तत्राग्नयायाहीति विंशत्युचं प्रथमं सूक्तं प्रगाथपुत्रस्य भर्गस्यार्प
आग्नेयं प्रथमातृतीयायमुजोवृहत्स्यः द्वितीयाचतुर्थ्यादि युजः सतोवृहत्स्यः । तथाचानुक्तान्तम्—
अग्नया विंशतिर्भर्गः पागाथआग्नेयं पागाथेति । प्रावरनुवाके आग्नेयेऋतौ वाहतेछन्दसि
आश्विनशस्त्रेचेदं सूक्तम् । तथाचसूत्रितम्—अयमग्निरग्नयायाहीति ।

तत्र प्रथमः—

अग्न॒आया॑य॒ग्निभि॑र्हो॒तारं॑त्वा॒वृणी॑महे ।

आ॒त्वा॒म॒न॒क्तु॒प्रय॑ता॒ह॒विष्म॑ती॒यजि॑ष्ठ॒वर्हि॑रा॒सदे॑ ॥ १ ॥

अग्ने । आ । याहि । अग्निर्होतिः । होतारम् । त्वा ।

वृणीमहे । आ । त्वाम् । अन॒क्तु । प्रय॑ता । ह॒विष्म॑ती ।

यजि॑ष्ठम् । वर्हिः । आ॒सदे॑ ॥ १ ॥

हे अग्ने अग्निभिर्ब्रह्मैः सहायासागच्छ । तदर्थं होतारं देवानामाह्वतारं त्वा त्वां वृणीम-
हे त्वां आगतं प्रयताध्वयुहंस्ताभ्यां नियता हविष्मती वृत्तवती यजिष्ठं त्वां वर्हिः बर्हिष्यासदे
आसद्य आसर्वतोऽनक्तु ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अ॒च्छा॒हित्वा॑म॒हसः॑सू॒नोअ॒द्भिरः॑सु॒च॒श्चर॑न्त्य॒ध्वरे॑ ।

ऊ॒र्जो॒नपा॑तंघृ॒तकेश॑मी॒महे॒ग्नि॒यज्ञे॑पु॒पूर्य॑म् ॥ २ ॥

अच्छ । हि । त्वा । सहसः । सूनो इति । अद्भिरः । सुचः ।

चरन्ति । अध्वरे । ऊर्जः । नपातम् । घृतकेशम् ।

ईमहे । अग्निम् । यज्ञेपु । पूर्यम् ॥ २ ॥

हे सहसःसूतो बलस्यपुत्र बलेन मध्यमानत्वात् हे अंगिरः अंगिरसांमध्ये एक अथवांग-
तिर्गविकर्मा सर्वत्र संगतस्त्वा त्वां अध्वरे यागे अच्छाभिप्राप्तं सुचश्चरन्ति गच्छन्ति अत ऊ-
र्जोऽस्य नपातं न पातपितारं रसकं बलस्य नष्टारं वा घृतकेशं पदीपकेशस्थानीपग्याटे पूर्य
पुरावनं पूरकं वाग्निं यज्ञेषु अस्मदीयेषु ईमहे स्तौमि ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अग्रैकविर्वेधाँअसिहोतापावकयक्ष्यः ।

मन्द्रोयजिष्ठोअध्वरेष्वीड्योविप्रेभिःशुक्रमन्मंसिः ॥ ३ ॥

अग्रै । क्विः । वेधाः । असि । होता । पावक । यक्ष्यः । मन्द्रः ।

यजिष्ठः । अध्वरेषु । ईड्यः । विप्रेभिः । शुक्र । मन्मंसिः ॥ ३ ॥

हे अग्रै कविर्वेधावी त्वं वेधाः विधातासि फलानां । हे पावक होता देवानामाह्वता
* होमनिष्पादकोदा यक्ष्योयष्ट्योसि । हे शुक्र दीप्त मन्द्रो मोदनीयोयजिष्ठो यष्टुमस्तुवं अध्वरेषु
यष्टेषु विप्रेभिर्वेधाविभिर्कृत्विग्भिर्मन्मंसिर्मननीयेः स्वैरेरीड्यः स्तुत्योसि ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अद्रोचमाषहोश्लोयविष्टयदेवाँअजसवीतये ।

अभिप्रयाँसिसुधितावंसोगहिमन्दस्त्रधीतिभिर्हितः ॥ ४ ॥

अद्रोचम् । आ । बृह । उशतः । यविष्टय । देवान् ।

अजस्र । वीतये । अभि । प्रयाँसि । सुधिता । आ ।

वसो । इति । गृहि । मन्दस्त्र । धीतिभिः । हितः ॥ ४ ॥

अद्रोचमद्रोघारं मां प्रति हे यविष्टय युवतम अजस्र नित्य आवहानम् । कान् उशतोस्मदं
कामयमानाद्देवान् । किमर्थं वीतये इतिभक्षणाय । हे वसो वासकाग्रे सुखिता सुनिहितानि प्र-
याँस्यन्तानि अभिगृहि अभिगच्छ । आगत्यच धीतिभिः स्तुविभिर्निहितो निहितःसन्मन्दम् ।
यद्वा धीतिभिः मन्दस्त्रेति संन्यः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

त्वमित्सप्रयाँअस्यग्रेत्रातर्कृतस्कृविः ।

त्वाँनिप्रांसःसमिधानदीदिव्आविवासन्तिवेधसः ॥ ५ ॥ १४ ॥

त्वम् । इत् । सप्रथाः । असि । अग्रै । त्रातः ।

कृतः । क्विः । त्वाम् । विप्रांसः । समुडधान । दीदिव् ।

आ । विवासन्ति । वेधसः ॥ ५ ॥ १४ ॥

हे अग्ने ज्ञातः रक्षक ऋतः सत्यमृतः कविः क्रान्तपन्नस्त्वमित्त्वमेव सपथाः सर्वतः पृथु-
रसि भवसि । हे समिधान समिध्यमान हे दीदिवः दीधत्वां विपासो विपाः मेधाविनो वेधसो
विधातारः स्तोतारो विधासन्ति परिचरन्ति ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

अथ पष्ठी—

शोचाशोचिष्ठदीदिविशेमयोरास्वस्तोत्रेमहोअसि ।

देवानांशर्मन्ममसन्तुसूर्यःशत्रूपाहःस्वग्रयः ॥ ६ ॥

शोर्च । शोचिष्ठ । दीदिवि । विशे । मयः । रास्व ।

स्तोत्रे । महान् । असि । देवानांम् । शर्मन् । मर्म । सन्तु ।

सूर्यः । शत्रुऽसहः । सुऽअग्रयः ॥ ६ ॥

हे शोचिष्ठ अतिशयेन शोचयितरग्रे शोच दीप्यस्व । दीदिवि दीपयास्मान् । विशे मजायै
स्तोत्रे मयः सुखं रास्व देहि । त्वं महानसि त्वं देवानां संवन्धिनि शर्मन् शर्मणि सुखे मम सूर्यः
स्तोतारो मेधाविनोस्माकं पुत्रादयोवा सन्तु भवन्तु । शत्रूपाहः शत्रूणामभिभविदारः स्वग्रयः
शोभनाग्रयश्च सन्तु ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

यथाचिद्वृद्धमत्समग्रेसंजूर्वसि क्षमि ।

एवादहमित्रमहोयोअस्मधुर्दुर्मन्माकश्चवेनति ॥ ७ ॥

यथा । चित् । वृद्धम् । अत्सम् । अग्रे । समऽजूर्वसि ।

क्षमि । एव । दह । मित्रमहः । यः । अस्मधुक् ।

दुऽमन्मा । कः । च । वेनति ॥ ७ ॥

हे अग्ने क्षमि क्षमायां वर्तमानं वृद्धमतसम् शुष्कं काष्ठं यथाचित्त्वेन पकारेणैव संजूर्-
वसि जूर्वति हि साकर्मा सम्यग्दहसीत्यर्थः एव एवं दह । हे मित्रमहः मित्राणामस्माकं पूजक तेजो-
वा । कं यो अस्मधुक् अस्माकं द्रोष्ठा कथं कश्चिदुर्मन्मा दुर्मतिर्वेनति कामयवेस्मान् द्रोष्टुं
तं दहेति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

मानोमर्ताय रिपवैरक्षस्विनेमाघशंसायरीरधः ।

अस्त्रेधद्विस्तराणिभिर्यविष्ठयशिवेभिः पाहिपायुभिः ॥ ८ ॥

मा । नुः । मर्ताय । रिपवै । रक्षस्विने । मा । अघशंसाय ।

रीरधः । अस्त्रेधद्विः । त्रिः । यविष्ठय ।

शिवेभिः । पाहि । पायुभिः ॥ ८ ॥

नोस्मान् मर्ताय मनुष्याय रिपवे शत्रवे हिंसिते रक्षस्विने बलवते मारीरधो वशमानय
तथाघशंसाय पापशंसाय मारोरधः । हे यविष्ठय युववम अस्त्रेधद्विः अहिंसकैस्तराणिभिस्तार-
कैः शिवेभिः सुखकरैः पायुभिः पालनैः नोस्मान्माहि रक्ष ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

पाहिनोअग्नएकयापासुतद्वितीयया ।

पाहिगीर्भिस्त्रिस्तुष्टिर्जायतेपाहिचतसृभिर्वसो ॥ ९ ॥

पाहि । नुः । अग्ने । एकया । पाहि । उत । द्वितीयया ।

पाहि । गीः । त्रिः । त्रिस्तुष्टिः । उजाय । पते । पाहि ।

चतसृभिः । वसो । इति ॥ ९ ॥

हे अग्ने नोस्मानेकया ऋचा गिरा पाहि रक्ष । उतापिच द्वितीयया ऋचा पाहि पालय
पाहि त्रिस्तुष्टिर्गीर्भिस्तुष्टिर्जायते पालनां वा पते स्वामिन् । तथा पाहि चतसृभिः गीर्भिः हे वसो-
वासकामे ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

पाहिविश्वस्मादक्षसोअराव्यःप्रस्म्वार्जेपुनोव ।

त्वामिद्विनेदिष्टदेवर्तातयआर्पिनसामहेष्टधे ॥ १० ॥ १५ ॥

पाहि । विश्वस्मात् । रक्षसः । अरावणः । प्र । स्म ।

वाजेपु । नः । अ॒व । त्वाम् । इत् । हि । नेदिष्ठम् ।

देवतातये । आ॒पिम् । नक्षामहे । वृ॒धे ॥ १० ॥ १५ ॥

हे अग्ने विश्वस्मात्सर्वस्माद्रक्षसः अराव्योदातुः सकाशात्पाहि रक्षास्मान् वाजेपु संग्रामेषु नोस्मान्पाव प्रकर्षेण रक्ष । स्मेति पूरणः । द्वियस्मान्नेदिष्ठमासन्नं आपि वन्धुभूतं त्वामिदं त्वामिव देवतातये यज्ञाय यज्ञसिध्यर्थं वृधे वर्धनाय नक्षामहे व्याप्नुयः । नक्षतिव्याप्तिकर्म ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे पञ्चदशोवर्गः ॥ १५ ॥

अथैकादशी-

आनोअग्नेवयोवृधैरयिपावकशंस्यम् ।

रास्त्राचनउपमातेपुरुस्पृहंसुनीतीस्वयशस्तरम् ॥ ११ ॥

आ । नः । अ॒ग्ने । व॒यः । वृ॒धम् । र॒यिम् । पा॒व॒क॒ । शंस्यम् । रास्त्रं ।

च । नः । उ॒प॒मा॒ते । पु॒रु॒स्पृ॒हम् । सु॒नी॒ती । स्वय॑शःस्तरम् ॥ ११ ॥

हे अग्ने पावक शोधक वयोवृधमनस्य वर्धकं शंस्यं शंसनीयं रयिं धनं नोस्मभ्यमाहरे-
तिशेषः । आहस्य च हे उपमाते उपास्मत्समीपे माति नो धनमित्युपपातिः । हे वादृशास्ते नोस्मभ्यं
सुनीती सुनीत्या शोभननमनेन पुरुस्पृहं बहुभिः स्पृहणीयं स्वयशस्तरं अत्यन्तं स्वभूतकी-
र्तिधनं रास्त्रं च देहि ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

येनवंसामपृतनासुशर्धतस्तरन्तोअर्यआदिशः ।

सत्वंनोवर्धप्रयसाशचीवसोचिन्वाधियोवसुचिदः ॥ १२ ॥

येन । वंसाम् । पृतनासु । शर्धतः । तरन्तः । अर्यः ।

आ॒दि॒शः । सः । त्वम् । नः । व॒र्ध॒ । प्र॒य॒सा । श॒ची॒व॒सो

दति॑ शचीवसो । जिन्व । धियः । वसु॒वि॒दः ॥ १२ ॥

येन धनेन वृत्तनासु संग्रामेषु शर्षवः वेगं कुर्वतः अयोंरीन् शत्रून् आदिशः आदिष्टून् शस्त्रपक्षेभून् तरन्तो वंशाम हिंसाम तद्धनं देहि । हे शचीवसो प्रज्ञया वासयितः कर्मधनवा स मसिद्धस्त्वनोस्मान्वर्धं वर्धय प्रीणय प्रयसन्नेन । त्वं या वर्धास्मदीयेन प्रयसा । हविषावसु-
विदो वस्तूनां लंजकानि विषयः कर्माण्यस्मदीयानि जित्वा प्रीणय ॥ १२ ॥

अथ चतुर्दशी—

शिशानोवृषभोयथाग्निःशृङ्गेदर्विध्वत् ।

तिग्माअस्पर्हनवोनप्रतिष्ठपैसुजम्भःसहसोयद्भुः ॥ १३ ॥

शिशानः । वृषभः । यथा । अग्निः । शृङ्गे इति । दर्विध्वत् । तिग्माः ।

अस्य । हनवः । न । प्रतिष्ठपै । सुजम्भः । सहसः । यद्भुः ॥ १३ ॥

अयमग्निः शृङ्गे शिशानः तीक्ष्णोऽकुर्वन् वृषभोपया दर्विध्वत् कम्पयति शिरः एवं शृङ्ग-
स्थानीया ज्वालाः शिशानस्तोक्ष्णीकुर्वन् दर्विध्वत् कम्पयति शिरः । अस्याग्नेर्हनवोन हनव-
इव हनुस्थानीयान्ज्वालाः तिग्माः तीक्ष्णा नप्रतिष्ठपे प्रतिधर्षितुमशक्याः । योभिः सुजम्भः
सुर्दग्धः सहसोयद्भुः सहसस्पृशः अस्य हनवइत्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

नृहितेअग्नेवृषभप्रतिष्ठपैजम्भासोयद्वितिष्ठसे ।

सत्वंनोहोतःसुहुतंहविर्कंधिर्वंस्तानोवार्पापुरु ॥ १४ ॥

नृहि । ते । अग्ने । वृषभ । प्रतिष्ठपै । जम्भासः । यत् ।

विद्वितिष्ठसे । सः । त्वम् । नः । होतरिति । सुहुतम् ।

हविः । रुधि । वंस्त्वं । नः । वार्या । पुरु ॥ १४ ॥

हे वृषभ वर्यन् हे अग्ने ते वव जम्भासो जम्भा दन्तस्थानीयान्ज्वालाः नृहि प्रतिष्ठपे
प्रतिधर्षितुं न शक्याः यद्यस्माद्वितिष्ठसे विविधं गच्छसि प्रवर्धसइत्यर्थः । हे होतर्होमनिष्पादक
सत्वं हविरस्मादत्तं सुहुतं रुधि कुरु नोस्माभ्यं वार्या वरणीयानि पुरु बहूनि वंस्व देहि ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

शेषेवनेषुमात्रोःसंत्वामर्तासिद्धन्वते ।

अतन्द्रोहव्यावहसिहविष्कृतआदिदेवेषुराजसि ॥ १५ ॥ १६ ॥

शेषे । वनेषु । मात्रोः । सम् । त्वा । मर्तासिः । इन्द्रन्वते । अतन्द्रः ।

हव्या । बहसि । हविःश्रुतः । आत् । इत् । देवेषु । राजसि १५ ॥ १६ ॥

हे अग्ने वनेषु वर्तमानयोर्मात्रोररण्योः शेषे स्वमिपि वर्तसे । त्वा त्वां तथाभूतं मर्तासोम-
नुष्पाः अध्वर्यादयोमथनेनोत्पाद्य सन्निध्वते पश्चात्पवृद्धः त्वमवन्द्रोऽनलसः सन् हविष्कृतो-
पगमानस्य हव्या हवींषि बहसि देवान् प्रति । आदिदन्त्वरमेव देवेषु मध्ये राजसि दी-
प्यसे ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे षोडशोवर्गः ॥ १६ ॥

अथ षोडशी—

सप्तहोतारस्तमिदीळतेत्वाभ्रैस्त्यजमहंयम् ।

भिनत्स्याद्रितपसाविशोचिपाप्राभ्रैतिष्टृजनान् अति ॥ १६ ॥

सप्त । होतारः । तम् । इत् । ईळते । त्वा । अग्ने । सृष्ट्यजम् ।

अहंयम् । भिनत्ति । अद्रिम् । तपसा । वि । शोचिपा ।

प्र । अग्ने । तिष्ट । जनान् । अति ॥ १६ ॥

हे अग्ने तमिदं तमेव त्वा त्वां सप्तहोतारो सप्तहोत्रकाः ईळन्ते स्तुयन्ति । कोदशोऽंशं सृष्ट्यजं
स्तुयाम् अभिमतप्रदमित्यर्थः अहयमक्षीर्णं प्रवृद्धम् । किञ्च अद्रिं मेघं वपसा वापकेन शो-
चिपा तेजसा वपसा शोचिपा चेति वा योग्यं विभिनन्ति । हे अग्ने जनानरमानि अदीत्य
प्रमिदं प्रगच्छ हविरादाय देवान्प्रति अथवा अस्मद्विरोधिजनानतिक्रम्य प्रविष्ट ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

अग्निर्माग्निवोऽधिगुह्वेमवृक्तवाहिपः ।

अग्निहितप्रयसःशश्वतीष्वाहोतारंचर्पणानाम् ॥ १७ ॥

अग्निमऽअग्निम् । वः । अग्निऽगुम् । हुवेर्म । वृक्तऽवर्हिषः ।

अग्निम् । द्वितऽप्रयसः । शश्वतीपुं । आ । होतारम् ।

चर्यणीनाम् ॥ १७ ॥

अग्निमग्निं वीक्षा आदरार्था अग्निमेव हे यजमानाः वोयुष्मदर्थं हुवेष् आहुयाम । अथवा हे देवा वो युष्मदर्थमिति वा व्याख्येयं । कीदृशावयं वृक्तवर्हिषः त्रिजदभ्राः कीदृशमग्निं अग्निगु-
मधृतकर्माणं सर्वदा गृहेवर्तमानं अग्निं हितप्रयसः निहितहविष्कावयं आहुवेमेति शेषः । कीदृ-
शमग्निं शश्वतीषु चह्वीषु भूमिषु वर्तमानं होतारं होमनिष्पादकं । किमर्थं चर्यणीनां मनुष्याणा-
मर्थाय । अग्नौ द्योतेति वृष्टिस्ताभ्याम्युपकारसिद्धं प्राप्यर्थत्वं । अथवा मनुष्याणां यजमाना-
नां होतारं होमसाधकम् ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी-

केतेन शर्मन्तसचते सुपामण्यग्रे तुभ्यं चिकित्वना ।

इपण्यया नः पुरुषं पामाभर्वाजं नेदिष्ठमूतये ॥ १८ ॥

केतेन । शर्मन् । सचते । सुऽसामनि । अग्रे । तुभ्यम् ।

चिकित्वना । इपण्यया । नः । पुरुऽरूपम् । आ ।

अर् । वाजम् । नेदिष्ठम् । ऊतये ॥ १८ ॥

हे अग्रे तुभ्यं चिकित्वना चिकित्वा अनेन होत्रादिना सह यजमानः केतेन प्रहापकेन
स्तोत्रेण यजतइति शेषः । कुत्रेति सव्ये-सुपामणि शोभनरथन्तरादितामोपेते शर्मन् शर्मणि
सुखसाधने यते । अतः हे अग्रे इपण्यया इच्छया स्वीयया भोत्सम्यं पुरुषं नानात्वं नेदिष्ठं
अन्तिके सर्वदा वर्तमानं वाजयजं ऊतये रक्षायाम्राहर ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

अग्रे जरितं विंशतिस्तेपानो देवर्क्षसः ।

अग्नौ पिबान् गृहपतिर्महाँ अस्ति द्विस्त्रिंशोऽपुः ॥ १९ ॥

अग्ने । जरितः । विशपतिः । तेपानः । देव । रक्षसः ।

अप्रोपिष्वान् । गृह्णपतिः । महान् । असि ।

दिवः । पायुः । दुरोणपुत्र्युः ॥ १९ ॥

हे अग्ने देव जरितः स्तोतः स्तुत्येत्यर्थः विशपतिः प्रजानां पालकः रक्षसो रक्षसानां तेपानः सन्तापकोऽस्ति अप्रोपिष्वान्यजमानगृह्णमत्यजम् । तदेवाह—गृह्णपतिर्यजमानगृह्णस्यपालकश्च त्वं महानविशयेन पूज्योऽसि दिवो द्युलोकस्य पायुः पादा दुरोणपुत्र्यजमानगृह्णस्य मिश्रपिता सर्वदा वर्तमानइत्यर्थः तादृशस्त्वं महानसीत्यन्वयः ॥ १९ ॥

अथ विंशी—

मानोरक्ष आवेशी दाघृणी वसो मायातु र्यानुमावताम् ।

परो गव्यतिरामपक्षधमग्रे सेधरक्षस्त्विनः ॥ २० ॥ १७ ॥

मा । नः । रक्षः । आ । वेशीत् । आघृणिवसो इत्याघृणिष्वसो ।

मा । यातुः । यातुमावताम् । परः । गव्यति । अनिराम् । अपं ।

क्षुधम् । अग्ने । सेधं । रक्षस्त्विनः ॥ २० ॥ १७ ॥

हे आघृणीवसो दीपधनामे नोस्मान्नक्षोररक्षसादिः । रक्षोरस्त्रिव्ययस्मादितियास्त्रकः । मा आवेशीत् सर्वतो न प्रविशतु । तथा यातुमावतां यातुर्यातना पीडा तद्वतां यातुधानानां यातुः पीडामावेशीत् । हे अग्ने अनिरां इरानं अन्नाभावं दारिद्र्यं क्षुधं क्षपयितारं रक्षस्त्विनो वलवन्ति रक्षांसिच परो गव्यति क्रोशद्वयाद्देशात्परस्ताव एवदुपलक्षणं अत्यन्तं दूरदेशे अपसेध प-
रिहर अनिराक्षुत् वासानि रक्षांसिच नपीडयन्त्विति ॥ २० ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे सप्तदशोवर्गः ॥ १७ ॥

उभयंघृणवदित्यष्टादशर्चं द्वितीयं सूक्तं प्रागाथस्य भर्गस्यापि । अत्रानुक्रमणिका—उभयंघृण्वेति । पूर्वसूक्ते प्रागाथं कित्युक्त्वादिदमपि प्रागाथं । अत्रायुजोवृहत्यः युजः सतोवृहत्यः अनुक्त्वादिन्द्रोदेवता । महाव्रते निष्केवल्थे बार्हतृचाशीवावेतत्सूक्तं सप्तम्यष्टमीवर्जं तथैवप-
श्चमारण्यके सूत्रितं शौनकेन—उभयंघृणवच्चनइति सप्तर्षीचाष्टमी चोद्धरवीति । चातुर्विधिकेह-
नि निष्केवल्थे उभयमिति गृह्यसामप्रगाथः । तथाचसूत्रितम्—उभयंघृणवच्चनइति । चातु-

विंशिकेहनि माध्यन्दिनेसवनेच्छावाकस्यायमेव स्तोत्रियप्रगाथः । तथाचस्तत्रितं—उभयंशृणव-
च्चनआवृषस्वपुरुषसोइति । एवमन्यत्रापि यस्मिन्नहनि पृष्ठस्तोत्रे बृहत्सामक्रियते तस्मिन्नहनि
निष्कैवल्येयंप्रगाथः ।

तत्र प्रथमा—

उभयंशृणवच्चनइन्द्रोअर्वाग्दिवचः ।
सुत्राच्यामघवासोमंपीतयेधियाशर्विष्ठआर्गमत् ॥ १ ॥
उभयम् । शृणवत् । च । नः । इन्द्रः । अर्वाक् । इदम् । दिवचः ।
सुत्राच्या । मघद्वा । सोमंपीतये । धिया ।
शर्विष्ठः । आ । गमत् ॥ १ ॥

उभयं स्तोत्रात्मकं शस्त्रात्मकं चोभयविधं नोस्माकमिदं वचोर्वागस्मदभिमुखं इन्द्रः शृ-
णवत् शृणोतु श्रुत्वाच सुत्राच्या अस्माकं सहांचत्या धिया युक्तः सन् मघवा शर्विष्ठोविश्रायेत
बलवानागमदागच्छतु सोमपीतये सोमपानाय ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तंहिस्वराजंउपभंतमोजसेधिपणेनिष्ठतक्षतुः ।
उतोपमानांप्रथमोनिपीदसिसोमंकामंहितेमनः ॥ २ ॥
तम् । हि । स्वराजम् । उपभजम् । तम् । ओजसे । धिपणे इति ।
निःस्तुतक्षतुः । उत । उपमानाम् । प्रथमः । नि । सीदसि ।
सोमंकामम् । हि । ते । मनः ॥ २ ॥

तं हि तं स्वस्विन्दं स्वराजं स्वयमेवराजमानं धिपणे यावापृथिव्यौ वृषभं जगदुपकार-
कस्य गृष्णेर्वर्षकं निष्ठतक्षतुः संचस्करतुः । तं तमेवेन्द्रं ओजसे बलाय निष्ठतक्षतुः उत यस्मादेवं
तस्मादे इन्द्रोपमानां उपमानश्रूतानां अन्येषां देवानां मध्ये प्रथमो मुख्यः सन् निपीदसि वे-
द्यां सोमकामं हित्तु वे मनः ॥ २ ॥

पूर्वेकि अच्चावाक्यासे आवृषस्वेति प्रगाथोवैकल्पिको नुल्लः सूत्रमुक्तम् ।

सैषा तृतीया—

आद्यं पस्व पुरुवसो सुतस्येन्द्रान्धसः ।

विद्महि त्वा हरिः पृतसुसां हिमद्यं चिद्दधृष्वणिम् ॥ ३ ॥

आ । दृ॒प॒स्व । प॒रु॒व॒सो इति पुरु॒व॒सो । सु॒त॒स्य॑ । इन्द्र । अ॒न्ध॒सः ।

वि॒द्म॒ । हि॒ । त्वा॒ । ह॒रि॒ः । पृ॒त॒सु॒ । स॒स॒हिम् ।

अ॒धृ॒ष्टम् । चि॒त् । द॒धृ॒ष्व॒णिम् ॥ ३ ॥

हे पुरुवसो बहुधमेन्द्र त्वमावृषस्व आसिञ्चस्व । किं सुवस्यान्धसः सुतमन्धः सोमं
जठरे । हे हरिषो हरिभ्यां तद्विन्द्र त्वा त्वां विद्महि जानीमः खलु । कीदृशं पृतसु संग्रामेषु
सासहि अभिभूवितारं शत्रूणां अधृष्टचित् कैरप्यधर्षणीयं दधृष्वणिमन्येषां धर्षकं ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अग्रामिस्त्यमघवन्तयेदसदिन्द्रक्रवायथावशः ।

सनेमवाजंतवशिप्रिन्वसामक्षुचिद्यन्तो अद्रिवः ॥ ४ ॥

अ॒ग्रामि॑स्त्य । म॒घ॒व॒न् । त॒था । इ॒त् । अ॒स॒त् । इन्द्र । क॒र॒त्वा ।

य॒था । व॒शः । स॒ने॒म॒ । वा॒ज॒न् । त॒व॒ । शि॒प्रि॒न् । अ॒व॒सा॒ ।

म॒क्षु॒ । चि॒त् । य॒न्तः॑ । अ॒द्रि॒वः॑ ॥ ४ ॥

हे अग्रामिस्त्य अर्हिसितस्त्य हे मघवन्दिन्द्र तथेदसत्तथैव भवति । हे इन्द्र कदा कर्मणा
महानेन यथा येन प्रकारेण वशः कामये । हे शिप्रिन् अवसा रक्षणेन निमिनेन वाजमर्ज
सनेम संभजेम वयं तव त्वदनुग्रहात् । कीदृशावयं मक्षु चित् शीघ्रमेव यन्तः शत्रून् चान्तोभि-
भवन्तः हे अद्रिवः अद्रिवजस्तद्विन्देति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

शग्धृष्वीपुशचीपतइन्द्रविश्वामिहूनिभिः ।

मग्नंहित्वापशसंबसुविदमनुशरचरामसि ॥ ५ ॥ १८ ॥

शुग्धि । ऊँ इति । सु । शचीऽपते । इन्द्रं । विश्वाभिः ।
ऊतिभिः । भगम् । न । हि । त्वा । यशसम् । वसुविदम् ।
अनु । शूर । चरामसि ॥ ५ ॥ १८ ॥

हे शचीपते इन्द्र शुग्धि देहि सु सुष्ठु अभिमत् विश्वाभिः सर्वाभिः ऊतिभिः रक्षकैः
मरुद्भिः सह । हे शूर भगनं भाग्यमिव यशसं यशस्विनं वसुविदं धनस्य लभकं त्वा त्वां अनु-
चरामसि अनुचरामः परिचरामेत्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थेष्टादशोऽवर्गः ॥ १८ ॥

अथ षष्ठी—

पौरोऽश्वस्य पुरुःकृद्गवामस्युत्तो देव हिरण्ययः ।
न किं हि दानं परिमर्धि पस्वे यद्यद्यामितदाभरं ॥ ६ ॥
पौरः । अश्वस्य । पुरुःकृत् । गवाम् । अस्ति । उत्तः । देव ।
हिरण्ययः । न किं । हि । दानम् । परिमर्धयत् । त्वे इति ।
यत् इत्यन्तम् । यामि । तत् । आ । ऋ ॥ ६ ॥

हे इन्द्र त्वं अश्वस्य पौरः पूरयिता भवसि । तथा गवां पुरुकृत् बहुकर्तासि । हे देव हिर-
ण्ययः हिरण्यमयशरीरस्त्वं उत्तः उत्तमदशोसि । हे इन्द्र त्वे त्वयि वर्तमानं दानमस्मद्विषयं देयं
धनं वा न किं हि परिमर्धयत् न कश्चिदपि हिनस्ति अतो यद्यपामि याचे तदाभराहरं मह्यम् ॥ ६ ॥

यद्यपिष्टोमे वृहत्ताम तदानीं निष्केवल्ये प्रगाथोनुरूपः । सूत्रिवश्च—त्वं सोहि चैरव इति म-
गाथापते भवन्तीति । महाम्नेने निष्केवल्ये उत्तरपक्षेऽप्यगाथः त्वयै पंचमारण्यके सूत्रितम्—त्वा-
मिद्धिहवामहे त्वं सोहि चैरव इति वृहत्तोत्रियागुरूपौ प्रगाथाविति ।

प्रगाथे प्रथमा सूक्ते षष्ठी—

त्वं सोहि चैरवे विदाभगं वसुं तये ।
उद्दाहृतमयवन्नाविष्टय उदिन्द्राश्वमिष्टये ॥ ७ ॥

त्वम् । हि । आ । इहि । चेरवे । विदाः । जगम् । वसुत्तये ।
 उत् । वरुपस्व । मघश्चन् । गोइदंष्टये । उत् ।
 इन्द्र । अश्वम्इष्टये ॥ ७ ॥

हे इन्द्र त्वं हि त्वं सवतु चेरवे सामर्थ्यादावेति गम्यते अवपृष्टागच्छ आगत्य चास्मभ्यं
 भगं भजनोपं धनं विदाः सप्तस्व दत्त्व । किमर्थं वसुत्तये अस्माकं वसुदानाय हे मघवन् ग-
 विष्टये गाइच्छते मघं उद्वृषस्वोत्तिञ्चस्व गामितिशेषः । तथा हे इन्द्राश्वमित्येवैषणवते मघं
 अश्वानुद्वृषस्वोत्तिञ्चस्व देहि ॥ ७ ॥

अथ प्रगाथे द्वितीया सूक्तेष्टमी—

त्वं पुरु स्रहस्राणि शतानि च यूथा दानाय मंहसे ।
 आपुरन्दरं चक्रम विप्रं वचस इन्द्रं गायन्तोर्वसे ॥ ८ ॥

त्वम् । पुरु । स्रहस्राणि । शतानि । च । यूथा । दानाय । मंहसे ।
 आ । पुरम्इदरम् । चक्रम । विप्रंश्च वचसः ।
 इन्द्रम् । गायन्तः । अर्वसे ॥ ८ ॥

हे इन्द्र त्वं पुरु पुरुणि बहूनि स्रहस्राणि शतानि च यूथा गवादिपूथानि दानाय यज-
 मानविपमाय मंहसे अनुमन्यते । यद्य दानाय दाधे यजमानाय मंहरो प्रयच्छति मंहतिर्दानक-
 मा । अथपरोक्षेण ब्रवीति—पुरन्दरं शत्रुपराणां दारयितारमिन्द्रं अर्वसे रक्षणाय प्रीतयेवा माय-
 न्तः स्तुवन्तो विप्रवचसः विविधप्रकृष्टवचनावयं आ आगन्तारमग्निमुखं वा चक्रम कुर्मः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

अविप्रो वापदविघृष्टिमे विन्द्रतेवचः ।
 सप्रममन्दत्वायाशतक्रतोभाचामन्यो अहंसन ॥ ९ ॥

अविप्रः । वा । यत् । अविधत् । विप्रः । वा । इन्द्र । ते । वचः ।

सः । प्र । ममन्दत् । त्वाद्या । शतक्रतो इति शतश्रुतो ।

प्राचामन्यो इति प्राचाहमन्यो । अहंसन ॥ ९॥

हे इन्द्र ते तव वचः स्तोत्रं यद्यः अविप्रोवा अमेधावी अस्तुतिकुशलोवा अविधत् कु-
यात् त्वां स्तौतीत्यर्थः सस्तोता त्वाया त्वयीच्छया साधनेन प्रममन्दत् प्रकर्षेण मोदते । हे श-
तक्रतो बहुकर्मम् हे प्राचामन्यो प्राचीनक्रोच अप्रतिहतक्रोचेत्यर्थः नदीन्द्रक्रोचं प्रतिहन्ति क-
थिद्व हे अहंसन संग्रामे अहमित्यात्मनोमहत्वं प्रकाशयन् यः शत्रुं संग्रजते सतथोक्तस्तादृशेन्द्र-

॥ ९ ॥

अथ दशमी-

उग्रवाहुर्ब्रह्मकृत्वा पुरन्दरो यदि मे शृणवद्भवम् ।

वसूषवो वसुपतिं शतक्रतुं स्तोमैस्त्रिं हवामहे ॥ १० ॥ ११ ॥

उग्रवाहुः । ब्रह्मकृत्वा । पुरन्दरः । यदि । मे । शृणवद् ।

हवम् । वसूषवः । वसुपतिम् । शतश्रुतम् ।

स्तोमैः । इन्द्रम् । हवामहे ॥ १० ॥ ११ ॥

उग्रवाहुः उदृणुञ्जो ब्रह्मकृत्वा बधकर्ता शत्रूणां पुरन्दरः पुराणां दारपितेन्द्रः यदि मे
हृषं शृणवद् शृणुयात् तर्हि वसूषवो वसुकामावयं वसुपतिं बहुधनस्वामिनं शतक्रतुं अश्रिमि-
तमत्तमिन्द्रं स्तोमैः स्तोत्रैः हवामहे आह्वयामः ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे एकोनविंशोऽवर्गः ॥ ११ ॥

अथेकादशी-

नपापासोमनामहे नारायासो न जल्हवः ।

यदिच्चिन्द्रं दर्पणं सचासुते सखायं कृण्वामहे ॥ ११ ॥

न । पापासः । मनामहे । न । नारायासः । न । जल्हवः ।

यत् । इत् । नु । इन्द्रम् । दर्पणम् । सचा । सुते ।

सखायम् । कृण्वामहे ॥ ११ ॥

ययमिन्द्रं पापासः पापाः अरुतपुण्याः ब्रह्मचर्यं वृत्तादिरहिताः न मनामहे न मन्यामहे
 तथा अरायासोऽराया व्यधनावा अहविष्काया न मनामहे न जल्हवः अज्वलनाः अनम्रयो-
 न मनामहे कृतव्रतनियगादिपुण्याः दानवन्तोऽसि संहितास्तेऽस्तुषड्वि ऋषिरात्मानमाह । यदिह
 यस्मादेव कारणात् नु इदानीं वृषणं वर्षकमिन्द्रं सुते सोमेभिषुवे सचा सहिवाः सत्वार्यं कृणवा-
 महै कुर्मः वस्मात्पापादिरहिताः मनामहे पापादिविशिष्टानामिन्द्रसाहाय्यकरणात्तंभावात् । अत्र
 नपापामन्यामह इत्यादिनिरुक्तम् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

उग्रंयुयुज्मपृतनासुसासहिमृणकातिमदाभ्यम् ।

वेदाभ्रमंचित्सर्नितास्थीलमोवाजिनंपमिदुनशत् ॥ १२ ॥

उग्रम् । युयुज्म । पृतनासु । ससहिम् । ऋणकातिम् ।

अदाभ्यम् । वेदं । भ्रमम् । चित् । सर्निता । स्थिर्लतमः ।

वाजिनम् । यम् । इत् । ऊँ इति । नशत् ॥ १२ ॥

उग्रमुदूर्णयलमिन्द्रं युयुज्म योजयामः । कीदृशमिन्द्रं पृतनासु संग्रामेषु सासर्हि शत्रू-
 णामभिभवितारं ऋणकारिं ऋणभूतस्तुतिं यस्यै स्तुतिर्ऋणवदवश्यंक्रियते तं तादृशं अथवा
 ऋणवदवश्यफलप्रदस्तुतिकं अदाभ्यं केनाप्यर्हिर्हस्यं । यद्वन्दो भ्रमंचित् बहुष्ववेषु भ्रमणशी-
 लमेव वाजिनं बलवन्तमश्वं रथीतमः रथस्वामी देवः वेद वेचि गृह्णाति तद्वत् सर्नितेन्द्रो वा-
 जिनं हविष्मन्तं यमिव यमेव जनं बहूनां यजमानानां मध्ये नशत् व्यासोऽपि तमिन्द्रमिति वे-
 दपमिति वा योज्यं । वर्षं युयुज्मेति पक्षे व्यत्ययेन बहुवचनम् ॥ १२ ॥

चातुर्विंशिकेहनि भाष्यमिन्द्रसबनेच्छावाकस्य यतइन्द्रेति वैकल्पिकस्तोत्रियस्तृचः । स-
 त्रिविधः । यतइन्द्रभयामहे यथागोरोज्ज्वलन्मिति । दुःस्वप्नदर्शनेप्येतदादिसूक्तशेषोजप्यः स-
 त्रितं च-यतइन्द्रभयामहइतिच सूक्तशेषम् ।

तृचे प्रथमा सूक्ते त्रयोदशी-

यतइन्द्रभयामहेततोऽनोअभयंरुधि ।

मध्वञ्छुग्धितवत्तञ्जुतिभिर्विद्विषोविमृषोऽजहि ॥ १३ ॥

यतः । इन्द्र । भयामहे । ततः । नः । अजयम् । रुधि ।
मघवन् । शग्धि । तव । तत् । नः । कृतिर्गतिः । वि ।
द्विपः । वि । मृधः । जहि ॥ १३ ॥

हे इन्द्र यतोऽहिसकात् भयामहे वयं ततोऽनोऽस्मान्ममभयंरुधि कुरु । हे मघवन् शग्धि
शाकोभवति नोऽस्मान्ममभयं कर्तुं तव तत्त्वविभीरुसङ्गैरक्षकैः पुरुषैः । किञ्च विजहि द्विपो-
स्मद्देष्टुं विजहि षष्ठोऽस्मादिस्तकान् ॥ १३ ॥

अथ एवे द्वितीया सूक्ते चतुर्दशी-

त्वंहिराभस्पतेराधंसोमहःक्षयस्यासि विधुतः ।
तंत्वावयमंभवन्निन्द्रगिर्वणःसुतावन्तोहवामहे ॥ १४ ॥

त्वम् । हि । गृधःपते । राधंसः । महः । क्षयस्य ।
असि । विधुतः । तम् । त्वा । वयम् । मृघवन् । इन्द्र ।
गिर्वणः । सुतश्चन्तः । हवामहे ॥ १४ ॥

हे राधस्पते धनत्वापिन् त्वंलु महो महतो राधसो धनस्य क्षयस्य च गृहस्य च
वर्धयिष्यसि त्वत्तु सामर्थ्यादेवं ताम्यवे । कस्य राधसोगृहस्य च वर्धयिष्यति । उच्यते-विधुतः
परिचरतो यजमानस्य । तं तादृशं त्वा त्वां वयं हे मघवन्निन्द्र गिर्वणो गोभिर्वननीय सुताव-
न्तोऽभिपुत्रतोमा हवामहे आह्वयाम ॥ १४ ॥

अथ एवे द्वितीया सूक्ते पञ्चदशी-

इन्द्रस्पलुतर्ह्यहार्पस्वानोवरेण्यः ।
सनोरक्षिपच्चरमंसमध्यमंसपञ्चात्मातुनपुः ॥ १५ ॥ २० ॥

इन्द्रः । स्पद् । उत । रुद्रह्वा । परःऽपाः । नः । वरेण्यः ।
स । नः । रक्षिपत् । चरमम् । सः । मध्यमम् । सः ।
पञ्चात् । पातु । नः । पुः ॥ १५ ॥ २० ॥

अयमिन्द्रः स्पृष्ट सर्वस्य ज्ञाता स्पशविज्ञानकर्मा ज्ञातारं वृत्रहा वृत्रहन्ता परस्पाः परस्य पालयिता नोस्माकं वरेण्यः वरणीयः सइन्द्रो नोस्माकं पुत्रमिति शेषः रक्षिपत् रक्षतु चरमं पुत्रं तथा सरक्षिपत् । समध्यमं पुत्रं रक्षिपत् स नोस्मान्पश्चात्प्राप्तु रक्षतु नः पुरः पुरस्ता दक्षतु ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे विशोवर्गः ॥ २० ॥

अथ षोडशी—

त्वं नः पश्चादधरादुत्तरात्पूरइन्द्रनिपाहिविश्वतः ।

आरे अस्मत्केणुहि दैव्यं भयमारे हेती रदेवीः ॥ १६ ॥

त्वम् । नः । पश्चात् । अधरात् । उत्तरात् । पुरः । इन्द्र ।

नि । पाहि । विश्वतः । आरे । अस्मत् । कणुहि ।

दैव्यम् । भयम् । आरे । हेतीः । अदेवीः ॥ १६ ॥

हे इन्द्र त्वं नोस्मान्पश्चात् पश्चाद्भागात् पुरः पूर्वेभागादधरादधोभागादेवदुपरिभागस्यो-
पलक्षणं उत्तरादुत्तरभागात् एतदक्षिणस्याप्युपलक्षणं कियदुना विश्वतः सर्वस्मात्पदेशानि पाहि ।
हे इन्द्र दैव्यं भयं अस्मदस्मत्त आरे दूरे कणुहि कुरु । तथा अदेवी राक्षसाणि हेवीः आयुधा-
नि आरे कणुहि ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

अद्याद्याश्वश्वइन्द्रत्रास्वपरेचनः ।

विश्वाचनोजरितृन्तस्त्यते अहा दिवानक्तं चरक्षिपः ॥ १७ ॥

अद्यऽअद्य । श्वऽश्वः । इन्द्र । त्रास्व । परे । च । नः ।

विश्वा । च । नः । जरितृन् । सत्तृप्त्यते । अहा ।

दिवान् । नक्तम् । च । रक्षिपः ॥ १७ ॥

हे इन्द्र नोस्मान् अद्याद्य यदधराब्दवाप्यमहरस्ति वन । सर्वत्र एषं । श्वश्वः त्रास्व रक्ष ।
तथा परे च परस्मिन्स्त्वृषीहेति च त्रास्व । हे सत्ये सर्वांषाञ्च विश्वा सर्वाण्यप्यहाहानि सर्वेष्व-
प्यहःसु नोस्मान् जरितृन् रक्षिपो रक्षसि । तथा दिवानक्तं च रक्षिपः रक्षति रक्षवा ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

प्रभद्वीशूरोमघर्वातुवीर्मघःसंमिश्लोवीर्यायकम् ।
उभातेवाहूवर्पणाशतक्रतोतिवावर्जमिमिक्षतुः ॥ १८ ॥ २१ ॥

प्रभद्वी । शूरः । मघर्वा । तुविर्मघः । समश्मिश्लः ।
वीर्याय । कम् । उभा । ते । बाहू इति । वर्पणा । शतक्रतो
इति शतक्रतो । नि । या । वर्जम् । मिमिक्षतुः ॥ १८ ॥ २१ ॥

अयं मघवेन्द्रः पञ्चगो प्रभजनशीलः शूरः तुवीर्मघः प्रभूतघनः संमिश्रः सम्पमिश्र-
यिता किमर्थं वीर्याय शूर्णां वीर्यकरणाय कमिविपूर्णः एवं महानुभावोभवति । अथ मत्प-
क्षवादः—हे इन्द्र ते उभा उभावपि बाहू वर्पणा वर्षको कामानां हे शतक्रतो बहुमत मा यौ
वज्रमायुधं निमिमिक्षतुः परिगृह्णीतः ॥ १८ ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे एकविंशोवर्गः ॥ २१ ॥

प्रोअस्माइति द्वादशर्चं तुवीर्यं सूर्यं काण्वस्य प्रगाथस्यार्थं पञ्चपदार्पकः सप्तम्याद्या-
स्तिस्रोबृहत्यः इन्द्रोदेवता । अमानुक्रमणिका—प्रोअस्मैद्वादश प्रगाथः षाड् सप्तम्याद्याश्च ति-
स्रोबृहत्यइति । विनियोगोलैंगिकः ।

तत्र प्रथमा—

प्रोअस्माउपस्तुतिभरतायज्जुजोपति ।
उक्थैरिन्द्रस्यमाहिंन्वर्धन्तिस्मोमिनोअद्वादन्द्रस्यरातयः ॥ १ ॥
प्रो इति । अस्मै । उपस्तुतिम् । भरत । यत् । जुजोपति । उक्थैः ।
इन्द्रस्य । माहिंनम् । वर्धः । वर्धन्ति । सोमिनः । अद्वाः ।
इन्द्रस्य । रातयः ॥ १ ॥

अस्माइन्द्रायोपस्तुतिउपेत्यक्रियमाणस्तुतिं प्रोभरत प्रकर्षेण संपादयत हे कर्त्तव्यः । य-
द्यदि अपमिन्द्रो जुजोपति सेवते तर्हि भरतेति । सोमिनः सोममियस्येन्द्रस्य स्वभूतं माहिंन् व-
हव वर्धन्तं सोमदक्षणं उक्थैः शस्त्रैः वर्धन्ति वर्धयन्ति अद्वाः स्तुत्यानि सत्स्विन्द्रस्य रातयो
दानानि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अयुजोअसमो नृभिरेकः कृष्टीर्यास्यः ।
 पूर्वीरतिप्रवाह्ये विश्वा जातान्यो जसा भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ २ ॥
 अयुजः । असमः । नृभिः । एकः । कृष्टीः । अयास्यः ।
 पूर्वीः । अति । प्र । वृद्धे । विश्वा । जातानि ।
 ओजसा । भद्राः । इन्द्रस्य । रातयः ॥ २ ॥

अयुजः असहायः असमः असदृशो नैर्नृभिर्देवैः एको मुख्यः अयास्यः उपहापयितुमशक्यः पूर्वीः कृष्टीः पूर्वतन्यः प्रजाः अतिप्रवृद्धे अति प्रवर्धते । किञ्च विश्वा सर्वाणि जातानि इदानी-
 मुत्पन्नानि ओजसा वृद्धेनातिप्रवाह्ये भद्रा इन्द्रस्य रातयः । अथवा यद्यपिरयुजो सहायोग्यै-
 रसदृशपक्षे सन् पूर्वीः प्रजाः जातानि सर्वाण्यप्यतिक्रम्य वर्धते । शिष्टं समानम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अहितेन चिदर्वता जीरदानुः सिपासति ।
 प्रवाच्यमिन्द्रतत्तर्ववीर्याणि करिष्यतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ३ ॥
 अहितेन । चित् । अर्वता । जीरदानुः । सिपासति ।
 प्रवाच्यम् । इन्द्र । तम् । तर्व । वीर्याणि ।
 करिष्यतः । भद्राः । इन्द्रस्य । रातयः ॥ ३ ॥

अर्थ जीरदानुः क्षिप्रप्रदान इन्द्रः अहितेनाभोजितेनापेरितेन चिदर्वतारणवताश्वेन सिपा-
 सति संभक्तुमिच्छति तत् तस्मादे इन्द्र वीर्याणि सामर्थ्यानि करिष्यतस्तव महत्त्वे प्रवाच्यं
 स्तुत्यमित्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आयाहि कृण्वामत इन्द्र ब्रह्माणि वर्धना ।
 येभिः शविष्ठचाकनो भद्रमिह श्रवस्यते भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ४ ॥

आ । याहि । कृण्वाम । ते । इन्द्र । ब्रह्माणि । वर्धना ।
येभिः । शविष्ठ । चाकनः । भद्रम् । इह । श्रवस्यते ।
भद्राः । इन्द्रस्य । रातर्यः ॥ ४ ॥

हे इन्द्र आयात्यागच्छ ते कृण्वाम किं ब्रह्माणि परिवृढानि स्तुतिरक्षणानि कर्माणि ।
कीदृशानि वर्धना उस्ताह्यर्चकानि । येभिर्भ्यः कर्मभिः हे शविष्ठातिशयेन बलवन्निन्द्र चाकनः
कामयसे । किं भद्रं कर्तुं । कस्मै श्रवस्यतेचमिच्छते स्तोत्रे ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

धूपतश्चिद्धूपन्मनःकृणोपीन्द्रयत्नम् ।
तीव्रैःसोमैःसपर्यतो नमोभिःप्रतिभूपतो मद्रा इन्द्रस्य रातर्यः ॥ ५ ॥
धूपतः । चित्र । धूपत् । मनः । कृणोपि । इन्द्र । यत् । त्वम् ।
तीव्रैः । सोमैः । सपर्यतः । नमः । इति । प्रतिभूपतः ।
भद्राः । इन्द्रस्य । रातर्यः ॥ ५ ॥

हे इन्द्र धूपतश्चिद्धूपदपि धूपव धृष्टं मनः कृणोपि अत्यन्तं धृष्टं करोषि । यद्यस्मात्त्वं तीव्रैः
मदजनकैः सोमैः सपर्यतः पूजयतो नमोभिर्नमस्कारैश्च प्रतिभूपतोऽर्चयितुं यजमानस्य अभिमतं
दिशस्तीतिशेषः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

अवंचष्टर्चोपमोवर्तौर्देवमानुषः ।
जुष्टीदक्षस्यसोमिनःसखायंकृणुतेयुजंमद्रा इन्द्रस्य रातर्यः ॥ ६ ॥ २२ ॥
अव । चष्टे । ऋचीपमः । अवतान् इदं । मानुषः । जुष्टी ।
दक्षस्य । सोमिनः । सखायम् । कृणुते । युजम् ।
भद्राः । इन्द्रस्य । रातर्यः ॥ ६ ॥ २२ ॥

अयमिन्द्रः ऋचीपमो ऋचा स्तुत्या ममः तथापरिच्छिन्नः सज्जवचटे पश्यति अनुमहेणा-
स्मान् । तत्र दृष्टान्तः-मानुषो मनुष्यः अवतानवदङ्कुरादिपदेष्टानिव दृष्ट्वाच जुष्टी मीतोयं दक्ष

प्रवृद्धस्य सोमिनो यजमानस्य युजं युज्यमात्मानं सत्तायं कृणुते करोति तस्याभिमतं साधय-
तीत्यर्थः । अथवा वृषितोमनुष्मो जलपूर्णानवटानिवस्तुवः सन्त्यशयि सोमं पातुं । पश्चादवेक्षितं
तं युज्यमानं सोमं जुष्टी सेवित्वा दक्षस्य सोमिनः सत्तायं कृणुते कुरुते ॥ ६ ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे द्वाविंशोवर्गः ॥ १२ ॥

अथ सप्तमी—

विश्वेतइन्द्रवीर्यदेवाअनुकर्तुंददुः ।

भुवोविश्वस्यगोपतिःपुरुष्टुतमृद्राइन्द्रस्यरातयः ॥ ७ ॥

विश्वे । ते । इन्द्र । वीर्यम् । देवाः । अनु । कर्तुम् । ददुः ।

भुवः । विश्वस्य । गोपतिः । पुरुष्टुतम् ।

मृद्राः । इन्द्रस्य । रातयः ॥ ७ ॥

हे इन्द्र ते तव वीर्यं सामर्थ्यं कर्तुं प्रज्ञाञ्च अनु अनुसृत्य विश्वे सर्वे देवाः दधुः धार-
यन्ति वीर्यं प्रज्ञाञ्च तव बलेन प्रज्ञयाञ्च तेषां वन्निनः प्रज्ञावन्तश्च भवन्तीत्यर्थः । तादृशस्त्वं
गोपतिः प्रसिद्धानां गवामुदकानां स्तुतिवचसोवा पतिर्भुवोभवसि विश्वस्येतेष्वेतत्पदातिर्गतस्यापि
गोशब्दस्य विशेषः । हे पुरुष्टुत बहुभिः स्तुतेन्द्र भवसीति समन्वयः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

गृणेतदिन्द्रतेशवउपमदेवतातये ।

यद्वंसितृन्नमोजंसाशचीपतेमृद्राइन्द्रस्यरातयः ॥ ८ ॥

गृणे । तत् । इन्द्र । ते । शवः । उपमम् । देवतातये ।

यत् । वंसि । तृन्नम् । ओजंसा । शचीपते ।

मृद्राः । इन्द्रस्य । रातयः ॥ ८ ॥

हे इन्द्र ते तव वच्छवोवत्तं उपमं अन्तिकं देवतातये यजमानाय यत्तार्थं वा गृणे स्तुवे ।
यदस्माद्देशाचीपते वृत्तं ओजसा बलेन वंसि तस्मात्ते शवोगृणे ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

समनेववपुष्यतःरुणवन्मानुषायुगा ।

विदेतदिन्द्रश्चेतनमर्धश्रुतोभद्राइन्द्रस्यरातयः ॥ ९ ॥

समनाइव । वपुष्यतः । रुणवत् । मानुषा । युगा ।

विदे । तत् । इद्रः । चेतनम् । अर्ध । श्रुतः । भद्राः ।

इन्द्रस्य । रातयः ॥ ९ ॥

समनेव समानमनस्का योषिदिव सायथा वपुष्यतो वपुरिच्छतः पुरुषान् रुणवत्करोति स्ववशान् एवमयमिन्द्रो मानुषा मनुष्यान् युगा युगानि कालान्संवत्सरायनर्तुमासादीन्विदे लैभयति तद्युगनिर्माणमात्मकं कर्म इन्द्रश्चेतनं सर्वस्य प्रज्ञापकं कृत्वानितिशेषः । अध अथैवं कृत्वा श्रुतः सर्वत्र ख्यातोभूत् ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

उज्जातमिन्द्रतेशवउत्त्वामुत्तवक्तुम् ।

भूरिगोभूरिवावधुर्मर्धवन्तवशर्मणिभद्राइन्द्रस्यरातयः ॥ १० ॥

उत् । जातम् । इन्द्र । ते । शवः । उत् । त्वाम् । उत् । तव । क्तुम् ।

भूरिगो इति भूरिगो । भूरि । ववुधुः । मर्धवन् । तव ।

शर्मणि । भद्राः । इन्द्रस्य । रातयः ॥ १० ॥

हे इन्द्र उव । अयं व्यवहितेनापि ववुधुरित्यनेन संबध्यते । उवर्धयन्ति सोमेन । किं ते तवजातमुत्पन्नं शवोवर्ध । न केवलं वर्ध किन्तु त्वा मुवर्धयन्ति स्तुत्यादिना पश्चात्तप कर्तुं महां स्वानुकूलं उवर्धयन्ति भूरित्येतत्पत्याख्यावं संबध्यते अति प्रभूतमुवर्धयन्तीत्यर्थः । कएवंकुर्वन्तीति उच्यते-हे भूरिगो बहुपशो हे मघवन्धनवबिन्दु तव शर्मणि त्वदीये मुखे ये यतन्ते तेव कुर्वन्तीति ॥ १० ॥

अथैकादशी-

अहंचत्वंचंद्रहन्तसंपुज्यावसनिभ्यआ ।

अरातीवाचिदद्भिवोनौशरुमंसतेभद्राइन्द्रस्यरातयः ॥ ११ ॥

अ॒हम् । च॒ । त्वम् । च॒ । वृ॒त्र॒ह॒न् । स॒म् । यु॒ज्या॒व॒ । स॒नि॒ष्ट॒भ्यः ।
 आ । अ॒रा॒ति॒श्वा । चि॒त् । अ॒द्रि॒श्वः । अ॒नु । नौ । शू॒र ।
 म॒ंस॒ते । भ॒द्राः । इ॒न्द्र॒स्य । रा॒तयः ॥ ११ ॥

हे वृत्रहन्निन्द्र त्वश्वाहश्च संयुज्याव संगतौ भवाव । कियदवधीति उच्यते—सनिष्ठ्य आ
 यावदा कालेन धनानि लभ्यन्ते तावत्कालम् । नौ संगवयोश्चावयोः हे अद्रिवो वज्रयन्निन्द्र
 हे शूर अरातीवा चित् अदानोपि जनस्त्वद्वत्तधनस्य अनुमंसते अनुमतिं करोति ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

स॒त्यमि॒हा॒उ॒त॒न॒व॒धमि॒न्द्रं॒ स्त॒वाम॒नानृ॒तम् ।

म॒ह्यँ अ॒सु॒न्व॒नो॒वृ॒धो॒भूरि॒ज्योती॑र्षि॒सु॒न्व॒तो॒भ॒द्रा इ॒न्द्र॒स्य रा॒तयः ॥ १२ ॥ २३ ॥

स॒त्यम् । इ॒त् । वै । ऊँ इति॑ । तम् । व॒धम् । इ॒न्द्रम् । स्त॒वाम् । न ।
 अ॒नृ॒तम् । म॒हान् । अ॒सु॒न्व॒तः । वृ॒धः । भू॒रि । ज्योती॑र्षि । सु॒न्व॒तः ।
 भ॒द्राः । इ॒न्द्र॒स्य । रा॒तयः ॥ १२ ॥ २३ ॥

वर्यं प्रगाथास्तमिन्द्रं सत्यमित् सत्यमेव स्तवाम नानृतं । वैदिति निश्चयेन । असत्यं स्त-
 वाम । अस्माभिर्हृत्कामुणाः सत्याएव सन्तु नानृता इत्यर्थः । सत्यस्येन्द्रस्य सम्बन्धी असुन्वतो य-
 द्बुधो महान् मन्त्रतो भवति । भूरिज्योतीर्षि बहून् सोमान सुन्वतो भिषवं कुर्वतो यजमानस्येन्द्रकृती-
 नुमहो महान् भवतीत्यर्थः ॥ १२ ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे त्रयोविंशोऽवर्गः ॥ २३ ॥

सपूर्व्ये इति द्वादशर्चं चतुर्थं सूक्तं । अत्रानुक्रमणिका—सपूर्व्यो गायत्र्यापायवतुर्ध्यादिदे स-
 तमीचानुष्टुभो गायत्रेत्यादेवो त्रिष्टुति । यथया चतुर्थी पञ्चमी सप्तम्यश्चतस्रोऽनुष्टुभः अस्तेर-
 द्रा इत्यन्त्या त्रिष्टुप् अथशिष्टागायत्र्यः अन्त्यायादेवादेवता शिष्टादेन्द्रः पष्ठेऽनिमरुत्ववीयस्याद्य-
 स्तुचः प्रतिपत् । सूत्रिवंच—सपूर्व्यो महानात्रय इन्द्रस्य सोमा इति मरुत्ववीयस्य प्रतिपदनुचराति ।

तत्र प्रथमा—

स॒पूर्व्यो॒म॒हाना॑त्रि॒नः॒ऋतु॑भिरानजे ।

यस्य॒द्वारा॑मनु॒ष्पिता॑दे॒वेषु॑ धि॒र्य॑ आ॒न॒जे ॥ १ ॥

सः । पूर्यः । मुहानाम् । वेनः । क्रतुहन्तिः । आनजे । यस्य । द्वारा ।
मनुः । पिता । देवेषु । धियः । आनजे ॥ १ ॥

सइन्द्रः पूर्योमुख्योमहानां पूज्यानां यजमानानां क्रतुभिः कर्मभिर्निमित्तभूतैः
वेनः कान्दस्तेषां हविः कामयमानः आनजे आगच्छति । यस्येन्द्रस्य द्वारा द्वाराणि प्रा-
प्तुमायानि धियः कर्माणि देवेष्वेतेषुमध्ये पिता सर्वेषां पालको मनुजानजे प्राप । आनजिःप्रा-
तिकर्मा ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

दिवोमानंनोत्सदन्स्तोमंपृष्टास्तोअद्रयः ।

उक्थाब्रह्मचशंस्या ॥ २ ॥

दिवः । मानम् । न । उत् । सदन् । तोमंपृष्टासः ।

अद्रयः । उक्था । ब्रह्म । च । शंस्या ॥ २ ॥

दिवो द्युलोकस्य मानं निर्मातारमिन्द्रं नोत्सदन् नोत्सृजन्तु । के तोमंपृष्टासः तोमस्पृष्टारः
सोमाभिपनक्तारः अद्रयोद्याराणः । किञ्चोक्था उक्थानि शस्त्राणि ब्रह्मच ब्रह्माणि स्तोत्राणि
शंस्या शंसनीयानि भगवन्तीविशेषः । यद्वा यानि स्तोत्राणि शस्त्राणि च सन्ति तानीन्द्र नो-
त्सृजन्त्विति समन्वयः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सविहोअद्रिरोभ्यइन्द्रोगाअवृणोदप ।

स्तुपेतदस्यपौंस्यम् ॥ ३ ॥

सः । विद्वान् । अद्रिरोभ्यः । इन्द्रः । गाः । अवृणोत् ।

अप । स्तुपे । तत् । अस्य । पौंस्यम् ॥ ३ ॥

सविद्वानुपायतः इन्द्रोद्विरोभ्यः तेषामर्थाय गाः पृणिभिरपहताःपिहिता अपावृणोत्
अपवारितवान् तत्तदशमस्य पौंस्यं पुंस्त्वं सामर्थ्यं स्तुपे स्तौमि ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

सप्रज्ञथाकविष्ट्वइन्द्रोवाकस्यवृक्षाणिः ।

शिवोअर्कस्यहोमन्यस्मन्नागन्त्ववसे ॥ ४ ॥

सः । प्रज्ञेयः । कविष्ट्वधुः । इन्द्रः । वाकस्य । वृक्षाणिः । शिवः ।
अर्कस्य । होमनि । अस्मन्ना । गन्तु । अवसे ॥ ४ ॥

सइन्द्रः प्रज्ञया प्रज्ञवत् पूर्वस्मिन्काले यथा तद्विदानीमपि कविष्ट्वधुः मेधाविनां स्तो-
त्राणां वर्धयिता वाकस्य स्तोत्रः वृक्षाणिः वोढा शिवः सुखकरः अर्कस्य अर्कमश्वं अर्चनीय-
त्वादार्चनसाधनत्वाद्वा तादृशस्य सोमस्य होमनि होमे सस्मन्ना अस्माह्य निमित्तमूत्रेषु अव-
से रक्षणाय गन्तु मच्छु ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

आदुनुतेअनुक्तुंस्वाहावरस्ययज्यवः ।

श्वात्रमर्काअनूपतेन्द्रगोत्रस्यदावने ॥ ५ ॥

आत् । ऊँ इति । नु । ते । अनु । क्तुम् । स्वाहा । वरस्य । यज्यवः ।
श्वात्रम् । अर्काः । अनूपत् । इन्द्र । गोत्रस्य । दावने ॥ ५ ॥

आदु अनन्तरमेव नु अय हे इन्द्र ते तव कर्तुं कर्म अनुक्रमेण अनूपतेति संबंधः । अनु-
क्रमेण स्तुवन्ति के स्वाहावरस्य स्वाहादेव्याः पतेरमेः गन्धर्वोयष्टारः तदर्थमग्नौ धामं कुर्वन्त-
त्यर्थः । तादृशाअर्काः अर्चयितारः स्तोत्रातारः श्वात्रमिति क्षिप्रनाम अन्यदेवतास्तुतिरूपं विलं-
भमकृत्वातिशीममतिदीर्घं स्तुवन्तीत्यभिप्रायः । किमर्थं स्तुवन्तीत्युच्यते—मोत्रस्य दावने धन-
स्य दानाय ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

इन्द्रेविश्वानिवीर्याकृतानिकृत्वानिच ।

यमर्काअध्वरविदुः ॥ ६ ॥ २४ ॥

इन्द्रे । विश्वानि । वीर्या । कृतानि । कर्त्तानि । च ।

यम् । अर्काः । अध्वरम् । विदुः ॥ ६ ॥ २४ ॥

अस्मिन्निन्द्रे विश्वानि सर्वाणि वीर्या वीर्याणि सामर्थ्यानि कृतानि कर्त्तानि कर्तव्यानि च वर्तन्तइतिशेषः । यमिन्द्रं अर्काः स्तोतारः अध्वरमर्हिसकं विदुर्ज्ञानन्ति वस्मिन्निन्द्रइति ॥६॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे चतुर्विंशोवर्गः ॥ २४ ॥

पञ्चमेहनि मरुत्ववीये यत्पाञ्चजन्ययेतिवृचः प्रविषत् । सूनिर्वच—यत्पाञ्चजन्ययाविशे-
न्द्रइतोमपाएकइति मरुत्ववीयस्यमतिपद्मपराविति ।

सैषा सप्तमी—

यत्पाञ्चजन्ययाविशेन्द्रेघोपाऽर्त्तक्षत ।

अस्तृणाद्बृहणांविपोर्धुर्मानस्यसक्षयः ॥ ७ ॥

यत् । पाञ्चजन्यया । विशा । इन्द्रे । घोपाः । अर्त्तक्षत ।

अस्तृणात् । बृहणा । विपः । अर्यः । मानस्य । सः । क्षयः ॥ ७ ॥

यद्यदा पाञ्चजन्यया निपादपञ्चमाश्वत्वारोवर्णाः पञ्चजनास्तत्र भवयाविशा पञ्चया इ-
न्द्रे घोपाः स्तुतयोस्तक्षयः सृज्यन्ते तदानीमयमिन्द्रोऽस्तृणाव हिनस्ति शत्रून् पईणा स्वमह-
त्वे नानन्यसहायेनेत्यर्थः । तादृशः सभयः स्वामी इन्द्रोविपो मेधाविनः स्तोतुर्यस्य मानस्य पू-
जायाः सत्कारस्य क्षयोनिवासो भवति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

इयमृतेऽनृष्टुतिश्चरुपेतानिपौंस्या । प्रावश्चक्रस्यवर्त्तनिम् ॥ ८ ॥

इयम् । ऊँ इति । ते । अनृष्टुतिः । चरुपे । तानि । पौंस्या ।

प्र । आवः । चक्रस्य । वर्त्तनिम् ॥ ८ ॥

इयमिदानीं क्रियमाणा अनृष्टुतिः अनुकूलास्तुतिः ते तव स्वभूता । कुतस्तवेति दानि
मसिद्धानि इन्द्रवधादीनि पौंस्था ईस्तुति यवश्चरुपे अवस्तइत्यर्थः । हे इन्द्र चक्रस्य रया-

धारस्य वर्तानि मार्गं प्रावः प्रारक्षः । अथास्मद्यज्ञगमनाय रक्ष.कृता चक्रमार्गवाधा यथानभवति
तथारक्षसीत्यर्थः ॥ ८ ॥

अथनवमी—

अस्यवृष्णोव्योदनेउरुक्रमिष्टजीवसं । यवंनपृश्वआददे ॥ ९ ॥

अस्य । वृष्णाः । विहोदनि । उरु । क्रमिष्ट । जीवसे ।

यवंम् । न । पृश्वः । आ । ददे ॥ ९ ॥

अस्यवृष्णो वर्षितुर्इन्द्रस्य व्योदने विविधेने लब्धेसति जीवसे जीवनाय उरुविस्ती-
र्णं क्रमिष्ट पदनिधामं करोति सर्वोलोकः । अथवा इन्द्रस्य स्वभूतेनेलब्धव्येया सति पदं-पार्श्वं
करोति तथाकृत्वा यवंन पश्वः यवं पशवइव सर्वोजन. आददे आदत्ते स्तुतादस्मात् ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

तद्धधानाअवस्यवोयुष्माभिर्दक्षपितरः । स्यामंमरुत्वतोवृधे ॥ १० ॥

तत् । दधानाः । अवस्यवः । युष्माभिः । दक्षपितरः ।

स्यामं । मरुत्वतः । वृधे ॥ १० ॥

तत्त्वोर्ध्वं दधानाः धारयन्तः अवस्यवो रक्षाकामावर्यं हे ऋत्विजो युष्माभिः सहिदा
इतिवायोज्यम् तादृशादक्षपितरः दक्षोर्ध्वं तस्यपितर. पालका. स्वामिनः स्याम । किमर्थं मरु-
त्वतोमरुद्भि.तद्वत्तइन्द्रस्य वृधे वर्धनाय यागाम ॥ १० ॥

अथैकादशी—

बह्वृत्विषांयधाम्रकर्मणि शूरनोनुमः । जेषामेन्द्रत्वयायुजा ॥ ११ ॥

वद् । ऋत्विषांय । धाम्रे । कर्मणि । शूर । नोनुमः ।

जेषाम् । इन्द्र । त्वया । युजा ॥ ११ ॥

वद् सायं ऋत्विषाय कर्त्तव्यभावाय ऋतुशब्दोयागकालोपलक्षकः यागकाले प्रादुर्भूताय धाम्रे
कल्याणतेजसे कर्मणि हे सूरैन्द्र कर्मणिर्जैत्रोनुम अविशयेन स्तुम. हे इन्द्र स्तुतेन त्वया युजा
सहायभूतेन जेषाम् जयेम शत्रून् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

अस्मे रुद्रा मेहना पर्वतासो वृत्रहृत्ये भरहूतौ सजोपाः ।
यः शंसते स्तुवते धार्धि पञ्च इन्द्रं ज्येष्ठा अस्माँ अवन्तु देवाः ॥ १२ २५ ॥

अस्मे इति । रुद्राः । मेहना । पर्वतासः । वृत्रहृत्ये । भरहूतौ ।
सजोपाः । यः । शंसते । स्तुवते । धार्धि । पञ्चः । इन्द्रं ज्येष्ठाः ।
अस्मान् । अवन्तु । देवाः ॥ १२ ॥ २५ ॥

अस्मे अस्मान् रुद्राः मेहना उदकसेचनयुक्ताः पर्वतासो मेघाश्च वृत्रहृत्ये वृत्रहननसा-
धने भरहूतौ संग्रामाह्वाने सजोपाः अस्मत्समानधीविश्वे य इन्द्रः शंसते शस्त्रं पठते स्तुवते स्तोत्रं
कुर्वतेव यजमानास्य पञ्चोपलवान्वेगवान् वा धार्धि मच्छति स इन्द्रश्च इमे इन्द्रज्येष्ठा देवा अ-
स्मानयन्तु रक्षन्तु । अस्मानिति पूरणः । अथैवं योग्यं रुद्रा रुद्रपुत्रा मेहना सेचनेन युक्ताः पर्वता
पर्वतसदृशाः पूरणवन्तः मीणनवन्तो वा । पर्वपुनः पूणादेः मीणादेर्वेति निरुक्तम् । वृत्रहृत्ये भरहूतौ
सजोपाः सजोपसः सहायभूता मरुतो देवा इन्द्रज्येष्ठाः उक्कलक्षण इन्द्रश्चास्मानवन्तिवति ॥ १२ ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे पञ्चविंशोऽर्गः ॥ २५ ॥

उत्त्वामन्दन्तु स्तोमाः रुणुष्वराधो अद्रिवः ।
उत्वेत्यनुक्रमणिका । विनियोगोलैंगिकः ।

तत्र प्रथमा—

उत्त्वामन्दन्तु स्तोमाः रुणुष्वराधो अद्रिवः ।

अवब्रह्मद्विषो जहि ॥ १ ॥

उत् । त्वा । मन्दन्तु । स्तोमाः । रुणुष्व । राधः । अद्रिवः ।

अव । ब्रह्मद्विषः । जहि ॥ १ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां स्तोमाः स्तुवय उव उत्तमं मन्दन्तु मादयन्तु । रुणुष्व कुरु राधो न
हे अद्रियो ब्रह्मद्विषास्मभ्यं । किञ्च ब्रह्मद्विषो बालगद्विषव जहि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

प॒दाप॒णो॒ररा॒धसो॒निवा॑धस्वम॒हाँअ॑सि ।
न॒हि॒त्वा॒कश्च॒नप्र॑ति ॥ २ ॥

प॒दा । प॒णीन् । अ॒रा॒धसः॑ । नि । वा॒धस्व॒ । म॒हान् ।
अ॒सि । न॒हि । त्वा । कः । च॒न । प्र॑ति ॥ २ ॥

पणीन् लुब्धानराधसो यद्व्यधनरहितात् केवलधनान् पदा पादेनातिक्रम्य नि नितां
वाधस्व । कुतः यतस्त्वं महान् असि भवसि त्वा त्वां तव कश्चन कश्चिदपि देवः अहुरो मनु-
ष्योवा प्रति मतिनिधिः सदृशः नसस्ति खलु ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

त्वमी॑शिपेसु॒ताना॑मिन्द्र॒त्वमसु॑तानाम् ।
त्वंराजा॑ज॒नाना॑म् ॥ ३ ॥

त्वम् । ई॒शि॒पे । सु॒ताना॑म् । इन्द्र॑ । त्वम् । अ॒सु॒ताना॑म् ।
त्वम् । राजा॑ । ज॒नाना॑म् ॥ ३ ॥

हे इन्द्र त्वं सुतानामभिपुतानां सोपानामीशिपे ईश्वरोभवसि यथा त्वमसुतानां पत्न्या-
कारे वर्तमानानां चेशिपे त्वं जनानां सर्वेषां राजाभवसि ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

ए॒हिमे॒हि॒क्षयो॑दि॒व्या॒धो॒प॒च्य॒र्षणी॑नाम् ।
ओमे॑र्ष॒णासि॒रोद॑सी ॥ ४ ॥

आ । इ॒हि । प्र । इ॒हि । क्षयः॑ । दि॒वि । आ॒धो॒प॒च्य॒ । च॒र्षणी॑नाम् ।
आ । उ॒मे॒ । इति॑ । पु॒णा॒सि । रो॒द॒सी॒ इति॑ ॥ ४ ॥

गच्छ दिवमावोपन् यजमानं स्तुवन् उभे रोदसी द्यावापृथिव्यौ आपृणासि आपूरयसि ते-
सा वृष्ट्या वा ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

त्पंचित्पर्वतंगिरिशतवतंसहस्रिणम् ।

विस्तोतृभ्योरुरोजिथ ॥ ५ ॥

त्यम् । चित् । पर्वतम् । गिरिम् । शतश्वन्तम् । सहस्रिणम् ।

वि । स्तोतृभ्यः । रुरोजिथ ॥ ५ ॥

हे इन्द्र त्वं त्वं चित् तं चिदिति पूरणः पर्वतं पर्वतानं गिरिं मेघं उभयोर्मघनामत्वादिको
योगरूढोद्गद्यः शतश्वन्तं शतोदकवन्तं तथा सहस्रिणं अपरिमितवृष्टिं मेघं स्तोतृभ्योर्वाय
विरुरोजिथ विरुज वजेण ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

व्यमुत्वादिवांसुतेव्यनक्तंहवामहे ।

अस्माकंकाममापृण ॥ ६ ॥ २६ ॥

व्यम् । ऊँ इति । त्वा । दिवा । सुते । व्यम् । नक्तम् । हवामहे ।

अस्माकम् । कामम् । आ । पूण ॥ ६ ॥ २६ ॥

हे इन्द्र वयं त्वा त्वां दिवा अहनि सुते सोमेभिषुते हवामहे आह्वयामः तथा वयं नक्तं
हवामहे । आहूतः आगत्यास्माकं काममापृणापूरय ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे पङ्क्तिरोवर्गः ॥ २६ ॥

अथ सप्तमी-

कंस्यवृषसोयुवांतुविग्नीवोअनानतः ।

ब्रह्माकस्तंसपर्यति ॥ ७ ॥

कं । स्यः । वृषजः । युवा । तुविग्नीवः । अनानतः ।

ब्रह्मा । कः । तम् । सपर्यति ॥ ७ ॥

स्यः सवृषभोवर्षिता युवा नित्यवरुणः तुविश्रीवः विस्तीर्णकन्धरः अनानतः कदावि-
दप्यनवनतः इन्द्रः क कुत्र वर्तते इति कोजानावीत्यर्थः । को ब्रह्मा स्तोत्रा तमिन्द्रं सपर्यति-
पूजयति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

कस्यस्वित्सर्वनं वृषा जुजुष्वँ अवंगच्छति ।

इन्द्रं कउस्विदाचके ॥ ८ ॥

कस्य । स्वित् । सर्वनम् । वृषा । जुजुष्वान् । अव । गच्छति ।

इन्द्रम् । कः । ऊँ इति । स्वित् । आ । चके ॥ ८ ॥

कस्य स्वित्सर्वनं स्विति विचिकित्सायां वृषा वर्षितेन्द्रो जुजुष्वान् प्रीयमाणोवगच्छति
कउ कोवा यजमानइन्द्रं आचके जानाति स्तोतुं स्वितिपूरणः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

कंतेदाना असक्षतवृत्रं हन्तुं सुवीर्या ।

उक्थे कउस्विदन्तमः ॥ ९ ॥

कम् । ते । दानाः । असक्षत । वृत्रं हन् । कम् । सुवीर्या ।

उक्थे । कः । ऊँ इति । स्वित् । अन्तमः ॥ ९ ॥

ते त्वा दानाः यजमानेर्दद्याः असक्षत-सेवन्ते । हे वृत्रहन् वृत्रस्य हन्तरिन्द्रं कं कीदृशं
त्वां उक्थे शस्त्रे सुवीर्यां शोभनवीर्याणि स्तोत्राणि असक्षत कउस्विद् अन्तमो कोदान्तिकतमो
भवति युद्धे ॥ ९ ॥

द्वितीयपर्याये होतुः शस्त्रे अयतेमानुपइति वृचोनुरूपः । सन्निवत्त । अयतेगानुपेजन-
वदेदमीति ।

तेषां वृचे प्रथमा सूक्ते दशमी—

अयं तेमानुपेजने सोमः पूरुषं सूयते ।

तस्येहि प्रद्रवापिब ॥ १० ॥

अयम् । ते । मानुषे । जने । सोमः । पूरुषे । सुयते ।
तस्य । आ । इहि । प्र । द्रव । पिब ॥ १० ॥

अयं सोमस्ते त्वदर्थं तव स्वभूतो वा पूरुषु मनुष्येषु मध्ये मानुषे जनमपि सृषते ।
अथवा पूरुषामसु राजसु सृषते तस्य तमित्यर्थः तमेहि आगच्छ अगात्यच प्रद्वव महत्समीपं
तथा कृत्वा पिब तं सोमम् ॥ १० ॥

अथ तृचे द्वितीया सूक्ते एकादशी-

अयं ते शर्यणावन्तिसुपोमायामधिप्रियः ।
आर्जीकीयेमदिन्तमः ११ ॥

अयम् । ते । शर्यणावन्ति । सुप्तोमायाम् । अधि ।
प्रियः । आर्जीकीये । मदिन्तमः ॥ ११ ॥

अयमस्माभिरभिपुतः सोमः ते त्वां मदिन्तमोमादयितुमेयं अधिश्रितः आश्रितः । कु-
त्रेति तदुच्यते शर्यणावन्ति कुरुक्षेत्रस्य जघनार्धभवे शरतृणोपेतं सरसि । तत्सरः कुत्रवर्ततइति
उच्यते-सुपोमाया एवन्नामिकाया नद्या । साच कुत्र वर्ततइति तदुच्यते-आर्जीकीयेपत्तना-
मके देशे । एवमुक्तमकारेणात्यन्तदूरदेशे वर्तते यः सोमः सपवायमभिपुतं विवेदि उत्तरत्रान्वयः

॥११॥

अथ तृचे तृतीया सूक्ते द्वादशी-

तमद्यरार्धसेमहेचारुमदायघृष्वये ।
एहीमिन्द्रवापिब ॥ १२ ॥ २७ ॥

तम् । अद्य । रार्धसे । महे । चारुम् । मदाय । घृष्वये ।
आ । इहि । ईम् । इन्द्र । द्रव । पिब ॥ १२ ॥ २७ ॥

तं पूर्वमन्त्रे उपवर्णितं चारुं चणरशीलं सोमं महे महते रावसेस्माकं धनाय तव घृष्व-
ये शत्रूणां धर्षणशीलाय मदाय पिब । हे इन्द्र त्वदर्थं अद्य द्रव गच्छ शीघ्रं सोमपात्रं मति
त्वदर्थमी निदानमित्यागच्छ ॥ १२ ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे सर्वाविरोधवर्गः ॥ २७ ॥

यदिन्द्रप्रागिति द्वादशचर्षष्टं सूक्तं प्रगाथस्यापि गायत्रमेन्द्रं । यदिन्द्रेत्यनुक्रान्तम् । वि-
नियोगोल्लेखिकः ।

तत्र प्रथमा—

यदिन्द्रप्रागपामुदङ्ग्यं ग्वाहूयसे नृभिः ।

आयाहि तूर्यमाशुभिः ॥ १ ॥

यत् । इन्द्र । प्राक् । अपाक् । उदङ्क् । न्यक् । वा ।

हूयसे । नृभिः । आ । याहि । तूर्यम् । आशुभिः ॥ १ ॥

हे इन्द्र त्वं नृभिः कर्मिण्यभिः अस्पदीभिः अध्वर्यादिभिः प्राग्वा अपाग्वा उदङ्गान्य-
ग्वा यतः कुतश्चिद्धूयसे अतस्तूर्यं तूर्णमाशुभिराशुगामिभिरश्वैरायासागच्छ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

यद्वाप्रसवणे दिवो मादयासे स्वर्णरे ।

यद्वासमुद्रे अन्धसः ॥ २ ॥

यत् । वा । प्रसवणे । दिवः । मादयासे । स्वर्णरे ।

यत् । वा । समुद्रे । अन्धसः ॥ २ ॥

यद्वा अथवा दिवो घुल्लोकस्य प्रसवणे अमृतनिस्पन्दने स्थाने मादयासे माघसि यद्वा
स्वर्णरे स्वर्गनयनेवा भूलोके अन्यस्य यागदेशे माघसि । यद्वा अन्धसः अन्धोक्तं तेन तर्का-
रणमुदकं लक्ष्यते तस्य समुद्रे समुदनापादनभूत्वेन्तरिक्षे माघसि तत्रतत्र वर्तमानमपि हुव-
त्सुत्तरत्र सम्बन्धः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

आत्वांगीर्मिर्महाभुर्हृद्ये गार्मिवमोजसे ।

इन्द्रसोमस्पर्षीतये ॥ ३ ॥

आ । त्वा । गीःभिः । महाम् । उरुम् । हृद्ये ।

गामः देव । मोजसे । इन्द्र । सोमस्य । पीतये ॥ ३ ॥

हे इन्द्र त्वां गीर्षिः स्तुतिभिः आहुवे आहुयामि कीदृशं त्वां महान् महान्तं उरुं प-
भूतं किमर्थं सोमस्यपीत्रिये पानाय । आहुने दद्यान्तः—भोजते भोगाय मायिव ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आत॑ इन्द्र॒ महि॒मानं॒ हर॑योदेवते॒ महः॑ ।

रथे॑ वहन्तु॒ विभ्र॑तः ॥ ४ ॥

आ । ते । इन्द्र । महिमानम् । हरयः । देव । ते ।

महः । रथे । वहन्तु । विभ्रतः ॥ ४ ॥

हे इन्द्र ते तव महिमानं माहात्म्यं रथे विभ्रतो धारयन्तो हरयोत्वा आवहन्तु । वया हे
देव ते महस्तेजोरथे विभ्रतः अस्वा आवहन्तु । अत्र महिजो महसथ पृथगावहनासंभवात् ता-
भ्यां विशिष्टं बह्निवित्यर्थः । अत्रावा महिमानं विभ्रतस्ते त्वां रथेवहन्तु महोविभ्रतस्य त्वां बह-
न्तिविति योग्यम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

इन्द्र॑ गृणी॒ पउ॑स्तुपे॒ महौ॑ उप॒ ईशान॑रुत् ।

एहि॑नः सुतं॒ पिव॑ ॥ ५ ॥

इन्द्र । गृणीपे । ऊँ इति । स्तुपे । महान् । उपः ।

ईशानरुत् । आ । इहि । नः । सुतम् । पिव ॥ ५ ॥

हे इन्द्र त्वं गृणीषे उच्यसे इदं देहीदंकुर्विति । तथा स्तुपेउ स्तुयसे च । उइति चार्थे ।
कीदृशस्त्वं महान् गुणैः पवृद्धः उग्रउर्ध्वबलः ईशानरुत् ऐश्वर्यकर्ता तादृशस्त्वं पद्यागच्छ
आगत्यच नः सुतं सोयं पिव ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

सृ॒ताव॑न्तस्त्वाव॒धं॒ प्रय॑स्व॒न्तो॒ हवामहे॑ ।

इ॒दं नो॑ य॒र्हि रा॒सर्दे॑ ॥ ६ ॥ २८ ॥

सुतश्चन्तः । त्वा । वयम् । प्रयस्वन्तः । हवामहे ।

इदम् । नः । वह्निः । आसदे ॥ ६ ॥ २८ ॥

सुतावन्तोऽग्निपुतसोमवन्तः प्रयस्वन्तश्चरुपुरोडाशाद्यन्नवन्तश्च वयं त्वा त्वां हवामहे
आह्वयामः किमर्थं इदं नोऽस्मदीयं वह्निर्वाह्निपि यज्ञे वह्निपिवा आसदे आसादनाय ॥ ६ ॥

॥ इति पद्यस्य चतुर्थेष्टाविंशोवर्गः ॥ २८ ॥

अथ सप्तमी—

यच्चिद्विशश्वतामसीन्द्रसाधारणस्त्वम् ।

तत्त्वावयंहवामहे ॥ ७ ॥

यत् । चित् । हि । शश्वताम् । अस्मि । इन्द्र । साधारणः ।

त्वम् । तम् । त्वा । वयम् । हवामहे ॥ ७ ॥

हे इन्द्र त्वं यच्चिद्वि यस्मात्तत्सु शश्वतां बहूनां यजमानानां साधारणोऽसि । चिदितिपू-
रणः । हीतिपत्तिद्वौ । तं वादृशं साधारणं त्वा त्वां वयं हवामहे आह्वयामः । इतरेभ्यः पूर्वमिति
भावः ॥ ७ ॥

भावः सवने इदं ते सोम्यमिति हेतुः प्रस्थितयाग्या । सूत्रितश्च—इदं ते सोम्यमधु मिश्रं दयं-
हवामहेति ।

सैषा सकेष्टमी—

इदं ते सोम्यमध्वधुक्ष्णअद्रिभिर्नरः ।

जुपाणदं द्रतापिव ॥ ८ ॥

इदम् । ते । सोम्यम् । अधु । अधुक्षन् । अद्रिभिः । नरः ।

जुपाणः । दन्द्र । तत् । पिव ॥ ८ ॥

हे इन्द्र ते त्वदर्थमिदं सोम्यं सोमसम्बन्धि मधु अपुशदअद्रिभिः श्रावभिरग्निपवसाधने-
नोऽस्मदीयाअध्वर्यादयः । हे इन्द्र तन्मधु जुपाणः प्रीयमाणः पिव ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

विश्वो॑ अ॒र्यो॑ वि॒प॒श्चितो॑ति॒स्व्य॒स्तूय॑मा॒गहि॑ ।
अ॒स्मेधे॑हि॒श्रवो॑वृ॒हत् ॥ ९ ॥

वि॒श्वो॑त् । अ॒र्यः । वि॒प॒श्चितः । अ॒ति । स्व्यः । तूय॑म् ।
आ । ग॒हि । अ॒स्मे इति॑ । धेहि॑ । श्रवः॑ । वृ॒हत् ॥ ९ ॥

हे इन्द्र अर्यः स्वामी त्वं विश्वान्विपश्चितः स्तोतृन् अतिस्व्यः अतिक्रम्य पश्य । सदर्थं
तुभ्यं क्षिप्रमागहि आगत्य चास्मेस्मास्तु बृहच्छ्रवोन् यशोवा धेहि ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

दा॒तामे॒ष्ट॒पती॑नां॒राजा॑हि॒र॒ण्य॒वीना॑म् ।
मादे॒वाम॒घवा॑रिपत् ॥ १० ॥

दा॒ता । मे॒ । पृ॒पती॑नाम् । रा॒जा । हि॒र॒ण्य॒वीना॑म् ।
मा । दे॒वाः । म॒घ॒वा । रि॒पत् ॥ १० ॥

हिरण्यवीनां हिरण्यवीनानां पृपतीनां राजा इन्द्रोमे दाता भवतु । हे देवाः मघवा इन्द्रो-
मारिपत् रिपोभाभवतु ॥ १० ॥

अथैकादशी-

स॒ह॒स्त्रे॒ष्ट॒पती॑ना॒मधि॑श्च॒न्द्रं॒वृ॒हत्पृ॑थु ।
शु॒क्रं॒हि॒र॒ण्य॒मा॒ददे॑ ॥ ११ ॥

स॒ह॒स्त्रे॑ । पृ॒पती॑नाम् । आ॒धि । च॒न्द्रम् । वृ॒हत् ।
पृ॒थु । शु॒क्रम् । हि॒र॒ण्यम् । आ । द॒दे ॥ ११ ॥

अहं पृपतीनां गवां सहस्त्रे अधि उपरि धारितं बृहत् महत् पृथु विस्तृतं चन्द्रं आह्ला-
दकं शुक्रं निर्मलं हिरण्यं आददे स्वीकरोमि इन्द्रेणानीतम् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

नपातोदुर्गहस्यमेसहस्रेणसुरार्धसः ।

श्रवोदेवेष्वक्रत ॥ १२ ॥ २९ ॥

नपातः । दुःश्वहस्य । मे । सहस्रेण । सुरार्धसः ।

श्रवः । देवेषु । अक्रत ॥ १२ ॥ २९ ॥

नपातः अरक्षितस्य दुर्गहस्य दुःखं ग्राहमानस्य मे मम सम्बन्धिनोजनाः सहस्रेण अप-
रिमितेनेन्द्रक्षेत्रे गवादिधनेन सुरार्धसः शुधनाः सन्वोदेवेषु प्रीतेषु इन्द्रः प्रीतइत्यर्थः श्रवोर्न
यथोवा अक्रत अलग्नन्तेत्यर्थः ॥ १२ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे एकोनविंशोवर्गः ॥ २९ ॥

तरोभिर्वेद इति पञ्चदशार्धं सप्तमं सूक्तं प्रगाथपुत्रस्य कलेरार्यं पश्यमावृतीयाघमुजोबृहत्पः
द्वितीयाचनुध्यादिमुजः सतोबृहत्पः पञ्चदशतित्वनुषुप् । तथाचानुकमणिका—तरोभिःपञ्चोना
कलिः प्रगाथः प्रगाथमन्त्यानुमुचि । महामतेनिष्येवत्ये वाहंवत्वाशीतावेदासूक्तम् । तथाच
पञ्चमारण्यकेसूत्रितम्—तरोभिर्वोविदद्वसुमित्युत्तमामुद्धरेदिति । अग्निष्टोमेच्छावाकशस्ते प्रगाथः
स्तोत्रियः । तथाचसूत्रितम्—तरोभिर्वोविदद्वसुं तरणिरित्तिपासवीति प्रगाथो स्तोत्रियानुरूपाधि-
ति । चातुर्विंशिकेहन्मयमेवप्रगाथःस्तोत्रियः । सूत्रितं च—तरोभिर्वोविदद्वसुं तरणिरित्तिपासवीति ।

तत्र प्रथमा—

तरोभिर्वोविदद्वसुमिन्द्रं सवार्धं ऊतये ।

वृहद्गायन्तः सुतसोमे अध्वरे हुवे मरुतं कारिणम् ॥ १ ॥

तरोभिः । वुः । विदद्वसुम् । इन्द्रम् । सवार्धः । ऊतये । वृहत् ।

गायन्तः । सुतसोमे । अध्वरे । हुवे । मरु । न । कारिणम् ॥ १ ॥

हे कत्विजो योयूयं तरोभिर्वै गैरश्वरूपेण वै गैरेववा विदद्वसुं वेदपद्वसुं घनावेदकमिन्द्रं
सवापो वाधासहिवा ऊतये रक्षणाय वृहत्यापितत्तं गायन्तः सन्तः परिचरतेति शेषः । कु-
त्रेति तदुच्यते—सुतसोमे सुतसोमेकध्वरे यजे सोमपागे अहं च तमिन्द्रं हुवे आह्वयामि । कवि-

व भर्ते भर्तारं कुटुंबोपकं कारिणं हिवकरणशीलं यथा स्वहितकरणायाह्वयन्ति पुत्रादपस्तद-
त्तयाभूतमिन्द्रं हुवदति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया--

नयंदुधावरन्तेनस्थिरामुरोमदैसुशिप्रमन्धसः ।

यआदृत्याशशमानायंसुन्वतेदाताजरित्रउक्थ्यम् ॥ २ ॥

न । यम् । दुधाः । वरन्ते । न । स्थिराः । मुरः । मदै ।

सुशिप्रम् । अन्धसः । यः । आदृत्यं । शशमानायं ।

सुन्वते । दाता । जरित्रे । उक्थ्यम् ॥ २ ॥

यं सुशिप्रमिन्द्रं दुधाः दुधरा अमुरादयो नवरन्तेनवारयन्ति संग्राहे तथा स्थिराः देवा-
नवरन्ते किंच मुरो मरणस्वभावा मनुष्याः नवरन्ते अंधसः अन्नस्य मदे पश्याय सोमपानज-
निताय आहृत्य यः शशमानाय शंसमानाय सुन्वते अभिषवं कुर्वते जरित्रे स्तोत्रेच दाता भ-
वति किं उक्थ्यं स्तुत्यं धर्मे सरोजयतीत्युत्तरत्र संबन्धः ॥ २ ॥

अथ तृतीया--

यःशक्रोमृक्षोअश्व्योयोवाकीजोहिरण्ययः ।

सउर्वस्यरेजयत्यपावृत्तिमिन्द्रोगव्यस्यवृत्रहा ॥ ३ ॥

यः । शक्रः । मृक्षः । अश्व्यः । यः । वा । कीजः । हिरण्ययः ।

सः । उर्वस्यं । रेजयति । अपवृत्तिम् । इन्द्रः । गव्यस्य । वृत्रहा ॥ ३ ॥

यः शक्रइन्द्रः स्तोत्रुणां धृष्टः शोधकः परिवरणीयोवा यश्च अश्व्यः जरजकुशलः अश्व्यः ।
अथवाश्व्यइति स्वार्थकोपत्र मुक्षोश्वः पक्षात्रितोश्चव वर्तते । योवा कीजः कीजइत्यद्भुतमाह
किमस्य कथं जातं इतिच यश्च हिरण्ययः हिरण्ययशरीरः सपवमाश्वयंमृगइन्द्रोवृत्रहा गव्य-
स्य गोसमूहस्य कीदृशस्य ऊवंस्य बहुलस्य अपावृत्तिं अपवरणीयं रेजयति कम्पयतीत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी--

निरवातंचिद्यःपुरुसंभृतंवसूदिहर्पतिदाशुपे ।

वञ्जीसुशिप्रोहर्षश्वइत्करदिन्द्रःकृत्वायथावशात् ॥ ४ ॥

निक्ष्वातम् । चित् । यः । पुरुषसम्भृतम् । वसु । उत् ।
 इत् । वपति । दाशुपे । वज्री । सुदशिप्रः । हरिश्च अश्वः ।
 इत् । कुरत् । इन्द्रः । कत्वा । यथा । वरात् ॥ ४ ॥

निखातंचित् श्रुमौसात्वा स्थापितमतिसंभृतं संश्रुतं यागदानादिकं कृत्वा ईदृशं पुरु-
 षहु बहु धनं उद्दिष्टपति उद्दृष्टयेव दाशुपे यजमानाय एवं । योदेयः करत् करोति सयज्जी सुशि-
 प्रः सुहनुः हर्यश्वइव हरितवर्णाश्वयुक्त इन्द्रएव करोति केनोपाधिना कत्वा कर्मणा यागेनोपा-
 धिना यथावशात् येनप्रकारेण कामयते तथासएव करोति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

यद्वावन्थपुरुषुतपुराचिच्छूरनृणाम् ।

वयंतत्तद्इन्द्रसंभरामसियज्ञमुक्थंतुरंवचः ॥ ५ ॥ ३० ॥

यत् । ववन्थ । पुरुषस्तुत् । पुरा । चित् । शूर । नृणाम् ।
 वयम् । तत् । ते । इन्द्र । सम् । भरामसि । यज्ञम् ।
 उक्थम् । तुरम् । वचः ॥ ५ ॥ ३० ॥

हे पुरुषुत बहुभिः स्तुतेन्द्र शूर विक्रान्त नृणां नेतृणां स्तोतृणां सकाशात् पुराविदि-
 त्पुमार्थे । तथेदानीमपि यद्वचन्थ अचीकमथ तदेव वयं तुरं तूर्णं ते तुभ्यं हे इन्द्र संभरामसि
 संभरामः । किन्तदित्युच्यते-यज्ञं यागयोग्यं हविः उक्थं शस्त्रं वचः वाच्यं तव प्रियतमं हविः
 स्तोत्रं च संभरामोऽप्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे विशोऽर्गः ॥ ३० ॥

अथ षष्ठी-

सचासोमेपुपुरुहूतवज्रिवोमदायद्युससोमपाः ।

त्वमिद्विब्रंक्ष्णैकाम्यं वसुदेष्टः सुन्वृतेभुव ॥ ६ ॥

सचा । सोमेपु । पुरुहूत । वज्रिवः । मदाय । युक्ष । सोमहापाः ।

त्वम् । इत् । हि । ब्रह्मकृते । काम्यम् । वसु ।

देष्टः । सुन्वते । भुवः ॥ ६ ॥

हे पुरुहूत बहुभिराहूव हे वज्रिवः वज्रवन् युक्ष युमन् सोमपाः सोमस्पपातस्त्वं सोमे-
प्यभिपुतेषु मदाय सचा सह भवेतिशेषः त्वमित्वमेव वसुधते स्तोत्रकर्त्रे सुन्वतेच काम्यं क-
मनीषं वसु धनं देष्टोदादृतयो भुवोभवसि । द्विपूरणः ॥ ६ ॥

चानुविंशिकेहनि माध्यन्दिनसवनेच्छावाकशस्ते वयमेनमिति वैकल्पिकोनुत्पत्तयः तथाच-
सूचितम्-वयमेनमिदात्योयोराजाचर्पणीनामिति ।

सोपा प्रगाथे प्रथमा सूक्ते सप्तमी-

वयमेनमिदाहोर्षपिमेहवज्रिणम् ।

तस्माउअद्यसंमनासुतंसुरानूनंभूपतश्रुते ॥ ७ ॥

वयम् । एनम् । इदा । सः । अपीपेम । इह । वज्रिणम् ।

तस्मै । ऊँ इति । अद्य । समना । सुतम् । भुर ।

आ । नूनम् । भूपत । श्रुते ॥ ७ ॥

वयं यजमाना एनमिन्द्रं यजिणं इदा इदानीं त्यम्ब इह अत्र अपीपेम आप्यायामा सो-
मेन । तस्माउ तस्मात्तवाद्याव सप्तमा सप्तमाप संग्रामार्थं सुवमभिपुर्वं सोमं भर इरत हे अध्व-
र्यादयः । नूनमिदानीं श्रुते स्तोत्रे श्रुतेसति आभूपत आभवत्वामच्छनु ॥ ७ ॥

अथ प्रगाथे द्वितीया सूक्तेष्टमी-

एकंश्चिदस्यवारुणउरामथिरावयुनेपुभूपति ।

सेमनस्तोमंजुजुपाणआगद्दीन्द्रप्रचित्रयाधिया ॥ ८ ॥

एकः । चित् । अस्य । वारुणः । उरुहमार्यः । आ । वयुनेपु ।

भूपति । सः । इमम् । नः । स्तोमम् । जुजुपाणः । आ । गृहि ।

इन्द्र । प्र । चित्रया । धिया ॥ ८ ॥

वृकश्चिदस्तेनोपि वारणो वारयिता सर्वस्य सन्नपि उरामयिः शत्रूणां मार्गे गच्छतां
मथिता सन्नपि अस्मेन्द्रस्य वयुनेषु मार्गेषु प्रज्ञानेषु वा आभूषति आनुकूल्यमेव भजते अतीव
हिंस्रोपीन्द्रस्यानुकूलोभवतीत्यर्थः । यद्वा अस्मेति कर्मणि षष्ठी अमुमिन्द्रं उक्तरूपः वृकोपि
वयुनेषु स्तोत्रेषु आभूषति सत्वमिमं नः स्तोमं जुजुषाणः प्रीयमाणः आगहि आगच्छ । हे इन्द्र
चित्रया धिया कर्मणा स्तुतिउक्षणेन निमित्तेन य प्रकर्षेणागहि शीघ्रमागच्छ ॥ ८ ॥

चानुविशिक्तेहनि भाष्यदिनेसवनेच्छावाकशस्ते एव कदून्वितिकद्वत्प्रगायः कदून्वस्या-
कृतमिति कद्वन्तः प्रगाथाद्वातहि सूचितं ।

सैषा प्रगाथे प्रथमा सूक्ते नवमी-

कदून्व॑स्याकृत॑मिन्द्र॑स्यास्ति॑पौ॒र्ष्यम् ।

केनो॑नुक॑श्चोमतेन॑नशु॑श्रुवेज॑नुपः॒परि॑वृ॒त्रहा ॥ ९ ॥

कत् । ऊँ इति । नु । अस्य । अकृतम् । इन्द्रस्य । अस्ति ।
पौर्ष्यम् । केनो इति । नु । कम् । ओमतेन । न । श्रुवे ।
जनुपः । परि । वृत्रहा ॥ ९ ॥

अस्मेन्द्रस्य कदून्व किन्तु खलु पौर्ष्यं पौरुषं अकृतमनाचारितमस्ति सर्वमपि वृत्रघादि-
क्रमेण कृतमेव इव, परं न किञ्च पौर्ष्यं कृत्यमस्तीत्यर्थः सैके स्वल्पमपि यः पुंस्त्वं कुर्माव सतेन
स्तूपते अयं नस्तत् एतद्व्यते केनोनुकं केनखलु ओमतेन श्रवणीयेन पुंस्त्वेन नशुश्रुवे न-
श्रूयते किं कतिपर्येवाहोभिः कृतेन नेत्याह-अयं वृत्रहा वृत्रस्यातिप्रबलस्त्वहन्ता अयं जनुपः
परि जन्मप्रश्रुति क्रियमाणैः सामर्थ्यैः श्रूयते वृत्रहत्वं तत्पुंस्त्वप्रदर्शनाद्योतनाय यथा वृत्रह-
नं सर्वैः श्रूयते तद्वद्व्यान्मपीवि भावः ॥ ९ ॥

अथ प्रगाथे द्वितीया सूक्ते दशमी-

कदू॑महीर॑ष्ट॒ष्टाअ॒स्पत॑वि॒पी॒कदु॑वृ॒त्रघ्नो॑अ॒स्तृ॒तम् ।

इन्द्रो॑वि॒श्वान्चे॒कना॑दो॒अह॑र्द॒शो॒उ॒त॒क्र॒त्वा॒प॒णी॒र॒जि॑ ॥ १० ॥ ३१ ॥

कत् । ऊँ इति । महीः । अष्टयाः । अस्य । तविपीः । कत् । ऊँ इति ।
 वृत्रघ्नः । अस्तुतम् । इन्द्रः । विश्वान् । वेकनाटान् । अहःऽदराः ।
 उत । कत्वा । पणीन् । अग्नि ॥ १० ॥ ३१ ॥

कत् कदात्त्वस्येन्द्रस्य तविपीर्वलानि महीः महान्ति अष्टयाः अष्टान्यधर्षकान्यासन्
 कत् कदात् त्व वृत्रघ्नो वृत्रहन्तुरिन्द्रस्य हन्त्वप्यमस्तुत्वं अहिंसितं अभवत् न कदाचिदित्य-
 र्थः । अथवास्य महान्ति बलानि सेनालक्षणानि कदाप्यष्टानि अन्यवत्तैरहितानि
 तथा वृत्रघ्नः शरीरं बलं अस्तुतमन्यैरहिंस्य ईदृशेन द्विविधेन बलेनेन्द्रोविश्वान् सर्वान् वेकना-
 टान् अनेन कुसोदिनोवृद्धिजीविनो बाधुंपिकाउच्यन्ते कथंतद्गुत्पत्तिः वेदति अपभ्रंशोद्विश-
 द्वाथे एकं कार्पाणमृणिकायमयच्छन् द्वैमसंदातयौ नयेनदर्शयति ततोद्विशब्देनैकशब्देनच
 नाटयन्तीति वेकनाटाः वानहंशः अहःशब्देन वदुत्पादक आदित्योभिवेद्योभयति तंपश्यन्ती-
 त्यहंशः । ननु सर्वे सूर्यं पश्यन्ति कोवातिशय इति उच्यते ईहेवज्जन्मनि सूर्यं पश्यन्ति मज्जन्मा-
 न्तरे सुखका अयदाराग्नौ तमसि मज्जन्ति । अथवा लौकिकान्येवाहानि पश्यन्ति पारलौकि-
 कान्यदृष्टानि दृष्टमधानाहिनास्तिक्ताः अतः ईदृशान् पणीन् पणिसदृशान् शूद्रकल्पान् उतशब्द-
 एवार्थं कत्वोत्त कर्मणैव तादृगादिव्यापारेणेवाभिभवतीतिशेषः । यद्वा पणीनुत पणीनेवाभिभव-
 ति न यद्वारं । पणीनां निन्दास्मर्यवे-गोरक्षकानापणिकांस्तथाचकारुशीलकान् । प्रेयान्बाधु-
 पिरांश्चैव विपान्शूद्रवदाचरेव इति ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे एकत्रिंशोऽवर्गः ॥ ३१ ॥

अथैकदशी-

वृषंघनिअपूर्य्येन्द्रब्रह्माणिदृत्रहन् ।

पुरुक्षतमांसः पुरुक्षतवज्रिवोभृतिनप्रभंरामसि ॥ ११ ॥

वृषम् । घ । ते । अपूर्य्य । इन्द्र । ब्रह्माणि । वृत्रहन् ।

पुरुक्षतमांसः । पुरुक्षतु । वज्रिः । भृतिम् ।

न । प्र । ज्ञरामसि ॥ ११ ॥

हे इन्द्र वयं च त्वत्तु ते त्वं अपूर्व्यां नूतनानि ब्रह्माणि परिवृद्धानि स्वोवाणि मभरामसि
संभरामः पुरुतमासो बहुतमा वयं ऋत्विग्यजमानरूपेण वृत्रहन् वृत्रस्पहन्तः पुरुहूत बहुजिहा-
हूत हे वज्रिवः वज्रयुक्तेन्द्र किमिव मृतिन भूमिमिव तां यथा नियमेन प्रयच्छन्ति तद्वत् नि-
यमेन प्रदानतात्पर्याद्भृविदृष्टान्तत्वमविरुद्धम् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

पूर्वाभिर्द्वित्वेतुर्विकूर्मिन्नाशसोह्वन्तहन्द्रोत्तर्यः ।

तिरिश्विदर्यःसर्वनावसोगहिर्शर्विष्ठश्रुधिमेह्वम् ॥ १२ ॥

पूर्वाः । चित् । हि । त्वे इति । तुविःकुर्मिन् । आशसः । ह्वन्ते ।

इन्द्र । ऊत्तर्यः । तिरः । चित् । अर्यः । सर्वना । आ । वसो इति ।

गृहि । शर्विष्ठ । श्रुधि । मे । ह्वम् ॥ १२ ॥

हे तुविकूर्मिन् बहुकर्मभिन्द्र त्वे त्वयि पूर्वाः चिद्धीतिपूरणौ बहूनि आशसः आशंसनानि
स्थितानि तथा ऊतयो रक्षाश्च त्वयि अवस्थिता लब्धुं ह्वन्ते आह्वयन्ति स्वोतारोन्त्ये अतो-
पैरिः सयना सवनानि तिरश्चित् तिरस्कृत्य अरीन्वा तिरस्कृत्यास्वत्सवनान्मभिलक्ष्य हे वसो
वासकेन्द्र आगसागच्छ अतो हे शर्विष्ठातिशयेन यत्नवन् मे ह्वं श्रुधि शृणु ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

वृषंघन्तिस्त्वेइहिन्द्रविप्राअपिन्मसि ।

नुहित्वदन्यःपुरुहूतकश्चनमर्घवन्नस्तिमर्हिता ॥ १३ ॥

वृषम् । घ । ते । त्वे इति । इत् । ऊँ इति । इन्द्र । विप्राः । अपि ।

स्मसि । नृहि । त्वत् । अन्यः । पुरुहूत । कः । चन ।

मर्घवन् । अस्ति । मर्हिता ॥ १३ ॥

हे इन्द्र वयं च वयंस्तत्तु तेतव स्वभूता अवस्तेइत् त्वय्येव विमा मेधाविनः स्तो-
वारोपि स्मसि अपिः संभावनायां त्वदधीनाः स्मेत्यर्थः । अन्यान्विहायेन्द्रण्वयंतंते तस्मिन्ने-
तिशपइत्याह—हे पुरुहूत त्वदन्यः कश्चन हे मघवन्मर्हिता सुसंविता नसस्ति ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

त्वं नो अस्या अमतेरुत क्षुधो अग्निशंस्तेरवं स्पृधि ।

त्वं न ऊती तव चित्रया धिया शिक्षां शचिष्ठ गातु वित् ॥ १४ ॥

त्वम् । नः । अस्याः । अमतेः । उत । क्षुधः । अग्निशंस्तेः । अवं ।

स्पृधि । त्वम् । नः । ऊती । तव । चित्रया । धिया ।

शिक्ष । शचिष्ठ । गातु वित् ॥ १४ ॥

हे इन्द्र त्वं नोस्मानस्या अमतेदारिद्र्यात्मिकायाः उतापिच क्षुधोऽग्निशस्तेर्निदायाश्च स-
काशादयस्पृधि अवमोचय । किञ्च त्वं नोस्मभ्यं तवोती ऊत्या चित्रया धिया निचित्रेण कर्म-
णा शिक्ष देह्यभिमतं । हे शचिष्ठ वद्वन् गातुविन्मार्गं त उपायतस्त्वम् ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

सोमः सुतो अस्तु कलं यो मा विभीतन ।

अपेदे पध्वस्मार्यति स्वयं घैपो अपायति ॥ १५ ॥ ३२ ॥

सोमः । इत् । वः । सुतः । अस्तु । कलं यः । मा । विभीतन ।

अपं । इत् । एयः । पध्वस्मा । अयति । स्वयम् ।

घ । एयः । अपं । अयति ॥ १५ ॥ ३२ ॥

सोमः सुतोऽभिपुनः यो गुप्ताकं सम्यग्धी अस्तिव भवत्येन्द्राय हे कलयः कष्टमहर्षे-
र्मावपः पुत्राश्चान संतोष्यन्ते ययं मारिभीतन भीता मा भवत । भित्त्यन्नाये कारणमाह—एष च-
रमा ध्वंसको राजसादिस्पर्धयनि षण्मरुतत्येन्द्रतामधर्मात्स्वयं य स्वयमेवेवः अपअयनि इ-
दिनिपूरणः पुनरुनिर्दादर्थार्थो ॥ १५ ॥

॥ इति पठस्य चतुर्थे द्वाविंशोऽष्टकः ॥ ३२ ॥

त्यान्विषे कुरिंश्चर्ममष्टमं सूतम् । अत्रानुक्रमगिरा—त्यानुमेरा मन्मयः मांमदो मेवाम-
गिमांन्योरा यन्वोवा मस्याजाटनदा आदित्यानस्तुम् सपदाभ्यस्य महापीनस्पृशो मन्मः
पदा निश्वस्ययोः पुत्रोमान्यः अथरा यन्वोवा मस्याजाटनदाः सुतो बन्धनमोक्षापादि-

त्यमस्तुवन् अतस्तएव ऋषयः । परंगावन्नं प्राग्वत्तपेरिति परिभाषया गायत्रीछन्दः आदित्या
देवता सूक्तविनियोगोऽद्विकः ।

तत्र प्रथमा—

त्यान्नुक्षत्रियौअवआदित्यान्पाचिपामहे । सुमृळीकाँअग्निष्टये ॥१॥

त्यान् । नु । क्षत्रियान् । अवः । आदित्यान् ।

याचिपामहे । सुमृळीकान् । अग्निष्टये ॥ १ ॥

त्यान् तानादित्यान् क्षत्रियान् जात्या क्षत्रियान् अवोरक्षणं याचिपामहे याचामहे । की-
दृशान्नुमृळीकान् सुमु छत्तयितुन् किमर्थं अग्निष्टये अग्निगमनाय अभिषताय वा । मत्स्यपक्षे
जालनिर्गमनं प्रार्थितम् । इतरपक्षे अभिमर्शितं विवेकः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

मिधोनोअर्त्यंहर्तिवरुणःपर्पदर्यमा । आदित्यासोयथाविदुः ॥ २॥

मिधः । नः । अर्ति । अंहतिम् । वरुणः । पर्पत् ।

अर्यमा । आदित्यासः । यथा । विदुः ॥ २ ॥

मिधवरुणार्थमादित्यानोस्मानंहर्ति अतिपर्वत् अतिनयन्तु वे यथा विदुः येनप्रकारेण
दुर्गाहं जानन्ति स्यातिपर्वदिति । इतरपक्षेहर्ति पापमतिपर्वदिति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तेपांहिचित्रमुक्थ्यंवरुथमस्तिदाशुपे । आदित्यानामरुक्ते ॥३॥

तेषाम् । हि । चित्रम् । उक्थ्यम् । वरुथम् । अस्ति ।

दाशुपे । आदित्यानाम् । अरुमरुक्ते ॥ ३ ॥

तेषामादित्यानां हिस्त्वच्चित्रं चापनीयमुक्थ्यं स्तुत्यं वरुथं धनमस्ति दाशुपे हरिर्दा-
शुपे अरुक्ते अरुक्तेषां यथावकारिणे यजमानाय दातव्यं धनमस्तीति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

महिबोमहतामवोवरुणमित्रार्यमन् । अवांस्यावृणीमहे ॥ ४ ॥

महि । वः । महताम् । अवः । वरुण । मित्रं । अर्यमन् ।

अवांसि । आ । वृणीमहे ॥ ४ ॥

हे वरुणादयो महतां वः अवोरक्षणं महि महत् हविर्दाने करणीयमस्ति अतोवांसि र-
क्षणान्यावृणीमहे ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

जीवान्नोअभिधेतुनादित्यासःपुराहयात् । कद्धस्यहवनश्रुतः॥५॥३३॥

जीवान् । नः । अजि । धेतुन् । आदित्यासः । पुरा ।

हयात् । कत् । ह । स्थ । हवनश्श्रुतः ॥ ५ ॥ ३३ ॥

हे आदित्यासः आदित्याः नोस्मान् जीवान् इदानीं जीवतः सर्वे अभिधेतुन अभिधावत्
अभिधावनं कुरुत पुरा हयात् हननात् श्रुतेः पूर्वं । कद्धं कनु स्य भवथ । हे हवनश्रुतः
आह्वानश्रोदारः आह्वानं श्रुत्वा शीघ्रमागच्छतेति ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥

अथ षष्ठी—

यदःश्रान्तायमुन्वतेवरुणमस्तियच्छदिः । तेनानोअधिवोचत॥६॥

यत् । वः । श्रान्ताय । सुन्वते । वरुणम् । अस्ति । यत् ।

छदिः । तेन । नः । अधि । वोचत ॥ ६ ॥

श्रान्ताय कर्मणः सुन्वतेभिपुण्वतेयजमानाय दातव्यं यद्वरुणं वरणीयं धनं धोयुष्माकं
अस्ति यच्च छदिः सुखवासयोग्यं गृहमस्ति तेन द्रव्येनास्मान्प्रीणयित्वा नोस्मानधिवोचत अ-
धिवचनं कुरुत ॥ ६ ॥

अथ सातमा—

अस्तिदेवाअंहोरुर्वस्तिरत्नमनागसः । आदित्याअद्भुतैनसः ॥७॥

अस्ति । देवाः । अंहोः । उरु । अस्ति । रत्नम् । अनागसः ।

आदित्याः । अद्भुतः एनसः ॥ ७ ॥

हे देवाः अंहोः हन्तुः पापशीलस्य जवंस्ति महत्पापमस्ति अनागसः अपापस्य रत्नं रमणीयं सुकृतं श्रेयोस्ति ततो हे आदित्या अद्भुतैनसः अभूतपापाः अतोस्मदभिमतं कुरुतेति भावः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

मानसेतुःसिपेदुयंमहेदृणक्तुनस्परि । इन्द्रइद्विश्रुतोवशी ॥ ८ ॥

मा । नः । सेतुः । सिसेत् । अयम् । महे । दृणक्तु ।

नः । परि । इन्द्रः । इत् । हि । श्रुतः । वशी ॥ ८ ॥

अयमिन्द्रः नोस्मान् सेतुः बन्धको जालो मासिपेद मावघ्रातु । नोस्मान् महे महते कर्मणे परिवृणक्तु परिवर्जयतु जालात् । क. इन्द्रइत् इन्द्रएव श्रुतो विश्रुतः वशी सर्वस्य वशीकर्ता सपरिवृणक्तु ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

मानोभृचारिपूणां वृजिनानामविष्यव । देवाअभिप्रमृक्षत ॥ ९ ॥

मा । नः । भृचा । रिपूणाम् । वृजिनानाम् । अविष्यवः ।

देवाः । अभि । प्र । मृक्षत ॥ ९ ॥

हे अविष्यवो रक्षितुमिच्छन्तो देवाः नोस्मान् वृजिनानां हिंसकानां रिपूणां भृचा वृचिर्हिंसाकर्मा । यदक्षुरेण मर्चयता सुपेगसेत्यादिषु तथा दृष्टत्वात् । हिंसकेन जालेन माभि प्रमृक्षत अभिमर्शनमुपरिजातस्य मेरणं माकुरुत । यद्वा भृचाजालेन मामागधा नोस्माकं माभवतु । हे देवाः युयं चे परिमार्जयव परिहरत ॥ ९ ॥

आधाने पवमानेष्टिषु उतत्वामदिते इत्यनुवाक्या सूत्रितञ्च—उतत्वामदितेमहिमहीमूपुमावर-
मिति । आदित्येपशौ वपाया अनुवाक्येयमेव । सूत्रितञ्च—उतत्वामदितेमहनेहोन उरुवजे इति ।

सैषा दशमी—

उतत्वामदितेमह्यहदेव्युपंज्रुवे । सुमृळीकामभिष्टये ॥ १० ॥ ३४ ॥

उत । त्वाम् । अदिते । महि । अहम् । देवि । उपं ।

ज्रुवे । सुमृळीकाम् । अभिष्टये ॥ १० ॥ ३४ ॥

उतअपिच हे महि महति अदिते देवमावः देवि त्वा त्वां अहं मत्स्यपक्षे मत्स्यममुतोह-
मुपज्रुवे उपेत्यसौमि । कीदृशीं सुमृळीकां सुष्टु सुत्वयिर्वीं किमर्थमभिष्टयेभिमताय ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे चतुर्लिंगोवर्गः ॥ ३४ ॥

अथैकादशी—

पार्षिदीनेगंभीरआँउग्रपुत्रेजिघांसतः । मार्किस्तोकस्यनोरिपत् ॥ ११ ॥

पार्षि । दीने । गंभीरे । आ । उग्रपुत्रे । जिघांसतः ।

मार्किः । तोकस्य । नः । रिपत् ॥ ११ ॥

हे अदिते आपार्षि सर्वतः पात्यसि दीने क्षीणे गंभीरे उदके उदकनामितम् गंभीरं
गहनमिति सन्नामसुपाठात् उग्रपुत्रे उदूर्णाः पुत्राः यस्मिन् तत्तस्मिन् उदके जिघांसतो हिंसवः
जालं तोकस्य नोस्माकं वनयस्य तगयं माकीरिपत् यैवहिंसां करोतु ॥ ११ ॥

आदित्यस्य पशावनेहोनइति पुरोडाशस्यानुवाक्या । सूत्रितञ्च—अनेहोन उरुवजे इतिहं-
जनिष्टेति ।

सैषा द्वादशी—

अनेहोन उरुवज उरुचीविप्रसर्तवे । रुधिनोकार्यजीवसे ॥ १२ ॥

अनेहः । नः । उरुवज्जे । उरुचि । वि । प्रसर्तवे ।

रुधि । तोकार्यं । जीवसे ॥ १२ ॥

अनेहोऽपापान्तेस्मान् उरुवजे विस्वीणंगमने दूरं इयमदितिर्भूरिरूपा गताभवति अतिविस्तृ-
तत्वाद् । अथवा उरुगमने घोरे हे उरुचि उरुत्वं विमसर्तवे अभिसरणाय रुधि कुरु । कस्मै
तोकाय पुत्राय मत्स्याय जीवरो वस्य जीवनाय यथाजीवनेनापत्वात्रक्षितुं तथा उरु त्वंकुर्विति ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

येमूर्धानःक्षितीनामदब्धासःस्वयंशसः । वतारक्षन्तेअद्रुहः ॥ १३ ॥

ये । मूर्धानः । क्षितीनाम् । अदब्धासः । स्वयंशसः ।

वता । रक्षन्ते । अद्रुहः ॥ १३ ॥

ये मूर्धानः सर्पेषां मूर्धस्थानीया उच्छ्रिताः क्षितीनां मनुष्याणां अदब्धासः अहिंसकाः
स्वयंशसः स्वायत्तकीर्तयः वता वतान्यस्पदीयानि कर्माणि रक्षन्ते पालयन्ते अद्रुहः अद्रोग्धारा
सन्तः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

तेनआस्त्रोवृकाणामादित्यासोमुमोचत । स्तेनंवृद्धमिवादिते ॥ १४ ॥

ते । नः । आस्त्रः । वृकाणाम् । आदित्यासः । मुमोचत ।

स्तेनम् । वृद्धम् । इव । अदिते ॥ १४ ॥

हे आदित्यासः आदित्यास्ते यूयं नोस्माद् वृकाणां हिंसकानां अदातृणां वा आसः
आस्यात्तकाशान्मुमोचत विमोचनं कुरुत स्तेनं वृद्धमिव हे अदिते त्वंच मोचयामानिति ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी—

अपोपुण्ड्रयंशरुदादित्याअर्पदुर्मतिः । अस्मदेत्वजंघुपी ॥ १५ ॥ ३५ ॥

अपो इति । सु । नः । इयम् । शरुः । आदित्याः । अर्प ।

दुःमतिः । अस्मद् । एतु । अजंघुपी ॥ १५ ॥ ३५ ॥

हे आदित्या इयं शरारुहिंसिका प्रसितिः जालिकपेरिता अजघुपी अहिंसांती सती
अस्मदस्मत्तः सु सुतु अपोएतु अपगच्छत्वेव । तथा नोस्माकं दुर्मतिद्वेषमतिरप्यजघुपी अस्म-
त्तोपगच्छतु ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे पञ्चविंशोवर्गः ॥ ३५ ॥

अथ षोडशी-

शश्वद्विवः सुदानव आदित्या ऊतिभिर्वयम् । पुरानूनं बुभुज्महे ॥ १६ ॥

शश्वत् । हि । वः । सुदानवः । आदित्याः । ऊतिर्दक्षिः ।

वयम् । पुरा । नूनम् । बुभुज्महे ॥ १६ ॥

हे सुदानवः सुदानाः हे आदित्या वीर्यप्राक् ऊतिभीरक्षाभिः वयं पुरा नूनमिदानी-
मपि शश्वत् सर्वदा बुभुज्महे यद्वा शश्वद्वहून् भोगात् बुभुज्महे ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

शश्वन्तु हि प्रचेतसः प्रतियन्तं चिदेनसः । देवाः कृणुय जीवसे ॥ १७ ॥

शश्वन्तम् । हि । प्रचेतसः । प्रतियन्तम् । चित् ।

एनसः । देवाः । कृणुय । जीवसे ॥ १७ ॥

हे प्रचेतसः प्रकृष्टमाया हे देवाः शश्वन्तं बहुमपि प्रतियन्तं चित् प्रतिगच्छन्तमपि शश्व-
एनसः पापस्य कर्तारं अथवा एनसः पापकृतः व्यत्ययेन बहुवचनं पापकर्तारं जीवतो-
जीवनायास्माकं कृणुत कुरुव अस्मत्तो वियुक्तमिति शेषः ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

तत्सु नो नव्यं सन्यसे आदित्या यन्मुमोचति । बन्धाद्बद्धमिवादिते ॥ १८ ॥

तत् । सु । नः । नव्यम् । सन्यसे । आदित्याः । यत् ।

मुमोचति । बन्धात् । बद्धमद्बद्धं । अदिते ॥ १८ ॥

तदन्वयं नोस्माकं सु सुष्ठु नव्यं स्तुत्यं सन्यसे संभ्रजनाय शक्तु अस्माकं मोचनेन
स्तुत्यं भवत्वित्यर्थः । हे आदित्या अदितेः पुत्राः हे अदिते त्वदनुग्रहाद्यन्मुमोचति मुञ्चत्यस्मान्
गन्धाद्बद्धमिव बन्धनसाधनपूर्वं यत्नविवशकत्वादासीत् तदेव युष्मदनुग्रहादस्मान्मुञ्चतु यद्वा
उष्माकं यदक्षयमस्मान्मुञ्चति तत् सु सुष्ठु स्तुत्यं संभ्रजनाय भवत्विति योग्यम् ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

नास्माकं मस्ति तत्तत् आदित्या सो अतिष्कदे । यूयमस्मभ्यं मृळत ॥ १९ ॥

न । अ॒स्माक॑म् । अ॒स्ति॒ । तत् । तरः॑ । आ॒दि॒त्यासः॑ ।

अ॒ति॒ह॒स्केदे॑ । यू॒यम् । अ॒स्मभ्य॑म् । मृ॒ळ॒त ॥ १९ ॥

हे आदित्यासः आदित्याः युष्माकर्वृकस्वत्तरोवेगोस्माकं नास्ति योवेगो बन्धकान्तादतिष्कदे अस्माकमतिस्कन्दनाथ प्रभवति । अतो यूयमस्यभ्यं मृळव वत्तादृशंतरः कुरुतेत्यर्थः ॥ १९ ॥

अथ विंशी—

मानो॑हे॒तिर्वि॒वस्व॑त॒आदि॒त्याः कृ॒त्रिमा॒शरुः॑ । पु॒रा नु॒ज॒रसो॑वधीत् ॥ २० ॥

मा । नः॑ । हे॒तिः । वि॒वस्व॑तः । आ॒दि॒त्याः । कृ॒त्रिमा॑ ।

शरुः॑ । पु॒रा । नु॒ । ज॒रसः॑ । व॒धीत् ॥ २० ॥

हे आदित्या मोस्मान्विवस्वतो विवस्वतुमस्य यमस्य । पुत्रे पितृशब्दः । तस्य हेविरापुयभूता कृत्रिमा क्रियया निष्पन्ना शरुर्हिसिका प्रसितिः पुरा पूर्वं नु इदानीं सर्वदेत्यर्थः जरसः इदानीं जीर्णान् भावधीव माहिंस्यात् ॥ २० ॥

अथैकविंशी—

वि॒पु॒द्दे॒पोऽहं॑ति॒मादि॒त्यासो॒विमं॑हि॒तम् । वि॒ष्व॒ग्वि॒वृह॑त॒रपः॑ ॥ २१ ॥ ३६ ॥

वि । सु॑ । द्वे॒पः । वि । अ॒हं॑तिम् । आ॒दि॒त्यासः॑ । वि ।

सम॑ह॒तम् । वि॒ष्वक् । वि । वृ॒ह॒ते । रपः॑ ॥ २१ ॥ ३६ ॥

हे आदित्यासः आदित्या द्वेपोद्देष्टुन् सु स्रष्टु विवृहत् उन्मूलयत नाशयतेत्यर्थः । तथा अंहंवि पातकं पापं विवृहत् हन्तेरुहेत्यविपत्ययः । तथा संहितं जालं विवृहत् तथा रपः पापं सर्वं विष्वक् विपूचीनं विवृहत् । रपो रिपं इविषापनामनो भवतइति यास्कः ॥ २१ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे पदविशोवर्गः ॥ ३६ ॥

वेदार्थस्पर्शकारणेन तमोहार्दनिवारयन् । पुमर्थाश्चतुरो देयाद्विषावीथ्यमहेरवरः ॥ १ ॥

इति श्रीमदानाधिराजपरमेश्वरवैदिकमार्गमवर्तकश्रीवीरनुकृष्णालसाभ्यान्धुरंधरेण सायणाचार्येण विरचिते माधवोपे वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये षष्ठादके चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

यस्यनिःश्वसित्वेदा योवेदेभ्योविलंजगद । निर्मयेतमहंवन्दे विद्यातीर्थमहेश्वरं ॥ १ ॥

पठेत्तुर्थमध्यायं श्रीमायणसुतःसुधीः । व्याख्यायसायणाचार्यं पञ्चमं व्याकरोत्यथ ॥ २ ॥

तत्रात्वारथमित्येकोनविंशत् नवमं सूक्तं । अत्रेयमनुक्रमणिका—आत्वैकोना मियमेध आदा-
वनुष्टुमुस्तास्तृचाश्चत्वारोन्त्याःषड्क्षाश्वमेधयोर्दानस्तुतिरिति । आंगिरसःमियमेधऋषिः । प्र-
थमाचतुर्थीसप्तमीदशम्योनुष्टुभः शिष्टाःपरंशापन्नमितिपरिभाषया गायत्र्यः अन्ततःषट्स्तुभु ऋ-
क्षाश्वमेधयोर्दानस्तूपते अतस्तास्तेदेवताकाः । शिष्टाअनुक्तरिभाषयैन्मः । सूक्तविनियो-
गोलैङ्गिकः । आद्यस्तुचो मरुत्वतीयस्यप्रतिपद । तथाचस्त्रितम्—आत्वारथंयथोत्तयद्दंवसोस्तु-
तमन्धइतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपदनुचराविति । महाप्रतापिद्विषि यत्रतृचान्तरंनविधीयतेतत्र सर्व-
त्रायमेव प्रतिपद्भवति ।

तत्र प्रथमा—

ॐ आत्वारथंयथोत्तयेत्सुम्नायवर्तयामसि ।

तुविक्कूर्मिमृतीपहमिन्द्रशर्विष्ठसत्पते ॥ १ ॥

आ । त्वा । रथम् । यथा । ऊत्तये । सुम्नाय । वर्तयामसि ।

तुविक्कूर्मिम् । ऋतिःसहम् । इन्द्र । शर्विष्ठ । सत्पते ॥ १ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां आवर्तयामसि आवर्तयामः । किमर्थं ऊतयेस्माकं रक्षणाय सुम्नाय
सुम्नाय । किमिव रथं यथा ऊतये सुम्नाय आवर्तयन्ति तद्वत् । कीदृशं त्वां तुविक्कूर्मिं बहु-
कर्माणं ऋतीपहं हिंसकानामभिभवितारं हे इन्द्र शविष्ठाविशयेनचलवन् हे सत्पते सतां पाल-
क त्वामिव समन्वयः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तुविशुम्नतुर्विक्रतोशर्चीवोविश्वयामते ।

आपंप्रायमहित्वना ॥ २ ॥

तुर्विंशुष्म । तुर्विक्रतो इति तुर्विऋक्रतो । शचींश्वः । विश्वंया ।
मते । आ । प॒प्रा॒थ । म॒ह्नि॒ह्त्व॒ना ॥ २ ॥

हे तुविंशुष्म प्रभूतउल हे तुविक्रतो बहुकर्मन् अथवा बहुप्रज्ञ कर्मणः पृथगभिधानात्
हे शचीवः बहुकर्मेष्वि हे मते पूजनीयेन्द्र विश्वया विश्वव्याप्तेन महित्वना महत्त्वेन आप्रमाथ
आपूरितवानसि । अविशेषाद्विश्वमित्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

यस्य॑तेमहि॒नाम॒हःपरि॑ज्मा॒यन्त॑मी॒यतुः ।
हस्ता॑वज्रं॒हिर॑ण्ययम् ॥ ३ ॥

यस्य॑ । ते । म॒हि॒ना । म॒हः । परि॑ । ज्मा॒यन्त॑म् । ई॒यतुः ।
हस्ता॑ । वज्रं॒म् । हिर॑ण्ययम् ॥ ३ ॥

महोमहो यस्य ते तव मच्छब्दः प्रकृतपरामर्शकः प्रकृतं वृक्तमृगद्वयं तत्राप्यनुविर्दूर्नि-
श्रुतीपहमित्याद्युक्तक्षणस्य त्वेत्यर्थः । महिना महत्त्वेन तव हस्ता हस्तौ ज्मायन्तं पृथिव्यां
सर्वतोऽप्यामुवन्तं हिरण्ययं हिरण्यमयं वज्रं परि ईयतुः परियुह्यीतः । सर्वदास्माकं भयनि-
वारणायैतिभावः ॥ ३ ॥

पृष्ठ्याभिष्टवपदहयोः द्वितीयेहनि विश्वानरस्येति प्रतिपन्नचः सवितश्च—विश्वानरस्य-
वस्वतिमिन्द्रइत्योमपाएकइति मरुत्ववीयस्य मनिपदनुवरादिति ।

तृचे प्रथमा सूक्ते चतुर्थी—

वि॒श्वान॑र॒स्यव॑स्पति॒मना॑नतस्य॒शर्व॑सः ।
ए॒वैश्च॑र्षणी॒नामू॒तीहु॒वि॒र्याना॑म् ॥ ४ ॥

वि॒श्वान॑र॒स्य । वः । पति॑म् । अना॑नतस्य । शर्व॑सः । ए॒वैः ।
च । च॒र्षणी॒नाम् । ऊ॒ती । हु॒वे । र्या॑नाम् ॥ ४ ॥

विश्वानरस्य विश्वान् शत्रून् मृत्युतस्य अनानवस्य शत्रूणां प्रहस्य श्वतो बलस्य पतिं
स्वामिनमिन्द्रं वा अवेन्द्रसंवन्विनो मरुतोपि संकीर्त्यन्ते हे मरुतो वो युष्माकमित्यर्थः । यद्यपि
मरुदं संशन्दनं नास्ति तथापि वदति सामर्थ्याद्वाप्यवे । युष्माकं चर्षणीनां सैनिकानां वैर्मनैः
सह । यद्वा चर्षणीनां इन्द्रस्य सेनारूपाणां योयुष्माकं गमनैरिति सामानाधिकरण्यं युष्माकं
रथानां च ऊती ऊतिभिर्गमनेश्च सह हुवे आह्वयामि । गन्तुं रथैर्मन्तुभिर्मरुद्भिश्च सहेन्द्रं हुव-
इत्यर्थः । यद्वा हे यजमाना युष्मदीणाः सैनिकाः सरथा यदा यद्विशन्ति युद्धाय संघामं वदानीं
तेषां साहाय्यायेन्द्रं हुवे इत्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ तृचे द्वितीया सूक्ते पञ्चमी—

अग्निष्टये सदा वृधं स्वर्मां ह्येषु यं नरः ।

नाना हवन्त ऊतये ॥ ५ ॥ १ ॥

अग्निष्टये । सदा वृधम् । स्वर्मां ह्येषु । यम् । नरः ।

नाना । हवन्ते । ऊतये ॥ ५ ॥ १ ॥

हे यजमाना युष्माकं अग्निष्टये साहाय्यार्थं अभिगमनाय अग्निष्टये वा सदा वृधं सर्वदा
वर्धयन्तं सेवकान् स्वयं सर्वदा वर्धमानं वा हुवइति शेषः । यं स्वर्मां ह्येषु संश्रामेषु नरोनेवासे
मनुष्याः नाना बहुमकारं हवन्ते आह्वयन्ति ऊतये रक्षार्थं वं हुवइति शेषः ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे प्रथमोऽवर्गः ॥ १ ॥

अथ तृचेतृतीया सूक्ते पष्ठषेष्ठा—

परोमां त्रमुर्चीपममिन्द्रमुग्रं सुरार्धसम् ।

ईशानं चिद्धसूनाम् ॥ ६ ॥

परोऽमां त्रम् । ऊर्चीपम् । इन्द्रम् । उग्रम् । सुरार्धसम् ।

ईशानम् । चित् । वसूनाम् ॥ ६ ॥

परोपात्र परामात्रा यस्य तादृशं अथवा मीयतइति मात्रं दूरदेशः तत्रः परस्ताद्वेमानं
अपरमितस्वरूपं तथापि ऊर्चीपमं ऊचा स्तुत्या समं यद्यप्यपरिच्छिन्नस्वथापि स्तुतिर्मात्रमात्रं

विपयीकरोति तत्समइत्यर्थः । तदेवाह इन्द्रं परमैश्वर्ययोगत्वादिच्छानुकूलस्वरूपं उग्रमुदूर्णवर्तं
सुराधसं राधइति धननाम शोभनधनं शोभनानं वा ईशानं चित् ईश्वरं च । केषां वस्तुनां
अस्मभ्यं प्रदेयानां गवादिधनानां एवं महानुभावमिन्द्रं ब्रुवइतिशेषः ॥ ६ ॥

वृषीमेहमि मरुत्ववीये तन्वमिदितिप्रतिपत्तृचः । सूत्रितश्च-तन्वमिद्राधसेमहेत्रमइन्द्रस्य-
सोमाइति ।

तस्मिंस्तृचे पथमा सूक्ते सप्तमी-

तन्मिद्राधसेमहइन्द्रं चोदामिपीतये ।

यः पूर्यामनुष्टुतिमीशं कृष्टीनां नृतुः ॥ ७ ॥

तमइन्द्रम् । इत् । राधसे । महे । इन्द्रम् । चोदामि । पीतये ।

यः । पूर्याम् । अनुष्टुतिम् । ईशं । कृष्टीनाम् । नृतुः ॥ ७ ॥

तन्मिन्नमेवेन्द्रं सर्वेष्वपि यागकालेषु तमेवेन्द्रमित्यर्थः । तं प्रतिचोदामि मेरयामि स्तुतिं
पीतये सोमपानाय । ततः कोलाग्रइति उच्यते-महे महते राधसे धनाय ग्रभूतधनलाभार्थं यो-
नृतुः फलस्पन्देता देवः पूर्या पूर्वंभवां यज्ञमुखस्था अनुष्टुतिं अनुक्रमेण क्रियमाणां स्तुतिं कृ-
ष्टीनां मनुष्याणां कविजां संघविनां ईशे ईष्टे श्रोतुं । तं चोदामीति संबन्धः ॥ ७ ॥

अथ तृचे द्वितीया सूक्तेष्टमी-

नयस्यतेशवसानसुख्यमानं शमस्यः ।

नकिः शवांसितेनशत् ॥ ८ ॥

न । यस्य । ते । शवसान । सुख्यम् । आनंशं । मर्त्यः ।

नकिः । शवांसि । ते । नशत् ॥ ८ ॥

हेशवसानं यत्नव इन्द्र यस्य ते तव सख्यं मर्त्यां मरणधर्मा मनुष्योन्नतं न व्यापोति
ते शवांसि यन्मपि नकिर्नैव नशत् न व्यापोति ॥ ८ ॥

अथ एवे एवीणां सूक्ते नवमी-

त्वोतांसस्त्वायुजाप्सुसूर्यमहृद्धनम् ।

जयेमपृत्सुवञ्जिवः ॥ ९ ॥

त्वाऽऊतासः । त्वा । युजा । अप्सु । सूर्ये । महत् । धनम् ।

जयेम । पृत्सु । वञ्जिवः ॥ ९ ॥

हे इन्द्र त्वोतांसस्त्वया रक्षिताः त्वा त्वया युजा सहायेनाप्सु स्नातुं सूर्यं द्रष्टुं च स्नाना-
दिव्यवहारं कर्तुं सूर्ये उदिते सति गमनादि व्यवहारं कर्तुमित्यर्थः तदर्थं पृष्ठु संग्रासेषु हे व-
ज्रिवो वज्रवन्निन्द्र महृद्धनं जयेम । शत्रून् संग्रासेजिन्वा तेषां धनं लभेमेत्यर्थः ॥ ९ ॥

चतुर्थेऽङ्के मरुत्वतीये तंत्वायज्ञेभिरीतिवृषः प्रतिपद । सजिवञ्ज-तंत्वायज्ञेभिरीमहृद्धनं-
सोऽहृद्धनम्वदति मरुत्वतीयमतिपदनुचराविति ।

एवे प्रथमा सूक्ते दशमी-

तंत्वायज्ञेभिरीमहेतंगीभिर्गिर्वणस्तम ।

इन्द्रयथाचिदाविथवाजेषुपुरुमाध्यम् ॥ १० ॥ २ ॥

तम् । त्वा । यज्ञेभिः । ईमहे । तम् । गीःऽभिः । गिर्वणःऽतुम् । इन्द्र ।

यथा । चित् । आविथ । वाजेषु । पुरुमाध्यम् ॥ १० ॥ २ ॥

वं स्तुत्यत्वेन प्रसिद्धं त्वा त्वां यज्ञेभिर्वागसाधनैः सोमादिभिरीमहे याचामहे तमेवेन्द्रं गीर्भिः
स्तुतिभिरीमहे । हे गिर्वणस्तम गीर्भिः स्तुतिभिर्वननीयवमेन्द्र तंत्वापिति समन्वयः । हे इन्द्र त्वं
यथाचिदाविथ येनप्रकारेण ररक्षिथ मां चिदितिपूरणः । कुत्रेति उच्यते-वाजेषु संग्रासेषु
कीदृशं मां पुरुमाध्यं बहुप्राप्तं बहुस्तुतिमित्यर्थः ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे द्वितीयोदयः ॥ २ ॥

अथैकादशी-

यस्यंतेस्वादुसख्यंस्वाद्दीप्रणीतिरद्विवः ।

यज्ञोर्विनंतसाध्यः ॥ ११ ॥

यस्य । ते । स्वाहु । सख्यम् । स्वाद्वी । प्रहनीतिः ।

अद्रिश्वः । यज्ञः । वितन्तसाव्यः ॥ ११ ॥

हे अद्रिवो वज्रजिन्द यस्य स्तुत्यत्वेन प्रसिद्धस्य ते तव सख्यं स्वाद्वीवानुभवार्हं । किञ्च ते प्रणीतिः प्रणयनं धनादीनां स्वाद्वी स्वादु सुहृषकं तथोभे त्वद्विषयोयशश्च वितन्तसाव्यो विशेषेण तननीयः ॥ ११ ॥

अथ तृचे तृतीया सूक्ते द्वादशी—

उरुणस्तन्वेऽतनुरुक्षयायनरुधि ।

उरुणोऽयन्धिजीवसे ॥ १२ ॥

उरु । नः । तन्वे । तने । उरु । क्षयाय । नः । रुधि ।

उरु । नः । यन्धि । जीवसे ॥ १२ ॥

हे इन्द्र त्वं नोस्माकं तन्वे आगमाय उरु प्रभूतं रुधि कुरु । सामर्थ्यात् धनं सुखं वेति गम्यते । तथा तने तत्प्राय उरु रुधि । तथा क्षयाय निवासाय उरुरुधि नोस्माकं जीवसे जीवनाय मन्धि प्रयच्छाभिमतम् ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

उरुं नृभ्य उरुं गवं उरुं रथाय पन्थाम् । देववीतिमनामहे ॥ १३ ॥

उरुम् । नृभ्यः । उरुम् । गवं । उरुम् । रथाय । पन्थाम् ।

देववीतिम् । मनामहे ॥ १३ ॥

हे इन्द्र नृभ्योऽस्मदियिष्यो भृत्येभ्यः उरुं हितं मनामहे याचामहे । तथा गवे एतदुपलक्षणं गवाभ्यादिकाय तथा रथाय पन्थां पन्थानं मार्गं अथवा नृप्रभृतीनां संचाराय शोभनं मार्गं मनामहे तथा देववीतिं यज्ञं मनामहे ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

उपमापद्दाहानरः सोमस्य हृष्या । तिष्ठन्ति स्वादुरातयः ॥ १४ ॥

उप । मा । पट् । द्वाद्विंश । नरः । सोमस्य । हृष्या ।

तिष्ठन्ति । स्वादुरातयः ॥ १४ ॥

एतदाद्याः पल्लवः ऋक्षाश्वमेधयोर्दानस्तुतिरूपाः यद्यपि बृहदेवतानुक्रमण्यां—ऋक्षाश्व-
मेधयोरत्र पञ्चदानप्रशंसका इत्युक्तम् । तथाप्युपमापत्तित्यस्याः राजदानस्तुतिरोपत्ताद्विरो-
धः । अन्यैवाशया अनुक्रमण्यां अन्त्याः पल्लवः ऋक्षाश्वमेधयोर्दानस्तुतिरित्युक्तम् । मामां प्रियमेघं
यत्ते प्रसर्पन्तः पट् एतासंरूपाका नरोनेतारो राजानः सोमस्य पीतस्य हृष्यां हर्षेण स्वादुरातयः
सुषूपभोगार्हदानाः सन्तो द्वाद्विंश पितृपुत्ररूपेण युग्मौ भूत्वा मापुषतिष्ठन्ति तेषां युग्मानां
नाम तूत्तरव स्पष्टीक्रियते ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

ऋजौ । इन्द्रोते । आ । ददे । हरी । दति । ऋक्षस्य । सूनवि । आश्वमेधस्य । रोहिता ॥ १५ ॥ ३ ॥

ऋजौ । इन्द्रोते । आ । ददे । हरी । दति । ऋक्षस्य । सूनवि ।

आश्वमेधस्य । रोहिता ॥ १५ ॥ ३ ॥

इन्द्रोते एतन्नामके आविधिमे अतिधिम्बनाम्नो राष्ट्रपुत्रे । अविधिग्वापशंवरमिति ।
अविधिग्वार्यस्यमित्यादिव्यविधिग्वः प्रसिद्धः । तत्पुत्रइन्द्रोतः ऋजौ ऋजुनामिनाक्षयो आदेदे
स्वीकृतवानस्मि । तथा ऋक्षस्य सूनवि ऋक्षनाम्नः पुत्रेभ्यस्मिन्नागनि हरी हरिवर्णावशावा-
ददे । तथा आश्वमेधस्य अश्वमेधपुत्रे राजनि रोहिता रोहिवर्णावशयो आदेदे । नन्वनुक्रम-
ण्यनुक्रमयोरैवदानप्रशंसारूपत्वमुक्तम् । अत्र कथं त्रयाणां दानकीर्तनमिति । निषदोपः । ऋ-
क्षाश्वमेधपुत्रयोरैव यागेऽस्यकथेः प्रवृत्तेस्त्वयोरैवदानं प्रस्तुत्य इन्द्रोतस्तु स्वपित्रासह तयो-
र्यज्ञादितक्षयागत्य तयोर्दानं दत्त्वा स्वपित्रामेरितो दत्तवानश्वौ अवस्वदानं प्राप्तिकरमिति । ए-
तत्पञ्चदशीमेधयोर्दानस्तुतिर्त्वं नन्याहन्त्येव पितृपुत्रयोरभेदात् तयोः पञ्चकटुत्वात् । इन्द्रोतदान-
स्य प्राप्तिकत्वं पल्लवानित्यत्र विस्पष्टमिष्यते ॥ १५ ॥

॥ इति पठस्य पञ्चमे तृतीयोऽवयवः ॥ ३ ॥

अथ षोडशी-

सुरथाँआतिथिग्वेस्वभीशूराक्षे । आश्वमेधेसुपेशसः ॥ १६ ॥

सु॒रथाँन् । आ॒ति॒थि॒इ॒ग्वे । सु॒इ॒अ॒भी॒शू॒ । आ॒क्षे ।
आ॒श्व॒इ॒मे॒धे । सु॒इ॒पे॒श॒सः ॥ १६ ॥

आतिथिग्वे इन्द्रोते सुरथान् शोभनरथोपेतानश्वान् आददे । आक्षे कक्षपुत्रे स्वभीशून्-
श्वानाददे आश्वमेधेश्वमेधपुत्रे सुपेशसः सुरूपान् वान् शोभनालंकारान् आददे ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

प॒ळ॒ध्वौआतिथिग्वइन्द्रोतेवधूर्मतः । सचापूतक्रंतौसनम् ॥ १७ ॥

प॒ळ् । अ॒श्वान् । आ॒ति॒थि॒इ॒ग्वे । इ॒न्द्रो॒ते । व॒धूर्म॒तः ।
स॒चा । पू॒त॒क्र॒ंतौ । स॒नम् ॥ १७ ॥

आतिथिग्वे इन्द्रोते पूतक्रंतौ शुद्धमते शुद्धकर्मणिनेवा तस्मिन् वधूर्मतोवधूर्निर्वहवाभि-
स्तद्वतः पळश्वाश्च ऋक्षाश्वमेधयोः पुत्राभ्यां दत्तेनाश्वादिधनेन सचा सह सनं लब्धवानस्मि
एतत्साहित्यवचनं इन्द्रोतदानस्य प्रासंगिकत्वे लिङ्गम् ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

ऐ॒पु॒चे॒त॒इ॒र्ष॒ण्व॒त्य॒न्त॒र्क्जे॒ष्वरु॒पी । स्व॒भी॒शुः॒क॒शा॒य॒ती ॥ १८ ॥

आ । ऐ॒पु । चे॒त॒त् । र्ष॒ण॒इ॒व॒ती । अ॒न्त॒र्क्जे॒षु । अ॒रु॒पी
सु॒इ॒अ॒भी॒शुः । क॒रा॒इ॒व॒ती ॥ १८ ॥

एष्वर्जेषु क्रतुगामिष्वर्जेषु अन्तर्ष्ये आचैवत् आज्ञायते । का वृषण्वतीवर्षकेः पुमर्थे
स्तद्वती । अरुपी आरोचमाना स्वभीशुः शोभनयग्रहा कशावती दद्या वदवा ज्ञायते ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

न॒पु॒ष्मे॒वा॒ज॒व॒न्ध॒वो॒नि॒नि॒त्सु॒श्च॒न॒म॒र्त्यः । अ॒व॒द्य॒म॒धि॒दी॒ध॒र॒त् ॥ १९ ॥ १९ ॥

न । युष्मे इति । वाज्रवन्धवः । निनित्तुः । चन । मर्त्यः ।

अवधम् । अधि । दीधरत् ॥ १९ ॥ ४ ॥

हे वाज्रवन्धवः अन्नवन्धवः अन्नप्रदाः एवं पुत्राणां पितृपुत्ररूपाणां वृष्णां वा संबोधनं
हे राजानः युष्मे युष्मास्तु निनित्तुश्चन निन्दकोपि मर्त्योऽमनुष्यः अवधं निंदा नाधिदीधरत्
नान्वधारयत् नारोपयति युष्मास्तु । अतःअनिन्या यूयमिति दातृणां स्तुतिः ॥ १९ ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे चतुर्थोऽवर्गः ॥ ४ ॥

प्रमवश्यष्टादशर्चं दशमे सूक्तं प्रियमेघस्याङ्गिरसस्त्वार्यं द्वितीया नदंवश्येपा चतुस्त-
तकोष्णिक् चतुर्थ्याद्यास्तिस्रोऽष्टाव्ययः एकादशीषोडशौ पंकी शिष्टादशानुष्टुभः । अपादिन्दु-
इत्पार्थर्चैश्वदेवः वरुणइदिहेत्याद्यास्तिस्रोऽष्टाव्ययः वरुणदेवताकाः । शिष्टाष्टेऽष्टाव्ययः । तथाचानुक्रान्त-
म्—प्रमद्वानुष्टुभं द्विवृद्धत्यन्तं द्वितीयोष्णिक् चतुर्थ्याद्यास्तिस्रोऽष्टाव्ययः षोडशेकादशौषङ्गी
अपाद्वैश्वदेवोर्ध्वंस्त्रयोवारुणाइति । आद्यस्तुचः षोडशिशस्ते आनुष्टुभः स्रविताञ्च—प्रमवत्ति-
ष्टुभमिपमर्चतप्रार्चतेति ।

तत्र प्रथमा—

प्रमवत्तिष्टुभमिपमन्दहीरायेन्दवे ।

धियावोमेघसातयेपुरन्ध्याविवासति ॥ १ ॥

प्रहर्ष । वृः । त्रिष्टुभम् । इपम् । मन्दत्स्वीराय । इन्दवे ।

धिया । वृः । मेघसातये । पुरन्ध्या । आ । विवासति ॥ १ ॥

हे अव्यर्थाद्यो वो यूयं प्रथमार्थेद्वितीया त्रिष्टुभं स्तोत्रव्योपेतमिपमन्त्रं प्रम अपरः
प्रशब्दः पूरणः प्रभरतेविशेषः उपसर्गश्रुतेयौग्यक्रियाध्याहारः । कस्मै मन्ददीराय योवीराय हर्ष-
यति सम्पद्दीरः तस्मै इन्दवे इन्द्राय इन्धतेरैश्वर्यकर्मण इदंरूपं । अथवा फलेवृंष्टिभिरां जननी-
तीन्दुरिन्द्रस्त्वस्मै सचेन्द्रो वो युष्मान्मेघसातये यज्ञसंभजनाय पुरन्ध्या बहुमतया धिया
कर्मणा आविवासति अभिमतफट्टयोजनेन सत्करोवीत्यर्थः ॥ १ ॥

महान्नते निष्केज्वल्ये नदंवश्येपा विहरणीया तथैवपञ्चमारण्यके स्रविदं च—नदंवओद-
तीनामित्येतयेतानि व्यतिपजतीति ।

सैषा द्वितीया—

न॒दं॒व॒ओ॒द॒ती॒नां॒न॒दं॒यो॒यु॒व॒ती॒नाम् । प॒ति॒वो॒अ॒ध्या॒नां॒धे॒नू॒नामि॒पु॒ध्य॒सि॥२॥

न॒दम् । वः । ओ॒द॒ती॒नाम् । न॒दम् । यो॒यु॒व॒ती॒नाम् ।

प॒ति॒म् । वः । अ॒ध्या॒नाम् । धे॒नू॒नाम् । उ॒पु॒ध्य॒सि ॥ २ ॥

ओदतीनां ओदत्यउपसः । ओदती भ्रास्वतीति वचामसुपाठात् । उपसां नदं उत्पादकमित्यर्थः । इष्टेण सुपसउत्पद्यन्ते इन्द्रस्यैव सूर्यत्वात् विवस्वदिन्द्र युग्यइविहि द्वादशादित्यमध्ये इन्द्रः पठितः तादृशमिन्द्रं हे यजमाना वो युष्मदर्थं । आह्वयत इत्यर्थः । तथा योयुवतीनां सर्वत्र मिश्रयन्तीनां नदीनां नदं शब्दमितारं वो युष्मदर्थं आह्वयामि । अध्यानां अहन्त्यानां गवां पतिं आह्वये । अथप्रायश्चित्ता हे यजमान त्वं धेनूनां क्षीरादिना प्रीणयित्रीणां गवामिपुध्यस्यन्नमिच्छसि ॥ २ ॥

अग्निहोत्रे पूर्वाहुतौ हुतायां ताअस्येत्यनयोत्तरामाहुतिं कांक्षमाणस्तिष्ठेत् । तथाचसन्नितम्—ताअस्यसूददोहसइवि पूर्वामाहुतिमुपोत्थायोत्तरां कांक्षेतेति । महान्ते निष्केवस्येप्येषा तथैव पञ्चमारण्यके सन्नितं—ताअस्यसूददोहइत्येकदादिः सूददोहाः सूददोहाइति ।

सैषा तृतीया—

ताअ॒स्य॒सू॒द॒दो॒ह॒सः॒सोमं॑श्री॒णन्ति॒पृ॒थ॒यः ।

ज॒न्म॒न्दे॒वानां॑वि॒श॒स्त्रि॒ज्वा॒रो॒च॒ने॒दिवः॑ ॥ ३ ॥

ताः । अ॒स्य । सू॒द॒दो॒ह॒सः । सोमं॑म् । श्री॒ण॒न्ति । पृ॒थ॒यः ।

ज॒न्म॒न् । दे॒वानां॑म् । वि॒शः । त्रि॒पु । आ । रो॒च॒ने । दि॒वः ॥ ३ ॥

ताः प्रसिद्धाः सूददोहसःसूदइति कूपनाम तत्सदृशदोहनाः पृथयः पृथिव्याः गावोऽस्येन्द्रस्य सोमं श्रीणन्ति मिश्रयन्त्याग्निरेण । कदा त्रिपु त्रिजपि सवनेषु । गावो विशेप्यन्ते देवानां जन्मन् जन्मस्थाने दिवीति शेषः दिवआदित्यस्य आरोचने आरोचमाने अनेन द्यौर्विशेप्यते तस्मिन् स्थाने विशोनिविशत्ययः । यज्ञार्थोपयुक्तानां गवां द्युपतिः प्रसिद्धा ॥ ३ ॥

द्वितीयेपयायै मेत्रावरुणरासे अभिपगोपतिमिति तृचोनुत्पः सन्निवच—अभित्यावृषभा-
स्तुतेभिपगोपतिमिरेति ।

अथ चतुर्थी—

अग्निप्रगोपतिं गिरेन्द्रं मर्चयथा विदे । सूनुं सत्यस्य सत्पतिम् ॥ ४ ॥

अग्नि । प्र । गोऽपतिम् । गिरा । इन्द्रम् । अर्च । यथा ।

विदे । सूनम् । सत्यस्य । सत्पतिम् ॥ ४ ॥

गोपतिं गवांस्वामिनमिन्द्रं अग्निप्रार्चं प्रकर्षेण पूजय गिरा स्वत्या यथा विदे सपथा स्वात्मानं स्तुतप्रकारं जानाति यथावा यागं मन्त्रिगन्तव्यमिव जानाति यथा र्वेति । कीदृशमिन्द्रं सत्यस्य यत्तस्य सत्यस्यया सूनं पुनं तत्रानुरक्तत्वात् सूनुरित्युपचर्यते सत्पतिं सर्वा यजमानानां पादकम् ॥ ४ ॥

अथ तृचे द्वितीया सूक्ते पञ्चमी—

आहरंयः सत्सृजिरेरुपीरधिर्वर्हिषि । यत्राभिसंनवामहे ॥ ५ ॥ ५॥

आ । हरंयः । सत्सृजिरे । अरुपीः । अधि । वर्हिषि ।

यत्र । अग्नि । समूहनवामहे ॥ ५ ॥ ५ ॥

हरयो हरितवर्णांश्वाः अरुपीरारोचमानाः अधिर्बर्हिषि अधीति सप्तम्यर्थानुवादी य-
र्हिष्यास्तृते आसत्सृजिरे आसृजन्तु यत्र यस्मिन्बर्हिषि स्थितमिन्द्रयज्ञिसन्धवामहे अग्नि
संसृजः ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे पञ्चमोवर्गः ॥ ५ ॥

अथ तृचे तृतीया सूक्ते षष्ठी—

इन्द्राय गाव आशिरं दुदुहे वृजिणे मधु । यत्सीमुपहरे विदत् ॥ ६ ॥

इन्द्राय । गावः । आशिरम् । दुदुहे । वृजिणे ।

मधु । यत् । सीम् । उपहरे । विदत् ॥ ६ ॥

इन्द्राय गाव आशिरं आश्रयणसाधनं पय आदिकं मधु मदकरं दुदुहे दुहते । कीदृशाय
वृजिणे यज्युक्तायेन्द्राय यद्यदा उपहरे सप्तोपेवर्षयानं मधु सोमरसं सीं सर्वतो विदत् उन्नते
वदा ॥ ६ ॥

पोदशिशसस्योद्यद्गदस्येत्येपान्त्या सूत्रितञ्च—उद्यद्गदस्यनिष्पमित्येया परिवानीयेति ।

सैषा सप्तमी—

उद्यद्ब्रध्नस्यविष्टपंगृहमिन्द्रंश्चगन्वंहि ।

मध्वःपीत्वासचेवहित्रिःसप्तसख्युःपदे ॥ ७ ॥

उत् । यत् । ब्रध्नस्य । विष्टपम् । गृहम् । इन्द्रः । च । गन्वंहि ।

मध्वः । पीत्वा । सचेवहि । त्रिः । सप्त । सख्युः । पदे ॥ ७ ॥

यद्यदा ब्रध्नस्य महन्नाम ब्रध्नइति महत् आदित्यस्य विष्टपं स्थानं गृहं इन्द्रश्चाहं चो-
भौ उद्गन्वंहि उद्गच्छावः । तदानीं मध्वो मधुरं सोमरसं पीत्वा सचेवहि संस्तुष्टौ भवेव । कुत्र
सख्युःपदे सर्वेषां सखिभूतस्यादित्यस्य त्रिःसप्तैतयेन देवलोकानामुत्तममेकविंशस्थानमुच्यते
आदित्यस्यैकविंशत्वात् । तथाचब्राह्मणम्—द्वादशमासाः पञ्चतर्षवस्तयद्भेदेन असावादित्यस्य
एकविंशदिति । तादृशे एकविंशस्थाने सचेवहीति ॥ ७ ॥

पूर्वोक्तपदशब्दे अर्चतेति द्वितीयानुष्टुप्स्तुचः । स्तुतिश्च—प्रपवस्तिष्टुभमिषमर्चतमार्चतेति ।

आर्मिस्तुचे प्रथमा सूक्तेष्टमेपा—

अर्चतुप्रार्चतुप्रियमेधासोअर्चत ।

अर्चन्तुपुत्रकाउतपुरंनष्टुण्वर्चत ॥ ८ ॥

अर्चत । प्र । अर्चतु । प्रियमेधासः । अर्चत । अर्चन्तु ।

पुत्रकाः । उत । पुरम् । न । ष्टुण्वु । अर्चतु ॥ ८ ॥

हे अध्वर्यादयो यूयं इन्द्रं अर्चत पूजयत स्तुत्याप्रार्चत प्रक्षेपेणार्चतेन्द्रमेव । हे प्रियमे-
धासः प्रियमेधसम्बन्धिनः तद्गोत्रा यूयमर्चतेन्द्र पुत्रका पुत्राअप्यर्चन्तिन्द्रं । उतापिच पुरं ष्टु-
ण्वु यथा पुरं धर्षणशीलं अर्चन्ति तादृशमिन्द्रमर्चत ॥ ८ ॥

अथ तृचे द्वितीया सूक्ते नवमी—

अवंस्वरातिगर्मरोगोधापरिसनिष्वणत् ।

षिद्वापरिचनिष्कदिन्द्रायब्रह्मोर्चतम् ॥ ९ ॥

अव । स्वरति । गर्गरः । गोधा । परि । सनिस्वनत् ।

पिद्वा । परि । चनिस्कदत् । इन्द्राय । ब्रह्म । उत्तर्यतम् ॥ ९ ॥

गर्गरो गर्गरध्वनियुकोवा वाद्यविशेषो युद्धे अवस्वरति भयंशब्दपति । गोधा हस्तघः
परि परितः सनिष्वनत् स्वनति भृशं पिगा पिगवर्णाभ्यापि परिचनिष्कदत् परिस्कन्दते यस्या-
देवं युद्धः संनद्धः अतइन्द्राय ब्रह्मपरिवृद्धकर्म स्तुतिरक्षणं उद्यवं भवत्विविशेषः ॥ ९ ॥

अथ तृचे तृतीया सूक्ते दशमी-

आयत्पतन्त्येन्यः सुदुघा अनपस्फुरः ।

अपस्फुरं गृभायत् सोममिन्द्राय पातवे ॥ १० ॥ ६ ॥

आ । यत् । पतन्ति । एन्यः । सुदुघाः । अनपस्फुरः ।

अपस्फुरम् । गृभायत् । सोमम् । इन्द्राय । पातवे ॥ १० ॥ ६ ॥

यद्यदा एन्यः एतवर्णाः शुभ्रवर्णानघः आपवन्ति आगच्छन्ति सर्वतः प्रवहन्ति । कीदृशयः
सुदुघाः सुदोहा अनपस्फुरः अपस्फुरो अपस्फुरा अपवृद्धाः अतादृशयः अनपस्फुरः अत्य-
न्तमवृद्धादित्यर्थः । यद्वा सुदुघाः प्रवृद्धा एतवर्णागावो यदा पयआयथीयापवन्ति तदा अप-
स्फुरं अवापशब्दो धात्वर्थानुवादी अत्यन्तं प्रवृद्धं सोममिन्द्राय पातवे पातुं गृभायत् ग्रहणकु-
रुत । अथवा अनपस्फुरइत्यत्रापशब्दोऽनुवादी धात्वर्थस्य । तथासत्यपयमर्थः-यदा एन्योनयः
अनपस्फुरः अमवृद्धोदका आपवन्ति वृष्टिरल्पा यदाभवति तदा सोममिन्द्रार्थं संपादयतेति ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे पष्ठोऽष्टकः ॥ ६ ॥

अथैकादशी-

अपादिन्द्रो अपादिभिर्विश्वे देवा अमत्सत ।

वरुण इदिहृक्षयत्तमापो अभ्यनूपत वत्सं संशिश्वरीरिवा ॥ ११ ॥

अपात् । इन्द्रः । अपात् । अग्निः । विश्वे । देवाः । अमत्सत ।

वरुणः । इत् । इह । क्षयत् । तम् । आपः । अग्नि ।

अनूपत् । वत्सम् । संशिश्वरी । इदम् ॥ ११ ॥

इन्द्रोपादपिवत् सोममग्निरप्यपिवत् विश्वेदेवा अप्यमत्सत् तृषा अभवन् सोमपानेन व-
रुणइव वरुणोपीहास्मिन् यामगृहे क्षयत् निवसतु सोमपानार्थं निवसन्त्वं तं आपोप्यभ्यनूय
उदकान्यापनशोलाः स्तुतयोवा अभ्यस्तुवन् । किमिव वत्सं स्वीयं संशिश्वरीः संशिश्वर्यं,
संगच्छमाना गावइव । तायथा धावत्यो हंभारवं कुर्वन्ति तद्वत् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

सुदेवोअंसिवरुणयस्यतेसप्तसिन्धवः ।

अनुक्षरन्तिकाकुदंसूर्यसुपिरामिव ॥ १२ ॥

सुदेवः । अस्ति । वरुण । यस्य । ते । सप्त । सिन्धवः ।

अनुक्षरन्ति । काकुदम् । सूर्यम् । सुपिरामइदम् ॥ १२ ॥

हे वरुण जलाभिमानिन् देवत्वं सुदेवोऽसि यस्य सुदेवस्य ते तव काकुदं तादृ समुद्राख्य
सप्तसिन्धवो गंगाद्याः सप्तनद्योऽनुक्षरन्ति जिह्वायां सर्वदा क्षवन्ति । दृष्टान्तः—सूर्यं सुपिरा-
मिव यथा सूर्यं पविरश्मिजालं तद्वत् ॥ १२ ॥

षोडशिशस्त्रे योव्यवीनिनि तृतीयशानुष्टुभस्तृषः सञ्चितश्च—योव्यतीरैफाणयदितिवृ-
च आनुदुभइति ।

एषे प्रथमा सक्ते त्रयोदशी—

योव्यतीरैफाणयत्सुयुक्तोऽर्पदाशुपे ।

तुकोनेतातदिद्वपुरुपमायोअमुच्यत ॥ १३ ॥

यः । व्यतीन् । अफाणयत् । सुयुक्तान् । उर्प । दाशुपे । तुकः ।

नेता । तत् । इत् । वपुः । उपमा । यः । अमुच्यत ॥ १३ ॥

यइन्द्रोव्यतीन् विविधगमनान् सुयुक्तान् समुत्थे सवन्दान् अस्त्वान् दाशुपे हविदग्नि यज-
मानाय गन्तुं प्राप्तु उप अफाणयत् उपगमयति फणविगंतिकर्मा । यदेवकरोति तद्वत् तदानीमेव
तुकः तद्विगंतिकर्मा यज्ञगमनशीले नेताउदकस्य फलस्य वा नायक इन्द्रोऽवपुरुद्वयं उता-
व्यतीविशेषः यइन्द्र उपमा उपमानभूतः अमुच्यत अन्यैर्वृष्टिनिवारकै रसुरादिभिर्मुक्तोऽभवति ॥ १३ ॥

अथ दृचे द्वितीया सूक्ते चतुर्दशी-

अतीदुःश॒कओ॒हृत्इन्द्रो॒विश्वा॒अति॒द्विषः ।

भि॒नत्क॒नीन॑ओ॒दुन॑प॒च्यमा॑नं॒परो॒गिरा ॥ १४ ॥

अति॑ । इत् । । ऊँ इति॑ । श॒कः । ओ॒हृते । इन्द्रः॑ । विश्वाः ।

अति॑ । द्विषः॑ । भि॒नत् । क॒नीनः॑ । ओ॒दुनम् ।

प॒च्यमा॑नम् । प॒रः । गिरा ॥ १४ ॥

अयमिन्द्रः शकः शकः सन् अवीक्ष्यते अतिक्रम्य गच्छत्येव संग्रामे निरोपकान् श-
नून् । तदेवाह-अयमिन्द्रो विश्वाः द्विषो द्वेष्टन् शत्रून्ति अतिक्रम्य गच्छति । कनीनः कमनीयः
परोमेधानां परस्ताद्वर्तमान इन्द्रोदुनं मेघनाभैवत् मेघं भिनत् अभिनत् भिनत्ति वृष्ट्यर्थं ।
कीदृशं गिरा माध्यमिकयावाचा स्तनितलक्षणया पच्यमानं वज्रनिघोषेण ताड्यमानमि-
त्यर्थः ॥ १४ ॥

अथ दृचे तृतीया सूक्ते पञ्चदशी-

अ॒र्भको॑नकु॒मार॒कोधि॑तिष्ठु॒नव॑रथम् ।

स॒र्पक्ष॑न्महि॒षंमृ॒गं पि॒त्रेमा॒त्रे वि॒भुः क॑र्तुम् ॥ १५ ॥

अ॒र्भकः । न । कु॒मा॒रकः । आ॒र्धं । ति॒ष्ठत् । न॒वम् । रथ॑म् ।

सः । प॒क्षत् । म॒हिषम् । मृ॒गम् । पि॒त्रे । मा॒त्रे । वि॒भुः क॑र्तुम् ॥ १५ ॥

अयमिन्द्रः अर्भकोन बालशरीरः कुमारकः कुमारक इव पित्रे मात्रे सयथाधितिष्ठति
वदन् नरं स्तुत्यं रथमधितिष्ठदधितिष्ठति सइन्द्रो महिषं महान्तं मृगं शृगवदिवस्ततो धावन्तं
सर्वैर्मृगं वा विभुकर्तुं बहुकर्माणं मेघं पक्षत् पचति वृष्टयन्निमुसं करोवीत्यर्थः ॥ १५ ॥

सैषा षोडशी-

आ॒तू॒सुंशि॒प्रद॑प॒त्तेरथ॑तिष्ठाहि॒रण्या॑यम् ।

अ॒थ॒द्यु॒क्षंसं॑चे॒वहि॒सृ॒हस॑पा॒दम॒रुपं॑स्तं॒स्तिगा॑मने॒ह्सम् ॥ १६ ॥

आ । तु । सु॒ष्टि॒मि॒ । द॒म॒ष्ट॒प॒ते । रथ॑म् । ति॒ष्ठ । हिर॑ण्ययम् । अ॒ध॑ ।
 यु॒क्ष॒म् । स॒चे॒व॒द्भि । स॒ह॒स्रं॑ऽपादम् । अ॒रु॒प॒म् ।
 स्व॒स्ति॒ऽग॒म् । अ॒ने॒ह॒स॒म् ॥ १६ ॥

हे शुशिम सुहो हे दंपते गृहस्वामिन् अत्र गृहोरथः तस्यस्वामिन् तु त्वं तावद्रथमा-
 तिष्ठ हविः स्वीकरणानन्तरं पश्चादहमारोहामीति श्रावः । कीदृशं हिरण्ययं हिरण्यमयं अथ तदा-
 रोहणानन्तरं अहमथारुह्य उग्री सचेवद्भि संगच्छेवद्भि संगतौ भवेव । किंनर युक्षं दीप्तिं रथं
 कीदृशं सहस्रपादं गृहपादं अरुपमारोचनं स्वस्तिगां कुशलममनं अनेहसमपापम् ॥ १६ ॥

पूर्वाह्नि पवर्गे तंधेमित्येत्येषा । सन्निवञ्च—तंधेमिथानमस्विनइति ग्रामार्थीपूर्वाह्निइति ।
 सैषा सप्तदशी—

तंधेमि॒त्थान॑म॒स्विन॒उ॒र्प॒स्त्र॒राज॑मासते ।

अ॒र्थ॒चि॒द॒स्य॒सु॒धि॒त॒य॒दे॒त॒व॒आ॒व॒र्त॑र्यन्ति॒दा॒वने॑ ॥ १७ ॥

तम् । घृ । ई॒म् । इ॒त्या । न॒म॒स्वि॒नः । उ॒र्प॑ । स्व॒ऽरा॒ज॒म् ।

आ॒स॒ते । अ॒र्थ॒म् । चि॒त् । अ॒स्य॑ । सु॒ध॒ध॒त॒म् । यत् ।

ए॒त॒वे । आ॒व॒र्त॑र्यन्ति । दा॒वने॑ ॥ १७ ॥

तं घ तं स्वत्वीमेनमिन्द्रं इत्या इत्यमनेन प्रकारेण नमस्विनो जवन्तः स्तुतिमन्तो वाध्वर्षा-
 दयः स्वरार्जं स्वयं राजमानं वा उपासते सेवन्ते । तथा कृत्वा अर्थचिद्व अरणीयं धनं सुधिवं
 तामु स्यापितं अस्मेन्द्रस्य संबन्धिनं प्राप्नुवन्तीति शेषः । कदेत्याह—यद्यदा एतवे अस्मेन्द्रस्य गम-
 नाय स्वयं मार्गवा दाने हविर्दानायावर्तयति स्तुतयः तदेत्यर्थः । अथवा अश्वावा आवर्त-
 यन्ति तदेत्यर्थः ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

अ॒नु॒प्र॒त्न॒स्यो॒क॒सः॒प्रि॒य॒मे॒धा॒स॒ए॒षाम् ।

पूर्वा॒म॒नु॒प्र॒य॒ति॒वृ॒क्त॒यो॒हि॒पो॒हि॒त॒प्र॒य॒स॒आ॒गत॑ ॥ १८ ॥ ७ ॥

अनु॑ । प्र॒त्न॒स्य॑ । ओ॒क॒सः । प्रि॒य॒मे॒धा॒सः । ए॒षाम् ।

पूर्वाम् । अनु । प्रदयतिम् । वृक्तवर्हिपः ।

हितप्रयसः । आशत ॥ १८ ॥ ७ ॥

अनया स्तुतिमुपसंहरति एषां देवानामिन्द्रादीनां पदस्य पुराणस्यौकसः स्थानस्य पुरा-
णं स्थानं प्रियमेधासः प्रियमेधा अन्वाशत अनुपासाः । कीदृशाः प्रियमेधाः पूर्वा मुख्यां प्रयति
प्रदानमनुजक्षीकृत्य वृक्तवर्हिपः स्वीणं दर्शाः हितप्रयसः आसादितसोमादिहविष्काः ॥ १८ ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे सप्तमोवर्गः ॥ ७ ॥

॥ इत्यष्टमे मण्डले सप्तमोनुवाकः ॥ ७ ॥

अष्टमेनुवाके एकादशसूक्तानि तत्र योराजेति पञ्चदशर्चं प्रथमं सूक्तं । अत्रानुक्रमणिका—यो-
राजापञ्चोना पुरुहन्मा बार्हते विप्रगाथाद्युष्णिगनुष्टुपुरडण्णिगन्वमिति । पुरुहन्माक्रपिः सच
क्वचित्कर्ध्विद्विशेषितमिति परिभाषयांगिरसः आयातृवीयापञ्चम्योवृहत्पः द्वितीयाचतुर्थीप-
ष्ठयः सप्तोवृहत्पः सप्तम्याद्याः षट्पृहत्पः त्रयोदशोपुरडण्णिक् आपद्वादशकाद्यष्टका आद्यधे-
सुरडण्णिगितिहि तल्लक्षणं । इन्द्रोदेवता । महावते निष्केवल्ये बार्हवतृचाशीवादादित एकादशर्चः
तथाचपञ्चमारण्यकेस्त्वितं—योराजाचर्पणीनामित्येकादशोवि ।

तत्र प्रथमा—

योराजाचर्पणीनां यातारथेभिराधिगुः ।

विश्वासां तरुतापृतनानां ज्येष्ठो योष्टत्रहागृणे ॥ १ ॥

यः । राजा । चर्पणीनाम् । याता । रथेभिः । अधिगुः । विश्वासात् ।
तरुता । पृतनानाम् । ज्येष्ठः । यः । वृत्रहा । गृणे ॥ १ ॥

यइन्द्रश्चर्पणीनां मनुष्याणां राजा स्वामीरथेभिः रथैः याता मन्त्राच अग्निगुरधुवगमनो-
न्यैः विश्वासां पृतनानां सेनानां तरुता वारकः यश्च ज्येष्ठः गुणैर्ज्यायान् यश्च वृत्रहा वृत्रं हव-
वान् तं महाभाममिन्द्रं गृणे स्तौमि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

इन्द्रं तं शुभपुरुहन्मन्त्रवसेयस्य हिताविधर्तरि ।

हस्ताय वञ्चः प्रतिघायिदर्शतोमहोदये नमः ॥ २ ॥

इन्द्रम् । तम् । शुम्भम् । पुरुहन्मन् । अवसे । यस्य । द्विता ।
 विधर्तरि । हस्ताय । वज्रः । प्रति । धायि । दर्शतः ।
 महः । दिवे । न । सूर्यः ॥ २ ॥

हे पुरुहन्मन् ऋषे त्वं तमिन्द्रं शुम्भं हविःप्रदानादिनालंकृत । किमर्थं अवसे रक्षणाय
 एवमात्मना स्वात्मानं संबोध्य ब्रवीति— यस्य तव विधर्तरि विधारके इन्द्रे द्विता द्वित्वमस्ति
 औद्ययमौद्यं तव शत्रून् हन्तुमुत्तमं त्वदनुग्रहायानौद्यं चेति द्वैतमस्ति । तनौद्यं चिह्नं दर्श-
 यति हस्ताय कराय हननाय शत्रूणां दर्शयो दर्शनीयः महोमहान्वज्रः प्रतिधायि प्रति-
 निहिद्यो भवति । दिवे प्रकाशाय दिवसायवा अथवा दिवि दृश्यमानः सूर्यो न सूर्य इव ॥ २ ॥

तस्मिन्नेवशले नकिष्टमिति प्रगाथो वैकल्पिकःस्वोविषः सूचितश्च—नकिष्टं कर्मणाम-
 शक्तत्वावृहन्तोऽदप्यति ।

एचे मथमा सूक्ते तृतीया—

नकिष्टं कर्मणामशुद्धश्चकार सदाष्टधम् ।
 इन्द्रं न यज्ञैर्विश्वगूर्तमृभ्वसमर्घ्यं धृष्ण्वोजसम् ॥ ३ ॥

नकिः । तम् । कर्मणा । नशत् । यः । चकार । सदाष्टधम् ।
 इन्द्रम् । न । यज्ञैः । विश्वगूर्तम् । ऋभ्वसम् ।
 अर्घ्यम् । धृष्ण्वोजसम् ॥ ३ ॥

तं जनं अग्नौ मर्षको जनः कर्मणा हननादिभ्यापारेण न किं नशत् नैव न्यामो वि य इन्द्रं
 चकार इन्द्रमेवानुकूलं यज्ञैः साधनैः । कीदृशमिन्द्रं सदाष्टधं सदाष्टधकं विश्वगूर्तं सर्वैः स्तुत्यं
 ऋभ्वसं महान्तं अपृष्टमन्यैः धृष्ण्वोजसं धर्षकचष्टम् ॥ ३ ॥

अथ एचे द्वितीया सूक्ते चतुर्थी—

अपाह्नुमृग्रं पृतनासुसासिर्हियस्मिन्महीरुरुज्यः ।
 संधेन योजार्यमाने अनोनवृष्यावः सामो अनोनवुः ॥ ४ ॥

अपाह्मम् । उपम् । पृतनासु । सप्तहिम् । यस्मिन् । महीः ।
उरुज्ज्वयः । सम् । धेनवः । जायमाने । अनोनवुः ।
द्यावः । क्षामः । अनोनवुः ॥ ४ ॥

अपाह्मं असोहं उग्रमुदूर्णवलं पृतनासु शत्रुसेनासु सासहिं अभिभवितारं स्तौमीत्यर्थः । यस्मिन्निन्दे जायमाने महीमंहत्यः उरुज्ज्वयो बहुवेगाः धेनवोहविरादिनापीणयिन्यः प्रजागावपववा समनोनवुः समस्तुवन् । नकेवलं धेनवपव अपितु यावोद्युलोकाः क्षामः पृथिष्यश्च समनोनवुः । तत्रत्याः सर्वेप्राणिनो नमन्तेइत्यर्थः । त्रिवृतो लोकादिति श्रुतेर्मदुवचनम् ॥ ४ ॥

तृतीयेहनि निष्केवल्ये वैरूपसापपक्षे यद्यावदिति प्रगाथःस्तोत्रियः । सूत्रितश्च—यद्यावद्वदेतशतं यदिन्द्रयावत्तत्त्वमिति प्रगाथौ स्तोत्रियानुरूपाविति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते पञ्चमी—

यद्यावद्वन्द्रेतेशलशतंभूर्मीरुतस्युः ।
नत्वावज्जिन्तसहस्रसूर्याअनुनजातमष्टरोदसी ॥ ५ ॥ ८ ॥

यत् । द्यावः । वृद्ध । ते । शतम् । शतम् । भूर्मीः । उत ।
स्युरिति स्युः । न । त्वा । वज्जिन् । सहस्रम् । सूर्याः । अनु ।
न । जातम् । अष्ट । रोदसी इति ॥ ५ ॥ ८ ॥

हे इन्द्र ते तव प्रतिमानार्थं यद्यदि यावोद्युलोकाः शतंस्युः तथापि नाश्रुवन्ति । उवापिष भूर्मीभूम्यः ते तवमूर्तिप्रतिबिम्बाय शतंस्युः तथापि नाश्रुवन्ति । हे वज्रित्वा त्वां सहस्रं सूर्या अगणिताःअपि सूर्याः नानुभवन्ति नक्षत्राशमन्वीत्यर्थः । न तव सूर्यो भातीर्विश्रुतेः । किंवदुना जातं पूर्वमुत्पन्नं किञ्च अनुनाष्ट नाश्रुते । तथा रोदसी यावापृथिव्यो नाश्रुवाते तर्बेभ्योतिरिच्यसइत्यर्थः । ज्यायान् पृथिव्या ज्यायानन्तरिक्षाद् ज्यायान् दिवो ज्यायानेभ्यो लोकेभ्यदैतिश्रुतेः ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

इन्द्रम् । तम् । शुम्भम् । पुरुङ्गम् । अवसे । यस्य । द्विता ।
 विध्वर्तरे । हस्ताय । वर्जः । प्रति । धायि । दर्शतः ।
 महः । दिवे । न । सूर्यः ॥ २ ॥

हे पुरुङ्गम् ऋषे त्वं तमिन्द्रं शुम्भं हविःप्रदानादिनालंकुरु । किमर्थं अवसे रक्षणाय
 एवमात्मना स्वात्मानं संबोध्य ब्रवीति— यस्य तव विध्वर्तरे विधारेके इन्द्रे द्विता द्वित्वमस्ति
 औद्यमनौड्यं तव शत्रून् हन्तुमुद्यत्वं त्वदनुग्रहायानौड्यं चेति द्वैतमस्ति । तत्रौड्यं चिह्नं दर्श-
 यति हस्ताय कराय हननाय शत्रूणां दर्शवो दर्शनीयः महोमहान्वज्रः प्रतिधायि प्रति-
 निहितो भवति । दिवे प्रकाशाय दिवसायवा अथवा दिवि दृश्यमानः सूर्यो न सूर्य इव ॥ २ ॥

तस्मिन्नेवशले नकिष्टमिति प्रगायो वैकल्पिकः स्वोचिषः सूत्रितश्च—नकिष्टं कर्मणान-
 शक्तत्वापूहन्तोऽद्रयइति ।

एचे प्रथमा सूक्ते तृतीया—

नकिष्टं कर्मणानशुच्यश्चकार सदाष्टधम् ।
 इन्द्रं नयज्ञैर्विश्वगूर्तमृभ्वंसमर्धं धृष्ण्वोजसम् ॥ ३ ॥

नकिः । तम् । कर्मणा । नशत् । यः । चकार । सदाष्टधम् ।
 इन्द्रम् । न । यज्ञैः । विश्वगूर्तम् । ऋभ्वंसम् ।
 अर्धं धृष्टम् । धृष्णुः ओजसम् ॥ ३ ॥

तं जनं अन्योमर्षको जनः कर्मणा हननादिव्यापारेण नकिमंशुर् नैवव्यामोति यद्वि-
 षकार इन्द्रमेवानुकूलं यज्ञैः साधनेः । कीदृशमिन्द्रं सदाष्टधं सदावर्धकं विश्वगूर्तं सर्वैः स्तुत्यं
 ऋचसं महान्तं अपृष्टमन्यैः वृष्ण्वोजसं धर्षकचटम् ॥ ३ ॥

अथ एचे द्वितीया सूक्ते चतुर्थी—

अपाह्नुमृधं पृतनासुतासुर्हि यस्मिन्महीरुरुच्यः ।
 संधेन योजार्यमाने अनोनवृद्यावः क्षामो अनोनवुः ॥ ४ ॥

अपाह्मम् । उपम् । पृतनासु । ससहिम् । यस्मिन् । महीः ।
 उरुहज्यः । सम् । धेनवः । जायमाने । अनोनवुः ।
 द्यावः । क्षामः । अनोनवुः ॥ ४ ॥

अपाह्मं असोढं उग्रमुदूर्णबलं पृतनासु शत्रुसेनासु ससहिं अभिभाविदारं सौमीत्यर्थः । यस्मिन्ने जायमाने महीर्महत्यः उरुहज्यो बहुवेगाः धेनवोहविरादिनामीणमिष्यः प्रजागावपववा समनोनवुः समस्तुवन् । नकेवलं धेनवपव अपितु द्यावोद्युलोकाः क्षामः पृथिव्यश्च समनोनवुः । वधत्याः सर्वेप्राणिनो नमन्वेदित्यर्थः । विवृतो लोकादिति श्रुतेर्बहुवचनम् ॥ ४ ॥

तृतीयेहनि निष्केवल्ये वैरूपसामपक्षे यद्वावइति प्रगाथः स्तोत्रियः । स्मृतञ्च—यद्वावइन्द्रतेशं यदिन्द्रपावतस्त्वमिति प्रगाथौ स्तोत्रियानुरुत्पाविति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते पञ्चमी—

यद्यावद्वन्द्रेतेशतशतभूर्माहृतस्युः ।

नत्वावज्जिन्तसहस्रसूर्या अनुनजातमष्टरोदसी ॥ ५ ॥ ८ ॥

यत् । द्यावः । इन्द्र । ते । शतम् । शतम् । भूर्माः । उत ।
 स्युरिति स्युः । न । त्वा । वज्जिन् । सहस्रम् । सूर्याः । अनु ।
 न । जातम् । अष्ट । रोदसी इति ॥ ५ ॥ ८ ॥

हे इन्द्र ते तव प्रतिमानार्थं यद्यदि द्यावोद्युलोकाः शतस्युः तथापि नाश्रुवन्ति । उतापि भूर्माभूम्यः ते तवपूर्वपतिर्विबाय शतस्युः तथापि नाश्रुवन्ति । हे वज्जिन् त्वा त्वां सहस्रं सूर्या अगणिताः अपि सूर्याः नानुभवन्ति नमकाशयन्तीत्यर्थः । न तत्र सूर्यो भातीति श्रुतेः । किमहुना जातं पूर्वमुत्पन्नं किञ्च अनुनाष्ट नाश्रुते । तथा रोदसी द्यावापृथिव्यौ नाश्रुवाते सवैरूपोतिरिच्यसइत्यर्थः । ज्यायान् पृथिव्या ज्यायानन्तरिक्षाद्य ज्यायान् दिवो ज्यायानेभ्यो लोकेभ्य ईद्विश्रुतेः ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

अथ प्रगाथे द्वितीया सूक्ते षष्ठी—

आप॑माथम॒हिना॑वृ॒ण्यार्वा॑वृ॒ण्वि॒श्व्वा॑शवि॒ष्टश॑र्वसा ।
अ॒स्माँअ॑वमवव॒न्गोभ॑न्ति॒व्रजे॑वज्रि॒न्चि॒त्राभि॑रु॒तिभिः॥६॥

आ । प्र॒मा॒थ । म॒हि॒ना । वृ॒ण्यार्वा॑ । वृ॒ण्व् । वि॒श्व्वा॑ । श॒वि॒ष्ट । श॑र्वसा ।
अ॒स्मान् । अ॒व । म॒घ॒ह॒वन् । गो॒ह॒म॒न्ति । व्र॒जे । वज्रि॒न् ।
चि॒त्राभिः॑ । उ॒ति॒भिः॑ ॥ ६ ॥

हे शविष्ठ मघवन् बलवन् धनवन् हे वृण्व अभिमतवर्षकेन्द्र त्वं आपमाथ आपूरयति
व्यामोपि । कानि विश्वा विश्वानि सर्वाणि वृण्यार्वा वर्षकाणि बलानि शत्रुसंबन्धीनि । केनसा-
धनेन महिना महता शर्वसा घलेन स्वीयेन । अथवा वृण्वेत्येतच्छ्रयोविशेषणं तथा सति अ-
भिमतवर्षकेण महता घलेनास्मदीयानि बलानि पूरयतीत्यर्थः । अथ तथाकृत्या अस्माग्गोमति
महभिर्गोभिर्पुके व्रजे शत्रुसंबन्धिनि निमित्ते सत्यस्मानव । हे वज्रिन् वज्रपुकेन्द्र केः साधनैः
चित्राभिर्नानाविधैरुतिभीरुसमेरिति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

नसी॑मदे॒वआ॑प॒दिप॑दी॒र्घायो॑मर्त्यः ।
ए॒त॒ग्वाचि॑द्य॒एत॑शा॒यु॒योज॑ते॒हरी॑इन्द्रो॒यु॒योज॑ति ॥७॥

न । सी॒म् । अदे॒वः । आ॒प॒त् । दि॒पम् । दी॒र्घायो॑ इति दी॒र्घःआ॒यो ।
मर्त्यः॑ । ए॒त॒ग्वा । चि॒त् । यः । ए॒त॒शा । यु॒योज॑ते ।
हरी॑ इति । इन्द्रः॑ । यु॒योज॑ति ॥ ७ ॥

हे दीर्घायो नित्येन्द्र ॥ अदेवः इन्द्राग्न्यदेवगद्गो मर्त्योपरणवर्मा मनुष्यो रीं सर्वमि-
पमन् नपत्र नमामोति । योमन्तोत्येन्द्रस्य एतग्वाचि एतग्वाविनाग्ने भवनोभिमतदृशममदा-
म एतशा एतशा अग्ने युयोजते योजयति इत्ये यज्ञमनुम् यथेन्द्रोहरी युयोजते न नयः स्त्री-
वि सनमामोतीति समन्वयः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

तं वो म॒हो म॒हाय्य॒मिन्द्रं॑ दानाय॒ स॒क्षणि॑म् ।
योगा॒धेयु॒य आ॒रणे॒षु ह॒व्यो वा॒जेष्व॒स्ति ह॒व्यः ॥ ८ ॥

तम् । वः । महः । महाय्यम् । इन्द्रम् । दानाय । सक्षणिम् ।
यः । माधेयुं । यः । आर॒णेषु॑ । ह॒व्यः । वा॒जेषु॑ ।
अस्ति । ह॒व्यः ॥ ८ ॥

हे ऋषिभ्यो महो महान्तो वो यूपं तं महाय्यं पूज्यं इन्द्रं दानाय सक्षणिं सप्तमार्गं परि-
चरतेति शेषः । यइन्द्रो माधेयूदकेषु हव्योस्ति आह्वातव्यो भवति यश्चारणेषु गन्तव्येषु निम्नेषूदकेषु
स्थलेषु वा हव्योस्ति तथा वाजेषु संग्रामेषु जयाय हव्यो ह्वातव्योस्ति भवति ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

उ॒दूप॒णो व॒सो म॒हे म॒शस्त्व॑ शूर॒राध॑से ।
उ॒दूप॒म॒सैर्म॒घव॑न्म॒घत्त॑य॒उदि॑न्द्र॒श्रव॑से म॒हे ॥ ९ ॥

उत् । ऊँ इति । सु । नः । वसो इति । महे । मशस्त्व । शूर । राधसे ।
उत् । ऊँ इति । सु । मसै । मघवन् । मघत्तये । उत् ।
इन्द्र । श्रवसे । महे ॥ ९ ॥

हे वसो वासयितः शूरेन्द्र त्वं नोत्पान् स सुष्ठु उदुष्टरास्व उन्मृशस्वैव उत्थापय किम-
र्थं महे महते राधसेनाय । तथा हे शूर मघवन् इन्द्र उन्मृशस्व मसौ महते मघत्तये घनदाना-
य तथोन्मृशस्वेन्द्र महे महत्यै श्रवसे कीर्त्यै ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

त्वं न॒ इन्द्र॑ क॒तपु॒स्तानि॒टो नि॒र्वृष॑सि ।
म॒ध्ये वा॒सि॒ष्वनु॒विनृ॑म्यो॒र्वो नि॒दासां॑ शि॒त्रयो॒द्भयैः ॥ १० ॥ १॥

त्वम् । नः । इन्द्र । ऋत॒इयुः । त्वा॒निदः । नि । तृ॒म्प॒सि ।
 म॒ध्ये । व॒सि॒ष्व । तु॒वि॒ष्टृ॒म्ण । ऊ॒र्वोः । नि ।
 दा॒सम् । शि॒श्र॒यः । ह॒यैः ॥ १० ॥ ९ ॥

हे इन्द्र ऋतयुर्षज्ञकामस्त्वं नोस्मान् त्वानिदः त्वां योनिन्दति सः अयजनमेव निन्दा एव
 वस्मादययुः सकाराव नि निवरां तृम्पसि प्रीणयसि तस्य घनमपत्त्येति भावः । एवं सन्तर्प्य हे
 तुविष्टृम्ण प्रभूतधनं सात्वं तवोर्वोर्मध्येस्मान्वसिष्व ऊरुभ्यामाच्छादय रक्षार्थं । दासं उपक्षपयि-
 तारं अस्मद्देविणं पाषंवा हथैर्हननैर्निशिभ्रयः मारयसि । अथवा त्वद्दिरोधिनां दासमहुरं नि-
 शिश्रयोहनैः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य पञ्चमे नवमोवर्गः ॥ ९ ॥

अथैकादशी—

अ॒न्य॒व्र॒त॒म॒मा॒नु॒प॒म॒य॒ज्वा॒न॒म॒दे॒व॒यु॒म् ।
 अ॒व॒स्त्सः॒स॒खा॒दु॒धु॒वी॒त॒प॒र्वतः॒सु॒घ्ना॒य॒द॒स्यु॒प॒र्व॒तः ॥ ११ ॥
 अ॒न्य॒इ॒व्र॒त॒म् । अ॒मा॒नु॒प॒म् । अ॒य॒ज्वा॒न॒म् । अ॒दे॒व॒इ॒यु॒म् ।
 अ॒वं । स्वः । स॒खा । दु॒धु॒वी॒त॒ । प॒र्व॒तः । सु॒घ्ना॒य॒ ।
 द॒स्यु॒म् । प॒र्व॒तः ॥ ११ ॥

हे इन्द्र अन्यव्रतं व्यतिरिक्तकर्माणं अतएव अमानुषं मानुषाणां इन्द्रयाजिनामपि
 ५ अयज्वानं अपठारं अदेवयुं अदेवकर्मिणं पापिनं स्वः स्वर्गादवदुधुवीत अवचालयेदित्यर्थः । कः
 सखा पर्वतः त्वमसि भूतः पर्वतः कविः यद्यप्यन्यं देवमिष्टा स्वर्गमाप्नोति सः कथापि पातयति
 कपिः । न केवलं धूननमात्रं अपितु सुत्राय सुष्ठु हंवे श्रूयवे दस्युमुकलक्षणं पर्वतः भेरयदीति
 शेषः । अत इन्द्रमेवावश्यं यजध्वमिति शेषः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

त्वं॒न॒इन्द्रा॒सां॒द॒स्ते॒श॒वि॒ष्ट॒दा॒वने॒ ।
 धा॒नानां॒न॒सं॒गं॒मा॒या॒स्म॒यु॒हिः॒सं॒गं॒मा॒या॒स्म॒युः ॥ १२ ॥

त्वम् । नः । इन्द्र । आसाय । हस्ते । शविष्ठ । दावने ।
धानानाम् । न । सम् । गृजाय । अस्मद्युः । द्विः ।
सम् । गृजाय । अस्मद्युः ॥ १२ ॥

हे शविष्ठ बलवन्निन्द्र त्वं नोस्मभ्यं दावने प्रदानाय आसां गवां कर्मणिपठौ एतागाः
हस्ते गृभाय गृहाण । ग्रहणे दृष्टान्तः—धानानां न धाना गृह्यवाः अत्रापि कर्मणिपठौ धाना-
यथा संगृह्णाति तद्गृहाण । कीदृशस्त्वं अस्मयुरस्मात् कामयमानः गृहीत्वा चास्मयुः सन् द्विः
संगृभाय पुनर्द्विवारं संगृहाण ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

सखायुः कर्तुमिच्छत कथाराधामशरस्यं ।
उपस्तुतिभोजः सूरियोऽहंयः ॥ १३ ॥

सखायः । कर्तुम् । इच्छतु । कथा । राधाम् । शरस्यं ।
उपस्तुतिम् । भोजः । सूरिः । यः । अहंयः ॥ १३ ॥

हे सखायः कृतिजोधर्षादयः कर्तुं कर्मेन्द्रसंघिनमिच्छव कर्तुं । हे सखायः शरस्य
शूर्हितापां हिंसकस्येन्द्रस्य कथा कथं राधाम साधयाम । किं उपस्तुतिं स्तोत्रं यदन्धोभोजः
शत्रूणां भोजयिता सूरिः पेरकः अहयोऽनवनवतः शत्रूणांमिव ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

भूरिभिः समहृत्पापिभिर्विहिंप्मद्भिः स्तविष्यसे ।
यदित्यमेकमेकमिच्छस्व त्सान्पराददः ॥ १४ ॥

भूरिभिः । समहृत् । ऋषिभिः । विहिंप्मद्भिः । स्तविष्यसे । यत् ।
इत्यम् । एकमेकम् । इत् । शरं । वत्सान् । पराददः ॥ १४ ॥

हे इन्द्र समहृत् समानपूज सर्वैः पूज्येत्यर्थः भूरिभिर्वहुभिर्ऋषिभिः अवीन्द्रियैर्ऋषि-
भिः विहिंप्मद्भिः यामवद्भिः स्तविष्यसे स्तूयसे यतः यद्वद् इत्थं एकमेकमिच्छ एकमेकमेव सह-

नत्तान्तोदृश्यः पराददः प्रयच्छसि हे शर हिंसक शत्रोः । अत्र वत्सशब्दो वत्समातृणां गवां
उपलक्षकः गाः प्रयच्छसीति ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

कर्णगृह्णामुघवांशौरदेव्योवत्संनस्त्रिभ्यआनयत् ।

अजांसुरिर्नधातवे ॥ १५ ॥ १० ॥

कर्णगृह्णं । मुघवां । शौरदेव्यः । वत्सम् । नः । त्रिभ्यः ।

आ । अनयत् । अजाम् । सुरिः । न । धातवे । १५ ॥ १० ॥

अयं मघवेन्द्रस्त्रिभ्यो हिंसकेभ्यः सकाशात् शौरदेव्यः दीव्यन्ति क्रीडन्त इतिदेवा
योच्चारः शूराश्च ते देवाश्च शूरदेवाः तेषां हिवः शौरदेवं युद्धं वत्सं वन्धिन्योगाः युद्धे शत्रून् हत्वा
तरसं वन्धिन्यङ्गपर्यः । ताः वत्सं । नेतिचार्थं वत्ससहिवा अस्माभ्यं कर्णगृह्ण कर्णे गृहीत्वा
आनयदानयतु । सुरिर्न प्रेरकः स्वामीव धातवे पानायाजां यथा स आनयति कर्णे गृहीत्वा
तद्वदिति ॥ १५ ॥

॥ इति पठस्य पंचमे दशमोवर्गः ॥ १० ॥

त्वंनोअग्रइति पञ्चदशर्चं द्वितीयं सूक्तं सुदीति पुरुमीह्नावृषी तयोरन्यतरोवा आदी
नवमायन्मः दशमीद्वादशीचतुर्दशमोबृहत्पः एकादशीत्रयोदशीपञ्चदशः सतोबृहत्पः अग्निर्देव-
ता । तथाचानुक्रान्तम्—त्वंनः सुदीति पुरुमीह्ना तयोर्वान्यवर आग्नेयं तु विप्रगाधानमिति ।
मातरनुवाके आग्नेयेकतो गायत्रे छन्दसि आश्विनरास्ते आदितोनवर्चः । तथाचसूत्रितम्—त्वंनो
अग्नेमहोमिरिति नवेति ।

तत्र पथगा—

त्वंनोअग्नेमहोमिः पाहि विश्वस्याअरतिः ।

उत हि पोमर्त्यस्य ॥ १ ॥

त्वम् । नः । अग्ने । महः । इमिः । पाहि । विश्वस्थाः । अरतिः ।

उत । द्विपः । मर्त्यस्य ॥ १ ॥

हे अग्ने त्वं, नोस्मान् महोभिः पूजाभिः महद्भिर्धनैर्वा प्राहि रक्ष । कस्य महोभिर्वस्व-
स्याः बहुविधस्य अरातेरदानुः सकाशात् अदानाद्वा प्राहि त्वमेव महद्भनं दत्त्वा अदानु-
रदानाद्वा सकाशादक्षेत्यर्थः । यद्वा महोभिर्युक्तस्त्वमिति योज्यम् । उत अपि च द्विषोद्वेषुर्मर्त्य-
स्य मर्त्यान्तकाशात्प्राहि अस्मभ्यं बलं दत्वेति भावः । अथवा मर्त्यस्यद्विषो द्वेषादक्षेति संब-
न्धः । अरातेरित्यस्य अदानादिति पक्षे वत्रापि मर्त्यस्यादानादिति संबन्धनीयम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

नृहिमन्युः पौरुषेयश्चेहिर्बः प्रियजात ।
त्वमिदं सिक्षपां वान् ॥ २ ॥

नृहि । मन्युः । पौरुषेयः । ईशो । हि । वुः । प्रियजात ।
त्वम् । इत् । असि । क्षपां वान् ॥ २ ॥

हे प्रियजात प्रियो यजमानस्तदर्थमुत्पन्न अग्ने वस्त्व पौरुषेयः पुरुषसंबन्धी मन्युः को-
धो नहीशो नेटे बाधितुं अस्मदादिभीरक्षितत्वादिति भावः । दिवाचराः खलु पुरुषाः । अतो दि-
वा त्वहानिर्नास्तीति भावः । अथ रात्रिञ्चरा रक्षःपक्षवयः वेभ्योपि पीढा नास्तीत्युच्यते त्व-
मिव त्वमेव खलु क्षपावान् रात्रिमानसि रात्रौ त्वमिदं शेषेण तेजस्वीभवति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सनो विश्वेभिर्देवैर्भिरुजो नपाद्भद्रं शोचे ।
रयिर्देहि विश्ववार्म ॥ ३ ॥

सः । नः । विश्वेभिः । देवेभिः । ऊर्जः । नपात् । भद्रं शोचे ।
रयिम् । देहि । विश्ववार्म ॥ ३ ॥

हे अग्ने सः स्तुत्यस्त्वं नोस्मभ्यं विश्वेभिः देवेभिः धनं प्रयच्छसि । हे ऊर्जो नपात् यदस्य
नमः नपातयित्वा हे भद्रशोचे स्तुत्य मकारानदेव आदराय पुनराह रयिं धनं विश्ववारं सर्वद-
रणीयं धनं देहि । अथवा यद्वक्ष्यमास्त्यरमभ्यं दातुं वद्धनं गृहादितक्षणं वच्च रयिं दानार्हं गो-
हिरण्यादिकंच देहीत्युपनरुक्तिः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

नतमग्ने॒अरा॑तयो॒मर्त॑युवन्त॒रा॒यः ।

यं॒त्राय॑सेदा॒श्वांसं॑म् ॥ ४ ॥

न । तम् । अग्ने । अरा॑तयः । मर्त॑युवन्त । रा॒यः ।

यम् । त्राय॑से । दा॒श्वांसं॑म् ॥ ४ ॥

हे अग्ने त्वं मर्त्यं मनुष्यं स्तोतारं अरातयः अदानशीला द्वेपिणो रायो रयिमन्तो न युवन्त न पृथक्कुर्वन्ति रायो धनादा नयुवन्त यं दास्वांसं हविर्दातारं त्रायसे पालयसे ॥ ॥

अथ पञ्चमी—

यं॒त्वंवि॒प्रमे॒धसा॑ता॒वग्ने॒हि॒नो॒पि॒धना॑य ।

सत॑वो॒ती॒गो॒पु॒गन्ता॑ ॥ ५ ॥ ११ ॥

यम् । त्वम् । वि॒प्र । मे॒धसा॑ता॒तौ । अग्ने॑ । हि॒नो॒पि॒ ।

धना॑य । सः । तव॑ । ऊ॒ती । गो॒पु॒ । गन्ता॑ ॥ ५ ॥ ११ ॥

हे अग्ने विप्र त्वं यं मर्त्यं मेघसातौ यज्ञस्य संभजने हिनोपि प्रेरयसि धनाय गवादिधनलाभाय सपजमानस्तवोती कृत्या रक्षणेन योगेषु गन्ता भवति गोमान् भवतीत्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

अथ षष्ठी—

त्वं॒रा॒यि॒पुरु॑वी॒रम॒ग्ने॒दा॒शु॒पे॒मर्ता॑यि ।

प्र॒णो॒न॒प्र॒वस्यो॒अच्छ॑ ॥ ६ ॥

त्वम् । रा॒यिम् । पु॒रु॒वी॒रम् । अग्ने॑ । दा॒शु॒पे॒ । मर्ता॑यि ।

प्र । नः । न॒प्र । वस्यः॑ । अ॒च्छ ॥ ६ ॥

हे अग्ने त्वं दाशुपे हविर्दत्तवते मर्ताय मर्त्यांय यजमानाय रायि धनं पुरुवीरं बहुभिर्वीरैर्युक्तं प्रपच्छसि अतो नोऽस्मानपि वस्यः वशीयो धनं अच्छाग्रिप्राप्तुं प्रणय मापय ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

उरुप्याणोमापरादाअघायतेजातवेदः ।
दुराध्येभर्ताय ॥ ७ ॥

उरुप्य । नः । मा । परा । दाः । अघायते । जातवेदः ।
दुराध्ये । भर्ताय ॥ ७ ॥

हे जातवेदः जातविद्य जातधन वा अग्ने नोऽस्मानुरूप्य रक्ष । उरूप्यवी रक्षाकर्मेति या-
स्कः । मापरादाः मापरादेस्तस्मान् । कस्मादिति स उच्यते अघायते अघं पापमिच्छते दुराध्ये
दुराध्यानाय दुर्विदिन्ताकाय हिंसाबुद्धये भर्ताय मनुष्याय ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

अग्नेमार्किष्टेदेवस्यरातिमदेवोयुयोत ।
त्वमींशिपेवसूनाम् ॥ ८ ॥

अग्ने । मार्किः । ते । देवस्य । रातिम् । अदेवः । युयोत ।
त्वम् । ईशिपे । वसूनाम् ॥ ८ ॥

हे अग्ने देवस्य द्योतमानस्य ते तव रातिं दानं दत्तं धनं वा कश्चिद् अदेवो मत्पांदिमां-
किर्पुयोत मेव पृथक्करोतु त्वमेव ईशिपे । कस्य वसूनां धनानां ईश्वरोभवसि दातुं अनेनाभि-
अणीयायारातेः सद्भाववत्को भवति ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

सनोवस्तुर्पमास्यूर्जोन्पान्माहिंस्य ।
सखेवसोजरितृभ्यः ॥ ९ ॥

सः । नः । वस्तुः । उर्प । मासि । ऊर्जः । नपात् ।
माहिंस्य । सखे । वसो इति । जरितृभ्यः ॥ ९ ॥

हे ऊर्जोनपात् वलस्य अन्नस्य पुत्र वलेन मध्यमानत्वादाज्यलक्षणेनानेन प्रवर्धनात् ऊर्जोनपात्त्वं हे सखे सखिवद्धितकारिन् वसो वासकाग्रे सः स्तुत्यत्वेन वा प्रसिद्धस्त्वं जरितृ-
भ्यः गरितृभ्यः स्तोतृभ्यो नोस्मभ्यं माहिनस्य वस्वः माहिनइति महन्नाम महद्धनं उपमासि
समीपे मासि निर्मासि प्रयच्छसीत्यर्थः ॥ ९ ॥

मातरनुवाके बार्हतेछन्दस्यच्छानइत्याद्याःपल्लवः तथाच सूत्रित्वं-अच्छानःशीरशो-
चिपमिति पठिति । दशमेहनि मातःसवनेअच्छावोअग्रिमिति वृषस्यस्थाने अच्छानइति
वृचोच्छावाकवादः सूत्रितश्च-अच्छानःशीरशोचिपं प्रतिश्रुतायवोवृषपदिति वृषादिति ।

अथ सूक्ते दशमी-

अच्छानःशीरशोचिपंगिरौयन्तुदर्शतम् ।

अच्छायज्ञासोनमंसापुरुवसुंपुरुप्रशस्तमूतये ॥ १० ॥ १२ ॥

अच्छ । नः । शीरशोचिपम् । गिरः । यन्तु । दर्शतम् ।

अच्छ । यज्ञासः । नमंसा । पुरुवसुम् । पुरुप्रशस्तम् ।

ऊतये ॥ १० ॥ १२ ॥

अच्छाभिपूतं यन्तु गच्छन्तु नोस्माकं गिरः स्तुतयः कं शीरशोचिपं अशनशीलज्वालं
दर्शतं सर्वदर्शनीयं अग्निं । तथा यज्ञासो यज्ञाश्वात्मदीया नमंसा हविषाज्यादिलक्षणेनाच्छा
भिपूतं यन्तु गच्छन्तु । कीदृशं पुरुवसुं प्रभूतधनं पुरुप्रशस्तं बहुस्तुतं किमर्थं ऊतयेस्माकं रस-
णाय ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठ्यमे द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

अथेकादशी-

अग्निमूनुंसहंसोजातवेदसंदानापवार्याणाम् ।

द्वितायोमृदमृतोमर्त्येव्याहोतामृन्ध्रतमोविशि ॥ ११ ॥

अग्निम् । मूनुम् । सहंसः । जातवेदसम् । दानार्यं । चार्याणाम् ।

द्विता । यः । मृत् । अमृतः । मर्त्येषु । आ । होता ।

मृन्ध्रधर्मः । विशि ॥ ११ ॥

अग्निं सहसःसनुं बलस्यपुत्रं जातवेदसं जातधनं वार्याणां वरणीयानां गवादिघनानां दानाय गिरेच्छयन्वित्यनुवर्तते । योऽग्निरष्टवः अमरणधर्मा देवेषु भवति सप्तत्येधा आकार-
 आर्थे मनुष्येषु च भूदभवदिति । एवं द्विता द्वैधं भवति देवेष्वष्टवत्वमस्य प्रसिद्धम् । मनुष्येषु
 कीदृशो भूदिति उच्यते-विशि विशु यजमानरूपासु गजासु होता होमनिष्पादकः मन्दतमो
 मादपितृत्वमथ भवति । अच्छयन्वितिसमन्वयः । अथवा यः अष्टवो द्विता द्वित्वं द्वैधं द्विप्रका-
 रोऽयं कथंमर्त्येषु सामान्येन दाहपाकादिसाधनो भवदित्येतत्प्रसिद्धं । विशि यजमानरूपा-
 यावु होता मन्दतमो भवदित्येवं द्वित्वम् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

अग्निर्वोदेवयज्यपाग्निप्रयत्यध्वरे ।

अग्निधीपुप्रथममग्निमर्वत्यग्निक्षैत्रायसार्धसे ॥ १२ ॥

अग्निम् । वः । देवयज्यया । अग्निम् । प्रयति ।

अध्वरे । अग्निम् । धीपु । प्रथमम् । अग्निम् । अर्वति ।

अग्निम् । क्षैत्राय । सार्धसे ॥ १२ ॥

हे यजमाना वो यूप्याकं देवयज्यया देवयागेन नियित्तेन देवयामार्थमग्निं स्तौमीतिरोपः ।
 तथाग्निं अध्वरे यागे प्रयति प्रकर्षेण गच्छति प्रवृत्तेसति स्तौमि । प्रथमं इतरदेवेभ्यः । तथा-
 ग्निमर्वति आगते प्रावृत्त्ये स्तौमि । यज्ञे विघ्नपरिहारार्थं । वया क्षैत्राय क्षेत्राय क्षेत्रसंवाग्निने साव-
 से साधनाय क्षेत्रलाभाय स्तौमि । यज्ञान्ते क्षेत्रलाभरूपाय फलाय च स्तौमि । एवं आदौ म-
 ध्येन्नेच सर्वदा स्तौमीत्यर्थः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

अग्निग्निपांसरूप्येर्ददातुर्दृशेयोवार्याणाम् ।

अग्निनोकेतनये शश्वदीमहेवसुसन्ततनूपाम् ॥ १३ ॥

अग्निः । इषाम् । सूरूप्ये । ददातु । नः । दृशे । यः । वार्याणाम् ।

अग्निम् । नोके । तनये । शश्वत् । ईमहे । वसुम् ।

सन्तम् । तनूपाम् ॥ १३ ॥

अग्निर्देवः सख्ये समानत्वात्नाम नो मर्त्यं सरूप्युः कर्म सरूपं तस्मिन् अथवा नोस्मर्यं
इषां इषोऽनानि ददातु । योऽग्निर्वार्याणां धनानामीशे ईष्टे सददत्विति । तमेवाग्निं तोके पुनार्थं न-
नये तत्पुत्रार्थं च शश्वद्बहुधनं अर्जवा ईप्सहे याचापहे । वार्याणामीश इत्युक्तत्वादेर्वलम्बते कीद-
शमग्निं वसुं वासकं सन्तं सर्वदा वर्तमानं तनूपां अंगानां पाठयित्वा ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

अग्निमीळिष्ववसेगाथाभिःशीरशोचिपम् ।

अग्निरायेपुरुमीहृश्रुतंनरोऽग्निसुदीतयेछर्दिः ॥ १४ ॥

अग्निम् । ईळिष्व । अवसे । गाथाभिः । शीरशोचिपम् ।

अग्निम् । राये । पुरुमीहृ । श्रुतम् । नरः ।

अग्निम् । सुदीतये । छर्दिः ॥ १४ ॥

हे पुरुमीहृ त्वमग्निं अवसे आचयोः रक्षणाय ईळिष्व स्तुहि गाथाभिः गाथेति वाङ्मय
मघरूपाभिर्वाग्भिः । कीदृशं शीरशोचिपं शयनस्वभावरोचिष्कं तथा राये धनाय अग्निं ईळि-
ष्व श्रुतमेनं नरोन्पेपि यजमानाः स्तुवन्ति स्वार्थं तस्मात्सुदीतये मर्त्यं अग्निं छर्दिर्गृहं याचस्व
इत्येवं सुदीतिः पुरुमीहृ श्रूते ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

अग्निद्देपोयोतवैनोगृणीमस्यग्निशंयोश्चदातवे ।

विश्वांसुविश्ववितेवहव्योभुवद्वस्तुर्कृपूणाम् ॥ १५ ॥ १३ ॥

अग्निम् । द्वेपः । योतवै । नः । गृणीमसि । अग्निम् ।

शम् । योः । च । दातवे । विश्वांसु । विश्व । अविताइर्दव ।

हव्यः । भुवत् । वस्तुः । कृपूणाम् ॥ १५ ॥ १३ ॥

अग्निं नः अस्माकं द्वेपः देहून् योतवै पृथक्कृतुं गृणीमसि गृणीमिः स्तुमः । तथाग्निं शं
सुखं योश्च भयानामभिभ्रणं च दातवे दातुं अथवा शं सुखस्य योर्भिभ्रणाय च । गृणीमसि ।
अस्मिन्पक्षे द्वेपो गोतया इत्यनेन सह सप्तसप्तार्थश्चशब्दः । सोऽग्निर्विश्वान् सवांसु विश्व
मजांसु अवितेव रक्षिता राजेव कृपूणाश्चोणामस्माकं वस्तुः वासको देवो हव्यो भुवद्व

भवतु । अथवा सर्वास्तु विसृज्यमानस्यास्तु प्रजास्तु मध्ये ऋष्यामृषीणां सूक्तद्रष्टृणामस्मा-
क्रमेण हव्यो भवतु वस्तुः सर्वस्य वासकोदेवः ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पञ्चमे त्रयोदशोवर्गः ॥ १३ ॥

हविष्कण्ठध्वनित्यष्टादशर्चं तृतीयसूक्तं अत्रानुक्रमणिका—हविष्मन् हव्यतः प्रागाथो ह-
विषांस्तुतिर्विति । प्रागाथपुनोर्हव्यतःकविः परंगाथर्चं प्रागवत्तमेरिति परिभाषया गायत्रीछन्दः आ-
भ्रेयंतित्युक्तत्वादग्निर्देवता । यद्वा हविषांस्तुयमानत्वाच्चेदेवार्कं वा । सूक्तविनियोगेतिद्विकः ।

तव प्रथमा—

हविष्कण्ठध्वमागमदध्वर्युर्वनतेपुनः ।

विद्वोअस्यप्रशासतनम् ॥ १ ॥

हविः । कण्ठध्वम् । आ । गमत् । अध्वर्युः । वनते ।

पुनरिति । विद्वान् । अस्य । प्रशासतनम् ॥ १ ॥

हे अध्वर्युसंवन्धिनो हविष्कलांसोयुयं हविः कण्ठध्वं कुरुध्वं शीघ्रं यत् आगमदाजगा-
मायमग्निः अतः कण्ठध्वं अध्वर्युः पुनर्वनते संगजते किं सामर्थ्यादध्वरविदिगम्यते । कीदृशो-
ध्वर्युः अस्य हविषः प्रशासनं प्रदानं विद्वान् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

नितिग्ममभ्वेऽंशुसीदद्धेतामनावधि ।

जुपाणोअस्यसुरव्यम् ॥ २ ॥

नि । तिग्मम् । अग्निः । अंशुम् । सीदत् । होता । मनी ।

अधि । जुपाणः । अस्य । सुरव्यम् ॥ २ ॥

होता कविकृतिम् सीदणपंचं तमग्निं निपीदत् निपीदति । कीदृशोहोता अस्याग्नेः
सत्त्वं मनोअधि यजमाने जुपाणः । अधीति सप्तम्यानुवादी ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अ॒न्तरि॑च्छन्ति॒तं जने॑रु॒द्रं प॒रो म॑नी॒पया॑ ।

गृ॒भ्णन्ति॑ जि॒ह्वाया॑स॒सम् ॥ ३ ॥

अ॒न्तः । इ॒च्छन्ति॒ । तम् । जने॑ । रु॒द्रम् । प॒रः । म॒नी॒पया॑ ।

गृ॒भ्णन्ति॑ । जि॒ह्वाया॑ । स॒सम् ॥ ३ ॥

तं रुद्रं रुद्रुत्वं तस्य द्वावयितारं अथवा रुद्रं स्तुतिः तया मन्त्रव्यं स्तुत्यमित्यर्थः तादृशमग्निं जने यजमानार्थं मनीषया स्वयज्ञानेन परः परस्तात्पुरोदेशे इच्छन्ति स्थापयितुं तपव पश्चाद् अन्तः ससं स्वपन्तमग्निं जिह्वाया जन्त्ये जनकशब्दः जिह्वा प्रभवया स्तुत्या गृभ्णन्ति गृह्णन्ति अंगुलीभिः । अत्रयास्कः—स्वपन्तमेतन्मध्यमं ज्योतिरनित्यदर्शनमिति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

जा॒म्यती॑तपे॒धनु॑र्वयो॒घाअ॑रु॒हृद्द॑नम् ।

दृ॒पदं॑ जि॒ह्वाया॑व॒धीत् ॥ ४ ॥

जा॒मि । अ॒ती॒तपे॒ । धनुः॑ । व॒यः॒ऽघाः॑ । अ॒रु॒हृत् । व॒नम् ।

दृ॒पदं॑ । जि॒ह्वाया॑ । आ । अ॒व॒धीत् ॥ ४ ॥

वयोघा अन्नस्य दाताग्निः मध्यमस्थानो जामि प्रवृद्धं सर्वमतिरिच्य वर्तमानं । जाम्यतिरेकनामेति यास्कः । धनुर्धन्यान्तरिक्षं अतीतपे अतितपति । अथवा अग्नेर्जामि गमनशील धनुरतीतपे स्वविरोधिनं । स च वयोघा अन्नस्य दाताग्निः वनमुदकं अरुहत् आरोहति विमोकाय । तदर्थं जिह्वाया ज्वालाया दृपदं मेघमवधीद हन्ति । दावाग्निपक्षे वनं तरुसमूहं हन्ति जिह्वाया दृपदं कठिनमपि पाषाणं भिनत्तीति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

च॒रन्व॑त्सो॒रुश॑न्नि॒हर्नि॑दा॒तार॑न्विन्दते ।

वेति॑स्तो॒तव॑अ॒व्यम् ॥ ५ ॥ १४ ॥

चरन् । वत्सः । रुशन् । इह । निःश्रुतारम् । न । विन्दते ।
वेति । स्तोतवे । अन्वयम् ॥ ५ ॥ ११ ॥

वत्सो वत्सवच्चापत्येन धावनाद्वत्स इत्युपचर्यते । अथवा वत्स इव सञ्चरन् इवशब्दो
सुप्पते रुशन् श्वेतोभ्रवन् इह अस्मिन् लोके निदातारं निरोधकं नविन्दते नष्टभते किन्तु स्तो-
तवेस्तोतुमन्वयं अन्यं स्तोतारं स्वयं वेति कामयते । अथवात्र वैद्युतोऽग्निरुप्यने वैद्युतोऽप्यं रुशन्
चरन्धेहान्तरिक्षे वत्सः सर्वदा वसन् वत्सस्थानीयोवा सन् निदातारं निरोधकं नविन्द-
ते । किन्तु स्तोतुं अन्वयं माध्यमिकां वार्चं वेति ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे चतुर्दशोऽवर्गः ॥ ११ ॥

अथ षष्ठी—

उतोन्वस्य यन्महदश्वावद्योजनं बृहत् ।
दामारथस्य ददृशे ॥ ६ ॥

उतो इति । नु । अस्य । यत् । महत् । अश्वं इवत् । योजनम् ।
बृहत् । दामा । रथस्य । ददृशे ॥ ६ ॥

उतो अपिच नु क्षिप्रं अथ अस्यादित्यस्य यन्महत् माहात्म्ययुक्तं अथायम् संवृद्धा-
श्वयत् बृहत् महत् स्थूलं योजनं दृश्यते । तदेवाह—रथस्य दामा ददृशे दृश्यते अन्तरिक्षे रथेश्वा-
नियोजयतीत्यर्थः । तदा दुहन्तीत्युत्तरवसन्वयः ॥ ६ ॥

अभिष्टवे घर्मदाहे दुहन्तिसमेत्येषा । सञ्चितश्च—दुहन्तिसमेकां समिद्धोऽग्निरग्निनेति ।
भावस्तोत्रेभ्येषा । सञ्चितश्च—दुहन्तिसमेकामधुक्षतिप्युपोमिषमिति ।

सैषा सप्तमी—

दुहन्तिसमेकामुपद्वापञ्चसृजतः ।
तीर्थेतिन्धोराधिस्वरे ॥ ७ ॥

दुहन्ति । सप्त । एकां । उप । द्वा । पञ्च । सृजतः ।
तीर्थे । तिन्धोः । आधि । स्वरे ॥ ७ ॥

सप्तविंश एकां घर्मे द्रुहन्ति तेषां मध्ये द्वौ द्वौ प्रतिपस्थातातौ अध्वर्युं पञ्चान्मानुषस-
जतः । प्रयोजयतः । केते पञ्च तदध्यन्ते—यजमानं ब्रह्माणं होतारमाग्नीध्रं प्रस्तोतारमि-
ति । कुत्रेति उच्यते—सिन्धोः कस्याश्चित्सरस्वत्यादि प्रख्यावाया नद्यास्तीर्थे यत्रामृषिर्ज-
यति तत्र स्वरे अग्निः । स्वरतिः शब्दकर्मा । अधीति सप्तम्यर्थानुवादी स्वरोपेतेशब्दवति । य-
त्तीर्थं घृत्विजां ओश्रावयेत्यादिशब्दैः शब्दवद्भवति तस्मिन्नित्यर्थः ॥ ७ ॥

प्रवर्येभिष्टवे ग्राणोभिष्टवे वा आदशभिरित्येषा । सूत्रितञ्च—आदशभिर्विवस्वतो दु-
हन्तिसप्तैकामिति ।

सेपाष्टमी—

आदशभिर्विवस्वत इन्द्रः कोशमचुच्यवीत् ।

खेदया त्रिष्टतां दिवः ॥ ८ ॥

आ । दशभिः । विवस्वतः । इन्द्रः । कोशम् । अचुच्यवीत् ।

खेदया । त्रिष्टतां । दिवः ॥ ८ ॥

विवस्वतः परिचरतो यजमानस्य दशभिरंगुलीभिर्याचिवः सचिन्द्रः कोशं मेघनामितव
उदकसेचकं मेघं दिवोत्तरिक्षताम्यन्धिर्न तत्तकाशाद्वा अधुष्यवीज्झारयदित्यर्थः । केनसाध-
नेनेति तदुच्यते विवृषा त्रिमकारवर्तेनवता खेदया रश्मिना यद्वा अवेन्द्रशब्देनाग्निरादित्योवा
गृह्यते खेदया विवृतेति लिङ्गात् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

परित्रिधार्तुरध्वरं जूर्णैरेति नवीयसी ।

मध्वा होतारो अञ्जते ॥ ९ ॥

परि । त्रिधार्तुः । अध्वरम् । जूर्णः । एति । नवीयसी ।

मध्वा । होतारः । अञ्जते ॥ ९ ॥

अयमग्निः त्रिधातुः लोहितशुक्लरूपभेदेन त्रिवर्णः जूर्णैर्जवो वेगवान् नवीयसी नवी-
यस्या ज्वाटया अध्वरं प्रवर्यं एति गच्छति होतारो होमनिष्पादका अध्वर्युर्दयो मध्वा आ-

ज्यादिना पर्यञ्जते । अथवा अग्नेः विप्रकारा क्षिप्ता नवतरा ज्वालापर्येति महावीरं तं मध्वाज-
तदिति ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

सिञ्चन्ति नमसावतमुच्चाचक्रं परिज्मानम् ।

नीचीनं चारुमक्षितम् ॥ १० ॥ १५ ॥

सिञ्चन्ति । नमसा । अवतम् । उच्चाचक्रम् । परिज्मानम् ।

नीचीनं चारुम् । अक्षितम् ॥ १० ॥ १५ ॥

नमसा नमनेन अवतं महावीरं उच्चाचक्रं उपरिस्थितचक्रं परिज्मानं परिणत्याप्तं नीची-
नचारं नीचीनद्वारं अक्षितमक्षीणं ईदृशं क्षीराद्यवशेषयुक्तं आहवनीयस्योपरि नमनेन सिञ्च-
न्ति जुह्वति महावीरेण त्याहवनीये हूयते ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य षष्ठ्यमे पञ्चदशोवर्गः ॥ १५ ॥

अथैकादशी-

अभ्यारमिदद्रं योनिपिक्तं पुष्करं मधु ।

अवतस्य विसर्जने ॥ ११ ॥

अग्निः आरम् । इत् । अद्रं यः । निःसिक्तम् । पुष्करे ।

मधु । अवतस्य । विसर्जने ॥ ११ ॥

अद्रयः आद्रिपमाणा अध्वर्यादयः अभ्यारमिद् अभिगम्यैव निपिक्तम् अतिरिक्तं मधु
पुष्करेव पुष्करे प्रवृद्धजपयमनीपात्रे सिञ्चन्ति अग्निहोत्रार्थमवतस्य महावीरस्य विसर्जने
विसर्जनसमये होमानन्तरं खलु महावीरमासन्ध्यमासादयन्ति ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

मावउपावतावतं महीयज्ञस्यंरप्सुदा ।

उमाकर्णाहिरण्यया ॥ १२ ॥

गावः । उप । अवत । अवतम् । मही इति । यज्ञस्य । रप्सुदा ।
उभा । कर्णा । हिरण्यया ॥ १२ ॥

हे गावो घर्मदुघा यूयमवतं महावीरं प्रत्युपावतोपागच्छत । यस्माद्यज्ञस्य घर्मयागस्य साधनभूते रप्सुदा रप्सुदे आरिप्तोः फलप्रदे लिप्स्वोरश्विनोर्दातव्येवा । यद्वा रपणं शब्दनं स मंत्रः तेन सुदु दातव्ये । अथवा पृथक्करणे रपा मन्त्रेण क्षारणीये देहनीये ईदृशे गवाजयोः पयसी मही महती बहुले अपेक्षिते अतउपावतं । गोरजाया अप्युपलक्षकः अजापयसोपि महावीरे सेचनीयत्वाद् अपिचास्य महावीरस्य उभा उभौ कर्णाकर्णस्थानीयौ द्वौ रुक्मौ हिरण्यपा हिरण्ययौ सुवर्णरजतमयावित्यर्थः ॥ १२ ॥

प्रवर्ये अजापयसि महावीरे आनीयमाने आसुतइत्येपा सूत्रितश्च—आसुतेतिश्चतश्रि-
यमित्याजइति ।

सैषा त्रयोदशी—

आसुतेतिश्चतश्रियंरोदस्योरश्विनश्रियम् ।
रसादधीतवृषभम् ॥ १३ ॥

आ । सुते । सिञ्चत । श्रियम् । रोदस्योः । अश्विनश्रियम् ।
रसा । दधीत । वृषभम् ॥ १३ ॥

सुते दुग्धे गोपयसि श्रियं श्रयणं आजं पयआसिञ्चत । सिञ्चतवा । हे अप्यर्पव । फोदशमाण रोदस्योः कर्मणिपष्ठचेपा द्यावापृथिव्यावश्रियं अश्रियं अश्रियं अश्रितयोगात्ताव-
त्पर्यन्तं प्रवृद्धमित्यर्थः । अथवा ताकावश्विनौ द्यावापृथिव्यावित्येकद्वित्वनिरुक्तत्वादश्विनोरश्वि-
नश्रियमित्यर्थः । सेचनानन्तर रसा रसे आजे पयसि वृषभं वर्षकमग्निं दधीत स्थापयत अजा-
याआग्नेयीत्वाद् क्षीरस्याप्यग्निं संयोजनमुचितं । आग्नेयीवाण्पायदजेतिवात्तणम् ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

तेजान्तस्वमोक्षं संवत्सासोनमातृभिः ।
मित्रोनसन्तजामिभिः ॥ १४ ॥

ते । ज॒न॒त । स्व॒म् । ओ॒क्व॒य॒म् । स॒म् । व॒त्सा॒सः । न । मा॒नृ॒द॒भिः ।

मि॒थः । न॒स॒न्त । जा॒मि॒द॒भिः ॥ १४ ॥

ते ता गावो जानत ज्ञातवत्यः । अथवा सामान्याकारेण तद्वि पुनिर्देशः । किं स्वं स्व-
कीयमोक्तं निवासं महावीरं तत्रदोग्धुमगमन्त्यर्थः । तदेवाह—वत्सासो वत्सामावृभिर्न जन-
नीभिः सह यथा संगच्छन्ति तद्वज्राभिर्निबन्धुभिः सहितागावोमिथः प्रत्येकं संगसन्त संगच्छन्ते
महावीरम् ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

उ॒प॒स्र॒क्ते॒षु॒व॒प्स॒तः॒रु॒ण॒व॒ते॒ध॒रु॒णं॒दिवि ।

इ॒न्ने॒अ॒ग्रा॒न॒मः॒स्वः ॥ १५ ॥ १६ ॥

उ॒प । स्र॒क्ते॒षु । व॒प्स॒तः । रु॒ण॒व॒ते । ध॒रु॒णं॒म । दि॒वि । इ॒न्ने ।

अ॒ग्रा । न॒मः । स्वं॑रि॒ति स्वंः ॥ १५ ॥ १६ ॥

महावीरस्य संकेषु वप्सतो ज्वालया भक्षयतोऽग्रेण धरणं इन्नेअग्रेति वक्ष्यमाणत्वादि-
न्द्राद्योर्धारकमार्जं दिवि अन्तरिक्षे उपरुणवते उपकुर्वते । यदाग्निर्महावीरं दहति तदा तस्यो-
पर्युक्तमविषं क्षीरमासेषयन्तीत्यर्थः । एवं महावीरं आसिच्य इन्ने अग्रा अग्री च स्वः सर्वं ग-
व्यमार्जं च नमोजं । अथवा स्वः अन्तरिक्षे योजयन्तीति शेषः ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे पौडशोवर्गः ॥ १६ ॥

प्रवर्गे घर्मदुहि दुग्धायामधुक्षत्पिप्पेपा । सञ्चितञ्च—दुग्धायामधुक्षत्पिप्पुपीमिति । आ-
वस्तोत्रेप्येपा अधुक्षत्पिप्पुपीमिपमाकलशेषुधावतीवित्तत्रिवत्वाद ।

तैषा पौडशी—

अ॒धु॒क्ष॒त्पि॒प्पु॒पी॒मि॒प॒मूर्ज॒स॒स्र॒प॒दी॒म॒रिः ।

सूर्य॑स्य॒स॒स्र॒श्मि॒भिः ॥ १६ ॥

अ॒धु॒क्ष॒त् । पि॒प्पु॒पी॒म् । इ॒प॒म् । ऊ॒र्ज॒म् । स॒स्र॒प॒दी॒म् ।

अ॒रिः । सूर्य॑स्य । स॒स्र । र॒श्मि॒भिः ॥ १६ ॥

अरिरणशीलोवायुः सूर्यस्य सहरसिभिः साधनैः पिप्युषीं आप्याययदिपमजं ऊर्जं
रसं च । सप्तपदीं सर्पणस्वभावपादां माध्यमिकां वाचं धर्मघुघूषेणावस्थितां अधुक्षत् दुग्धवात् ।
यद्यप्यध्वर्युः पात्रेण गां दुग्धे तथाप्येवं भावनया सांगं श्रवति । माध्यमिकायावाचो मधुघु-
क्त्वं । हिल्लण्वेदी गौरीमेत्यादिषु प्रसिद्धम् ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

सोमंस्पमित्रावरुणोर्दितासूरआददे ।

तदातुरस्पभेषजम् ॥ १७ ॥

सोमस्य । मित्रावरुणा । उत्तुङ्गता । सूरैः । आ । ददे ।

तत् । आतुरस्य । भेषजम् ॥ १७ ॥

हे मित्रावरुणा मित्रावरुणौ सूर्ये उदिता उदिते सोमस्य सोममाददे स्वीकरोति । तत्र
हेतुं आह—तत्स्वीकाररूपं कर्म आतुरस्यास्मदादेर्भेषजं औषधं हितकरमित्यर्थः ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

उतोन्वस्यपदंहर्यतस्यनिधान्यम् ।

परिद्याजिह्वयातनत् ॥ १८ ॥ १७ ॥

उतो इति । नु । अस्थ । यत् । पदम् । हर्यतस्य । निःधान्यम् ।

परि । द्याम् । जिह्वया । अतनत् ॥ १८ ॥ १७ ॥

पवमाने सोमे उतो अपिच अस्य सोमदातुर्हर्यतस्य प्रदानं कामयमानस्य मम प-
दं निधान्यं हविषां निधानार्हं उत्तरवेदिलक्षणं तत्र स्थित्वाग्निर्योपरि परितो जिह्वा
प्यालया अतनत् व्यामोत् ॥ १८ ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे सप्तदशोवर्गः ॥ १७ ॥

उदीराथामित्यष्टादशर्चं चतुर्थं सूक्तं आत्रेयस्य सोपवनस्य सप्तवधेर्वार्यं गायत्रमाश्विनं
तथाचानुक्रमणिका—उदीराथागोपवनआत्रेयः सप्तवधिवंश्विनमिवि । मावरनुपाकेआश्विने
ऋगौगायत्रेछन्दस्याश्विनशस्ते चेदंसूक्तम् उदीराथामाहेवमिविगायत्रमिविस्त्रितत्वात् ।

तत्र प्रथमा—

उदीरायामृतायुतेयुजाथामश्विनारथम् ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ १ ॥

उत् । ईरायाम् । ऋतुयते । युजाथाम् । अश्विना । रथम् ।

अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ १ ॥

हे अश्विना अश्विनौ ऋतायते यज्ञमिच्छते महं मदर्थं उदीरायां उद्गच्छतं तदर्थमाह्वानं यज्ञं वा प्राप्तुं युजाथां योजयत्वमसौ रथं । वां युवयोरो रक्षणं अन्ति अस्मदन्तिके सद्गर्तमानं भूतु भवतु ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

निमिषंश्चिज्जवीयसारथेनायातमश्विना ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ २ ॥

निमिषंश्चिः । चित् । जवीयसा । रथेन । आ । यातम् ।

अश्विना । अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ २ ॥

निमिषश्चिद निमेषादपि जवीयसा अतिशयवेगेन रथेनायातयागच्छतम् अस्मयतां हे-
अश्विना । शिष्टमुक्त्वा ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

उपस्तृणीतमत्रयेहिमेनधर्ममश्विना ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ ३ ॥

उप । स्तृणीतम् । अत्रये । हिमेन । धर्मम् । अश्विना ।

अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ ३ ॥

अत्रये महर्षये असुरैरसौप्रक्षिप्ताय तस्य हितार्थं धर्ममक्षिदाहं हिमेनोदकेन उपस्तृणीतं उपस्तीर्णवन्तौ । हिमेनाग्निर्मसमवारथेथार्मितनिगमः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

कुहस्थः कुहजग्मथुः कुहश्येनेवपेतथुः ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ ४ ॥

कुह । स्थः । कुह । जग्मथुः । कुह । श्येनाद्द्व । पेतथुः ।

अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ ४ ॥

हे अश्विनौ युवां कुह कस्यः भवथः इदानीं कुह क कुत्र जग्मथुः गच्छथः स्वेच्छया कुह क्वा श्येनेव श्येनाविव शीघ्रपतनौ सन्तौ पेतथुः पतथः । एवमचित्स्यस्वभावौ कृपया-
संनिहितौ भवतमिति शेषः । तादृशयोरवोन्तिके भवतु ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

यद्यकहिं कहिंचिच्छुश्रूयातमिमहवम् ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ ५ ॥ १८ ॥

यत् । अथ । कहिं । कहिं । चित् । शुश्रूयातम् । इमम् ।

हवम् । अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ ५ ॥ १८ ॥

यद्यस्मान्निर्घायते अतोयास्मिन्काले कहिं कस्मिन्नपि देशे कहिं कस्मिन्नपि काले
इमं हवम् अस्मदीयमाह्वानं शुश्रूयातं शृणुयातम् ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे अष्टादशोवर्गः ॥ १८ ॥

अथ षष्ठी—

अश्विनोयामहूतमानेदिष्टंयाम्याप्यम् ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ ६ ॥

अश्विनौ । यामहूतमा । नेदिष्टम् । यामि । आप्यम् ।

अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ ६ ॥

यामहवमा अविशयेन काले ह्रातव्यावश्विनाश्विनौ यामि नेदिष्टमन्तिकृतममाप्यं वाप-
वं च यामि तपोः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

अवन्तमत्रयेगृहंरुणुतंयुवमश्विना ।

अन्तिपद्मंतुवामवः ॥ ७ ॥

अवन्तम् । अत्रये । गृहम् । रुणुतम् । युवम् । अश्विना ।

अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ ७ ॥

हे अश्विना युवं युवां अवये अग्र्यागारे दक्षमानाय अवन्तं रक्षन्तं गृहं रुणुतं कृतव-
न्तौ वाहशयोर्बामवोभवतु । अवन्तमिति व्यत्ययेन पुँल्लिङ्गता ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

वरेथेअग्निमानपोवदतेवल्ग्वत्रये ।

अन्तिपद्मंतुवामवः ॥ ८ ॥

वरेथे इति । अग्निम् । आहृतपः । वदते । वल्गु । अत्रये ।

अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ ८ ॥

हे अश्विनौ वल्गु मनोहरं वदते स्तुषते अवये आतपः आतपादौष्पयादग्निं वरेथे आवा-
रयतम् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

प्रसप्तवधिराशसाधारामग्नेरेशायत ।

अन्तिपद्मंतुवामवः ॥ ९ ॥

प्र । सप्तवधिरः । आशसा । धाराम् । अग्नेः । अशायत ।

अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ ९ ॥

सप्तवधिरर्हर्षिः हे अश्विनौ युवयोराशसा आपांसनेन स्तुत्या मञ्जूपाया निर्गत्य अग्नेधारां
वस्यां मञ्जूपाया प्राशायत आशाययत् स्वस्वनिरौविकां वां दग्धवानित्यर्थः । सप्तवधेः पेटिका-
न्तः प्रवेशोद्विनोरनुग्रहाजिर्गमेष विजिहीष्वनरस्य इत्यत्र स्पष्टमुक्तः ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

इहागतं वृषण्वसूशृणुतमं इमं हवम् ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ १० ॥ १९ ॥

इह । आ । गतम् । वृषण्वसू इति वृषण्वसू । शृणुतम् ।

मे । इमम् । हवम् । अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ १० ॥ १९ ॥

हे वृषण्वसू वर्षणधनौ अश्विनाविहास्मिन्यज्ञमागतमागच्छतं तदर्थं य इमं हवं शृणु-
तम् ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य पंचमे एकोनविशोवर्गः ॥ १९ ॥

अथैकादशी—

किमिदं वां पुराणवज्जरंतोरिव शस्यते ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ ११ ॥

किम् । इदम् । वाम् । पुराणवत् । जरंतोः इद्व । शस्यते ।

अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ ११ ॥

हे अश्विनौ वा युवयोरर्थं गमनाय पुराणवत् पुराणयोरतिवृद्धयोरिव । तदेवाह जर-
ंतोरिव शस्यते पुनः पुनरागच्छतमिव शस्यते किमिदं यथा लोके वृद्धो जीर्णो बहुवारमाहू-
तोऽपि नागच्छति तद्वद्युवाचपीत्यर्थः एवमनागमाद्गवीति ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

समानं वांसजात्यं समानो वन्धुं रश्विना ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ १२ ॥

समानम् । वाम् । सजात्यम् । समानः । वन्धुः ।

अश्विना । अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ १२ ॥

हे अश्विना अश्विनौ वां युवयोः परस्परं सजात्यं समानजातित्वं समानमेकमेव उभ-
योरेपि अश्वरूपायामृष्यपत्न्याउत्पत्तेः सजात्यं कथा युवयोः बन्धुबन्धकः सुवः समानएकए-
व । अथर्वापरहं समान एकएव बन्धुः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

योवा॒रजाँ॑स्यश्विना॒रथो॑वि॒द्याति॒रोद॑सी ।

अ॒न्ति॒प॒द्म॑तुवा॒मवः॑ ॥ १३ ॥

यः । वा॒म् । रजाँ॑सि । अ॒श्विना॒ । रथः॑ । वि॒द्याति॑ ।

रोद॑सी इति । अ॒न्ति । सत् । जू॒तु । वा॒म् । अवः॑ ॥ १३ ॥

हे अश्विना अश्विनौ वां युवयोर्पोरथोस्ति सरथो रजांसि लोकान् रोदसी धावापृ-
थिव्यौच विद्याति विशेषेण गच्छति अवस्तेन रथेन शीघ्रमागच्छवमिति शेषः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

आ॒नो॒गव्ये॑भि॒रश्व्यैः॑स॒हस्रै॑रु॒षग॑च्छतम् ।

अ॒न्ति॒प॒द्म॑तुवा॒मवः॑ ॥ १४ ॥

आ॑ । नः । ग॒व्येभिः॑ । अ॒श्व्यैः॑ । स॒हस्रैः॑ । उ॒ष । ग॒च्छत॑म् ।

अ॒न्ति । सत् । जू॒तु । वा॒म् । अवः॑ ॥ १४ ॥

हे अश्विनौ नोस्मान् सहस्रैरपरिमितैर्गव्येभिर्गोसमूहैः अश्वैरश्वसमूहैश्चोपागच्छ-
तम् ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

मा॒नो॒गव्ये॑भि॒रश्व्यैः॑स॒हस्रै॑स्ति॒रति॑र्यतम् ।

अ॒न्ति॒प॒द्म॑तुवा॒मवः॑ ॥ १५ ॥

मा । नः । ग॒व्येभिः॑ । अ॒श्व्यैः॑ । स॒हस्रैः॑ । अ॒ति ।

र्य॒तम् । अ॒न्ति । सत् । जू॒तु । वा॒म् । अवः॑ ॥ १५ ॥

हे असिनौ नोस्मान् गव्येभिर्गोसमूहैरस्यैश्च सहसेभिः सहस्रसंख्याकैर्मास्मानविरम्य-
तम् । अतीति प्रवीत्यस्मिन्नर्थे । मानिवारयतमित्यर्थः ॥ १५ ॥

अथ षोडशी—

अ॒रुण॑प्सु॒रुपा॑अ॒भूद॑क॒ज्योति॑र्ऋ॒ताव॑री ।

अ॒न्ति॒प॒द्वं॒तुवा॒मवः॑ ॥ १६ ॥

अ॒रुण॑ऽप्सु । उ॒पाः । अ॒भूत् । अ॒कः । ज्योति॑ः । ऋ॒त॒व॒री ।

अ॒न्ति । सत् । भू॒तु । वा॒म् । अ॒वः ॥ १६ ॥

हे अश्विनो उपा अरण्यसुः शुभवर्णा भूद्भवति । न केवलं स्वयं ज्योतिस्तेजः भक्तं
करोति सर्वत ऋतावरीऋतवत्युपाः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

अ॒श्विना॑सुवि॒चाक॑शदृ॒क्षंप॑रशुमा॒इव॑ ।

अ॒न्ति॒प॒द्वं॒तुवा॒मवः॑ ॥ १७ ॥

अ॒श्विना॑ । सु । वि॒चाक॑शत् । दृ॒क्षम् । प॒रशु॑मान्इ॒व ।

अ॒न्ति । सत् । भू॒तु । वा॒म् । अ॒वः ॥ १७ ॥

सुविचाकशव अत्यन्तं दीप्यमानः सूर्योऽश्विर्वा दृक्षं परशुमानिव सयथा शक्यमिति तद्व-
त्तमोनिशारयतीतिशेषः । इष्टान्तसामर्थ्यादिवद्विष्यते यस्मादेवं तस्याश्विनो आह्वयइति शेषः
॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

पु॒रं॒पृ॒ष्ण॒वा॒रुं॒ज॒रु॒णया॑वा॒धितो॑वि॒शा ।

अ॒न्ति॒प॒द्वं॒तुवा॒मवः॑ ॥ १८ ॥ २० ॥

पु॒रम् । न । पृ॒ष्णो॒ दति॑ । आ । रु॒ज् । रु॒णया॑ । वा॒धितः॑ ।

वि॒शा । अ॒न्ति । सत् । भू॒तु । वा॒म् । अ॒वः ॥ १८ ॥ २० ॥

हे पृष्णो भर्षक सप्तवधे त्वं रुणया कर्षया विशा प्रवेशयन्त्या पेटिकया बाधितस्व
ततोनिर्गत्य तामेवारुज पीडय अग्निनोरनुग्रहात् । कपिव पु॒रं यथा शत्रुः पु॒रं पीडयति एवं

स्वयं स्वात्मानं प्रेक्षति । अथवा गोपवनः सप्तवर्षमेवं ब्रवीति वां युवयोस्त्वोरक्षणं गमनं वा समीपे तत्र त्रिषु वर्गेषु अन्विषदित्युत्तरोर्ध्वर्चोऽन्वितपदाध्याहारेण योग्यः ॥ १८ ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे विशोवर्गः ॥ २० ॥

विशोविशोवदिति पंचदशार्चं चतुर्थसूक्तं । अत्रेयमनुक्रमणिका—विशोविशोवः पञ्चोनाग्नेयं त्वनुष्टुप्पुत्रास्तृचाश्चत्वारोऽन्त्यास्तिस्रोऽनुष्टुभ आर्क्षस्य श्रुतवर्षोदानस्तुविरिति । अनुष्टुप्तेर्गोपवन-
क्रापिः आदितस्तृषु तृचेषु सर्वाः प्रथमाऽनुष्टुभः द्वितीयाऽतृतीये प्राग्वत्सप्तमपरिभाषया नागव्यौ
मयोदशपादास्तिस्रोऽनुष्टुभः अस्योत्तरस्य चाग्निर्द्वेषता अन्त्यास्तिस्रः श्रुतवर्षान्नोराज्ञोदानस्तुतिः ।
व्योमविश्वदेवस्तुतश्चरारदीयेष्विदं सूक्तमाग्यशर्त्तं । सन्निवश्च—विशोविशोवोऽतिथिमित्या-
ज्यमिति ।

तत्र प्रथमा—

विशोविशोवोऽतिथिं वाजुयन्तः पुरुषि यम् ।

अग्निं वो दुर्य्यवचं स्तुपेशूपस्य मन्मभिः ॥ १ ॥

विशः६विशः । वः । अतिथिम् । वाजुऽयन्तः । पुरुऽयि यम् ।

अग्निम् । वः । दुर्य्यम् । वचः । स्तुपे । शूपस्य । मन्मभिः ॥ १ ॥

हे अन्ये ऋत्विजो यजमानाश्च वो यूयं वाजयन्तोऽन्विच्छन्तो विशोविशः तर्धस्याः
प्रजायाः अतिथिं पूज्यं पुरुषि यं बहुमियमग्निं स्तुत्या प्रविचरवेति शेषः । अहं च वोयुष्मदर्थं दुर्य्य
गृहाहितं वचः स्तुपे शूपस्य सुतस्य ज्ञात्वा किं साधनेः मन्मभिर्जननीभिः स्तोत्रैः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

यं जनांसो हविष्मन्तो मित्रं न सार्षिं आसुतिम् ।

प्रशंसन्ति प्रशंस्तिभिः ॥ २ ॥

यम् । जनांसः । हविष्मन्तः । मित्रम् । न । सार्षिः६आसुतिम् ।

प्रशंसन्ति । प्रशंस्तिभिः ॥ २ ॥

यमग्निं जनासो जनायजमाना हविष्मन्तः सन्तो मित्रं मित्रमिव आदित्यमिव सखा-
यमिव वा सर्पिरामुर्वि सर्पिरासृयते हूयते यस्मिन् वादृशं प्रशंसन्ति स्तुवन्ति । प्रशस्तिभिः स्तु-
तिभिः स्तुवद्दिशेषः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

प॒न्यांसं॑ जा॒तवे॑दसं॒ यो दे॒वता॑त्पु॒र्यता॑ ।
ह॒व्यान्यै॑र॒यद्वि॑वि ॥ ३ ॥

प॒न्यांसम् । जा॒तवे॑दसम् । यः । दे॒वता॑ति । उ॒त्प॒र्यता॑ ।
ह॒व्यानि॑ । ऐ॒रयत् । दि॒वि ॥ ३ ॥

प॒न्यांसं॑ अविशयेनस्तोतारं साधुरुक्तमिति यजमानं स्तुवन्तं जातवेदसं जातघनं जात-
विधं वा स्तुवद्दिशेषः । योऽग्निर्देवताति देवतासौ यज्ञे उषवा उषवानि हव्यानि हवींषि विन्मै-
रयत् प्रेरयति दिवि देवेभ्यः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आ॒गन्म॑वृ॒त्रह॑न्तं॒ म॒ज्येष्ठ॑म॒ग्निमान॑वम् ।
यस्य॑ श्रु॒तर्वा॑वृ॒हन्ना॒क्षोर्अ॒नीक॑रु॒धते॑ ॥ ४ ॥

आ । अ॒गन्म॑ । वृ॒त्रह॑न्तं॒ म॒ज्येष्ठ॑म् । अ॒ग्निम् । आ॒न॒वम् ।
यस्य॑ । श्रु॒तर्वा॑ । वृ॒हन् । आ॒क्षः । अ॒नीकः । रु॒धते॑ ॥ ४ ॥

वृत्रहन्तं पापानामविशयेन हन्तारं ज्येष्ठं प्रशस्यं मानवं मनुष्यसंबन्धिनं तेषां हितकारिणमग्निमागन्म आगतावयं । पूजार्थं बहुवचनं । यस्याग्नेरनीकं ज्वालासवे बृहन्महान् आक्षं-
भक्षपुत्रः श्रुतर्वा नामराजा पृषते वर्धते कर्मकरोतीत्यर्थः । तमग्निमागन्म इतिसमन्वयः । एवं
श्रुतर्वाणं भिक्षयामवो गोपवनोऽग्निं स्तौति ॥ ॥ ॥

अथ पञ्चमी—

अ॒मृते॑ जा॒तवे॑दसं॒ तिर॑स्त्व॒मांसि॑दर्श॒तम् ।
धृ॒ताह॑वनु॒मीड्य॑म् ॥ ५ ॥ २१ ॥

अमृतम् । जातवेदसम् । तिरः । तमांसि । दृशतम् ।

घृतऽअहवन्म् । ईळाम् ॥ ५ ॥ २१ ॥

संवागत्य स्तौवि—अमृतं अमरणं जातवेदसं जातवेजआधुपत्यक्षर्णघनं तमांसि ति-
रोदर्शतं दर्शयन्त्वमित्यर्थः घृताहवनं घृतमाहूयते यत्र तं ईड्यं स्तुत्यं ईदृशमागन्नेतिसंघ-
न्यः ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे एकविंशोऽवर्गः ॥ २१ ॥

अथ पष्ठी—

सुवाधोयंजनाइमेऽग्निहव्येभिरीळति ।

जुहानासोयत्सुचः ॥ ६ ॥

सुवाधः । यम् । जनाः । इमे । अग्निम् । हव्येभिः । ईळते ।

जुहानासः । यत्सुचः ॥ ६ ॥

इमे जनाः सुवाधो वाधसहिता अश्वय्यादयो यमाग्निं हव्येभिर्विभिरीळते स्तुवन्ति ।
कीदृशाजना जुहानासो यागं कुर्वाणाः यत्सुचः तदर्थं धृतसुगन्दाः समागन्नेति सम-
न्वयः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

इयंतेनव्यसीमतिरग्नेअधाय्यस्मदा ।

मन्द्रसुजातसुकृतोमूर्दस्मार्तिथे ॥ ७ ॥

इयम् । ते । नव्यसी । मतिः । अग्ने । अधायि । अस्मत् । आ ।

मन्द्र । सुज्जात । सुकृतो इति सुकृतो । अमूर् । दर्म् । अतिथे ॥ ७ ॥

हे अग्ने इयं इदानीं क्रियमाणा नव्यसी नववरा मतिः स्तुतिस्ते तव स्वभूताअस्म-
दस्मासु अधायि धृताभूत् वर्षं तव स्तुतिं कर्मइत्यर्थः । हे मन्द्र योदमान सुजात शोभनजनन
सुकृतो शोभनकर्मन् अमूरामूढ दस् दर्शनीयावित्थे अतिथित्वय्येत्यग्नेर्विशेषणानि ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

सातेअग्नेशंतमाचर्निष्ठाभवतुप्रिया । तयावर्धस्वसुष्टुतः ॥ ८॥

सा । ते । अग्ने । शम्भतमा । चर्निष्ठा । भवतु । प्रिया ।

तया । वर्धस्व । सुष्टुतः ॥ ८ ॥

हे अग्ने सास्माभिः क्रियमाणास्तुतिः शन्तमा अत्यन्तं सुखकरा चनिष्ठा अतिशयेना-
भवती ते तव प्रिया भवतु । तया स्तुत्या सुष्टुतः सुष्टु स्तुतः सन्वर्धस्व प्रवृद्धोभय ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

साद्युन्नैद्युभिर्नीबृहदुपोपश्रवसिश्रवः । दधीतवृत्रतूर्यै ॥ ९ ॥

सा । द्युन्नैः । द्युभिर्नी । बृहत् । उपऽउप । श्रवसि ।

श्रवः । दधीत । वृत्रतूर्यै ॥ ९ ॥

सास्माभिः क्रियमाणा स्तुतिः द्युन्नैः द्योतमानिरन्नैरस्माभ्यं प्रदेयैर्युभिर्नी अन्नवती श्रव-
सि पूर्वस्मिन् विद्यमानेने पुनरपिबृहन्महत् श्रवोन्नं उपोपदधीत पुनरुपरि धारयतु । कुत्रेति उ-
च्यते—वृत्रतूर्यै संग्रामे शत्रोःसंवन्धिनमिति यावत् ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

अश्वमिहारांरथप्रांत्वेपमिन्द्रंनसत्पतिम् ।

यस्यश्रवांसितूर्वथपन्यपन्यंचरुष्टयं ॥ १० ॥ २२ ॥

अश्वम् । इत् । गाम् । रथऽप्राम् । त्वेपम् । इन्द्रम् । न ।

सत्पतिम् । यस्य । श्रवांसि । तूर्वथ । पन्यम्ऽपन्यम् ।

च । रुष्टयः ॥ १० ॥ २२ ॥

गां गन्तास्मश्मिन् इच्छद्द्वार्ये अश्वमिव वं यथा स्तुवन्ते तथेत्यर्थः रथप्रां रथाना-
मस्मदीयानां पूरयितारं धनेः यथा त्वेपं दीप्तं अग्निं सत्पतिं शवां पालकं इन्द्रं इन्द्रमिव इमं
रुष्टयो मनुष्याः परिचरतेतिशेषः । यस्याग्नेर्वेदेन श्रवांसि अन्धानि शत्रुसंवन्धीनि तूर्वथ । तथा
पन्यपन्यंच यद्यत्स्तुत्यं घनमस्ति तदपि तूर्वथ हिंस्थ ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठ्यमे द्वाविंशोवर्गः ॥ २२ ॥

अथैकादशी-

यंत्वांगोपर्वनोगिराचर्निष्ठदग्नेअद्विरः । सपावकश्रुधीहवम् ॥ ११ ॥

यम् । त्वा । गोपर्वनः । गिरा । चर्निष्ठत् । अग्ने । अद्विरः ।

सः । पावक । श्रुधि । हवम् ॥ ११ ॥

हे अग्ने यं त्वा त्वां गोपर्वनः पाणिगिरा स्तुत्या चर्निष्ठद्विशयेनान्नप्रदातारमकरोत् सतादृशाग्ने
अद्विरः सर्वव्रगन्तः अद्विरसामध्ये एकवा पावक शोधक हवं गोपर्वनस्य श्रुधि शृणु ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

यंत्वाजनांसईळतेसबाधोजसातये । सर्वोधिद्वन्नतूर्ये ॥ १२ ॥

यम् । त्वा । जनांसः । ईळते । सबाधः । बान्धसातये ।

सः । वोधि । द्वन्नतूर्ये ॥ १२ ॥

हे अग्ने यं त्वा त्वां जनांसो जनाः स्तोतारो वः बाजसातये अन्नस्यलाभाय सबाधः
निर्वन्धरूपबाधोपेताः सन्त ईळते स्तुवन्ति सत्वं वृत्रतूर्यं वैरिनाशनाय पापक्षयायवा वोधि
बुध्यस्व । अथवा वृत्रस्य तूर्यं संग्रामे वोधि ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

अहंहुवानाक्षैश्रुतर्वणिमदच्युति ।

शार्धासीवस्तुकाविनामृक्षारिर्पाचतुर्णाम् ॥ १३ ॥

अहम् । हुवानः । आक्षै । श्रुतर्वणि । मदच्युति ।

शार्धासिद्धव । तुकाविनाम् । मृक्षा । शीर्षा । चतुर्णाम् ॥ १३ ॥

अहमपिहुवानो हूयमानो यज्ञदिदृक्षार्थं श्रुतर्वणि एतन्नाम्नि राजनि मदच्युति शत्रूणां
मदस्यप्यावसितरि तुकाविनां तुकाविनकृपायवः स्तुकः केशसंवातः तद्वतां शार्धासीव ल-
च्छित्तानि लोमानिव तानि यथा स्पृशन्ति तद्व वृक्षा वृक्षाणि वृक्ष्यन्वदति वृक्षाः केशाः तद्व-
न्नि वृक्षाणि शीर्षाणि शिरांसि । केपां चतुर्णां श्रुतर्वणा मदचानामश्वानां शिरांसि उन्मृजामीति
शेषः । अथवा वृक्षा वृक्षेण व्रश्चनसाधनत्वादृक्षोहस्तस्तेनोन्मृजामि ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

मां चत्वारः आशवः शर्विष्ठस्य द्विवित्तवः ।

सुरथासो अग्निप्रयो वक्षन् वयो न तु ग्र्यम् ॥ १४ ॥

माम् । चत्वारः । आशवः । शर्विष्ठस्य । द्विवित्तवः । सुरथासः ।

अग्नि । प्रयः । वक्षन् । वयः । न । तु ग्र्यम् ॥ १४ ॥

मां शर्विष्ठस्यातिशयेनाश्वतः श्रुतवर्णो राज्ञः संवन्धिनश्चत्वार आशवोऽस्वा द्विवित्तवो गमनशीलाः सुरथासः शोभनरथा अश्वाः प्रयोजं शत्रूणां संवन्धिनं प्रति अग्निवक्षन् अग्नि-
वहन्ति वयो न तु ग्र्यं भुज्यं यथाशिविष्यां मेरित्वाश्वतस्तो नावः स्वगृहं प्रापयन् तद्वदिति ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी—

सत्यमिच्छामहे नदि परुष्णपर्वदे दिशम् ।

नेमापो अश्वदातरः शर्विष्ठादस्ति मर्त्यः ॥ १५ ॥ ॥ २३ ॥

सत्यम् । इत् । त्वा । महेऽनदि । परुष्णि । अवं । देदिशम् । न ।

ईम् । आपः । अश्वदातरः । शर्विष्ठात् । अस्ति । मर्त्यः ॥ १५ ॥ २३ ॥

हे महेनदि परुष्णि एतन्नामिके त्वा त्वां सत्यमिदं सत्यमेव अवदेदिशं आदिशामि वदामि । नद्याकारेण संबोध्यापः संबोधयति—हे आपः ईमस्माच्छर्विष्ठाद्वक्षन् वयो न तु ग्र्यं भुज्यं यथाशिविष्यां मेरित्वाश्वतस्तो नावः स्वगृहं प्रापयन् तद्वदिति ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पञ्चमे वयोर्विशोचर्मः ॥ २३ ॥

युक्त्वाहीवि षोडशर्चं पचमं सूक्तं आगिरसस्य विरूपस्यार्थं गायत्रमाग्नेयं तथा चानुकर्म-
णिका—युक्त्वाही षोडश विरूपददि । दशरात्रे तृतीये हनोदं सूक्तं आज्यशस्त्रं सत्रितंच—तृतीये
युक्त्वाहीत्याज्यमिति । प्रातरनुवाकेऽप्याग्नेयकवौ गायत्रे छन्दसि आश्विनशस्त्रे चेदं सूक्तम् । सवि-
तंच—युक्त्वाहीमेष्टवदिति ।

तत्र प्रथमा—

युक्ष्वाहिदेवहूतमाँअश्वान्अग्नेरथीरिव ।
निहोतापूर्यःसदः ॥ १ ॥

युक्ष्वा । हि । देवहूतमान् । अश्वान् । अग्ने । रथीःइव ।
नि । होता । पूर्यः । सदः ॥ १ ॥

हे अग्ने देवहूतमान् देवानामाहूतमानस्वान् युक्ष्व योजय । रथे रथीरिव यथा रथी
स्वाश्वानिप्रदेशगमनाय योजयति तद्वत् । तथा कृत्वा होता त्वं पूर्यो मुख्यः सन् निषदः उप-
विशच । हिपूरणः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

उतनोदेवदेवाँअच्छाँवोचोविदुष्टरः ।
श्रद्धिश्वावार्यारुधि ॥ २ ॥

उत । नः । देव । देवान् । अच्छ । वोचः । विदुःश्रतरः ।
श्रत् । विश्वा । वार्या । रुधि ॥ २ ॥

हे देवाग्ने उतापिच नोस्मान् देवानच्छावोचोभिन्नूयाः सम्यगनुष्ठितवन्तइवि । तथा वि-
दुष्टरो विद्वत्तमान्योचः । तथा कृत्वा विश्वा सर्वाणि वार्या वरणीयानि धनानि देवसम्यग्धीनि
अव सत्यानि रुधि कुरु अस्माकं । अथवास्मदीयानि सर्वाणि धरणीयानि हवींषि अथ सत्या-
नि कुरु देवान् प्रापयेत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

त्वंहययंविष्टयसहंसःसूनवाहुत । ऋतावाँयज्ञियोभुवः ॥ ३ ॥
त्वम् । ह । यत् । यविष्टय । सहंसः । सूनो इति । आहुत ।
ऋतद्वा । यज्ञियः । भुवः ॥ ३ ॥

हे अग्ने यविष्टय युवतम् सहस्रः सूनो वत्सस्पुत्र आहुत सर्वोहुत आहुवोवा त्वं यद्यदा
ह तस्य ऋतावा सत्यवान् यज्ञियो यज्ञाहंश्च भुवो ब्रवति तदा वार्याणि श्रद्धुविति संबन्धः ॥ ३ ॥

दर्शपूर्णमासयोरग्नेयस्यायमग्निरिति वैकल्पिकीयान्या । सवितंच-अयमग्निः सह-
स्रिणइति वेदंविष्णुर्विक्रमइति ।

सैषा चतुर्थी-

अयमग्निःसहस्रिणोवाजंस्थशतिनस्पतिः । मूर्धाकवीरंय्यीणाम् ॥ ४ ॥

अयम् । अग्निः । सहस्रिणः । वाजंस्थ । शतिनः । पतिः ।

मूर्धा । कविः । र्य्यीणाम् ॥ ४ ॥

अयमग्निः शतिनः सहस्रिणश्च उक्तसंख्योपेतस्य वाजस्यानस्य पतिः स्वामी मूर्धा शि-
रोवदुन्नतः श्रेष्ठः कविर्मेधावी रयीणां घनानामपि पतिरितिशेषः तदुभयंयच्छत्यस्यार्थः ॥४॥

अथ पञ्चमी-

तंनेमिमृजबोयथानमस्वसहूतिभिः । नेदीयोयज्ञमंहिरः ॥ ५ ॥ २१ ॥

तम् । नेमिम् । ऋजवं । यथा । आ । नमस्व । सहूतिभिः ।

नेदीयः । यज्ञम् । अहिरः ॥ ५ ॥ २४ ॥

हे अंगिरः त्वं सहूतिभिः सयानाहानैरन्यैर्देवैः सह नेदीयोन्तिकवमं तं यज्ञं आनम-
स्व आनमय ऋजवेनेमिं रथमिव ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे चतुर्विंशोवर्गः ॥ २४ ॥

अथ षष्ठी-

तस्मै नूनमभिधवेवाचाविरूपनित्यया । वृष्णे चोदस्व सुष्टुतिम् ॥ ६ ॥

तस्मै । नूनम् । अभिधवे । वाचा । विरूप । नित्यया ।

वृष्णे । चोदस्व । सुष्टुतिम् ॥ ६ ॥

हे विरूप नानास्वोपेतनामक महर्षे त्वं तस्मै प्रसिद्धायाभिधवेभिगतवृषये वृष्णे वर्ष-
कायाग्रे नित्यया उत्पत्तिरहितया वाचा यंत्ररूपया सुष्टुतिं नूनमिदानीं चोदस्व स्तुहि इत्ये-
वमपिः स्वात्मानं ब्रवीति । यजमानोवा होतारं विरूपं ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

कमुष्विदस्पृसेनयाग्नेरपाकचक्षसः । पणिगोपुंस्तरामहे ॥ ७ ॥

कम् । ऊँ इति । स्थित् । अस्थ । सेनया । अग्नेः । अपाकश्चक्षसः ।
पणिम् । गोपुं । स्तरामहे ॥ ७ ॥

अस्याग्नेरपाकचक्षसः अनल्पचक्षसोमेः सेनया ज्वालात्पया गोषु निमिनेषु कमुष्वि-
द कंल्लु पणिं स्तरामहे । स्तरणं हिंसनमिदानीं वज्रिनमभिभवामेत्यर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

मानेदिवानां विशां प्रस्नातीरिवोत्साः । कुशान्हासुरद्व्याः ॥ ८ ॥

मा । नः । देवानाम् । विशां । प्रस्नातीः इव । उत्साः ।
कुशम् । न । हासुः । अद्व्याः ॥ ८ ॥

देवानां सर्वेषां विशाः प्रजाभूतान् परिचारकान् नोस्यान्माहासीदग्निः मापरित्यजतु । प्र-
सावीरुताइव पयः क्षरन्तीर्गव इव वा यथा नमुंचंति उभयपि नपरित्यजत्वित्यर्थः । किमि-
व ऊयं अल्पं स्वयत्तां अद्यागावो यथा नहासुर्नपरित्यजंति वद्वत् ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

मानःसमस्यदूढ्यं परिहिपसोअंहतिः । ऊर्मिर्ननावमावधीत् ॥ ९ ॥

मा । नः । समस्य । दूःध्व्यः । परिद्वेपसः । अंहतिः । ऊर्मिः ।
न । नावम् । आ । वधीत् ॥ ९ ॥

समस्य सर्वस्य परिद्वेपसः परितोद्विषतोदूष्यः पाशुक्षेरंहतिर्हननं नः अस्यान्माआव-
धीत् माहिंस्यात् । नावमूर्मिर्न समुद्रवरंगदश्च स यथा तां पीडयति वदन्मावधीदित्यर्थः । अ-
थ मानः सर्वस्य दुर्ध्वः इत्यादिनिरुक्तं द्रष्टव्यं ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

नमस्तेअम्रोजसेगृणन्तिदेवकृष्टयः । अमैरमित्रमर्दय ॥ १० ॥ २५ ॥

नमः । ते । अग्रे । ओजसे । गृणन्ति । देव । कृष्टयः ।

अमैः । अमित्रम् । अर्दय ॥ १० ॥ २५ ॥

हे अग्ने देवते तुभ्यं नमोगृणन्ति नमस्कारसाम्बुद्धारयन्ति । किमर्थमोजसे वलाप । के कृष्ट-
योमनुष्यायजमानाः अवोहमपि गृणामीत्यर्थः । तथा अमैर्वलैः अमित्रं शत्रुं अर्दय नाराय ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे पंचविंशोवर्गः ॥ २५ ॥

ग्राम्येणाग्निना वैतानिकस्य संसर्गे अग्नये संवर्गावेष्टिः कार्या । तत्र कुवित्सुनहस्यनुवाक्या
मानोअस्मिन्निति याज्या । सजितं च—कुवित्सुनोगविष्टये मानोअस्मिन्महाधनइति ।

सैपिकादशी—

कुवित्सुनोगविष्टयेष्टेसुवेपिपोरयिम् । उरुर्दुरुणंरुधि ॥ ११ ॥

कुवित् । सु । नः । गोर्दष्टये । अग्रे । समुष्टेपिपः ।

रयिम् । उरुर्दुरुत् । उरु । नः । रुधि ॥ ११ ॥

हे अग्ने त्वं नोस्माकं गविष्टये गवामेपणाय कुविद्रु रायं धनं सुवेपिपः संप्रापय उरु-
रु त्वं नोस्मात् उरु रुधि कुरु ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

मानोअस्मिन्महाधनेपरावर्गार्गृयथा । सुवर्गसंरयिजय ॥ १२ ॥

मा । नः । अस्मिन् । महाधने । परा । वर्क् । आर्गृयत् ।

यथा । समुष्टवर्गम् । सम् । रयिम् । जय ॥ १२ ॥

नोस्मानस्मिन्महाधने संप्राप्ते मापरावर्क् मापरिष्वाक्षीः आरभ्ययथा आरवाही यथा
आरपने परित्यजति सद्दत्तं संवर्गं शत्रुभ्यः सदाच्छिद्यमानं रायं धनं संजयास्मदर्धम् ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

अन्यमस्मद्भियाइयमग्रेसिपक्तुदुच्छुना । वर्धानोअमवच्छवः ॥१३॥

अन्यम् । अस्मत् । जियै । इयम् । अग्रे । सिसक्तु ।

दुच्छुना । वर्ध । नः । अमवच्छत् । शवः ॥ १३ ॥

हे अग्रे त्वदीयेयं दुच्छुना बाधकसंहतिरस्मदन्यं अस्तोवारं भियै भयाय सिपकु से-
वतां । त्वं नोस्माकं अमवच्छलेपेवं शत्रोवेगं वर्ध वर्धय संग्रामे ॥ १३ ॥

अथ चतुर्वशी-

यस्याजुपन्नमस्विनःशमीमदुर्मखस्यवा । तंघेदग्निर्वृधावति ॥१४॥

यस्य । अजुपत् । नमस्विनः । शमीम् । अदुःखस्य ।

वा । तम् । घ । इत् । अग्निः । वृधा । अवति ॥ १४ ॥

यस्य नमस्विनो नमस्कारवतो अदुर्मखस्य वा अदुष्टपागस्य वा शमीं कर्म अजुपदसे-
वत । तं घेत् तमेव यजमानं संग्रामे अग्निर्वृधावति विशेषेण गच्छति अतो नमोयुक्ता अदुर्म-
खाश्च जयामेति भावः ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी-

परस्याअधिर्भुवनोर्वराअभ्यातर । यत्राहमस्मिर्ताँअव ॥१५॥

परस्याः । अधि । समुद्वतः । अवरात् । अग्नि ।

आ । तत् । यत्र । अहम् । अस्मि । तान् । अव ॥ १५ ॥

हे अग्ने परस्याअन्यायाः तंवतः सेनायाः अवरानन्यानस्मदीयान् अग्नि अग्निमुखं
आसर्वतस्वर वारय बैरिसेना अस्मद्भटैः पराभावयेत्यर्थः । यत्र येषु अस्मदीयपरिजनमप्ये अ-
हमस्मि स्वामी तानव रक्ष ॥ १५ ॥

अथ षोडशी-

विद्वाहितेपुरावयमग्नेपितुर्यथावसः । अघानिसुन्नमीमहे ॥१६॥२६॥

विद्म । हि । ते । पुरा । वयम् । अग्रे । पितुः । यथा ।

अवंसः । अर्धे । ते । सुम्नम् । ईमहे ॥ १६ ॥ २६ ॥

हे अग्रे पितुः पातकस्य ते तयावसो वोरक्षणं पुरा यथा तथेदानीमपीति विद्म वयं जानीमः । अर्धाय ते तव सुम्नं सुखभीमहे याचामहे । अथवा पितुर्यथेतिदृष्टान्तः—पितुः पालनं पुत्रो यथा वेत्ति तथेत्यर्थः ॥ १६ ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे षड्विंशोऽवर्गः ॥ २६ ॥

इमंनुमायिममिति द्वादशर्चं षष्ठं सूक्तं कुरुसुविर्नाम काण्वक्त्रपिः गायत्रीछन्दः इन्द्रोदेवता । तथाचानुक्तान्त—इमंनुद्वादशकुरुसुतिः काण्वइति । व्यूढे दशरात्रे चतुर्थेहनि मरुत्वतीयेजाप-
स्तुचः सभित्तं च—इमंनुमायिमंहुवे त्यमुवःसप्तसाहमिति ।

तत्र प्रथमा—

इमंनुमायिनंहुवद्वंद्ममीशानमोजसा । मरुत्वन्तंनवृअसे ॥ १ ॥

इमम् । नु । मायिनम् । हुवे । इन्द्रम् । ईशानम् ।

ओजसा । मरुत्वन्तम् । न । वृअसे ॥ १ ॥

इमं मायिनं प्रज्ञावन्तं ओजसा स्वयलेन ईशानं सर्वस्य स्वामिनं मरुत्वन्तं । नेति संपत्त्यर्थे । मरुद्भिस्तद्वन्तमिदानीमिन्द्रं वृजसे शत्रूणां छेदनाय हुवे आह्वयामि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अयमिन्द्रोमरुत्तस्त्वाविवृत्रस्याभिनुच्छिरः । वज्रेणशतपर्वणा ॥ २ ॥

अयम् । इन्द्रः । मरुत्तस्त्वा । वि । वृत्रस्य । अजिनत् ।

शिरः । वज्रेण । शतपर्वणा ॥ २ ॥

अयमिन्द्रो मरुत्तस्त्वा मरुद्युकोवृत्रस्य व्यभिजित् व्यच्छिन्नच्छिरः वज्रेण शतपर्वणा शतसंधिना ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

वावृधानोमरुत्तस्त्वेन्द्रोविवृत्रमैस्यत् । सृजन्तंसमुद्रियाअपः ॥ ३ ॥

वृद्धानः । मरुत्सखा । इन्द्रः । वि । वृत्रम् ।

ऐरयत् । सृजन् । समुद्रियाः । अपः ॥ ३ ॥

अयमिन्द्रो वा वृधानो वर्षमानो मरुत्सखा मरुत्सहायो वृत्रं मेघं ज्यैरपत् विदारितवा-
न् । किंकुर्वन् समुद्रियाः समुद्रमन्तरिक्षं तत्तन्विन्ध्यअपः सृजन् असृजन् ॥ ३ ॥

पष्ठेहनि मरुत्वतीये अयं हयेनेति मरुत्वन्निविजानीयः । सन्निर्वच-अयंहयेनवाइदमु-
पनोहरिभिःसुतमिति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते चतुर्थी-

अयंहयेनवाइदंस्वर्मरुत्वन्ताजितम् । इन्द्रेणसोमपीतये ॥ ४ ॥

अयम् । ह । येन । वै । इदम् । स्वः । मरुत्वन्ता ।

जितम् । इन्द्रेण । सोमपीतये ॥ ४ ॥

अयंह तत्त्विन्द्रः येन वै येनखलु मरुत्वता मरुद्भिर्युक्तेनेन्द्रेणेदं स्वः स्वर्गाख्यं स्थानं
इदं स्वः सर्वं कर्म वा यदेदं सर्वं जगत् जितं । किमर्थं सोमपीतये सोमपानाय ॥ ४ ॥

अथ एते द्वितीया सूक्ते पंचमी-

मरुत्वन्तमृजीपिणमोजस्वन्तंविरप्तिनम् । इन्द्रंगीर्भिर्हवामहे ॥ ५ ॥

मरुत्वन्तम् । मृजीपिणम् । ओजस्वन्तम् । विरप्तिनम् ।

इन्द्रम् । गीःशक्तिः । हवामहे ॥ ५ ॥

मरुत्वन्तं मरुद्भिस्तद्वन्तं मृजीपिणं । अभिपुवशेषमृजीपः सच तृतीयसप्तने पुनः सूरये ।
तद्वन्तं ओजस्वन्तं ओजोनामाष्टमीदशा शरीरवृद्धापेतमित्यर्थः । विरप्तिनं महत्कामितत्वं महा-
न्तं एवं महानुभावमिन्द्रं गीर्भिः स्तुतिभिर्हवामहे आह्वयामः ॥ ५ ॥

अथ एते तृतीया सूक्ते षष्ठी-

इन्द्रं प्रत्नेनमन्मनामरुत्वन्तंहवामहे । अस्यसोमस्यपीतये ॥ ६ ॥ २ ॥

इन्द्रम् । प्रत्नेन । मन्मना । मरुत्वन्तम् । हवामहे ।

अस्य । सोमस्य । पीतये ॥ ६ ॥ २ ॥

मरुत्वन्तमिन्द्रं प्रजेन पुराणेन मन्यना मननीयेन स्तोत्रेण हवामहे अस्य सोमस्य गी-
तये पानाय ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे सप्तविंशोवर्गः ॥ २७ ॥

पंचमेहनि मरुत्ववीथे मरुत्वाँइन्द्रमीदृइति तृचोनिविदानीयः । सृजितं च—मरुत्वाँइन्द्रमीदृ-
स्तमिन्द्रं वाजयामसीति ।

सैषा तृचे प्रथमा सूक्ते सप्तमी—

मरुत्वाँइन्द्रमीदृः पिवा सोमं शतक्रतो । अस्मिन् यज्ञे पुरुष्टुत ॥ ७ ॥

मरुत्वान् । इन्द्र । मीदृः । पिवं । सोमम् । शतक्रतो इति
शतः क्रतो । अस्मिन् । यज्ञे । पुरुष्टुत ॥ ७ ॥

हे मीदृः फलस्य वृष्टेर्वा शेफः शतक्रतो बहुकर्मन्द् त्वं मरुत्वान् सोमं पिवास्मिन्यते ।
हे पुरुष्टुत बहुभिराहूत ॥ ७ ॥

अथ तृचे द्वितीया सूक्तेष्टमी—

तुभ्येदिन्द्रमरुत्वन्ते सुताः सोमांसो अद्रिषः । हृदा हूयन्ते उक्थिनः ॥ ८ ॥

तुभ्यम् । इत् । इन्द्र । मरुत्वन्ते । सुताः । सोमांसः ।

अद्रिषुः । हृदा । हूयन्ते । उक्थिनः ॥ ८ ॥

हे अद्रिवो वज्रवन्तिन्द्र मरुत्वन्ते तुभ्येत् तुभ्यमेव सोमांसः सुता अभिपुताः ते चोक्थिनः
शास्त्रवन्तो हृदा मनसा भ्रमया हूयन्ते त्वदर्थम् ॥ ८ ॥

अथ तृचे तृतीया सूक्ते नवमी—

पिवेदिन्द्रमरुत्संस्वा सुतंसोमं दिविष्टिषु । वज्रं शिशान् ओर्जसा ॥ ९ ॥

पिवं । इत् । इन्द्र । मरुत्संस्वा । सुतम् । सोमम् ।

दिविष्टिषु । वज्रम् । शिशानः । ओर्जसा ॥ ९ ॥

हे इन्द्र मरुतसस्ता त्वं सुवममिषुतं सोमं पिब किमर्थं दिविष्टिषु अस्माकमह्नामभिगम-
नेषु दिवः स्वर्गस्य वा एषणेषु निमित्तेषु पीत्वा चौजसा बलेन सोमपानजनितेन वज्रं शिशानः
तीक्ष्णीकुर्वन् शत्रून् जहीतिभावः ॥ ९ ॥

चतुर्विंशेहनि मातःसवने ब्राह्मणाच्छंसिशस्त्रे उत्तिष्ठन्निति वृचः पळहस्तोत्रियः । सूत्रि-
तं—उत्तिष्ठन्नोजसासहर्भिषिविश्वाअपद्विपद्विति ब्राह्मणाच्छंसिनइति ।

अस्मिस्तृचे प्रथमा सूक्ते दशमी—

उत्तिष्ठन्नोजसासहृषीत्वीशिप्रेअवेपयः । सोममिन्द्रचमूस्तुतम् ॥ १० ॥

उत्तिष्ठन् । ओजसा । सह । पीत्वा । शिप्रे इति । अवेपयः ।

सोमम् । इन्द्र । चमू इति । तुतम् ॥ १० ॥

हे इन्द्र त्वं पीत्वा पीत्वोजसा बलेन सहोत्तिष्ठन् शिप्रे हनू अवेपयः अकंपयः मदावेशा-
दितिभावः । किं पीत्वा चमू चम्बोरधिपवणफलकयोः सुतं सोमम् ॥ १० ॥

अथ वृचे द्वितीया सूक्ते एकादशी—

अनुत्वारोदसीउभेऋक्षमाणमरुपेताम् । इन्द्रपदस्पुहामय ॥ ११ ॥

अनु । त्वा । रोदसी इति । उभे इति । ऋक्षमाणम् ।

अरुपेताम् । इन्द्र । यत् । दस्पुह । अर्जवः ॥ ११ ॥

हे इन्द्र ऋक्षमाणं शत्रून्वितितन्तं त्वा त्वां उभे रोदसी उभे अपि धावावृथिया
अरुपेतां अनुकल्पयेतां । यद्यदा दस्पुहा भवोभवसि वदा ॥ ११ ॥

अथ वृचे तृतीया सूक्ते द्वादशी—

वाचमृष्टापदीमहंनवस्त्रक्तिमृतस्पृशम् । इन्द्रात्परितुर्चममे ॥ १२ ॥ २८ ॥

वाचम् । अष्टापदीम् । अहम् । नवस्त्रक्तिम् । ऋतस्पृशम् ।

इन्द्रात् । परि । तुर्चम् । ममे ॥ १२ ॥ २८ ॥

अष्टापदीं अष्टाभिर्दिग्भिर्विदिग्भिः साष्टापदीं नवस्रक्तं उपरिस्थितेनादित्येन नवस्रक्तं
आसु दिक्षु व्यापामित्यर्थः । ऋतस्पृशं यज्ञस्पृशं वाचं स्तुतिं मया परिपूर्णादिन्द्राजन्तं तनुं
न्यूनां सर्वां परिमणे अन्यूनेयत्तां करोमीत्यर्थः । कात्स्न्येन स्वरूपं स्तुत्या विपयीकर्तुमशक्य-
त्वादिति भावः ॥ १२ ॥

॥ इति पष्ठस्य पंचमेष्टाविंशोवर्गः ॥ २८ ॥

जज्ञानइत्येकादशार्चं स्रक्तं काण्वस्य पुरुसुतेरार्चं आद्यानव गायत्र्यः दशमी बृहती
एकादशी सतोचूहती इन्द्रोदेवता । तथाचानुक्रान्तं—जज्ञानएकादशप्रगाथान्तमिति । महावते
निष्केवत्ये जज्ञानोनुशतक्रतुरित्येवा । तथैव पंचमारण्यके सूत्रितं—जज्ञानोनुशतक्रतुरित्येकेति ।

सैषा प्रथमा—

जज्ञानोनुशतक्रतुर्विपृच्छदितिमातरम् । कउग्राःकेहशृण्विरे ॥ १ ॥

जज्ञानः । नु । शतक्रतुः । वि । पृच्छत् । इति । मातरम् ।

के । उग्राः । के । ह । शृण्विरे ॥ १ ॥

अथमिन्द्रो जज्ञानो जायमानएव शतक्रतुर्वहुकर्मा इतीत्यं मातरं स्वजननीं विपृच्छत्
विपृच्छति । किमिति के उग्रा उदूर्णवला लोके केह शृण्विरे श्रूयन्ते गुणैः केविश्रुताइत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

आदींशवस्यब्रवीदीर्णवाभमहीशुवम् । तेपुत्रसन्तुनिधुरः ॥ २ ॥

आत् । ईम् । शवसी । अब्रवीत् । और्णैश्वभम् ।

अहीशुवम् । ते । पुत्र । सन्तु । निःधुरः ॥ २ ॥

इन्द्रेण पृष्टा शवसी माता आदन्तस्मेव ई एनमिन्द्रमब्रवीत् । किमिति उच्यते—और्ण-
वाभमहीशुवमेतन्नामानावसुरौ तिष्ठतः तौ उक्ते । अन्ये च वादशाः हे पुत्र तव निधुरो निस्ता-
रणीयाः सन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

समित्तान्धत्रहाखिन्दत्वेअरौईववेदया । प्रष्टद्धोदस्युहामवत् ॥ ३ ॥

सम् । इत् । तान् । वृत्रह । अखिदत् । खे । अरान्द्वैव ।

खेदया । प्रष्टव्यः । दस्युह । अजवत् ॥ ३ ॥

वाक् जनन्योक्तान्वृत्रहा इन्द्रः समिव सहेवाखिदत् खेदनं नामाकर्षणं । खे रथचक्रस्य नाभौ भरात् चक्रांगभूतात् शंकून् खेदयाइव रज्ज्वेव तथा तान्यथा संसिदन्ति तद्वत् तथा छत्वादस्युहा शत्रुघातीन्द्रः पशुद्धोभवत् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

एकयाप्रतिधापिवत्सारं सरांसि त्रिशतम् । इन्द्रः सोमस्य काण्डका ॥ ४ ॥

एकया । प्रतिधा । अपिवत् । साकम् । सरांसि ।

त्रिशतम् । इन्द्रः । सोमस्य । काण्डका ॥ ४ ॥

अयमिन्द्रः एकया एकेन प्रतिधा प्रतिधानेन सारं सह एकैव त्रिशतं सरांसि ज्वत्थपात्राणीत्यर्थः । कीदृशानि सरांसि सोमस्य पूर्णानि सोमरसेन पूर्णानि । काण्डका कान्तानि कान्तानि वा सोमेन दत्तानि वा सोमपूर्णानि अपि सत् पीतवान् माध्यंदिनसवने । याज्ञिकप्रसिद्धैव । नेरुक्तप्रसिद्धास्तु कालाभिप्रायानीन्द्रः त्रिशदपरपक्षस्याहोरात्रास्त्रिशतूर्वपक्षस्य च सन्ति ताने-
करूपमनुभवतीति एतत्सर्वमेकेन प्रतिधानेनापिवदित्यादि । निरुक्ते तद्वाख्याने च स्पष्टमुक्तं तदनं द्रष्टव्यम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

अतिगन्धर्वमन्त्रणदबुधेपु रजःस्वा । इन्द्रो ब्रह्मभ्य इहृधे ॥ ५ ॥ २९ ॥

अति । गन्धर्वम् । अतृणत् । अबुधेपु । रजःस्तु ।

आ । इन्द्रः । ब्रह्मभ्यः । इत् । वृधे ॥ ५ ॥ २९ ॥

अयमिन्द्रो गन्धर्वं गामुदकं धारयतीति गन्धर्वो मेघस्त्वं अज्यातृणत् सर्ववोहिसितवान् । कुत्र अबुधेपु पदनिबानयोग्यस्थानरहितेषु रजःस्तु लोकेषु अन्तरिक्षपदेशोऽवित्यर्थः । किमर्थं प्रलभ्य इत् प्राप्तेनैव वृधे वर्धनाय ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पंचमे एकोनविंशोऽर्गः ॥ २९ ॥

अथ षष्ठी—

निराविध्यद्विरिभ्योआधार्यत्पक्कमोदनम् ।

इन्द्रोबुन्दंस्वाततम् ॥ ६ ॥

निः । अविध्यत् । गिरिभ्यः । आ । धार्यत् । पक्कम् ।

ओदनम् । इन्द्रः । बुन्दम् । सुऽआततम् ॥ ६ ॥

अयमिन्द्रो गिरिभ्यो मेघेभ्यः सकाशादुदकं निर्गमयितुं निराविध्यत् संमाहरत् तानेव मेघान् आधारयत् । किं कुर्वन् पक्कं परिपक्कमोदनं कुर्वन् मनुष्याणामर्थाय । केन साधनेनेति वदुष्यते—बुन्दं इपुं स्वाततं सुहु सर्वतोविस्तृतं आदायेतिशेषः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

शतब्रध्नइपुस्तवंसहस्रपर्णैकइत् । यमिन्द्रचक्रपेयुजम् ॥ ७ ॥

शतऽब्रध्नः । इपुः । तवं । सहस्रऽपर्णः । एकः ।

इत् । यम् । इन्द्र । चक्रपे । युजम् ॥ ७ ॥

हे इन्द्र त्वेपुः शतब्रध्नः शताग्रः सहस्रपर्णः सहस्रसंख्याकैः पत्रैः संवृतः शीघ्रगमनाय अपरिमितगमनोवा सचैकइत् एकएव यंवेपुं युजं सहायं चक्रपे करोषि युद्धाय ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

तेनस्तोतृभ्योआभरन्तृभ्योनारिभ्योअत्तवे । सद्योजातक्रमुष्टिरा ॥ ८ ॥

तेन । स्तोतृभ्यः । आ । भरन् । तृभ्यः । नारिभ्यः ।

अत्तवे । सद्यः । जातः । ऋशुऽस्थिर ॥ ८ ॥

तेनेपुणा स्तोतृभ्यः अस्मभ्यं तृभ्यो मनुष्येभ्यः पुत्रेभ्य इत्यर्थः । तथा नारिभ्यः स्त्रीभ्यश्चात्तवे अदनाय पर्याप्तं धनयाभराहर । सद्यस्तदानीमेव जातोत्पातिः इत्तेन सोमेन प्रवृद्धः सद्य हेक्रमुस्थिर प्रभूतःस्थिरश्च संग्रामे सवयोक्तः हे साद्योन्द्र त्वमाभरेतिसमन्वयः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

ए॒ताच्यौ॒द्भानि॑ते॒कृता॑वर्षि॒ष्ठानि॑परी॒णसा॑ । ह॒दावी॒ड्धु॑धारयः ॥ ९ ॥

ए॒ता । च्यौ॒द्भानि॑ । ते । कृ॒ता । वर्षि॒ष्ठानि॑ । परी॒णसा॑ ।

ह॒दा । वी॒ड्धु । अ॒धार॒यः ॥ ९ ॥

हे इन्द्र ते त्वया एता एतानि पुरतः सर्वेदृश्यमानानि वर्षिष्ठानि अतिशयेन प्रवृद्धानि परीणसा परितोमतानि अतएव च्यौद्धानीति भावः भूमेः कीलबद्धारणानि कृता कृतानि प-
र्वतास्त्वया कृता इत्यर्थः । या यानि हदा बुध्या वीड्धु स्थिराण्यधारयः बुध्या कर्तव्यानीति
यान्यधारयस्तानीमानीति ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

वि॒श्वेता॑विष्णु॒राभ॑रु॒रुक्क॑मस्त्वे॒पितः॑ ।

श॒तंम॑हि॒पान्क्षी॑र॒पाक॑मौ॒दनं॑व॒राह॑मिन्द्र॒एमु॑पम् ॥ १० ॥

वि॒श्वा । इत् । ता । वि॒ष्णुः । आ । अ॒भ॒रत् । उ॒रु॒क्क॑मः ।

त्वा॒ह॒पितः॑ । श॒तम् । म॒हि॒पान् । क्षी॒र॒पा॒कम् । ओ॒दनम् ।

व॒रा॒हम् । इन्द्रः॑ । ए॒मु॒पम् ॥ १० ॥

अस्याक्रमेणैरुकेतिहासिकमवभेदेनदिधायोजना । नेरुक्कपक्षे वावद—हे इन्द्र ता तानि पा-
नि त्वया सृष्टव्यान्पुदकानि सन्ति तानि विष्णुर्व्यापनशीलआदित्यआभरत् आभरति लोका-
य प्रपच्छतीत्यर्थः । कीदृशोविष्णुः उरुक्कमोबहुगतिः । किं स्वविरोधेनेत्याह त्वेपितः त्वयामेरितः
नकेपलमुदकान्येव । अत्रिच शनं महिपान् गतसंरयाकान् पशुन् महिपशब्दो गवादेरप्युपलक्ष-
कः । अथवा शवशब्दोपरिमितवचनः महिपइति महत्त्वात् असंख्यावान् महतोपज्ञान् यजमाने-
भ्यआभरत् ददातीत्यर्थः । किंच क्षीरपाकं क्षीरपकमोदनं पायसं एतच्चरुपुरोदाशदेरुपलक्ष-
कं यजमानेभ्यआभरत् । अथवा सर्वार्थं वृष्टिपदानद्वारा ओदनं माहृत । किंच इन्द्रोवराहंजट-
र्णं मेघं हन्तीतिशेषः । कीदृशं तं एमुपं आदित्यस्य स्थाने छान्दस्यकारः आमुपमुदकस्य गोप-

कमित्यर्थः । निरुक्तपक्षे एवं । ऐतिहासिकपक्षे चरकब्राह्मणे इतिहासः आत्रायते—विष्णुर्यतः सदे-
वेभ्य आत्मानमन्तरधात्तमन्येदेवतानाविदन् इन्द्रस्त्ववेव स इन्द्रमब्रवीत्को भवानिति । तमिन्द्रः प्र-
त्यब्रवीत् अहं दुर्गाणामसुराणां च हन्ता भवांस्तु क इति । सोब्रवीत् अहं दुर्गादाहतां त्वं तु यदि-
दुर्गाणामसुराणां हन्ता ततोयं बराहो वाममुप एकविंशत्यापुरांपारेऽरमयीनां वराति तस्मिन्सुरा-
णां वसु वाममस्ति तमिमं जहीति । वस्येन्द्रस्ताः पुरोभित्वा हृदयमविध्यत् अथि तत्र यदासीत्-
द्विष्णुराहरदिति । सोयमितिहासः अस्येदुमातुःसवनेषु विश्वेचामिष्णुरित्याख्यां प्रतिपादितः । व-
योर्मध्ये अस्येदुमातुरित्यत्र विष्णुना हेइन्द्र त्वं दुर्गाणां हन्ता इति आत्मानं कथयसि तर्हि
वाममुपं बराहमसुरं जहीत्युक्तोर्थो विध्यद्बराहमिति पादेन प्रतिपादितः । इन्द्रेण च विष्णो त्वं
दुर्गादाहर्तेतिब्रूये । मया पुराणि जितानि असुरश्च घातितः तस्य वामं वस्त्वानयेत्युक्तो विष्णु-
र्विस्तस्य बराहासुरस्य धनं मुमोष । सोयो मूषासद्विष्णुः प्रचवमिति पादेन सूचितः । रात्रिं पुन-
मुदितयानिति तदत्रोच्यते—विश्वेचेति । हे इन्द्र त्वेपितः त्वया मेरितो विष्णुर्यं सत्पत्नी त्वेपितः त्वं
दुर्गादाहतां विल तर्हि त्वं तस्य धनान्याहरेति त्वया मेरितः सन् उरुक्रमो भूत्वा विश्वेना वा-
नि त्वया हर्तव्यानि इत्युक्तानि यानि च तत्र स्थितानि सर्वाण्यभारव आभरन्तु । यानि गानी-
ति शतं महिषान् अपरिमितान् प्रशस्तान् पदाथान् तेषां बाहनरूपान् महिषान्या क्षीरपाकमो-
दनं च पक्वमात्रमेषोदनं वा भरत् । विध्यद्बराहमित्युक्तोर्थेध परमपादेनोच्यते—एतदसु वराहं
वराहारं स्वीकृत्वासुरसर्वं बराहत्विषां वा एदुपं एमुपनामानं अथवा एदुपं धनानामामोदनं
वराहमसुरं हृदये अविध्यदितिशेषः ॥ १० ॥

अथैकादशी—

तुविक्षन्तिसुकृतंमृमयं धनं साधुचन्द्रो हिरण्ययः ।

उमातेवाहुरण्यसुमंस्सुनक्रदृपचिदृदृधा ॥ ११ ॥ ३० ॥

तुविक्षन् । ने । सुकृतम् । सुमयम् । धनं । साधुः । चन्द्रः ।

हिरण्ययः । उमा । ने । बाहू उरि । रण्या । सुमंस्सुन ।

क्रदृपे । चित् । क्रदृदृधा । ११ ॥ ३० ॥

एषा निरुक्ते एकमपि पदं विहाय यास्केन व्याख्याता तदेव छिद्यते—बुधितं बहुविक्षेपं महाविक्षेपं वा ते सुखं सुखं सुखं धनुः साधयिता ते बुद्धेहिरण्यमयः उभौ ते बाहू रण्यौ रमणीयौ संग्राम्यौ बद्धौ अर्दनपातिनौ गमनपातिनौ गर्मण्यर्दनवेधिनौ गमनवेधिनौ वेति ॥११॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे त्रिशोऽवर्गः ॥ ३० ॥

पुरोक्ताशंनइति दशचर्मस्य सूक्तं काण्वस्य कुरुसुतेरार्ष आद्यानवमायज्योदरामी बृहती इन्द्रेदेवता । तथाचानुक्रान्तं—पुरोक्ताशं दशमृत्यन्तमिति । सूक्तविनियोगोलेकिकः । महाव्रते निष्केवल्ये गायत्रदृचाशीतौ आद्यास्तिसप्ततयः । तथाच सूत्रितं—पुरोक्ताशंनोअन्धसइति ति-
सइति ।

तत्र प्रथमा—

पुरोक्ताशंनोअन्धसइन्द्रंसहस्रमामरं । शताचंशूरगोनाम् ॥ १ ॥

पुरोक्ताशम् । नः । अन्धसः । इन्द्रं । सहस्रम् । आ ।

भर । शता । च । शूर । गोनाम् ॥ १ ॥

हे शूर इन्द्र पुरोक्ताशं पुरोदीयमानमेवत्संस्तुक्तं अंयसोचं स्वीकृत्य गोनां गवां सहस्रं शता शवानि च नोस्मभ्यं आभराहर । अथवा नोस्मभ्यं पुरतो दीयमान अंधसोबोध्यजनं सहस्रं सहस्रसंस्तुत्यार्कं गोसहस्रं बाहरेति योज्यम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

आनोमरुव्यजनं गामभ्यंभ्यजनम् । सचांमनाहिरण्यया ॥ २ ॥

आ । नः । भर । विअजनम् । गाम् । अर्धम् । अग्निअजनम् ।

सचां । मना । हिरण्यया ॥ २ ॥

हे इन्द्र त्वंनोस्मभ्यं व्यजनं गामभ्यं अभ्यजनं वेत्तं चाभर । मना मननीयानि हिरण्यया हिरण्ययानि उपकरणानि सचा सहाभरेति ॥ २ ॥

१ नि० ६ ३३ । • हेन्द्र ते तव धनुः बुधितं महातेजं मृतं समयं सुमुख्यं ते पुनः इषु साधु हिरण्यम हिरण्यम ते उभा उभा बाहू रण्यौ रमणीया स्मरहता ह्यु अल-
यतो ऋदुपेक्षितं सग्रामे अर्दनपातिनौ ऋदुवृथा अर्दनवर्धनौ । इतिपुस्तकान्तरे उपरभ्यते ।

अथ तृतीया—

उ॒त नः॑ क॒र्ण॒शोभ॑ना पु॒रू॒णि घृ॒ष्णो वा॒भर॑ । त्वं हि शृ॒ण्वि॒षे व॒सो ॥ ३ ॥

उ॒त । नः॑ । क॒र्ण॒शोभ॑ना । पु॒रू॒णि । घृ॒ष्णो इति॑ । आ ।

भ॒र । त्वम् । हि । शृ॒ण्वि॒षे । व॒सो इति॑ ॥ ३ ॥

उतापि च नोस्मभ्यं कर्णशोभना कर्णाभरणानि पुरूणि बहून्वाभर । हे धृष्णो धर्षकेन्द्र वसो वासयितरिन्द्र त्वं हि स्रु शृण्विषे श्रूयसे । किमिति उदारोयमिन्द्र इति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

नकी॑ँ ह॒धीक॑ इन्द्र॒तेन॑ सु॒पा न सु॒दा उ॒त । नान्य॑स्त्वच्छू॒र वा॒घतः॑ ॥ ४ ॥

नकी॑म् । ह॒धीकः॑ । इन्द्र॒ । ते॒ । न । सु॒साः । न । सु॒दाः ।

उ॒त । न । अ॒न्यः । त्वत् । शू॒र । वा॒घतः॑ ॥ ४ ॥

हे इन्द्र ते त्वत्तोऽन्यः कश्चिद्धधीको वर्धयिष्या नकीं नैव । तथा सुपाः सुष्टु संभक्ताः संभामादौ त्वत्तोऽन्येन । उतापि च सुदाः सुदावा न । तथा हे शूर त्वत् त्वत्तोऽन्यो वाघतः कश्चिद् नामैतत् कश्चिजो यजमानस्य नेता भान्योस्ति त्वाघते ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

नकी॑मिन्द्रो॒ नि॒र्क॒र्त॒वे न॒श॒क्रः प॒रि॒श॒क्त॒वे । वि॒श्वं शृ॒णो॒ति प॒श्य॒ति ॥ ५ ॥ ३१ ॥

नकी॑म् । इन्द्रः॑ । नि॒र्क॒र्त॒वे । न । श॒क्रः । प॒रि॒श॒क्त॒वे ।

वि॒श्वम् । शृ॒णो॒ति । प॒श्य॒ति ॥ ५ ॥ ३१ ॥

अयमिन्द्रो निर्कर्तवे निर्वर्तु नकी नैव शक्यः । तथा शक्रः शक्तोऽयं परिशक्तवे परिभार्य न शक्यत इति । ननु विश्वं शृणोति पश्यति च ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पंचमे एकविंशोऽवतः ॥ ३१ ॥

अथ षष्ठी—

सम॒न्युं म॒र्त्याना॒म द॒द॒धो नि॒र्विकी॑पते । पु॒रा नि॒द॒ध्वि॒कीप॑ते ॥ ६ ॥

सः । म॒न्यु॒य । म॒र्या॒नाम् । अ॒द॒ब्धः । नि ।

चि॒की॒प॒ते । पुरा । नि॒दः । चि॒की॒प॒ते ॥ ६ ॥

सइन्द्रो मन्युं कोषं केषां मर्यानां अदब्धः केनाप्यहसितः सन् निचिकीपते निकरो-
ति । किं मन्युं माप्यैव नेत्याह निदोनिन्दायाः पुरा पूर्वमेव चिकीपते यदा वं निन्दिषुमिच्छति
कश्चित्ततः पूर्वमेव तं निकरोतीत्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

क॒त्त्व॒इत्पू॒र्णमु॒दरं॑तु॒रस्य॑स्तिवि॒धतः । वृ॒त्रघ्न॒सोम॑पा॒त्रः ॥ ७ ॥

क॒त्त्व॒ । इत् । पू॒र्णम् । उ॒दरं॑ । तु॒रस्य॑ । अ॒स्ति ।

वि॒धतः । वृ॒त्रघ्नः । सो॒म॒पा॒त्रः ॥ ७ ॥

तुरस्य त्वरमाणस्य वृत्रघ्नो वृत्रं हतवतः सोमपात्रः सोमपातुरुदरं कत्त्वइत् कर्मणैव पू-
र्णमस्ति भवति । कस्य कर्मणेति उच्यते—विधत. परिचरतो यजमानस्य । यत्. परिचरणाभावे
तस्य कुक्षिपूर्त्यभावः अवस्त्वत्यूये परिचरतेविशेषः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

त्वे॒वस॑न्नि॒सङ्ग॑त॒विश्वा॑चमो॒मसौ॑भ॒गा । सु॒दा॒त्वप॑रि॒हृता ॥ ८ ॥

त्वे॒ इति॑ । वस॑न्ति । सम॒ङ्ग॑ता । वि॒श्वा । च ।

सो॒म । सौ॒भ॒गा । सु॒दा॒तु । अप॑रि॒हृता ॥ ८ ॥

हे इन्द्र त्वे त्वयि वसन्ति धनान्यस्पदिष्टानि संगता संगतानि । तथा हे सोम सोमवनिन्द्र
मपि विश्वा ससांगि सोभगा सौभाग्यानि संगतानि । तथा सुदातु सुदानान्यपरिहृता अकु-
ट्टितानि अवस्तानि कुर्वन्ति भावः । यद्वाचेन्द्रः सोमं पीत्वा सोम इत्यभिहितः सोमश्रुतेः ॥८॥

अथ नवमी—

त्वा॒मि॒द्य॒वपु॑र्म॒मका॑मो॒गन्धु॑र्दिर॒ण्ययुः । त्वा॒म॒भ्व॒युरे॑प॒ते ॥ ९ ॥

त्वा॒म् । इत् । य॒व॒इ॒युः । म॒र्म । का॒र्म । ग॒न्धुः ।

० हि॒र॒ण्य॒इ॒युः । त्वा॒म् । अ॒भ्व॒इ॒युः । आ । ई॒प॒ते ॥ ९ ॥

अथ द्वितीया—

अभ्यूर्णोतिपन्नग्रंमिपक्तिविश्वंयत्तु रम् ।

प्रेमन्धःख्यन्निःश्रोणोर्मुत् ॥ २ ॥

अ॒भि । ऊ॒र्णो॒ति । यत् । न॒ग्रम् । मि॒प॒क्तिः । वि॒श्वम् । यत् ।

तु॒रम् । प्र । ई॒म् । अ॒न्धः । ख्य॒त् । निः । श्रो॒णः । भू॒त् ॥ २ ॥

अयं सोमोयन्नग्रपस्ति तदभ्यूर्णोति आच्छादयति यन्नग्रमिव विफलं वर्तते तदाच्छादय-
ति फलेन अथवा बले जनयन्नाच्छादयति । तथा यत्तुरमावुरं रुग्णं विश्वं तद्विपक्तिं शिपयन्-
ति यत्तद्वारा स्वर्गसाधनेन औषधरूपेण च शरीरसिद्धिसाधनश्च अन्धः सन्नन्धोऽपि मत्स्यव
पश्यति । श्रोणः श्रोणोऽपि पङ्गुरपि निर्भूत निर्भवंति निर्गच्छति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

त्वंसोमतनूकृद्भ्योद्वेपोभ्योन्यर्कतेभ्यः । उरुयन्तामिवरूयम् ॥ ३ ॥

त्वम् । सो॒म । त॒नू॒कृ॒त् । भ्यः । द्वे॒पः । भ्यः ।

अ॒न्य॒र्क॒ते॒भ्यः । उ॒रु । य॒न्ता । अ॒स्ति । व॒रू॒यम् ॥ ३ ॥

हे सोम त्वं तनूकृद्भ्यः कृशीकुंभ्यः अथवांगानां विच्छेदकेभ्योन्यर्कतेभ्यो द्वेपोभ्यो
शत्रुकृतेभ्योऽपिभ्यः कृत्येभ्य इत्यर्थः वरूयं वरकं रक्षणं उरुयंवाति बहुकृद्भवति स्तोतृणां ।
अन्यर्कतानि हि रक्षांतीति ब्राह्मणम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

त्वंचित्तीतवदसौर्दिवआपृथिव्यार्कजीपिन् ।

यावीर्षस्यर्चिद्वेपः ॥ ४ ॥

त्वम् । चि॒त्ती । त॒व । द॒सैः । दि॒वः । आ । पृ॒थि॒व्याः ।

ऋ॒जी॒पिन् । या॒वीः । अ॒र्ष॒स्य । चि॒त् । द्वे॒पः ॥ ४ ॥

हे ऋजीपिन् तृतीयसवनमतेन ऋजीपेण तद्वन् सोम त्वं तव चित्ति चित्या प्रतया दत्तेः
बलैश्च दिवआ दिवश्च आ इति चार्थे पृथिव्या आ पृथिव्याश्च सकाशात् अपस्यविद-
स्माकमाहन्तुरपि द्वेपः शत्रोः ऊत्यां यावीः पृथक्कुरु ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

अर्थिनो॒यन्ति॒चेदर्थं॒गच्छा॒निदु॒पोरा॒तिम् ।
वृ॒ज्युस्तृ॒प्यन्तः॒काम॑म् ॥ ५ ॥ ३३ ॥

अर्थिनः । यन्ति । च । इत् । अर्थम् । गच्छान् । इत् ।
वृज्युः । रातिम् । वृज्युः । तृप्यन्तः । कामम् ॥ ५ ॥ ३३ ॥

अर्थिनो धनानि कामयमाना यन्ति चेत् यन्ति च अर्थं प्रति गत्वा च ददुषो दात् रातिं
दानं गच्छानि च गच्छन्ति च । मतेषु मध्ये यं हे सोम त्वमनुगृह्णासि तस्य तृप्यतोभिक्षमाणस्य
कामं वृज्युः पुनः कामानावर्जयन्ति तावत्सर्पन्तं पूरयन्तीत्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे त्रयस्त्रिंशोऽवर्गः ॥ ३३ ॥

अथ षष्ठी—

वि॒दद्यत्पू॒र्व्यं न॒ष्टमु॒दी॒मृता॒युर्मी॒रयत् ।
प्रेमा॒युस्तारी॒दर्ती॒र्णम् ॥ ६ ॥

विदत् । यत् । पूर्व्यम् । नष्टम् । उत् । ईम् । ऋत॒क्षयम् ।
ईरयत् । प्र । ईम् । आयुः । तारीत् । अतीर्णम् ॥ ६ ॥

यद्यदा पूर्वं पुराणं नष्टं स्वकीयं धनं विदल्यते नष्टधनः ई एनं मृतायुं नष्टधनलाभा-
र्थं यत्कामं उदीरयत् मेरयति धनं साधयतीत्यर्थः । तदा ई अवीर्णं एनं यत्तारंभिणं व्यापुः
जीवनं प्रतारीत् प्रकर्षेण वर्धयेत् ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

सु॒शेवो॒नोमृ॒ळ्याकुर॑द॒सक्र॑नुरवा॒तः । श॒र्वानः॒सोम॑शं ह॒दे ॥ ७ ॥

सु॒क्षेवः । नः । मृ॒ळ॒याकुः । अ॒द॒म॒कृतुः । अ॒वा॒तः ।

अ॒व । नः । सो॒म । शम् । ह॒दे ॥ ७ ॥

हे सोमपीतस्त्वं नः अस्माकं हृदे हृदये वर्तमानः शं सुखं भव । किंच नः अस्माकं
सुशेवः सुसुखः मृळयाकुः सुखकर्ता अदमकृतुः असमात्कर्मा पुनः पुनः यागपवर्तकः भवातः
निश्चलश्च भवेत्यन्वयः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

मानः॒मो॒म॒सं॒वी॒वि॒जो॒मा॒वि॒वी॒मि॒प॒था॒रा॒ज॒न् ।

मा॒नो॒हा॒र्दि॒त्वि॒पा॒व॒धीः ॥ ८ ॥

मा । नः । सो॒म । सम् । वी॒वि॒जः । मा । वि । वी॒मि॒प॒थाः ।

रा॒ज॒न् । मा । नः । हा॒र्दि । त्वि॒पा । व॒धीः ॥ ८ ॥

हे सोमपीतस्त्वं नोस्मान्मासंवीविजश्चरितां माकार्षीः । राजन् सोमास्मान् माविषी-
मिपथाः भीतान्माकुरु । नोस्माकं हार्दि हृदये त्विपा दीप्ता मावधीः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

अ॒व॒य॒त्त्वे॒सु॒ध॒स्थे॒दे॒वा॒ना॒दु॒र्म॒ती॒री॒क्षे ।

रा॒ज॒न् अ॒प॒द्वि॒पं॒ से॒ध॒मी॒द्वो॒अ॒प॒स्त्रि॒धं॒ से॒ध ॥ ९ ॥ ३४ ॥

अ॒व । यत् । त्वे । सु॒ध॒स्थे । दे॒वा॒नाम् । दुः॒ऽम॒तीः । री॒क्षे । रा॒ज॒न् ।

अ॒प । द्वि॒पः । से॒ध । मी॒द्वः । अ॒प । त्रि॒धः । से॒ध ॥ ९ ॥ ३४ ॥

स्वे सधस्थे स्वकीये सहस्थाने गृहे देवानां दुर्मतीः दुर्मतयो न प्रविशन्ति । यद्यदा अ-
वेक्षेहं त्वं वा ईक्षसे तदा हे राजन् द्विषोऽस्य द्वेष्टन् अपसेध । हे मीद्वो सोमसस्य सेधः सिधो
द्विषकानपसेध भिन्वीत्यर्थः ॥ ९ ॥

॥ इति पठस्य षष्ठ्ये चतुस्त्रिंशोऽवर्गः ॥ ३४ ॥

न सन्त्यमिनि दशर्चं दशर्चं सूक्तं । अत्रेयमनुक्रमणिका—न सन्त्यं दशरीकपूर्वोपसोगायवे-
त्यादीर्वीतिष्ठन्ति । एकपूर्वोपमोषस्त. पुत्रकपिः अन्त्यानिष्टुप् साच देवदेवत्या गिरागापन्यः

ऐन्द्रः । द्वितीये पर्याये यैत्रावरुणशस्त्रे आदितोद्वर्चः । सूत्रितं—नसन्धं बळाकरमित्यष्टाविति ।
महाव्रते निष्केवस्ये गाथवत्चाशीतौ आद्याविनियुक्ता । तथाच पंचमारण्यके शौनकाः—नस१
न्यंबळाकरमित्येतांमप्यवदधाति ।

तत्र प्रथमा—

नस्ये१न्यंबळाकरंमर्द्धितारंशतक्रतो । त्वंनइन्द्रमृळय ॥ १ ॥

नहि । अन्यम् । बळा । अकरम् । मर्द्धितारम् । शतक्रतो
इति शतःक्रतो । त्वम् । नः । इन्द्र । मृळय ॥ १ ॥

हे शतक्रतो त्वत्तोम्यं मर्द्धितारं सुखयितारं बळा बद्ध तच्चसकरं नकरोमि तस्माद् हे इन्द्र
त्वं नोस्मान्मृळय ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

योऽनःशश्वत्पुराविथामृधोवाजसातये । सत्वंनइन्द्रमृळय ॥ २ ॥

यः । नः । शश्वत् । पुरा । आविथ । अमृधः ।

वाजसातये । सः । त्वम् । नः । इन्द्र । मृळय ॥ २ ॥

हे इन्द्र यत्त्वं अमृधः शश्वत्परिर्हसिषः सन् पुरा पूर्वस्मिन्काले शश्वत् बहुवारं नोस्मान्
आविथ रक्षितवानस्ति । सत्वं नोस्मान्वाजसातये अन्नदानार्थं यद्वा अन्नसंसजनार्थं मृळय
शुत्वर्यं ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

किमृध्नर्ध्रचोर्दनःसुन्वानस्यावितेदसि । कुवित्सिन्द्रणःशकः ॥ ३ ॥

किम् । अर्ध्र । र्ध्रचोर्दनः । सुन्वानस्य । अविता । इत् ।

असि । कुवित् । सु । इन्द्र । नः । शकः ॥ ३ ॥

१ योमृधोर्ध्रसकः नोस्मान्वाजसातये अन्नदात्राय पुरा पूर्वमाविथ रक्षितवान् हे इन्द्र
सत्वं नोस्मान् शश्वत्सदा मृळय सुरस्य । इति व्याख्यानांतरं पुस्तकान्तरस्य ।

अंगं हे इन्द्र त्वं रघुचोदनः रघुं राघवं चोदयतीति रघुचोदनः वादशस्त्वं सुन्वानस्या-
वितेदसि रक्षक एव भवसि । अवोनोस्मार्कं कुर्विदद्दु सु सुष्ठु शकः अराकः शकौ भव बहुधनं
कुर्वित्यर्थः अस्मान्वा बहुकुर्विति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

इन्द्रप्रणोरथमवपश्चाच्चित्सन्तमद्रिषः । पुरस्तादिनमेरुधि ॥ ४ ॥

इन्द्र । प्र । नः । रथम् । अव । पश्चात् । चित् । सन्तम् ।

अद्रिषः । पुरस्तात् । एनम् । मे । कृधि ॥ ४ ॥

हे इन्द्र नोरथं प्राव प्ररक्ष । कीदृशं रथं पश्चाच्चित्सन्तं विदप्यर्थे अस्मत्समानरथानां
पश्चान्द्रुतमप्येनं मे रथं हे अद्रिषो वज्रवज्जिन्द्र पुरस्ताद्वर्तमानं कधि कुरु ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

हन्तो नुकिमांससेप्रथमनोरथंकृधि । उपमंवाजयुश्रवः ॥ ५ ॥ ३५ ॥

हन्तो इति । नु । किम् । आससे । प्रथमम् । नः । रथम् ।

कृधि । उपमम् । वाजयु । श्रवः ॥ ५ ॥ ३५ ॥

हन्तेत्येतादि मुख्यकृदामधितेन समानं हन्तेन्द्र नु इदानीं किं त्वं तूष्णीमाससे । तत्र
किं करोमीति चेद् उच्यते—नः रथं प्रथमं सर्वेषां मुख्यं कृधि कुरु वाजयु अरमाकमबमिच्छ-
च्छ्रवोर्न हविर्दक्षिणं उपमं अन्तिकनामितत् तवान्तिकभूतं वर्तवइतिशेषः । यस्मादेवं तस्माद्रथं
अस्मदीयं प्रथमं कृषीति ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे पंचविंशोवर्गः ॥ ३५ ॥

अथ षष्ठी—

अवानोवाजयुरथंसुकरतेकिमित्परि । अस्मान्मुजिग्युपस्कृधि ॥ ६ ॥

अवं । नः । वाजयुम् । रथम् । सुकरम् । ते ।

किम् । इत् । परि । अस्मान् । मु । जिग्युपः । कृधि ॥ ६ ॥

हे इन्द्र नोवाजयुं अनेच्छुं रथं अव रक्ष । संग्रामे ते तव किमिव, किमपि सर्वकर्तव्य-
जातं परि परितः सुकरं सुसेन कर्तव्यं । तव कर्तुमशक्यं न किंचिदस्ति । यस्मादेवं तस्मात्
अस्मान् सुजिग्मुषः सुप्तु जेतुन् छधि कुरु संग्रामे ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

इन्द्रदृष्टस्त्वपूरसिभद्रातएतिनिष्कृतम् । इयं धीऋत्विषावती ॥ ७ ॥

इन्द्रं । दृष्टस्त्व । पूः । असि । भद्रा । ते । एति । निःस्कृतम् ।

इयम् । धीः । ऋत्विषावती ॥ ७ ॥

हे इन्द्र त्वं दृष्टस्त्व दृढोभव संग्रामे त्वं पूरसि पूरयसि यथा पुरमविचलितं तद्वत्त्वम-
सि । अधवास्मदीये यस्ते दृढोभव त्वं पुनरन्ययज्ञं जिग्मिषुर्माभूः त्वं पूः पूरकः कामानामसि ।
किमिव विद्यतइति चेत् उच्यते—निष्कृतं निष्कर्तारं वे त्वां भद्रा कत्याणी इयं धीः स्तुतिः
क्रिया वा ऋत्विषावती ऋतुशब्दः कालोपलक्षकः स्वकालोपेता सती इति गच्छति । यद्वा वे
निष्कृतं स्थानमेति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

मासीमवद्यआभांगुर्वीकाष्ठाहितं धनम् । अपावृक्ता अरत्नयः ॥ ८ ॥

मा । सीम् । अवद्ये । आ । भाक् । उर्वी । काष्ठा । हितम् ।

धनम् । अप॒वृक्ता॑ । अ॒रत्न॑यः ॥ ८ ॥

मास्मान् सीं सर्वतोऽवये निन्दा आभाग् माभजतु माप्नोतु न कुतश्चिद् । पापरहिताकु-
र्वित्यर्थः । किंचोर्वी काष्ठा यद्वत्तरालआज्यतः आज्यतोपि काष्ठोच्यते ज्ञान्त्वा स्थितोभव-
तीति यास्कः । तव हितं निहितं शुभसंबन्धि धनं अस्माकं भवत्वित्यर्थः । अरत्नयः अरममा-
णाः शत्रवः अपावृक्ताः सन्निविशेयः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

तुरीयं नाम यज्ञियं यदाकरस्तदुग्रमसि । आदित्यतिर्न ओहसे ॥ ९ ॥

तुरीयम् । नार्म । यज्ञियम् । यदा । करः । तत् । उश्मसि ।
आत् । इत् । पतिः । नः । ओहसे ॥ ९ ॥

हे इन्द्र त्वं यज्ञियं यज्ञसंबन्धिनं तुरीयं चतुर्थं नाम यदा करः करोषि तदुश्मसि का-
मयामहे आदिदन्तरमेव नामकामानन्तरमेव पतिः प्राप्तकः त्वं नोस्मानोहसे वहति प्रापय-
सि । नक्षत्रनाम गुह्यनाम प्रकारां नामेति त्रीणि नामानि । सोमयाजीति तुरीयं नाम तच्चय-
तियं ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

अवीवृधदोअमृताअमंदीदेकचूर्द्धवाउतयाश्वदेवीः ।
तस्माउरार्धःकृणुतप्रशस्तंप्रातर्मक्षुधियावसुजगम्यात् ॥१०॥३६॥

अवीवृधत् । वः । अमृताः । अमंदीत् । एकचूर्द्धः । देवाः ।
उत । याः । च । देवीः । तस्मै । ऊँ इति । रार्धः । कृणुत ।
प्रशस्तम् । प्रातः । मक्षु । धियावसुः । जगम्यात् ॥ १० ॥ ३६ ॥

इयं वैश्वदेवी । हे देवाः हे अमृता अमरणा बोधुप्मानयमवीवृधत् वधेयति स्तुया । अमं-
दीत् तर्पयति सोमेन । एकचूर्द्धः ऋषिरहं । उतापिच हे देवीर्देव्यो देवपत्न्यो याश्च यूर्यं स्थोयुप्मा-
नपि अवीवृधदमंदीश्च तस्मै राधो धनं प्रशस्तं प्रवृद्धं कृणुत कुरुव । उइति पूरणः एरकारा-
र्थोरा । प्रातः प्रातरेव मक्षु क्षिप्रं धियावसुः कर्मधनइन्द्रो जगम्पादागच्छतु । इन्द्रस्य देवस्वामि-
त्वादायिक्मयोतनाय पुनरभियानम् ॥ १० ॥

॥ इति पद्यस्य पंचमे पद्विंशोऽङ्कः ॥३६॥

॥ इत्यष्टमे मंडलेऽष्टमोऽनुवाकः ॥ ८ ॥

नवमेऽनुवाके त्रयोदशसूक्तानि । तत्रातूनइन्द्रेति नरर्चं प्रथमं सूक्तं कण्वपुत्रस्य कुसोदि-
नगार्म गायत्रमेन्द्रं । तथाचानुक्रम्यते-आतूनोनरकुसीदीकाण्डइति । महाजने निष्केयस्ये गाय-
त्रचागीतावेतदादिके द्वे सूक्ते । तथैव पंचपारण्यके सविनेच शीनकेन-आतूनइन्द्रधुमंतमि-
ति सूक्ते छत्रदोहाइति । द्वितीये पयसि मैत्रावरुणस्ये आपस्तृचः स्तोत्रियः । सविनेच-आ-
तूनइन्द्रधुमन्वमाप्रदवराववइति ।

तत्र प्रथमा—

आतूनदन्द्रक्षुमन्तचित्रं ग्राभंसं गृप्ताय । महाहस्तीदक्षिणेन ॥ १ ॥

आ । तु । नः । इन्द्र । क्षुमन्तम् । चित्रम् । ग्राभम् ।

सम् । गृप्ताय । महाहस्ती । दक्षिणेन ॥ १ ॥

हे इन्द्र महाहस्ती महाहस्तवान् त्वं तु तदानीमेव अस्मक्यं दातुं नोऽस्मदर्थं क्षुमन्तं शब्दवन्तं स्तुत्यमित्यर्थः । चित्रं चापनीयं ग्राभं ग्राहकं ग्रहणार्हं बाधनं दक्षिणेन हस्तेन तु क्षिप्रं आरागृभाय अभिमुख्येन संगृहाण ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

विद्याहित्वानुविकूर्मिनुविदेष्णानुवीमघम् । तुविमात्रमवोभिः ॥ २ ॥

विद्म । हि । त्वा । तुष्टिः । कूर्मिम् । तुविदेष्णम् । तुविमघम् ।

तुविदमात्रम् । अवोभिः ॥ २ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां विद्म हि जानीयः खलु । कीदृशमिति तुविकूर्मिं बहुकर्माणं तुविदेष्णं बहुप्रदेयं तुविमघं बहुधनं तुविमात्रं बहुप्रमाणं अवोभिर्युक्तम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

नृह्तिवाशूरदेवानमर्तासोदित्सन्तम् । श्रीमन्नगां वारयन्ते ॥ ३ ॥

नृहि । त्वा । शूर । देवाः । न । मर्तासः । दित्सन्तम् ।

श्रीमम् । न । गाम् । वारयन्ते ॥ ३ ॥

हे शूरेन्द्र त्वा त्वां दित्सन्तं दातुमिच्छन्तं देवाः नहि वारयन्ते ननिवारयन्ति । तथा मर्तासो मर्त्या अपि नवारयन्ते । श्रीमन्नं गां भयजनकं वृषभं यवसे प्रवृत्तमिव तं यथा वारयितुं न शक्नुवन्ति तद्वत् ॥ ३ ॥

प्रथमेषूपोषेच्छायाकशस्त्रेऽतोन्विन्द्रमितितुचः तथाचसन्निवृत्तं—एतोन्विन्द्रंस्तदामेशानं गानोऽस्मिन्मघसन्निवृत्तिः ।

एते प्रथमा सूक्ते चतुर्थी—

एतोन्विन्द्रंस्तवानेशानं वस्त्रं स्त्रराजम् । नरार्थसामार्थपन्नः ॥ ४ ॥

आ । इत् । ऊँ इति । नु । इन्द्रम् । स्तवम् । ईशानम् ।

वत्स्यः । स्वराजम् । न । राधसा । माधिपत् । नः ॥ ४ ॥

हे अस्मदीयाजनाः एतो आगच्छतैव नु क्षिप्रं । किंकर्तुं स्तवमेन्द्रं । कीदृशं वं वत्सोवसु-
नोपनस्य ईशानं स्वामिनं स्वराजं स्वयमेव राजमानं स्वयं राजमानं वा । नोस्मानिन्द्रेणानुगृ-
हीतान् राधसा धनेन अन्वोधनीनमाधिपत् नवाधवा आदयानामस्मात्समानानामप्यादयताम
स्तवामेत्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ तृचे द्वितीया सूक्ते पंचमी-

प्रस्तोपदुपगासिपच्छवत्सामंगीयमानम् । अजिराधसाजुगुत् ॥ ५ ॥ ३७ ॥

प्र । स्तोपत् । उप । गासिपत् । श्रवत् । साम । गीयमानम् ।

अजि । राधसा । जुगुत् ॥ ५ ॥ ३७ ॥

पूर्वमेवे स्तवामेत्युक्तं तदेव स्तोत्रमिन्द्रः प्रस्तोपत् प्रस्तुरा च उपगासिपत् उपगानं च क-
रोतु । तदर्थं गीयमानं साम स्तोत्रं श्रवत् शृणोतु । राधसा धनेन च युक्तोस्मानभिजुगुत्तदभिगृ-
णानु स्वीकुरिति ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पंचमे सप्तविंशोवर्गः ॥ ३७ ॥

अथ तृचे तृतीया सूक्ते षष्ठी-

आनोभरदक्षिणेनात्तिमव्येनप्रमृश । इन्द्रमानोवसोर्निर्माक् ॥ ६ ॥

आ । नः । जर । दक्षिणेन । अजि । सव्येन । प्र । मृश ।

इन्द्र । मा । नः । वसोः । निः । जाक् ॥ ६ ॥

हे इन्द्र गोस्मर्ष्य आभराहस्य दक्षिणेन सव्येन च हस्तेन उभाभ्यां हस्ताभ्यां अभि-
पृश प्रपच्छेत्यर्थः । नोस्मान्वसोर्धनात् मानिर्भाक् मानिर्भाक्षीः ॥ ६ ॥

द्वितीये पर्यायेच्छात्रकशसे उपक्रमस्तेन तृचः । सवित्वं च-उपक्रमस्वाभरपृषतादस्मे
नन्यमिति ।

नैषा तृचे प्रथमा सूक्ते सप्तमी-

उपक्रमस्वामरघपताष्टृणोजनानाम् । अदांशुष्टरस्यवेदः ॥ ७ ॥

तत्र प्रथमा—

आतूनदन्द्रक्षुमन्तं चित्रं ग्राभं संगृहाय । महाहस्तीदक्षिणेन ॥१॥

आ । तु । नः । इन्द्र । क्षुमन्तम् । चित्रम् । ग्राभम् ।

सम् । गृहाय । महाहस्ती । दक्षिणेन ॥ १ ॥

हे इन्द्र महाहस्ती महाहस्तवान् त्वं तु तदानामिव अस्मभ्यं दातुं नोऽस्मदर्थं क्षुमन्तं शब्दवन्तं स्तुत्यमित्यर्थः । चित्रं चायनीयं ग्राभं ग्राहकं ग्रहणार्हं वाधनं दक्षिणेन हस्तेन तु शिपं आसंगृहाय आभिमुख्येन संगृहाण ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

विद्वाहित्वा तु विकूर्मितु विदेष्णं तु वीमघम् । तु विमानमवोभिः ॥२॥

विद्म । हि । त्वा । तु विःकुर्मिम् । तु विदेष्णम् । तु विःमघम् ।

तु विःमानम् । अवोऽभिः ॥ २ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां विद्म हि जानीमः खलु । कीदृशमिति तु विकूर्मिं बहुकर्माणं तु विदेष्णं बहुमदेयं तु विमघं बहुघनं तु विमानं बहुप्रमाणं अवोभिर्युक्तम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

नृहि त्वा शूर देवानमर्ता सो दित्सन्तम् । भीमं नगां वारयन्ते ॥ ३ ॥

नृहि । त्वा । शूर । देवाः । न । मर्तासः । दित्सन्तम् ।

भीमम् । न । गाम् । वारयन्ते ॥ ३ ॥

हे शूरेंद्र त्वा त्वां दित्सन्तं दातुमिच्छन्तं देवाः नृहिवारयन्ते नृनिवारयन्ति । तथा मर्तासो मर्त्यो अपि नवारयन्ते । भीमं गां भयजनकं वृषभं भवसे प्रवृत्तमिव तं यथा वारयितुं न शक्नुवन्ति तद्वत् ॥ ३ ॥

प्रथमेऽप्यायेच्छावाकशस्त्रेणोन्विन्द्रमिति वृत्तः तथा च सवितं—एतोन्विन्द्रं स्ववापेशानं मा-
मोऽस्मिन्मपरानिति ।

एते प्रथमा सूक्ते चतुर्थी—

एतोन्विन्द्रं स्ववापेशानं वस्त्रं स्त्रारजम् । नरार्धसामर्धियजः ॥ ४ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

यस्य निःश्वसितवेदा यो वेदेभ्यो विरलं जगत् । निर्ममेव महं वन्दे विद्यावीथं महेश्वरम् ॥ १ ॥
 आपद्रवेति नवर्चं द्वितीयं सूक्तं । तथा चानुक्रम्यते—आपद्रवेति । अपिश्चान्यस्मादिति प-
 रिभाषया काण्वः कुसीदभ्रपिः प्राग्वत्समीपपरिभाषया गायत्रीछन्दः अनादेशपरिभाषयेन्द्रोदे-
 वता । महाप्रवे निष्केवत्ये सूक्तविनियोगउक्तः । द्वितीये रात्रिपर्याये मैत्रावरुणशस्त्रे आपद्रवे-
 तितृचो नुरूपः । सृजितं च—आपद्रवपरावतो नस्य न्यंबलाकरमित्यष्टाविति ।

अथ तस्मिन्सूक्ते प्रथमा—

अम् आपद्रवपरावतोर्वावत्तश्च वृत्रहन् । मध्वः प्रतिप्रजर्मणि ॥ १ ॥

आ । प्र । वृत्र । परावतः । अर्वावतः । च ।

वृत्रहन् । मध्वः । प्रति । प्रजर्मणि ॥ १ ॥

हे वृत्रहन् अपामावरकस्य वृत्रासुरस्य हन्तर्हे इन्द्र प्रजर्मणि परुष्टानि भर्माणि भरणा-
 नि पशुमहादिसंवादनानि यस्मिन् सप्रभ्रमां यज्ञः । यद्वा परुष्टाः कर्मणि कुशला भर्माणि देवा-
 नां हविः प्रदानेन पोषका कृत्विजो यस्मिन्निति सतथोकः एवाहरे यज्ञे मध्वः मदकस्तन् सोमान्
 मति परावतः विपरुष्टात् दूरस्थादेशादपि अर्वावतश्च समीपस्थादेशादपि आभिमुख्येन मद्रव
 त्वं त्वरया आगच्छ । मध्व इति बालन्दसीति पूर्वसवर्णदीर्घाभावः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

नीद्याः सोमांस आगंहिसुतासोमादयिष्णवः । पिवां दृष्ट्व्यधोचिपे ॥ २ ॥

नीद्याः । सोमांसः । आ । गृहि । सुतासः । मादयिष्णवः ।

पिवां । दृष्ट्वक् । यथा । ओचिपे ॥ २ ॥

हे इन्द्र वीवाः वीवमदाः क्षिपं मदकारिण इत्यर्थः । मादयिष्णवः मादनशीला मादन-
 कारिणोवा इमे सोमांसः सोमाः सुतासः त्वदर्थमभिपुत्राः तस्मादागहि अस्मदीयं यज्ञं प्रत्याग-

उपं । क्रमस्व । आ । भर । धृपता । धृष्णो इति ।

जनानाम् । अदांशुः इतरस्य । वेदः ॥ ७ ॥

हे इन्द्र त्वमुपक्रमस्व धनं मत्पुण्यच्छ प्रवृत्तो भव वा दातुं । हे धृष्णो धर्मक शत्रूणां धृपता धृष्टेन चेतसा युक्तः सन् आभराहरत् । कस्य धनमाहरेति उच्यते—जनानां मध्ये अदांशुः इतरस्य अत्यन्तमदातुमस्य वेदोघनं ॥ ७ ॥

अथ तृचे द्वितीया सूक्तेष्टमी—

इन्द्रयउनुतेअस्तिवाजोविप्रेभिः सनित्वः । अस्माभिः सुनंसनुहि ॥ ८ ॥

इन्द्र । यः । ऊँ इति । नु । ते । अस्ति । वाजः । विप्रेभिः । सनित्वः ।

अस्माभिः । सु । तम् । सनुहि ॥ ८ ॥

हे इन्द्र योवाजोऽन्तं विप्रेभिर्मैधाविभिः सनित्वः संभजनीयः ते त्वास्ति त्वं वाजमस्माभिर्पाचितः सन् अस्मभ्यं वा सु सुष्टु सनुहि देहि ॥ ८ ॥

अथ तृचे तृतीया सूक्ते नवमी—

सद्योजुर्वस्तेवाजाअस्मभ्यं विश्वश्चन्द्राः । वशैश्चमक्षूजन्ते ॥ ९ ॥ ३८ ॥

सद्यः । जुर्वः । ते । वाजाः । अस्मभ्यम् । विश्वश्चन्द्राः ।

वशैः । च । मक्षु । जन्ते ॥ ९ ॥ ३८ ॥

हे इन्द्र ते तव वाजाः अजानि अस्मभ्यं सद्योजुर्वः शीघ्रं गन्तारोभवन्तु । कीदृशास्ते विश्वचन्द्राः सर्वहिरण्योवेताः बहूनामाह्लादकावा अस्मदीयाश्च जनाः वशैः कामैरनेकेषु कृताः मक्षु शीघ्रं जन्ते स्तुवन्ति ॥ ९ ॥

॥ इति पष्ठस्य पंचमेऽष्टविंशोऽवर्गः ॥ ३८ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तपोहार्दं निवारयन् । पुमर्थाश्चतुरोदेयाद्विद्यावीर्यमहेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराजपरमेश्वरवैदिकगामंयतर्कश्रीवीरबुक्भूपाटसाध्याज्यधुरं वरेण सापणाचार्येण विरचिते माधवीये वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये पष्ठाष्टके पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

यस्मिन्निःश्वसितवेदा योवेदेऽप्योत्तिष्ठंजमत् । निरमेवपहंवन्दे विद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥ १ ॥

आपद्रवेति नवर्चं द्वितीयं सूक्तं । तथाचानुक्रम्यते—आपद्रवेति । ऋषिश्चान्यस्मादिति परिभाषया ऋण्यः कुसीदः ऋषिः प्राग्वत्समीपपरिभाषया मायवीछन्दः अनदेशपरिभाषयेन्द्रोदेवता । महावते निष्केवल्ये सूक्तविनियोगउक्तः । द्वितीये रात्रिययि मैत्रावरुणशस्ते आपद्रवेतिवृत्तानुरूपः । सजितं च—आपद्रवपरावतो नह्यन्यं वलाकरमित्यष्टाविति ।

अथ तस्मिन्सूक्ते प्रथमा—

ॐ आपद्रवपरावतोर्वावतश्च वृत्रहन् । मध्वः प्रतिप्रभर्मणि ॥ १ ॥

आ । प्र । वृत्र । परावतः । अर्वावतः । च ।

वृत्रहन् । मध्वः । प्रति । प्रभर्मणि ॥ १ ॥

हे वृत्रहन् अपापावरकस्य वृत्रासुरस्य हन्तर्हे इन्द्र प्रभर्मणि प्रकृतानि भर्माणि भ्रष्टानि पशुग्रहादिसंशानानि यस्मिन् सप्रभर्मा यज्ञः । यद्वा प्रकृष्टाः कर्मणिकृशला भर्माणाः देवानां इविः पदानेन षोडशका ऋत्विजोयस्मिन्निति सतथोक्तः एतादृशे यज्ञे मध्वः मदकरान् सोमान् प्रति परावतः विप्रकृष्टाद् दूरस्थादेशादपि अर्वावतश्च समीपस्थादेशादपि आभिमुख्येन मदवत्वं स्वरया आगच्छ । मध्वइति वाळन्दसीवि पूर्वसवर्णदीर्घाभावः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तीन्नाः सोमांसु आगंहि सुतासोमादयिष्णवः । पिबादधृग्ययोचिपे ॥ २ ॥

तीन्नाः । सोमांसः । आ । गृहि । सुतासः । मादयिष्णवः ।

पिब । दधृक् । यथा । ओचिपे ॥ २ ॥

हे इन्द्र तीन्नाः तीव्रमदाः क्षिप्रं मदकारिण इत्यर्थः । मादयिष्णवः मादनशीला पादन्कारिणो वा इमे सोमांसः सोमाः सुतासः त्वदर्थमभिपुत्राः तस्मादागहि अस्मदीयं यज्ञं प्राप्ताग-

च्छ । आगत्य च तान् पिव । सोमपाने कारणमाह—त्वं यथा दधृक् षृष्टः तृतीयौ प्रगल्भ सन् तान् ओचिषे समवैषि सेवसे तवस्तान्यथाकार्पणित्यर्थः । दधृगिति निवृषामागल्भ्येदित्यस्माद-
त्विग्दधृमित्यादिना किन्प्रत्ययान्तो निपात्यते । ओचिषे उचसमवाये छान्दसेलेटिरूपम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

इ॒पाम॑न्द्स्वा॒दुने॑र॒वरा॑य॒मन्य॑वे । भु॒व॑न्त॒इन्द्र॑शं॒हृदे ॥ ३ ॥

इ॒पा । म॒न्द्स्व । आत् । ऊँ इति । ते । अ॒रंम । वरा॑य ।
म॒न्यवे॑ । भु॒वत् । ते । इन्द्र॑ । शम् । ह॒दे ॥ ३ ॥

हे इन्द्र इषा सोमलक्षणेनाग्नेन मन्दस्व मोदस्व हृष्टो भव । उदित्यवधारणे । आदनन्तरमेव ते तव धराय शत्रुनिवारकाय मन्यवे क्रोधाय ससोम. अरमलं पर्याप्तो भवतु क्रोधशमने समर्थो भवतु । यदा सोमं पिबति तदा मन्मुं त्यजतीत्यर्थः । किंच ते ख हृदे हृदये ससोमः श शंकर इव करो भुवत् भवतु ॥ ३ ॥

तृतीये पर्याये आत्वशत्रवित्यनुरूपस्तृचः । सूत्रितं च—आत्वेवानिपीदत्वात्वशत्रवा गृहीति ।

तस्मिन्प्रथमा सूक्ते चतुर्थी—

आ॒त्वंश॑त्र॒वाग्नि॑ह्नि॒युर्ग॑क॒थानि॑च॒हूय॑से । उ॒पमे॑रो॒च॒ने दि॒वः ॥ ४ ॥

आ । तु । अ॒श॒त्रो इति । आ । गृ॒हि । नि । उ॒क्थानि॑ ।
च । हू॒य॒से । उ॒प॒मे॒ । रो॒च॒ने । दि॒वः ॥ ४ ॥

हे अशत्रो सपन्नरहित अस्य बहुविधबलत्वात् रणाभिमुख मन्वार. शत्रवो न सन्तीत्यर्थः । तादृशेन्द्र तु क्षिप्रं आगत्यस्मयन्तं मत्प्रागच्छ । यत्. दिवः स्वतेजसा दीप्यमानात् द्युलोकात् तत्रस्थैर्देवैरित्यर्थः रोचने अग्निभिर्दीप्यमाने लोके च उपमे समीपे स्तोवारः स्तोत्रशालाक शब्दं कुर्वन्त्यनेति उपमोषज्ञः तस्मिन्प्रथमदीये यज्ञे च उक्थानि त्रिवृत्पञ्चदशादितृक्षणाणि स्तोत्राणि प्रति निहूयसे त्वं स्तोत्रव्यवसाय निवराणाहूयसे । यस्मादेवं तस्माद्यमच्छेति समवय. ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

तुभ्यायमद्रिजिःसुतो गोभिः श्रीतोमदायकम् । प्रसोमदन्द्रहूयते ॥ ५ ॥ १ ॥

तुभ्य । अयम् । अद्रिजिः । सुतः । गोभिः । श्रीतः ।

मदाय । कम् । प्र । सोमः । इन्द्र । हूयते ॥ ५ ॥ १ ॥

हे इन्द्र अद्रिजिरजिपवसावनैर्ग्रावजिरयं सोमः तुभ्य तुभ्यं त्वदर्थं सुतोभिपुनः ततोद-
शापविशेषेण पूत्वा गोभिः गोविकारैः क्षीराद्रिजिः श्रीतः सः अस्माभिः परावतएव संस्कृतः सोमः
तन मदाय मदार्थं कं सुतेन ग्रहूयते अग्नौ स्वाहाक्रियवे तस्मादागत्य सोमं पिब ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पठे प्रथमोवर्गः ॥ १ ॥

अथ षष्ठी-

इन्द्रंश्रुधिसुमेह्वमस्मेसुतस्यगोमंतः । विपीतितृप्तिमंश्रुहि ॥ ६ ॥

इन्द्रं । श्रुधि । सु । मे । ह्वम । अस्मे इति । सुतस्य ।

गोमंतः । वि । पीतिम् । तृप्तिम् । अश्रुहि ॥ ६ ॥

हेइन्द्र मे मदीयं ह्वं त्वद्विषयमाह्वनं सु सुदृश्रुधि शृणु । तथास्मे अस्माभिः सुतस्याभिपुनस्य
गोमतो गव्यक्षीरवतः क्षीरेण मिश्रितस्येत्यर्थः । वादगस्य सोमस्य पीतिं पानं व्यश्रुहि विविधं
पामुहि । तत्पानेन विविधां वृद्धिं च गच्छ । अश्रुत्यातो व्यत्ययेन परस्मैपदम् ॥ ६ ॥

वृषिषे पयसि एवाच्छावाकुराग्ने यदन्द्रचमनेष्वितिवृचः । सुवितं च-यदन्द्रचमसे-
त्रागोमः प्रवःसुतामिति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते सप्तमी-

यदन्द्रचमसेष्वामसोमंश्चमूपतेसुनः । पिबेदस्यत्तर्मागिपे ॥ ७ ॥

यः । इन्द्र । चमसेपुं । आ । सोमः । चमूपुं । ते ।

सुतः । पिबे । उत । अस्य । त्वम् । ईगिपे ॥ ७ ॥

हे इन्द्र ते त्वदर्थं सुतोभिपुनो यः सोमः चमसेषु एतन्नामकेषु पात्रेषु तथा चमूपु चम-
नि यजन्यंयति चमोपग्राह । तेषु पामर्गोस्ति । अन्य तमेनं सोमं त्रितेन इद्वधाग्ने विधत् ।

कथमस्य सोमपानयोग्यता तत्राह—हे इन्द्र त्वमीशिपे वस्य त्वमेव ईश्वरो भवसि खलु । पयसं ततः पिबेति गमन्वयः । ईशा ऐश्वर्ये छटि ईशःसइतीडागमः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

योअप्सुचन्द्रमाइवसोमश्चमूपुददृशे । पिबेदस्यत्वमीशिपे ॥ ८ ॥

यः । अप्सु । चन्द्रमाःइव । सोमः । चमूपु । ददृशे ।

पिब । इत् । अस्य । त्वम् । ईशिपे ॥ ८ ॥

हे इन्द्र योऽगृहीतः सोमः चमूपु ग्रहेषु ददृशे अन्तर्दृश्यते । तत्र दृष्टान्तः—चन्द्रमाइव यथा चन्द्रमा अप्सु अन्तरिक्षे निर्मलतया दृश्यते तद्वत् । यद्वा अप्सु उदकेषु चन्द्रमाः प्रतिबिम्बतया नानाविधो दृश्यते । तथाऽग्रहेषु अनेकरूपः सन् दृश्यते तमेव सोमं पिबेव यतस्तमेवेशिपे खलु ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

यंतेश्येनःपदाभरत्तिरोरजांस्यस्पृतम् । पिबेदस्यत्वमीशिपे ॥ ९ ॥ १ ॥

यम् । ते । श्येनः । पदा । आ । अभरत् । तिरः ।

रजांसि । अस्पृतम् । पिब । इत् । अस्य । त्वम् । ईशिपे ॥ ९ ॥ १ ॥

हे इन्द्र श्येनः शंसनीयः पक्षी पक्षिरूपधारिणी गायत्रीत्यर्थः । सपक्षी रजांसि अन्तरिक्षादिलोकस्थितान् सोमपालान् गन्धर्वान् तिरस्तिरस्कुर्वन् अस्पृतं शत्रुभिरस्पृष्टं सन्तं यं सोमं ते त्वदर्थं पदापङ्गामाभरत् पदेति सवनद्रवाभिप्रायम् सवनद्वये आहतं सोमं त्वं पिब । गायत्री पक्षिरूपं धारयित्वा पङ्गां सोममाहरत् इत्यत्रार्थे यजुर्वांसणं—पङ्गां द्वेसवने समगृह्णात् मुतेनैकं तस्माद्वेसवने शुक्चती प्रातःसवनं च माध्वादिनेचेति । तं पिबेव तस्य ईश्वरोभवसि ॥ ९ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे द्वितीयोवर्गः ॥ २ ॥

देवानामिति नवर्चं तृतीयं सूक्तं काण्वस्य कुसीदिनआर्षं गायत्रं वैश्वदेवं । तथाचानुक्रम्यते—देवानां वैश्वदेवमिति । दशरात्रेष्टमेहनि वैश्वदेवशस्ते इदंसूक्तं वैश्वदेवनिविद्धानं सन्वितं च—देवानामिदं वदति वैश्वदेवमिति ।

तत्र प्रथमा—

देवाना॒मिद॒वोम॒हत्तदा॒वृणीमहे॒वयम् । वृ॒ष्णाम॒स्मर्ध॒मूतये ॥ १ ॥

दे॒वाना॒म् । इत् । अ॒वः । म॒हत् । तत् । आ । वृ॒णीम॒हे ।

व॒यम् । वृ॒ष्णाम् । अ॒स्मर्ध॒म् । ऊ॒तये ॥ १ ॥

हे देवाः देवानां स्वमेजसा सर्वतोदीप्यमानानां इव एवार्थे युष्माकमेव महद् व्याप्तं मंह-
नीयंवा अवः पालनं यदिद्यते तद्वृष्णां कामानां वार्षिकं युष्माकं स्वभूतं तद्रक्षणं यजमाना-
वयं आवृणीमहे समंतात्संभ्रजामहे । किमर्थमस्मक्यमूतये पूर्वमस्मक्यमस्मदर्थमिति साधार-
ण्येनोक्त्वा तद्विशिनष्टि ऊतयइति अस्माकं पालनापेति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तेनः॑सन्तु॒युजः॑सदा॒वरु॑णोमि॒त्रोअ॒र्यमा॑ । वृ॒धासं॑श्च॒प्रचे॑नसः ॥ २ ॥

ते । नुः । स॒न्तु । यु॒जः । सदा॑ । वरु॑णः । मि॒त्रः ।

अ॒र्यमा॑ । वृ॒धासं॑ । च । प्र॒चे॒नसः ॥ २ ॥

ते देवाः वरुणः शत्रूणां निवारकः मित्रः सर्वेषां मित्रभूतः अर्यमा सत्तत्तं गच्छन् एत-
न्नामकास्ते त्रयोदेवाः सदा सर्वदा सर्वेषु अहःस्तु नोस्माकं युजः सहायाः सन्तु भवन्तु । अ-
मिहोत्रादिकर्मणि इन्द्रादिदेवाः सहागमनादि यज्ञपरिसमापनान्तेषु साहाय्यं कुर्वन्तित्यर्थः ।
ततः प्रचेतराः प्रकृष्टज्ञानाः यद्वा चैवः स्तोत्रं शोभनस्तुतयस्त्वेदेवा वृधासो सर्वकाश्च अस्माकं
धनादिदानेन वर्धयितारश्च सन्तु ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अति॑नोवि॒ष्पिता॑पुरु॒नौमि॒रपो॑नर्प॒थ । यू॒यमू॒तस्य॑र॒थ्यः ॥ ३ ॥

अति॑ । नुः । वि॒ष्पिता॑ । पुरु॒ । नौ॒मि॒रः । अ॒पः ।

न । प॒र्प॒थ । यू॒यम् । अ॒तस्य॑ । र॒थ्यः ॥ ३ ॥

अतस्य सत्यस्य यज्ञस्यवाहे रथ्यो नेतारोदेवाः यूयं विष्पिता विष्पितानि सिमानानि वित्तवानि

पुरु सुपोलुक् पुरुषि बहूनि शत्रुबलानि कर्माणि नोस्मान् यूयमतिपथं वटानिचेत् तेषां व-
धेन अतीत्य गमयत । कर्माणिचेत् नोस्मान्तिपथं पारं समाधिं रक्षणेः गमयत । तत्र दृष्टान्तः—
नौभिरपोन यथा नाविकः अपः उदकानि नौभिर्जनान् तीरं प्रति प्रापयति तद्वत् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

वा॒म॒नो॒अ॒स्त्व॒र्य॒म॒न्वा॒मं॒वरु॒ण॒शंस्य॑म् । वा॒मं॒ह्य॒दृ॒णी॒महे॑ ॥ ४ ॥

वा॒म॒म् । नः । अ॒स्तु । अ॒र्य॒म॒न् । वा॒म॒म् । व॒रु॒ण॒ ।

शंस्य॑म् । वा॒म॒म् । हि । आ॒दृ॒णी॒महे॑ ॥ ४ ॥

हे अर्यमन्देव वामं वननीयं संप्रजनीयं धनं नोस्माकं अस्तु भवतु । हे वरुण शंस्यं
शंसनीयं स्तुत्यं वामं धनमस्माकमस्तु । कुतः हि शब्देहेतौ यस्मात्कारणात् वयं वामं
धनं युष्मानावृणीमहे याचामहे इत्यर्थः यस्मान्नोस्त्वित्याशास्ते ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

वा॒म॒स्य॒हि॒प्र॒चेत॑स॒ईशा॑नासो॒रिशा॑दसः । नेमा॑दित्या॒अ॒घस्य॑यत् ॥ ५ ॥ ३ ॥

वा॒म॒स्य॑ । हि । प्र॒चे॒त॒सः । ईशा॑नासः । रि॒शा॑दसः ।

न । ई॒म् । आ॒दि॒त्याः । अ॒घस्य॑ । यत् ॥ ५ ॥ ३ ॥

हे प्रचेतसः प्रकृष्टज्ञानाः शोभनस्तुतयोवा हे रिशादसः रिशातां हिंसर्वा शत्रूणामस्तिवारः
क्षेमरोदेवाः यूयं वामस्य वननीयस्य धनस्य ईशानास ईशानाः हिरवधारणे ईशाना एव स्या-
मिन एव भवथ तस्माद्युष्मान्याचामहे इत्यर्थः । ईशानाः ईशेश्वर्यं अनुदात्तेत् तास्यनुदात्तेदिति
स्वरेणापुदानता भवति न संतुद्धिः । ततो हे आदित्याः अग्निदेवैः पुत्रादेवाः ईमेन याचमानं मां
तद्धनं प्राप्नोतु यद्धनमघस्य पापस्य संबन्धि विधत्ते ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे तृतीयोत्तरगः ॥ ३ ॥

अथ षष्ठी—

व॒य॒मि॒ष्टः॒सु॒दान॑वः॒क्षि॒यन्तो॒यान्तो॒अ॒ध्व॒न्वा । दे॒वां॒वृ॒धा॒र्य॑हूमहे ॥ ६ ॥

व॒य॒म् । दत् । वः । सु॒द॒ान॒वः । क्षि॒यन्तः । यान्तः ।

अ॒ध्व॒न् । आ । दे॒वाः । वृ॒धा॒र्य॑ । हू॒म॒हे ॥ ६ ॥

हे सुदानवः शोभनदानाः हे देवाः क्षियन्तो गृहेष्वग्निहोत्रार्थं निवसन्तः अन्धन् सुपो-
तुक् अन्धनि समिदाहरणार्थं यान्तो गच्छन्तोपि वयं वद्वं युष्मानेव वृषाय हविर्भिर्वर्धना-
य ह्रमहे आह्वयामः । यद्वा वयं गृहेषु गृहानिर्गमनकाले मार्गेषु च वृषाय अस्माकं घनादि-
भिर्वर्धनायाह्वयामः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

अधिनहन्त्रैपांविष्णोसजात्यानाम् । इतामरुतोअश्विना ॥ ७ ॥

अधि । नः । इन्द्र । एषाम् । विष्णो इति । सृज्जात्यानाम् ।

इत । मरुतः । अश्विना ॥ ७ ॥

हे इन्द्र विष्णो मरुतः हे अश्विना अश्विनौ हे इन्द्रादयो देवाः सजात्यानां समानायां
॥ तौ भवाः सजात्याः भ्रातृमित्रादयः तेषामेषां मध्ये नोस्मान् अधीत यूयं स्तुत्यतया अ-
वेगच्छत ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

प्रभ्रातृत्वंसुदानवोर्धद्वितासमान्या । मातुर्गर्भंभरामहे ॥ ८ ॥

प्र । भ्रातृत्वम् । सुदानवः । अर्ध । द्विता । समान्या ।

मातुः । गर्भं । भरामहे ॥ ८ ॥

हे सुदानवः शोभनदाना आदित्याः अथाथ अस्मत्प्रत्यागमनानन्तरं वयं समान्या स-
मान्येन सुपोऽद्यादेशः । पूर्वं सर्वेषां देवानां सांहत्येन तवोद्विधा द्विधा द्विपकारेण च मातुरद्विते-
र्गर्भं संजातं यद्युष्मार्कं भ्रातृत्वं विद्यते तदिदानीं वयं प्रभरामहे पञ्चरणमुच्चारणं प्रकाशनाया
उच्चारयामः प्रकाशयामोवा । सर्वेषां देवानां द्वंद्वयोजननं तैत्तिरीयके स्पष्टमभिहितं-अद्विः
पुत्रकामा साध्येभ्योदेवेभ्यो ब्रह्मोदनमपचदित्युपक्रम्य तस्यैषूपाचार्यमावाजायेवानित्यादिना ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

यूयंहिष्ठासुदानवइन्द्रंज्येष्ठाअभिद्यवः । अघाचिहउतत्रुवि ॥ ९ ॥ ४ ॥

युयम् । हि । स्थ । सुहृदानवः । इन्द्रं ज्येष्ठाः । अभिर्ह्यवः ।
अर्ध । चित् । वः । उत । ब्रुवे ॥ १ ॥ ४ ॥

पूर्वार्धचं सित्ः हे सुहृदानवः शोभनदानादेवाः इन्द्रज्येष्ठाः इन्द्रो ज्येष्ठो मुख्यो मेपां ते तथोकाः
सर्वदेवाः इन्द्रेनेतृका इत्यर्थः । तादृशः अभिर्ह्यवः अभिगतदीप्तयो युयं स्थ अस्मद्यज्ञे भवत्स-
लु । हिः प्रसिद्धौ । अधचित् अथानन्तरमेव बोधुष्मानहं ब्रुवे स्तौमि । उतापिच पुनःपुनः
स्तौमीत्यर्थः ॥ ९ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे चतुर्थोऽङ्गः ॥ ४ ॥

प्रेष्ठव इति नवर्षं चतुर्थं सूक्तं कवेः पुत्रस्योशनसार्पं गायत्रमाग्नेयं—वथानुकम्पते—प्रेष्ठमुश-
नाकाव्यआग्नेयमिति । मातरनुवाके आग्नेयेकतौ गायत्रेछन्दसि आश्विनशस्त्रे चेदं सूक्तं । स-
न्निवत्—युक्ष्वाहिः प्रेष्ठव इति । आभिष्टविकेपूकथ्येषु मेवावरुणे प्रेष्ठव इति तृचो वैकल्पिकः स्तो-
त्रियः । सूत्रितच—प्रेष्ठवो अतिथिं श्रेष्ठं यमिष्ठभारतेति ।

तत्र प्रथमा—

प्रेष्ठवो अतिथिस्तुपे मित्रमिव प्रियम् । अभिर्ह्यनवेद्यम् ॥ १ ॥

प्रेष्ठम् । वः । अतिथिम् । तुपे । मित्रम् इदं । प्रियम् ।

अभिम् । रयम् । न । वेद्यम् ॥ १ ॥

हे यजमानाः प्रेष्ठं युष्माकं धनदानेन प्रियतमं अतिथिं युष्माभिरतिथिवत् पूज्यं यद्वा
अतः सातत्यगमने ऋतन्मञ्जीत्यादिना अतिरिचिन् सतत्वं देवानां हविःप्रदातुं गच्छन्तं मित्रमिव
सात्ताममिव मित्रं स्तोतुः मीणनकरं रथं रथमिव वेद्यं वेदो धनं धनहितं लाभहेतुं यथा रथी
रथेन धनं लभते तद्वत् स्तोतारोनेन धनं लभन्ते तादृशं धनलाभकारणमाग्निं बोधुष्माकर्मसिद्ध्य-
र्थं तुपे काव्यवशना स्तौति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

कविमिव प्रचेतसं यदेवासो अर्धं हिता । निमर्त्यैवाद्बुधुः ॥ २ ॥

कविम् इदं । प्रचेतसम् । यम् । देवासः । अर्ध ।

हिता । नि । मर्त्येषु । आद्बुधुः ॥ २ ॥

अथापिच देवासोदेवाः इन्द्रादयः यस्मिं मर्त्येषु मनुष्येषु द्विता द्विधान्यादधुः गार्हपत्या-
हवनीयात्मकत्वेन द्विधा निहितवन्तः । तत्र दृष्टान्तः—कविमिव प्रचेतसं प्ररुष्टज्ञानं कविं कान्तक-
माणं पुरुषं यथा द्विधा कार्यद्वयेऽन्यो नियोजयति तद्वत् । यद्वा दिवि पृथिव्यां च निहितवन्तः
भूमौ तु हविराहरणार्थं । दिवितु हविः प्रदानार्थं इति द्वैधं विधानं कृतवन्त इत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

त्वं यं विष्टदाशुपो नूः पाहि शृणु धीगिरः । रक्षां तोकमुत्तमा ॥ ३ ॥

त्वम् । य॒वि॒ष्ट॒ । दा॒शु॒पः । नू॒ः । पा॒हि॒ । शृ॒णु॒धि॒ ।
गि॒रः । रक्ष॑ । तो॒कम् । उ॒त्त॒ । त्मा॒ना ॥ ३ ॥

हे यविष्ठ युयुतम यद्वा यौतेस्तुजन्तस्य इह नित्यं देवानां हविषां मिश्रयितृवमाप्नो त्वं
दाशुपो हविर्दत्तवतो नूत् कर्मणां नेतृन् यजमानान् पाहि धनादिदानेन रक्ष । नूः पाहीत्यत्र सं-
हिषायां नूत्प्रेइति नकारस्य कृतं अत्रानुनासिकइति पूर्वस्यानुनासिकः । किंच गिरः त्वद्विषयाः
स्तुतीः शृणुधि अवहितः सन् शृणु । श्रु श्रवणे श्रु शृणु पू इत्यादिना हेर्ध्यादेशः । उतापिच त्मना
आत्मनेव स्वयमेव लोकमस्मदीयं तनयं पुत्रं रक्ष पात्स्य । त्मेनेति सर्वत्र संबध्यते आत्मना
स्वयमेव रक्ष । त्वदन्यं पाटयितारं न विदामः । त्वमेवास्मदीयं स्तोत्रं शृणु ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

कया ते अग्ने अङ्गिर ऊर्जो नपादुपंस्तुतिम् । वराय देवमन्यवे ॥ ४ ॥

कया॑ । ते॒ । अ॒ग्ने॒ । अ॒ङ्गि॒रः॑ । ऊ॒र्जः॑ । न॒पात् । उ॒पं॑स्तुतिम् ।
वरा॑य । दे॒व । म॒न्य॒वे ॥ ४ ॥

हे अंगिरः अंगिरसां वरिष्ठ यद्वा अंमनि सर्वत्र गच्छतीत्यंगिराः वाह्य हे ऊर्जो नपात्
नपादित्यपत्यनाम अन्यस्य पुत्र हविर्जिर्वर्मान्तात् । यद्वा नपादिति नभा हविर्दृष्टज्ञस्याजस्य
नभः—अग्नौ मास्ताहुनिः सन्ध्यादित्यमुपनिष्ठने । आदित्याज्ञायने वृष्टिरिति । वृष्टेरोपपद्यः ओषधी-
स्यः अग्निरिति अजस्यनभः हे देव योतमानाप्ने वराय सर्वैररणीयाय मन्यवे शत्रूनि दम्यमाना-
य ते तुभ्यं कया कीदृशा वाचा उपस्तुविमुपस्तोत्रमहंगरेयं त्वं महान् खड्ग अहमस्तः तदर्थं
स्तुतिं कुर्यामिति रुपिराग्निं प्रतिवदति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

दाशेमकस्यमनसायज्ञस्यसहसोयहो । कर्दुवोचडदंनमः ॥ ५ ॥ ५ ॥

दाशेम । कस्य । मनसा । यज्ञस्य । सहसः । यहो इति ।

कत् । ऊँ इति । वोचे । इदम् । नमः ॥ ५ ॥ ५ ॥

ऋषिरग्निमतिवृते हे सहसोयहो यदुस्त्यपत्यनाम बलेन निष्पाद्यमानत्वाद् बलस्यपुत्र हे अग्ने कस्य कीदृशस्य यज्ञस्य यज्ञवतो यजनीयदेववतो यजमानस्य मनसा युक्ताः सन्तो हवींषि वुष्यं वयं दाशेम प्रयच्छेम पूजायां बहुवचनं । किंच तुभ्यं इदंनमो हविर्नमस्कारं वा कव कदावा वोचे अहं वदामि । उदिति प्रश्ने । ऋषिः कदा यक्ष्यामि कदा स्तोप्यामीत्यग्निं पृच्छति । वोचे वच्यादेशस्य लुङ्च्वात्मनेपदे उत्तमैकवचने रूपम् ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे पञ्चमोवर्गः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

अथात्वंहिनस्करोविश्वाअस्मभ्यंसुक्षितीः । वाजद्रविणसोगिरिः ॥ ६ ॥

अर्थ । त्वम् । हि । नः । करः । विश्वाः । अस्मभ्यम् ।

सुक्षितीः । वाजद्रविणसः । गिरिः ॥ ६ ॥

हे अग्ने अधानन्तरं त्वं हिरवधारणे त्वमेवास्मभ्यं करः कुरु देहीत्यर्थः करोतेर्लट्यङागमः । किमित्यपेक्षायामाह—नोस्मदीयागिरस्त्वद्विषया विश्वाः सर्वाः स्तुतीरेवं कुरु यथा सुक्षितीः क्षियन्ति निवसन्तीत्यत्रेति विषयो गृहाः शोभननिवासाः यद्वा क्षिप्रयोमनुष्याः कल्याण-पुत्रपौत्रादिमुक्ताः तथा वाजद्रविणसः अभयकधनवतीः अथवा वाजोदीप्तिः सर्वतोदीप्तधनाश्च कुरु त्वमस्माभिः स्तुतः सन् गृहपुत्रान्नधनादीनि देहीत्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

कस्यनूनंपरीणसोधिपोजिन्वसिदंपते । गोपातायस्यतेगिरिः ॥ ७ ॥

कस्य । नूनम् । परीणसः । धियः । जिन्वसि । दम्पते ।

गोप्ताता । यस्य । ते । गिरिः ॥ ७ ॥

हे दंष्ट्रे गृहपते यदा गार्हपत्ये वर्तसे तदा जायापतिस्वरूपोऽसि तस्मादंपतिशब्देनाग्निर-
भिधीयते । तथाविधे हे अग्ने नूनमिदानीं कस्य कीदृशस्य जनस्य परीणसः बहूनि वि-
कर्माणि जिवन्सि प्रीणयसि । यस्य ते तव संबन्धिनोऽग्निरः स्तुतयः मोसावा मोसावौ गवां
दाभे भवन्ति खलु । तस्मात्त्वं कुत्र तिष्ठसि । अस्माकमिदानीं गवेच्छा प्रवर्तते । यद्वा हे अग्ने
त्वमिदानीं कस्य कर्माणि प्रीणयसि नक्तस्यापीत्यर्थः । अस्माकमेव कर्माणि प्रीणयेति भावः ॥७॥
अग्निमन्थने तंमर्जयन्तसुक्रतुमित्येषा । सूत्रितं च—तंमर्जयन्तसुक्रतुं यत्नेन यज्ञमयजन्तदे-
वा इति ।

सैषा सूक्तेष्टमी—

तंमर्जयन्तसुक्रतुं पुरोयावानमाजिपुं । स्वेपुक्षयेपुवाजिनम् ॥ ८ ॥
तम् । मर्जयन्त । सुक्रतुम् । पुरः५यावानम् । आजिपुं । स्वेपुं ।
क्षयेपु । वाजिनम् ॥ ८ ॥

सुक्रतुं शोभनमर्हं सुकर्माणं वा आजिपुं संप्रायेषु पुरोयावानं शत्रुहननार्थं पुरतएव गन्तारं
गजिनं बलवन्तं तं तादृशमग्निं यजमानाः स्वेपु आत्मीयेषु क्षयेषु गृहेषु मर्जयन्व निर्मथितम-
ग्निमलंकृवन्ति परिचरन्तीति यावत् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

क्षेतिक्षेमेभिः साधुभिर्नकिर्यघ्नन्तिहन्ति यः । अग्नेसुवीरं एधते ॥ ९ ॥ ६ ।
क्षेति । क्षेमेभिः । साधुभिः । नकिः । यम् । घ्नन्ति ।
हन्ति । यः । अग्ने । सुवीरः । एधते ॥ ९ ॥ ६ ॥

हे अग्ने योमनुष्यः साधुभिः साधयद्भिः क्षेमेभिः पाटनैः सह क्षेति स्वगृहे निवसति ।
तथा यं जनं नकिः नकेचन घ्नन्ति न हिंसन्ति । य एवं हन्ति शत्रून् स्वयमेव हन्ति समनुष्य-
स्व स स्तोता सन् अन्यथा तस्मै नावज्ययते । तनः सः स्तोता सुवीरः शोभनपुत्रादिपुत्रः सन
एधते आत्मीयगृहेषु घनादिभिर्वधते ॥ ९ ॥

॥ इति षडस्य षष्ठे षटोवर्गः ॥ ६ ॥

आमेहवमिति नवर्चं पंचमं सूक्तं रुष्णोनामांगिरसकृपिः गायत्रीछन्दः एतदादीनि त्री-
णि सूक्तानि अश्विदेवत्यानि । तथा चानुक्तान्वं—आमेरुष्णआश्विनंहीति । प्रातरनुवाकाश्विने
कृतौ गायत्रेछंदस्याश्विनशस्ते चेदंसूक्तं । सूत्रित्वं—उदीराथामामेहवमिति ।

तत्र प्रथमा—

आमेह्वंनासत्थाश्विनागच्छतंयुवम् । मध्वःसोमस्यपीतये ॥ १ ॥

आ । मे । ह्वंम् । नासत्था । अश्विना । गच्छतम् । युवम् ।

मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ १ ॥

हे नासत्था असत्यमनयोनांस्तीति नासात्यौ वादशौ हे अश्विना अश्विनी युवं युवां
मे मदीयं हवमाह्वानं श्रुत्वा यद्वा हवं हूयतेवेति हवोयज्ञः केवलस्याधिकरणे अपृष्ठान्दसः म-
दीयं यज्ञं प्रति मध्वः मदकरस्य सोमस्य पीतये पानाय तदर्थमागच्छतम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

इममेस्तोममश्विनेममेष्टुणुतंह्वम् । मध्वःसोमस्यपीतये ॥ २ ॥

इमम् । मे । स्तोमम् । अश्विना । इमम् । मे । श्णुतम् ।

ह्वम् । मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ २ ॥

हे अश्विना अश्विनी मे मदीयं इमं स्तोमं स्तोत्रं किंच मे मदीयं इममिदमागमनविष-
यं हवमाह्वानं च श्णुतम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अयंवांरुष्णोअश्विनाह्वतेवाजिनीवसू । मध्वःसोमस्यपीतये ॥ ३ ॥

अयम् । वांम् । रुष्णाः । अश्विना । ह्वते । वाजिनीवसू ।

इति वाजिनीवसू । मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ ३ ॥

हे वाजिनीवसू अन्नयुक्तधनौ अन्न इमिरनुवादाद्यर्थः । यद्वा वाजः वजनं क्रिया तद्वती
वाजिनी तद्युक्तधनवन्तौ हे अश्विना अश्विनी अयं रुष्णोनाम मंत्रद्रष्टाकृपिः वां युवां हवते
स्तुतिभिराहूयति । किमर्थं मध्वः सोमस्य पीतय इति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

शृणुतंजंरितुर्हवंकृष्णस्यस्तुवतोऽनरा । मध्वःसोमस्यपीतये ॥ ४ ॥

शृणुतम् । जंरितुः । हवम् । कृष्णस्य । स्तुवतः ।

नरा । मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ ४ ॥

हे नरा नरो सर्वस्य नेतारावश्विनौ जरितुः तच्छीलार्थेन व्यत्ययेनानोदात्तत्वं । जरितुः स्तवनशीलस्य संपत्तिं स्तुवतः स्तोत्रं कुर्वतः कृष्णस्य एवन्नामकस्य ऋषेः संबन्धि हवं युष्मद्विषयाह्वानं शृणुवं । यद्वा जरितुः अन्यदेवानां स्तोतुः स्तुवतइदानीं युवयोः स्तोत्रकारिणस्त्वस्य हवं शृणुतं । शिष्टं गतम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

छर्दिर्द्यन्तमदाभ्यंविप्रायस्तुवतेनरा । मध्वःसोमस्यपीतये ॥ ५ ॥ ७ ॥

छर्दिः । द्यन्तम् । अदाभ्यम् । विप्राय । स्तुवते । नरा ।

मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ ५ ॥ ७ ॥

हे नरा नेतारावश्विनौ विप्राय मेधाविने अवएव स्तुवते स्तोत्रं कुर्वते कृष्णाय ऋषये अदाभ्यं दग्नेश्चेति व्यत्ययः परेरहिंस्त्वं छर्दिर्द्यन्तं यन्तं प्रयच्छत्वं । किमर्थं सोमनामाय स्तोत्रं ये गृहे दीयमाने सति तदासतोषं युवाभ्यां प्रयच्छति ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे सप्तमोऽवर्गः ॥ ७ ॥

अथ षष्ठी—

गच्छन्तंदाशुषोर्गृहमित्यास्तुवतोऽश्विना । मध्वःसोमस्यपीतये ॥ ६ ॥

गच्छन्तम् । दाशुषः । गृहम् । इत्या । स्तुवतः । अश्विना ।

मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ ६ ॥

हे अश्विना अश्विनौ इत्या इत्यमनेन प्रकारेण स्तुवतः युवयोः स्तोत्रं कुर्वतो दाशुषो हवींषि दत्तवतो यजमानस्य गृहं गच्छन्तं युवाभ्यामच्छन्तं । किमर्थं मध्वः सोमस्य पीतयइति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

यु॒जाथा॑रा॒संभ॑रथे॒वीद्वि॑द्वे॒ष्टप॑ण्वसू । मध्वः॒सोम॑स्य॒पीत॑ये ॥ ७ ॥

यु॒जाथा॑म् । रा॒संभ॑म् । रथे॒ । वी॒द्वि॑द्वे॒ष्टप॑ण्वसू
इति॑ दृष्टपण्वसू । मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ ७ ॥

हे दृष्टपण्वसू वर्षणशीलधनवन्तौ अश्विनौ युवां वीद्विमेवीलुर्द्वेः दृढांगोपेते स्वरथे-
रासभं शब्दायमानं एतन्नामकमश्वं युजाथां संयोजयतां । किमर्थं मध्वः सोमस्य पीतय-
ति । रासभावाश्विनोरिति रासभावेवाश्विनो रथस्यवाहनौ ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

त्रि॒वन्धुरे॑ण॒त्रि॒ष्टता॑रथे॒नाया॑तमश्विना । मध्वः॒सोम॑स्य॒पीत॑ये ॥ ८ ॥

त्रि॒वन्धुरे॑ण । त्रि॒ष्टता॑ । रथे॒न । आ । या॒तम् । अ॒श्विना॑ ।
मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ ८ ॥

हे अश्विना अश्विनो त्रिवन्धुरेण त्रिफलका संघट्टितेन त्रिवृता त्रिकोणेन यद्वा त्रिवृता
त्रीणि फलकादिभिरानरणानि यस्य सप्तथोकः तेन रथेन अस्मद्यत्तं प्रत्यायातं युवामागच्छतं
च । शिष्टं गतम् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

मृ॒मे॒गिरो॑ना॒सत्या॑श्वि॒नाप्रा॑वतं॒युव॑म् । मध्वः॒सोम॑स्य॒पीत॑ये ॥ ९ ॥ ८ ॥

नु । मे । गि॒रः । ना॒सत्या॑ । अ॒श्विना॑ । प्र । अ॒वन्त॑म् । यु॒वम् ।
मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ ९ ॥ ८ ॥

हे नासत्या अस्यरहिना हे अश्विना अश्विना मे मदीयागिरः स्तुतिलक्षणायाचः प्रति
युवं युवां नु क्षिप्तं प्राप्तं भर्त्सेण गच्छतं । यद्वा मे गिरः प्रावतं आसीद्यतया परक्षतं । कि-
मर्थं मध्वो मदरस्य ओमस्य पीतये पानाय तदर्थं संवेदिवा स्तुतिभिगृहताः स नोयत्तं प्रत्या-
गच्छति स्तुतिभिर्विना नागच्छन्तीति गच्छतं स्वर्गं चेति युक्त्वं भवति ॥ ९ ॥

॥ इति षट्म्य षट्ष्टमोरगः ॥ ८ ॥

उभाहिदसेति पंचर्चं पष्ठं सूक्तं विश्वकोनाम कृष्णस्पृशः कृष्णाएववा ऋषिः जगती-
छन्दः । अश्विनौ देवता । तथानुक्रम्यते—उभाहिपंच विश्वकोवा कार्णिजामतमिति । वि-
नियोगोलिगादवगन्तव्यः ।

तत्र प्रथमा—

उभाहिदसाभिपजाभयोभुवोभादक्षस्यवचसोत्रभुवथुः ।
तावांविश्वकोहवतेतनूकृथेमानोवियौष्टंस्त्वामुमोर्चतम् ॥ १ ॥

उभा । हि । दसा । अभिपजा । मयःभुवौ । उभा । दक्षस्य ।
वचसः । वभुवथुः । ता । वाम् । विश्वकः । हवते । तनूकृथे । मा ।
नः । वि । यौष्टम् । स्त्वाम् । मुमोर्चतम् ॥ १ ॥

हे अश्विनौ दसा दर्शनीयौ यद्वा दसु उपशये सर्वेषां शत्रूणामुपक्षपितारौ अभिपजा दे-
वानां वैद्यौ यद्वा भीतीनां त्रासपितारौ यद्वा नराः अश्विनौ स्तुरन्वि तद्वा तौ तेषां भीतिसमन-
यवहरयर्थः वृषोदरादित्वादूपसिद्धिः । तादृशौ अतएव मयोभुवा मयसः सुत्वस्य भावपितारौ
उभा परस्परं द्वित्वसंख्यापूरकोः उभा उभौ द्वौ युवां दक्षस्य एवनामकस्य प्रजापतेः वचसः स्तुतेः
संरन्धिनौ वभुवथुः । हि प्रसिद्धौ । पुरा युवां दक्षेणास्ताविषायां खलु विषाढयौ खलु वा
तौ तादृशौ प्रसिद्धौ वां युवां विश्वकः एवनामकऋषिः तनूकृथे वनोवि कुठमिति तनूः पुत्रः
तस्य विष्णाव्यो निमित्तं हवते स्तुतिभिराह्वयति । तस्मात् नोस्मार्कं सरया सख्यानि यष्ट-
मष्टन्यतमा जातानि सस्त्रित्वानि भाविषौष्टं मापृथक्कुरुतं । यौनेर्दंडि सिविरूपं किंच युवां मु-
मोर्चतं अस्मानामन्तुं रथे स्थित्वा अश्वप्रग्रहान्मुंचतं । मुंचनेर्दंडि बहुलंउन्दतीति शपः भुः अ-
द्वागमः । अन्नविष्ण्वापूनामानं पुत्रमुद्दिष्य तस्य पिता विश्वको युवामाह्वयतीत्यात्मानमाह । यद्वा
विश्वरूपस्य पिता कृष्णोनामऋषिः ममपुत्रो विश्वकः पुत्रार्थं युवां अग्निं हवतीति वदति ॥१॥

अथ द्वितीया—

कथानुनंवांविर्मनाउपंस्तयद्युवंधियंददयुर्वस्वंप्रदथे ।
तावांविश्वकोहवतेतनूकृथेमानोवियौष्टंस्त्वामुमोर्चतम् ॥ २ ॥

कथा । नूनम् । वा॒म् । वि॒श॒म॒नाः । उप॑ । स्त॒व॒त् । यु॒वम् । धि॒र्यम् ।
द॒द॒धुः । व॒स्यः३इ॒ष्टये॑ । ता । वा॒म् । वि॒श्व॒कः । ह॒व॒ते । त॒नू॒ऽक॒थे ।
मा । नः॑ । वि॒ । यौ॒ष्टम् । स॒ख्या । मु॒मो॒र्च॒तम् ॥ २ ॥

हे अश्विनौ विमनाः एतन्नामकऋषिः नूनं पुरा कथा कथं वां युवामुपस्तव कथमुप-
स्तौद । तेन स्तुतौ युवं युवां वस्यइष्टये वस्योवसीयः प्रशस्तं धनं तस्याभिलषितस्य इष्टये अ-
भिगमनाय यद्वावशिष्टधनस्यइष्टये प्राप्तये धियं बुद्धिं विमनसे ददधुः अदधार्थां खलु । वस्य-
ति वसुमच्छब्दादीयसुनि विन्मतोर्लुंगिति लुक् ईयसुन ईकारलोपश्छान्दसः । वादशौ मुवां वि-
श्वकोहवतइति गतम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

यु॒वं॒हि॒ष्मा॒पुरु॒भु॒जे॒ममै॒धनुं॑वि॒ष्णा॒प्वे॒द॒धुर्व॒स्य३इ॒ष्टये॑ ।
ता॒वां॒वि॒श्व॒को॒ह॒व॒ते॒त॒नू॒ऽक॒थे॒मा॒नो॒वि॒यौ॒ष्टं॒स॒ख्या॒मु॒मो॒र्च॒तम् ॥ ३ ॥
यु॒वम् । हि॒ । स्म॒ । पुरु॒ऽभु॒जा॒ । इ॒मम् । ए॒ध॒नु॒म् । वि॒ष्णा॒प्वे॒ । द॒द॒धुः ।
व॒स्यः३इ॒ष्टये॑ । ता । वा॒म् । वि॒श्व॒कः । ह॒व॒ते । त॒नू॒ऽक॒थे । मा ।
नः॑ । वि॒ । यौ॒ष्टम् । स॒ख्या । मु॒मो॒र्च॒तम् ॥ ३ ॥

हे पुरुभुजा पुरुभुजौ पुरुष्णां बहूनां धनादिदानेन भोजयितारौ यद्वा बहूनां स्तोत्राणां
पाठयितारौ अश्विनौ युवं हिप्मेत्यवधारणे युवामेव इममेधनुं एधतेरेधिवहोश्चतुरिति चतुर्मत्ययः
विष्वादनोदानः । इमां धनादिबुद्धिं विष्णाप्ये विष्णोः सर्वेषां देवानां मुख्यत्वात्तद्ब्रह्मणे सर्वेषां
गृहीताभवन्ति विष्णवादीन् कर्मणा व्याप्नोतीति विष्णापूः पृषोदरादिः । यद्वा विष्णुं सर्वग्रहेषु
व्याप्तं सोमं दशाववित्रेण आपुनातीति तस्य चतुर्थी विष्णाप्यइति । एतन्नामके ममपुत्रे पौत्रे वा
पुत्राय पौत्राय वा इमां धनादिबुद्धिं ददधुः अदत्तं । किमर्थं नस्यइष्टये वसीयसः प्रशस्तधनस्य
इष्टये इच्छां पूरयितुं । क्रियाथोपपदस्येति चतुर्थी । तानामिति पूर्वब्रह्माख्येयम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

उ॒त॒त्यं॒वी॒रं॒धनं॑सा॒मृ॒जी॒पि॒णँ॒दूरे॑चि॒त्स॒न्त॒मव॑से॒ह्वाम॑हे ।
य॒स्य॒स्वा॒दि॒ष्टा॒सु॒म॒तिः॑पि॒तु॒र्यथा॑मा॒नो॒वि॒यौ॒ष्टं॒स॒ख्या॒मु॒मो॒र्च॒तम् ॥ ४ ॥

उत । त्वम् । वीरम् । धनःसाम् । ऋजीपिणम् । दूरे । चित् । सन्तम् ।
 अवसे । ह्वामहे । यस्य । स्वादिष्टा । सुहृमतिः । पितुः । यथा ।
 मा । नः । वि । योऽष्टम् । सुख्या । मुमोर्चतम् ॥ ४ ॥

हे अश्विनौ उतापिच वीरं कर्मणि समर्थं धनसां धनानां संप्रकारं ऋजीपिणं ऋजीपो-
 भाजितोभिपुनः सोमस्तद्वन्तं दूरेचित् दूरेणवसन्तं भवन्तं विनष्टमिव त्वं तं विष्णोःपुत्रं अवसेस्या-
 कं रक्षणाय ह्वामहे आह्वयामः । पुत्रोहि पितरं रक्षते । किंच यस्य पुत्रस्य पौत्रस्य वा सुम-
 तिः शोभना स्तुतिः स्वादिष्टा स्वादुतया अतिशयेन देवानां स्वादुकारिणीत्यर्थः । तत्रदृष्टान्तः—
 पितुर्यथा पितुर्विश्वकस्य स्तुतिर्व्यथा देवानां पीविकरी वद्वत् तस्मात्तमाह्वयामइतिशेषः ।
 मानोइति गतार्थः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

ऋतेन देवः सविता शमायत ऋतस्त्वृद्धं मुर्विया विषं प्रथे ।
 ऋतं सासाह मर्हि चित् पृतन्यत न्यतमानो विर्योऽष्टं सुख्या मुमोर्चतम् ॥ ५ ॥ १ ॥

ऋतेन । देवः । सविता । शमः आयाते । ऋतस्य । शृद्धम् ।
 उर्विया । वि । प्रथे । ऋतम् । ससाह । मर्हि । चित् । पृतन्यतः ।
 मा । नः । वि । योऽष्टम् । सुख्या । मुमोर्चतम् ॥ ५ ॥ १ ॥

ऋषिः सत्यप्रशंसां करोति । हे अश्विनौ देवोद्योतमानः सविता सर्वस्य स्वस्वकर्मणि
 भेदक एतन्नामकोदेवः ऋतेन सत्येन शमायते सत्यंकाळे स्वकिरणसमूहं शमयति । दशो नन्दरं
 सप्त सवित्रा ऋतस्य सत्यस्य शृंगममं उर्विया उरुविस्तीर्णं यथाप्रवति तथा प्रादःकाळे वि-
 पप्रथे विशेषेण प्रथयति सर्वतो विस्वारयति । किंच पृतन्यतः पृतनामिच्छतः संप्रमुत्तोः श-
 प्रोर्मेहिचित् महदपि बलं ऋतं सत्यं ससाह स्वयमेवाग्निप्रवति । इत्यष्टवं प्रशस्तमश्रुत् तस्मा-
 द्गुवापि वेन ऋतेन नोत्प्राकं सत्यानि माविर्गोऽष्टं अत्राननुम्वरन्मीन्नुचवमिति ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पष्ठे नवमोवर्गः ॥ ९ ॥

पुत्रीयामिति पञ्चुचं सप्तमं सूक्तं । तथाचानुक्रम्यते—पुत्रीपद्मासिद्धोवा पुत्रीकः पिपयेचो-
 वा मागार्थं हेति । वसिष्ठपुत्रो पुत्रीकऋषिः आगिरसः पिपयेचोवा । उभयन वाग्यन्दापदोभा-

वपि नस्यावां तदा मरुतवांगिरसः रुष्णएवक्रपिः । अयुजोवृहत्यो युजःसतोवृहत्यः । अश्विनौ देववा । मातरनुवाके आश्विने क्रवौ बार्हतेछन्दसि आश्विनशस्ते चेदंसूक्तं । सन्निव-यु-
द्धीवांयत्स्थइति बार्हतेइति ।

तत्र प्रथमा—

द्यु॒श्री॒वांस्तोमो॑अ॒श्विना॒क्रिवि॑र्न॒सेक॑आ॒गंत॑म् ।

म॒ध्वःसु॒तस्य॑स॒दिवि॑प्रि॒योन॑रा॒पातं॑गौरा॒विवे॑रिणे ॥ १ ॥

द्यु॒श्री । वा॒म् । स्तोमः॑ । अ॒श्विना॒ । क्रि॒विः । न । से॒के ।

आ । ग॒तम् । म॒ध्वः । सु॒तस्य॑ । सः । दि॒वि । प्रि॒यः ।

न॒रा । पा॒तम् । गौरौ॑इ॒व । इ॒रिणे॑ ॥ १ ॥

हे अश्विना अश्विनौ अयमनुक्षीणस्त्वोत्रो द्युश्रीक एतन्नामकक्रपिः वां युययोः स्तोमः
स्तोताभवति युष्मास्तुतौ कृतायां स्तोत्राणि नात्पीभवन्ति किंतु पुनर्वर्धन्त्वइत्यर्थः । तत्रदृष्टान्तः—
क्रिविर्न क्रिविरिति कूपनाम कूपोयथा सेके उदकसेचने वृष्टी भवन्त्यां नात्पोदकोभवति तद्व-
त् । यद्वा वां युययोः स्तोमः युष्माद्विपयास्तुतिः द्युश्री अन्ववतीस्तदु स्वांवे कृते तस्मात्तदधिकं
प्रयच्छत इत्यर्थः । तस्माद्युवामस्मदीयं यज्ञं प्रत्यागतं स्तोत्राणि श्रोतुमागच्छतं । हे नरा नरी
नेतारी अश्विनौ सोयं स्तोता दिवि द्योतमानेस्मिन्यज्ञे सुतस्याभिपुत्रस्य मध्वो मदकरस्य सो-
मस्य प्रियः स्तोत्रकारित्वेन प्रियतमोभवति । तवस्तेन सुतं सोमं पातं युवां शीघ्रमागत्य पिबत ।
तत्रदृष्टान्तः—गौराविव यथा तृषिवी गौरौ एतन्नामकीं मृगौ इरिणे वटाकादिपुं उदकपानार्थं
शीघ्रमागच्छतस्तद्वत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

॥

पि॒वतं॑घ॒र्मम॑धु॒मन्त॑म॒श्विना॒वर्हिः॑सी॒दतं॑नरा ।

ताम॑न्द॒साना॑मनु॒पोदु॑रो॒णआ॑नि॒पातं॑वे॒दसा॒वयः॑ ॥ २ ॥

पि॒वत॑म् । घ॒र्मम् । म॑धु॒मन्त॑म् । अ॒श्विना॒ । आ । वर्हिः॑ ।

सी॒दत॑म् । न॒रा । ता । म॑न्द॒साना॒ । मनु॑पः ।

दु॒रो॒णे । आ । नि । पा॒तम् । वे॒दसा॑ । वयः॑ ॥ २ ॥

हे अश्विनो अश्विनौ मधुमन्तं मदवन्तं मदकारिणमित्यर्थः वादशं रसवन्तं वा घर्मं घृक्ष-
रणदीप्त्योः पात्रेषु क्षरन्तं सोमं पिबतं । यद्वा मधुमन्तं मधुर्मदकरः सोमः वदन्तं घर्मं महावीरपा-
त्रगतक्षीरं पिबतं सोमंचेति ननु साहचर्येण तदसंभवात् । हे नरा नरौ नेवारो सर्वस्य हे अश्वि-
नौ बर्हिः बर्हिषि यज्ञे आसीदतमुपविशतं । यद्वा पूर्वं द्वितीयं पादं व्याख्याय प्रथमपादोव्या-
स्येयः । उपसदनानन्तरं सोमपानं युक्तमिति । किंच मनुषो मनुष्यस्य दुरोणे गृहभूतेस्मिन् दे-
वयजने मंदसाना सोमपात्रेण योदमानौ ता तौ पूर्वोक्तक्षणी युवां वेदसा पुरोडाशादिलक्षणेन
हविषा सह वयः सोमरूपमक्षं आनिषातं आगत्य निषातं निषिचतं । यद्वा वेदसा धनेन सह
वयोस्माकमायुर्निषातं नितरां रक्षतम् ॥ २ ॥

अथ हवीषा-

आवांविश्वाभिरुतिभिः प्रियमेधा अहूपत ।
तावर्तिर्यातमुपवृक्तवर्हिषो जुष्टं यज्ञं दिविष्टिषु ॥ ३ ॥

आ । वा॒म् । विश्वा॑भिः । उ॒तिभिः । प्रि॒यमे॑धाः ।
अ॒हूप॑त । ता । वर्तिः । या॒तम् । उप॑ । वृ॒क्तव॑र्हिषः ।
जु॒ष्टम् । य॒ज्ञम् । दि॒विष्टि॑षु ॥ ३ ॥

हे अश्विनौ प्रियमेधाः मेधोयज्ञः प्रियतमयज्ञा यजमानाः । यद्वा प्रियमेधा एतन्नामक-
कपिः पूजायां बहुवचनं यष्टारः ऋषिर्वा विश्वाभिरुतिभिः सर्वैः पालनैः सह अथवा व-
वनिषांन्नामकां सर्वैरभिलषितयाजने सहिता आहूपव आह्वामिषुः आह्वासीद आत्मना
पालनहेतुकत्वेन यद्वाभिलषितदानाय वा आहूयन्ति । ता तौ युवां वृक्तवर्हिषः आस्तरणार्थं
उत्तिष्ठवर्हिषोपुष्टः संरन्वि जुष्टं सर्वेदेवैः संरिते पर्याप्तं वा यज्ञं यजनीयं हरिः इति दिविष्टिषु
दिवसानामद्वा मागमनेषु मावः कष्टेषु यज्ञेषुवा बर्हिः वर्तन्ते अत्रेति वर्तिर्यज्ञं तदुपायात् हरिः
स्वीकरणार्थं युवामागच्छतम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

पिबेत्तमोमं मधुमन्तमश्विना यर्हिः सीदतं सुमत ।
तानां हृधाना उपसृष्टुर्तिदिवोगन्तंगौराविवोरिणम् ॥ ४ ॥

पिवंतम् । सोमम् । मधुमन्तम् । अश्विना । आ । वहिः ।
 सीदतम् । सुधमत् । ता । वृधानौ । उप । सुधस्तुतिम् ।
 दिवः । गन्तम् । गौरौध्व । इरिणम् ॥ ४ ॥

हे अश्विनाश्विनो मधुमन्तं रसवन्तं मदवन्तं वा सोमं युवां पिवंतं ततोवहिः बर्हिषि यतो
 सुमद शोभनमासीदतं । पश्चात् वृधानो सोमपानेन वृद्धौ ता वी युवां दिवः द्युलोकात् सुधुर्वि
 ब्रह्माभिः क्रियमाणा शोभना स्तुति उपगन्तं उपगच्छतं । तन्नष्टान्तः—गौराविव यथा गौ-
 रघृगो अन्यस्मादेशादिरिणं तटाकादिकं प्रति जलपानार्थं आगच्छत्वस्तद्वत् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

आनूनर्घातमश्विनाश्वेभिः प्रुपितप्सुभिः ।
 दत्ताहिरण्यवर्तनी शुभस्पती पातंसोममृतावृधा ॥ ५ ॥
 आ । नूनम् । यातम् । अश्विना । अश्वेभिः । प्रुपितप्सुभिः ।
 दत्ता । हिरण्यवर्तनी इति हिरण्यध्वर्तनी । शुभः ।
 पती इति । पातम् । सोमम् । ऋतवृधा ॥ ५ ॥

हे अश्विना अश्विनो युवां प्रुपितप्सुभिः प्सुइति रूपनाम प्रुपद्वय स्नेहनसेचनपूरणेपु । स्निग्ध-
 रूपैर्दीप्तिरूपेतिर्यथं । तादृशे अश्वेभिः शीघ्रगामिभिरश्वैः सह नूनमिदानीमायात अस्मदीयं
 यज्ञ मत्यागच्छत । हे दत्ता दत्तौ दर्शनीयौ उपक्षयितारौ वा हे हिरण्यवर्तनी वर्तते अवेति वर्तनी
 रथः । हिरण्यपरथौ हे शुभस्पती उदकस्य कल्पाणस्पवा पात्यितारौ हे ऋतावृधा ऋतस्य सत्य-
 स्य यज्ञस्य वा वर्धयितारौ हे अश्विनो युवा शीघ्रगामस्य सोमं पात पिवतम् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

वृषंहिवांहवांमहेविपन्यवोविप्रांसोवार्जसातये ।
 तावल्गूदत्तापुरुदंससाधियाश्विनाश्रुष्टयागंतम् ॥ ६ ॥ १० ॥
 वृषम् । हि । वा । हवांमहे । विपन्यवं । विप्रांसः ।
 वार्जसातये । ता । वल्गू इति । दत्ता । पुरुदंससा । धिया ।
 अश्विना । श्रुटी । आ । गतम् ॥ ६ ॥ १० ॥

हे अश्विनौ विषम्यवः स्तोतारः अतएव विपासो मेधाविनो वयं वाजसातये अनला-
भाय वां हिरवधारणे युवामेव हवामहे स्तुतिगिराह्वयामः । ता वौ बलू बल्गनं कुशलगमनं
कुशलगमनशीलौ दत्ता दर्शनीयौ पुरुदंससा बहुकर्माणौ तौ युवां विया अस्मदीयया स्तुत्या
आहूतौ सन्तौ श्रुष्टौ श्रुष्टौ वि क्षिपन्नाम क्षिपमस्मभ्यं धनादिदानायागतमगच्छतम् ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य पष्ठे दशमोवर्गः ॥ १० ॥

तंवोदस्ममिति पल्लवपट्टमंसूक्तं गौतमस्य नोधसआर्ष । तथाचानुक्रम्यते—तंवोदस्मं नो-
धाइति । प्रगाथं हेत्युक्तत्वादेतदादिसूक्तत्रयं प्रगाथं । इन्द्रोदेवता महावते निष्केवल्ये दार्हतत्-
वाशीतायेतत्सूक्तं । तथाच पंचमारण्यके सूत्रितं—तंवोदस्मपृथ्वीपहृषानोविश्वासुहव्यइति । अ-
ग्निष्टोमे माध्यन्दिनसवने अच्छावाकशाले तंवोदस्ममिति प्रगाथःस्त्वोत्रियः । सूत्रितं च—तंवोदस्म-
पृथ्वीपहं तत्त्वामामिहृषीर्यमिति प्रगाथौ स्त्वोत्रियानुत्साविति । चातुर्विंशिकेहनि माध्यन्दिनसव-
ने ब्राह्मणाच्छंसिनो वैकल्पिकःस्त्वोत्रियोपमेवप्रगाथः विपुवत्यपिमाध्यन्दिनसवने ब्राह्मणाच्छंसि-
शाले तंवोदस्मपृथ्वीपहमिति नोधसस्य योनिः शंसनीया तंवोदस्मपृथ्वीपहमभिषवःसुराधसमिति ।

तत्र पथमा—

तंवोदस्ममृतीपहंवसोर्भन्दानमन्धंसः ।

अभिचत्संनस्वमरिपुधेनवइन्द्रंगीर्भिनर्बामहे ॥ १ ॥

तम् । वः । दस्मम् । ऋतिःसहम् । वसोः । मन्वानम् । अन्धंसः ।

अग्नि । वृत्सम् । न । स्वसरेपु । धेनवः । इन्द्रम् । गीःऽग्निः । नर्बामहे ॥ १ ॥

नोधाइन्द्रं स्तोति हे ऋतिगम्यमानाः दस्मं दर्शनीयं ऋतीपहं ऋतपोवाधकाः शववः
तेषामभिजित्वातारं पुनः कीदृशं वसोवांमयितुर्दुःखस्य निवातयितुः यद्वा वसोः पात्रेनिवसतः
तादृशस्य अंधंसः सोमलक्षणस्यान्नस्य पानेन मंदानं मोदमानं वः यष्टुपट्यत्वेन मुप्यत्संव-
न्विनं तं तादृशमिन्द्रं गीर्भिः स्तुतिदक्षणाग्निर्वाग्निरभिनवाभहे नूतवने नृशब्दे अभिष्टुमः । कु-
त्रेति स्वसरेपु । अत्रयास्कः—स्वसराण्यहानि भवन्ति स्वयंसातीष्यपित्रा स्वरादिभ्योभजति सप-
नानिसारयतीति । सर्ववर्तुकेषु दिवसेषु वयमभिष्टुमः तत्रहृदयान्तः—वत्संनमथा धेनवो नवमस्तु-

तिका धेनवः स्वसरेषु सुप्तु अस्यन्ते धेयन्ते गावः अत्रेति स्वसराणि गोष्ठानि तेषु वत्समभि-
लक्ष्य शब्दयन्ति तद्वत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

द्युक्षंसुदानुंतविपीभिरावृतंगिरिनपुरुभोजसम् ।

क्षुमन्तंवाजंशतिनंसहस्रिणंमक्षुगोमन्तमीमहे ॥ २ ॥

द्युक्षम् । सुदानुम् । तविपीभिः । आवृतम् । गिरिम् । न ।

पुरुभोजसम् । क्षुमन्तम् । वाजम् । शतिनम् । सहस्रिणम् ।

मक्षु । गोमन्तम् । ईमहे ॥ २ ॥

द्युक्षं दीर्घाणां निवासस्थानं अनिशयिवद्दीप्तमित्यर्थः । यद्वा द्युक्षं दिवि लोके क्षियन्ते
नियसन्तं सुदानुं शोभनदानं तविपोभिर्वेलेरावृतमा-^२आदितं । आररणेदृष्टान्तः—गिरिनं तविपी-
भिर्यत्पुरुभोजसम् । गिलोचयमिव स्थितं । पुनः क्रीदणं पुरुभोजसं सोमादिहविःप्रदानेन व-
हुभिर्देवमानिभोजयितव्यं यद्वा बहूनां पादयितारमिन्द्रं ध्रुम्वं । दुधुगन्दे । शब्दवन्तं अने-
न पुत्रादिकं लक्ष्यते स्वावादीनि कुर्वाणं शतिनं सहस्रिणं शतसहस्रसंख्याकधनयुक्तं गोमन्तं
गवादिपुक्तं पाजमन्तं मक्षु भीष्मं ईमहे याचामहे । यद्वा पूर्वाद्यं वाजविशेषणत्वेन वा योजनी-
यः । मदीनं शोभनयोग्यं यदादिपुक्तं बहुभिः पुत्रविवादिभिर्भोज्यं शब्दादिपुनर्मन्त्रिन्द्रं
याचामहे ॥ २ ॥

वाजविशेषेहनि माध्वन्दिनगरने ब्राह्मणाच्छंसिनो नन्यावृहन्तर्हनि वैरन्विरोनुगपः ।
सतिनं—नावावृहन्तो अद्वय उभयंशृणवचनद्वयः ।

तृतीया—

नन्यावृहन्तोअद्वयोवरन्तइन्द्रवीर्यवः ।

यद्विस्समिस्तुयतेमावनेवमुनाकिट्टदामिनानि ॥ ३ ॥

न । त्वा । वृहन्तः । अद्वयः । वरन्ते । इन्द्र । वीर्यवः ।

यत् । विस्सि । स्तुयते । माध्वन्ति । वरु । नकिः । तत् । आ ।

मिनान्ति । ते ॥ ३ ॥

हे इन्द्र बृहन्तो बलेन महान्तः अतएव वीळवः सर्वतोद्गहा अपि अदम्यः पर्वताः त्वा त्वां नवरत्ने बलेन ननिवारयन्ति । अनिवारणमेवोत्तरार्धेन विवृणोति स्तुतवे त्वद्विषयं स्तोत्रं कुर्व-
ते मासते मत्सदृशायमादृशाय स्वोक्ते यदसु यद्धनं दित्ससि त्वं वहातुमिच्छसि ते तव दे-
ये तद्धनं न किर्त्तकश्चिदामिनाति आभिमुख्येन हिनस्ति । मीज् हिंसायां । मीनातोर्निगमेइति
ह्रस्वः । भावते युष्मदस्मज्जां सादृश्यउपसंख्यानमिति वतुप् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

योद्धासिक्त्वाशर्वसोतदंसनाविश्वाजाताभिमुज्मनां ।

आत्वायमर्कऊतयेववर्तति यंगोतमाअर्जीजनन् ॥ ४ ॥

योद्धा । अ॒सि । क॒त्वा । शर्व॑सा । उ॒त । दंस॑ना । वि॒श्वा । जा॒ता ।

अ॒जि । म॒ज्मनां । आ । त्वा । अ॒यम् । अ॒र्कः । ऊ॒तये॑ ।

व॒वर्त॑ति । यम् । गो॒तमाः । अ॒र्जीज॑नन् ॥ ४ ॥

हे इन्द्र । ऋत्वा वृषहनगादि कर्मणा अपिवा प्रज्ञानेन शवसा आत्मीयेन बलेन योद्धा शत्रू-
णां संहारकोसि । उतापिच त्वं दंसना स्वकोपेन कर्मणा मज्मना मज्मजिशब्दार्थाः । मज्म-
जोवेति मज्जतिः शब्दार्थः । शत्रूणामाक्रोशानसमर्थेन बलेन विश्वा जाता सर्वाणि भूतजातानि
अभिभवसि । उकार्थस्य विश्वाजातान्यस्मिन्महत्त्वादिषु इन्द्रेणैवोक्तत्वात् । एवाहं त्वा
तामर्कः अर्चपूजायां अर्चनीयः अयं मंत्रः यद्वा अर्कः देवानामर्चकः पूजकः अयं स्तोता ऊतये
स्वरक्षणाय आवर्तति आवर्तयति आत्माभिमुख्ये करोतीत्यर्थः । वर्ततेर्तेति बहुलं श्रुडाग-
मश्च । यं त्वां गेतयाः गेतमपुत्रानोषःप्रभृतयः अर्जीजनन् स्वयमेव मादुरवीभवन् तं त्वां अयं
मंत्रः स्तोता वा आवर्तयति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

ग्रहिरिन्दोर्जसादिवोअन्तेम्युस्परि ।

नत्वाविव्याचरजइन्द्रपाथिवमनुस्त्वायवक्षिय ॥ ५ ॥

प्र । हि । रि॒रि॒क्षे । ओज॑सा । दि॒वः । अ॒नै॒भ्यः । परि॑ ।

न । त्वा । वि॒व्या॒च । रजः॑ । इ॒न्द्र । पा॒र्थि॒वम् ।

अ॒नु । स्व॒धाम् । व॒व॒क्षि॒थ ॥ ५ ॥

हे इन्द्र दिवोद्युलोकस्य पर्येत्यः ओजसा हिरवधारणे स्वबलेनैव परिरिक्षे प्रकपेणा
तिरिक्तोभवसि रिचेलेद्विबहुलंछन्दसीतिभूतः । प्रत्ययस्वरः । किंच हे इन्द्र पार्थिवं पृथिव्यां
भवो रजो लोकः त्वा त्वां महता स्वशरीरेण न विव्याच नन्याभ्रोवि यावापृथिवीभ्यामपि स्वहः
सत्त्वं बलेन समर्थोभवसीत्यर्थः । एवंभूतः सन् अस्माकं स्वधामन्नमुदक्त्वा नु ववसिथ अनु-
बोदुमिच्छ । बहेः सन्नतस्य छान्दसेलिटिरूपं मंत्रत्वादामभावः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

नकिः॑ परि॒ष्टिर्म॑षवन्म॒षस्य॑ते॒यद्वा॑शुपे॒दश॑स्यसि ।

अ॒स्माकं॑ बो॒ध्यु॒च॒थस्य॑चो॒दिता॑मं॒हिष्ठो॒वाज॑सातये ॥ ६ ॥ ११ ॥

नकिः॑ । परि॒ष्टिः । म॒घ॒ह॒वन् । म॒च॒स्य॑ । ते । यत् । द्वा॒शुपे॑ ।

द॒श॒स्य॑सि । अ॒स्माकं॑ । बो॒धि । उ॒च॒थस्य॑ । चो॒दिता॑ ।

मं॒हिष्ठः । वाज॑सातये ॥ ६ ॥ ११ ॥

हे मघवन् धनवन्निन्द्र ते तव मघस्य मंहनीयस्य धनस्य परिष्टिः परिबाधको निरोधो
नकिर्नकश्चिदस्ति यद्यदा दाशुपे हविर्दत्तवते यजमानाय दशस्यसि धनं पयच्छसि तदा तस्य
निरोधकोनास्तीत्यर्थः । तथासति चोदिता धनानां बोधयिता स्तोतृभ्यः प्रेरयिता अतएव
मंहिष्ठोदातृवमो मंहनीयोवा सत्त्वं अस्माकं सन्नन्वि उचथस्य स्तोत्रं वाजसातये अजलाभा-
य तदर्थं क्रियमाणमिव बोधि बुध्यस्व स्तोत्रेण स्तुतः सन्नस्मभ्यमन्नादिकं पयच्छेत्येति शेषः ।
बोधि बुधबोधने भौवादिकः लोटि छान्दसः शपोऽङ्गु घ्यादेशः ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

मृहदिन्द्रायेति सप्तमं नवमं सूक्तं मृगेषपुरुमेधावृषी तौ चानुक्त्वाशंगिरसी आदितोद्दीप्त-
गायौ पंचमीपठथावनुष्टुभी सप्तमीमृहवी इन्द्रेदेवता । तथा चानुक्रम्यते—मृहदिन्द्रापसन् मृगेष-
पुरुमेधौ म्नुष्टुबृहत्पंत्वमिति । चातुर्विधिकेहनि मरुत्ववीये माष्टनान्मरुत्ववीयात्पमाथादूर्ध्वं दौ

मरुत्वतीयौ मगाथौ शंसनीयौ बृहदिन्द्रायगायतेत्ययमाद्यः मगाथः पृष्ठयाभिष्वपपङ्कपोऽहि-
तीयेहनि अयंपगाथः । सविं च—बृहदिन्द्रायगायत नकिमुदासोरथमिति मरुत्वतीपरुर्ध्वं
नित्यादिति ।

तत्र प्रथमा—

बृहदिन्द्रायगायतमरुतोत्तुहन्तमम् ।

येन ज्योतिरर्जनयन्मृतावधोदिवदेवायुजागृवि ॥ १ ॥

बृहत् । इन्द्राय । गायत् । मरुतः । उत्तुहन्तमम् ।

येन । ज्योतिः । अर्जनयन् । ऋतुवर्धः । देवम् ।

देवाय । जागृवि ॥ १ ॥

हे मरुतः । रुग्णदे पितृं रुवंतीति मरुतः । हे पितृभाविणः स्तोवारः बृत्रहन्तम् अविशये-
न पापविनाशनं बृहत्ताम इन्द्राय इन्द्रार्थं गायत अस्मदीययज्ञे गानं कुरुत । ऋतावृषः सत्य-
स्य यज्ञस्य वा वर्षका विश्वेदेवाः देवाय योतमानायेन्द्राय देवं देवनशीलं जागृवि सर्वेषां जा-
गरणशीलं ज्योतिः सूर्य येन तात्रा अर्जनयन् इन्द्रार्थमुदपादयन् वत्सामगायतेति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अपाधमदग्निशस्तीरशस्तिहाथेन्द्रोद्युक्पाजवत् ।

देवास्तं इन्द्रसख्याय येमिरे बृहद्भानो मरुद्गण ॥ २ ॥

अप । अधमत् । अग्निशस्तीः । अशस्तिहा । अर्थ ।

इन्द्रः । द्युक्ती । आ । अजवत् । देवाः । ते । इन्द्र । सख्याय ।

येमिरे । बृहद्भानो इति बृहत्भानो । मरुद्गण ॥ २ ॥

अशस्तिहा स्तोत्रशंसनरहितानां शत्रूणां हन्तेन्द्रः अग्निशस्तीः शस्त्रहिंसायां अग्नितोहि-
सा येषां वे तादृशान् यद्वा अग्निशस्तीः शत्रुत्वा हिंसाः अपाधमत् अपाधमयत् अथ शत्रुहन्
मानतरं इन्द्रोद्युक्ती सर्वत्रयोत्तमानयशोयुक्तः । यद्वा तेषां घनाग्रहरणेन घनादियान् आभवत्
सर्वतः प्रसिद्धोभवत् । अथोच्चरार्थः प्रत्यक्षरुतः हे बृहद्भानो बृहद्भानीत्येवम् महादीप्तिवा मरु-

द्रष्टुं मरुतां सवगणायस्यसन्ति सतथोकः तादृश हे इन्द्र देवाः द्योतमानाः सर्वे देवाः सरयाप
आत्मनः सखिभावाय वे त्वां येभिरे नियच्छन्ति ॥ २ ॥

अग्निष्टोमे मरुत्वतीये प्रवइन्द्रायेत्ययं मरुत्वतीयः प्रगाथः । सूत्रिर्वच-प्रवइन्द्रायबृहत्त-
ति मरुत्वतीयः प्रगाथइति ।

वच प्रथमा सूक्ते तृतीया-

प्रवइन्द्रायबृहतेमरुतो ब्रह्मार्चत ।

वृत्रं हन्ति वृत्रहा शतक्रतुर्वज्रेण शतपर्वणा ॥ ३ ॥

प्र । वः । इन्द्राय । बृहते । मरुतः । ब्रह्म । अर्चत । वृत्रम् ।

हन्ति । वृत्रहा । शतक्रतुः । वज्रेण । शतपर्वणा ॥ ३ ॥

हे मरुतो मित्रराविणः स्तोतारः बृहते महते वः स्तुत्यस्तोतृत्वलक्षणेन संबन्धेन युष्मदी-
यायेन्द्राय ब्रह्मसामलक्षणं स्तोत्रं प्रार्चत प्रोच्चारयत । ततो वृत्रहा वृत्रस्य पापस्यवा हन्ता शत-
क्रतुः शतविधकर्मा बहुविधमज्ञोवा इन्द्रः शतपर्वणा शतसंख्याकधारेण वज्रेण एतन्नामकेना-
युधेन वृत्रमपामावरकं वृत्राल्पमसुरं हनति युष्माभिरभिप्लवतः सन् हन्तु । हन्तेऽहं वृत्रादगमः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

अभिप्रभरष्टपताष्टपन्मनःश्रवश्चित्ते असद्रुहत् ।

अर्पन्त्वापो जवसा विमातरो हनो वृत्रं जया स्वः ॥ ४ ॥

अभि । प्र । प्र । ष्टपता । ष्टपत्तुमनः । श्रवः । चित् ।

ते । असत् । बृहत् । अर्पन्तु । आपः । जवसा । वि ।

मातरः । हनः । वृत्रम् । जयं । स्वं । रिति स्वः ॥ ४ ॥

हे ष्टपन्मनः शत्रूणां भर्षणशीलमनस्केन्द्र तेचित् तवैव बृहन्महद्विप्रभूतं श्रवोन्मसद-
स्ति । वदन् ष्टपता ष्टेन मनसा युक्तः सन् अस्माभ्यमभिप्रभर अस्याभिपूरयेन प्रकर्षेण सं-
पादय देहीत्यर्थः । हे इन्द्र आपो मातरः अस्माकमुत्पादनेतुत्वान्मातृभूताः । कथमसां मातृ-
अद्याः पृथिवी । पृथिव्याओषधयदस्यादिश्रुतेः । तादृशआपः जवसा वेगेन व्यर्पन्तु विविधं

श्रीं प्रतिगच्छन्तु—कथमायोगच्छन्तीति चेत् तदाह—वृत्रं अपामावरितारं शत्रुं मेघं हनोजहि
ताडय । ततो मेघभेदेनेनोदकानि विगच्छन्तु पुनरपि स्वः सर्वं भूतजातं जय ॥ ४ ॥

प्रथमे स्वरसाग्नौ निष्केवल्ये यजायथाअपूर्व्येति स्तोत्रियः । तथाच सृज्यते—तेषां
स्तोत्रिया यजामथाअपूर्व्येति ।

तेषां सूक्ते पञ्चमो—

यज्जायथाअपूर्व्यमघवन्वृत्रहत्याय ।

तत्पृथिवीसंप्रययस्तदस्तभ्राउतयाम् ॥ ५ ॥

यत् । जायथाः । अपूर्व्यं । मघवन् । वृत्रहत्याय । तत् ।

पृथिवीम् । अग्रययः । तत् । अस्तभ्राः । उत । याम् ॥ ५ ॥

हे अपूर्व्यं स्वतोऽप्यतिरिक्तेन पूर्वेण वर्जितं हे मघवन् मंहनीयघनवन्निन्द्य वृत्रहत्याय
वृत्रासुरहननाय मघदा त्वं जायथाः उत्पन्नः प्रावृभूतोसि तत्तदानीमेव पृथिवीं यजमानामम-
थयः प्रसिद्धां दृढामकरोः । उतापि च तत्तदानीमेव यां युक्तोऽकमन्तरिक्षेण अस्तभ्राः निरुद्धाम-
कार्षीः । एतादृशं वीर्यं त्वदन्यस्य न संभवतीत्यर्थं द्योतयितुमपूर्व्येतिपदम् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

तत्तैयज्ञोअजायतवर्कउतहस्कृतिः ।

तद्विश्वमभिभूरसि यज्जातं यच्च जन्त्वम् ॥ ६ ॥

तत् । ते । यज्ञः । अजायत । तत् । अर्कः । उत । हस्कृतिः ।

तत् । विश्वम् । अभिभूः । असि । यत् । जातम् ।

यत् । च । जन्त्वम् ॥ ६ ॥

हे इन्द्र यद्यदा त्वमजायथाः तत्तदानीं ते त्वदर्थो यज्ञोऽग्निदोषादिरजायत सोमपानार्थ-
मभूत् । उतापि च तदानीं हस्कृतिः । हसे हसने । हासकारी प्रीत्यर्थं क्रियमाणो हसंस्त्य सूत्रकः
अर्कः अर्चनीयो मध्येऽपि अजायत । किंच तदा यजातं भूतजातं यच्च जन्त्वं इत्यर्थेऽत्यन्त-
त्ययः जनितव्यं विश्वमस्ति तत्तत्तवमभिभूरसि स्वमहिम्ना अभिभूतवानसि ॥ ६ ॥

अथ सामी-

आमासुं प॒क्मैर॑य॒ आसूर्य॑रोह॒योदिवि॑ ।

घ॒र्मन॑साम॑त॒पता॑सु॒वृक्तिभि॑र्जु॒ष्टं गिर्व॑णसे॒वृहत् ॥ ७ ॥ १२ ॥

आमासुं । प॒क्म । ऐर॑यः । आ । सूर्य॑म् । रो॒हयः॑ ।

दि॒वि । घ॒र्मम् । न । साम॑न् । त॒पत॑ । सु॒वृक्ति॑र्भिः ।

जु॒ष्टम् । गिर्व॑णसे । वृ॒हत् ॥ ७ ॥ १२ ॥

हे इन्द्र आमासु अपकासु गोपु पक्मं य एरयः प्रैरयश्च । तथा मंत्रः—आमासु चिदधिपेपक्रमन्-
रिति । किंच दिवि युलोके सूर्यमारोहयश्च पूर्वं पण्योनामासुराः अंगिरसां माअपहत्यांधका-
वृते कस्मिंश्चित्पर्वते ताः स्थापितवन्तः ततो गिरस इन्द्रं स्तुत्वा गाः पुनरस्मभ्यमाहरेति तैरुक्-
न्द्रो गवां स्थानं तमसावृतं दृष्ट्वा तत्र गोदर्शनाय युलोके सर्वपकाशकं सूर्यमारोहितवान् स्था-
पितवानिति । चादिलोपेविभापेति पूर्वस्य ऐरय इत्यस्य न निघावः । अथ परोक्षतोर्ध्वः हे स्तो-
तारः सुवृक्तिभिः शोभनाभिः स्तुतिभिः तपत इन्द्रं वोदणीकुरुत इन्द्रं स्तुतिभिः पवर्धयतेत्यर्थः ।
तत्र दृष्टान्तः—घर्मन यथा घर्म दीपनशीलं प्रवर्धयति सापन् सुषांसुलुगिति तृतीयायालुक् सामभि-
र्यथा तपन्ति वृहत् । सवो गिर्वणसे गीभिर्वननीयायेन्द्राय जुष्टं प्रीतिकरं पर्याधं वा वृहत्साम
गायत ॥ ७ ॥

॥ इति पद्यस्य पद्ये द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

आनोविश्वास्विति पल्लवं दशमं सूक्तं नृमेघपुरुमेघानृपो विपमरांत्पकावृहत्पः समसंत्प-
काः सवो वृहत्पः इन्द्रो देववा तथा चानुक्तान्त—आनोविश्वासु पळिति । महावते निष्केवत्ये या-
हंतवृक्षाशीतो एतत्सूक्तं सूच्यते हि पंचमारण्यके—आनोविश्वासुहव्यो या इन्द्रभुजआभरेति ।

तत्र प्रथमा—

आनो॒विश्वा॑सु॒हव्य॑ इन्द्रः॒ सम॑त्सुं भू॒पतु॑ ।

उ॒प॒ब्र॒ह्मा॑णि॒सर्व॑नानि॒वृत्र॑हा॒प॒रम॑ज्याः॒ ऋ॒ची॒पमः॑ ॥ १ ॥

आ । नः । वि॒श्वा॑सु । ह॒व्यः । इन्द्रः॑ । स॒मत्सुं॑ । भू॒पतु॑ । उ॒प ।

ब्र॒ह्मा॑णि । स॒र्वना॑नि । वृ॒त्र॒हा । प॒रम॑ज्याः । ऋ॒ची॒पमः॑ ॥ १ ॥

अपिरनयेन्द्र एवंकरोत्वित्याशास्ते । विश्वासु सर्वासु समस्तु असुरयुद्धेषु हव्यः सर्वैर्देवै-
रात्परक्षणार्थमाह्वातव्यः एतादृशइन्द्रः नोस्माकं ब्रह्माणि स्तोत्राणि हवीरूपाण्यनानि वा उपा-
भूयतु उदकं अनुभावयतु सेवतामित्यर्थः । यद्वा एवानि अलंकरोतु वदाममनेन स्तोत्राणि हवीं-
षि वा अलंकृतानि भवन्ति । तथा सपनानि प्रायः सवनादीनि त्रीणिसवनानि च भूषतु । कीदृ-
शइन्द्रः वृत्रहो वृत्रस्यासुरस्य पापस्यवा हन्ता । परमज्याः युद्धेषु शत्रुहननार्थं परमा अविनश्वरी
ज्या भौर्वी यस्य सप्तथोकः । यद्वा परमान् वतेन प्रकृष्टान् शत्रून् जिनाति हिनस्तीति परमज्याः ।
नवीपमः स्तुत्या सप्तः स्तुतिभिरभिमुखीकरणीय एतादृगिन्द्रः स्तोत्राणि भूषतिविति १ ॥

अथ द्वितीया—

त्वंदाताप्रथमोराधत्तामस्यसिसत्यईशानकृत् ।

तुविद्युन्नस्ययुज्यावृणोमहेपुत्रस्यशर्वसोमहः ॥ २ ॥

त्वम् । दाता । प्रथमः । राधत्ताम् । अस्ति । अस्ति । सत्यः ।

ईशानकृत् । तुविद्युन्नस्य । युज्या । आ । वृणीमहे ।

पुत्रस्य । शर्वसः । मूहः ॥ २ ॥

हे इन्द्र प्रथमः सर्वेषां मुख्यत्वं राधतां धनानां दातासि यद्वा धनदातृणां मध्ये त्वं
प्रथमजादिमोभवसि । तथा ईशानकृत् त्वस्तोतृनीशानानैश्वर्यपुकारं कुर्वन् त्वं सत्यः सत्य-
कर्मासि यथार्थकर्मा भवसौत्यर्थः । यस्मादेवं तस्माद्वयं तुविद्युन्नस्य बहुधनवतः बहुन्नस्यवा
शर्वसोवत्स्यपुत्रस्य शत्रुवधार्थं वत्तकारणत्वेनोत्पन्नत्वात् तत्पुत्रस्य अतएव महोमहत्स्यव
युग्मा योग्यमनि धनानि आवृणीमहे संव्रजामहे ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

ब्रह्मातइन्द्रगिर्वृणःक्रियन्तेअनन्तिद्रुता ।

इमाजुपस्वद्वर्षश्वयोजनेन्द्रपातेअमन्महि ॥ ३ ॥

ब्रह्म । ते । इन्द्र । गिर्वृणः । क्रियन्ते । अनन्तिद्रुता । इमा ।

जुपस्व । हरिः । अश्व । योजना । इन्द्र । या । ते । अमन्महि ॥ ३ ॥

हे गिर्वेणो गोर्भिर्वमनीयेन्द्र अनविद्भुता सर्वानतिक्रम्य नभवन्ति इन्द्रगुणव्यापकानि
यथार्थभूतानीत्यर्थः । तादृशानि यानि ब्रह्म ब्रह्माणि स्तोत्राणि ते त्वदर्थमस्माभिः क्रियन्ते हे
हर्यश्च हरिवाश्वज हे इन्द्र योजना योजनानि तव सम्पक् योजनशीलानि ता तानीमा इमानि
स्तोत्राणि जुपस्व सेवस्व । किंच हे इन्द्र ते त्वदर्थं या यानि स्तोत्राणि अमन्महि वयम्
अरामः तानि सर्वाणि सेवस्व ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

त्वं हि सत्यो मघवन् अनानतः वृत्रा भूरिन्धृञ्जसे ।

स त्वं शविष्ठवज्रहस्तदाशुपेर्वाञ्चरयिमाकृधि ॥ ४ ॥

त्वम् । हि । सत्यः । मघश्चन्द्र । अनानतः । वृत्रा । भूरि ।

निधृञ्जसे । सः । त्वम् । शविष्ठ । वज्रहस्त । दाशुपे ।

अर्वाञ्चम् । रयिम् । आ । कृधि ॥ ४ ॥

हे मघवन् धनवन्तिन्द्र सत्यः सत्यकर्मा त्वमेव अनानतः केपामप्यग्रहः सन् भूरि भूरीणि
वृत्रा वृत्राणि रक्षांसि ग्युञ्जसे तानि प्रह्वीभावयसि न्यकरोषीत्यर्थः । हिरवधारणे । हे शविष्ठ
वजेन वृद्धतम हे वज्रहस्त वज्रोहस्ते यस्य सवथोक्तः । हे इन्द्र सतादृशत्वं दाशुपे तुभ्यं हवि-
र्दत्तवते यजमानाय रयिं घनादिकं अर्वाञ्चं अर्वाचीनं अभिमुखं यथागच्छति तथा आकृधि
समन्तात्कुरु ॥ ४ ॥

चातुर्विंशिकेहनिमाध्यंदिनसवने ग्राहणाच्छंसिगले त्वमिन्द्रयशामग्राधेर्विकल्पिकोनु-
त्पन्नः । सूर्यपतेच—त्वमिन्द्रयशाजसीन्द्रकर्तुं न आहरेति ।

तत्र पथमा सूक्ते पञ्चमी—

त्वमिन्द्रयशा अस्पृजीपीशं वसस्पते ।

त्वं वृत्राणि हंस्यप्रतीन्येकदनुन्ता चर्पणीधृता ॥ ५ ॥

त्वम् । इन्द्र । यशाः । अस्ति । ऋजीपी । शवसः । पते । त्वम् ।

वृत्राणि । हंसि । अप्रतीनि । एकः । इत् । अनुन्ता । चर्पणिधृता ॥ ५ ॥

हे शवत्सपते वल्लस्य पादयिवः हे इन्द्र कजीष्युपार्जितोभिपुतः सोमः वद्वान् त्वं यशाः
यशस्म्यसि भवसि । कथयस्य यशस्वित्वं तदाह—अप्रतीनि नलिभिरप्पयविवसति अतएव
अनुत्ता अन्यैर्नोवुमशक्यानि वृत्राणि रक्षांसि त्वमेकद्व असहायएव चर्षणिधृता असुरादिह—
ननद्वारेण मनुष्पाणां धारकेण वज्रेण हंसि संपहरसि । अतएवास्य यशस्वित्वम् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

तमुत्त्वानूनमसुरप्रचेतसंराधोभागमिवेमहे ।

महीवृत्तिःशरणातइन्द्रप्रतेसुम्नानोअश्रवन् ॥ ६ ॥ १३ ॥

तम् । ऊँ इति । त्वा । नूनम् । असुर । प्रचेतसम् । राधः ।

भागमइव । ईमहे । महीइव । कृत्तिः । शरणा । ते । इन्द्र ।

प्र । ते । सुम्ना । नः । अश्रवन् ॥ ६ ॥ १३ ॥

हे असुर वल्लव प्राणवन् हे इन्द्र यत्कृणुणोस्ति तं प्रचेतसं प्रकृष्टज्ञानं त्वाउ इत्यवभा-
रणे पितृवत्पोकं त्वमेव राधः धर्मादिसाधनं धनं नूनमिदानीमीमहे वयं याचामहे । तत्रदृष्टा-
न्तः—भागमिव यथा कश्चित्पितृभागभूतं धनं याचते तद्वद् इन्द्रोयजमानेभ्यः स्तोत्रमथ ध-
नं प्रयच्छत्येव तस्माद्भागभूतं धनं यष्टारोवयं याचामहे । हे इन्द्र महीवृत्तिः कृत्तिर्यशोवानं
वा । कृतीउदने करणेकिन् कृन्तयनेनेति ईदृशी कृत्तिस्वित् तव शरणा शरणं गृहमन्तरिक्षे
धुलोके मही महद्वर्तते । अत्रयास्कः—कृत्तिः कृन्तयेर्यशोवानंवा महीवृत्तिःशरणातइन्द्र तुम-
हत्तइन्द्र शरणमन्तरिक्षे कृत्तिस्वित् । किंच ते तव स्वभूतानि सुम्ना सुम्नानि पुत्रादिविषयसु-
त्तानिष तोत्मान्याश्रयत् प्रकर्षेणाश्रववा व्याप्नुवन्तु । अश्रवतेर्लेट्यङागमः ॥ ६ ॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे त्रयोदशोवर्गः ॥ १३ ॥

कन्यावारिवि सप्तर्चमिन्द्रदशसंस्कृतं अवेः पुत्री अपात्तत्त्या त्वग्दोषपरिहासयानेन स-
केनेन्द्रंस्तुनयती अतःसैनक्रतिः प्रथमादिवीर्यपंकी शिष्टाः पंचानुष्टुभः इन्द्रोदेवता । तथाचानु-
ष्टान्तं—कन्यायाः समावेग्यपाटेनिहासपेन्द्रजानुष्टुभं दिपंकयादिति । विनियोगोलैंगिकः । अवे-

विहासमाचक्षवे—पुराकिंवाविसुत्वा अपालाब्रह्मवादिनी केनचित्कारणेन त्वग्दोषदुष्टासती अ-
 तएवदुर्भगेति भर्त्रपरित्यक्ता पितुराश्रमे त्वग्दोषपरिहाराय चिरकाळमिन्द्रमधिकृत्य वगस्तेषु ।
 साकदाचिदिन्द्रस्य सोमःपियकरोभवति तमिन्द्राय दास्यामीतिबुद्ध्या नदीतीरं प्रत्यागमत् । सा
 तत्रस्तात्वा पथि सोममप्यलभ्य तमादाय गृहं प्रत्यागच्छन्ती मार्गएव तं चत्वाद् तन्द्रक्षणकाले
 वृत्तघर्षणजातं शब्दं श्राव्यां सोमाभिपवध्वनिमिव मत्वा तदानीमेवेन्द्रः समागमत् आगत्य ता-
 मुवाच किमब्रवावाणोभिपुण्वन्तीति । सा प्रत्यूचे अत्रिकन्याज्ञानार्थमागत्य सोमं दृष्ट्वा तं ब्रक्षयति
 तन्द्रक्षणजोऽध्वनिरेव नतु श्राव्यां सोमाभिपवध्वनिरिति । तथा प्रत्युक्तइन्द्रः पराङ्मायतेत गच्छ-
 न्तमिन्द्रं सापुनरब्रवीत् । किमर्थं निवर्तसे त्वंतु सोमपानाय गृहं गृहं प्रति गच्छति तदानीमब्रा-
 पि ममदंष्ट्राभ्यां अभिपुतं सोमं पिव धानादींश्च ब्रक्षयेति । सैवमिन्द्रमनाद्रियमाणासती पुनर-
 प्याह—अत्रागतं त्वामिन्द्रं उति न जानामि त्वयि गृहं आगते बहुमानं करिष्यामीतीन्द्रमुक्त्वा
 अत्रसमागतः इन्द्रएव नान्यइतिनिश्चित्य स्वास्थेनिहितं सोममाह—हे सोम त्वमाग-
 तायेन्द्राय पूर्वं शनैः ततः शमकैः क्षिपं परिस्रवेति । तदइन्द्रस्तां कामयित्वा तस्या आस्पृश्व
 दंष्ट्राभिपुतं सोममश्वत्तदइन्द्रेण सोमेपीतेसति त्वग्दोषादहं भर्त्रा परित्यक्तासती इदानीमिन्द्रेण
 संगता इति अपालायामुक्तायामिन्द्रस्तांव्याजहार । किं कामयसे तदहं करिष्यामीत्युक्ते सा वर-
 मचीकमत् । ममपितुः शिरोरोमवर्जितं तस्योपरं क्षेत्रं फलादिरहितं ममगृहस्थानमप्यरो-
 मशं एतानि रोमफलादियुक्तं कुर्वित्युक्तायां तत्पितृशिरःस्थितां स्वलविमपहाय क्षेत्रं च फलादि-
 युक्तं कृत्वा एतस्यास्त्वग्दोषपरिहाराय स्वकीयरथच्छिद्रे शकटस्य युगस्थ च छिद्रे एतां त्रिवारं
 निश्चर्क्य । तस्याः पूर्वाभिहतायाः त्वक् शत्यको द्वितीया गोधा तृतीया रुक्लासोभूत् । तदइ-
 न्द्रस्तामप्यपालां सूर्यसदृशत्वचमकरोदित्यैविहासिकीकथा । एवञ्च शाटघायनब्राह्मणेस्पृष्ट-
 मुक्तं—तद्ब्राह्मणं तच्छट्गव्याख्यानसमये दर्शयिष्ये । एषोर्थः कन्यावास्तिपादिपु ऋक्षु प्रतिपाद्यते ।

तत्र सूक्ते मथमा—

कन्या॒ऽवार॑वाय॒तीसोम॒मपि॑सुता॒र्विदत् ।

अस्तं॑भर॒न्त्यब्र॑वीदिन्द्रा॒यसु॑नवेत्वाश॒क्त्राय॑सुनवेत्वा ॥१॥

कन्या । वाः । अव॒द्यती । सोम॑म् । अपि॑ । सुता ।

अवि॒दत् । अस्तं॑म् । भर॒न्ती । अब्र॑वीत् । इन्द्रा॒य । सुन॑वै ।

त्वा । श॒क्राय॑ । सुन॑वै । त्वा ॥ १ ॥

वाः उदकं प्रति अवायती स्नानार्थमभ्यवगच्छन्ती कन्या अपाजानामसौ सुता सुतौ मां
सोममप्यविदद् । विद्वत्प्राप्ते अउभत उडित्वं । तं सोमं अस्त्वं गृहंमपि भरन्ती आहरन्ती सा
सोममन्नवीद् । हे सोम त्वात्वाभिन्द्राय सुनवै ममदनैरेवाभिपुणवे । पुनर्हे सोम त्वा त्वां शक्राय
समर्थायेन्द्राय सुनवै इदानीमेवाभिपवं करवे । सोमभक्षणकाष्ठे दत्तेदंतध्वनिं धावध्वनिमिवि
मत्वेन्द्रः तामगमय । एयोर्थः शास्त्राद्यननाक्षणे स्पष्टमभिहितः—सावीर्यमभ्यवयन्ती सोमांशु-
मविन्दत्तंसमस्वादत्तस्यैहग्रावाणइव दन्ताऊडुः सइन्द्रः आब्रूवद् ग्रावाणोवैवदन्तीति । सातम-
भिव्याजहार कन्यावारवायवीसोममपिसुताविदित्यस्येतद्दं ग्रावाणइव दन्तावदन्तीति
विदित्वेन्द्रः पराडावर्तत तमन्नवीदसौमएपिवीरक इत्यादिनेति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

असौपणपिवीरकोगृहंगृहंविचाकंशत् ।

इमंजम्भंसुतंपिवधानावन्तंकरम्भिणंमपूपवन्तमुक्थिनम् ॥ २ ॥

असौ । यः । एषि । वीरकः । गृहम् । गृहम् । वि॒चाकंशत् । इमम् ।

जम्भं॑सुतम् । पि॒व । धा॒ना॑वन्तम् । क॒र॒म्भि॒णं॑म् ।

अ॒पूप॑वन्तम् । उ॒क्थि॒नम् ॥ २ ॥

सा शक्रमन्नवीद—हेइन्द्र वीरको वीरः समर्थस्त्वं योसौ त्वं विचाकशत् काशृदीप्तौ । य-
इच्छति शवरि त्वं धावोर्हेस्त्वच्छान्दसः । अत्यर्थं दीप्यमानः सन्न गृहंगृहं यजमानगृहंमपि सोम-
पानाय त्वमेपि गच्छसि । अतस्त्वमत्रापि जम्भसुतं ममदनैरभिपुतमिमं सोमं पिव । कीदृशं धा-
नावन्तं धानाभ्रष्टयवास्तद्वन्तं करंभिणं सकुपन्तं अपूपवन्तं पुरोडाशादिसहितं उक्थिनं स्तो-
त्रादिमुक्तेतादृशं सोममैव विधेति । सा सोमेनसह पानादीनवेदमदस्त्वोर्वचाकार्थीदित्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

आचनत्वाचिकित्तामोर्धचनत्वानेमासि ।

शनैरिवशनकैस्त्रिेन्द्रायेन्द्रोपरिस्त्व ॥ ३ ॥

आ । च॒न । त्वा । चि॒कित्ता॒मः । अ॒धि । च॒न । त्वा । न । इ॒म॒सि॒ ।

श॒नै॒ इ॒द॒व । श॒न॒कैः॑ इ॒द॒व । इ॒न्द्रा॒य । इ॒न्द्रो॒ द॒ति । प॒रि । स्त्वा ॥ ३ ॥

पुनरपि सा तमनाद्व्याह—हे इन्द्र चनेति निपातसमुदायोवधारणार्थे त्वा त्वामाचि-
त्सामोक्षात्तुमिच्छामएव ममगृहमागच्छ तं त्वामिन्द्रइति जानीमएव इहमामेवागतं त्वा त्वां ना-
धीमसि नाधिगच्छामः । अत्रापि चनेत्यवधारणे । इह त्वामिन्द्रइति नजानीमः । इत्यपाळा तमि-
न्द्रमुक्त्वा स्वास्येस्थितंसोमं प्रत्याह—हे इन्द्रो क्षरणशील सोम अस्माभागतयेन्द्राय तदर्थं पूर्वं
शनैः मन्दमन्दं तवः शनैरेरिव कुत्सितार्थे अकच् कुत्सितं शनैः शनैः क्षिप्रमित्यर्थः क्षिप्र-
मेव त्वं परिस्रव मदीयदंष्ट्राभिरभिपूयमाणः सन् परितः क्षरेति । तथा यज्ञेष्वपि ग्रावन्निरभिपूय-
माणः सोमः प्रथमं शनैः परिस्रवति ततः शनैः क्षिप्रमिति वदभिप्रायेणोक्तं । ततश्चन्द्रः एतद्वक्तुं
श्रुत्वा तदामीमेवमभिपुतं सोमं यज्ञस्थानीयादपाळांमुत्वादेवावासीत् । उक्तार्थः शाट्यायनकब्रा-
ह्मणे स्पष्टमन्यथायि—अनाद्रियमाणैव तमब्रवीदाचनत्वाचिकित्सामोधिचनत्वानेमसीति पुराणां
सर्वयचां पाळास्तौतीत्युपपर्यायतत्वं शनैरिव शनैरेरिवेन्द्रायेन्द्रोपरिस्रवेति ह्वाअस्यैमुत्वास्तौ
निरधपरसोमपीथइहवाअस्यभवति यएवंविद्वान् स्त्रीमुपजिघतीति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

कुविच्छकंकुवित्करत्कुविन्नोवस्यसस्करत् ।

कुवित्पतिद्विषोयतीरिन्द्रेणसंगमामहे ॥ ४ ॥

कुवित् । शकत् । कुवित् । करत् । कुवित् । नः । वस्यसः । करत् ।

कुवित् । पतिद्विषः । यतीः । इन्द्रेण । संगमामहे ॥ ४ ॥

सोमं पीतवानिन्द्रोऽस्मानेवं करोत्वित्याह—सइन्द्रः कुविद्बहुवारयस्मान् शकत् शकान्
समर्थान् करोतु । किंच कुवित् बहुवास्मर्थं करत् करोतु । किंच सएवेन्द्रोऽस्मान् कुविद व-
हुकृत्वा वस्यसः वसीयसः अतिशयेन वस्तुमतः करोतु । करोतेः शक्नोतेश्च सेटचडागमः । इहा-
नीमावेपी अहमेवंकरिष्यामीति वदति पूर्वं कुविद्बहु पतिद्विषः त्वग्दोषात् पतिभिर्भर्तृभिः व-
हुवारं द्विषाः अतएव यतीः पतिभ्यः सङ्गश्रादितोगच्छन्त्योवयं केचित्वा अप्यनुसमानाः रा-
त्यः संपतीन्द्रेण सह संगमामहे संगच्छामहे सर्वेव पूजार्थं बहुवचनं । संगमशब्देन्द्रोपाळा-
मचकमेवेति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

इमानित्रीणिविष्टपानानीन्द्रविरहेह्य ।

शिरस्तुतस्योर्वरामादिदंमुपोदरे ॥ ५ ॥

इमानि । त्रीणि । विष्टपा । तानि । इन्द्र । वि । रोहय । शिरः ।
ततस्य । उर्वरां । आत् । इदम् । मे । उप । उदरे ॥ ५ ॥

इन्द्रेण किंकामयते तदास्यामीत्युक्ता सा वरमनया प्रार्थयते । हेइन्द्र इमानि त्रीणि विष्टपा
विष्टपानि स्थानानि सन्ति तानि त्रीणि स्थानानि विरोहय उत्पादय । कानि तानि ततस्य मम
पितुः रोमवर्जितं शिरः खलतिमित्यर्थः । तच्चापमम रोमशंकुर्धित्यर्थः । उर्वरां तस्य ऊपर क्षेत्रं
सर्वसस्याद्वयं कुरु । आदनन्तरं मे मम उपोदरे उप उदरस्य सर्वापि यदिदं स्थानं गुह्यमित्यर्थः
तच्च त्वग्दोषे सत्यसंजातरोमकं वदपि त्वग्दोषपरिहारेण रोमयुक्तं कुरु । एतानि त्रीणि स्थाना-
नि । एवोर्थः शादद्यायनके प्रपञ्चेनोक्तः—ताम्रबीडपाले किं कामयसीति सावबीदिमानि त्रीणि
विष्टपेति खलदिहीत्यैषिता सगंहाखलति चकारोर्वराद्यास्य नवज्ञे सोजज्ञ उपस्थेहास्यै रोमा-
णि नाहुस्तान्युह जज्ञिरइत्यस्योचराभूयते निर्वचनायासौचयानद्वि ॥ ५ ॥

अथ पृष्ठी—

असौ च यानं उर्वरादिमां तन्वं मम ।

अथो ततस्य यच्छिरः सर्वा नानि मशा कृधि ॥ ६ ॥

असौ । च । या । नः । उर्वरा । आत् । इमा । तन्वम् । मम ।
अथो इति । ततस्य । यत् । शिरः । सर्वा । ता । रोमशा । कृधि ॥ ६ ॥

उक्तमेवार्थमनया विवृणोति नोस्माकं पितुर्वासा उर्वरा यदिदमपरं क्षेत्रमस्ति आदन-
न्तरं मम इमां तन्वं इदं त्वग्दोषदुष्टं गुह्यस्थानं अथो अथापि च ततस्य तातस्य यच्छिरोरो-
मवर्जितमस्ति एतानि सर्वा सर्वाणि तानीमानि त्रीणि स्थानानि रोमशा रोमशानि
कृधि कुरु ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

खेरथस्य खेनम् खेयुगस्य शतक्रतो ।

अपालामिन्द्र त्रिष्पूल्यरुणोः सूर्यत्वचम् ॥ ७ ॥ १४ ॥

खे । रथस्य । खे । अनसः । खे । युगस्य । शतक्रतो इति शतः क्रतो ।
अपालाम् । इन्द्र । त्रि । पूली । अरुणोः । सूर्यत्वचम् ॥ ७ ॥ १४ ॥

अनया अपात्रां सूर्यसदृशमभ्रमकरोदित्याह—हे शतक्रवो हे शतसंख्याकयज्ञ बहुविधपञ्चवा हे इन्द्र रथस्य स्वकीयस्य खे पृथुतरेछिद्रे तथा अनसः शकटस्य खे तदपेक्षया अल्पे छिद्रे युगस्य खेच बल्पतरे सूक्ष्मे छिद्रे रथशकटयुगानां छिद्रेषु त्वग्दोषपरिहाराय विःशिवारं निष्कर्षणं पूत्नी पूत्वा शोधयित्वा ततः अपात्रागेतन्नामिकामविस्तुवां ब्रह्मवादिनीं सूर्य-
त्वचं सूर्यसमानत्वचमलणोः अकरोः कल्याणतमरूपभ्राजमकरोरित्यर्थः । शाट्यामनव्रासणे स्पष्टमभिहितं—तांस्वेरथस्याध्यवृहत्सागोधाभवत्तां खेनसोत्यवृहत्सासंश्लिष्टकाभवत्तदेवाप्य-
नूच्यते स्वेरथस्यखेनसदिति तस्यैह यत्कल्याणतमं रूपं तां तद्रूपमासेति । त्वग्दोषापनयनापा-
क्षादिद्वारेष्वतिकर्षणमिति । यस्त्वग्दोषद्रूपितः सन् एवमसूक्तं पठति तस्य त्वग्दोषमपगमय्य सूर्य-
सदृशकान्तिमिन्द्रः करोतीति सूक्तं प्रशस्यते ॥ ७ ॥

॥ इति पष्ठस्य षष्ठे चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

पातमावइति त्रयस्त्रिंशद्वचं द्वादशं सूक्तं आंगिरसस्य श्रुतकक्षस्य सुकक्षस्त्वर्षां ऐन्द्रं
आयानुष्टुप् शिष्टागायत्र्यः तथानुक्रम्यते—पातं त्रयस्त्रिंशच्छ्रुतकक्षः सुकक्षोवाद्यानुष्टुप्तिवि । म-
हावते गायत्रतृचाशीतौ मथमावर्जमिदं सूक्तमुत्तरं च । पंचमारण्यके सवितं च—पुरुहूतं पुरुहूत-
मिवि शेषइति । मथमेरात्रिपयांये होतुः शस्त्रे आद्यौ तृचौ स्तोत्रियानुत्सौ । सवितं च—पातमावो
अंघसोपादुशिष्यधंसइति ।

तत्र प्रथमा—

पान्तमावोअन्धंसइन्द्रंमग्निप्रगायत ।

विश्वसाहंशतक्रंतुमंहिष्ठं चर्पणीनाम् ॥ १ ॥

पान्तम् । आ । वः । अन्धंसः । इन्द्रम् । अग्नि । प्र । गा॒य॒त ।

वि॒श्व॒स॒हम् । श॒त॒क्र॒न्तुम् । म॒हि॒ष्ठम् । च॒र्प॒णी॒नाम् ॥ १ ॥

हे ऋत्विजः वीर्युत्पदीयं अंघसः सोमलक्षणमन्नं आपातं आभिमुख्येन पिबत । पा पात्रे
छान्दसः शणैर्लुक् सर्वविधयश्छन्दसि विकल्पन्तेइति मलोकाव्ययेति षष्ठीप्रतिषेधाभावः ।
ततोन्धंसइत्यस्य कर्तृकर्मणोरिति षष्ठी । सोमगात्रिमुख्येन पिबन्त्वमेतादृशमिन्द्रं प्रगायत प्रकपे
णाभिष्टुत । कीदृशं विश्वसहं सर्वेषां शत्रूणां मग्निविचारं सर्वेषां भूतजावानां वा । अतएव श-

तक्रतुं बहुविधप्रज्ञानं बहुविधकर्माणं वा चर्यणीनां मनुष्याणां महिषं घनस्पदावृतम् । यद्वा
यजमानानां यष्टव्यत्वेन पूजनीयमिन्द्रं गायतेति समन्वयः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया

पुरुहूतं पुरुहूतं गायान्यं सनश्नुतम् । इन्द्र इति ब्रवीत न ॥ २ ॥

पुरुहूतम् । पुरुहूतम् । गायान्यम् । सनश्नुतम् ।

इन्द्रः । इति । ब्रवीत न ॥ २ ॥

हे कथिगयजमानाः पुरुहूतं यज्ञेषु बहुभिराहूतं पुरुहूतं बहुभिः स्तोत्रशस्त्रादिभिः स्तुतं अतएव
गाथान्यं गानयोग्यं गातव्यं सनश्नुतं सनातनतया प्रतिद्धं एवंविधं देवं इन्द्र इति पूर्य ब्रवी-
त न ब्रूयात् । ब्रू इत्यकार्यां वाचि इत्यस्य लोटि व्यत्ययेन ध्वमस्वनवादेशः अतएव गुणः ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

इन्द्र इन्द्रो महानां दाता वाजानां नृनुः । महौ अग्निं ह्वायमत् ॥ ३ ॥

इन्द्रः । इत् । नृः । महानाम् । दाता । वाजानाम् । नृनुः ।

महान् । अग्निं ह्व । आ । यमत् ॥ ३ ॥

इन्द्र इत्युक्तोऽर्थः पूर्वोक्तक्षण इन्द्र एव नोऽस्मभ्यं महानां महतां वाजानामञ्जानां यद्वा महानां व-
र्णव्यत्ययः महानां धनानां वाजानामञ्जानां च दाता भवतु । कीदृशः नृनुः नृतिशुभ्योः कूरितिकू-
प्रत्ययः । ह्रस्वश्छान्दसः । सर्वस्य नवैषिवा यद्वा नृनये औणादिकः तुप्रत्ययः भावो ह्रस्वश्छान्द-
सः स्तोत्रशुभ्यो गवादिनेवा अतएव महान् स इन्द्रः अग्निं अग्निमतजानुकं अस्मभ्यं आयमत्
आयच्छतु ददातु । यद्वा स इन्द्रः अग्निं अस्मदग्निमुत्तं आगच्छत धनं स्वहस्तयोः परिग्रह
अस्मानयतु धनं गृहीत्वा अस्मभ्यं ददातित्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

अपां दुशिम्भन्धंसः सुदक्षस्य प्रहोपिर्णः । इन्द्रो रिन्द्रो यवांशिरः ॥ ४ ॥

अपात् । ऊँ इति । शिप्री । अन्धंसः । सुदक्षस्य ।

प्रहोपिर्णः । इन्द्रोः । इन्द्रः । यवदक्षशिरः ॥ ४ ॥

शिमी शिमेहनूनासिकेवा शोभनहनः यद्वा शिपाः शीर्षण्याः सुशिरस्त्राणः सइन्द्रस्य प-
होपिणः प्रकर्षेण देवान् हविर्भिर्जुहुवः सुदक्षस्य एवनामकस्य ऋषेः संबन्धि यवाशिरः श्री-
इपाके आङ्पूर्वस्य अपस्पृधेथामानृचुरित्यादिना धातोः शिरादेशः यवैरामिश्रितं यवैः सह
पक्वं इन्द्रोः सर्वतः पात्रेषु क्षरन्त अन्नसः सोमलक्षणमन्नमपादपिवत् । यद्वा अस्यसोमस्य
भागमिन्द्रार्थं परिकल्पितं सोमांशमपिवत् । उद्धत्यवधारणे ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

तम्बुमिप्रार्चतेन्द्रसोमस्यपीतये । तदिन्द्रस्यवर्धनम् ॥ ५॥ १५॥

तम् । ऊँ इति । अग्नि । प्र । अर्चत् । इन्द्रम् । सोमस्य ।

पीतये । तत् । इत् । हि । अस्य । वर्धनम् ॥ ५ ॥ १५ ॥

हे ऋषिजः तमु तमेवेन्द्रं अङ्घ्राभिमुख्येन प्रार्चत प्रकर्षेण स्तुत । किमर्थं सोमपीतये अङ्घ-
गत्य सोमपानाय । किमर्थं सोमपानायेति विशेष्यते तदाह—तदिदं तत्सोमपानमेव अस्वेन्द्रस्य
वर्धनं वर्धकं भवति खलु तस्मात्सोमपानजहर्षाय प्रार्चत ॥ ५॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे पञ्चदशोवर्गः ॥ १५ ॥

अथ षष्ठी—

अस्यपीत्यामदानां देवो देवस्योर्जसा । विश्वामिभुर्वनाभुवत् ॥ ६॥

अस्य । पीत्या । मदानान् । देवः । देवस्य । ओर्जसा ।

विश्वा । अग्नि । भुर्वना । भुवत् ॥ ६ ॥

देवोपोलमानइन्द्रः अस्य अस्माभिर्दीपमानस्य सोमस्य मदानां मदकरान् रमात् पीत्वा
पानं कृत्वा । यद्वा अस्य एतं सोमं पीत्वा । यथा मदानां मदसाधनादीनि भक्षयित्वा देवस्य शृ-
हेषु शोभमानस्य । यद्वा देवनागीन्द्रस्य देवैः काम्यमानस्य सोमस्य पानजातेन ओजना वृद्धेन
विश्वा भुवना सर्वाणि भुवनानि भूजानानि अभिभुवत् अभिभवति ॥ सोमस्य तामइन्द्रस्य-
कारित्यादिषु । सोमपानमदे सर्वाणिब्रूवहननादिकर्माणि चकारेति । एवमत्रानि सर्वाणि भूजानि
भवनानि कर्माण्यस्मादिनि ॥ ६ ॥

प्रथमेपयमि होतुःशले त्वमुवःसत्रासाहमित्यादि सूक्तशेषः । सूत्रित्वं—त्यमुवःसत्रासाहमि-
ति सूक्तशेषोभित्पयेधमिति । अमोयामिच्छावाकाविरिकोदथ्ये त्वमुवःसत्रासाहमिति तृचेवैक-
ल्यिरुःस्तोत्रियः । सूत्रित्वं—त्यमुवःसत्रासाहं सत्रातेअनुरुष्टयईतिवा स्तोत्रियानुरुत्पाविति ।
व्यूढस्य दशरात्रस्य चतुर्थेहनि निष्केवल्ये एषएवतृचोनिविद्वानीयः । सूत्रित्वं—इमंनुमायितं-
हुवे त्वमुवःसत्रासाहमिति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते सवमी—

त्यमुवःसत्रासाहंविश्वांसुगीर्ष्वार्यंतम् । आच्यावपस्युतये ॥ ७ ॥

त्यम् । ऊँ इति । वः । सत्रासहम् । विश्वांसु । गीर्षु ।

आर्ष्यंतम् । आ । च्यव्यसि । ऊतये ॥ ७ ॥

यजमानः स्तोत्रारं संबोध्याह हे स्तोतः सत्रासाहं सत्राशब्दोवहुवाचो बहूनामभिप्रवि-
तारं । यद्वा शत्रून् स्वयत्नेन संग्रह्य जेतारं वोयुष्मदीयेषु विश्वांसु गीर्षु सर्वेषु स्तोत्रेषु आपतं
विस्तृतं सर्वेन्द्रपव स्तुषते तस्मात्तेषु विततं त्वं उष्टयवधारणे तपेवेन्द्र ऊतये अस्मद्रक्षणाय
आच्यावयसि । च्युद् धुद् गतौ । तदीयैः स्तोत्रैर्यज्ञं प्रत्याभिमुख्येनागमय ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

युध्मंसन्तमनुर्वाणंसोमपामनपच्युतम् । नरमवार्यकृतुम् ॥ ८ ॥

युध्मम् । सन्तम् । अनुर्वाणम् । सोमपाम् । अनपच्युतम् ।

नरम् । अवार्यकृतुम् ॥ ८ ॥

एवंगुणोपेतं इन्द्रं आगमयेत्याह—युध्मं शत्रूणां संहारकं सन्त्वं अतएवावर्गमन्यैरप-
त्युतं अनभिगतं तस्मात् अनपच्युतं संग्रामेषु शत्रुभिरर्हसितं सोमपां सोमस्य पात्रारं अस्प
सोमस्य मदे सति अयायंकृतुं भ्रैरनिवारणीयकर्माणं नरं सर्वस्य नेतारं एतादृग्गुणोपेतमिन्द्र-
मागमयेति पूर्वेणसह संन्यः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

शिक्षाणइन्द्रायआपुरुविद्वाँकंचोपम । अवानुःपार्यधने ॥ ९ ॥

शिक्ष । नः । इन्द्र । रायः । आ । पुरु । विद्वान् ।

ऋचीपम । अव । नः । पार्ये । धने ॥ ९ ॥

हे ऋचीपम स्तुत्यासम यद्वा ईपगविर्हिसादर्शनेषु अस्मादम् प्रत्ययः सर्वैर्गन्तव्य दर्शनीय
वा उक्तगुणोपेत हे इन्द्र विद्वान् सर्वविषयज्ञानवान् त्वं शत्रुभ्यआहत्य रायोधनानि नोस्मार्त्तं
पुरु बहुवारं शिक्ष प्रयच्छ । यद्वा पुरुइति रायोविशेषणं बहूनि धनानि प्रयच्छ । किं व पार्ये पार्य
शत्रवः तत्रभवे धने आजिहीर्यति शत्रुधने नोस्मानवरक्ष शत्रून्हत्वा वद्धनेनास्मान्पालयेत्यर्थः ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

अतश्चिदिन्द्रणउपायाहिशतवाजया । इपासहस्रवाजया ॥ १० ॥ १६ ॥

अतः । चित् । इन्द्र । नः । उर्प । आ । याहि । शतवाजया ।

इपा । सहस्रवाजया ॥ १० ॥ १६ ॥

हे इन्द्र अतश्चिदस्मात्पुलोकादेव । यद्वा अस्पाच्छत्रुस्थानात् शतवाजया शतसंख्याक-
पलपुकेन तथा सहस्रवाजया वाजोर्जं सहस्रसंख्यान्वता बहुबलात्तेन इपा अन्तरितेन युतः
सन् नोस्मानुपायाहि अधिकं आभिमुत्प्रेन आगच्छ ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य षष्ठे षोडशोवर्गः ॥ १६ ॥

अथैकादशी—

अयामधीवंतोधिपोर्वद्भिः शक्रगोदरे । जयेमपृतसुर्वज्रिवः ॥ ११ ॥

अयाम् । धीवन्तः । धियः । अर्वत्सुजिः । शक्र ।

गोदरे । जयेम । पृतसु । वज्रिवः ॥ ११ ॥

हे शक्र समर्थेन्द्र धीववः छन्दसीरइति मनुषोवत्त्वं कर्मकरणात् कर्मरन्तोवयं विप-
मुद्गजयार्थं कर्माणि अयाम् गच्छाम । ततः गोदरे हविदारणे अचरतितीमात्ययः गवा
पर्वतानां दूरमितः हे वज्रिवः वज्रवन् । यद्वा वजनं गमनं वज्रः तद्वात् कुन्तिशः तद्वनिन्द्र इत्यु
संभामेषु अर्वद्भिः सर्वतो गन्तुभिः त्वया दत्तैस्त्विः जयेम वयं तथादातृन् जेष्यामः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

व्यमुत्वाशतक्रतो गावो नयवसेष्व्वा । उक्थेपु रणयामसि ॥ १२ ॥

वयम् । ऊँ इति । त्वा । शतक्रतो इति शतःक्रतो । गवः ।

न । यवसेषु । आ । उक्थेपु । रणयामसि ॥ १२ ॥

हे शतक्रतो बहुप्रज्ञान बहुकर्मवन् वा इन्द्र त्वा सर्वतः उ इत्यवधारणे त्वामेव उक्थे-
पु स्तोत्रशस्त्रादिकेषु वयं रणयामसि इदंतोषसिः । आरणयामः शब्दयामः रमयाम इत्यर्थः ।
तत्र दृष्टान्तः—गावो न यथा गोपालो यवसेषु वृणविशेषेषु गावो गाः पशूनासमन्तात् स्मयति
तद्वत् । गाव इति सर्वविधीनां छन्दसि विकल्पितत्वात् ओत्वाभावः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

विश्वा हि मर्त्यं त्वानु कामा शतक्रतो । अगन्म वज्रिन् आशंसः ॥ १३ ॥

विश्वा । हि । मर्त्यं त्वानु । अनु कामा । शतक्रतो इति

शतःक्रतो । अगन्म । वज्रिन् । आशंसः ॥ १३ ॥

हे शतक्रतो बहुप्रज्ञेन्द्र मर्त्यत्वानि मर्त्यत्वानि सुपांसुलुगिति विभक्तेराजादेशः संज्ञापूर्वक-
ण विधेरनित्यत्वाद्दीर्घाभावः । विश्वा हि विश्वान्येव मर्त्यत्वानि अनु कामा कामानभिलाषाननु
गतानि कामोपेतानीत्यर्थः । मनुष्याश्चेतानि कामयन्त इत्यर्थः । तथा सति हे वज्रिन् वज्रव-
ज्रिन्द्र यद्वारो वयमपि आशंसः आशंसानि धनादिकामानगन् अवगच्छामः । ममेर्लेटि व-
हुलं छन्दसीति शशेत्तुक् म्वोश्चेति मकारस्य नकारः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

त्वे सुपुत्र शवसो र्वत्रन् कामकातयः । न त्वामिन्द्रातिरिच्यते ॥ १४ ॥

त्वे इति । सु । पुत्र । शवसः । र्वत्रन् । कामकातयः ।

न । त्वाम् । इन्द्र । अति । रिच्यते ॥ १४ ॥

हे शवसपुत्र न त्वमिति सुतत्वात्वाद्द्विष्यपुत्रेन्द्र कामकातयः कैरे शब्दे कामपराः
कातयः शब्दायेर्षा भवन्ति ते तथोक्ताः । आहं मनुष्याः त्वे त्वयि स्वपुत्रं स्वस्वकामाभि-

पूरणार्थं सुष्ठु वर्तन्ते तस्यान्यत्पत्त्वानि कापोषेतानीत्युत्पन्नं । वृत्तवर्तने छडि छान्दसोविकरण
स्यलुक् बहुलं छन्दसीति रुडागमः । यवपवं ततः हे इन्द्र त्वां कश्चिदपि देवोनातिरिच्यते वरेन
धनेनवा अतिरिक्तः समर्थोनास्ति ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी—

सनोवृपन्तसनिष्ठयासंघोरयाद्रविन्वा । धियार्विद्धिपुरं ध्या ॥ १५ ॥ १७ ॥

सः । नृ । वृपन् । सनिष्ठया । सम् । घोरया । द्रविन्वा ।

धिया । अविद्धि । पुरं । ध्या ॥ १५ ॥ १७ ॥

हे वृषभ कामानां वर्धितरिन्द्र सपूर्वोक्तलक्षणस्त्वं सनिष्ठया पणुदाने घनादेर्दातुमया
घोरया सपन्नानां भयकारिण्या अतएव द्रविन्वा द्रावयिष्या शत्रूणां पलायिष्या । द्रवतेरि-
द्धचूपत्ययः । पुरं ध्या बहूनां धारयिष्या पोषयिष्या धिया तादृशेन कर्मणा नोस्मान् समवि-
द्धि समन्तात्पात्य । अवतेर्लेटि बहुलछन्दसीति शपोलुक् बहुलवचनात्सिपइडागमः । अस्मान्
धनदानादिना रक्षेत्यर्थः ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे सप्तदशोवर्गः ॥ १७ ॥

अथ षोडशी—

यस्तेनूनं शतक्रतुविन्द्रद्युभिर्तमो मदेः । तेन नूनं मदे मदेः ॥ १६ ॥

यः । ते । नूनम् । शतक्रतो इति शतः क्रतो । द्रष्टृ ।

द्युभिर्तमः । मदेः । तेन । नूनम् । मदे । मदेरिति मदेः ॥ १६ ॥

अत्र सोमः स्तूपते—हे शतक्रतो शतविघ्नप्रज्ञान हे इन्द्र द्युभिः तमः यशस्वितम सोमं
मार्यत्यनेनेति मदः सोमः यः सोमः नूनं पुरा ते त्वदर्थमस्माभिरभिपुतोस्ति । तेन अस्माभि
प्रदीयमानसोमेन नूनमिदानीं मदे तत्पानेन मदे तव सजाते सति अस्मानपि मदे धनादिदा-
नेन त्वं मादय । मदीहर्षे अवान्तर्णीतप्यर्थः । बहुलमिति शप् ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

यस्ते चित्रश्रयस्तमो यदंष्ट्रवृद्धन्तमः । यो जोजोदातमो मदेः ॥ १७ ॥

यः । ते । चित्रश्रवःस्तमः । यः । इन्द्र । वृत्रहन्स्तमः ।

यः । ओजःस्तमः । मर्दः ॥ १७ ॥

हे इन्द्र चित्रश्रवस्तमः अतिशयेन नानाविधकीर्तिं योमदः सोमः ते त्वदर्शमस्मात्तिर-
भिपुतः यः सोमः वृत्रहन्तमः अतिशयेन पापानां हन्ता । किंच यः सोमः ओजोदातमः अति-
शयेन बलस्य दाता तेनास्माभिर्दीयमानेन सोमेन त्वं माघेरिति पूर्वेणसंबन्धः ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

विद्महिह्यस्तेअद्रिषस्त्वादत्त सत्यसोमपाः । विश्वांसुदस्मकृष्टिपुं ॥ १८ ॥

विद्म । हि । यः । ते । अद्रिष्वः । त्वादत्तः । सत्य । सोमः ।

विश्वांसु । दस्म । कृष्टिपुं ॥ १८ ॥

हे अद्रिषः अद्रिर्वज्रः तद्वज्र हे सत्य यथार्थकर्मन् सोमपाः सोमस्यपायः दस्म दर्श-
नीय यदा शत्रूणामुपहापयितरिन्द्र विश्वांसु कृष्टिपु सर्वेषु सोमस्यदातृषु यजमानेषु त्वादत्तः
त्वपादत्तः ते त्वदीयोयोरमिरस्ति तं विद्महि यष्टारोवयं अपि जानीमएव । यद्वा हे इन्द्र सर्वेषु
यष्टृषु मध्ये वयं ते त्वदीयमेव नान्यदीयमिति त सोमं जानीमएव । यः सोमः त्वादत्तः अस्मा-
भित्त्वदर्थं दीयते अत्र त्वादेशश्छान्वसः ॥ १८ ॥

मथमेपर्यायेच्छावाकस्य इन्द्रायमद्वनेस्तुतमिति स्तोत्रियः । सूत्रितं च—इन्द्रायमद्वनेस्तुतमि-
न्द्रमिद्वायिनो बृहदिति ।

तत्र मथमा सूक्ते एकोनविंशी—

इन्द्रायमद्वनेस्तुतं परिष्टोमन्तुनोगिरं । अर्कमर्चन्तुकारवः ॥ १९ ॥

इन्द्राय । मद्वने । सुतम् । परि । स्तोमन्तु । नः ।

गिरं । अर्कम् । अर्चन्तु । कारवः ॥ १९ ॥

मद्वने माघते, कनिष् मदनशीलायेन्द्राय तदर्थं सुतमभिपुतं सोमं नोस्मदीया गिरः
स्तुतिलक्षणायाचः परिष्टोमन्तु स्तोत्रविः स्तुतिकर्मा परितः सोमं स्तुवन्तु । वयः कारवः स्तु-
तिकारिणः स्तोतारश्च अर्कं सर्वैरर्चनीयं सोममर्चन्तु पूजयन्तु ॥ १९ ॥

अथ विंशी—

यस्मिन्विश्वा॒अधि॒श्रियो॒रणन्ति॒सप्त॒संसदः॑ । इन्द्रं॒सुतेह्वामहे॑ ॥ २० ॥ १८ ॥

यस्मिन् । विश्वा । अधि । श्रियः । रणन्ति । सप्त ।

सप्तसदः । इन्द्रम् । सुते । ह्वामहे ॥ २० ॥ १८ ॥

यस्मिन्निन्दे विश्वा. सर्वाः श्रियः कान्तय. अधि अविकं भवन्ति अतिशयेन तेजस्वी-
त्यर्थः । किञ्च सप्त सप्तसत्त्वाकाः संसदः सम्यग्यज्ञेषु कर्मकरणार्थं सीदन्तीति संसदो होमका
यस्मिन् रणन्ति सोमप्रदानार्थं रमन्ते । यद्वा य शब्दयन्वि स्तुवति तं पूर्वोक्तलक्षणमिन्द्रं छवे
सोमभिषुते सति ह्वामहे वयं सोमपानायाह्वयामः ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठेष्टादशोवर्गः ॥ १८ ॥

अथैकविंशी—

त्रिक॑द्रुकेषु॒चेतनं॑दे॒वासो॒यज्ञम॑न्नत । तमि॒हर्धन्तु॑नो॒गिरः॑ ॥ २१ ॥

त्रि॒हर्क॑द्रुकेषु । चे॒तनम् । दे॒वासं । य॒ज्ञम् । अ॒न्नत ।

तम् । इ॒त् । वर्ध॑न्तु । न । गिरः ॥ २१ ॥

हे देवासो देवा इन्द्रादयः त्रिकद्रुकेषु आभिष्विकेष्वहस्तु ज्योतिर्गौरापुरिति त्रिकद्रु-
काः तेषु चेतन चित्तसंज्ञाने चेतन्वि जायन्ति अनेन स्वर्गादिकमिति चेतन. ज्ञानसाधनं यन्न
अन्नव अतन्वत् स्वे स्वे. कर्मभिः पाल्येभ्य विस्तारितवत्त. । तनुविस्तारे लडि बहुलछन्दसीति
विकरणस्पलुक् तन्निपत्योच्छन्दसीति उपधात्तोः । तमित् तमेव अस्मदीय यज्ञं नोस्माकं
गिर. स्तुतिलक्षणावाचो वर्धतु वर्धयन्तु ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी—

आत्वा॑वि॒शन्ति॒न्दव॑ समु॒द्रमि॑व॒सिन्ध॑व । नत्वा॑मिन्द्रा॒तिरि॑च्यते ॥ २२ ॥

आ । त्वा । वि॒शन्तु । इ॒न्दवः । समु॒द्रम॑इ॒व । सि॒न्धवः ।

न । त्वाम् । इन्द्र । अति । रि॒च्यते ॥ २२ ॥

हे इन्द्र इन्द्रवः सवन्तः अस्माभिर्दीयमानाः सोमाः त्वा त्वां आविशन्तु सर्वतः प्रवि-
शन्तु । तत्र दृष्टान्तः—समुद्रमिव सितन्ववः स्पन्दमाना नद्यो यथा समुद्रं जलाशयं सर्वतः प्रविशन्ति
तद्वत् । यतएवं तस्मात् हे इन्द्र त्वां कश्चिदपि देवो वलेन धनेन वा नातिरिच्यते नातिरिक्तोऽस्ति
सामर्थ्यवान् त्वत्तोधिको नास्तीत्यर्थः ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशती—

विन्व्यकथं महिना वृषन् जक्षं सोमस्य जागृवे । यद् इन्द्रजठरेषु ते ॥ २३ ॥

विन्व्यकथं । महिना । वृषन् । जक्षम् । सोमस्य ।

जागृवे । यः । इन्द्र । जठरेषु । ते ॥ २३ ॥

हे वृषन् कामानां वर्धितः हे जागृवे जागरणशीलेन्द्र त्वं तस्य सोमस्य जक्षं पानं प्रति
महिना स्वमहिना विन्व्यकथं सर्वतो व्याप्तवानसि । व्यचेर्लिटि धल्लि अस्मात्सस्योभयेपामिति
संप्रसारणं । हे इन्द्र यः सोमः ते जठरेषु उदरेषु प्रविशति तस्य पानं व्याप्तवानसीति शेषः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशती—

अरं त इन्द्रकुक्षये सोमो भवतु वृषहन् । अरं धामभ्य इन्द्रवः ॥ २४ ॥

अरम् । ते । इन्द्र । कुक्षये । सोमः । भवतु । वृषहन् ।

अरम् । धामभ्यः । इन्द्रवः ॥ २४ ॥

हे वृषहन् वृषस्यापामावरकस्यासुरस्य पापस्य वा हन्तर्हे इन्द्र सोमोऽस्माभिर्दीयमानस्ते
तव कुक्षये अरमलं पर्याप्तो भवतु । किंच इन्द्रवः सर्वतः क्षरणशीलाः सोमाः तव धामभ्यः ना-
माविष्येभ्यः शरीरेभ्यः तव तेजोभ्यो वा अरमलं पर्याप्तो भवन्तु । अनेन तेजसा हविर्भोक्तव्यमस्तीति
सूचितं । अस्मदीयाः सोमा एव तव कुक्षये देहेभ्योऽपि पर्याप्तो भवन्तु नान्यदीया इति श्रावः ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशती—

अरमश्वायगायति श्रुतकंक्षो अरंगेव । अरमिन्द्रं त्युधात्रे ॥ २५ ॥

अरम् । अश्वाय । गायति । श्रुतकंक्षः । अरम् ।

गेव । अरम् । इन्द्रस्य । धात्रे ॥ २५ ॥

श्रुतकक्षोनामकृषिः गवाश्वादिलाभार्थमिन्द्रं स्तौति—अयं श्रुतकक्षः एतन्नामकृषि
अश्वाय इन्द्रेण दीयमानायाश्वाय एतदर्थं अरमलं गायति इन्द्रविषयं स्तोत्रं करोति । तथा
गवे अरमलं गायति इन्द्रस्य इन्द्रकर्तृकाय घात्रे गृहाय तदर्थं च अरं पर्याष स्तौति । यदश्वा-
दिकमिन्द्रः प्रयच्छति तस्मै गायतीति । यद्वा इन्द्रस्येति कर्मणि पृष्ठी गवादिलाभार्थमिन्द्रं स्तो-
ति ॥ २५ ॥

अथ पङ्क्तिशी—

अरुहिष्मासुतेपुणः सोमेष्विन्द्रभूपसि । अरंते शक्रदावने ॥ २६ ॥ १९ ॥

अरम् । हि । स्म । सुतेपु । नः । सोमेषु । इन्द्र । भूपसि ।

अरम् । ते । शक्र । दावने ॥ २६ ॥ १९ ॥

हे इन्द्र सुतेष्वभिपुतेषु नोस्मदीयेषु सोमेषु । हिष्येत्यवधारणे त्वमेव तेषां पाने अलं प-
र्याप्तोभूयसि भवसि । यद्वा सोमेष्वभिपुतेषु सत्सु नोस्माकं पर्याषं धनं भूपसि । भूपसौ त्वं पा-
पय । तथा हे शक्र समर्थेन्द्र दावने धनादिकस्य दात्रे ते वुष्यं अस्माभिर्दीयमानाः सोमा-
अरमलं पर्याप्ता भवन्तु ॥ २६ ॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे एकोनविंशोऽवर्गः ॥ १९ ॥

अथ सप्तविंशी—

पराकात्ताच्चिदद्रिवस्त्वांनक्षन्तनोगिरः । अरंगमामतेव्यम् ॥ २७ ॥

पराकात्तात् । चित् । अद्रिष्ट्वः । त्वाम् । नक्षन्त । नः ।

गिरः । अरम् । गुमाम् । ते । व्यम् ॥ २७ ॥

हे अद्रिवः यज्यन्निन्द्र नोस्मदीयागिरः इतोनिर्गताः स्तुतयः पराकात्तात् । चिदप्यर्थः । अदि-
द्रादपि त्वां नक्षन्त व्याप्नुवन्तु किमुत समीपात्त्वा अश्रुवन्तामिति । नक्षतेर्व्याप्तिकर्मणो न गतेषां
लेटि त्विपि रूपं । एवं सति स्तोत्रारो वयं त्वदीयं धनमरमलं पर्याप्तं गुमाम त्वत्तो गच्छाम ॥ २७ ॥

आग्निहविकेपूथ्येषु तृतीयसवने ब्राह्मणाच्छंभिन एवासासिवीरयुरिनि वैकल्पिकः स्तो-
त्रियः । सन्निवंच—एवासासिवीरयुरेवाहस्यस्यतेति ।

तस्मिन्मथमा सूक्तेष्टाविंशी-

ए॒वाह्य॑सि॒वीर॒युरे॒वाशूर॑उ॒तास्थि॑रः । ए॒वाते॒राध्य॑म॒नः ॥ २८ ॥

ए॒ष । हि । आ॒सि । वी॒र॒इ॒युः । ए॒व । शूरः । उ॒त ।

स्थि॒रः । ए॒व । ते । रा॒ध्य॑म । म॒नः ॥ २८ ॥

हे इन्द्र त्वं वीरयुः वीरान् युद्धकर्मणि समर्थान् शत्रून् हन्तुं कामयमान एवासि भवसि खलु । हि प्रसिद्धौ । अतएव त्वं शूरः सामर्थ्यवानेव भवसि । उतापिच स्थिरः संग्रामे धैर्यवान् भवसि एकमस्थितैव शत्रून् संपहरतीत्यर्थः । एवं सवि ते तव मनोराध्यं स्तुतिभिराराधनीयमेव पठोनेन मनसा त्वं शत्रुवधं संग्रामे धैर्यादिकं च करोषीति तव मनएव सर्वैः स्तुत्यमित्यर्थः

॥२८॥

अथैकोनविंशी-

ए॒वारा॒तिस्तु॑वी॒मघ॑वि॒श्वेभि॑र्धा॒यिधा॑तृ॒भिः । अथा॑चिदिन्द्र॒मे॒सचा॑ ॥ २९ ॥

ए॒व । रा॒तिः । तु॒वि॒इ॒म॒घ । वि॒श्वे॒भिः । धा॒यि । धा॒तृ॒इ॒भिः ।

अथ॑ । चि॒त् । इ॒न्द्र । मे॒ । सचा॑ ॥ २९ ॥

हे तुविमघ तुविरिति बहुनाम बहुधनवनिन्द्र विश्वेभिर्विश्वैर्धातृभिः कर्माधारकैः यद्वा देवानां हविर्दानेन पोषयितृभिः सर्वैर्यजमानैः तव रातिर्मवाश्वधनादिदानं धायि तैर्धर्मतएव । दधातेर्लुङि कर्मणि कर्त्तृ । चिदेवार्थे । अथ अतएव हे इन्द्र एवंविध त्वं ये युद्धमयापि सचा धनादिदानेन कर्मसहायो भव ॥ २९ ॥

अथ विंशी-

मो॒पु॒म्र॒हो॒वंत॑न्द्र॒पु॒म॒र्भु॒वो॒वाजा॑ना॒पते॑ । म॒त्स्वा॑सु॒तस्य॑ गो॒म॒तः ॥ ३० ॥

मो॒ इति॑ । सु । म॒त्स्वा॒इ॒व । त॒न्द्र॒युः । भु॒वः । वा॒जा॒ना॒म् ।

प॒ते । म॒त्स्व॑ । सु॒तस्य॑ । गो॒म॒तः ॥ ३० ॥

हे वाजानापते अन्धानापते वतानां वा हे इन्द्र तन्द्रयुः निष्कारणं निवृत्तकर्मवत्तादाह-
स्यमुक्तो बलेन ब्राह्मण इव । अथापि तदर्थं भाष्यत इति । यास्कोक्तमनुसृत्य तन्द्रयुक्त इत्युक्तं ।

अथवा यागादिकर्मपरित्यागेनालस्यमिच्छन् नास्तिको ब्राह्मण इव त्वं मोषु भुवः सुषु मा भ-
षः । सर्वदा अस्मत्कर्मान्वितो भवेत्याशासनं । तदेवाह—सुतस्याभिपुतस्य तवो गोमतः गव्येन
क्षीरेण दध्नाया मिश्रणवतः सोमस्य पानेन मत्स्व भाय । ह्येभ्यः ॥ ३० ॥

अथैकविंशी—

मान॑ इन्द्रा॒भ्या॒ ई॒दिशः॑ सूर॑ो अ॒क्तु॒ष्वाय॑मन् । त्वा॒युजा॑ वने॒म॒तत् ॥ ३१ ॥

मा । नः । इन्द्र । अ॒भि । आ॒ ई॒दिशः । सूरः । अ॒क्तु॒षु ।

आ । य॒मन् । त्वा । यु॒जा । व॒ने॒म॒ । तत् ॥ ३१ ॥

हे इन्द्र आदिशः आदेष्टारः समन्वादायुधान्यविविक्तजन्तः सूरः सृगती सर्वत्र सरण-
शीलराक्षसाः अक्तुषु रात्रिषु दिवापि नोस्माकं माभ्यायमन् आभिमुख्येन मा नियन्तारोभव-
न्तु । यथागताश्चेत् तदा तद्रक्षःकुलं त्वा त्वया युजा सहायेन वयं वनेम अहन्म । अथ कथ-
ं ह्य हिंसार्थाः । वनेष्वेव पठितस्वार्त्तित्वाद्यर्थः ॥ ३१ ॥

अथ द्वाविंशी—

त्वये॑ दिन्द्र॒युजा॑ वयं॒ प्रति॑ ब्रुवीम॒हि स्पृधः॑ । त्वम॒स्माकं॑ तव॒ स्मसि॑ ॥ ३२ ॥

त्वया॑ । इत् । इन्द्र । यु॒जा । व॒यम् । प्र॒ति । ब्रु॒वीम॒हि ।

स्पृधः॑ । त्वम् । अ॒स्माकम् । तव॑ । स्म॒सि ॥ ३२ ॥

हे इन्द्र त्वयेत् । इदवधारणे । त्वयैव युजा सहायेन स्पृधः स्पर्धमानान् शत्रून् वयं प्र-
तिब्रुवीमहि निराकुर्यीमहि । प्रतिवचनं निराकरणं । उत्तरार्धेन इन्द्रसाहाय्यमेव प्रतिपादय-
ति—हे इन्द्र त्वमस्माकं प्रवसि स्तुत्यस्तोत्रयङ्मयष्टयतया त्वमस्माकं भवसि । वयं तवस्मसि
भयामः । तथारण्यकं—त्वमिदं सर्वमसि वयवयंसः त्वमस्माकमसीति । तस्मात्त्वया सहायेन
शत्रून् हन्यामेति ॥ ३२ ॥

अथ त्रयस्त्रिंशी—

त्वामि॑द्वि॒त्वा॒यषो॑नु॒नोनु॑वन्त॒श्चरा॑न् । सर्वा॑य॒ इन्द्र॒कार॑वन् ॥ ३३ ॥ २० ॥

त्वाम् । इत् । हि । त्वाऽयवः । अनुऽनोनुवतः । चरात् ।
सखायः । इन्द्र । कारवः ॥ ३३ ॥ २० ॥

हे इन्द्र कर्पोद्भवपरिहासदनन्तरं त्वायवः त्वां धनादिदानार्थं कामयमानः । अतएव अनुनोनुवतः नौतेर्यद्वल्लगन्तस्य शतरिक्षं । अनुक्रमेण पुनःपुनः स्तुर्विकुर्वन्तः तस्मात्तव सखायः सखिमूतः कारवः स्तोतारः त्वामिव इदवधारणे त्वामेव चरात् स्तुतिभिः परिचरन्तु त्वत् । हीवि मसिख्यर्थः । चरतेल्लेंटचढागमः । हियोगादिनिघातः ॥ ३३ ॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे विंशोवर्गः ॥ २० ॥

उद्धेति चतुर्लिंगादृचं त्रयोदशस्तकं सुकस्यस्यार्थं गायत्र्यैन्दं अन्त्यातिवृक्कभुदेवताका । तथाचानुक्रान्तं—उद्धचतुर्लिंगावसुकक्षोन्यैन्द्रार्चनीति । द्वितीयेपर्याये होतुःशस्त्रे उत्तमायर्जयितस्तकं । सखिवंच—उद्धेदभीत्युत्तमायुद्धरेदिति । महावतेप्यस्यविनियोगः पूर्वस्तकेनस्तहोक्तः । ष्योतिष्ठोमे ब्राह्मणाच्छंसिशस्त्रे आपस्तृचः । सखिवंच—उद्धेदभीतिवित्त इन्द्रकृतुविदंस्तुतमिति यायेति । तथातोयामि मेत्रावरुणाविरिकोक्ये अयंतृचोनुत्तपः । सखिवंच—पदघकच्चवृषहनुद्धेदंशिश्रुतामघमानोविश्वान्निरिति ।

तत्र प्रथमा—

उद्धेदंशिश्रुतामर्षंष्टपुमंनर्यापिसम् । अस्तारमेपिसूर्य ॥ १ ॥

उत् । घ । इत् । अग्नि । श्रुतऽमर्षम् । ष्टपुजम् ।

नर्यऽअपसम् । अस्तारम् । एपि । सूर्य ॥ १ ॥

सुकस इन्द्रगुणानाह—हे सूर्य द्वादशसु भ्रातृषु इन्द्रोऽपि सूर्यात्मना पठितः तस्मात्सूर्यात्मकं सुवीर्यं हे इन्द्र श्रुतमर्षं सर्वदा देयत्वेन विख्यातधनं अतएव वृषभं याचमानानां धनस्य वर्षितारं नर्यापसं नरहितं नर्यं नरहितकर्माणं अस्तारं दानशौर्द्धं औदार्यवन्तं एतादृशानुभावं अभितः उद्धेपि । इदवधारणे । त्वमेव तस्ययज्ञे सूर्यात्मना उद्धतोसि । धेति प्रसिद्धौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

नव्योनवर्तिपुरोविमेदंवाहोऽजसा । आर्हिचवृत्रहार्धवीत् ॥ २ ॥

नव । यः । नवतिम् । पुरः । विभेद । वाहुः औजसा ।
अहिम् । च । वृत्रह । अवधीत् ॥ २ ॥

यइन्द्रः नव नवतिं नवनवतिसंख्याकाः एकोनशतसंख्याकाः शंवरस्य पुरः पुरीः बाह्वो
णसा स्वबाहुवलेनैव विभेद दिवोदासाय भिनत्तिस्म । तथाचमंत्रः—दिवोदासाय नवतिं च नवै-
न्द्रः पुरोव्यैरच्छंवरस्येति । सवृत्रहा वृत्रासुरस्यहन्ता सइन्द्रः आहिं च न केनाप्यहन्तव्यं मेघ
अपामावरकं वृत्रं वा अवधीत् सइन्द्रोस्माकं धनं ददात्वित्युत्तरेण संबन्धः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

स॒न॒इन्द्रः॑ शि॒वः स॒खा श्वा॒वृ॒द्धो म॒द्य॒र्व॒मत् । उ॒रु॒धारे॑व॒दो॒हते ॥ ३ ॥

सः । नुः । इन्द्रः । शिवः । सखा । अश्वश्च । गोधर्मत् ।
यवधर्मत् । उरुधाराश्च । दोहते ॥ ३ ॥

सपूर्वोक्तक्षणः शिवः कल्याणतमः सखा यष्टयष्टयस्तोतस्तुत्यलक्षणेन संबन्धेना-
स्माकं मित्रभूतः एतादृशइन्द्रः अश्ववत् अश्वयुक्तं गोमत् पश्यादिसहितं यवमत् । अयवादि-
भ्य इति व प्रतिपेधान्मतुषो सखाभावः । यवइति धान्यविशेषः धान्ययुक्तं धनं नोस्मभ्यं दोह-
ते । दोग्धु ददातु । दृष्टान्तः—उरुधारेव दोहनकाले प्रभूतपयोधारा यद्वा बहूनां पोषयिषी
गौः यथा वत्सस्य पयोदोग्धि तथा प्रभूतं धनमस्माकं दोग्धु ददातु । दुहेल्लेदचडागमः ॥ ३ ॥

अभोर्यामि मैत्रावरुणातिरिक्तोक्थे यदद्येतित्चःस्तोत्रियः स्रवतुपूर्वेण तुचेन सहोदाहतम् ।

तस्मिन्मथमा सूक्ते चतुर्थी—

य॒द॒द्य॒क॒च॒त्त॒न्न॒ह॒न्नु॒दगा॑ अ॒भिसू॑र्य । स॒र्व॒तदिन्द्र॑ ते॒वशे॑ ॥ ४ ॥

यत् । अद्य । कत् । च । वृत्रहन् । उत्त॒ अगाः । अभि ।
सूर्य । सर्वम् । तत् । इन्द्र । ते । वशे ॥ ४ ॥

हे वृषहन् वृषस्यापामावरकस्य मेघस्य हन्तः हे सूर्य सूर्यात्मकेन्द्र अद्यास्मिन्दिने यत्
कञ्च यत्किञ्चित् पदार्थजातमपि अभिमुखीकृत्य उदगाः इण्मवौ उत्पूर्वः वस्य लुङि गादेशः ।
स्वतेजसा उद्गदः प्रादुर्भूतोसि तदा तत्सर्वं स्थावरजंगमात्मकं जगद् ते वव वशेभवति त्वदधी-
नं भवति । उदितेसूर्ये त्वदर्थं प्राक्कर्म कुर्वन्ति जुह्वतिच ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

पद्माप्रवृद्धसत्पतेनमराइतिमन्यसे । उतोतत्सत्यमित्तव ॥ ५ ॥ २ ॥

यत् । वा । प्रवृद्ध । सत्पते । न । मरै इति । मन्यसे ।

उतो इति । तत् । सत्यम् । इत् । तव ॥ ५ ॥ २ ॥

वाशब्दः समुच्चये अपिच हे प्रवृद्ध स्वबलेन प्रबंधमान सत्यते सत्तापवे स्वप्रकाशाधिक्ये-
न सतां नक्षत्राणां पते हे इन्द्र नमरै इति मनुष्यवद्धार्षकेनाहं नत्रिये इति यद्यदि मन्यसे दु-
ष्यसे । वृष्टिप्राणत्यागे छेदचडागमः वैतोन्मथैत्येकारः । उवो अपिच तव वव नत्रिये इति मननं
सत्यमिदं यथार्थमेव । इन्द्रो नत्रियते इत्यर्थे मंत्रान्तरं—नसस्याअपरंचनजरसामरतेपनिंरिति ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य षष्ठे एकाविंशोवर्गः ॥ २१ ॥

अथ षष्ठी-

येसोमांसःपरावतियेअर्वावर्तिसुन्विरे । सर्वौस्ताँइन्द्रगच्छसि ॥ ६ ॥

ये । सोमांसः । परावर्ति । ये । अर्वावर्ति । सुन्विरे ।

सर्वान् । तान् । इन्द्र । गच्छसि ॥ ६ ॥

हे इन्द्र ये सोमांसः सोमाः परावति विप्रकृष्टेविदूशे ये सोमाः अर्वावति अन्तिकतमे
देशे च सुन्विरे छन्दसि द्विवचनस्य विकल्पितत्वादत्र द्विवचनाभावः सुनोतेः कर्मणि लिटि व्य-
त्ययेनश्लुः येसोमाः ऋत्विगिरभ्रपूयन्ते सर्वान् दूरे समीपेचाभिपूयमाणान्स्वान् सोमान् गच्छ-
सि तत्पानार्थं युगपद् प्राप्नोषि । अनेनेन्द्रस्य सर्वगतत्वं सूचितम् ॥ ६ ॥

अतोयमि ब्राह्मणाच्छंसिनोतिरिक्तोक्त्ये वमिन्द्रंवाजयामसीति स्तोत्रिपस्तृचः । सूत्रिर्व
च—तमिन्द्रंवाजयामसि महोदंशोयोजसेति । व्यूहस्य दशसप्तस्य पंचमेहनि निष्केवस्ये अ-
यमेवतृचोनिविदानीयः । सूत्रिवं व्यूहस्येतिर्वडे—मरुताँइन्द्रमोदुस्तमिन्द्रंवाजयामसीति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते सप्तमी—

तमिन्द्रं वाजयामसि महे वृत्राय हन्तवे । सवृषां वृषभो भुवत् ॥ ७ ॥

तम् । इन्द्रम् । वाजयामसि । महे । वृत्राय । हन्तवे ।

सः । वृषा । वृषभः । भुवत् ॥ ७ ॥

यजमाना आहुः तं पूर्वोक्तक्षणमिन्द्रं वाजयामसि वाजयामः सोमेन स्तुतिभिर्वा वा-
जवन्तं बलवन्तं कुर्मः । किमर्थं महे महवे वृत्राय अपामावरकं वृत्रासुरं हन्तवे हन्तुं सोमपा-
नेन मनः स्तुतिभिर्वा स्तुतः सन् वृत्रहन्तवे वाजयामसि वाजवन्तं करोतीत्यर्थं तत्करोषीति
णिच् णाविष्ठवदिति णेरिष्ठवज्रायाच् टेरिति टिलोपः विन्मतोर्लुगि विवचनान्मतुषोर्लुक् । वृषा ध-
नानां सेका दाता स इन्द्रः वृषभः अस्माकं स्तोतॄणां सोमस्य दातॄणां धनादिसेचको दाता
भुवत् भवतु ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

इन्द्रः सदामने कृत ओजिष्ठः समदेहितः । धुम्नी श्लोकी सोमस्य ॥ ८ ॥

इन्द्रः । सः । दामने । कृतः । ओजिष्ठः । सः । मदे ।

हितः । धुम्नी । श्लोकी । सः । सोमस्यः ॥ ८ ॥

स इन्द्रः दामने स्तोतॄभ्यो धनादिदानायेव कृतः प्रजापतिना सृष्टः किंच ओजिष्ठः ओ-
जस्वितमः स एवेन्द्रः मदे नाघन्यमेनेति मदः सोमः तस्मिन् प्रजापतिना सृष्टिकाळे द्विष
सोमपानार्थं च निह्वइत्यर्थः । धुम्नी धुम्नं घोषतेर्यशोवान्वेति । यशस्वी अन्ववान्वा अवश्य
श्लोकी श्लोकः स्तुतिः वदाम् स इन्द्रः सोमस्यः सोमाहो भवति ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

गिरा वज्रो न संभृतः सवलो अनपच्युतः । ववस कृष्वो अस्तृतः ॥ ९ ॥

गिरा । वज्रः । न । समभृतः । सवलः । अनपच्युतः ।

ववसे । कृष्वः । अस्तृतः ॥ ९ ॥

मिरास्तुविलक्षणया वाचा स्तोत्रभिः संभूतः उत्पादितः तीक्ष्णीकृतः । तत्रदृष्टान्तः—व-
ज्रो न वज्रायुधं यत्कर्तृभिर्निर्णीतवारी यथाभवति तीक्ष्णीक्रियते तद्वत् स्तोत्रभिः स्तुत्या सं-
भूतः अतएव सरलः बलसहितः तस्मादनपच्युतः परैरपच्युतः अनभिगतवद्दर्थः तादृशः क-
प्योमहान् दीप्यमानोवा अस्तृषः युद्धे शत्रुभिरार्हसितइन्द्रः ववक्षे स्तोत्रभ्योघनादिकं वो-
हुमिच्छति ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

दुर्गेचिन्नः सुगंक्षधिगूणान् इन्द्रगिर्वर्णः । त्वं च मघवन् वरशः ॥ १० ॥ २२ ॥

दुःक्षे । चित् । नः । सुःगम् । कृधि । गूणानः । इन्द्र ।

गिर्वर्णः । त्वम् । च । मघः इवन् । वरशः । १० ॥ २२ ॥

हे गिर्वर्णः गीर्धर्वननीयेन्द्र गूणानः स्तोत्रभिः स्तूयमानस्त्वं नोस्मार्कं दुर्गेचिद् दुर्गे-
पि मार्गे तुर्गं सुगम् पन्थानं कृधि तथाकुरु । हेमघवन् धनवचिन्द्र त्वं चशब्दभेदार्थे यदि व-
रशः सोमपानार्थं क्षपदातृनस्मान्न कामयेथाः तदा पन्थानं शोभनगमनं कुरुष्व वष्टेल्लेखडाग-
मः चशब्दयोगादनिघातः ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य षष्ठे द्वाविंशोवर्गः ॥ २२ ॥

अथैकादशी—

यस्य ते नूचिदादिशं नमिनन्ति स्वराज्यम् । न देवो नाधिगुर्जनः ॥ ११ ॥

यस्य । ते । नु । चित् । आःदिशम् । न । मिनन्ति ।

स्वःराज्यम् । न । देवः । न । अधिगुः । जनः ॥ ११ ॥

हे इन्द्र यस्य ते नूचिदादिशं नमिनन्ति स्वराज्यम् । न देवो नाधिगुर्जनः—
नः करणेप्रत्ययः । यद्वा आदेशपदादिक् आत्मा भावेकिप् त्वदीयामात्मा नूचिदिदानीं पुराच-
नमिनन्ति केचिदपि न हिंसन्ति । किञ्च स्वराज्यं तव स्वभूतं राज्यं यद्वा स्वराज्येन स्वर्गो-
भिधीयते स्वर्गस्यामिदं च । न हिंसन्ति हिंसकानाह न देवः त्वदन्योदेवोपि च तथाप्यभिगुः अ-
ध्वगमनः संग्रामोत्तरमाणो वीरोपि न च जनः प्रादुर्भूतोमनुष्योपि एते नमिनन्तीत्यर्थः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

अधत्तेअप्रतिष्कृतं देवीशुष्मं सपर्यतः । उभे सुंशिप्रोदसी ॥ १२ ॥

अर्ध । ते । अप्रतिष्कृतम् । देवी इति । शुष्मम् ।

सपर्यतः । उभे इति । सुंशिप्र । रोदसी इति ॥ १२ ॥

हे सुशिप्र सुहनो शोभनशिरस्ताणेन्द्र अधापिच देवी देव्यौ स्वतंजसा दीप्यमाने उभे-
रोदसी द्यावापृथिव्यौ अपतिष्कृतं स्कुइति सौबोधातुः स्वभनेवर्तते शत्रुभिरपतिरोधनीयं वे-
त्तदीयं शुष्मं परबलशोपकं बलं सपर्यतः पूजयतः त्वदधीने एव भवतः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

त्वमेतदधारयः कृष्णासुरोहिणीपुत्र । परुष्णीपुरुशत्पयः ॥ १३ ॥

त्वम् । एतत् । अधारयः । कृष्णासुं । रोहिणीपु ।

च । परुष्णीपु । रुशत् । पयः ॥ १३ ॥

अस्य सामर्थ्यमेवोपपादयति हे इन्द्र कृष्णासु कृष्णवर्णासु गोपु तथा रोहिणीपु वर्णा-
दनुदात्तात्तोपधात्तोऽतिडोष् रोहितवर्णासुच परुष्णीपु गोपु रुशत् रोचते दीप्तिकर्मणः दीप्य-
मानं श्वेतं एतत्परिदृश्यमानं पयः क्षीरं त्वमधारयः धारयसि तस्मात् त्वद्वलं पूजयवइति
समन्वयः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

विषदहेरधं त्विपोविश्वे देवासो अक्रमुः । विदन्मृगस्य तान् अमः ॥ १४ ॥

वि । यत् । अहेः । अर्ध । त्विषः । विश्वे । देवासः ।

अक्रमुः । विदत् । मृगस्य । तान् । अमः ॥ १४ ॥

अधापिच अहेः अहन्तव्यस्य वृत्रासुरस्य त्विषः तेजोरूपादुच्छ्वासाद्भीताः यद्वा तस्य
प्रभावेन परिगमिता विश्वे सर्वे देवास्तो देवाः यद्यदा व्यन्मृगः विविधं पादनिहरणमकुर्वन् स्व-
स्थानं परित्यज्यान्धदेशमगच्छन्नित्यर्थः । तदानीं मृगस्य । एवं तान् भीषयितुं वृत्रो मृगरूपो भवति

तद्रूपस्य संबन्धि अमः सर्ववोगमनशीलं बलं तज्जातं भयंवा तान् सर्वान् देवान् विद्वत् अविन्द्व
प्राप्नोदित्यर्थः । तस्यासुरस्येन्द्रो निवारकोहन्ता भवदित्युच्यते संबन्धः ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी—

आहुमेनिवुरोमुंबहृत्रहार्दिष्टुपौस्पर्धम् । अजातशत्रुरस्तृतः ॥ १५ ॥ २३ ॥

आत् । ऊँ इति । मे । निःवरः । भुवत् । वृत्रहा । अदिष्ट ।

पौस्पर्धम् । अजातशत्रुः । अस्तृतः ॥ १५ ॥ २३ ॥

आत् उदयवधारणे देवानां भीत्या सर्ववोगमनानन्तरमेव मे स्तोत्रस्तुत्यलक्षणेन संबन्धेन मम
संबन्धी अयमिन्द्रः निवरः वृवासुरस्य निवारयिता हन्ता भुवत् अभवत् । ततो वृत्रहा वृषस्य
हत्तेन्द्रः पौस्पर्धं पुंसः कर्म पौस्पर्धं । यद्वा स्त्रीपुंसाभ्यामिति भवार्थेऽस्त्रम् नकारस्य यकारो वर्णव्य-
त्ययेन । पुंसीन्द्रेभवं । यद्वा बलनामेव स्वबलं अदिष्ट यस्य राज्ये विराति निदधाति तद्वाज्यं
स्ववशमकरोत् इत्यर्थः । तवः प्रभृति इन्द्रः अजातशत्रुः अनुत्तमशत्रुः अस्तृतः संग्रामे परैर-
हिंसितश्चाभवत् ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे त्रयोविंशोऽष्टकः ॥ २३ ॥

अथ षोडशी—

श्रुतं वौ वृत्रहन्तं मं प्रशार्ध चर्पणीनाम् । आशुपेराधत्सेमहे ॥ १६ ॥

श्रुतम् । वः । वृत्रहन्तं मम् । प्र । शार्धम् । चर्पणीनाम् ।

आ । शुपे । राधत्से । महे ॥ १६ ॥

हे ऋक्विमदित्यैः श्रुतं वदयन्तया प्रसिद्धं अतएव वृत्रहन्तं अविशयेन वृत्रहन्तारं शर्धं
वदभूतं वेगवन्तया एवावशमिन्द्रं चर्पणीनां मनुष्याणां बोधुम्याक्तं आशुपे । अश्रुतेर्दृष्टि उत्त-
म इति गिप् व्यत्ययेन उपत्ययः बहुलं छन्दसीत्यङागमः । तमिन्द्रं स्तुतिभिः प्रीणयित्वा युष्मभ्यं
प्रकर्षेण अश्रुवै प्रयच्छामीत्यर्थः । किमर्थं महे महत्वे राधत्से धनाय धनं युष्मभ्यं दातुम् ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

अयाधियाचर्गव्यापुरुणाम्पुरुष्टुत । यत्तोमेतोम आमयः ॥ १७ ॥

अ॒या । धि॒या । च॒ । ग॒व्य॒इ॒या । पु॒रु॒ह॒नाम॒न् । पु॒रु॒ह॒स्तु॒त । यत् ।
सोमे॑इ॒सोमे॑ । आ । अ॒भ॒वः ॥ १७ ॥

हे पुरुनामन् बहुविध शक वृत्रहादिनामोपेत । यद्वा बहुस्तुतिमन् नामयन्ति स्तुत्यं देवं
वशं नयन्त्यनेनेति नाम स्तोत्रं । अतएव पुरुष्टुत बहुभिरभिष्टुतेन्द्र सोमे सोमे अस्मदीयेषु सोमेषु त्वं
यपदा आभवः तेषां पानार्थं समन्ताद्भवः तद्वा वयमया अनया कीदृश्या मज्यया गाआत्म-
नदृष्टन्त्या धिया अनया बुद्ध्या युक्ता भवेम सोमं पीतवति त्वयि वयं गवादियुक्ता भवेम-
त्यर्थः ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

बो॒धि॒न्म॒ना॒इ॒दं॒स्तु॒नो॒वृ॒त्र॒हा॒भू॒यां॒सु॒तिः । शृ॒णो॒तुं॒श॒क्र॒आ॒शि॒र्ष॒म् ॥ १८ ॥

बो॒धि॒त॒इ॒म॒नाः । इ॒त् । अ॒स्तु । नः । वृ॒त्र॒इ॒हा । भू॒रि॒इ॒आ॒सु॒तिः ।
शृ॒णो॒तुं । श॒क्रः । आ॒इ॒शि॒र्ष॒म् ॥ १८ ॥

अथ परोक्षकृतः वृत्रहा वृत्रहन्ता भूयांसुतिः बहुपुद्गेशेषु इन्द्रार्थं सोमआसूयतेभिषूयत-
इति तादृशः । यद्वा बहूनि सोमादिहवींषि इन्द्रार्थं आसूयन्ते हूयन्तेइति तादृशः बोधिन्मनाः
बुधअवगमने औणादिकइतिप्रत्ययः यस्य मनः स्तोतृष्णामभिमतं बुध्यते जानातीति तथोक्तः
इदमधारणे नोस्माकं बोधिन्मना एवास्तु सर्वदास्मदभीप्सितानि जानात्वेत्यर्थः । यद्वा एता-
दृशान्द्रो नोस्माकं यज्ञेभवत्विति । तवः शक्रः संग्रामे शत्रुहननसमर्थइन्द्रः आशिर्षं अस्मदी-
यां स्तुतिं आशासर्तनं वा शृणोतु ॥ १८ ॥

ज्योतिष्टोमे चातुर्विधिकेहनि माध्यन्दिने मेवाधरुणस्य कयात्वंन ऊत्येति दृष्टोदुत्पः
स्मृतित्वं—होत्रकाणां कयानश्विबआश्रुवद कयात्वंन ऊत्येति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते एकोनविंशी—

क॒या॒त्वं॒न॒ऊ॒त्या॒भि॒प्र॒म॒न्द॒से॒ष्ट॒प॒न् । क॒यां॒स्तो॒तृ॒भ्य॒आ॒म॒र ॥ १९ ॥

क॒या । त्व॒म् । नः । ऊ॒त्या । अ॒भि । प्र । म॒न्द॒से ।
दृ॒ष्ट॒न् । क॒या । स्तो॒तृ॒भ्यः । आ । म॒र ॥ १९ ॥

हे वृषन् कामानां वर्षितरिन्द्र कया केन ऊत्या अव रक्षणादिषु गत्यर्थे कतिपूतीत्या-
दिना निपातिवः केनाभिगमनेन नोस्मानभि अभितः प्रमन्दसे प्रकषेण मादयसि अस्मदी-
यं यज्ञं प्रति सोमपानार्थमागमनेनवा त्वदीयस्तुतिश्रवणार्थमागमनेनवा कदास्मान् प्रमादय-
सीति । किंच कया केनाभिगमनेन स्वीतृभ्योस्मभ्यं धनमामर आविर्भाषि इतीन्द्रं स्तोता
वृच्छति ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

कस्य वृषां सुते सचां नियुत्वान् वृषभोरणत् । वृत्रहा सोमं पीतये ॥ २० ॥ २४ ॥

कस्य । वृषा । सुते । सचां । नियुत्वान् । वृषभः ।

रणत् । वृत्रहा । सोमं पीतये ॥ २० ॥ २४ ॥

वृषा इन्द्रः कस्य यजमानस्य सचा सुवे ऋत्विग्भिः सहाग्निपुत्रे सोमे अनेन तद्वाम्यसो-
दपते कस्य यज्ञे सोमपीतये सोमपानाय तदर्थं रणत् रमते । कीदृशः नियुत्वान् नितरां युव-
न्ति मिश्रयन्ति स्वबलेन शत्रूनि नियुतः मरुतः तद्वान् । वृत्रहा नियुवति वायोर्वाहनाश्याः
सवायुः कदाचित्संघाते इन्द्राय स्वात्मानदात् तद्वान् वृषभः धनानामर्षा वा वर्षकः वृत्रहा वृषस्य
हन्तेन्द्रः कस्य यज्ञे रमते इदानीं नोस्मदीयं यज्ञं प्रत्यागच्छतु । यदा कस्याध्वरे रमते नकुवा
पि । किंतु अस्मद्यज्ञे एव सोमपानार्थं संक्रोडते ॥ २० ॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे चतुर्विंशोऽवर्गः ॥ २४ ॥

अथैकविंशी-

अग्नीपुण्ड्रस्त्वं रयिमन्दसानः सहस्रिणम् । प्रयन्तावोधिवाशुपे ॥ २१ ॥

अग्नि । सु । नः । त्वम् । रयिम् । मन्दसानः । सहस्रिणम् ।

प्रयन्ता । वोधि । दाशुपे ॥ २१ ॥

हे इन्द्र त्वं मन्दसानः अस्माभिर्दत्तेन सोमेन मोदमानः सन् सहस्रिणं सहस्रसंख्याकं
रयिं धनं नोस्मभ्यं सु सुष्ठु आभ्यामर । तदेवाह-त्वं दाशुपे हविर्दत्तवते यजमानाय प्रयन्ता
धनादेः प्रदाता कर्मणो निपन्तावा भवानीनि जोषि युष्मत्स्य । युज्यवयमने भीरादिकः सोऽदि
तादृशैः विकरणस्यदृक् हेभिः धितेष्वनास्टोपञ्चान्दसः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी—

पत्नीवन्तःसुताइमउशन्तोयन्तिवीतये । अपांजग्मिर्निचुंपुणः॥२२॥

पत्नीवन्तः । सुताः । इमे । उशन्तः । युन्ति । वीतये ।

अपाम् । जग्मिः । निचुम्पुणः ॥ २२ ॥

पत्नीवन्तः सोमस्येकार्थे पत्न्यः पालविज्यः आपोवसवीवर्य एकधनाश्च तद्वन्तः सुता अस्माभिरभिपुताः इमे गृहस्थाः चमसस्थाश्च सोमाः उशन्तः आत्मनः पानं कामयमानाः सन्तो यन्ति इन्द्रं गच्छन्ति । किमर्थं वीतये आत्मनः पानाय । किंच निचुंपुणः निचांतपुण इति यास्कः । चमुअदने निचांतोभक्षितः पुणः प्रीणयिता यद्वा निचमनेन प्रीणातीति भक्षणेन तर्पयतीति निचुंपुणः । अभिपुतस्य सोमस्य अप्सुप्रक्षेपासंभवात् सामर्थ्यादजीपत्स्यः सोमोऽसृते । तादृशाः सोमः अपांजग्मिः अपामिद्विनलोकाध्ययेतिपृष्ठीमतिपेधाभावाद्भृष्टान्दसः अपइत्यर्थः । यद्वा अपामर्ध्वं वा अपःप्रतिवा जग्मिः गमनशीलः साधुगन्तावा सोमश्चेन्द्रं गच्छति तत्सर्वथकाले ऋजीपमप्सुमास्यन्तीति वचनादप्सु ऋजीपत्स्यः पक्षिप्यवे । तदाह अपांजग्मिरिति ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी—

इष्टाहोत्राअसृक्षतेन्द्रंइधासोअध्वरे । अच्छावश्रुथमोजसा॥२३॥

इष्टाः । होत्राः । असृक्षत । इन्द्रम् । इधासः । अध्वरे ।

अच्छ । अश्रुथम् । ओजसा ॥ २३ ॥

अपांजग्मिरिति सामर्थ्यादवश्रुथदिनएवकुर्वन्वीत्युक्तं तत्परागादाह—अध्वरेस्मदीये यते इधासो हविर्भिरिन्द्रं वर्धयन्तः इष्टा इष्टवन्तो यागं कृतवन्तः सप्तसंख्याका होत्राः होत्रका अवश्रुथमन्त्यदिवसं अच्छ मति ओजसा स्ववेजसा सहिवा इन्द्रमसृक्षत विसृजन्ति । यावदवश्रुथं सप्तहोत्रका यजन्तीति ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी—

इहत्यासंघमाद्याहरीहिरण्यकेश्या । वोह्नामग्निप्रघोहितम्॥२४॥

बृह । त्या । सघृष्टमाद्या । हरी इति । हिरण्यकेश्या ।
बोह्याम् । अग्नि । प्रयः । हितम् ॥ २४

एषाव्याख्याता । अत्रापि वाक्यार्थोविधीयते—सघमाद्या इन्द्रेणसह हविर्भिस्तर्पयितव्यौ यद्वा संग्रामे सहमाघन्तौ हिरण्यकेश्या हिरण्ययस्कन्वगतकेशवन्तौ त्या तो प्रसिद्धौ हरी हरि-
वर्णावैतनामकावन्तौ इहास्मिन्पक्षे हितं हितकरं प्रयो हवीरूपमक्षं अभिलक्ष्य बोह्यां इन्द्रं
बहतां प्रापयतामिति ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी—

तृभ्यं सोमाः सुता इमे स्तीर्णं वहिर्भिर्भावसो । स्तोतृभ्य इन्द्रमावह ॥ २५ ॥ २५ ॥

तृभ्यम् । सोमाः । सुताः । इमे । स्तीर्णम् । वहिः । विभावसो
इति विभावसो । स्तोतृभ्यः । इन्द्रम् । आ । बृह ॥ २५ ॥ २५ ॥

हे विभावसो विशेषेण भासमान वसुमन यद्वा विशिष्टाभा विभाः यकृददीप्तयः निवसन्ति
अत्रेति विभावसुरग्निः हे वाह्याग्ने तुभ्यं त्वदर्थं इमे सोमाः सुताः अभिपूजाः तथा वहिः स्तीर्णं
तस्मात्स्तोतृभ्योस्त्वभ्यं अस्मदर्थं इन्द्रं सोमशानार्थमावह आहूय यज्ञं प्रति प्रापयेत्यर्थः ॥ २५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे पञ्चविंशोऽष्टकः ॥ २५ ॥

अथ षड्विंशी—

आनेदक्षं विरोचनादधद्रत्नाविदाशुपे । स्तोतृभ्य इन्द्रमर्चत ॥ २६ ॥

आ । ते । दक्षम् । वि । रोचना । दधत् । रत्ना । वि ।
दाशुपे । स्तोतृभ्यः । इन्द्रम् । अर्चत ॥ २६ ॥

अपिक्रंत्विरयजमानानप्रत्याह । हे षष्ठः दायुषे इन्द्राय हविर्दत्तवते ते तुभ्यं रोचना रो-
चनं दीप्पमानं दक्षं वलं आभिमुख्येन विदधत् इन्द्रोविदधातु यद्वा रोचनमिति स्वर्गः देवते-
जसा दीप्तं रोचननामानं चोक्तं विदधातु । तथा रत्ना रत्नानि च तुभ्यं करोतु । दुधाञ्चारणपो-
षणयोः । लेटि घोर्लोपोलेटिचेत्याकारलोपः अडायमः । हे रतोक्षारः स्तोतृभ्यः इन्द्रविषयस्तो-
षकारिभ्योयुष्मभ्यं वत्स्रत्नादिकं इन्द्रः कुरुवां तस्मात्तमिन्द्रं यूयमर्चत हविर्भिः स्तुतिभिश्च
पूजयत ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

आते^१देधामीन्द्रियमुक्थाविश्वांशतक्रतो । स्तोतृभ्य इन्द्रमृळय ॥ २७ ॥आ । ते । देधामि । इन्द्रियम् । उक्था । विश्वा । शतक्रतो
इति शतशक्रतो । स्तोतृभ्यः । इन्द्र । मृळय ॥ २७ ॥हे शतक्रतो इन्द्र ते तव इन्द्रियं वीर्यवन्तं सोमं विश्वा उक्था सर्वाणि स्तोत्राणि आ-
धामि संपादयामि । हे इन्द्र त्वं स्तोतृभ्यः मृळय सुखय ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी-

भद्रंभद्रंनआभरेपमूर्जशतक्रतो । यदिन्द्रमृळयांसिनः ॥ २८ ॥

भद्रमृज्जम् । नः । आ । भर । इपम् । ऊर्जम् । शतक्रतो इति
शतशक्रतो । यत् । इन्द्र । मृळयांसि । नः ॥ २८ ॥हे शतक्रतो शतविधकर्मन् शतप्रज्ञत्वा इन्द्र भद्रंभद्रं कल्याणतमं अथ सुस्तोत्रादिकं
धनं नोस्मभ्यमाभर आसंपादय देहि । तथा इषमन् ऊर्जमन् यद्वा बलवदनंच देहि
नोस्मान् यद्यदि मृळयांसि सुखयसि तर्हि तव धनादिकं देहीषि । मृळसुखने एषन्तस्य
छेदयद्वागमः ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी-

सनोविश्वान्यामंसुवितानि शतक्रतो । यदिन्द्रमृळयांसिनः ॥ २९ ॥

सः । नः । विश्वानि । आ । भर । सुवितानि । शतक्रतो
इति शतशक्रतो । यत् । इन्द्र । मृळयांसि । नः ॥ २९ ॥हे शतक्रतो इन्द्र सपूर्वोत्कृष्टक्षणस्त्वं विश्वानि सर्वाणि सुवितानि सुदु ईयते प्राप्य-
ते येष्विवि सुवितानि मंगलानि सुपूर्वादिनेः केप्रत्यये उवडादेशः सर्वान्पुदयानोस्मभ्यमा-
भर आहर । हे इन्द्र यदिनोस्मान् सुखयसि तर्हि धनादिसहितान्पुदयादेहीषि ॥ २९ ॥

अथविंशी-

त्वामिदं ब्रह्मन्तममुतावन्तो हवामहे । यदिन्द्रमुळ्यासिनः ॥ ३० ॥ २६ ॥

त्वाम् । इत् । वृत्रहन्तम् । सुतश्चर्वन्तः । हवामहे ।

यत् । इन्द्र । मुळ्यासि । नः ॥ ३० ॥ २६ ॥

हे वृत्रहन्तम् अतिशयेन वृत्रस्यापामावरकस्य हन्तरिन्द्रं सुतवन्तोऽभिपुतसोमयन्तो वयं
त्वामित् त्वामेव हवामहे अस्मयज्ञमागत्य सोमपानायाह्वयामः । हे इन्द्र नोऽस्मान्यदि सुतयसि
तर्हि आह्वयामहेति ॥ ३० ॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे षड्विंशोऽष्टकः ॥ २६ ॥

व्यूहदशरात्रस्य पष्ठेऽहनि निष्क्रेवत्ये उपनोहरिभिरिति वृचोनिविद्वानीयः । सन्निवच-अ-
यं हयेनवाइदमुपनोहरिभिः सुतमिति ।

तत्र मथमा सूक्ते एकविंशी-

उपनोहरिभिः सुतं याहि मदानां पते । उपनोहरिभिः सुतम् ॥ ३१ ॥

उप । नः । हरिभिः । सुतम् । याहि । मदानाम् ।

पते । उप । नः । हरिभिः । सुतम् ॥ ३१ ॥

हे मदानां पते मायन्तेनेनेषि मदाः सोमाः मदोनुपसर्गे इति करणे अप्रत्ययः सोमानां
स्वामिन्द्र हरिभिः । आशवेन हरिभिरित्यादिषु । बहूनामन्वानां भुवेरत्रापि शतसहस्रसंख्या-
कैरथैः सह नोऽस्माकं यज्ञे सुतमभिपुतं सोममुपयाहि वतानार्थं शीघ्रमायाहि पुनरुपनइत्याद-
रार्थः ॥ ३१ ॥

अथ द्वाविंशी-

द्वितायो वृत्रहन्तमो विद्वद्भ्यः शतक्रतुः । उपनोहरिभिः सुतम् ॥ ३२ ॥

द्विता । यः । वृत्रहन्तम् । विदे । द्भ्यः । शतक्रतुः ।

उप । नः । हरिभिः । सुतम् ॥ ३२ ॥

वृचहन्मोविशयेन वृचस्यहन्ता शतक्रतुः नानाविधकर्मा यद्वन्दः द्विता द्विधाविदे वृच-
धादौ उग्रकर्मा जगद्रक्षणकाले शान्तकर्मेवि द्विमकारेण सर्वज्ञायवे । विदज्ञाने कर्मणिविहितस्य
कर्मण्यस्य स्रोपस्तआत्मनेपदेष्विव तलोपः सत्त्वं हरिभिः सह सुतं सोममुपयाहि ॥ ३२ ॥

अथ वृषस्तिथी—

त्वंहिर्दृत्रहन्नेपां पातासोमानामसि । उपनोहरिभिः सुतम् ॥ ३३ ॥

त्वम् । हि । दृत्रहन् । एषाम् । पाता । सोमानाम् ।

असि । उप । नः । हरिभिः । सुतम् ॥ ३३ ॥

हे वृचहन् वृचस्य पापस्यवा हन्तरिन्द्र हिशब्दोद्देश्ये यस्मात्त्वं एषामस्मदीयानां सोमा-
नां पाता पानकर्तासि भवसि एषामिति इदमोन्वादेशे अशादेशः अनुदासथ । अतस्त्वमग्नैः स-
ह सोमं पातुमुपयाहि आगच्छ ॥ ३३ ॥

स्पृष्टस्य दशरात्रस्य नवमेहनि वैश्वदेवे अभिष्ठवतृचस्य इन्द्रइषेददातुनस्तेनोरत्नानि
धत्तमेवि द्वेकचावाग्नौ । सृजितं च—इन्द्रइषेददातुनस्तेनोरत्नानि धत्तमेत्येकाद्वेचेति ।

सौपा सूक्ते षष्ठिंशती—

इन्द्रइषेददातुनस्तभुक्षणं मृभुरयिम् । वाजीददातुवाजिनम् ॥ ३४ ॥ २७ ॥

इन्द्रः । इषे । ददातु । नः । तभुक्षणम् । मृभुम् ।

रयिम् । वाजी । ददातु । वाजिनम् ॥ ३४ ॥ २७ ॥

इन्द्रएव अस्माभिः स्तुतः इष्टः सन् कभुक्षणं वापपूर्वस्येति दीर्घभावः यागादिकर्मक-
णेन महान्तं सर्वेषां भ्रातृणां श्रेष्ठं वा अथवा एवीयसवने प्रजापतिसविविजोर्मध्ये सोमपात्रत्वा-
न्महान्तं रयिं दातारं कर्तुं सोमपानेनामर्त्यत्वं प्राप्तं तादृशं एतन्नामकं देवं नोस्मभ्यमिषे अ-
नार्थं ददातु मयच्छतु । तथा वाजी बलवानिन्द्रः वाजिनं बलवन्तं अन्नवन्तं वा वाजनामानं व-
नीयांसं भ्रातरं च अस्माकमजलाश्रयं ददातु ॥ ३४ ॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे सप्तविंशोवर्गः ॥ २७ ॥

॥ इति अष्टमे मंडले नवमोऽनुवाकः ॥ ९ ॥

दशमेनुवाके दशसूक्तानि तत्र गौर्धयतीति द्वादशचंमाद्यं सूक्तं आंगिरसस्य विदुना-
जः पूतदक्षनाश्रोवा आर्षं मायत्रं मरुदेवताकं । तथाचानुक्रम्यते—गौर्धयति द्वादशविंदुः पूवद-
क्षोवा मारुतमिति सूक्तविनियोगोलंघिकः । प्रातःसवने सोमातिरिक्तसूक्तं शस्त्रमुपजायते तत्रा-
द्यतृचानुरूपः । सूत्रितं च—अस्विप्तोमोअयंसुतो गौर्धयतिमरुतामिति स्तोत्रियानुरूपाविति ।

तत्र प्रथमा—

गौर्धयतिमरुतांश्रवस्सुमांतामघोनाम् । युक्तावह्नीरथानाम् ॥ १ ॥

गौः । धयति । मरुताम् । श्रवस्युः । माता । मघोनाम् ।

युक्ता । वह्निः । रथानाम् ॥ १ ॥

मघोनां धनवतां मरुतां माता निर्मात्री गौः पृथिरूपा । पृथिर्यैवैषमसोमरुतोजातार्षि
श्रुतेः । यद्वा गौर्माध्यमिकीवाक् तत्रैव मध्यमस्थाने मरुतामपि वर्तनात् तेषां तत्पुत्रत्वमुपचर्यते
धयति सोमं पिबति पाययतिवा स्वपुत्रान् मरुतः । किमिच्छन्ती श्रवस्युरक्षं कामयमाना कीदृ-
शी रथानां मारुतानां वह्निः पृथ्वीभिर्वडवाभिर्वेद्वी संयोजयिषी सायुक्ता सर्वत्र समन्तानु-
ज्या भवति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

यस्यादेवाउपस्थैव्रताविश्वेधारयन्ते । सूर्यामासादृशेकम् ॥ २ ॥

यस्याः । देवाः । उपस्थे । व्रता । विश्वे । धारयन्ते ।

सूर्यामासा । दृशे । कम् ॥ २ ॥

गौः सर्वदेवमयीत्याह यस्या मरुतां मातुः गौरुपस्थे वर्तमानाः विश्वे सर्वे देवाः व्रता ध-
रानि स्वस्वकर्माणि धारयन्ते विप्रति इयमेवास्माकं स्वपयोमिश्रितस्य सोमस्य दात्रीति सर्वं
वत्समीपे तिष्ठन्तीत्यर्थः । किंच सूर्यामासा माति स्वकल्पाभिस्तिथीनिति माश्विन्द्रमाः देवता-
द्वेष्टेत्युभयपदमलविस्तरत्वं । सूर्याचन्द्रमसौ दृशे दर्शनाय सर्वलोकप्रकाशनाय च यस्या गोः
सर्मापि कं सुतेन वर्तमानौ भवतः सेयंयोः नोमं धयतीति पूर्वोक्त समन्वयः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

विदे वृष

तत्सुनोविश्वेअर्यआसदागृणन्तिकारवः । मरुतःसोमपीतये ॥ ३ ॥
 तत् । सु । नः । विश्वे । अर्यः । आ । सदा । गृणन्ति ।
 कारवः । मरुतः । सोमऽपीतये ॥ ३ ॥

अर्यः स्तोत्रकरणार्थमिवस्ततो गन्तारो नोऽस्मदीया विश्वे सर्वे कारवः स्तोतारः तन्मरुता
 बलं सदा सर्वदा सु सुदु आगृणन्ति आभियुक्त्येन स्तुतिभिः स्तुवन्ति । किमर्थं सोमपीतये
 अस्माभिर्दीपमानं सोमं पातुं मरुतएवन्नामकादेवा अस्माभिराह्वातव्याः खलु तवः पुरस्तात्तद-
 एतं स्तुवन्तीत्यर्थः ॥ ३ ॥

पूर्वमभिहितएवशस्ते अस्मिसोमइति स्तोत्रियस्तुतः । स्रष्टुं पूर्वेणसहोदाहतम् ।

तत्र मथमा स्रक् चतुर्थी—

अस्ति॒सोमोअयंसुतः॑पिबन्त्यस्यमरुतः॑ । उत॒स्वराजोअश्विना॑ ॥ ४ ॥
 अस्ति । सोमः । अयम् । सुतः । पिबन्ति । अस्थ ।
 मरुतः । उत । स्वराजः । अश्विना ॥ ४ ॥

अयं पुरोवर्षी स्मेमः सुतोमरुदर्थं अस्माभिरभिपुतोस्ति विद्यते । तस्मादस्य अन्यादेशे ए-
 नं सुतं सोमं स्वराजः स्वयं द्रोप्यमानाः स्वतेजसा नान्यदीयेनेत्यर्थः तादृशाः मरुतः पिबन्ति ।
 जतापिच अश्विना अश्विनौ च सोमं पिबतः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

पिबन्तिमित्रोअर्यमातनांपूतस्यवरुणः॑ । त्रिषधस्थस्यजावतः॑ ॥ ५ ॥
 पिबन्ति । मित्रः । अर्यमा । तना । पूतस्य । वरुणः ।
 त्रिषधस्थस्य । जावतः ॥ ५ ॥

नकेवलं मरुतएव सोमपातारः । किंतु एवेपीत्याह—मित्रः सर्वेषां स्वस्वकर्मणि प्रवर्तकता-
 त्स्त्रिभूतः अर्यमाच वरुणः दुःखादीनां शत्रूणां च विना निवारकः एवन्नामकास्त्रयोदेवाः
 तना तवमूर्णास्तुकेनेति तनं दशापवित्रं शुभांसुमिति तृतीयायाब्जलादेशः तनाद्युनातः तनायू-
 तस्य परिशोधितं त्रिसधस्थस्य सहतिष्ठन्त्यचेति सधस्थं स्थानं द्रोणकलशावधनीयपूतप्रदा-

दशमेनो स्थानानि यस्य तत्तथोक्तं वादशं जावतः स्तुत्यजनवन्धमिमं सोमं पिबन्ति ।
अ० पतदाधपठयः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

उतोन्वस्यजोपमौइन्द्रः सुतस्यगोमंतः । प्रातर्होतिवमत्सति ॥ ६ ॥ २८ ॥

उतो इति । नु । अस्य । जोपम् । आ । इन्द्रः । सुतस्य ।
गोमंतः । प्रातः । होताइव । मत्सति ॥ ६ ॥ २८ ॥

उतो अपिच इन्द्रः सुतस्य अस्माभिरभिषुतस्य गोमंतः मन्वैर्मिश्रणवतः अस्य अ-
न्वादेशः पूर्वषडशापवित्रेण पूतस्य सोमस्य जोपं पानत्वा सेवां प्रातः प्रातः सवने नु क्षिप्तं
आमत्सति मदिस्तुत्यादिषु आभिमुख्येन स्तौति । यद्वा सोममेवकामयवे । तत्रहृष्टान्तः-होते-
ष यथा होवा मा० सपने देवानजिष्टैवि देवान् स्तोषु वाभिवाञ्छति ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठ्याविंशोवर्गः ॥ २८ ॥

अथ सप्तमी-

कदत्विपन्तसूर्यस्तिरआर्पइवसिधं । अर्पन्तिपूतदक्षसः ॥ ७ ॥

कत् । अत्विपन्त । सूर्यः । तिरः । आर्पःइव । सिधं ।

अर्पन्ति । पूतदक्षसः ॥ ७ ॥

अविमरुतो बहुवारस्तुत्वेदानोमात्मानं विवर्कयति सूर्यः प्राज्ञाः आपइव उदकानीष
तिरः यथा उदकानि तिर्यग्गच्छति तद्वत्तिरश्चीनमतयः सन्तः कत्कदा अत्विपन्त त्विपदी-
षो अन्तरिक्षे कदादीप्यन्ते । किञ्च सिधं शशूणां शोषकाहन्तारः तद्वये मरुतः पूतदक्षसः
शुद्धमलाः सन्तः कदावा अर्पन्ति अस्मदीयं यज्ञं प्रत्यागच्छन्ति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

कदोअद्यमहानां देवानामवौष्टणे । त्मनांचदस्मर्वर्चसाम् ॥ ८ ॥

कत् । वृ । अद्य । महानाम् । देवानाम् । अवः ।

ष्टणे । त्मनां । च । दस्मर्वर्चसाम् ॥ ८ ॥

हे मरुतः महानां महनीयानां महतां वात्मना च आत्मनैव अलंकरणैर्विनापि दस्मन्वर्षां
दर्शनीयतेजस्कानां अतएव देवानां द्योतमानानां वोयुष्माकमवः पालनं क्व कदाहं वृणे संभ-
वे । वृद्धसंभक्तौ कैयादिकः ॥ ८ ॥

अथ भवमी-

आयेविश्वापार्थिवानिपुप्रथन्त्रोचनादिवः । मरुतःसोमपीतये ॥ ९ ॥

आ । ये । विश्वा । पार्थिवानि । पुप्रथन् । रोचना ।

दिवः । मरुतः । सोमः पीतये ॥ ९ ॥

ये मरुतः विश्वा विश्वानि पार्थिवानि पृथिव्यां भवानि भूतजावानि दिवः द्युलोकस्य
रोचना रोचमानानि ज्योतींषि च आपप्रथन् सर्वत्र विस्तारिवान्यकार्पुः । प्रथमरूपानि ज्यन्त-
स्य च हि अदस्पृहत्वरप्रथमदस्तृस्पशामिति अस्यासस्य अदादेशः च हचन्यतरस्यामिति डि
स्वरेण मध्योदात्तः तादृशान् मरुतोदेवान् सोमपीतये सोमपानायाहमाह्वयामि ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

त्यान्नुपूतदक्षसोदिवोवोमरुतोहुवे । अस्यसोमस्यपीतये ॥ १० ॥

त्यान् । नु । पूतदक्षसः । दिवः । वः । मरुतः ।

हुवे । अस्य । सोमस्य । पीतये ॥ १० ॥

हे मरुतो मित्राविण एतन्नामकादेवाः पूतदक्षसः परिसुखबलान् दिवः स्ततेजसा दी-
प्यमानान् यद्वा दिवः द्युलोकस्थितान् त्यान् तान् प्रसिद्धान् वोयुष्मान् नु क्षिपं हुवे आह्वया-
मि । किमर्थं अस्यास्मदीयस्य सोमस्य पीतये पानाय ॥ १० ॥

अथैकादशी-

त्यान्नुपेविरोदसीतस्तर्भुमरुतोहुवे । अस्यसोमस्यपीतये ॥ ११ ॥

त्यान् । नु । ये । वि । रोदसी । तर्भुः । तस्तर्भुः । मरुतः ।

हुवे । अस्य । सोमस्य । पीतये ॥ ११ ॥

ये मस्तः रोदसी द्यावापृथिव्यौ वितस्तन्नु स्ववलेनैव अत्यर्थं स्वब्धे वक्तुः ते रोदसी स्वावीने अकार्पुस्त्वर्थः । त्वान तान् सर्वतः प्रसिद्धान् नु क्षिप्रं अहं हुवे आह्वयामि । किमर्थं अस्येत्यादि ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

त्वंनुमारुहं गुणं गिरिष्ठां वृषं हुवे । अस्य सोमस्य पीतये ॥ १२ ॥ २९ ॥

त्यम् । नु । मारुहम् । गुणम् । गिरिऽस्थाम् । वृषंम् ।

हुवे । अस्य । सोमस्य । पीतये ॥ १२ ॥ २९ ॥

त्वं स सर्वत्र विस्तृतं गिरिष्ठां गिरिषु मेघेषु पर्वतेषु वा विष्ठन् वृषं उदकानां कामानां वा वर्षितारं मारुहं मरुत्संगन्धिभं गुणं संधं नु क्षिप्रं हुवे विंदुरहमाह्वयामि । किं प्रयोजनं अस्य अस्मदीयस्य सोमस्य पीतये पानाय ॥ १२ ॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे एकोनविंशोऽवर्गः ॥ २९ ॥

आत्वेति नवचं द्वितीयस्तूर्कं आनुष्टुभमेन्द्रं विरधीनामगिरिसक्तपिः । तथा चानुक्रम्यते— आत्मानव तिरश्चीरामिरस आनुष्टुभमिति । आग्निष्विके पूज्येषु तृतीयसवनेऽपराकस्यात्वा- गिरि इति तृचो वैकल्पिको नृत्पः सूच्यते हि— गामन्तिवागायत्रिण आत्वा गिरो रधीरिवेति ।

तत्र प्रथमा—

आत्वा गिरो रधीरिवास्थुः सुते पुं गिर्विणः ।

अमित्वा समनूपतेन्द्रं वत्सं न मानरः ॥ १ ॥

आ । त्वा । गिरिः । रधी ६ ईव । अस्थुः । सुते पुं । गिर्विणः ।

अग्नि । त्वा । सम् । अनुपत् । इन्द्रं । वत्सम् । न । मानरः ॥ १ ॥

हे गिर्विणः गोर्धनवनीयेन्द्रं सुतेषु सोमेषु अग्निष्वेतेषु सत्सु गिरोत्पाकं स्तुतिस्तृणा- वाच. त्वा त्वां आस्थुः आग्निपुरत्येन गोर्धं तिष्ठन्ति । तत्र दृष्टा तः— रधीरिव यथा रथयान रथेन गच्छन् पीर. प्राप्यं देशं क्षिप्रं गच्छति तद्गदस्याभिरपि गन्तव्यं त्वां स्तुतयोऽग्निगच्छन्ति । किंच हे इन्द्र अम्पदीयागिरिः त्वा त्वापभित्तस्य समनूपनं सम्पक् गच्छायन्ते स्तुतन्ती ययं. । नृत्पवने

कुटादिः तस्य लुङिरूपं । तत्रदृष्टान्तः—वत्सं मातरः यथा मातरोगावः वत्सं अभिलक्ष्य हंशा-
रवादिशब्दं कुर्वन्ति तद्वत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

आत्वाशुक्राअचुच्यवुःसुतासंइन्द्रगिर्वणः ।

पिबत्वअस्यान्धसइन्द्रविश्वांसुतेहितम् ॥ २ ॥

आ । त्वा । शुक्राः । अचुच्यवुः । सुतासः । इन्द्र । गिर्वणः ।

पिब । तु । अस्य । अन्धसः । इन्द्र । विश्वांसु । ते । हितम् ॥ २ ॥

हे गिर्वणोमीभिर्वननीयेन्द्र शुक्राः ग्रहेषु पात्रेषुच दीयमानाः सुतासोस्माभिरभिपुताः सोमा-
त्वा त्वा आचुच्यवुः आगच्छन्तु । अयद्ब्रह्मणो लुङि बहुलंछन्दसीति शपःश्लुः तत्तत्स्वमस्मा-
भिर्दीयमानस्यास्याधस्तः सोमस्य भवदीयं भागं तु क्षिप्तं पिब । यद्वा क्रियामहर्णकतंस्पमिति
संपदानं चतुर्थ्यर्थं बहुलंछन्दसीति पठौ तदिदंसोमरूपमन्नं शीघ्रं पिब । तदेवोपपादयति—हे
इन्द्र विश्वास्तु सर्वास्तु दिक्षु ते त्वदर्थं सोमपुरोडाशादिहविर्हितं निहिर्वं भवति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

पिबांसोममटायकमिन्द्रश्येनाभृतंसुतम् ।

त्वंहिशश्वतीनांपतीराजाविशामसि ॥ ३ ॥

पिब । सोमम् । मदाय । कम् । इन्द्र । श्येनः अभृतम् । सुतम् ।

त्वम् । हि । शश्वतीनाम् । पतिः । राजा । विशाम् । असि ॥ ३ ॥

हे इन्द्र त्वं श्येनाभृतं हयहोर्भृच्छन्दसीति हकारस्यभकारः दृष्टोकाद श्येनरूपया मा-
मन्या आहृतं सुतमभिपुत्रं सोमं मदाय हर्षाय पिब कमितिपूरणः सुखार्थेवा सुप्तेन सोमं
पिब । हिशब्दो हेतो हि यस्मात्त्वं शश्वतीनां बह्वीनां विगां मरुद्गणानां सर्वेषां देवगणानां च
पतिः पादयिता स्वामी अमि भवमि तथा राजा स्वदेवता दीप्यमानश्चासि अतस्त्वं
पूर्वं सोम पिबेति ॥ ३ ॥

आभिहिरिकेपूत्रयेषु तृतीयसवनेच्छावाकस्य अग्नीहवन्तिरध्याइति वैकल्पिकः स्तोत्रियः ।
सन्निवृत्त—अग्नीहवन्तिरध्या आश्रुत्तर्णश्रुधीहवमिति ।

वच प्रथमा सूक्ते चतुर्थी—

श्रुधीहर्वतिरश्रयाइन्द्रयस्त्वासपयति ।

सुवीर्यस्यगोमंतोरायस्पूर्धिमहोअसि ॥ ४ ॥

श्रुधि । हर्वम् । ति॒र॒श्र॒याः । इन्द्र । यः । त्वा । स॒प॒य॒ति ।

सु॒वी॒र्य॒स्य । गो॒म॒न्तः । रा॒यः । पु॒र्धि॒ । म॒हान् । अ॒सि ॥ ४ ॥

हे इन्द्र यः त्वा त्वां सपयति सपरशब्दः कंडूादिः हविर्भिः परिचरति तादृशस्य विर-
ध्यः एतन्नामकस्य ऋषेः मम हवं स्तुतिभिः त्वद्विषयमाह्वानं श्रुवि शृणु । श्रुत्वाच हे इन्द्र त्वं
सुवीर्यस्य शोभनवीर्येणस्य यद्वा वीरे पुत्रे भवं वीर्यं सुपुत्रवतः गोपतः यवादिपशुमतः रा-
योधनस्यदानेन पूर्धिं अस्मान्पूरय । एतदसामर्थ्यं कुत इत्यत आह— त्वं महान् गुणाधिकः दे-
वानां श्रेष्ठश्चासि भवसि स्वतः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

इन्द्रयस्तेनवीयसीं गिरंमन्द्रामर्जीजनत् ।

चिकित्विन्मनसंधियं प्रत्नामृतस्यपिप्युपीम् ॥ ५ ॥ ३० ॥

इन्द्र । यः । ते । न॒वी॒य॒सीम् । गि॒रंम् । म॒न्द्राम् । अ॒र्जी॒जन॒त् ।

चि॒कि॒त्वि॒न्म॒न॒सं॒धि॒यं॒ प्र॒त्ना॒मृ॒त॒स्य॒पि॒प्यु॒पी॒म् ॥ ५ ॥ ३० ॥

हे इन्द्र योजमानो नवीयसीं नववरां पुनःपुनः क्रियमाणतया मन्द्रां मदकरीं गिरं
स्तुतिपक्षणां वाचं ते तदर्थं अजीजनत् उदपीपद्व अकार्पीदित्यर्थः । तस्य स्तोत्रे त्वं मन्त्रां
पुण्येन स्तनस्य सत्यस्य संबन्धि यद्वा वृत्तीयार्थे यद्वी सत्येन पिप्पुषीं मरुद्वं त्रिडयडोश्चेति
प्यापनेपीप्रावः तादृशं चिकित्विन्मनसं । किवज्जाने कमौ तस्य आस्तरस्येकाग्रान्दसः नि-
कित्वांसि ज्ञातानि सर्वेषां हृदयानिपथेति अमायया क्रियमाणं यत्नवरक्षणं नवेषां हृदयं य-
शस्यतीति तद्वत्कर्त्तव्यार्थं दर्शकं धियं तदीयं रक्षणार्थं तस्य कुरु ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे विंशोऽर्गः ॥ ३० ॥

अथ षष्ठी—

तमु॒ष्ट्वाम॒यंगि॒र॒इन्द्रं॑मु॒क्थानि॑वावृ॒धुः ।

पु॒रू॒ण्यस्य॑पौ॒स्या॒सिपा॑सन्तोवनामहे ॥ ६ ॥

तम् । ऊँ इति । स्त॒वाम् । यम् । गि॒रः । इन्द्रं॑ । उ॒क्थानि॑ ।

व॒वृ॒धुः । पु॒रू॒णि । अ॒स्य । पौ॒स्या । सि॒पा॑सन्तः । व॒ना॒महे ॥ ६ ॥

ऋषयः परस्परमाहुः तं पूर्वोक्तक्षणं उदित्यवधारणे तमेवेन्द्रं स्तवाम् स्तुतिभिः स्तुमः । यं इन्द्रं गिरोस्माकं स्तुतयः उक्थानि शस्त्राणिच वावृधुः प्रावर्धयन् तं स्तुमः । ततोवयं ऋ-
स्येन्द्रस्य पुरूणि बहूनि पौस्या बीयाणि सिपासन्तः पणसंभक्तौ सनीडभावपक्षे आत्वेष्टे
सनेतिरेन इति साहित्यिकं पत्वं तानि बीयाणि संभक्तुमिच्छन्तः सन्तः वनामहे तमिन्द्रं स्तुति-
भिः संभजामहे ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

एतो॒न्विन्द्रं॑स्त॒वाम॑शु॒द्धं शु॒द्धेन॑साम्ना ।

शु॒द्धैरु॒क्थैर्वा॑वृ॒ध्वांसं॑ शु॒द्धा॒शीर्वा॑न्मम॒न्तु ॥ ७ ॥

एतो॒ इति॑ । न । इन्द्रं॑ । स्त॒वाम् । शु॒द्धम् । शु॒द्धेन॑ । साम्ना ।

शु॒द्धैः । उ॒क्थैः । व॒वृ॒ध्वांसं॑ । शु॒द्धः । आ॒शीः॒र्वा॑न् । म॒म॒न्तु ॥ ७ ॥

अत्रेतिहासमाचक्षते—पुराकिन्तेन्द्रो ब्रूयादिकानसुरावृत्त्वा ब्रह्महत्यादिदोषेणात्मानमप-
रिशुद्धमित्यमन्यत ततस्तद्दोषपरिहारयेन्द्रः ऋषीन्वोचत् अपूतं मां युष्मदीयेन साम्ना
शुद्धं कुरुतेति । तवस्तेषु शुष्मत्वादकेन साम्ना शुद्धं च परिशुद्धमकार्षुः पश्चात्पुनर्ये-
न्द्राय पागादिकर्माणि सोमादीनि हवींषि प्रादुरिति । एषोर्थः शास्त्रात्यनकब्रालणे मविपा-
दितः—इन्द्रोवायुराहत्यापूतइवामेध्योमन्यत सौकामयत शुद्धमेव मामंतं शुद्धेन साम्ना
स्तुयुरिति । सऋषीन्ब्रवीत् स्तुतमेति तवऋषयः मामापश्यन्तेनास्तुत्येवोन्विन्द्रमिति । ततोवाइ-
न्द्रः पुनः शुद्धोमेध्योभवदिति । तथाचास्या ऋचोयमर्थः—ऋषयः परस्परं ब्रुवन्ति नु क्षिप्रमेवो-
आगच्छतेन आगत्यच शुद्धेन शुष्मत्वादकेन साम्ना तथा शुद्धैः शुद्धिहेतुभिरुक्थैः गर्वयेन्द्र
शुद्धमपापिनं कृत्वा स्तवाम् स्तुयाम तवः मामशुद्धं वावृध्वांसं पापराहित्येन वर्धमानं तमिन्द्र-

म०८ अ०१० सू०८४] पष्ठोऽष्टकः ५०५

मिन्द्रं शुद्धः दशापवित्रेण आशीर्वात् आश्रयणयान मज्जादिभिः छन्दसीरदिति मनुषोक्तं वा-
दशः सोमोपमत्तु इन्द्रं मादयतु । मदायवेऽजान्दसः श्रुः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

इन्द्रं शुद्धो न आगं हि शुद्धः शुद्धाग्निं रुतिभिः ।

शुद्धो रयिनि धारय शुद्धो मम द्विसोम्यः ॥ ८ ॥

इन्द्रं । शुद्धः । नः । आ । गृहि । शुद्धः । शुद्धाग्निः । रुतिभिः ।

शुद्धः । रयिम् । नि । धारय । शुद्धः । मम द्वि । सोम्यः ॥ ८ ॥

हे इन्द्र शुद्धः अस्मदीयैः सामभिः शस्त्रैश्च परिशुद्धस्त्वं नोस्मानागहि आगच्छ । शुद्धा-
भिरुतिभिः ऊतयोरुतः अवन्ति सर्वत्र गच्छन्तीति वा वेपि सामभिः शस्त्रैः परिपूताः वैर्मरुद्भिः
सह शुद्धः पापराहि रत्नमागहि आगत्य च शुद्धस्त्वं रयिं धनमस्मात्तु निधारय निवरां स्था-
पय । किञ्च शुद्धस्त्वं सोम्यः सोमाहो भूत्वा मम द्वि सोमेन माय । मदीहर्षे त्रोटि बहुलं छन्दसी-
वि शपः श्रुः ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

इन्द्रं शुद्धो हि नो रयिं शुद्धो रत्नानि वा शुपे ।

शुद्धो वृत्राणि जिघ्रसे शुद्धो वाजं सिपासति ॥ ९ ॥ ३१ ॥

इन्द्रं । शुद्धः । हि । नः । रयिम् । शुद्धः ।

रत्नानि । वा शुपे । शुद्धः । वृत्राणि । जिघ्रसे ।

शुद्धः । वाजम् । सिपासति ॥ ९ ॥ ३१ ॥

हे इन्द्र शुद्धः हिरवधारणे शुद्ध एव त्वं रयिं धनं नोस्मभ्यं पयच्छ । कथा शुद्धस्त्वं दा-
शुपे हविर्दत्तये यजमानाय रत्नानि रमणीयानि धनादीनि च देहि । ततः शुद्धः पापराहितस्त्वं
वृत्राणि अपाप्मावरकान् कर्मविघ्नकारिणः शत्रून् पापानि वा जिघ्रसे हंसि । ततः शुद्धः शत्रुहन्-
नदोषपरिहाराय अरमदीयैः सामभिः शस्त्रैः परिशुद्धस्त्वं वाजधनं अस्मभ्यं सिपासति पदा-

तुमिच्छति । यदा यदा रात्रौ ह हन्यां वदावदा शुब्धुत्पादकैः सामभिः शस्त्रैश्च यूयं मां परिश्र-
यं कुरुतेति अस्मभ्यमन्नं दातुं इच्छसीत्यर्थः ॥ ९ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे एकविंशोवर्गः ॥ ३१ ॥

अस्मादत्तेकविंशत्यृचं तृतीयं सूक्तं । अत्रानुक्रम्यते—अस्मैसैका घृतानोवा मारुतस्य
दुभं चतुर्थीविराजिष्यामीति मारुतः पादः परेन्द्रावार्हस्पत्येति । घृतानाख्यो मरुतांशुवृषि-
तिरश्वीर्नामागिरसोवा । चतुर्थीविराट् शिष्टास्त्रिदुभः इन्द्रोदेवता इष्यामिवोमरुतइतिपादोमरु-
देवस्यः अवद्वत्सइत्येपात्विन्द्रावृहस्पतिदेवताका सूक्तविनियोगोलिंगादवगन्तव्यः ।

तस्मिन्सूक्ते प्रथमा—

अस्माउपासआतिरन्तयाममिन्द्रायनक्तमूर्ध्याःसुवाचः ।

अस्माआपोमातरःसप्ततस्थुर्नृभ्यस्तरायसिन्धवःसुपाराः ॥ १ ॥

अस्मै । उपसः । आ । अतिरन्त । यामम् । इन्द्राय । नक्तम् ।

ऊर्ध्याः । सुवाचः । अस्मै । आपः । मातरः । सप्त । तस्थुः ।

नृभ्यः । तराय । सिन्धवः । सुपाराः ॥ १ ॥

इन्द्रसामर्थ्यात् भीताउपसः उपःकालाः अस्मैपूर्वोक्तगुणोपेतायेन्द्राय यामं स्वस्वग-
मनं आ अतिरन्त तिरतिर्वर्धनकर्मा समन्ताद्वर्धयन्त । यथा पूर्वमुद्यन्ति तथेदानीमपि
अस्मै उद्रताभभवन् । तथा ऊर्ध्वाः राविनामेव वृक्षप्रपाणयोः अर्धेत्स्वेति मिपारयः श्वे-
छन्दसीतिपय सर्वैरभिगन्तव्याः शत्रोहि सर्वे स्वनिवासं गच्छन्ति स्वनिदयमाविहेतुभूताः
रावयः नक्तं अपरात्रिकास्ते सुवाचः शोभनवाचोभवन्ति तस्मिन्काले हि सर्वे वेदाध्ययनानि
शास्रभ्रयचिन्तादीनि कुर्वन्ति वस्मात्कल्याणवाचोभवन् इन्द्रेनुशासति वेदाद्यनुमाने नि-
रताभवन् । तथा आपः आपूज्याषो सर्वतोव्यापामातरः जगतां निर्माण्यः सप्त सप्ततं पात्राः
सिन्धवः स्यन्दमाना गंगाघानयः यदा सर्पणशीलाः सिन्धवः सरितः वासाभारकरूप अट्ट-
हननेनोत्पादकत्वादस्माइन्द्राय तस्थुः नृभ्यस्तराय मनुष्याणां सुखेन वरणार्थं सुपाराः शो-
भनपाराः सुखेन कर्तुं योग्याः अभवन्तित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अतिविद्धाविधुरेणाचिदस्त्रात्रिःसप्तसानुसंहितागिरीणाम् ।
नतद्देवोनमर्त्यस्तुतुर्याद्यानिप्रवृद्धोद्युभश्चकार ॥ २ ॥

अतिविद्धा । विधुरेण । चित् । अस्त्रा । त्रिः । सप्त ।
सानु । सप्तसंहिता । गिरीणाम् । न । तत् । देवः । न । मर्त्यः ।
तुतुर्यात् । यानि । प्रवृद्धः । उद्युभः । चकार ॥ २ ॥

विधुरेण । वर्णव्यत्ययः । चिदप्यर्थे विधुरेण असहायेनापि अस्त्रा अनुक्षेपणे ताच्छी-
लिकस्त्वन् शानुक्षेपणशीलेनेन्द्रेण । यद्वा अस्त्रा अस्त्रेण वज्रेण त्रिःसप्त एकविंशतिसंख्यानि संहि-
ता संहितानि एकत्र संधीभूतानि गिरीणां सप्तानां पर्वतानां सानु सानूनि अतिविद्धा अति-
विद्धानि अतीत्य तादितानि तेन युक्तोद्युभश्चकारः तानि भित्वागमदित्यर्थः । अत्र तैत्तिरीयकं
ब्राह्मणं—दक्षपुंजीउमुद्धृत्य सप्तगिरीन् भित्त्वा तमहन्वित्पादि । तस्येन्द्रस्य तत्तानि सानुभेदना-
नि कर्माणि देवइन्द्राद्भगविरिक्तोदेवो मर्त्यो मनुष्योवा ननुतुर्याव नवरेव तथाकर्तुं नशक्नोती-
त्यर्थः । तृप्तवनवरणयोः लिङिछान्दसः शपःश्लुः बहुलंछन्दसीत्युत्वं । यद्वा वृत्तरणे जीहोत्या-
दिकः । मवृद्धः सोमपानेन वलेनवा प्रवृद्धः वृषभः कामानामुदकानांवा वर्षकः इन्द्रः यानि
कर्माणि चकार कृतवान् तानि देवो मनुष्योवा ननुतुर्याव नहन्वाव हन्तुं शक्नोन्नवेद । अ-
स्मिन्पक्षे तूरी गविर्हिंसावरणयोस्त्वित्येतत्स्यत्वं । यथायोग्यं दीर्घाभावोह्रस्वछान्दसः न व-
थाकर्तुं शक्नोतीत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

इन्द्रस्यवज्रंआयसोनिर्मिश्लइन्द्रस्यबाहोर्भूयिष्ठमोजः ।
शीर्षंनिन्द्रस्यकर्तवोनिरेकआसन्नेपन्तश्रुत्याउपाके ॥ ३ ॥
इन्द्रस्य । वज्रः । आयसः । निश्मिश्लः । इन्द्रस्य । बाहोः ।
भूयिष्ठम् । ओजः । शीर्षम् । इन्द्रस्य । कर्तवः । निरेके ।
आसन् । आ । ईयन्तु । श्रुत्यै । उपाके ॥ ३ ॥

उक्तगुणस्य इन्द्रस्य वज्रआयसः अयसा निर्मितः अयोमयइत्यर्थः सवज्रः इन्द्रेण स-
हस्ते निमिञ्चः संमिश्रः अत्यन्तं संबद्धः कृतः अतएव इन्द्रस्य बाह्वोर्भुजयोर्भूमिष्ठं बहुवमशो-
जोवीर्यमस्ति । तथानिरेके निष्पूर्वादित्येवां निस्पूर्वादितेर्वेति संदेहादनवग्रहः । निर्गमने यद्वा
युद्धार्थमिन्द्रो निर्गच्छति तदानीमिन्द्रस्य शीर्षं शिरसि कवचः कर्माणि शिरस्त्राणनिधाना-
दीनि । यद्वा शिर इति गलपश्चतुर्वर्चमंगमुच्यते तत्रत्याज्यामक्षिभ्यां दर्शनमेरेणादीनि कर्माणि
भवन्ति । तथा आसन्न आस्यस्य आसन्नादेशः आस्येच यानि कर्माणि युद्धार्थं वाजिनो गजान्
संनाहयतेत्यादीनि भवन्ति । किंच श्रुत्यै संज्ञाभाष्य निर्गच्छतोनुशागत इन्द्रस्य वाक्पश्रवणा-
र्थं सर्वे उपजीविनो भृत्याः उपाके अन्तिके एषन्त । अयमिन्द्रोस्मान् कुत्रकुत्र कार्ये नियोक्ष्य-
तीत्येतेन मनसा तदन्तिके समन्तादगच्छन्ति । ईषगतिर्हि सा दर्शनेषु भौवादिकः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

मन्येत्वा यज्ञियं यज्ञिषानां मन्येत्वा च्यवनं मर्च्युतानाम् ।

मन्येत्वा सत्वंनामिन्द्रकेतुं मन्येत्वा वृषं चर्पणीनाम् ॥ ४ ॥

मन्ये । त्वा । यज्ञियम् । यज्ञियांनाम् । मन्ये । त्वा । च्यवनम् ।

अर्च्युतानाम् । मन्ये । त्वा । सत्वंनाम् । इन्द्र । केतुम् । मन्ये ।

त्वा । वृषभम् । चर्पणीनाम् ॥ ४ ॥

एतदादयः श्रवणाः हे इन्द्र त्वा त्वां यज्ञिषानां यज्ञार्हाणां देवानामपि यज्ञियं पुरस्तादे-
व यज्ञार्हमिति मन्ये अवबुध्ये । तथा त्वा त्वां अर्च्युतानां च्युतिरहितानामपि पर्वतानां च्यव-
नं च्यावमितारं वज्रेण विभेदकमिति मन्ये जानामि । यद्वा अर्च्युतानां वटेन च्यावपितुमश-
क्यानां बलिनां वीराणां अपि स्ववटेन विद्रावयितारमिति जाने । किंच हे इन्द्र सत्वनं सत्त्वानां
पणसंभक्तौ कृनिष् संभजमानानां भटानां केतुमुच्छ्रितमिति मन्ये । यद्वा सत्त्वनां स्तुतिभिर्ह-
विभिर्वा संभक्तृणां यष्ट्यां केतुं आत्मनः प्रज्ञापकं तेषां पूजनीयमिति वा मन्ये । तथा त्वा त्वां
चर्पणीनां मनुष्याणां वृषभं अभिमतकलवर्षकमिति मन्ये जानामि ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

आयहृज्वाहोरिन्द्रधत्सेमदच्युतमहयेहन्तवारं ।

प्रपर्वता अनवन्तमगावः प्रवृत्ताणां अभिनक्षन्त इन्द्रम् ॥ ५ ॥ ३३ ॥

आ । यत् । वज्रम् । वाहोः । इन्द्र । धत्से । मदश्च्युतम् ।
अहये । हन्तवै । ऊँ इति । प्र । पर्वताः । अनवन्त । प्र । गावः ।
प्र । ब्रह्माणः । अभिहनक्षन्तः । इन्द्रम् ॥ ५ ॥ ३२ ॥

हे इन्द्र वाहोर्वज्रमायुधं कीदृशं मदश्च्युतं शत्रूणां मदस्य व्यावधितारं ययदा आधत्ते
आदधाति । किमर्थं अहये अहिनापानमसुरं मेघं वा हन्तवै उदत्यवधारणे हन्तुमेव । किंच यदावा
इन्द्रेण अहिनामके असुरे हते सति पर्वता जमदापूरकामेघाः प्रानवन्त नृशब्दे प्रकपेणाशब्दयन्
यदावा । गावः तवस्थान्युदकानि च प्रकपेण ध्वनिमकुर्वन् । उदकान्यध्वनयन्नित्यत्र यानुपो-
निगमः—यददःसंमयन्तीरहावनदवाहते तस्मादानघोनामस्थेति । तुरीयःपादः परोक्षः तदानीम-
भिनक्षन्तः अभितइन्द्रं स्तुतिभिर्हविर्भिर्गच्छन्तो ब्रह्माणो ब्राह्मणाइन्द्रं पर्यचरन् । यद्वा ब्रह्माणः
बृहवृषौ प्रवृद्धाः पर्वतादयः इन्द्रमस्तुवन् इति ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे द्वार्षिणोर्वर्गः ॥ ३२ ॥

अथ षष्ठो—

तमुष्टवामयद्वमाजजानविश्वाजातान्यवराण्यस्मात् ।
इन्द्रेणमित्रादिधिपेमगीभिरुपोनमोभिर्हृषभविशेम ॥ ६ ॥

तम् । ऊँ इति । स्तवाम् । यः । इमा । जजान । विश्वा । जातानि ।
अवराणि । अस्मात् । इन्द्रेण । मित्रम् । दिधिपेम् । गीःक्षितिः ।
उपो इति । नमःक्षितिः । हृषभम् । विशेम ॥ ६ ॥

परस्परं स्तोतारआहुः तम् तमेवेन्द्रं वयं संहत्य स्तवाम् स्तोत्रं करवाम । यइन्द्रः इम । इमानि
भूतानि जजान जनयामास तस्मादस्मादिन्द्रादेव विश्वा विश्वानि सर्वाणि यस्तुजावानि सर्वा-
णि जगन्ति वा अवराणि अवराकाञ्चनानि पश्चाद्भवानि भवन्ति तेनानेनेन्द्रेण वयं गीर्भिः स्तुति-
भिः मित्रं हृषभावे प्रत्ययेन निर्देशः मैत्रीं दिधिपेय धारयेम । दिधिष धारणेइति धातुं केचिद्वदन्ति
यद्वा मित्रं छान्दस्येकवचनं वयमिन्द्रेणसह मित्राणि सुहृदोभवायेति गीर्भिरिन्द्रं शन्दयेम ।
धिपराब्दे जौहोत्यादिकः अत्रव्यत्ययेन द्विविकरणात् श्लुच्य शश्व । वतोनमोभिः क्रियमाणै-
र्नमस्कारैः दीयमानैर्हविर्भिर्वावृषणं कामानावर्षकमिन्द्रं उपविशेम अस्मदभिमुखमेव कुर्याम ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

वृत्रस्यत्वाश्वसथादीपमाणाविश्वेदेवाअजहुयैसखायः ।

मरुद्भिर्गिन्द्रसख्यतेअस्त्वथेमाविश्वाःपृतनाजयासि ॥ ७ ॥

वृत्रस्य । त्वा । श्वसथात् । ईपमाणाः । विश्वे । देवाः । अजहुः ।

ये । सखायः । मरुत्क्षिभिः । इन्द्र । सख्यम् । ते । अस्तु । अथ ।

इमाः । विश्वाः । पृतनाः । जयासि ॥ ७ ॥

हे इन्द्र तव ये विश्वेदेवाः प्राक्सखायः संग्रामे सखित्वं कुर्यामिति मित्राणि अभवन्
ते सर्वे देवाः वृत्रस्य वृत्रासुरस्य श्वसथात् श्वसेरौणादिकोथप्रत्ययः सर्वानागच्छतोद्दृष्ट्वा तेषां
जीत्युत्पादनाय वृत्रासुरः श्वासमकर्षीत् श्वासाद्भीताः सन्तः अतएव ईपमाणाः सर्वतः पराय-
मानाः त्वा त्वामजहुः संग्रामेत्यक्तवन्तः एवंसति हेइन्द्र मरुद्भिः सह सख्यं सखिभावस्ते क-
वास्तु । ये मरुतस्त्वां नपशियजन्ति तैः सहति । अथानंतरं इमा विश्वाः पृतनाः शत्रुसेना ज-
यासि स्वयत्सेनाभिभवसि अनेन वृत्रघ्नं तमिन्द्रमाह । अत्र इन्द्रोवैवृत्रं हनिष्यन् इत्यादिमारुणमनु-
संधेयम् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

त्रिःपष्टिस्त्वामरुनोवावृधानाउस्त्राद्ववराशयोयज्ञियांसः ।

उपत्येमःरुधिनोभागधेयंशुष्मंतएनाहविषाविधेम ॥ ८ ॥

त्रिः । पष्टिः । त्वा । मरुतः । वृद्धाणाः । उस्त्राद्वव । राशयः ।

यज्ञियांसः । उप । त्वा । आ । इमः । रुधि । नः । भागधेयम् ।

शुष्मम् । ते । एना । हविषा । विधेम ॥ ८ ॥

प्रसंगादेवावन्तोमरुतः सहायाअभजित्याह-हे इन्द्र त्रिः प्रयः जसः सुपांसुभूमितिषुः
पष्टिः पष्ट्युत्तरं त्रिसंख्याका मरुतः । वेच वेचिरीयके-ईदृक्षान्यादृक्षेत्यादिना नक्षत्रगणेषु
सप्तसप्तनिषादिताः । तत्र आदिपंचगणाः संहितायामाग्रायन्ते स्वतत्वांश्च प्रयासीच सांनपनश्च

गृहमेधीच क्रीडीच शाकीचोजपीचेति । सैलिकः पष्ठोगणः ततोऽधुनिश्च ध्वान्तश्चेत्याद्यास्तयोर-
प्येनुवाक्याः । इत्थं त्रयः षष्टिसंख्याकाः उक्ताइवराशयः गावश्च संघीभूतास्ते त्वा त्वां वावृ-
धानाः स्ववस्त्रेन वर्धितवन्तः तेमरुतः यज्ञियासो यज्ञाह्वाञ्जवनः । तं मरुत्तहायमिन्द्रं त्वा त्वां वयं
एमः उपगच्छामः ततस्त्वं नोस्मभ्यं प्रागधेयं प्रजनीयं धनं कृधिकुरु । पश्चाद्वयमपि एना एनेन
सोमलक्षणेन हविषा ते तुभ्यं शुभ्रं शशूणां शोषकं वलं विधेम । विधविधाने विदध्व
कुर्मइत्यर्थः ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

तिग्ममायुधं मरुता मनीकं कस्तं इन्द्र प्रतिवज्रं दधर्ष ।
अनायुधासो असुरा अदेवाश्च क्रेण तां अपवप ऋजीपिन् ॥ ९ ॥
तिग्मम् । आयुधम् । मरुताम् । अनीकम् । कः । ते । इन्द्र । प्रति ।
वज्रम् । दधर्ष । अनायुधासः । असुराः । अदेवाः । चक्रेण ।
तान् । अप । वप । ऋजीपिन् ॥ ९ ॥

ह इन्द्र ते तव स्वभूतं विग्रहं वीक्षणमायुधं आयुष्यतेनेनेति आयुधं धनुः तत्र मरुर्वा
त्रयः षष्टिसंख्याकानां त्वत्तहायानां अनीकं संघं च तदीयं वज्रं कः कोवा देवोऽभनुष्योवा म-
तिदधर्ष मतिकूलमभिभवति अभिभावकोनास्तीत्यर्थः । वपपसहने । आपृपाद्वेति विभाषि-
तणिचि तदभावे छिटिरुपं । अतएव अनायुधासः धनुरायायुधवर्जिता अदेवाः देववर्जिता
देवद्विषोपे असुराः सन्ति हे ऋजीपिन् अपाजितोऽभिपुत्र्यः सोम ऋजीपी तद्वन्निन्द्र तानसुरान्
चक्रेण चक्रस्तमानवीथेण चक्ररूपेण वज्रेण वा अपवप अपगतान्कुरु अपनुदेत्यर्थः ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

महोऽग्रायं तवसे सुहृत्किंप्रेत्य शिवर्तमाय पश्वः ।
गिर्वाहसे गिर इन्द्राय पूर्वाधिहित्वे कुविद्ववेदत् ॥ १० ॥ ३३ ॥
महे । उग्राय । तवसे । सुहृत्किम् । प्र । इत्य । शिवर्तमाय ।
पश्वः । गिर्वाहसे । गिरः । इन्द्राय । पूर्वाः । धेहि ।
तन्वे । कुवित् । अह् । वेदत् ॥ १० ॥ ३३ ॥

हे स्तोतः महे महते गुणैः उग्राय बलेनोद्गुणाय तवसे तुइति घातुर्ध्वार्थः । प्रवृद्धाय शिवतमाय कल्याणतमायेन्द्राय सुवृत्तिशोभनां स्तुतिं प्रेरय चोदय कुरु । किमर्थं पञ्चः पशोः द्विपाच्च चतुष्पाच्च पशोर्मम अस्मदीयाय गवेवा यद्वा पशोरवीन्द्रियार्थं द्रष्टुर्मम धनादिकं दातुं गये सुखादिकं प्रदातुमिन्द्राय स्तुतिं प्रेरय । एतदेवाह हे स्तोतः गिर्वाहसे गीभिः स्तुतिभिरुत्समानायेन्द्राय पूर्वविह्वीः गिरः स्तुतीं धेहि कुरु । तवः सइन्द्रः तन्वे तनोति कुलमिति तनूस्तनयः तस्मै पुत्राय स्वशरीराय आत्मनेवा कुवित बहुनामेव बहुधनं अंगं क्षिप्तं वेदत् संभवेतुं ददातु । विद्वत्क्षेत्रे छेद्यडागमः कुविच्छन्दयोगादनिघातः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे त्रयस्त्रिंशोवर्गः ॥ ३३ ॥

अथैकादशी—

उक्थवाहसेविभ्वेमनीपांद्गुणानपारमीरयानदीनाम् ।
निस्पृशधिपातन्विश्रुतस्य जुष्टतरस्य कुविद्ववेदत् ॥ ११ ॥
उक्थवाहसे । विभ्वे । मनीषाम् । द्गुणां । न । पारम् । ईरय ।
नदीनाम् । नि । स्पृश । धिया । तन्वि । श्रुतस्य । जुष्टतरस्य ।
कुवित् । अद् । वेदत् ॥ ११ ॥

हे स्तोतः उक्थवाहसे उक्थैः स्तोत्रशस्त्रादिभिरुत्समानाय अवएव विज्ये महते यद्वा शत्रूणामभिभविषे इन्द्राय इन्द्रार्थं मनीषां मनसईषां स्तुतिं ईरय प्रेरय । तत्रदृष्टान्तः—द्गुणान-
यथा नाविकः नदीनां नदमानानां सरिता पारं वीरं प्रति पथिकं द्गुणा नावा प्रापयति तद्वदिदं
प्रति स्तुतिं गमयेति । किंच निस्पृश नितरां धनं स्पर्शय गमय तन्वि आत्मनि पुत्रेवा । कीदृश
श्रुतस्य सर्वत्र विश्रुतस्य प्रसिद्धस्य जुष्टतरस्य अत्यर्थं प्रीणयितुमिन्द्रस्य स्वभूतं धनं विपात-
दीपया स्तुत्या कर्मणावा आत्मानं गमय ततस्त्वयाग्निष्टुतइन्द्रः कुविद्वद्वधनं अंगं क्षिप्तं वेदत्
लभयतु ददातु ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

तद्विचिद्वियत्तइन्द्रो जुजोपत्सु हिमुष्टीर्नमसापिवास ।
उपसृपजरितुर्मारुवण्यश्रावयावाचं कुविद्ववेदत् ॥ १२ ॥

मं०८ अ०१० सू०८५] पञ्चोऽष्टकः ५१३

तत् । विविद्धि । यत् । ते । इन्द्रः । जुजोपत् । स्तुहि । सुस्तुतिम् ।
नमसा । आ । विवास । उप । भूप । जरितः । मा । रुवण्यः ।
श्रवय । वाचम् । कुवित् । अङ्ग । वेदत् ॥ १२ ॥

हे अतिक् ततोमादिहविः स्तोत्रं वा विविद्धि व्यापय तानीन्द्रार्थं कुर्वित्यर्थः । ते तव स्वभूतं
यद्धविः स्तोत्रं वा इन्द्रो जुजोपत् स्वीकुर्यात् तत्कुरु । जुपीप्तीति सेवनयोः ऐतिशयः श्रुः अङ्गा-
मच्छान्दसत्वाद् आश्रयस्तस्येति गुणप्रतिषेधाभावः । हे स्तोवः सुष्टुतिं सुस्तुतिं शोभनास्तुतिर्य-
स्य सत्वोक्तः तादृशमिन्द्रं स्तुहि । तथा नमसा स्तोत्रेण हविषा वा आविवास इन्द्रमाभिमुख्येन
परिचर । विवासविः परिचरणकर्मा द्योदित्वं । हे जरितः स्तोवः उपभूय भूप अलंकारे अलंकृतो-
भय मारुवण्यः धनाभावाद् मा ध्वनयः मारोदीरित्यर्थः । धनागमने कारणमाह—हे स्तोतः वाचं
स्तुतिं इन्द्रं श्रापय ज्ञापय तवस्त्वया स्तुत इन्द्रः तुर्ग्य कुवित् बहुधनं क्षिप्तं प्रयच्छतु ॥ १२ ॥

पृष्ठचपद्वहगतेष्वक्ष्येषु पृथ्वीयसवने ब्राह्मणाच्छंसिशले अवदन्नादिति वृषः । स्रवितं च—अ-
वदन्तो अंशुमतीमतिष्ठदिति तिलोच्छाम इन्द्रमिति नित्यमेकाहिकमिति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते षयोदशी—

अवदन्तो अंशुमतीमतिष्ठदियानः कृष्णो दशभिः सहस्रैः ।
आवृत्तमिन्द्रः शच्या धमन्तमपस्नेहिती नृमणा अवचत् ॥ १३ ॥

अव । द्रप्सः । अंशुमतीम् । अतिष्ठत् । इयानः । कृष्णः । दशभिः ।
सहस्रैः । आवृत् । तम् । इन्द्रः । शच्या । धमन्तम् । अप ।
स्नेहितीः । नृमणाः । अवचत् ॥ १३ ॥

अनेतिहासमाचक्षते—किल दृष्णो नामासुरः दशसहस्रसंख्यैः सूरैः परिवृतः स अंशुमती-
नामधेयाया नयास्तीरे अतिष्ठत् । तत्र तं कृष्णमुदकमध्ये स्थितं इन्द्रो नृहस्पतिना सहा गच्छत् ।
आगत्य तं कृष्णं तस्यानुचरांश्च नृहस्पतिना सहा योजयानेति । केचिदप्यथावदन्वि—तेषां कथा-
हेतुः दुष्पद इति उदककृष्णोभिधीयते सवुतोमः । द्रप्सश्चकन्द्रेत्यादिषु । सोमपरत्वेनोक्तत्वादेतव-

पदमाश्रित्याहुः—अपक्रम्यतुदेवेभ्यः सोमोवृत्रमयादितः । नदीमंशुमतीनाम अभ्यतिष्ठत्कुल्य-
ति १ तंबूहस्तविनेकेन सोम्ययाह्वत्रहासह । योत्स्यमानंसुसंहरैरुद्भिर्विविधापुधैः २ दृष्ट्वा
तानायतःसोमः स्वबलेनव्यवस्थितः । मत्वानोवृत्रमायातं जिघांसुगरिसेनया ३ व्यवस्थितध-
नुष्यन्तं तमुवाचवृहस्पतिः । मरुत्विरयंसोम । प्रेहिदेवान्पुनर्विभो ४ सोमवीनेविवंशक्रः ओम-
सैवचलाद्वली । इयायदेवानादाय तंपुर्विषिवत्सुराः ५ जघ्रुःपीत्वाचदैत्यानां समरेनवतीर्नव ।
तदवद्रप्स इत्यस्मि नृचेसर्वनिगद्ये ६ एतद्वनार्पत्वेनादरणीयंभवति । एपोर्यः क्रमेणक्रभुवदपते ।
तथाचास्याक्रचोपमर्थः—द्रप्सः द्रुतं सरति गच्छतीतिद्रप्सः पृषोदरादिः द्रुतं गच्छन् दशभिः
सहसैः दशसहस्रंरूपैरसुरैः इयानः रुष्णः एतन्नामकः असुरः अंशुमती नामनदीं अवावि-
ष्टत् अवतिष्ठते ततः शर्च्या कर्मणा प्रज्ञानेनवा धमन्तं उदकस्यान्तरुच्छ्रुतन्तं यद्वा जगद्भूति-
करं शब्दं कुर्वन्तं तं रुष्णामसुरं इन्द्रोमरुद्भिःसह आयत्त प्राप्नोत् । पश्चात् तं रुष्णामसुरं तस्यानु-
चरंश्च हतवानित्याह—नृमनाः नृषु मनोयस्पसः यद्वा कर्मनेतृषु ऋत्विषु एकविधं मनोयस्प
सतथोक्तः तादृशः सन् स्नेहितीः स्नेहितिवंधकर्मसुपठितः सर्वस्पर्हासित्रीस्वस्पसेनाः अपाघत
अपघातं हननं अवधीदित्यर्थः । अपत्नीर्हितं नृमणावघदाइति छन्दोगाः पठति । तस्यानुचरा-
न्त्वा तं द्रुतं गच्छन्तमसुरं अपाघत हतवान् ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

द्रप्समपश्यंविपुणेचरन्तमुपहृरेनृद्योअंशुमत्या ।
नभोनरुष्णमवतस्थिवांसमिप्यामिवोदृपणोयुध्यताजौ ॥ १४ ॥
द्रप्सम् । अपश्यम् । विपुणे । चरन्तम् । उपहृरे । नृद्यः । अंशुमत्या ।
नभः । न । रुष्णम् । अवतस्थिवांसम् । इप्यामि । यः ।
वृपणः । युध्यन्त । आजौ ॥ १४ ॥

चतुर्थः पादोमारुतः मरुतः प्रति यद्वाक्यमिन्द्रवाच । तद्वनरीयंवे हे मरुतः द्रुतं द्रुत-
गामिनं रुष्णमहमपश्यं अदर्श । कुत्रवर्तमानं विपुणं विप्यगंचने सर्वतोऽस्तिस्त्वदेगे यद्वा विपुणे
विपये परिरहस्ये गुह्यरह्ये देगे चरन्तं परितोगच्छन्तं किंच अंशुमत्याः एव नामिरापायनपो न-
द्याः उपहृरे अत्यन्तगुहे स्थाने नभोन नभसि यद्यादित्योदीप्यते तद्वन दीप्यमाने अत्राग्नि-
वांसं उदकस्यान्तरवस्थितं रुष्णं एतन्नामकं असुरं अतस्यं तस्मिन् दृष्टमिति हे वृपणः नामा-
नामुदकानां सेवापोमरुतः योयुप्यान् युद्धार्थं इप्यामि अहमिच्छामि । ततोयूयं तमिमं रुष्णं

आजो अजन्ति गच्छन्त्यवयोद्धारः आयुधानि प्रक्षेपयन्तीतिवा आजिः संश्रामः तस्मिन् यु-
ध्यत संहरत वाक्यभेदादनिघातः । केविदिष्यामिवोमरुतइतिपठन्ति । वत्र हेमरुतः वीयुष्मानि-
च्छामीत्यर्थोभवति ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

अर्धद्रुप्तोऽंशुमत्या उपस्थेधारयत्तन्वति त्विपाणः ।
विशोऽदेवीरभ्याश्चरन्ती बृहस्पतिना युजेन्द्रः ससाहे ॥ १५ ॥ ३४ ॥
अर्धः । द्रुप्तः । अंशुः । मत्याः । उपस्थे । अर्धारयत् । तन्वम् ।
ति त्विपाणः । विशः । अदेवीः । अग्निः । आश्चरन्तीः । बृहस्पतिना ।
युजा । इन्द्रः । ससाहे ॥ १५ ॥ ३४ ॥

अथ अथ द्रुप्तोऽंशुमत्याः रूपः अंशुमत्यानायाः उपस्थे समीपे त्विपाणो दीन्यमानः
सन् तन्वं आमीयं शरीरं अधारयत् परैरसिंस्थत्वेन विभार्ति । यदा बलप्राप्त्यर्थं स्वशरीरमाहा-
रादिभिरपोषयत् तत्र इन्द्रो गत्वा बृहस्पतिना एवञ्चामकेन देवेन युजा सहायेन अदेवीः अयो-
तमानाः रूपरूपाश्चरन्त्यः । यदा प्रापयुक्त्वादस्तुत्याः आचरन्तीः आगच्छन्तीर्पिताः अमुरसे-
नाः अग्निससहे जघान । तमवधीदित्यर्थः प्रसंगादवगम्यते ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे चतुर्दशोऽष्टकः ॥ ३४ ॥

अथ षोडशी-

त्वं ह्यत्समभ्योजायमानोऽशत्रुभ्योऽमवः शत्रुर्निद्रः ।
गुह्येयावापृथिवी अन्वविन्दो विभुमन्त्रोऽनुर्वनेभ्योऽरण्यः ॥ १६ ॥
त्वम् । ह । त्यत् । समभ्यः । जायमानः । अशत्रुभ्यः । अमवः ।
शत्रुः । इन्द्रः । गुह्ये इति । यावापृथिवी इति । अनु । अविन्दः ।
विभुमन्त्रभ्यः । अनुर्वनेभ्यः । रणम् । धाः ॥ १६ ॥

हे इन्द्र त्वं खलु त्यक्त तव कर्म कृतवानसि । किंतव उच्यते—जायमानस्त्वं मादुर्भवे-
व अशत्रुभ्यः शत्रुरहितेभ्यः सप्तभ्यः रुष्णवृत्रनमुचिशंवरदिसप्तभ्योऽलवद्व्यः शत्रुभ्यः त-
दर्थं शत्रुभवः । यद्वा सप्तभ्यः सप्तैवांगिरसः । सप्तभ्यः अंगिरोभ्यः गवानघनार्यं मादुर्भवे-
वागवृष्योवल्बद्व्यः पणिभ्यः शत्रुभवः । किंच हे इन्द्र त्वं गृह्णे तमसा गृहे संवृते द्यावापृ-
थिवी द्यावापृथिव्यौ सूर्यात्मना ते प्रकाश्य अनुक्रमेण अविन्दः अलभथाः । तथा विभु-
त्यः महत्स्ययुक्तेभ्योऽभुवनेभ्योऽलोकेभ्यः रणं रमणं धाः धारयसि विद्धासीत्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

त्वं हृत्य दं प्रतिमानमोजोवज्जैणवज्जिन्द्रपितो जघंथ ।

त्वं शुष्णस्यावातिरोवर्धत्रैस्त्वं गार्दन् शच्येदं विन्दः ॥ १७ ॥

त्वम् । ह । त्यत् । अ । प्रतिमानम् । ओजः । वज्जैण । वज्जिन् ।

धृपितः । जघन्थ । त्वम् । शुष्णस्य । अर्वा । अतिरः । वर्धत्रैः ।

त्वम् । गाः । इन्द्र । शच्यः । इत् । अविन्दः ॥ १७ ॥

हे इन्द्र त्वं हृत्य त्वं खलु त्यक्ते तत्कर्माङ्गार्षीः । किंतव अङ्गीपीयते—यतः हे पयिन् पयव-
ज्जिन्द्र धृपितः पृष्टः संप्रामेषु शत्रुहने कुशन्तः सन् । यद्वा धृष्टो भीरुः सन् अप्रतिमानं प्रतिमान-
मुपमा । निरुपमं अस्मि सद्गं अग्न्यदीपं धीर्यं नास्तीत्यर्थः । तादृशं शुष्णस्य ओजोऽर्वा
वज्जैणामुधेन जघंथ इत्यवानसि । अग्न्यास्ताचेति ह्येतेषां । पूर्वं शुष्णस्य वर्तं विना न्य इदा-
नीं शुष्णमग्निहृतवानित्याह—त्वे वर्धत्रैः हननमा र्धनैः आमुधेः शुष्णस्य । क्रियामरणं वर्णव्य-
मिति संप्रदानसंज्ञा चतुर्वर्धं वदुमिति पटी । शुष्णमरतिरः कुगाय राजर्षिं अगाद्वाहं ह-
त्वा अवधीः । तथाच निगमः—कुत्सापशुष्णमशुषेनिर्वर्धिमिति । तथा हे इन्द्र त्वं शुष्णा ररनी-
यया पशया कर्मणारा गाः शत्रुहता तेषां गावविन्दः अलभथाः । यद्वा अंगिरसां गाः पशून्
संप्रहृत्य लब्धवानसि ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

त्वं हृत्य हृपमचर्पणीनां वनोवृत्राणां नत्रिपोर्वभृय ।

त्वं सिधूं रजस्नस्तमानान्त्वमपो अजयो दामर्षजीः ॥ १८ ॥

त्वम् । ह । त्यत् । वृषभ । चर्षणीनाम् । घनः । वृत्राणां ।
तविपः । वभूय । त्वम् । सिन्धून् । असृजः । तस्तभानान् ।
त्वम् । अपः । अजयः । दासः पत्नीः ॥ १८ ॥

त्वंबलु त्यत् तत्कर्मलतवानसि । किंत्व हे वृषभ कामानां वर्णितरिन्द्र चर्षणीनां य-
ष्टाणां मनुष्याणां भावितानां वृत्राणां उपद्रवाणां घनोहन्ता । अमूर्त्यर्थेऽपि छन्दोविषयत्वाजि-
पातनं । दादृशस्त्वं तविपः प्रवृद्धोबलवान्वा वभूथ वभूविथ । वभूथावर्धयेति इवभावोनिपात्य-
ते । तत्तत्त्वं तस्तभानान् असुरैर्विकृष्यमाना । सिन्धून् सप्तगंगाद्यानूदोः सुरणायासृजः पश्चाद्
त्वंदासपत्नीः दासाउपक्षपयितारः शत्रवः वेपथयः स्वामिनोयासावाः । नित्यंसपत्न्यादिवित्यत्र
दासाच्चेत्युपसंख्यानात् डीप् । असुरस्वामिकाः अपः अजयः जितवानसि तानसुरान् जित्वा
उदकानिच प्राप्तुज इत्यर्थः ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

ससुक्रतूरणितायः सुतेष्वनुत्तमन्युर्यो अहेवरेवान् ।

यएकइच्चर्यपांसिकर्ता सवृत्रहा प्रतीदन्यमाहुः ॥ १९ ॥

सः । सुः क्रतुः । रणिता । यः । सुतेषु । अनुत्तमन्युः ।

यः । अहोऽइव । रेवान् । यः । एकः । इत् । नरि । अपांसि ।

कर्ता । सः । वृत्रहा । प्रति । इत् । अन्यम् । आहुः ॥ १९ ॥

अथ परोक्षरुतः सइन्द्रः सुक्रतुः शोभनपद्मः शोभनकर्मा वा भवति । यः सुतेष्वभिपुत्रेषु सोमेषु
रणिता तत्पानार्थं रमणशीलः । किंच अनुत्तमन्युः परेऽनुत्तमोऽथ शत्रुभिर्नैतुपशक्यः तादृशोयः
इन्द्रः रेवान् घनवान् । तत्रदृष्टान्तः—अहेव यथा अहानि दिवसाः धनवन्तः दिवसेषुहि धनानि
प्रादुर्भवन्ति न रात्रिषु तद्वत् । तथा यइन्द्रः एकइत् असहायएव नरि कर्मनेतरि मनुष्ये अपांसि
कर्माणि कर्वा कर्तुंशीलोभवति ताच्छीलिकस्तुन् अवएव पठीपविषेयः । सपूर्वोऽकमुणोपेतइन्द्रः
वृत्रहा अपामापरकस्यासुरस्योपद्रवस्य ॥ हृत्त्वाव वृत्रहेति सर्वेः श्रूयते तमेवेन्द्रं अन्यं
प्रविं इदवधारणे अन्यप्रत्येवाहुः इन्द्रः सर्वमन्य शत्रुसंघं प्रतिभवति अभिजयत्येवेति
षदन्ति ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

सदृत्रहेन्द्रश्चर्पणीधृतं सुष्टुत्या हव्यं हुवेम ।

सप्रावितामधवा नो धिवक्ता सवाजस्य श्रवस्यस्य दाता ॥ २० ॥

सः । वृत्रह । इन्द्रः । चर्पणिधृत् । तम् । सुष्टुत्या । हव्यम् ।

हुवेमे । सः । प्राविता । मधवा । नः । अधिवक्ता ।

सः । वाजस्य । श्रवस्यस्य । दाता ॥ २० ॥

वृत्रहा वृत्रस्य हन्ता सदृत्रश्चर्पणीधृत् मनुष्याणां धनादिदानेन पोषको भवति तमिन्द्रं ह-
व्यं आह्वातुं योग्यं वयं सुष्टुत्या शोभनया स्तुत्या हुवेम अस्मद्यज्ञेष्वाहुषामः । किमर्थं यूपमा-
ह्वयेति चेत् कारणं वृमः-सदृन्द्रः प्राविता प्रकर्षणास्माकं रक्षिवा भवति । किञ्च मधवा ध-
नवानिन्द्रः नोस्माकमधिवक्ता अधिकं वक्ता बहुमानेन वक्ता भवति । यद्वा धनदानेनास्मान-
धिकं वक्तुमर्हति । अर्हेत्यतृचश्चेति तृच् । किञ्च सपवेन्द्रः श्रवस्यस्य श्रवसः कर्तिर्निमित्तस्य
वाजस्यान्त्यस्य । यद्वा श्रवसोन्नस्य हिताय वाजस्य वत्स्य दाता भवति तत्तु । तस्मादेवैगु-
णमिन्द्रं ययमाहुषामः ॥ २० ॥

अथैकविंशी-

सदृत्रहेन्द्रऋभुक्षासद्योजज्ञानो हव्यो बभूव ।

रुण्वन्नर्पांसि नर्या पुरूणि सोमो न पीतो हव्यः सखिभ्यः ॥ २१ ॥ ३५ ॥

सः । वृत्रह । इन्द्रः । ऋभुक्षा । सद्यः । ज्ञानः । हव्यः ।

बभूव । रुण्वन् । अपांसि । नर्या । पुरूणि । सोमः । न ।

पीतः । हव्यः । सखिभ्यः ॥ २१ ॥ ३५ ॥

ऋभुक्षाः समहात्र । यद्वा ऋभुशब्देन ऋषादयस्त्रयोऽस्यत्वे ऋभुभिः सह स्तिवि निव-
सतीति तादृशः । वृत्रहा सदृन्द्रः सद्यस्तदानीमेव ज्ञानः प्रादुर्भावन् हव्यः सर्वेऽनोवृभिर्गृह्य-
भिराह्वातव्यो बभूव । किञ्च नर्या नर्याणि नरा मनुष्याः कर्मनवारः तेषां हितानि पुरूणि बहू-
नि अपांसि फेमाणि रुण्वन् कुर्वन् सखिभ्यः हविः प्रदानेनोपकारकत्वात् मित्रेभ्यः ऋदिगभ्यः

हव्यः आह्वातव्यः हवनयोग्योवा बभूव । तत्रदृष्टान्तः—सोमो न यथा पीतःसोमः यदुक्ष्यः स्व-
गांक्षिकलानि कुर्वन् देवैराह्वातव्योभवति तद्वत् ॥ २१ ॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे पञ्चविंशोवर्गः ॥ ३५ ॥

याइन्द्रेति पञ्चदशर्चं चतुर्थं सूक्तं काश्यपस्य रेभस्यार्चमेन्द्रं । दशम्यतिजगवी द्वापंचारादक्षरा ।
एकादशीद्वादश्यावुपरिष्ठादृहृत्यौ न्यष्टकांवद्वादशकवत्यौ त्रयोदशयतिजगवी चतुर्दशीत्रिदुष पंच-
दशी जगवीशिष्टानुहृत्यः । तथाचानुक्रम्यते—याइन्द्रपंचोना रेभः काश्यपो बाह्वतमतिजगत्युपरि-
ष्ठादृहृत्यावतिजगवीत्रिदुष जगवीत्यन्तवइति । सूक्तविनियोगोलैगिकः । महाव्रते निष्कवत्ये या-
हंतवृषाशीतो याइन्द्रेत्यादिनवर्षः । तथैवपंचमारण्यके सूच्यते—याइन्द्रंभुजआभरइति नय सू-
दोहाइति । चाग्रावंशिकेहनि माध्यन्दिने सवने ब्राह्मणाच्छंसिनो वैकल्पिकानुरूपवृचस्य या-
इन्द्रेत्यादिके द्वे द्वितीयावृत्तीमे । सूच्यतेच—तमिन्द्रंजोहवीमि याइन्द्रंभुजआभर इत्येकाद्वेचेति ।

तत्र प्रथमा—

१ याइन्द्रंभुजआभरःस्वर्वाअसुरेभ्यः ।

स्तोतारमिन्मयवन्नस्यवर्धययेचत्वेवृक्तवर्हिपः ॥ १ ॥

याः । इन्द्रः । भुजः । आ । अभरः । स्वः । इवात् । असुरेभ्यः ।

स्तोतारम् । इत् । मयइवन् । अस्य । वर्धय । ये ।

च । त्वे इति । वृक्तवर्हिपः ॥ १ ॥

ऋषिरिन्द्रं प्रार्थयते हे इन्द्र स्वर्वात् सुखवात् स्वर्गवान्वा अथवा स्वगन्तः सर्वपूर्णापः
सर्वज्ज्वातमात्मनएवोत्पन्नत्वात् तद्वात् एवंगुणस्त्वं याः यानि भुजो भोक्तव्यानि धनानि वासु-
रेभ्यो बलवद्भ्यो राक्षसेभ्यः आभरः आहरः वात् इत्या आहववानिति । हमहोरितिप्रकारादेशः ।
अतएव हे मयवन् धनवन्निन्द्र अस्य अन्वादेशे अपरादेशः एतस्यास्य धनस्यदानेन स्तोतार-
मिदं तवस्तोत्रकारिणमेव वर्धय वृद्धिमन्तंकुरु । येचान्ये यस्मरः त्वे त्वर्थं वृक्तवर्हिपः स्तीर्णव-
र्हिपोभवन्ति अतस्तांश्च धनेन वर्धय ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

यमिन्द्रदधिपेत्वमस्वंगांसागमव्ययम् ।

यजमानेसुचतिदक्षिणावतितस्मिन्तर्चं हिमापृणौ ॥ २ ॥

यम् । इन्द्र । दधिपे । त्वम् । अश्वम् । गाम् । भ्रागम् ।

अव्ययम् । यजमाने । सुन्वति । दक्षिणाध्वति ।

तस्मिन् । तम् । धेहि । मा । पणौ ॥ २ ॥

हे इन्द्र त्वं यमश्वं गमनसाधनान् हरीन् गां अग्निहोत्रकर्मणि पयःप्रदानेनोपकारिका-
गाः अव्ययं व्ययरहितं अविनश्वरं भ्रागं भजनीयं धनं सर्वत्रैकत्वमविवक्षितं एतान् शत्रुभ्याः
आहत्य दधिपे घृते बिभर्षि । तं सर्वं सुन्वति सोमाग्निपदं कुर्वति दक्षिणाध्वति यत्ते अग्नि-
ग्न्योदक्षिणादेयत्वेन तद्वति यजमाने यागंकुवाणे तस्मिन् त्वं धेहि । सर्वत्रघनादिदानं माकु-
र्वित्याह मापणौ पणव्यवहारे द्रव्यव्यवहारादयष्टाजनः पणिः तस्मिन् एतत्सर्वं मादेहि ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

यहँन्द्रसस्त्यम्वतोनुष्वापमदेवयुः ।

स्वैःपसुवैर्मुमुस्तपोष्यंरयिसंनुतर्धेहितततः ॥ ३ ॥

यः । इन्द्र । सस्ति । अमृतः । अनुऽस्वापम् । अदेवधुः ।

स्वैः । सः । एवैः । मुमुरत् । पोष्यम् । रयिम् । सनुतः ।

धेहि । तम् । ततः ॥ ३ ॥

हे इन्द्र अदेवयुः देवान् युष्मानकामयमानः अमृतोन्नतरहितः कर्मरहितोभूत्वा अनु-
स्वापं अनुवृत्तस्वम् यथाभवति तथा यः सस्ति स्वपिति पसस्वापे आदादिकः सजनः स्वै-
रामीषैः एवैर्ममैरेव पोष्यं पोषणीयं रयिं स्वीयं धनं मुमुरत् मारयतु निनाशयतु । अमार्गे-
र्युतादिभिः तस्यघनं नश्यत नतु देवानां हविःप्रदानेनेति । ततः त्वं तमपष्टारं जनं सनुत-
त्यन्तर्हितनाम सनुतः अन्वर्हिते कर्मरहिते कस्मिंश्चिद्देगे धेहि स्थापय ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

यच्छक्रासिपरावतिपदवाग्विष्टत्रहन् ।

अतस्त्वागीर्भियुगादिन्द्रकेशिभिः सुतावाँ आर्विषामति ॥ ४ ॥

यत् । शक् । अस्ति । परावति । यत् । अर्वावति ।
 वृत्रहन् । अर्तः । त्वा । गीःश्रिः । युःगत् । इन्द्र ।
 केशिश्रिः । सुतवर्वा । आ । विवासति ॥ ४ ॥

हे शक शत्रुहन्तसमर्थेन्द्र यद्यदा परावति विमलदेविदूरे घुटोके देशे अस्ति विघसे हे
 वृत्रहन् वृत्रस्य हन्तरिन्द्र यद्यदि अर्वावति अर्वाचोने तस्मादवस्ताव स्थिते तदपेक्षया समी-
 पेदेशेऽन्तरिक्षे भवति । तस्मादपि अवोस्माद्भूलोकाद्वा घुगव मम्लगवी किपि गमःकाविति
 अनुनासिकलोपः तुक् सुपासुतुगितिलुक् । घुटोकेऽपि गच्छद्भिः स्वभासा सर्वतोऽगच्छद्भिः
 केशिश्रिः केशश्रिः हरिभिरिवस्थिताभिर्गीर्भिः स्तुविभिः त्वा त्वां सुतवानभिपुतसोमवा-
 न्यजमान जाविवासति आत्मीय यज्ञ प्रत्यागमयति त्वामेवैः स्तोत्रेऽपरिचरतीति वा ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमो-

यद्वाप्तिरोचनेद्वि संपुद्रस्याधि विष्टपि ।
 यत्पार्थिवे सदर्ने वृत्रहन्तमयदन्तरिक्ष आगहि ॥ ५ ॥ ३६ ॥

यत् । वा । अस्ति । रोचने । द्विः । संपुद्रस्य । अधि ।
 विष्टपि । यत् । पार्थिवे । सदर्ने । वृत्रहन्तम् ।
 यत् । अन्तरिक्षे । आ । गहि ॥ ५ ॥ ३६ ॥

हे इन्द्र यद्वा यदिवा दिव्योघुटोकस्य रोचने दीपनशील स्थाने अस्ति भवति । यद्वा
 संपुद्रस्य मध्ये अधि अधिगवे विष्टपि विष्टपे वत्सवद्धे कस्मिंश्चित्स्थाने भवति । हे वृत्रहन्तम्
 अतिशयेन वृत्रस्यासुरस्य पापस्य वा हन्तरिन्द्र यद्यदिवा पार्थिवे पृथिव्याभवे सदर्ने स्थाने
 विघसे यदिवा अन्तरिक्षे तस्मिन् लोके सर्वसे यत्रकुत्र भवति तथापि अस्मदीय यज्ञं प्रत्याग-
 हि आगच्छ ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे पद्विंशोऽवर्गः ॥ ३६ ॥

अथ षष्ठी—

सनः सोमेषु सोमपाः सुतेषु शवसस्पते ।

मादयस्व राधंसा सूनृतावृतेन्द्राया परीणसा ॥ ६ ॥

सः । नः । सोमेषु । सोम॒ऽपाः । सुतेषु । शव॒सः । प॒ते । मा॒दय॑स्व ।
राधं॒सा । सू॒नृता॑वृता । इन्द्र॑ । रा॒या । परी॑णसा ॥ ६ ॥

हे सोमपाः सोमस्यपातः हे शवसस्पते बलस्यपाठयितरिन्द्र सपूर्वोक्तलक्षणस्त्वं सुतेष्वस्मा-
भिरभिपुत्रेषु सोमेषु नोस्मान् राधसा बलसाधनात्वेन सूनृतावृता अनृवरहितत्वोपेतेन । यद्वा स-
नृतेति वाङ्नाम शोभनवाक्ययुक्तेन । अनेन पुत्रादिकं लक्ष्यते पुत्रोपेतेनानेन परीणसा बहु-
नामैतद् बहुना राया धनेनच नोस्मान्मादयस्व मोदय सोमस्य श्रदातृभ्योस्मभ्यमजपुन-
धनादिकं देहीत्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

मानेन्द्रपरावृणग्भवानःसध्माद्यः ।

त्वं न ऊनीत्वमिन्द्र आप्यमानेन्द्रपरावृणक् ॥ ७ ॥

मा । नः । इन्द्र॑ । परा॑ । वृ॒णक् । भव॑ । नः । स॒ध्मा॑द्यः ।
त्वम् । नः । ऊ॒नी । त्वम् । इत् । नः । आ॒प्यम् । मा ।
नः । इन्द्र॑ । परा॑ । वृ॒णक् ॥ ७ ॥

हे इन्द्र नो हविषामदातुनस्मान्मापरावृणक् मापरित्यादी. वृजीवर्जने रौवादिकः लङि
रूपं । तदेवाह—त्वं नोस्माक सोमेन सध्माद्यः सहमादनशीलोभव । किंच हे इन्द्र नोस्मान्
त्वमेव ऊनी ऊपां स्थापय । यद्वा ऊनी व्यत्ययेन कर्तरि क्विचि वा निपातितः त्वमेवास्माकं
रक्षिता खलु । तथा त्वमिन्द्र इदवपारणे त्वमेवास्माकमाप्य ज्ञातेषां त्वमेव बन्धुरित्यर्थः । अ-
स्यैव मानेन्द्रपरावृणमिति एषमन्वर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

अस्मेइन्द्रसचासुतेनिर्पदापीतयेमधु ।
रुधीजरित्रेमधवन्नवोमहदस्मेइन्द्रसचासुते ॥ ८ ॥

अस्मे इति । इन्द्र । सचा । सुते । नि । सद् । पीतये ।
मधु । रुधि । जरित्रे । मधवन् । अवः । महत् ।
अस्मे इति । इन्द्र । सचा । सुते ॥ ८ ॥

हे इन्द्र अस्मे अस्माभिः सचा सह सुवेभिषुतेतोमे निपद अस्मदीये यज्ञेनिषोद । कि-
मर्थं मधुपीवये मधुनः सुपांसुतुगिति क्तोत्तुक् मदकरस्य सोपस्य पीतये पानाय । किंच
हे मधवन् धनवन्निन्द्र महदयोरक्षणं जरित्रे रुधि कुरु कस्मिन्सति अस्मेइन्द्रसचासुतइति
व्याख्यातः ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

नत्वादेवासंआशतनमर्त्यांसोअद्रिवः ।
विश्वान्जातानिशर्वसानिभूरसिनत्वादेवासंआशत ॥ ९ ॥

न । त्वा । देवासः । आशत । न । मर्त्यांसः । अद्रिवः ।
विश्वान् । जातानि । शर्वसा । अग्निभूः । असि । न ।
त्वा । देवासः । आशत ॥ ९ ॥

हे अद्रियो वज्रवन्निन्द्र त्वा त्वां देवासः त्वदन्ये सर्वे देवाः नाशत स्वकर्मणा स्वपटेन
वा नव्यामुवन्ति । नमर्त्यांसो मर्त्यां मनुष्याश्च न व्यामुवन्ति । कुतएवदवसोयते तदाह-विश्वा
विश्वानि सर्वाणि जातानि भूतजावानि शर्वसा स्ववत्तेनैवाग्निभूरसि अग्निभावुकोसि भवसि ।
तस्मात् नत्वादेवासंआशतेतिमवार्थः ॥ ९ ॥

चातुर्विधिकेहनि माष्यन्दिनसवने ब्राह्मणाच्छंसिनो विश्वाःपृथनाइवि वैकल्पिकःस्तो-
त्रियः । सूत्रितंच-विश्वाःपृथनाअग्निभूरनरं वमिन्द्रंजोहवीमीवि ।

तत्र प्रथमा सूक्ते दशमी—

विश्वाः पृतना अभिभूतं नरं सजुस्ततस्तुरिन्द्रं जजनुश्च राजसे ।
ऋत्वा वरिष्ठं वरं आमुरिमुतो ग्रमो जिष्ठं त्वसंतस्त्विनम् ॥ १० ॥ ३७ ॥

विश्वाः । पृतनाः । अभिभूतं नरम् । सजुः । ततस्तुः ।
इन्द्रम् । जजनुः । च । राजसे । ऋत्वा । वरिष्ठम् । वरं ।
आमुरिम् । उत । उयम् । ओजिष्ठम् । त्वसम् ।
तस्त्विनम् ॥ १० ॥ ३७ ॥

विश्वाः सर्वाभ्यासावा पृतनाः । पृङ्ग्यायामे । व्यापियन्त इति पृतनाः सेनाः सजुः प-
रस्परं संगताः सत्यः अभिभूतं शत्रूणां मत्पथं अभिभवितां नरं सर्वस्य नेतारमिन्द्रं
ततस्तुः आयुधादिभिस्तीक्ष्णैर्कुर्वन्ति आयुधवन्तमश्ववन्तं च चक्रुरित्यर्थः । यद्वा पृतना इति
संग्रामाः व्यापियन्ते अत्रेति पृतनाः संग्रामाः सत्त्वानि संग्रामानभिभावुकमिन्द्रं स्वोतारः
अन्योन्यं संगताः स्तुतिभिस्तीक्ष्णमकुर्वन् स्तुतिं सति बलवान् भवन्तीति । यद्वा यक्षरो हविः
प्रदानेन दीपवन्तं कुर्वन्तीति । किंच स्वोतारः राजसे राजते तुमर्थे असे प्राययः ।
आत्मनो विराजनार्थं प्रकाशनार्थं स्यात्मानमिन्द्रं जजनुः जनयामासुः स्वोत्रेण यशोमादुरभा-
वयन्तित्यर्थः । उवापिच ऋत्वा स्वीयवृत्रवधादि कर्मणैव वरिष्ठं उरुतमं आमुरिं शत्रूणां माभि-
मुख्येन मारयितारमिन्द्रं वरेवरणीये धने स्वीतारश्चक्रुः आत्मनां धनलाभार्थं स्ववन्तीत्यर्थः ।
कीदृशं उयं उदूर्णवठं अतएव ओजिष्ठं आजस्त्वितमं तवसं प्रवृद्धं तस्त्विनं संग्रामे शत्रुवधार्थं
वेगवन्तं इन्द्रं धनार्थं स्तुवन्ति ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे सप्तविंशोऽवर्गः ॥ ३७ ॥

अथैकादशी—

समीरेभासो अस्तरन्निन्द्रं सोमस्य पीतये ।
स्वर्पति यदो ह्यधेष्ट व्रतं तो ह्योजं सा समूतिभिः ॥ ११ ॥

सम् । ईम् । रेभासः । अस्वरन् । इन्द्रम् । सोमस्य । पीतये ।
स्वःऽपतिम् । यत् । ईम् । वृधे । धृतव्रतः । हि । ओजसा ।
सम् । ऊतिर्भिः ॥ ११ ॥

रेभासः रेभश्चदे शब्दविवारः स्तोवारः यद्वा रेभासः कस्यपुनारेभाः एतन्नामकाक्रपयः
ईमेनमिन्द्रं समस्वरन् सम्पगशब्दयन् समस्तुवन् । किमर्थं सोमस्य पीतये सोमपानाय । किं च
स्वपीति स्वर्गस्तपालविवारं धनस्य स्वामिनं वा ईमेनमिन्द्रं यद्यदा वृधे हविर्भिर्वर्धनाय संस्तुवति
तदा धृतव्रतो धृतकर्मेन्द्रः ओजसा बलेन स्तोतृभिः ऊतिभिर्मरुद्भिः पालनैश्च सह संगच्छते
स्तुतिभिर्वर्धनमरुद्भिः पालनं चेन्द्रस्य भवतीत्यर्थः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

नेमिनमन्ति चक्षसामेपं विप्रां अभिस्वरा ।
सुदीतयोवो अद्रुहोपिकर्णेतरस्विनः समृक्भिः ॥ १२ ॥

नेमिम् । नमन्ति । चक्षसा । मेपम् । विप्राः । अभिस्वरा ।
सुदीतयः । वः । अद्रुहः । अपि । कर्णे । तरस्विनः ।
सम् । ऋक्भिः ॥ १२ ॥

नेमिं अरान् यथा नेमिव्यामोति तद्वत्सर्वं व्याप्नुवन्तु वाहशं नवनशीलमिन्द्रं चक्षसा द-
र्शनमात्रेणैव नमन्ति काश्यपारेभाः स्तोवारावा नमस्कुर्वन्ति ततोविपामेधाविनः मेपं इन्द्रोमे-
पोभूवा मेधाविधिं स्वर्गमनयत् तस्मान्मेधातिथेर्मेपभूतमिन्द्रं अभिस्वरा अभिस्वरेण स्तोत्रेण
मणमन्ति इदानीं यजमानः स्तोतृनाह-अपिच सुदीतयः शोभनदीपयः अद्रुहः कस्याप्यद्रो-
ग्धारो योग्यं छान्दसोवसादेराः तरस्विनः कर्मसु स्तोत्रेषु त्वरायुक्तः सन्तः इन्द्रस्य कर्णे
श्रोत्रसमीपे ऋक्भिः अर्चनयुक्तैर्भैः यद्वा ऋचोऽद्रुहो वेपुसन्ति तेः शस्त्रादिभिः संस्तुत इन्द्रोप-
था मुष्मदीयानि स्तोत्रशस्त्रादीनि शृणोति तथा सम्पगभिष्टुतेत्यर्थः ॥ १२ ॥

पूर्वोक्तएवशस्ते वैकल्पिकस्यानुरूपवृत्तस्य तमिन्द्रमित्याद्याः । सूत्रमुदाहृतं ।

सैषा सूक्ते त्रयोदशी-

तमिन्द्रं जोहवीमिमघवानमुग्रं सत्रादधानमप्रतिष्कृतं शर्वांसि ।
मंहिष्ठो गीभिराचयज्ञियो वर्तन् राये नो विश्वा सुपथारुणो तु वज्री ॥ १५ ॥

तम् । इन्द्रम् । जोहवीमि । मघध्वानम् । उग्रम् । सत्रा ।
दधानम् । अप्रतिष्कृतम् । शर्वांसि । मंहिष्ठः । गी इभिः ।
आ । च । यज्ञियः । वर्तन् । राये । नः । विश्वा । सुपथा ।
रुणो तु । वज्री ॥ १३ ॥

तं पूर्वोक्तगुणोपेतमिन्द्रं जोहवीमि अद्याहं पुन पुनराह्वयामि ह्यतेरस्यस्तस्य चेति संप्रसार-
णं । कीदृशं मघवानं मंहनीमघनवन्तं उग्रं उद्गूर्णयन्तं सत्रा सत्यं यथार्थमेव शवांसि बलानि दधा-
न अतएवामतिष्कृतं शत्रुभिरप्रविरोधनीयं आह्वयामि । किं च मंहिष्ठः पूज्यतमः दातृत्वमोवा य-
ज्ञियो यज्ञाहं इन्द्रो गीभिरेव स्मदीयाभिः स्तुतिभिराववर्तन् यज्ञेषु आभिमुख्येन वर्तता च । वर्तते-
र्ण्यन्तस्य चङि रूपं च वायोगे प्रथमेति न निघातः चङ्चन्यतरस्यामिति स्वरः । सतो वज्री बज्र-
वानिन्द्रः मोस्माक राये धनाय विश्वा विश्वानि सर्वाण्येव सुपथा सुमार्गाणि रुणो तु च करोतु
धनं सर्वदिक्स्थमस्मान्प्रामोवित्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

त्वं पुरं इन्द्रं चिकिदेनान्योर्जसा शविष्ठशक्रनाशयध्वै ।
त्वद्दिश्वानि भुवनानि वज्रिन्त्या वारेजे ते पृथिवी च जीपा ॥ १४ ॥

त्वम् । पुरः । इन्द्र । चिकिद् । एनाः । वि । ओर्जसा ।
शविष्ठ । शक्र । नाशयध्वै । त्वत् । विश्वानि । भुवनानि ।
वज्रिन् । द्यावा । रेजेते इति । पृथिवी इति । च । जीपा ॥ १४ ॥

हे शविष्ठ वलवत्तम अवपुव हे शक्र शत्रुहननसमर्थ हे इन्द्र त्वं एना अन्वादेशे एतानि
पुरः शंकरस्य पुराणि ओजसास्वीयेनैवतेजसा विनाशायै विनाशयितुं चिकित्वाताभवसि ।
नशोर्णन्ताद् शायैप्रत्ययः । पुनरपि सामर्थ्यं प्रशंसति हे वज्रिन् वज्रवन्निन्द्र विश्वानि सर्वाणि
भुवनानि भूतजातानि त्वत् त्वतोभीत्या कंषते । तथा यावापृथिवी दिवोधावेति यावादेशः आ-
पुदात्तश्च पृथिवी ङीपन्त्रत्वेनान्तोदात्तः देवताद्वंद्वेचेत्युभयपदमरुतिस्वरत्वं विप्रकर्षस्तु छान्दसः ।
यावापृथिवीच भीया त्वतोभीत्या रेजेते कंषते । अरेजेवांसोदसोईतिनिगमः । सर्वैवदधीनाह-
त्यर्थः ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी-

तन्मंक्रतमिन्द्रशूरचित्रपात्पुनर्वज्रिन्दुरितानिपार्षिभूरि ।
कृदानंन्द्ररायआदशस्येर्विश्वप्स्यस्यस्पृहयाप्यस्यराजनृ॥१५॥३८॥

तत् । मा । क्रतम् । इन्द्र । शूर । चित्र । पातु । अपः ।
न । वज्रिन् । दुःहृता । अति । पार्षि । भूरि । कृदा । नः । इन्द्र ।
रायः । आ । दशस्येः । विश्वप्स्यस्य । स्पृहयाप्यस्य ।
राजनृ ॥ १५ ॥ ३८ ॥

हे शूर वलवत् चित्र चायनीय विविधरूपवा । इन्द्रमायोभिः पुरुषरूपैर्यवत्तयादिपुष्ट-
त्वात् । बहुविधरूप हे इन्द्र त्वं प्रशस्तं त्वदीयं कर्तव्यं मा मां पातु सर्वतोरक्षतु । किंच हे
वज्रिन् वज्रवन्निन्द्र भूरि सुषोढुर्क भूरीणि बहूनि दुरिता दुरितानि पापानि अनिपार्षि अतीत्य
पारय । त्वद्वदन्तः-अपोन यथा नाविकउदकानिमनुष्यान्पारयति तद्वदस्मान्पापानि पार-
य । हे राजन् दीप्यमान हे इन्द्र विश्वप्स्यस्य प्स्य इति रूपनाम रूपा साधु प्स्यं नरारोपजन-
श्छान्दसः । बहुरूपं त्वं स्पृहयाप्यस्य सर्वैः स्पृहण्योर्पं रायः क्रियाग्रहणमिति संमदानसंज्ञा
चतुर्थ्यर्थं बहुलमिति पठो । तद्धनं नोस्मार्थं आ आभिमुख्येनकदा दशस्येः कस्मिन्काष्ठे मय-

च्छेः तदा तव स्वभूतं सत्यं मां रक्षतु महं धनं दत्वा कर्माणि च कारयित्वा मया हेतुभूतेन
तुष्टाय्य मां पापरहितं कुर्वित्यर्थः ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठेऽष्टमिशोवर्गः ॥ ३८ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमोहादनिवारयन् । पुमर्थाश्चतुरो देयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराजपरमेश्वरवैदिकमार्गप्रवर्तकश्रीवीरबुक्कभूपालसाम्राज्यधुरंधरेण
सायणाचार्येण विरचिते माधवीये वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये षष्ठाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

यस्य निःश्वसितवेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् । निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥ १ ॥

अथ षष्ठस्य सप्तमोऽध्याय आरभ्यते तत्र इन्द्रायेति द्वादशार्चं पंचमं सूक्तं आंगिरसस्य नृमेधस्यार्चं ऐन्द्रं सप्तमी दशम्येकादश्यौ च तिस्रः ककुभः । मध्यमपादस्य द्वादशाक्षरत्वात् मध्य-
मश्वेत्ककुबितिहि तल्लक्षणं । नवमीद्वादश्यौ पुरजष्णिहौ मध्यमपादस्य द्वादशाक्षरत्वात् आयश्वे-
त्पुरजष्णिगितिहि तल्लक्षणं । शिष्टाजष्णिहः । तथा चानुक्रम्यते—इन्द्रायद्वादश नृमेधऔष्णिहं
सप्तम्युपान्त्येच ककुभोन्त्यानवम्यौ पुरजष्णिहाविति । महाव्रते औष्णिहवृत्ताशीताविदंसूक्तं ।
तथैव पंचमारण्यके सूत्रितं—इन्द्राय सामगायत सखाय आशिषामहीति । आग्निहविके पूवध्ये-
षु तृतीयसवने ब्राह्मणाच्छंसिन इन्द्राय सामगायते वि वैकल्पिकः स्तोत्रियस्तुचः । सूत्रितं च—
इन्द्राय सामगायत सखाय आशिषामहीति । पूर्वोक्तस्यैव ब्राह्मणाच्छंसिन आग्निहविके पूवध्ये-
ष्वेन्द्रनोमधीति वैकल्पिकः स्तोत्रियः । सूत्रितं च—एन्द्रनोमध्ये दुषध्वो मदन्तरमिति । उक्थे
तृतीयसवने च्छावाकस्याधाहीन्द्रेति स्तोत्रियस्तुचः । सूत्रितं च—अधाहीन्द्रगिर्वण इयंतह-
न्द्रगिर्वण इति । पूर्वोक्त एव शस्त्रे त्वं इन्द्राभरेति तु चो वैकल्पिकः स्तोत्रियः । सूत्रितं च—त्वं इन्द्राभर
वयमुत्तामपूष्यं योन इदमिदं पुरेति ।

तत्र प्रथमा—

अम् इन्द्राय सामगायत विप्राय बृहते बृहत् ।
धर्मकृते विपश्चिते पनस्यवे ॥ १ ॥

इन्द्राय । सामं । गायत । विप्राय । बृहते । बृहत् ।
धर्मकृते । विपश्चिते । पनस्यवे ॥ १ ॥

हे उद्गातारः विप्राय भोगानि बृहते महते धर्मकृते कर्मणः कर्त्रे विपश्चिते विदुषे
पनस्यवे स्तुतिमिच्छते इन्द्राय बृहत् बृहन्नामकं साम गायत षष्ठ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

त्वमिन्द्राग्निभूरसित्वंसूर्यमरोचयः ।

विश्वकर्माविश्वदेवोमहान्सि ॥ २ ॥

त्वम् । इन्द्र । अग्निभूः । असि । त्वम् । सूर्यम् । अरोचयः ।

विश्वकर्मा । विश्वदेवः । महान् । असि ॥ २ ॥

हे इन्द्र त्वं अग्निभूः शत्रूणामग्निप्रवितासि भवसि । किंच त्वं सूर्यमादित्यमरोचयः
तेजोभिरदीपयः । किंच विश्वकर्मा विश्वस्य कर्तासि विश्वदेवः सर्वदेवश्चासि । तथाच यजुर्वा-
स्तान्—अग्निं वा अन्वन्त्यादेवता इन्द्रमन्वन्त्याईति । अतोमहान् सर्वाधिकोसि ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

विभ्राज्ज्योतिपास्वर्गच्छोरोचनदिवः ।

देवास्तइन्द्रसख्याय्येमिरे ॥ ३ ॥

विभ्राजन् । ज्योतिपा । स्वः । अगच्छः । रोचनम् ।

दिवः । देवाः । ते । इन्द्र । सख्याय । येमिरे ॥ ३ ॥

हे इन्द्र त्वं ज्योतिषा तेजसा दिवआदित्यस्य रोचनं प्रकाशकमधिकरणत्वेन स्वः स्वर्ग
विभ्राजन् प्रकाशयन् अगच्छः अपामोः । किंच देवाः सर्वे ते तव सख्याय मित्रत्वाय येमिरे
स्वस्वमात्मानं नियमितवन्तः । अस्माकमिन्द्रः सत्ता यथास्यादिति सर्वे देवाः प्रपन्नमकार्पुर्ति-
त्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

इन्द्रनोगधिप्रियसन्त्राजिदगोहः ।

गिरिर्निविश्वतस्पृथुपतिर्दिवः ॥ ४ ॥

आ । इन्द्र । नः । गधि । प्रियः । सन्त्राजित् । अगोहः ।

गिरिः । न । विश्वतः । पृथुः । पतिः । दिवः ॥ ४ ॥

हे इन्द्र मियः मियतमः सत्राजित् महतां जेता अगोस्तः केनापि गृहितुमशक्यो गिरिर्न
पर्वतइव विश्वतः सर्वतः पृथुः पृथुत्वमोदिवः स्वर्गस्य पतिरीश्वरस्त्वं नोस्मानागन्धि आगच्छ॥४॥

अथ पंचमी-

अ॒भि॒हि॒स॒त्य॒सो॒म॒पा॒उ॒मे॒व॒भू॒थ॒रो॒द॒सी ।

इ॒न्द्रा॒सि॒सु॒न्व॒तो॒वृ॒धः॒प॒ति॒र्दि॒वः ॥ ५ ॥

अ॒भि । हि । स॒त्य । सो॒म॒ऽपाः । उ॒मे इति । वृ॒भू॒थ । रो॒द॒सी

इति । इ॒न्द्र । अ॒सि । सु॒न्व॒तः । वृ॒धः । प॒तिः । दि॒वः ॥ ५ ॥

हे सत्य सोमपाः सोमस्य पातरिन्द्र यस्त्वं उमे रोदसी यावापृथिव्यौ अभि वभूथ साम-
धेयनाभिभवति सत्त्वं सुन्वतः सोमाभिपर्वं कुर्वतो यजमानस्य वृधोवर्धकोसि दिवः स्वर्गस्यापि
पतिरीश्वरोसि ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

त्वं॒हि॒श॒श्व॒तीना॒मि॒न्द्र॒द॒त्ता॒पु॒रा॒म॒सि ।

ह॒न्ता॒द॒स्यो॒र्म॒नो॒र्दृ॒घः॒प॒ति॒र्दि॒वः ॥ ६ ॥ १ ॥

त्वम् । हि । श॒श्व॒तीनाम् । इ॒न्द्र । द॒त्ता । पु॒राम् । अ॒सि ।

ह॒न्ता । द॒स्योः । म॒नोः । वृ॒धः । प॒तिः । दि॒वः ॥ ६ ॥ १ ॥

हे इन्द्र त्वं शश्वतीनां बह्वीनां पुरां शत्रुनमरीणां दत्तासि दारयिता भवसि । किंच द-
स्योः उपक्षपयितुरसुरस्य हन्तासि घातकोभवति मनोर्यनुप्यस्य यागादिकं कुर्वतो वृधोवर्ध-
कश्चासि दिवः स्वर्गस्यापि पतिरीश्वरोसि ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे प्रथमोवर्गः ॥ १ ॥

अथ सप्तमी-

अ॒घा॒ही॒न्द्र॒गि॒र्व॒ण॒उ॒प॒त्वा॒कामा॑न्म॒हः॒सं॒सृ॒ज्म॒हे ।

उ॒दे॒व॒य॒न्त॒उ॒द॒मिः ॥ ७ ॥

अथ । हि । इन्द्र । गिर्वर्णः । उप । त्वा । कामान् । महः ।

ससृज्महे । उदाऽद्वैव । यन्तः । उदक्षिः ॥ ७ ॥

हे गिर्वर्णो गीर्भिवननीयेन्द्र अथाहि संप्रतिहि त्वा त्वां महोमहतः कामान् कमनीमान् स्तोमान् उपससृज्महे उपसृजामः प्रापयामइत्यर्थः । तत्र दृष्टान्तमाह—उदेव यथा उदकेन यन्मोमच्छन्तः उदक्षिः अञ्जलिनोत्क्षिप्योदकैः समीपस्थान् पुरुषान् क्रीडार्थं संसृजन्ति तद्वदित्यर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

वार्षत्वायव्याभिर्वर्धन्तिशरब्रह्माणि ।

ववृध्वांसंचिदद्विवेदिवेदिवे ॥ ८ ॥

वाः । न । त्वा । यव्याभिः । वर्धन्ति । शर । ब्रह्माणि ।

ववृध्वांसम् । चित् । अद्विद्वः । विवेदिवे ॥ ८ ॥

हे अद्विवो यज्ञिन् शरेन्द्र वार्षा यथोदकमुदकस्थानं यव्याभिर्नदीभिः । अवनयः यव्याः इति नदीनामसुपाठाव् । वर्धन्ति वर्धयन्ति । तथा ब्रह्माणि स्तोमैर्ववृध्वांसं चित् यथा निरुदकं देशं नदीभिस्तथान् । किन्तु प्रवृद्धमेव त्वां दिवेदिवे अन्वहं वर्धयन्ति स्तोतारोवर्धयन्ति ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

युञ्जतिहरीरूपिरस्पृगाथयोरौरोरथंउरुपुंगे ।

इन्द्रवाहावचोयुजा ॥ ९ ॥

युञ्जति । हरी रति । इपिरस्य । गाथया ।

उरो । रथे । उरुपुंगे । इन्द्रवाहा । वचः युजा ॥ ९ ॥

इपिरस्य गमनशीलस्य इन्द्रस्य उरुपुगे महापुगे उरो महति रथे इन्द्रवाहा इन्द्रस्य वाहनभूतो वचोयुजा वचनमात्रेणैव युज्यमानो हरी अर्वा गाथया स्तोत्रेण स्तोतारोयुञ्जति योजयन्ति ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

त्वं न इन्द्राभरं ओजो नृम्णं शतक्रतो विचर्यणे ।
आवीरं पृतनापहम् ॥ १० ॥

त्वम् । नः । इन्द्र । आ । भर । ओजः । नृम्णम् । शतक्रतो
इति शतश्रुतो । विचर्यणे । आ । वीरम् । पृतनापहम् ॥ १० ॥

हे शतक्रतो बहुकर्मन् विचर्यणे विद्वद्विरिन्द्र त्वं नोत्पश्ययोगोक्तं नृम्णं धन । गयः
नृम्णमिति धननामस्तुपाठात् । आभराहर । वीरं धीर्योपेतं पृतनासह सेनासह सेनामभिभवितारं
त्वामा याचामहे इति शेषः ॥ १० ॥

अथैकादशी—

त्वं हि नः पिता वसो त्वं माता शतक्रतो बभूविथ ।
अधानि सुभ्रमीमहे ॥ ११ ॥

त्वम् । हि । नः । पिता । वसो इति । त्वम् । माता । शतक्रतो
इति शतश्रुतो । बभूविथ । अध । ते । सुभ्रम् । ईमहे ॥ ११ ॥

हे वसो वासधितः शतक्रतो बहुकर्मन्निन्द्र त्वं नोत्पाके पिता पितृवत्पादको बभूविथ
भव । त्वं माता मातृवद्धारकश्च बभूविथ । अध अथच वयं ते वव स्वभूतं सुभ्रं सुखमीम-
हे याचामहे ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

त्वांशुं ज्मिन्पुरुहूतवाजयन्तमुपब्रुवेशतक्रतो ।
सनोरास्वसुवीर्यम् ॥ १२ ॥ २ ॥

त्वाम् । शुज्मिन् । पुरुहूत । वाजयन्तम् । उप । ब्रुवे ।
शतक्रतो इति शतश्रुतो । सः । नः । रास्व । सुवीर्यम् ॥ १२ ॥ २ ।

हे शुष्मिन् बलवन् पुरुहूत बहुमिर्जमानैराहूत शतक्रवो बहुकर्मभिन्द्र वाजयन्तं बल-
मिच्छन्तं त्वामुपब्रुवे उपस्तौमि । सत्वं नोस्मभ्यं सुवोर्यं धनं रास्व देहि ॥ १२ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे द्वितीयोवर्गः ॥ २ ॥

त्वामिदाहृत्यष्टर्चं षष्ठं सूक्तं नृभेषस्यार्षं अयुजोबृहत्यः युजः सतोबृहत्यः तथा चानुका-
न्तं—त्वामिदाष्टौ प्रागाथमिति । चातुर्विंशिकेहनि माध्यन्दिनसवनेच्छावाकस्य त्वामिदाहृत्य वि-
कल्पिकः स्तोत्रियः प्रगाथः । महात्रतेपि निष्केवल्ये बाहूतदृचाशीतावपं प्रगाथः । तथैव पंच-
मारण्यके सूत्रितं—त्वामिदाहोनरइत्येषं प्रगाथं प्रत्यवदधातीति । चातुर्विंशिकेहनि माध्यन्दि-
नसवने ब्राह्मणाच्छंसिनः श्रायन्तइवेति वैकल्पिकः स्तोत्रियः प्रगाथः । सूत्रितंच—श्रायन्तइव-
सूर्यं वण्महौ असि सूर्येति । चातुर्विंशिकेहनि माध्यन्दिने त्वमिन्द्रभतूर्विषु त्वमिन्द्रयशा असीति ।
तस्मिन्नेवाहनि निष्केवल्ये वैराजयोनिभूतोयं प्रगाथः शंसनीयः । सूत्रिवंच—तयोरकियमा-
णस्य योमिशंसैद्वैतपैराजशाकरैरेवतानां चेति ।

तत्र प्रथमा—

त्वामिदाहोनरोपीप्यन्वञ्जिन्भूर्णयः ।

सइन्द्रस्तोमवाहसामिहश्रुधुपस्वसरं मागंहि ॥ १ ॥

त्वाम् । इदा । सः । नरः । अपीप्यन् । वञ्जिन् । भूर्णयः ।

सः । इन्द्र । स्तोमवाहसाम् । इह । श्रुधि । उप । स्वसरम् ।

आ । गृहि ॥ १ ॥

हे वजिन् इन्द्र यं त्वां भूर्णयो हविर्भिर्भरणशीत्याः नरः कर्मणां नेतारोपजमाना इदा
अथ राक्ष अपीप्यन् सोममपाययन् सर्वं स्तोमवाहसां स्तोत्रवाहकानामस्पाकं स्तोमं इह
पते श्रुधि शृणु । स्वसरं गृहंच । दुर्गाः स्वसराणीनि गृह्णामसु पाठात्र । उपागहि उपागच्छ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

मत्त्वांमुशिप्रहरिवृत्तदीमहेत्वेआभूपन्निवेधमः ।

तवश्रवांस्पुपमान्पुक्थ्यांमुनोष्विन्द्रगिवर्णः ॥ २ ॥

मत्स्यं । सु॒क्षिप्रं । हरि॒श्वः । तत् । ई॒महे । त्वे इति । आ ।
 भू॒यन्ति । वे॒धसः । तव । श्रवा॑सि । उप॒ह॒मानि ।
 उ॒क्थ्या । सु॒तेपुं । इन्द्र॒ । गि॒र्वणः ॥ २ ॥

हे सुक्षिप्र शोभनहो शोभनोष्णीपिन् वा हरिः अश्ववन् पिर्वणो गोभिर्वननीयेन्द्र
 त्वे त्वयि वेधसः परिचारका आभूयन्त्याभवन्ति । मत्स्य सोमेन मादयात्मानं । किंच तव त्वां
 वयमीमहे याचामहे । किंवाच्यमित्यत्राह—सुतेपु सोमेषु अभिपुतेषु सत्सु तव श्रवांस्यनानि
 उपमानि उपमानभूतानि उक्थ्या प्रशंस्यानि च सन्तिवि ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

आय॑न्त॒इव॒सूर्य॑वि॒श्वेदिन्द्र॑स्य॒भक्ष॑त ।
 वसू॑निजा॒तेज॑न॒मान॒ओज॑सा॒प्रति॑भा॒गंन॑दी॒धिम् ॥ ३ ॥

आय॑न्तःइव । सूर्य॑म् । वि॒श्वा । इत् । इन्द्र॑स्य । भ॒क्ष॒त । वसू॑नि ।
 जा॒ते । ज॒न॒माने । ओज॑सा । प्र॒ति । भा॒गम् । न । दी॒धिम् ॥ ३ ॥

हे अस्पदीयाजनाः आयन्तइव सूर्य यथा समाश्रितारभ्यः सूर्य भजन्ते तथेन्द्रस्य
 विश्वेव विश्वान्येव धनानि भक्षत भजत । सच यानि वसूनि धनानि जाते उत्पन्ने जनमाने
 जनिष्यमाणे चोजसा वलेन करोति । अतः भागं पिब्यं भागपिब तानि धनानि प्रविदीधिम
 प्रविधारयेमेति । यद्वा आयन्तइव सूर्य यथा समाश्रितारभ्यः सूर्यमुपनिष्ठन्ते तथेन्द्रस्य दि०
 श्वा विश्वानि विभक्तुमिच्छन्तः समाश्रितारभ्यः इन्द्रमुपनिष्ठन्तइतिशेषः । उपस्थापय मरुवो
 वसून्पुदकलक्षणानि धनानि जाते जाताप जनमाने जनिष्यमाणापच मनुष्यापच ओजसा
 वलेन भक्षत विभजन्ते । तत्रचास्माकं योभागः तं भागं । नेतिसंपत्त्यर्थं । प्रवीतयेव अनु इत्येवस्य
 रथाते । अनुदीधिम वयं अनुध्यायाम । तथाचयास्कः—समाश्रिताः सूर्यमुपनिष्ठन्ते जपिषोप-
 मायं स्थात्सूर्यमियेन्द्रमुपनिष्ठन्तइति । सर्वाणोन्द्रस्यधनानि विभक्ष्यमाणाः सपया धनानि वि-
 भजन्ति जातेच जनिष्यमाणेच तं वयं भागमनुध्यायेमेति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अनर्शरार्तिवसुदामुपस्तुहिभद्राइन्द्रस्यरातयः ।

सोअस्यकामविधतो नरोपति मनोदानायचोदयन् ॥ ४ ॥

अनर्शरार्तिम् । वसुधाम् । उप । स्तुहि । भद्राः ।

इन्द्रस्य । रातयः । सः । अस्य । कामम् । विधतः ।

न । रोपति । मनः । दानाय । चोदयन् ॥ ४ ॥

हे स्तोतारः अनर्शरार्तिं अपापकदानं अपापिष्ठस्य दातारमित्यर्थः । तथाचयास्कः—अन-
र्शरार्तिमनःश्लीलदानमःश्लीलं पापकर्मिति । वसुदां धनस्यदातारमिन्द्रं उपस्तुहि यतइन्द्रस्य
रातयोदानानि भद्राः कल्याणानि महदैश्वर्यकारीणीत्यर्थः । यतश्च सइन्द्रः स्वकीयं मनोदाना-
य अभीष्टमदानाय चोदयन् प्रेरयन् विधतः परिचरतोऽस्य स्तोतुः कामभिच्छां नरोपति नहिन-
स्ति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

त्वमिन्द्रप्रतूर्तिष्वभिविश्वाअसिस्पृधः ।

अशस्तिहाजनिताविश्वतूरसित्वंतूर्यतरुप्यतः ॥ ५ ॥

त्वम् । इन्द्र । प्रतूर्तिषु । अजि । विश्वाः । असि ।

स्पृधः । अशस्तिहा । जनिता । विश्वतूरः । असि । त्वम् ।

तूर्य । तरुप्यतः ॥ ५ ॥

हे इन्द्र त्वं प्रतूर्तिषु संग्रामेषु विश्वाः सवोः स्पृधोयुद्धकारिणीः शत्रुतेनाः अजयसि अ-
भिभवसि । किंच हे तूर्य शत्रूणां बाधकेन्द्र त्वं अशस्तिहा दैत्यानामशस्तीनां हन्तासि । जनि-
ता अगुरेभ्यः अगस्तीनां जनिताचासि । विश्वतूः विश्वतः सर्वस्य शत्रुवर्गस्य हिंसिताचासि
तरुप्यतो बाधकांश्च बाधमानोसि ॥ ५ ॥

अथ पष्ठी—

अनुते शुष्मं तुरयन्तमीयतुः क्षोणी शिशुं न मातरा ।
विश्वास्ते स्पृधः श्रथयन्त मन्यवे वृत्रं यद्विन्दुर्बुधसि ॥ ६ ॥

अनु । ते । शुष्मम् । तुरयन्तम् । ईयतुः । क्षोणी इति । शिशुम् ।
न । मातरा । विश्वाः । ते । स्पृधः । श्रथयन्त । मन्यवे ।
वृत्रम् । यत् । इन्द्र । तूर्बसि ॥ ६ ॥

हे इन्द्र ते तव शुष्मं बलं तुरयन्तं हिंसन्तं शत्रुं क्षोणी द्यावापृथिव्यौ मातरा मातरौ
शिशुं शिशुमिव अन्वीयतुः अनुगच्छतः । गमनमात्रे दृष्टान्तः । किंच हे इन्द्र त्वं यद्यस्माद्वृत्रं
शत्रु तूर्बसि हसि अवस्ते तव मन्यवे क्रोधाय विश्वाः सर्वाः स्पृधः संग्रामकारिण्यः सेनाः
श्रथयन्त श्रथिताः त्विच्छाप्रवन्ति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

इत ऊतीवो अजरं प्रहेतारमप्रहितम् ।
आशुं जेतारं हेतारं रथिस्तममनूर्तं तुष्ट्या वृधम् ॥ ७ ॥

इत । ऊती । वः । अजरम् । प्रहेतारम् । अप्रहितम् । आशुम् ।
जेतारम् । हेतारम् । रथिस्तमम् । अनूर्तम् । तुष्ट्या वृधम् ॥ ७ ॥

हे अस्मदीयजनाः वीर्ययु अजरं जरारहितं प्रहेतारं शत्रूणां परकं अप्रहितं केनाप्यपे-
क्षितं आशुं वेगवन्तं जेतारं शत्रूणां हेतारं गन्तारं रथिस्तमं रथिना श्रेष्ठं अनूर्वं केनाप्यार्हितं
तुष्ट्या वृधं उदकस्य वर्धयितारमिदं ऊती ऊत्यै रक्षणाय इवः कुरुत पुरस्कुरुतेति यावत् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

इष्कृत्तारमनिष्टं न संहंस्वत्तं गतमूर्तिशतकं नुम् ।
समानमिन्द्रमवसेहवामहे न संवानं वसुजुवम् ॥ ८ ॥ ३ ॥

इष्कृतरिम् । अनिःस्कृतम् । सहःस्कृतम् । शतम्ऽर्जतिम् ।

शतःस्कृतम् । समानम् । इन्द्रम् । अवसे । हवामहे ।

वसवानम् । वसुऽजुर्वम् ॥ ८ ॥ ३ ॥

इष्कृतरिं शम्णां संस्कृतरिं अनिष्कृतं स्वयमन्यैरसंस्कृतं सहस्कृतं वसेनकृतं शतमूर्तिं बहुरक्षणं शतक्रतुं बहुमत्तं बहुकर्माणं वा समानं बहूनां साधारणं वसवानं धनान्याच्छादयन् वसजुर्वं यजमानेभ्योवसूनां धेयितारमिन्द्रं अवसे रक्षणाय वयं हवामहे हुयामः ॥ ८ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे तृतीयोवर्गः ॥ ३ ॥

अयंतइति द्वादशर्चं सप्तमं सूक्तं भृगुगोत्रस्य नेमस्यापं अयमस्मिजरितरिति हृचेनेन्द्रे-
मसमीपमेत्य त्यकीयं माहात्म्यमयोचत् अतस्तस्य हृचस्य सएवऋषिः यस्यवाक्यं सकृपिरिति
न्यायात् । पृथी जगती सप्तम्याद्यास्तिस्रोनुष्टुभः शिष्टास्त्रिष्टुभः इन्द्रेदेवता यद्वाग्वदन्ती देवीवाच-
मित्येते वाग्देवत्ये शिष्टाष्टेन्द्रः । तथाचानुकान्तं—अयतेद्वादश नेमोभार्गवसैष्टुभ पृथीजगती परा-
स्तिस्रोनुष्टुभः अयमितिहृचेनेन्द्र आत्मानमस्तौदुषान्पेवाध्याविति । वाग्देवत्ये पशौ यद्वाग्वदन्ती-
ति वपाया अनुवाक्या । सूत्रितंच—यद्वाग्वदन्त्यविचेतनानि पतंगोवाचंमनसाविभर्तीति । पूर्वोक्त-
एव पशौ देवीवाचमिति हविषोयाज्या । सूत्रितंच—देवीवाचमजनयन्तदेवा जनीयन्तोन्वग्रवति
तिस्रइति । मयाणसप्तमे वयसाममनोज्ञावाचः श्रुत्वा एवांजयेत् । सूत्रितंच—कनिकदजनुपं
मनुवाणइति सूक्तं जपेदेवीवाचमजनयन्तदेवाइतिचेति ।

तत्र प्रथमा—

अयंतं एमितुन्वां पुरस्ताद्दिश्वेदेवा अग्निमांयन्ति पश्चात् ।

यदामह्यं दीधरो जगमिन्द्रादिन्मयां कृणवो वीर्याणि ॥ १ ॥

अयम् । ते । एभिः । तुन्वां । पुरस्तात् । विश्वे । देवाः । अग्निः । मा ।

यन्ति । पश्चात् । यदा । मह्यम् । दीधरः । जगम् । इन्द्र । आत् ।

इत् । मर्या । कृणवः । वीर्याणि ॥ १ ॥

हे इन्द्र ते तव पुरस्तात् अग्रतः तन्वा पुत्रेणसह अयमहमेपि शत्रून्भिभ्रितुं गच्छा-
मि । तवाप्तयोगच्छन्तं मां विश्वेदेवाः त्वया सह पश्चादग्नियन्ति अग्निगच्छन्ति यदा त्व मसं
भार्गवाम नेमाय भागं शत्रुषु स्थितं भागं दीधरः धारयसि आदिव अनन्तरमेव मया सह म-

मं०८ अ०१० सू०८९] पञ्चोऽष्टकः

५३९

च्छन्नं जेतुं वीर्याणि पौरुषाणि कृणवः कुरु । यदि शत्रुषु स्थितं धनं महं दित्सति तर्हि
शत्रुजयार्थं गच्छतः सपुत्रस्य मम साहाय्यं कुर्वितिभावः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

दधामि ते मधुनो मक्ष्मर्धे हितस्ते भागः सुतो अस्तु सोमः ।
असंश्च त्वंदक्षिणतः सखा मे घातृत्राणि जह्नुना वभूरी ॥ २ ॥

दधामि । ते । मधुनः । मक्ष्म । अर्धे । हितः । ते । भागः । सुतः ।
अस्तु । सोमः । असं । च । त्वम् । दक्षिणतः । सखा । मे ।
अर्ध । घातृ । जह्नुना । वभूरी ॥ २ ॥

हे इन्द्र ते तुभ्यं मधुनो मदकरस्य सोमस्य प्रसवये प्रथमं दधामि घातयामि । सुतो-
भिपुत्रो भागो भजनीयः सोमस्ते वव हृदये हिवो निहितोस्तु भवतु । अपिच त्वं मे मम द-
क्षिणतो दक्षिणपार्श्वे सखा सन् असः स्थितो भव । अथ अथ भूरि बहूनि वृत्राण्यस्य द्री-
मान् शत्रून् जंघनाव । त्वमहं चोघावावां हन्वः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

प्रसुस्तो मे भरत बाजयन्त इन्द्रा यस्त्यं यदि सत्यमस्ति ।
नेन्द्रो अस्तीति नेम उत्व आह कर्दददर्शकमग्निष्टवाम ॥ ३ ॥

प्र । सु । स्तोमम् । भरत । बाजयन्तः । इन्द्राय । सत्यम् । यदि ।
सत्यम् । अस्ति । न । इन्द्रः । अस्ति । इति । नेमः । ऊँ इति । त्वः ।
आह । कः । ईम् । ददर्श । कम् । अग्नि । स्त्वाम् ॥ ३ ॥

हे वना बाजयन्तः संग्राममिच्छन्तो यूयं । पाँस्ते बाजे इति संग्रामनामसु पाठात् । इन्द्राय
सत्यं सत्यभूतं स्तोमं सु सुषु पमरत इन्द्रोऽस्तीत्येव यदि सत्यमस्ति भवति । इन्द्रास्तिस्ते कः
संदेहः तत्राह—नेम उत्व आग्नेनेम एवेन्द्रो नाम त्वः कथिन्नास्तीत्याह । तत्र कारणं दर्शयति—
कः इमेन मिन्द्रं ददर्श अद्रासीत् न सोऽप्यस्यत् अतः कं वयमग्निष्टवाम अग्निदुमः । तस्मा-
दिन्द्रो नाम कथिद्विद्यते इति वादुर्मात्रं ननु वत्सन्त्यमित्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अ॒यम॑स्मिज॒रितः॑ प॒श्यमे॒हवि॒श्वाजा॒तान्य॒भ्यस्मि॑म॒ह्ना ।
ऋ॒तस्य॑मा॒प्रदि॒शोव॑र्धयन्त्याद॒दिरो॑भुव॒नाद॑र्श॒मीमि ॥ ४ ॥

अ॒यम् । अ॒स्मि । ज॒रि॒तरि॒ति । प॒श्य । मा । इ॒ह । वि॒श्वा । जा॒तानि॑ ।
अ॒भि । अ॒स्मि । म॒ह्ना । ऋ॒तस्य॑ । मा । प्र॒दि॒शः । व॒र्धय॑न्ति ।
आ॒द्दि॒रः । भुव॑ना । द॒र्श॒मीमि ॥ ४ ॥

एवं नेमस्यऋषेर्वचनमाकर्ण्य इन्द्रस्तस्य समीपमाजगाम । आगत्य चात्मानमनेन हृषेन स्तोति—हे जरितः स्तोतः अयमहमस्मि इह तवसमीपे स्थितं मा मां पश्य । विश्वा सर्वाणि जातानि भुवनानि मह्ना महत्त्वेन अभ्यस्मि अहमभिभवामि । किंच मा मां ऋतस्य मायस्य यज्ञस्य वा प्रदिशः प्रदेष्टारोविद्वांसः स्तोत्रैर्वर्धयन्ति । अपिच आद्दिरोऽादरणाभीष्टोर्हं भुवनाभुवनानि शुभ्रभूतानि दर्शमीमि भवं विदारयामि ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

आ॒यन्मा॑पि॒नाअ॑रु॒हन्नु॑न॒स्पृ॑ए॒कमा॑र्त्ति॒नंह॑र्ष॒नम्य॑पृ॒ष्ठे ।
म॒न॒त्रि॒मे॒ष्टु॒आप्र॑त्प॒वोच॑द॒धिक॑द॒न्त्रि॒भुम॑न् । स॒ग्रा॒यः ॥ ५ ॥

आ । यत् । मा । वे॒नाः । अ॑रु॒हन् । ऋ॒तम्य॑ । ए॒कम् । आ॒र्त्ति॒नम् ।
हृ॒ष॒नस्य॑ । पृ॒ष्ठे । म॒नः । चि॒त् । मे । इ॒दे । आ । प्र॒ति । अ॒घो॑च॒न् ।
अ॒धिक॑द॒न् । शि॒शु॑म॒न् । स॒ग्रा॒यः ॥ ५ ॥

यपदा ये ज्ञास्य यज्ञस्य यज्ञं कर्मनिष्ठी वेना । वाक्ययाना । हृषंभ्य जात्यजात-
रिसस्य पृष्ठे आर्त्तिनं कवचित् एकं वा मां आ अरुहन् देवं ऋतं अनेहं मन्त्रित मन्त्र-
यम इदे इदमायमयरोचन् अकवीड । अनादिपुत्रं दत्तहानं । शिशुमन्ः पुत्रपुत्रः पुत्रपु-
त्रिमाभवी अचिरद्वय मां कन्दवीदि ॥ ५ ॥

अथ पृथी-

विश्वेत्तातेसर्वनेपुप्रवाच्यायाचकथमघवानिन्द्रसुवते ।
 पारावतंयत्पुरुसंभृतंवस्वपारुणोशरभायक्रपिबन्धवे ॥ ६॥१॥
 विश्वा । इत् । ता । ते । सर्वनेपु । प्र॒वाच्या । या । च॒कथं । म॒घ॒वन् ।
 इन्द्र । सु॒वते । पारा॒वतम् । यत् । पुरु॒संभृतम् । वस्व । अ॒प॒इ॒अरु॒णो ।
 शर॒भाय । क्र॒पि॒बन्ध॒वे ॥ ६ ॥ १ ॥

स्वसमीपमागतमिन्द्रं दृष्ट्वा तन्नुष्टक्रपरिन्द्रस्य विविधानि कर्माणि दानंच विश्वेत्तावद-
 त्यनेन ह्रचेन स्तौति-हे मघवन्निन्द्र त्वं सर्वनेपु यज्ञेषु सुवते सोमाग्निपर्वं कुर्वते यजमानाय या
 यानि कर्माणि चकथं अकरोः ते तव ता वानि कर्माणि प्रवाच्या प्रवक्तव्यानि विश्वेत् अन-
 न्तान्येव । किंच त्वं पारावतं परावन्नामकस्य कस्यचिच्छत्रोः स्वभूवं यद्वसु धनमस्ति तत्
 क्रपिबन्धवे शरभाय शरभनाम्ने क्रपये अपावृणोः अपवृत्तवानस्ति पुरुसंभवं यथा बहु-
 संभृतं भवति ॥ ६ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे चतुर्थोऽष्टकः ॥ ४ ॥

अथ सप्तमी-

प्रनूनं धावता पृथग्देहयोवो अर्वावरीत् ।
 निर्पावृत्रस्य मर्मणि बज्रमिन्द्रो अपीपतत् ॥ ७ ॥

प्र । नूनम् । धा॒वत॒ । पृथक् । न । इह । यः । वृः । अ॒र्वा॒वरीत् । नि ।
 सीम् । वृ॒त्रस्य॑ । म॒र्मणि॑ । ब॒ज्रम् । इन्द्रः । अ॒पी॒पत॒त् ॥ ७ ॥

यः शत्रुनूनमिदानीं पधावत् प्रधावति पृथगिह पृथक् न निवति च यो यज्मानावावरीत्
 न निरासयति च तस्य वृत्रस्य शत्रोर्मर्मणि मर्मस्थाने इन्द्रो बज्रं कुंठितं न्यपीरयत् निवरां क-
 पावपत् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

मनोजवा अयमान आयसीमंतत्सुरम् ।
 दिवसु पूर्णा गत्वाय सोमं वज्रिण आभरत् ॥ ८ ॥

मनःक्षवाः । अयमानः । आयसीम् । अतरत् । पुरम् । दिवम् ।

सुष्टपर्णः । गत्वायं । सोमम् । वज्जिणे । आ । अभरत् ॥ ८ ॥

सुष्टर्णो गरुत्मान् मनोजवाः मनोवेगः अयमानोगच्छन् आयसीं हिरण्मयीं पुरं नगरीं
अतरत् अवारीत् । तवोदिवं स्वर्गं गत्वाय गत्वा वज्जिणे इन्द्राय सोममाभरदाहरत् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

समुद्रेअन्तःशंपतउद्रावज्ज्रोअभीहृतः ।

भरन्त्यस्मैसंयतःपुरःप्रस्रवणावलिम् ॥ ९ ॥

समुद्रे । अन्तरिति । शयते । उद्रा । वज्जः । अभिहृतः । तरन्ति ।

अस्मै । समुदयतः । पुरःप्रस्रवणाः । वलिम् ॥ ९ ॥

योदजः समुद्रेअन्तः समुद्रस्थमध्ये शयते शेवे यश्च उद्रा उदकेन अभिवृष्टः अस्मै
वजाय संयतः संग्रामस्थ । मग्नम् संयतइति संग्रामनामस्तु पाठात् । पुरः प्रस्रवणाः पुरस्ताद्-
च्छन्तः शत्रवो बलिं उपहारं भरन्ति धारयन्ति तस्य छेया भवन्तीत्यर्थः ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

यद्वाग्वदन्त्यविचेतनानिरार्थीदेवानां निपसादमन्द्रा ।

चतस्रूर्जजुदुहेपयांसि कंस्विदस्याः परमं जंगाम ॥ १० ॥

यत् । वाक् । वदन्ती । अविचेतनानि । रार्थी । देवानाम् । निःससाद ।

मन्द्रा । चतस्रः । ऊर्जम् । दुदुहे । पयांसि । कं । स्वित् ।

अस्याः । परमम् । जंगाम् ॥ १० ॥

राष्ट्री राजनशीला देवानां मन्द्रा मादयित्री वा यद्यदा वाक् अविचेतनानि विज्ञानरहितात्
अप्रज्ञात्मान् अर्थान् वदन्ती प्रज्ञापयन्ती निपसाद यज्ञेनिषीदति तदा चवस्तोदिशः प्रति ऊर्जम-
न् पयांसि तत्कारणभूतान्युदकानि दुदुहे अस्यामाध्यमिकापावाचः स्वभूतं यत्परमं श्रेष्ठं तद
कस्वित् कजंगाम कजच्छतीति गृह्यतइत्यर्थः । तथाचयास्कः—यद्वाग्वदन्त्यविचेतनान्यवि-

ज्ञातानि राष्ट्रीदेवानां निपसाद मन्द्रा मदनाच्चतस्रोनुदिशऊर्जं दुदुहे ष्यांति कस्विदस्याः परमं
जगामेति यादृथिवीं गच्छतीति वा यदादित्यरश्मयो हरन्तीतिवेति ॥ १० ॥

अथैकादशी—

देवींवाचमजनयन्तदेवास्तां विश्वरूपाः पशवोवदन्ति ।
सानोमन्द्रेयमूर्जं दुहाना धेनुर्वाग्स्मानुपसुष्टुतेतु ॥ ११ ॥

देवीम् । वाचम् । अजनयन्त । देवाः । ताम् । विश्वरूपाः । पशवः ।
वदन्ति । सा । नुः । मन्द्रा । हर्षम् । ऊर्जम् । दुहाना । धेनुः ।
वाक् । अस्मान् । उप । सुस्तुता । आ । एतु ॥ ११ ॥

एषा माध्यमिका वाक् सर्वप्राण्यन्तर्गता धर्माभिवादिनी भवतीति विभूतिमुपदर्शयति । यां
देवीं योतमानां माध्यमिकां वाचं देवामाध्यमिका अजनयन्त जनयन्ति वा वाचं विश्वरूपाः स-
र्वरूपाः व्यक्तवाचः अव्यक्तवाचश्च पशवोवदन्ति तत्पूर्वकत्वाद्वाक्यप्रवृत्तेः । सा वाग्देवीमन्द्रा मदना
स्तुत्या हर्षमिषी वा वृष्टिप्रदानेन नोत्सर्ग्यं हर्षमर्चं ऊर्जं पयोवृत्तादित्यं रसं च दुहाना हरन्ती
धेनुः धेनुभूता ह्युदताऽस्माभिःस्तुताऽस्मान् नेमान् उपेतु उपगच्छतु वर्षणायोद्युक्ता भवत्वित्य-
र्थः । यथाचयास्कः—देवींवाचमजनयन्तदेवास्तां विश्वरूपाः पशवोवदन्ति व्यक्तवाचश्चाव्यक्त-
वाचश्च सानोमदनार्चं रसं च दुहाना धेनुर्वाग्स्मानुपैतुसुष्टुतेति ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

सर्वे विष्णो वितुरं विक्रमस्त्वयौर्देहि लोकं वज्राय विष्कर्मै ।
हनां वृत्रं रिणचां वसिन्धूनिन्द्रस्य यन्तु प्रसवे विसृष्टाः ॥ १२ ॥ ५ ॥

सखे । विष्णो इति । विष्टरम् । वि । क्रमस्व । यौः । देहि ।
लोकम् । वज्राय । विष्टकर्म्म । हनां व । वृत्रम् । रिणचां व ।
सिन्धून् । इन्द्रस्य । यन्तु । प्रसवे । विष्टरंष्टाः ॥ १२ ॥ ५ ॥

हे सते विष्णो त्वं वितरमत्यन्तं विक्रमस्य विक्रमं कुरु । हे द्यौः त्वं वज्राय वज्रस्य वि-
ष्णवे विष्णुभनाय लोकं अवकाशं देहि प्रयच्छ । हे विष्णो त्वं चाहं चोभावावां वृत्रमहं
हनावः हन्यः । सिन्धून् वृत्रावष्टब्धाः नदीश्च रिणचाव नयावः तेमी विसृष्टाः सिन्धवश्चन्द्रस्य
प्रसवे यन्तु प्रेरणे गच्छन्तु ॥ तमिममर्थं संगृह्य ऽलोकैः शीनकोदर्शयति—शीनलोकानभिप्रायै-
तान् वृत्रस्तस्थौस्वयातिवपा । वंनाशकजन्तुमिन्द्रो विष्णुमभ्येत्य सोमवीव (१) वृत्रंहनिष्ये
तिष्टस्य विक्रम्याद्य ममान्तिके । उद्यतस्यनुवज्रस्य द्यौर्ददातुममान्तरं (२) तथेतिविष्णुस्त-
च्चक्रे द्यौश्चास्यवियरंददे । तदेतदस्तिप्रोक्तं ससेविष्णोइतिसुचेति (३) ॥ १२ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे पंचमोवर्गः ॥ ५ ॥

सप्तमिति षोडशर्चमष्टमं सूक्तं । अत्रानुक्रम्यते—ऋधकूपोत्तराजमदग्निर्भागवो मैत्रावरुणं
प्रगाथं विविष्टुचन्तं तृतीयादिगायत्री परासतोवृहती स्तोत्रंराजस्यृक्षपादादित्याश्विन्यौ वाय-
व्ये सौर्यौ बृहत्पुपस्या सूर्यमभास्तुतिर्वा पावमानो गव्येइति । भृगुगोत्रोजमदग्निर्ऋषिः । चतुर्द-
श्याद्यास्तिसल्लिष्टुभः त्रयोदशीवृहती शिष्टानामयुजोवृहत्पः युजःसतोवृहत्पः तृतीयागायत्री-
स्तोत्रंराजस्रगायतेतिपादेनसंहिता तेहिन्विरेइत्यादित्यदेवताका । आमेवचांसीतिद्वे अश्विनोदे-
वताके । आनोयज्ञंदिविष्टुशमितिद्वे वायुदेवत्ये । ऋषमहोअसिसूर्येतिद्वे सूर्यदेवताके । इयं-
यानीत्येपा उपोदेवत्या । यद्वा सूर्यमभा अनपातूयते अतःसैवदेवता । प्रजाहविस्रइत्येपाप-
वमानदेवताका । मातारुद्राणामितिद्वे गोदेवत्ये शिष्टाः पंचर्षामैत्रावरुण्यः । सूक्तविनिर्माणो-
ल्लेखिकः । संग्रामार्थं राज्ञः संनष्टने प्रयोर्वाग्मित्रावरुणेतिद्वे राजानवाचयेत् । सूत्रितंच—अभीवर्त-
वाचमति प्रयोर्वाग्मित्रावरुणेतिचद्वेइति । पृष्ठचस्य पंचमेहनि प्रथमे वायव्यतृचस्य आनोयज्ञ-
मित्यादिके द्वेऋचावाये । सूत्रितंच—आनोयज्ञंदिविष्टुशमितिद्वे आनोवायोमहेतनइत्येकेति ।
आश्विनं शंसिष्यन् होता ऋषमहोअसीति द्वाभ्यामाग्निर्जुहुयात् । सूत्रितंच—ऋषमहोअसिसूर्येति
द्वाभ्यां इन्द्रोवोविश्वतस्परीतिचेति । माध्यन्दिनसवने सोमातिरेके एकंशस्त्रमुपजायते तत्र
ऋषमहोअसीति प्रगाथः स्तोत्रियः । सूत्रितंच—ऋषमहोअसिसूर्योदुत्यदशंतंयपुरिति प्रगाथो
स्तोत्रियानुस्त्रादिति । अयमेवप्रगाथश्चातुर्विधिकेहनि माध्यन्दिने ब्राह्मणाच्छंसिनो वैकल्पि-
कोनुरूपः । सूत्रितंच—आयन्तइवसूर्यं ऋषमहोअसिसूर्येति । यधुपर्कमाभुत्सृज्य मातारुद्राणा-
मिति जपेत् । सूत्रितंच—मातारुद्राणां दुहितवसूतामिति जपित्वोपसृज्येत्युत्सृज्यन्ति ।

तत्र प्रथमा—

कथं गित्थासमर्त्यः शशमे देवतांतये ।

धोनूनं मित्रावरुणावमिष्टय आचक्रे हव्यदांतये ॥ १ ॥

कथंक् । इत्या । सः । मर्त्यः । शशमे । देवतांतये । यः । नूनम् ।

मित्रावरुणौ । अमिष्टये । आचक्रे । हव्यदांतये ॥ १ ॥

यो मनुष्यो नूनं क्षिप्तं हव्यदांतये हविषां प्रदाने यजमानाय मित्रावरुणौ अमिष्टये अ-
भिमतसिन्धुर्थं आचक्रे अभिपुत्रौ करोति । समर्त्यो मनुष्यः कथं सत्यं इत्या इत्थं देवतांतये
यज्ञार्थं शशमे हविः संस्करोति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

वर्षिष्ठक्षत्रा उरुचक्षसा नरा राजाना दीर्घश्रुतमा ।

ता वाहुता न दंसनारथयंतः साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ॥ २ ॥

वर्षिष्ठक्षत्रौ । उरुचक्षसा । नरा । राजाना । दीर्घश्रुतमा । ता ।

वाहुता । न । दंसना । रथयंतः । साकम् । सूर्यस्य । रश्मिभिः ॥ २ ॥

वर्षिष्ठक्षत्रौ अतिशयेन बृद्धवर्तौ उरुचक्षसा महादर्शनी नरा नेतारौ कर्मणां राजाना दी-
प्यमानौ दीर्घश्रुतमा अतिशयेन विदांती ता तौ मित्रावरुणौ वाहुता न धुनाविष सूर्यस्पर्शमि-
भिः करणैः साकं सह दंसना दंसनानि कर्माणि । अपः अमः दंस इति कर्मनामह पाठात् ।
रथयंतः प्राप्नुवः यथा वाह सह कर्म प्राप्नुवः तथा मित्रावरुणौ सह यज्ञं प्राप्नुवत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

प्रयोवां मित्रावरुणा जिरोदूतो अद्रवत् ।

अयः शीर्षा मर्देरघुः ॥ ३ ॥

प्र । यः । वा । मित्रावरुणा । अजिरः । दूतः ।

अद्रवत् । अयः शीर्षा । मर्देरघुः ॥ ३ ॥

हे मित्रावरुणौ वां युवां अजिरो गमनशीलो यो यजमानः प्राद्वत् अग्निगच्छति सदेवानां
दूतो भवति । अयःशीर्षा हिरण्पातं कृत्व शिराश्च भवति । मदेरघुः मदकरे घने गन्वाच भवति ॥३॥

अथ चतुर्थी—

नयःसंपृच्छेनपुनर्हवीतवेनसंवादायरमते ।

तस्माञ्जोअद्यसमृतेरुह्यतंवाहुभ्यामनुरुह्यतम् ॥ ४ ॥

न । यः । संपृच्छे । न । पुनः । हवीतवे । न । समवादाय ।
रमते । तस्मात् । नुः । अद्य । समः कृतेः । उरुह्यतम् ।
वाहुभ्याम् । नुः । उरुह्यतम् ॥ ४ ॥

यः शत्रुः संपृच्छे सम्प्राप्य न रमते न क्रीडते । नच पुनःपुनर्हवीतवे हवनाय रमते । नच
संवादाय रमते । तस्माच्छत्रोः सपृतेः संग्रामात् नोस्मान् अद्य उरुह्यतं हे मित्रावरुणौ युवां
रक्षतं । किंच तस्य शत्रोर्वाहुभ्यां नोस्मानुरुह्यतं रक्षतम् ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

प्रमित्रायप्रार्थ्यन्नेसचर्ध्वमृतावसो ।

वरुध्वंवरुणेछन्धं वचःस्तोत्रं राजसुगायत ॥ ५ ॥ ६ ॥

प्र । मित्राय । प्र । अर्थ्यन्ने । सचर्ध्वम् ।
ऋतवसो दत्तृतश्चसो । वरुध्वम् । वरुणे । छन्धम् ।
वचः । स्तोत्रम् । राजसु । गायत ॥ ५ ॥ ६ ॥

हे ऋतवसो यज्ञधन मित्राय सचर्ध्वं सेवार्हं वरुध्वं यज्ञगृहभवं च स्तोत्रं प्रगायत प्रक-
र्षेण गायत अर्थ्यन्नेच प्रगायत वरुणे छन्धं प्रीणनसाधनं चैतादृशं वचः प्रगायत । प्रगायतेति
बहुवचनं पूजार्थं । एतेदेव दर्शयन्ति राजसु मित्रादिषु राजसु स्तोत्रं गायत पठत मित्रादीन् प्री-
राजः स्तुतेति समुदायार्थः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे पद्योवर्गः ॥ ६ ॥

अथ षष्ठी—

तेहिन्विरेअरुणंजेन्यंवस्वेकंपुत्रंतिसृणाम् ।
तेधामान्यमृतामर्त्यानामदब्धाअभिवक्षते ॥ ६ ॥

ते । हिन्विरे । अरुणम् । जेन्यम् । वसु । एकम् ।
पुत्रम् । तिसृणाम् । ते । धामानि । अमृताः । मर्त्यानाम् ।
अदब्धाः । अभि । चक्षते ॥ ६ ॥

अरुणमरुणवर्णं जेन्यं जयरापनं वसु वासकं विसृणां पृथिव्यादीनामेकं पुत्रं ते देवाहि-
न्विरे मेरयन्ति ब्रह्मोक्थस्य तमोनिवारणाय । किंच अदब्धाः केनाप्यहिंसिताः अमृताः मरण-
रहितास्तेदेवाः मर्त्यानां मनुष्याणां धामानि स्थानानि अभिचक्षते अभिपरयन्ति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

आमेवचांस्युद्यताद्युमत्तमानिकर्त्वा ।
उभापतिनासत्यासजोपसाप्रतिहव्यानिवीतये ॥ ७ ॥

आ । मे । वचांसि । उद्यता । युमत्तमानि ।
कर्त्वा । उभा । यातम् । नासत्या । सजोपसा ।
प्रति । हव्यानि । वीतये ॥ ७ ॥

हे नासत्या नासत्यो सत्यस्य प्रणेवारी सजोपसा संगवी उभा उभौ मृवां मे जपदमे-
मंम उपता उद्यतानि युमत्तमानि दीनतमानि वचांसि स्तोत्रत्वाणि वाक्यानि क्त्वा कर्माणि
चापातं । किंच हव्यानि हवींषि वीतये प्रक्षणाय प्रतिगच्छन्म ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

गानिचट्टामरुत्समंहवामहेषुवाभ्यांवाजिनीवसू ।
प्राचीहोत्राप्रनिन्तावितनरागृणानाजुमदप्रिना ॥ ८ ॥

रातिम् । यत् । वाग् । अरक्षसम् । हवामहे । युवाभ्याम् ।
 वाजिनीवसू इति वाजिनीवसू । प्राचीम् । होत्राम् ।
 प्रहतिरन्तौ । इतम् । नरा । गृणाना । जमत् अग्निना ॥ ८ ॥

हे वाजिनीवसू अन्नधनावन्विनौ वां युवयोः संबन्धि यदरक्षसं रक्षोवर्जितं दानमस्ति
 तद्यद्वा हवामहे याचामहे । एतदेव विशदयति युवाभ्यां क्रियमाणं रातिं दानं हवामहे इति
 तदानीं प्राचीं प्राङ्मुखां होत्रां स्तुतिं प्रतिरन्तौ वर्धयन्तौ नरा नेतारौ जमदग्निना ऋषिणा गृ-
 णाना स्तूयमानौ सन्तौ इतं आगच्छतम् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

आनोयज्ञादिविस्पृशं वायो याहि सुमन्मभिः ॥ ।
 अन्तःपवित्रं उपरि श्रीणानो देयं शुक्रो अयामिते ॥ ९ ॥

आ । नः । यज्ञम् । द्विविस्पृशम् । वायो इति । याहि ।
 सुमन्मभिः । अन्तरिति । पवित्रे । उपरि । श्रीणानः ।
 अयम् । शुक्रः । अयामि । ते ॥ ९ ॥

हे वायो त्वं नोऽस्माकं दिविस्पृशं तं यज्ञमायाहि । किमर्थमागमनमित्यत्राह—सुमन्मभिः
 तुष्टुभिः अन्तःपवित्रे पवित्रस्पर्शमध्ये उपरिश्रीणानः श्रयमाणो निविध्यमाणोऽयं शुक्रः सो-
 मस्ते तुभ्यं अयामि नियतआसीदिति ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

वेत्यध्वर्युः पथिर्मरिजिष्ठैः प्रतिहव्यानि वीतये ।
 अधानियुत्व उग्र्यस्य नः पिव शुचिं सोमं गवांशिरम् ॥ १० ॥ ७ ॥
 वेति । अध्वर्युः । पथिः । रजिष्ठैः । प्रति । हव्यानि ।
 वीतये । अध । नियुत्वः । उग्र्यस्य । नः । पिव ।
 शुचिम् । सोमम् । गोऽंशिरम् ॥ १० ॥ ७ ॥

हे नियुत्वः नियुत्संज्ञकावन्वायो अध्वर्युः हविर्धानात् रजिष्ठेः ऋजुतमेः पथिभिर्मार्गैः
वेदिगच्छति वीतये भक्षणाय । त्वं भक्षणानि हव्यानि हवींषिच प्रविनयतीतिशेषः । अथ
अथ नोस्मार्कं संवन्धिनं उभयस्य उभयविधं सोमं कर्मणिपद्यी सिच । उभयविधत्वं दर्शयति
शुचिं शुद्धं सोमं गवाशिरं गव्येन पयसा मिश्रितं चेति ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

अथैकादशी-

वणमृहँअंसिसूर्यवळादित्यमृहँअंसि ।
मृहस्तेसतोमहिमापनस्यतेद्धादेवमृहँअंसि ॥ ११ ॥

वद् । महान् । अंसि । सूर्य । बद् । आदित्य । महान् ।
अंसि । मृहः । ते । सतः । महिमा । पनस्यते ।
अद्धा । देव । महान् । अंसि ॥ ११ ॥

हे सूर्य त्वं महान् वेजसाधिकोसि बद् सत्यं नैवन्विष्टयेत्यर्थः । हे आदित्य अदितेः
पुत्र त्वं महान् वलेनाप्यधिकोसि बद् सत्यं । महो महतः सतोभवतः ते महिमा महत्त्वं पनस्यते
स्तोतृभिः स्तूयते । हे देव द्योतनादिगुणयुक्त सूर्य त्वं महान् वीर्येणाप्यधिकोसि भवसि । अद्धा
सत्यमेव अत्र न संशयइत्यर्थः । बद् सत्त्वा अद्धेति सत्यनामसु पाठात् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

वट्सूर्यश्रवंसामृहँअंसिसत्रादेवमृहँअंसि ।
मृह्हादेवानामसूर्यःपुरोहितोविभुज्योतिरदाभ्यम् ॥ १२ ॥

वट् । सूर्य । श्रवंसा । महान् । अंसि । सत्रा । देव । महान् ।
अंसि । मृह्हा । देवानाम् । असूर्यः । पुरःस्थितः । विभु ।
ज्योतिः । अदाभ्यम् ॥ १२ ॥

हे सूर्य त्वं अत्रात्र श्रवणेन महान् सर्वाधिकोसि बद् सत्यं । हे देव द्योतमान सूर्य त्वं
देवानां मध्ये मृह्हा महत्त्वेन महान् अधिकोसि । सत्त्वा सत्यमेव असूर्यः अतुराणां हन्ताचा-

सि । किंच त्वं देवानां पुरोहितो हिवोपदेष्टासि । किंच ते ज्योतिस्तेजोविभु महत् अदायं
केनाप्यहिंस्यं च ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

इयं घानी च्यर्किणी रूपा रोहिण्या कृता ।

चित्रेषु प्रत्यदश्यायस्य ऽन्तर्दशमुवाहुषु ॥ १३ ॥

इयम् । या । नीची । अर्किणी । रूपा । रोहिण्या ।

कृता । चित्राऽद्व । प्रति । अदर्शि । आश्रयती । अन्तः ।

दशऽसु । वाहुषु ॥ १३ ॥

अस्यामृच्युपसःस्तुतिः । सूर्यप्रभायावा । येयं नीची अवाङ्मुखी अर्किणी स्तुतिमती
रूपा रूपवती रोहिण्या प्रकाशयुक्ता कृता उषाः सूर्यप्रभावोत्पादिता सा अन्तर्ब्रह्मादस्यमध्ये
बाहुषु बाहुस्थानीयासु दशसु दशसंख्याकासु दिक्षु आयती आगच्छती चित्रेव चित्रागौरिव
प्रत्यदर्शि सर्वैरदश्यत ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

प्रजाहतिस्त्रो अत्यायमीयुर्न्य ऽन्या अर्कमभितो विविश्रे ।

बृहद्धतस्थौ भुवनेष्वन्तः पर्वमानो हरित आविशेश ॥ १४ ॥

प्रजाः । ह । तिस्रः । अतिऽआयम् । ईयुः । नि । अन्याः ।

अर्कम् । अभितः । विविश्रे । बृहत् । ह । तस्थौ । भुवनेषु ।

अन्तरिति । पर्वमानः । हरितः । आ । विवेश ॥ १४ ॥

यास्तिस्रः प्रजाः अत्यायमीयुः अत्यायमायन् अन्यास्तादृमाः प्रजाः अर्कमर्चनोपमार्थि
अभितो निविश्रे अभितो निविष्टाः ततोऽनपरावभूवुः । भुवनेष्वन्तर्मध्ये बृहत् महानसावादिपुः
प्रजापतिरित्येके तस्थौ प्रकाशयन् विष्टव हरितो दिग्ः पर्वमानो वायुराविशेश आविष्टः । हो पुरजो ।
तथा चैतस्प्रब्राह्मणं—प्रजाहतिस्त्रो अत्यायमीयुरिति यावेतादृमाः प्रजास्तिस्रो अत्यायमायंस्तानीमा-
नि वयामि वंभावगवाघ्नैररणादन्यन्या अर्कमभितो निविश्रदिति वादृमाः प्रजा अर्कमभितो निविश्र

इयमेवार्थं बृहद्भूतस्थौ भुवनेष्वन्तरित्यदु एवबृहद्भुवनेष्वन्तरस्तावादित्यः पवमानोहरित आ-
विवेशेति वायुरेव पवमानो दिशोहरित आविष्टइति । वाजसनेयिनोप्यामन्वि-सतपोतम्यव
सप्रजाअसृजत ताअस्यप्रजाः सृष्टाः पराबभूवुः तानीमानिवयांसीत्युपक्रम्य प्रजाहतिस्तोअत्या-
यमीयुरिति याअभूः प्रजाअत्यायन् न्यन्याअर्कमभिवोविविश्रइति अग्निर्वाअर्कस्तमिमाः प्रजा-
अभिनोनिविष्टास्ताइमाः पराभूता बृहद्भूतस्थौभुवनेष्वन्तरिति प्रजापतिमेवैतदुपनूकं पवमानो
हरितआविवेशेति दिशोवैहरितस्ता अयं पवमानआविष्टइति ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी-

माता रुद्राणां दुहिता वसूनां स्वसां दित्यानां मृतस्य नाभिः ।
प्रनुवोचंचिक्वितुपेजनाय मागामनां गामदिति वधिष्ट ॥ १५ ॥

माता । रुद्राणाम् । दुहिता । वसूनाम् । स्वसां । आदित्यानाम् ।
अमृतस्य । नाभिः । प्र । नु । वोचम् । चिक्वितुपे । जनाय ।
मा । गाम् । अनांगाम् । अदितिम् । वधिष्ट ॥ १५ ॥

अस्मिन् हृत्वे गौःस्तूयवे-मा गौः रुद्राणां रुद्रपुत्राणां मरुतां माता जननी वसूनां दुहिता
पुत्री आदित्यानां स्वसा भगिनी अमृतस्य पयसो नाभिः आवासस्थानं वां अनागां अनागसं
अदितिमदीनां गौं गौरूपां देवीं मावधिष्ट हे जना माहंसिष्टेति चिक्वितुपे चेतनाववे जनाय
नु इदानीं प्रवोचं अहं प्रावोचमिति शुश्रूपमाणेऽप्यदपदेशः ॥ १५ ॥

अथ षोडशी-

वचो विदं वाचं मुदीरयन्तीं विश्वाभिर्धीभिर्हृतिष्ठमानाम् ।
देवी देवेभ्यः पर्यैयुर्पां गामामां वृक्तमर्त्यो दुश्चचेताः ॥ १६ ॥ ८ ॥

वचः । विदम् । वाचम् । उत्तर्हृरयन्तीम् । विश्वाभिः । धीभिः ।
उपतिष्ठमानाम् । देवीम् । देवेभ्यः । परि । आर्हृयुर्पांम् ।
गाम् । आ । मा । अदृक्तम् । मर्त्यः । दुश्चचेताः ॥ १६ ॥ ८ ॥

वचोविदं वचसोलंघयित्रीं वाचमुदीरयन्तीं पयः पीत्वा पश्चाद्वाचमुदीरयन्तीं । क्षुशिवोहि
जने न वाचमुदीरयति भुक्त्वा पश्चाद्दीरयति । विश्वाभिः सर्वाभिर्वाभिर्वाभिः उपतिष्ठमानां दे-

वीं द्योतमानां देवेभ्यो देवार्थं मा मां एयुरीं अवगच्छन्तीं गां दध्रचेता अत्यबुद्धिर्मत्प्रेमिनुभ्यः
पर्यावृक्तं परिवर्जयति ॥ १६ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

त्वमग्रइति द्वाविंशत्पृचं नवमं सूक्तं गायत्रमाग्नेयं । ऋगुगोत्रः प्रयोगोनामऋषिः बार्हस्पत्यः
पावकविशेषेण विशिष्टोऽभ्याख्योवा । यद्वा सहोनाम्नःपुत्रो गृहपतिरविष्टसंज्ञकौ द्वावग्नी तौ सहे-
वं सूक्तमपश्यतां सस्मादस्य तावृषी । अथवा तयोरन्यवरः । तथाचानुक्रान्त—त्वमग्नेश्चिकि आ-
र्गवः प्रयोगो बार्हस्पत्योवाग्निःपावकः सहस्रसुतयोर्वाग्नेयोर्गृहपतिरविष्टयोर्वान्यवर आग्नेयं विविदि ।
मातरनुवाकस्याग्नेयेऋतौ गायत्रेच्छन्दसि आदिवोष्टदशर्चः । सूत्रितंच—त्वमग्नेवृहद्वयस्यष्टा-
दशर्चन्तस्त्येतिसूक्तेइति । देवसुवांहविःअग्नेर्गृहपतेरनुवाक्या त्वमग्नेवृहद्वयस्येया । सूत्रितंच—
त्वमग्नेवृहद्वयो हव्यवाल्ग्निरजरःपिवानइति । अन्वारभणीयायामग्नेर्भगिनोनुवाक्या आसवं-
सवितुरित्येया । सूत्रितंच—आसवंसवितुर्यथा सनोराधास्याभरेति । आभिष्टविकेपूक्कष्टेषु तृ-
तीयसवने पैत्रावरुणस्याग्निवोवृधन्तमिति वैकल्पिकः स्तोत्रियस्तुचः । सूत्रितंच—अग्निवोवृध-
न्तमग्नेयं यज्ञमध्वरमिति । दशमेहनि इमंनोयत्तमिति श्लोकसूक्तस्य द्वितीयस्यस्थाने अग्नेवृध-
स्येत्येया । सूत्रितंच—श्लोकसूक्तस्य द्वितीयतृतीययोःस्थानेभ्योवृत्तस्यधोतिभिर्भुमेस्तुध्वन्त्रसर्पिष-
त्येते इति ।

तत्र प्रथमा—

त्वमग्नेवृहद्वयोदधांसिदेवदाशुपे । कविर्गृहपतिर्युवा ॥ १ ॥

त्वम् । अग्ने । वृहत् । वयः । दधांसि । देव । दाशुपे ।

कविः । गृहपतिः । युवा ॥ १ ॥

हे देव द्योतमानाग्ने कविः क्रान्तकर्मा गृहपतिः गृहपादको युवा नित्यतरुणस्त्वं दाशुपे
हरिषामदात्रे यजमानाय वृहद्वयः महदन्नं दधांसि प्रयच्छसीत्यर्थः ॥ १ ॥

अथद्वितीया—

सनर्दळानयासृहदेवोअग्नेदुवस्थुवा । चिकिर्द्विभानुवावह ॥ २ ॥

सः । नृ । र्दळानया । सृह । देवान् । अग्ने । दुवस्थुवा ।

चिकिन् । विज्ञानो इति विद्वानो । आ । वृह ॥ २ ॥

हे विभानो विशिष्टदीप्ते अग्रे सत्त्वं चिकित् ज्ञातासन् नोत्पाकं दुवस्युवा परिवरणशी-
लया ईक्षानया स्तुवत्या वाचासह देवानावह ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

त्वयाहस्विद्युजावयंचोदिष्टेनयविष्ठय । अग्निष्मोवाजसातये ॥ ३ ॥

त्वया । ह । स्वि । युजा । वयम् । चोदिष्टेन ।

युविष्ठय । अग्नि । स्मः । वाजसातये ॥ ३ ॥

हे यविष्ठय युवतमाग्रे चोदिष्टेनातिशयेन धनानां प्रेरयित्वा त्वया युजा स्विद्ध सहायेनै-
व वयं भार्गवाः प्रयोगाः वाहस्पत्याः पावकाः अग्नयोवा वाजसातये अन्नलाभायाग्निभिः शत्रू-
नग्निभवेम ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

और्वभृगुवच्छुचिममवानवदाहुवे । अग्निंसमुद्रवांससम् ॥ ४ ॥

और्वभृगुवत् । शुचिम् । अमवानवत् ।

आ । हुवे । अग्निम् । समुद्रवांससम् ॥ ४ ॥

समुद्रवांससं समुद्रमध्यवर्तिनं वाहवं शुचिं शुद्धमग्निं और्वभृगुवत् यथा और्वभृगुः अम-
वानवत् यथा अमवानः तथा हुवे आह्वयाम्यहं ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

हुवेवातस्वनंकविपुर्जन्यकन्द्यंसहः । अग्निंसमुद्रवांससम् ॥ ५ ॥ १ ॥

हुवे । वातस्वनम् । कविम् । पुर्जन्यकन्द्यम् । सहः ।

अग्निम् । समुद्रवांससम् ॥ ५ ॥ १ ॥

वातस्वनं वातसदृशध्वनिं कविं क्रान्तकर्माणं पुर्जन्यकन्द्यं पुर्जन्यसदृशकन्दनं सहः स-
हस्विनं वाहवमग्निं हुवे आह्वयामि । अन्यद्वत् ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे नवमोवर्गः ॥ ९ ॥

अथ षष्ठी—

आस॒वंस॑वितु॒र्यथा॑भ॒गंस्वेव॑भु॒जिंह॑वे । अ॒ग्नि॑संमु॒द्रवा॑स॒सम् ॥ ६ ॥

आ । स॒वम् । स॒वितुः । य॒था । भ॒गस्य॑इ॒द्व ।

भु॒जिम् । हु॒वे । अ॒ग्निम् । स॒मु॒द्र॒वा॑स॒सम् ॥ ६ ॥

सवितुः मेरकस्य देवस्य सवं यथा प्रसवं इव भगस्येव भुजिं भगाल्यस्य देवस्य भोग-
मिव च समुद्रवाससमग्निं आहुवे आहुयामि ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

अ॒ग्नि॒वोवृ॒धन्त॑मध्व॒राणां॑पु॒रु॒तम॑म् । अ॒च्छ॒नन्ने॒सह॑स्यते ॥ ७ ॥

अ॒ग्निम् । वृः । वृ॒धन्त॑म् । अ॒ध्व॒राणां॑ ।

पु॒रु॒तम॑म् । अ॒च्छं । न॒न्ने । स॒ह॑स्यते ॥ ७ ॥

अध्वराणामर्हिस्तानां वलिनां नन्ने बन्धुं स ते बलवन्तं विभक्तिव्यत्ययः वृधन्तं ज्वा-
लानिर्वर्धमानं पुरुतमं अविशयेन बहुमग्निं ऋत्विज, ।यूय अच्छ अभिगच्छव ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

अ॒यंय॑था॒नआ॑भुव॒त्प॒ष्टा॒रूपे॑वृ॒तक्ष्या॑ । अ॒स्य॑कृ॒त्वा॒यश॑स्वतः ॥ ८ ॥

अ॒यम् । य॒था । नुः । आ॒इ॒भुव॑त् । त्व॒ष्टा ।

रू॒पा॒इ॒द्व । तक्ष्या॑ । अ॒स्य । कृ॒त्वा । यश॑स्वतः ॥ ८ ॥

अयमग्निर्नोस्मान् तक्ष्या विकर्तव्यानि रूपेव त्वष्टा त्वष्टाणि वर्धकिरिव यथा येनपकारे-
॥ आभुवत् आभवति तथैवमग्निं अभिगच्छतेत्यर्थः । किंच वयं अस्याग्नेः कृत्वा प्रप्तानेन पु-
नः यशस्वतो यशस्वन्तो प्रवेमेवि शेपः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

अ॒यंवि॑श्वा॒अ॒ग्नि॒श्रियो॑भिर्दे॒वेषु॑प॒त्यते । आ॒वा॒जैरु॑र्प॒नो॒गम॑त् ॥ ९ ॥

अ॒यम् । वि॒श्वाः । अ॒ग्निः । श्रि॒यः । अ॒ग्निः ।

दे॒वेषु॑ । प॒त्य॒ते । आ । वा॒जैः । उ॒र्पः । नुः । ग॒म॑त् ॥ ९ ॥

मनुष्याणां विश्वाः सर्वाः श्रियः संपदः देवेषु देवानां मध्ये योयमग्निरभिपत्यते अ-
भिपच्छति सोमिर्नोत्मानपि बाजैरनैरुषागमदुषागच्छतु ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

विश्वेषामिहस्तुहिहोतृणांयशस्तमम् । अग्निंयज्ञेषुपूर्वम् ॥ १० ॥ १० ॥

विश्वेषाम् । इह । स्तुहि । होतृणाम् ।

यशःस्तमम् । अग्निम् । यज्ञेषु । पूर्वम् ॥ १० ॥ १० ॥

विश्वेषां सर्वेषां होतृणांमध्ये यशस्तमं यशस्वित्वमं यज्ञेषु पूर्वं मुख्यं अग्निमिहात्मदीये
यज्ञे हे स्तोतः स्तुहि ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे दशमोवर्गः ॥ १० ॥

अभंकादशी-

शीरपावकशोचिपंज्येष्टोपोदमेष्वा । दीदायर्दीर्घश्रुतमः ॥ ११ ॥

शीरम् । पावकःशोचिपम् । ज्येष्ठः । यः ।

दमेषु । आ । दीदायर् । दीर्घश्रुतमः ॥ ११ ॥

ज्येष्ठो देवानांमुख्यो दीर्घश्रुतमो अतिशयेनविद्वानग्निः दमेषु यन्विनां गृहेषु आदीदाय
आदीप्यते तं शीरं अनुशापिनं । तथाचपात्कः-अनुशापिनपिविवा शिनपिविवेति । पाव-
कशोचिपं पावकदीर्घं स्तुहीत्यर्थः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

तमर्वन्तंसानसिंशृणीहिर्विमशुष्मिणम् । मित्रंनयातयज्जनम् ॥ १२ ॥

तम् । अर्वन्तम् । न । सानसिम् । शृणीहि ।

विम्र । शुष्मिणम् । मित्रम् । न । यातयत्तज्जनम् ॥ १२ ॥

हे विष मेधाविन् स्तोतः अर्वन्तं अश्वमिव सानसि संभजनीयं शुष्मिजं वसिन् मित्रं
न सखायमिव यातयज्जनं हतशत्रुजननं तपस्विं गृणीहि स्तुहि ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

उप॒त्वाजा॒मयो॒गिरो॒देदि॑शतीर्ह॒विष्क॑तः । वा॒योर्नी॒केअ॒स्थिर॑न् ॥ १३ ॥

उप॑ । त्वा॒ । जा॒मयः॑ । गि॒रः । दे॒दिश॑तीः । ह॒विः॒ऽक॑तः ।

वा॒योः । अ॒नी॒के । अ॒स्थि॒रन् ॥ १३ ॥

हे अग्ने हविष्कृतो यजमानार्थं गिरः स्तुतयः जामयः स्वसारइव देदिशतीः तवगुणाव
दिशन्तयः त्वा त्वामुपतिष्ठन्ते वायोर्नीके समीपे त्वां समेधयन्त्यः अस्थिरन् अतिवृद्ध ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

यस्य॑त्रि॒धात्व॑रंतं॒वर्हि॑स्त॒स्थाव॑सं॒दिन॑म् । आ॒र्पश्चि॒न्निद॑धाप॒दम् ॥ १४ ॥

यस्य॑ । त्रि॒धातु॑ । अ॒रंत॑म् । व॒र्हिः । त॒स्थौ ।

अ॒सं॒ऽदि॒नम् । आ॒र्पः । चि॒त् । नि । द॒धु । प॒दम् ॥ १४ ॥

यस्मात्त्रेतिधातु विरवृतं अनावृतं असंदिनं अवच्छेदं प्रस्तरणकालेहि वर्हिरपक्षं भव-
ति वर्हिस्तस्थौ आरानार्थं तिष्ठति । तस्मिन्नावापधिक् आपोपि पदं स्थानं निदध निदधति
आन्तरिक्षामाध्यपिके पदं निदधतीत्यर्थः ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी—

प॒दं दे॒वस्य॑मी॒क्षुपो॑ना॒ष्टृष्टा॑मि॒रूति॑भिः । भ॒द्रासूर्य॑श्चो॒प॒दृक् ॥ १५ ॥ ११ ॥

प॒दम् । दे॒वस्य॑ । मी॒क्षुपः॑ । अ॒ना॒ष्टृष्टा॑भिः ।

ऊ॒ति॒भिः । भ॒द्रा । सूर्यः॑ । उ॒प॒दृक् ॥ १५ ॥ ११ ॥

मीक्षुपः कामानां सेकुर्देवस्य पोतमानस्याग्नेः पदं स्थानं अनाष्टृष्टाभिः शुश्रुभिरनाष्टृष्टा-
भिः ऊतिभीरक्षाभिः भजनीयं भवतीत्यर्थः वथेनास्योपदृक् उपदष्टिरति सुदंष्ट्र पद्या सूर्य-
स्त्वदृष्टा मनुष्यैर्भजनीयाभवति ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य समे एकादशोऽवगः ॥ ११ ॥

अथ षोडशी-

अग्ने॑घृतस्य॑धी॒तिभि॑स्तेपा॒नोदे॑वशो॒चिपा॑ । आदे॒वान्वा॑क्षि॒यक्षि॑च ॥ १६ ॥

अग्ने॑ । घृतस्य॑ । धी॒तिभिः॑ । तेपा॒नः । दे॒व ।

शो॒चिपा॑ । आ । दे॒वान् । वृ॒क्षि । यक्षि॑ । च ॥ १६ ॥

हे देव घृतमानाग्ने घृतस्य दीप्तिसाधनस्याज्यस्य धीतिभिः निधानैः वेपानः तपन् शो-
चिषा ज्वालया देवान् प्रत्यायक्षि आवह यक्षि यज च ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

तंत्वा॑जनन्तमा॒तरः॑ क॒विदे॒वातो॑ अ॒द्विरः॑ । ह॒व्य॒वाह॑मर्म॒त्यम् ॥ १७ ॥

तम् । त्वा॑ । अ॒ज॒न॒न्त । मा॒तरः॑ । क॒विम् । दे॒वातः॑ ।

अ॒द्विरः॑ । ह॒व्य॒वाह॑म् । अर्म॒त्यम् ॥ १७ ॥

हे अंगिरोग्ने कविं क्रान्तकर्माणं अपत्यं वरणरहितं हव्यवाहं हविषां बोधारं तं प्रमिदं
त्वा त्वां देवातोदेवाः मातरइवाजनन्त जनयन्ति ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी-

प्रचे॑तसंत्वाक॒वेऽग्ने॑दू॒तवरे॑ण्यम् । ह॒व्य॒वाहं॑ नि॒पेदि॑रे ॥ १८ ॥

प्र॒चे॒त॒सम् । त्वा॑ । क॒वे । अ॒ग्ने । दू॒तम् । वरे॑ण्यम् ।

ह॒व्य॒वाह॑म् । नि । नि॒पेदि॑रे ॥ १८ ॥

हे कवे ज्ञानकर्मजग्ने प्रचेतसं प्रष्टव्युर्दि वरेण्यं वरणीयं दूतं देवानां हव्यवाहं हविषां
बोधारं त्वा त्वां निपेदिरे देवानिषीदन्ति ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

न॒हिमे॒ अस्त्य॑द्वा॒नस्व॑धि॒तिर्व॑नन्वति । अ॒र्थना॒दृग्म॑रामि॒ते ॥ १९ ॥

न॒हि । मे॒ । आ॒स्ति । अ॒दृग्मा॑ । न । स्व॑धि॒तिः । व॑नन्वति ।

अ॒र्थ । ए॒तादृ॑क् । ज॒रामि॑ । ते ॥ १९ ॥

हे अग्ने मे मम भार्गवस्य प्रयोगस्य ऋणेः अग्न्या गौः । अग्न्या उलेनि गोनामस्तु पादा-
व । न हस्ति न विद्यते । यस्याः पयसाज्येन च त्वां यजेय । किंच स्वधितिः परशुः न हि वन-
न्वति काष्ठानि हन्ति यैः कौष्ठैः त्वां समिन्धोय । अथैवाहृक् अग्निहोत्रार्थं पयसोदोग्ध्रीं गां
न्यनसाधनानि काष्ठानि चैव तत्सर्वं ते तुभ्यं अहं भूषामि ॥ १९ ॥

अथ विंशी—

यदग्ने कानि कानि चिदा ते दासूणि दध्मसि । ता जुषस्व यविष्ठय ॥ २० ॥

यत् । अग्ने । कानि । कानि । चित् । आ । ते । दासूणि ।

दध्मसि । ता । जुषस्व । यविष्ठय ॥ २० ॥

अथ द्वाविंशी-

अग्निमिन्धानोमनसाधियँसचेतमर्त्यः ।

अग्निमीधेविवस्वमिः ॥ २२ ॥ १२ ॥

अग्निम् । इन्धानः । मनसा । धियम् । सचेत । मर्त्यः ।

अग्निम् । ईधे । विवस्वमिः ॥ २२ ॥ १२ ॥

मर्त्योमनुज्योग्निमिन्धानः काष्ठैः प्रज्वलन् मनसैव श्रद्धधानो धियंकर्मसचेत काले भजेत् ।
विवस्वमिः भक्तिभिश्चाग्निमेव ईधे प्रज्वलति ॥ २२ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे द्वादशोऽवर्गः ॥ १२ ॥

अदर्शिति चतुर्दशैर् दशमं सूक्तं काण्वस्य सोमरेसर्य । अत्रानुक्रम्यते-अदर्शिपलूना सो-
मरिपोर्हृतं पंचमीविराडूपा सप्तम्याद्ययुजः सतोबृहत्यः अष्टम्यादियुजः ककुब्धसीयसी ककु-
बुधन्याग्निमारुवीति । पंचमीसप्तमीनवम्येकादशीत्रयोदशः पंचसतोबृहत्यः अष्टमीद्वादशपैककु-
भौ दशमी गायत्री चतुर्दश्यनुष्टुप् शिष्टाबृहत्यः । आग्नेयंवित्युक्तत्वादग्निर्देवता अन्यायास्त्वमि-
मंरुत्वश्च । मातरनुवाकस्याग्नेयेकतो बार्हतेऽन्वस्यादितः सप्तर्चः । स्वितं च-अदर्शिगानुवित्तमइति
सोमेदिमाहृतं । आग्निष्ठविकेपूक्वष्टपेपु मैत्रावरुणस्य प्रमंहिषायेति पैकल्पिकः स्तोत्रियस्तृचः । स्व-
तंच-प्रमंहिषायायवप्रसोअग्नेवनेतिमिरिति । अग्न्यायोपाकरणोऽर्जनयोः मण्डलान्पहो-
मे आग्नेपाहीत्येषा । स्वत्रितंच-माचिदाग्नयोहिमरुत्सता मचेराजलग्नेइति ।

तत्र प्रथमा-

अदर्शिगानुवित्तमोयस्मिन्मृतान्यादधुः ।

उपोपुजातमार्यस्यवर्धनमाग्निनंसन्ननोगिरिः ॥ १ ॥

अदर्शि । गानुवित्तमः । यस्मिन् । मृतानि । आदधुः ।

उपो इति । सु । जातम् । आर्यस्य । वर्धनम् ।

अग्निम् । नक्षन्तु । नः । गिरिः ॥ १ ॥

यस्मिन्नग्नौ भवानि कर्माणि आदधुः यजमानाः आदधन् गातुवित्तमोतिशयेन मार्गणां
ज्ञाता सोमिरर्दाशि प्रादुरभूत् । किंच मुजातं सम्यक् प्रादुर्भूतं अत्यार्यस्य उत्तमवर्णस्य वर्धन व-
र्धयितारमग्निं नोस्माकं गिरः स्तुतिरूपावाचः उपोनक्षन् उपगच्छन्त्येव । नक्षमतावितिधातु ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

प्रदेवोदासोअग्निर्देवाअच्छानमज्मना ।

अनुमातरं पृथिवीं विवाचते नस्थौ नाकस्य सानवि ॥ २ ॥

प्र । देवः उदासः । अग्निः । देवान् । अच्छ । न । मज्मना ।

अनु । मातरम् । पृथिवीम् । वि । वचते । तस्थौ ।

नाकस्य । सानवि ॥ २ ॥

देवोदासः दिवोदासेनाहूयमानोऽग्निः मातरं । सर्वस्य लोकस्य धारकत्वाद् पृथिवी माता ।
तां पृथिवीमच्छ प्रति देवान् तस्य दिवोदासस्य यज्ञे देवान् अनु प्रति हविर्वोढुं नमदिवचते
यस्मादेममग्निं दिवोदासो मज्मना बलेनाजुहाव तस्मादयमग्निः नाकस्य स्वर्गस्य सानवि समु-
च्छ्रिते देशे स्वायतन एव तस्यावतिष्ठत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

यस्माद्रेजन्त कृष्टयश्चर्कृत्यानि कृण्वतः ।

सहस्रसामिधसाता विवृत्मनाग्निं धीभिः संपर्यत ॥ ३ ॥

यस्मात् । रेजन्त । कृष्टयः । चर्कृत्यानि । कृण्वतः । सहस्रसाम् ।
मेधसाता इदम् । त्मना । अग्निम् । धीभिः । संपर्यत ॥ ३ ॥

यस्मात्कारणात् चर्कृत्यानि कर्तव्यानि कर्माणि कृण्वतः । कुर्वाणान् मनुष्यान् कृष्टयः । इ-
तरे मनुष्या रेजन्त कंषन्ते तस्मादिदानीं हे जना यूयं सहस्रसां गवा घनानां च सहस्रस्य दाता-
रमग्निं मेधसाता यज्ञे धीभिः कर्तव्यैः कर्मभिः त्वना आत्मनैव संपर्यत परिचरत ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

प्रपराधेनिनीपसिमर्तोयस्तेवसोदाशत ।

सवीरधत्ते अग्रउक्थशांसिनं त्मना सहस्रपोपिणम् ॥ ४ ॥

प्र । यम् । राये । निर्नापसि । मर्तः । यः । ते । वसो इति । दार्शत् ।
सः । वीरम् । धत्ते । अग्रे । उक्थयशंसिर्नम् । त्मना ।
सहस्रस्रोपिणम् ॥ ४ ॥

हे वसो वासकाग्रे त्वं यं तव स्तोतारं राये धनार्थं प्रनिनोपसि प्रनेतुमिच्छसि । यश्चमर्ता-
मनुष्यस्ते तुङ्गं दाशव हवींषि प्रयच्छति समनुष्यः उक्थयशंसिर्न उक्थयानां शंसितारं त्वना
आत्मनैव सहस्रोपिणं बहुधनं वीरं पुत्रं धत्ते धारयति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

सदृहेचिदभितृणत्तिवाजमर्बतासधत्तेअक्षितिश्रवः ।
त्वेदेवत्रासदापुरुवसोविश्वावामानिधीमहि ॥ ५ ॥ १३ ॥
सः । दृहे । चित् । अभि । तृणत्ति । वाजम् । अर्बता । सः ।
धत्ते । अक्षिति । श्रवः । त्वे इति । देवश्चा । सदा । पुरुवसो इति
पुरुवसो । विश्वा । वामानि । धीमहि ॥ ५ ॥ १३ ॥

हे पुरुवसो बहुधनाग्रे यस्तुङ्गं हवींषि प्रयच्छति समजमानो दृहेचिद दृहेषि शत्रुपुरे स्थि-
तं वाजमर्जं अर्बताश्वेन अभितृणति हिनस्ति । यथा समजमानः अक्षिति अक्षोणं श्रवोर्जं
धत्ते धारयति । तथाचसति तुङ्गं हनिषां प्रदातारो यमपि देवत्रा देवे त्वपि स्थिता विश्वासनां
सर्वाणि वामानि वननीयानि धनानि सदा सर्वदा धीमहि धारयामः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे अष्टोदशोऽष्टकः ॥ १३ ॥

अथ षष्ठी-

योविश्वादयतेवसुहोतामन्द्रोजनानाम् ।
मधोर्नपात्राप्रथमान्यस्मैप्रस्तोमायन्त्यग्रये ॥ ६ ॥
यः । विश्वा । दयते । वसु । होता । मन्द्रः । जनानाम् । मधोः ।
न । पात्रा । प्रथमानि । अस्मै । प्र । स्तोमाः । यन्ति । अग्रये ॥ ६ ॥

होता देवानामाह्वाता मन्द्रो मोदमानो योभिः विश्वा सर्वाणि वसु वसूनि धनानि जना-
नां जनेभ्यो दयते प्रयच्छति तस्मा अस्मा अग्रये मघोर्न मदकरस्य सोमस्येव प्रथमानि मु-
ख्यानि पात्रा पात्राणि स्तोमाः प्रयन्ति प्रगच्छन्ति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

अश्वं न गीर्षी रथ्यं सुदानं वो मर्त्यं ज्यन्ते देवयवः ।
उजे तो के तनये दस्म विशपते पर्षि राधो मघोनाम् ॥ ७ ॥

अश्वम् । न । गीः इति । रथ्यम् । सुदानं वः ।
मर्त्यं ज्यन्ते । देवयवः । उजे इति । तो के इति । तनये ।
दस्म । विशपते । पर्षि । राधः । मघोनाम् ॥ ७ ॥

हे दस्म दर्शनीय विशपते विशापते अग्ने यं त्वां सुदानवः शोभनदानाः देवयवो देवाना-
त्मन इच्छन्तो यजमानाः रथ्यं रथस्य वोढारं अश्वं न अश्वमिव गीर्षिः स्तुतिभिः मर्त्यं ज्यन्ते प-
रिचरन्ति । त्वमस्माकं यजमानानां तोके पुत्रे तनये पौत्रे चोभे उग्रयस्मिन् मघोनां धनवतां
यो धनं पर्षि प्रयच्छ ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

प्रमंहिष्ठा यगायत ऋता नैवृहते शुक्रशोचिपे ।
उपस्तुता सो अग्रये ॥ ८ ॥

प्र । मंहिष्ठा य । गायत । ऋत इज्जे । वृहते ।
शुक्रशोचिपे । उपस्तुतासः । अग्रये ॥ ८ ॥

ये सूर्यं उपस्तुतासः उपस्तोतास्तौ मंहिष्ठा य दातृतामाय कृता नैवृहते सत्यवते वा वृहते
महते शुक्रशोचिपे दीप्तवेजसे अग्रये प्रगायत स्तोत्रं पठव ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

आवसते मधवा वीरवद्यशः समिद्धोद्युः पार्श्वतः ।
कुवित्रो अस्पृशु मतिर्नवीयस्य च्छावा जेमिरागमन् ॥ ९ ॥

आ । वंसते । मघइवा । वीरइवत् । यशः । समइइदः ।
युग्मी । आइहुतः । कुवित् । नः । अस्य । सुइमतिः ।
नवीयसी । अच्छ । वाजैभिः । आइगमत् ॥ ९ ॥

मघवा धनवान् युग्मी अलवान् यशस्वीवा । तथाचपास्कः—युग्नघोवतेर्यशोवान्वेति ।
समिद्धः संदीपः वीरवत् पराक्रमोपेवः आहुतः ऋतिगादिभिराहूतोभिः यशोयशस्करं अलमा-
वंसते यजमानेभ्यः आपयच्छति । अस्याग्नेः नवीयसी नववरासुमविः अनुग्रहबुद्धिः नोस्मात्
अच्छ मति वाजैभिः अजैः सह कुवित् बहुवारं सटितं कुविदिति बहुनामस्तुपाठात् आगमद्
आगच्छतु ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

प्रेष्ठमुप्रियाणांस्तुह्यासावातिथिम् । अग्निरथानांयमम् ॥ १० ॥ १४ ॥

प्रेष्ठम् । ऊँ इति । प्रियाणाम् । स्तुति । आइसाव ।

अतिथिम् । अग्निम् । रथानाम् । यमम् ॥ १० ॥ १४ ॥

हे आसाव स्तोवः प्रियाणां प्रेष्ठं प्रियतमं अतिथिं अग्न्यागवं रथानां यमं यन्तारं
अग्निमेव स्तुहि ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

अथैकादशी—

अर्दितायोनिर्दितावेर्दितावस्त्रायजिषोववर्तति ।

दुष्टरायस्यप्रवणेनोर्मयोधिषावाजंसिपांसतः ॥ ११ ॥

उत्इर्दिता । यः । निइर्दिता । वेर्दिता । वहु । आ ।

यजिष्यः । ववर्तति । दुष्टराः । यस्य । प्रवणे । न ।

ऊर्मयः । धिषा । वाजम् । सिपांसतः ॥ ११ ॥

वेदिवा वेत्ता यन्त्रियोयज्ञार्होग्रिः उदिवा उदितानि उदितानि निदिवा निदिवानि भुवः-
निच वस्तु वस्तनि धनानि आववर्त्तय आववर्त्तयति । विया कर्मणा वाजं संश्रमं निपातयः सं-
श्रमु निच्छवः यस्याग्नेर्वात्ताः प्रवणेनोर्मयः प्रवणाग्निमुखाः समुद्रस्य वरगादव दुष्टराः वदुःश-
क्याः वमग्नि हे स्तोवः स्तुहीत्यर्थः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

मानोद्वणीतामनिधिवसुंश्रिः पुरुंश्रगस्तएयः ।

यः सुहोतास्वध्वरः ॥ १२ ॥

मा । नः । त्वृणाताम् । अनिधियः । वसुः । अग्निः ।

पुरुंश्रगस्तः । एयः । यः । सुहोता । सुध्रुवः ॥ १२ ॥

बहुवांसकः अविधिरविधिवन्धियः पुंश्रगस्तः बहुभिः सुवः सुमेवा सुदु देवानामाह-
वा स्वध्वरः सुयज्ञश्च योभिः सपयोभिः नोस्पृश्यं माहणीवां केनापि नम्रप्यवां केनाप्यनवन्दः
सन् अग्निः अस्वपमहादं प्रपच्छन्वित्यर्थः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

मोनेरिपन्थे अच्छोक्तिमिर्वसोऽग्ने केमिश्चिदेवः ।

कीरिश्चिद्वित्वामोद्वृत्त्यापरावहंस्वध्वरः ॥ १३ ॥

मो इति । ते । रिपन् । ये । अच्छोक्तिः ।

वसो इति । अग्ने । केभिः । चित् । एवं । कीरिः । चित् ।

हि । त्वाम् । देव । द्रुत्याय । रातद्वहंस्वध्वरः ॥ १३ ॥

हे वसो वासकाग्रे तां ये मनुष्याः अच्छोक्तिभिः अग्निद्विभिः केभिः के सुवर्तैः देव-
भिश्च अभियमैरिति ते स्तोदारो मोरिपन् मव हिंस्रवा । रातद्वह्यो दक्षद्विषः स्वध्वरः शोम-
नयनः कीरिश्चिद्वित्वामो द्रुत्याय हविर्वहनादित्यजनाय दूतकर्मणे त्वामद्विहि स्तोद्विन्दु ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

आग्नेयाहिमरुसांवारुद्रेभिः सोमं पीतये ।

सोमं पाउर्पमुद्रानमादयन्सुस्वर्णरे ॥ १४ ॥ १५ ॥

मं०८ अ०१० सू०१२] पष्ठोऽष्टकः

आ । अग्ने । या॒हि । म॒रुत्स॑खा । रु॒द्रेभिः ।

सोमं॑पीतये । सो॒भर्याः । उप ।

सु॒स्तुति॑म् । मा॒दय॑स्व । स्वः॒ऽनरे ॥ १४ ॥ १५ ॥

हे अग्ने मरुत्सखा मरुतांपियस्त्वं स्वनरे अस्माकं यजनलक्षणे कर्मणि सोमपीतये सो-
मपानाय रुद्रेभिरुद्रेः मरुद्भिः सह आयाहि आगच्छ । सोभर्याः सोभरेर्मम सुष्टुतिं शोभनां स्तु-
तिं चोपागच्छ । मादयस्व स्तुतिं श्रुत्वा सोमं पीत्वा आत्मानं मादय च ॥ १४ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे षड्दशोवर्गः ॥ १५ ॥

॥ इत्यष्टमे मण्डले दशमोनुवाकः ॥ १० ॥

॥ इति प्रागाथमष्टमं मण्डलं समाप्तम् ॥ ८ ॥

अथ पावमान्यं नवमं मण्डलं तत्र सप्तानुवाकाः तत्र पथमेनुवाके चतुर्विंशतिसंख्याकानि सूक्तानि । तत्र स्वादिष्ठयेति दशार्चं प्रथमं सूक्तं । अत्रानुक्रम्यते—स्वादिष्ठयादश मधुच्छन्दाइति । वै-
श्वामिचोमधुच्छन्दाऋषिः प्राग्वत्समीयपरिभाषया गायत्रीछन्दः । नवमंमण्डलं पावमानंसौम्यमि-
ति वचनात् पवमानगुणविशिष्टः सोमोदेवता । ग्रावस्तोत्रे अर्बुदसूक्तं प्रागुक्तमाया इदमादिकं स-
र्वं पावमानं विकल्पेनावपनीयं । सूत्रित्वं च—अथैतेवदन्तिवत्पुर्बुदं प्रागुक्तमाया आवर्त्तनसे प्रयोगावा-
णाइति सूक्तयोरन्तरोपरिष्ठात् पुरस्ताद्वा पावमानीरोप्ययथार्थमावापग्रहणादिति । उपाकर्तृणि
मंडलादिग्रहणे आया । सूत्रं पूर्वमेवोदाहृतम् ।

तत्र प्रथमा—

स्वादिष्ठया॒मदिष्ठया॒पवस्व॒सोम॒धार॑या । इन्द्रा॑य॒पातये॑सुतः ॥१॥

स्वादिष्ठया । मदिष्ठया । पवस्व । सोम ।

धार॑या । इन्द्रा॑य । पातये॑ । सुतः ॥ १ ॥

हे सोम इन्द्राय पातये पातुं सुतोभिपुवस्त्वं स्वादिष्ठया स्वादुतमया मदिष्ठया अतिश-
येन मादयिष्या धारया पवस्व क्षर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

र॒क्षो॒ह्रावि॒श्वच॑र्पणि॒रग्नि॒योनि॒मयो॑ह॒तम् । द्रुणा॑स॒धस्थ॒मास॑दत् ॥२॥

रक्षःह्रा । विश्वश्चर्पणिः । अग्नि । योनिम् ।

अयःहृतम् । द्रुणा । सधस्थम् । आ । असदत् ॥ २ ॥

रक्षोहा रक्षसां हन्ता विश्वचर्पणिः विश्वस्यद्रष्टा सोमः अयोहवं हिरण्येनहृतं । तथाच-
माख्यार्ण—हिरण्यपाणिरग्निपुणोतीति । द्रुणा द्रोणकल्लेन अविषवणफल्तकाभ्यां वा सधस्थं
सहस्रार्धं योनिं अग्निपरस्थानं अज्यासदत् अज्यासीदति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

व॒रि॒वो॒धात॑मोभव॒मर्हि॑ष्ठो॒दृह॑न्तमः । प॒रि॒राधो॑म॒चोना॑म् ॥ ३ ॥

वरिव इधातमः । अव । मर्हिष्ठः । दृहन्तमः ।

परि । राधः । मचोनाम् ॥ ३ ॥

हे सोम त्वं वरिवोधातमः अविशयेन धनानां दाता भव । वेदः वरिव इति धननामसुपा-
 दात् । मंहिष्ठो दातृत्वमश्न भव सर्वदातृत्वमत्रोच्यते इत्यपुनरुक्तिः । वृत्रहन्तमोविशयेन शत्रूणां
 हन्ता भव । किंच मघोनां धनवतां शत्रूणां राघोषनञ्च पर्षि अस्पर्शञ्च प्रयच्छ ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अभ्यर्पमहानां देवानां वीतिमन्धसा । अभिवाजंभुतश्रवंः ॥ ४ ॥

अ॒भि । अ॒र्प । म॒हानां॑ । दे॒वानां॑ । वी॒तिम् । अन्ध॑सा ।

अ॒भि । वा॒जम् । उ॒त । श्र॒वंः ॥ ४ ॥

हे सोम त्वं महानां महतां देवानां वीतिं यज्ञं अन्धसा धानाद्यन्तेन सह अभ्यर्प अभिग-
 ष्य । उवापिच अभिगच्छंस्त्वं वाजं यज्ञं श्रवणं वा अभिममयास्मानित्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

त्वामच्छाचरामसितदिदर्थदिवेदिवे । इन्दोत्वेन आशसः ॥ ५ ॥ १६ ॥

त्वाम् । अ॒च्छ । च॒राम॑सि । तत् । इत् । अर्थ॑म् । दि॒वेदिवे॑ ।

इ॒न्दो इति॑ । त्वे इति॑ । नः । आ॒शसः॑ ॥ ५ ॥ १६ ॥

हे इन्दो यागेषु क्लिप्तमानसोऽसौ त्वामच्छ त्वां प्रति चरामसि ययं चरामः । दिवेदिवे प्रदि-
 दिनं अस्माकं तदिव तदेव तत्परिचरणमेवार्थं कार्यं नाम्यत्कारणमस्ति । नोस्माकं आशसः
 आशंसनान्मपि त्वे त्वय्येव । नाम्यन् ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे षोडशोऽवर्गः ॥ १६ ॥

अथ षष्ठी—

पुनानितेपरिस्तुतंसोमसूर्यस्य दुहिता । वारेण शश्वता तना ॥ ६ ॥

पु॒नाति॑ । ते । प॒रि॒स्तु॒तम् । सो॒मम् । सू॒र्यस्य॑ । दु॒हिता॑ ।

वा॒रेण॑ । श॒श्वता॑ । त॒ना ॥ ६ ॥

हे सोम ते वव परिस्तुतं शरन्तं सोमं सोमरसं सूर्यस्य दुहिता अन्दादेयी वारेण यजेन
 शश्वता शश्वतेन तना विस्तृतेन पुनाति । तथाच वाजसनेयिनः आपनन्ति—अन्दायै सूर्यस्य दुहि-
 ता अन्दाहेन पुनातीति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

तमीमण्वीःसमर्थेआगृभ्णन्तिघोषणोदशं । स्वसारःपार्थेदिवि॥७॥

तम् । ईम् । अण्वीः । स॒म॒र्थे । आ । गृ॒भ्ण॒न्ति । घोष॑णः ।

दशं । स्वसारः । पार्थे । दि॒वि ॥ ७ ॥

समर्थे समनुष्ये यस्ते पार्थे दिवि सौत्येहनि घोषणः स्त्रियः स्वसारः स्वयंस्तरन्त्यो दशतं-
ख्याकाः अण्वीः अण्व्योगुल्यः । अगृवः अण्व्यइत्यंगुलिनामसुपाठाव । तमीं तमेनं सोमं आ-
गृभ्णन्ति आगृह्णन्ति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

तमींहिन्वन्त्यगृबोधमन्तिवाकुरं दृतिम् । त्रिधातुवारणं मधु ॥ ८ ॥

तम् । ईम् ॥ हि॒न्व॒न्ति । अ॒गृ॒बः । ध॒म॒न्ति । वा॒कुर॑म् ।

दृ॒तिम् । त्रि॒धा॒तु । वा॒र॒णम् । म॒धु ॥ ८ ॥

तमीं एनं सोमं अगृबोगुल्योहिन्वन्ति अभिपवदेशं प्रति प्रेरयन्ति । प्रेरयित्वाच वाकुरं
भासमानं इति इतिसदृशांशुमेनं सोमं धमन्ति अभिपुण्वन्तिच । यद्यपि धमतिरभिपयणकर्मा
नभवति तथाप्यौचित्यादत्राभिपवपरोभविव्यति । तदेतत्सोमात्मकं मधु वस्तु त्रिधातु त्रिस्थानं ।
द्रोणकलशः आधयनीयः पूतश्रुदिति त्रिधातवः । वारणं शत्रूणां वारकंच भवति ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

अ॒मी॒इ॒मम॒द्र्या॒उ॒तश्री॒णन्ति॒धेन॒वः॒शिशु॑म् । सोम॒मिन्द्रा॑य॒पात॑वे ॥ ९ ॥

अ॒जि । इ॒मम् । अ॒द्र्याः । उ॒त । श्री॒ण॒न्ति । धे॒न॒वः । शि॒शु॑म् ।

सोम॑म् । इन्द्रा॑य । पा॒त॒वे ॥ ९ ॥

उतापिच इममेनं शिशुं वातं सोमं अद्र्याः अहन्तव्या धेनवो गायः इन्द्राय पातवे पा-
तुमभिन्नीणन्ति स्वकीयेन पयसा संस्कुर्वन्तीत्यर्थः ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

अ॒त्पेदि॒न्द्रो॒मदे॒ष्यावि॒श्वो॒वृ॒त्राणि॑जिघ्र॒ते । शु॒रो॒मघा॑चम॒हते॑ ॥ १० ॥ १० ॥

अस्य । इत् । इन्द्रः । मदेषु । आ । विश्वा । वृत्राणि ।

जिघ्रते । शूरः । मघा । च । मंहते ॥ १० ॥ १७ ॥

शूरो वीरइन्द्रः अस्मेव अस्य सोमस्यैव मदेषु विश्वा विश्वानि वृत्राणि शत्रून् आजिघ्रते
आहन्ति । मघा मघानि धनानिच मंहते यजमानेभ्यः प्रपच्छति ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे समदशोवर्गः ॥ १७ ॥

पवस्वेति दशर्व द्वितीयं सूक्तं काण्वस्य मेधातिथेरार्ष गायत्रं पवमानसोपदेवताकं । तथा-
चानुक्तान्तं—पवस्वमेध्यातिथिरिति । उक्तोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

पवस्वदेववीरतिपवित्रंसोमरंक्षा । इन्द्रमिन्द्रो वृषाविश ॥ १ ॥

पवस्व । देवहवीः । अति । पवित्रम् । सोम । रंक्षा ।

इन्द्रम् । इन्द्रो इति । वृषा । आ । विश ॥ १ ॥

हे सोम देववीः देवकामस्त्वं रंक्षा वेगेन पवित्रं यथा भवति तथा अतिपवस्व अतिक्षर ।
किंच हे इन्द्रो वृषा सेचकस्त्वं इन्द्रमाविश प्रविश ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

आवच्यस्व महिप्सरो वृषेन्दोद्युन्नवत्तमः । आपोर्निधर्णसिःसदः ॥ २ ॥

आ । वच्यस्व । महि । प्सरः । वृषा । इन्द्रो इति ।

द्युन्नवत्तमः । आ । योर्निम् । धर्णसिः । सदः ॥ २ ॥

हे इन्द्रो सोम महि महान् वृषा कामानां वर्णको द्युन्नवत्तमो यशस्वितमो धर्णोर्निधर्णोर्वा
प्सरः पानीयं मधु आवच्यस्व अस्मान् प्रत्यागमय । योर्नि स्वकोयं स्थानमासदः आसीद् च ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अधुक्षतप्रियंमधुधारासुतस्यवेधसः । अपोर्वसिष्ठसुकृतुः ॥ ३ ॥

अधुक्षत । प्रियम् । मधु । धारा । सुतस्य । वेधसः ।

अपः । वसिष्ठ । सुक्षकृतुः ॥ ३ ॥

सुतस्याभिपुतस्य वेधसोभिः पितरस्य विधातुर्वस्य सोमस्य धारा क्षियं प्रीतिकरं मयु अ-
वृतं अधुक्षत दुग्धे सुकवुः शोभनकर्मा सोमः अपोवसवोवरीर्वसिष्ठ आच्छादयति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

म॒हान्त॑त्वा॒म॒ह्रीर॒न्वापो॑ अ॒र्पन्ति॒ सिन्ध॑वः । य॒द्रोभि॑र्वा॒सधि॒प्यसे॑ ॥ ४ ॥

म॒हान्त॑म् । त्वा । म॒ह्रीः । अ॒नु । आ॒र्पः । अ॒र्पन्ति॒ ।

सिन्ध॑वः । यत् । गो॒भिः । वा॒स॒यि॒प्यसे॑ ॥ ४ ॥

हे सोम त्वं यद्यदा यस्ते गोभिः गोविकारैः पयोभिः वासयिष्यसे आच्छादयिष्यसे तत्-
द्वा महान्तं त्वा त्वामनु प्रति सिन्धवः स्यन्दमानाः महीर्महत्यः आपः अर्पन्ति गच्छन्ति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

स॒मुद्रो॑ अ॒प्सुमा॑मृ॒जेवि॑ष्टंभो॒धरु॑णो॒ दिवः॑ । सोमः॑ प॒वित्रे॑ अ॒स्म॒युः ॥ ५ ॥ १८ ॥

स॒मुद्रः । अ॒प्सु । म॒मृ॒जे । वि॑ष्टंभः । ध॒रुणः । दि॒वः ।

सोमः । प॒वित्रे॑ । अ॒स्म॒युः ॥ ५ ॥ १८ ॥

समुद्रः समुद्रवन्त्यस्माद्रसादिति समुद्रः विष्टंभोदिवः स्वर्गस्य धरुणोधारकश्च अस्मयु-
स्मत्कामः सोमोप्सुदकेषु ममृजे मृज्यते पवित्रे अभिपिच्यतइत्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमेष्टादशोवर्गः ॥ १८ ॥

अथ षष्ठी—

अ॒चि॒कद॑दृ॒षा॒हरि॑र्म॒हान्मि॒त्रो न॑ दर्श॒तः । संसूर्ये॑णरोच॒ते ॥ ६ ॥

अ॒चि॒कद॑त् । दृ॒षा । हरिः । म॒हान् । मि॒त्रः । न । दर्श॒तः ।

सम् । सूर्ये॑ण । रोच॒ते ॥ ६ ॥

वृषा कामानां वर्षको हरिर्हरितवर्णो महान् सर्वोत्तमो मित्रो यथासत्ता वदद् दर्शो
दर्शनीयो योर्मसोमः अचिकदद शब्दकरोति सोयंसोमः सूर्येण सह संरोचते दिवि प्रकाशते ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

गिरंस्तद॒न्द॒ओज॑साम॒मृज्य॑न्ते॒ अप॒स्पृच॑वः । याभि॑र्म॒दाय॑शुंस॒से ॥ ७ ॥

गिरः । ते । इन्द्रो इति । ओजसा । मर्मज्यन्ते । अपस्युवः ।
याभिः । मदाय । शुभसे ॥ ७ ॥

हे इन्द्रो ते तव ओजसा बलेन अपस्युवः कर्मेच्छासंबन्धिन्यः तामिरः स्तुतयोमर्मज्यन्ते
शोध्यन्ते । याभिर्गीर्भिस्त्वं मदाय क्षरन् शुभसे अर्जकियसे ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

तत्त्वामदायघृष्येयलोककृत्तुमीमहे । तवप्रशस्तयोमहीः ॥ ८ ॥

तम् । त्वा । मदाय । घृष्ये । ऊँ इति । लोककृत्तुम् ।
ईमहे । तव । प्रशस्तयः । महीः ॥ ८ ॥

हे सोम यस्य तव प्रशस्तयः प्रशंसाः महीमहत्यः घृष्ये उ त्वत् प्रसादात् शत्रूणां धर्म-
णशीलाय यजमानमिव लोककृत्तुं उत्तमस्य लोकस्य कर्तारं तं त्वां सोमं मदाय ईमहे वयं
यावामहे ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

अस्मभ्यमिन्द्रविन्द्रयुर्मध्वःपवस्वधारया । पर्जन्योवृष्टिर्माँइव ॥ ९ ॥

अस्मभ्यम् । इन्द्रो इति । इन्द्रयुः । मध्वः । पवस्व ।
धारया । पर्जन्यः । वृष्टिर्मान्इव ॥ ९ ॥

हे इन्द्रो सोम इन्द्रयुः इन्द्रकामस्त्वं मध्वोमदकरस्याष्टवस्व धारया पर्जन्योवृष्टिर्मान् इव
यथा वर्षवान् पर्जन्योमेघः तथास्मभ्यं मेधातिथिभ्यः पवस्व क्षर ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

गोपाईन्दो नृपाअस्यश्वसावाँजसाउत । आत्मायज्ञस्यपूर्यः ॥ १० ॥ ११ ॥

गोऽसाः । इन्द्रो इति । नृसाः । असि । अश्वसाः । वाँजसाः ।
उत । आत्मा । यज्ञस्य । पूर्यः ॥ १० ॥ ११ ॥

हे इन्द्रो यज्ञस्य पूर्णः प्रवः आत्मा आत्मभूतस्त्वं गोपाः अस्मभ्यं गवां दातासि भव-
सि । नृपाः पुत्राणां दाताचासि । अश्वस्राः अश्वानां दाताचासि । उवापिच वाजसा. अना-
नां दाताचासि ॥१०॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे एकोनविंशोवर्गः ॥१९॥

एषदेवइति दशर्चं तृतीयं सूक्तं आजीगर्तेः शुन.शेषस्यार्पं गायत्रं पवमानसोमदेववाक ।
अनुक्रान्तंच—एषशुनःशेषइति । उक्तोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

एषदेवोअमर्त्यःपर्णवीरिवदीयति । अग्निद्रोणान्घ्रासदंम् ॥ १ ॥

एषः । देवः । अमर्त्यः । पर्णवीःइदं । दीयति ।

अग्नि । द्रोणानि । आइसदंम् ॥ १ ॥

देवोद्योतमानः अमर्त्योमरणरहितः एषसोमो द्रोणानि द्रोणकलशानि अग्नि अग्नितस्य
आसदं आसदनार्थं पर्णवीरिव यथा पक्षी तथा वेगेन दीयति गच्छति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

एषदेवोविपाकृतोतिह्वरांसिधावति । पवमानोअदाभ्यः ॥ २ ॥

एषः । देवः । विपा । कृतः । अर्ति । ह्वरांसि । धावति ।

पवमानः । अदाभ्यः ॥ २ ॥

विपा अंगुल्या । विषः कक्ष्याः इत्थंगुलिनामसुपाठाव । कृतोऽग्निपुतः एषसोमोदेवः पवमानः
क्षरन् अदाभ्यः केनाप्यहिंसितवश्चक्षरन् ह्वरांसि शत्रूनतिधावति हन्तुमतिगच्छति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

एषदेवोविपन्युक्तिःपवमानकृतयुक्तिः । हरिर्वाजायमृज्यते ॥ ३ ॥

एषः । देवः । विपन्युक्तिः । पवमानः । कृतयुक्तिः ।

हरिः । वाजाय । मृज्यते ॥ ३ ॥

पवमानः क्षरन्नेष सोमोदेवोविपन्युभिः स्तोत्रभिः कृत्यायुभिः यज्ञकामैर्वा हरिरश्वइव वा-
जाम् संप्रामार्थं घृण्यते स्तुतिगिरलेक्रियते ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

ए॒पवि॒श्वानि॒वायान्॒शूरो॒यन्नि॒व॒स॒त्त्वंभिः । प॒र्वमा॒नःसि॒पास॒ति ॥ ४ ॥

ए॒पः । वि॒श्वानि । वा॒यान् । शू॒रः । यन्इ॒व । स॒त्त्वंभिः ।

प॒र्वमा॒नः । सि॒पास॒ति ॥ ४ ॥

पवमानः क्षरन् शूरोवीर एपसोमो विश्वानि सर्वाणि वायान् घणीयानि घनानि सावभि-
धैः यन्निव गच्छन्निव सिपासति अस्मदर्थं संप्रकुमिच्छति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

ए॒पदे॒वोर॑र॒थर्यति॑प॒र्वमा॒नोद॑शस्यति । आ॒विष्क॑णोतिव॒ग्वनु॑म् ॥ ५ ॥ २० ॥

ए॒पः । दे॒वः । र॒थर्य॑ति । प॒र्वमा॒नः ।

द॒शस्य॑ति । आ॒विः । कृ॒णोति॑ । व॒ग्वनु॑म् ॥ ५ ॥ २० ॥

पवमानः क्षरन्नेष सोमोदेवो रथर्यति अस्मदीयं यार्थं प्रत्यागमनाय रथं कामयते । दश-
स्पति आगत्यच अस्मत्प्रयमभिलषितं प्रयच्छति । वग्वनुं शब्दं आविः कृणोति अभिपूयमाणः
प्रकटयति ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे विंशोवर्गः ॥ २० ॥

अथ षष्ठी—

ए॒पवि॒प्रैर॑भि॒ष्टुतो॑पा॒देवो॒विगा॑हते । दध॒द्रत्नानि॑दा॒शुपे॑ ॥ ६ ॥

ए॒पः । वि॒प्रैः । अ॒भि॒ष्टुतः । अ॒पः । दे॒वः ।

वि । गा॒हते॑ । दध॑त् । रत्नानि । दा॒शुपे॑ ॥ ६ ॥

विपमैश्चाभिभिः स्तोत्रभिः अभिष्टुतः परितः स्तुतः एपसोमोदेवो दाशुपे हरिणां प्रदाने
पञ्चमानाष रत्नानि रथघोषानि घनानि दधत् धारयन् प्रयच्छन् अश्ववर्धनरीतिरिगाहते
प्रविशति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

ए॒पदि॒वंवि॒धाव॒ति॒ति॒रोर॒जांसि॒धार॒या । प॒र्वमा॒नः॒कनि॒क्रद॒त् ॥ ७ ॥

ए॒पः । दि॒वंम् । वि॒ । धा॒वति॒ । ति॒रः । र॒जांसि॒ ।

धा॒र॒या । प॒र्वमा॒नः । क॒नि॒क्रद॒त् ॥ ७ ॥

धारया पर्वमानः क्षरन्नेषसोमः कनिष्कदत् अभिपूषमाणः शब्दंकुर्वन् रजांसि लोकात्
तिरः तिरस्कुर्वन् यागादिवं स्वर्गं विधावति गच्छति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

ए॒पदि॒वंव्या॒स॒र॒त्ति॒रोर॒जांस्य॒स्पृ॒तः । प॒र्वमा॒नः॒स्वध्व॒रः ॥ ८ ॥

ए॒पः । दि॒वंम् । वि॒ । आ । अ॒स॒र॒त् । ति॒रः ।

र॒जांसि॒ । अ॒स्पृ॒तः । प॒र्वमा॒नः । सु॒ध्व॒रः ॥ ८ ॥

पर्वमानः क्षरन्नेषसोमः स्वध्वरः सुयज्ञः अस्पृतः केनाप्यर्हिसितवत्सन् रजांसि लोकात्
तिरः तिरस्कुर्वन् यज्ञादिवं प्रतिव्यासरत् विसरति गच्छति ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

ए॒पप्र॒त्नेन॒जन्म॑ना॒दे॒वोदे॒वेभ्यः॑ सु॒तः । ह॒रिः॒प॒वित्रे॑ अ॒र्पति॑ ॥ ९ ॥

ए॒पः । प्र॒त्नेन॑ । जन्म॑ना । दे॒वः । दे॒वेभ्यः॑ ।

सु॒तः । ह॒रिः । प॒वित्रे॑ । अ॒र्पति॑ ॥ ९ ॥

हरिर्हरितपणोदेवः शोभमानः एषसोमः प्रत्नेन पुराणेन जन्मना जननेन देवेभ्यो देवार्थं
सुतोऽपि पुत्रः सन् पवित्रे स्थातुं अर्पति गच्छति ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

ए॒पउ॒स्यपु॑रु॒षतो॒ज॒ज्ञानो॒ज॒नय॑न्नि॒पः । धा॒र॒याप॒वते॑ सु॒तः ॥ १० ॥ २१ ॥

ए॒पः । उँ॒ इति॑ । स्यः । पु॒रु॒ष॒तः । ज॒ज्ञानः॑ ।

ज॒नय॑न् । इ॒पः । धा॒र॒या । प॒वते॑ । सु॒तः ॥ १० ॥ २१ ॥

स्यः एषः ससोमस्य पुरुषतो बहुकर्मा जज्ञानो जायमानस्य इषोवानि जनयन् उत्पा-
दयन् सुतोभिपुतः सन् धारया पवते क्षरति ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य मसमे एकविंशोऽवर्गः ॥ २१ ॥

सनाचेति दशर्थं चतुर्थं सूक्तं आंगिरसकुलस्य हिरण्यस्तूपस्यार्थं गायत्रं पवमानसोमदे-
वताकं । अनुक्रान्तं च—सन् हिरण्यस्तूप इति । उक्तो विनियोगः ।

तत्र मथमा—

सनाचसोमजेपिचपवमानमहिश्रवः । अथानोवस्यसस्कृधि ॥ १ ॥

सनं । च । सोम । जेपि । च । पवमान ।

महि । श्रवः । अर्थ । नः । वस्यसः । कृधि ॥ १ ॥

हे महिश्रवः महद्भुज पवमानसोम सनास्मद्यामे यजनीयान् देवान् भज जेपिच याग-
विध्यं सकारिणो राक्षसांश्च जय । अथ देवान् प्राप्य राक्षसांश्च जित्वा अनन्तरं नोस्मान् व-
स्यसः श्रेयस्कृधि कुरु श्रेयोस्पाप्त्यं देहीत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

सनाज्योतिःसनास्वर्विश्वाचसोमसौभगा । अथानोवस्यसस्कृधि ॥ २ ॥

सनं । ज्योतिः । सनं । स्वः । विश्वा । च । सोम ।

सौभगा । अर्थ । नः । वस्यसः । कृधि ॥ २ ॥

हे सोम त्वं ज्योतिस्तेजः सन् अस्वाप्त्यं प्रयच्छ । अपिच त्वः स्वर्गं सन् अस्माप्त्यं देहि ।
विश्वा विश्वानि सौभगा सौभाग्यानि च सन । सिद्धमन्यव ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सनादक्षमुतक्रतुमपसोममृधोजहि । अथानोवस्यसस्कृधि ॥ ३ ॥

सनं । दक्षम् । उत । क्रतुम् । अपं । सोम । मृधः ।

जहि । अर्थ । नः । वस्यसः । कृधि ॥ ३ ॥

हे सोम त्वं दक्षं बलं सनात्मभ्यं देहि । उवाचि च क्तुं प्रज्ञानं सन । षुषोर्हितकान्
शत्रून् अपजहि । मारय । सिद्धमन्यत् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

पवीतारः पुनीतन सोम मिन्द्राय पातवे । अथानो वस्यसः कृधि ॥ १ ॥

पवीतारः । पुनीतनं । सोमम् । इन्द्राय ।

पातवे । अयं । नुः । वस्यसः । कृधि ॥ ४ ॥

हे पवीवारः सोमाग्निपवकर्तारो ययं इन्द्राय पातवे पातुं सोमं पुनीतन अभिपुणुत । सि-
द्धमन्यत् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

त्वं सूर्ये न आभज तव क्रत्वा तवोतिभिः । अथानो वस्यसः कृधि ॥ ५ ॥ २ ॥

त्वम् । सूर्ये । नुः । आ । भज । तव । क्रत्वा । तव ।

कुतिभिः । अयं । नुः । वस्यसः । कृधि ॥ ५ ॥ २ ॥

हे सोम त्वं तव क्रत्वा तवोतिभिः त्वत्कर्तृकेण कर्मणा त्वत्कर्तृकाधीरक्षाभिश्च नोस्माव
सूर्ये आभज प्रापय । सिद्धमन्यत् ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे द्वाविंशोऽवर्गः ॥ २२ ॥

अथ षष्ठी—

तव क्रत्वा तवोतिभिर्ज्योक् पश्येम सूर्यम् । अथानो वस्यसः कृधि ॥ ६ ॥

तव । क्रत्वा । तव । कुतिभिः । ज्योक् ।

पश्येम । सूर्यम् । अयं । नुः । वस्यसः । कृधि ॥ ६ ॥

हे सोम तव क्रत्वा प्रज्ञानेन तवोतिभीरक्षाभिश्च ज्योक् चिरं पश्येम सूर्यं पर्याप्तं द्रव्या-
मः । सिद्धमन्यत् ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

अ॒भ्यर्प॑स्वायु॒धसोमं॑द्वि॒वर्ह॑संर॒यिम् । अथानो॒वस्य॑सस्क्र॒धि ॥ ७ ॥

अ॒भि । अ॒र्प । सु॒ऽआयु॒ध । सोम॑ । द्वि॒वर्ह॑सम् ।

र॒यिम् । अथ॑ । नः । वस्य॑सः । कृ॒धि ॥ ७ ॥

हे स्वायुध शोभनायुध सोम त्वं द्विवर्हसं द्योर्वावापृथिन्योः स्थानयोः परिवृढं रयिं धनं अक्षय्यं अस्मानभिगमय । सिद्धमन्यत् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

अ॒भ्यर्प॑र्पा॒नप॑च्युतो॒रयि॑स॒मत्सु॑सास॒हिः । अथाना॒वस्य॑सस्क्र॒धि ॥ ८ ॥

अ॒भि । अ॒र्प । अ॒नप॑च्युतः । र॒यिम् । स॒मत्सु॑म् ।

स॒सहिः । । अथ॑ । नः । वस्य॑सः । कृ॒धि ॥ ८ ॥

हे सोम समस्तु संमामेषु अनपच्युतः शत्रूभिरेनाहवः सासहिः शत्रुणामभिभविता त्वं रयिं धनं अक्षय्यं अस्मानभिगमय । सिद्धमन्यत् ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

त्वां॒प॒ज्ञैर॑वी॒दध॒न्पर्व॑मान॒विध॑र्मणि । अथानो॒वस्य॑सस्क्र॒धि ॥ ९ ॥

त्वाम् । य॒ज्ञैः । अ॒वी॒दध॒न् । पर्व॑मान ।

वि॒ध॒र्मणि॑ । अथ॑ । नः । वस्य॑सः । कृ॒धि ॥ ९ ॥

हे पवमान सोम यजमानाणां विधारणाय श्रवृत्तं त्वां यज्ञैः विधर्मणि आत्मनोविधारणार्थं अवीदधन् यजमानावर्धयन्ति । सिद्धमन्यत् ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

र॒यिर्ना॑श्चि॒त्रम॑श्वि॒नमि॑न्दो॒विश्वा॑यु॒मास॑र ।

अथानो॒वस्य॑सस्क्र॒धि ॥ १० ॥ २३ ॥

रुधिम् । नः । चित्रम् । अश्विनम् । इन्द्रो इति । विश्वः आधुम् ।

आ । भर । अर्थ । नः । वस्यसः । रुधि ॥ १० ॥ २३ ॥

हे इन्द्रो यागेषु क्रियमान सोम त्वं चित्रं नानाविधं अश्विनं अश्ववन्तं च विश्वायुं स-
र्वगामिनं रधिं नोस्मभ्यं आमर आहर । सिद्धमन्यत् ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे त्रयोविंशोवर्गः ॥ २३ ॥

समिद्ध इत्येकादशार्धं पंचमं सूक्तं कारयपास्तितस्य देवत्स्यवार्धं अष्टम्याद्याश्वतसोनुद्भूतः
शिष्टाः सप्तगायत्र्यः नराशंसवर्णिताः समिद्धादयः क्रमेण प्रत्युचं देवदाः । तथा चानुक्तं—स-
मिद्ध एकादश कारयसोसिधो देवलोवा विंशतिः सूक्तान्याद्यमापियश्वतनुद्भवन्तमिति । कारयस्य
पावमानमिदमासीत्सूक्तं । सूत्रिवंच—समिद्धो अयेति सर्वेषां यथाकृषिवेति ।

तत्र प्रथमा—

समिद्धो विश्वतस्पतिः पवमानो विराजति । प्रीणन्तृपा कर्निक्रदत् ॥ १ ॥

समिद्धः । विश्वतः । पतिः । पवमानः । वि । राजति ।

प्रीणन् । तृपा । कर्निक्रदत् ॥ १ ॥

आपीयसोमस्तुतिरत्र समिद्धः सम्यग्दीप्तः विश्वतस्पतिः सर्वतः स्वामी वृषा कामानां
वर्णिता पवमानः सोमः कर्निक्रदत् अभिपूषमाणः शब्दकुर्वन् प्रीणन् देवान् प्रीणयन् विराजति
यागेषु मकारते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तनूनपात्पवमानोऽश्वे शिशानो अर्पति । अन्तरिक्षेण रारजत् ॥ २ ॥

तनूवृद्धनपात् । पवमानः । अश्वे इति । शिशानः । अर्पति ।

अन्तरिक्षेण । रारजत् ॥ २ ॥

तनूनपात् पवमानः सोमः तनूनपादत्रसोपोन्नरति । तथा च श्रूयते—अज्योऽग्नौ वायुने तदा
सोमोजापत इति । श्वे दीप्तवन्तप्रदेशे । हणिः शृंगाणीनि ज्वलनाममुपादात् । शिशानरती-
हणिकुर्वन् अन्तरिक्षेण रारजत् अर्पति द्रोणवत्शंसमिव गच्छति । तथा चात्रायने—द्राघ्यां वा-
राभ्यां आपयणं गृह्णातीति ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

इत्येन्पुःपर्वमानोरपिर्विराजतियुमान् । मधोर्धाराभिरोजसा ॥ ३ ॥

इत्येन्पुः । पर्वमानः । रपिः । वि । राजति । युमान् ।

मधोः । धाराभिः । ओजसा ॥ ३ ॥

इत्येन्पुः स्तुत्यः पर्वमानः सोमः रपिः अभीष्टस्यदाता युमान् दीप्तिमांश्च सन् मधोरुदक-
स्य धाराभिः सहस्रं ओजसा बलेन विराजति प्रकाशते ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

बर्हिः प्राचीनमोजसा पर्वमानः स्तुणन् हरिः । देवेषु देव ईयते ॥ ४ ॥

बर्हिः । प्राचीनम् । ओजसा । पर्वमानः । स्तुणन् ।

हरिः । देवेषु । देवः । ईयते ॥ ४ ॥

हरिः हरितवर्णे दिवोद्योतमानः सोमः पर्वमानः देवेषु यज्ञेषु बर्हिः प्राचीनं प्राचीनाम्
स्तुणन् तारयन् ओजसा बलेन ईयते गच्छति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

उदातैर्जिह्वैर्बृहद्द्वारो देवीर्हिरण्ययीः । पर्वमानेन सुष्टुताः ॥ ५ ॥ २ ४ ॥

उत् । आतैः । जिह्वैः । बृहत् । द्वारः । देवीः । हिरण्ययीः ।

पर्वमानेन । सुष्टुताः ॥ ५ ॥ २ ४ ॥

हिरण्ययीः हिरण्ययः द्वारो देवीर्द्वारो देव्यः पर्वमानेन सोमेन सह सुष्टुताः स्तोदभिः
सम्पक् स्तुताः सत्यः बृहत् बृहतीभ्यो महतीभ्यः आतैः आवाभ्यो दिग्यः । आवा आरा इति
दिङ्नामसुपादाव् उन्निहते उद्गच्छन्ति ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे चतुर्विंशोऽवर्गः ॥ २४ ॥

अथ षष्ठी-

सुशिल्पेर्बृहतीमह्यो पर्वमानोऽप्यप्यति । नक्तोपास्तान् दर्शति ॥ ६ ॥

सुशिल्पे इति सुहृशिल्पे । बृहती इति । मही इति ।

पर्वमानः । वृषण्यति । नक्तोषसा । न । दर्शति इति ॥ ६ ॥

सुशिल्पे इत्युक्ते बृहती परिवृढे मही महत्यौ न संप्रतिदर्शनीये नक्तोषसा नक्तोषसौ पर्वमानः सोमोवृषण्यति कामयते ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

उभादेवानृचक्षसाहोतारादैव्याहुवे । पर्वमानइन्द्रोद्यपा ॥ ७ ॥

उभा । देवा । वृक्षक्षसा । होतारा । दैव्या ।

हुवे । पर्वमानः । इन्द्रः । द्यपा ॥ ७ ॥

नृचक्षसा मनुष्याणां प्रहारी दैव्या दैव्यौ देवसंबन्धिनौ होवारा होवारी उभा उभौ देवा देवौ हुवे आह्वयामि । यस्मै पर्वमानः सोमः इन्द्रोदीप्तः । तथाचयास्कः—इन्द्रइरादृणातीति बेरां ददातीति बेरां दधातीति बेरां दधारयतीति बेरां दधारयतीति वेन्दवेद्रवतीति वेन्दौरमतइति वेन्देभूवानीति वासद्यदेमभाणैः समैर्धन्तदिन्द्रस्येन्द्रत्वमिति विज्ञायतइति । वृषा कामानां परिवाच भवति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

भारतीपर्वमानस्य सरस्वतीळांमही ।

इमनोपज्ञमार्गमन्ति सो देवीः सुपेशसः ॥ ८ ॥

भारती । पर्वमानस्य । सरस्वती । इळां । मही ।

इमम् । नः । यज्ञम् । आ । गमन् । तिस्रः । देवीः । सुपेशसः ॥ ८ ॥

भारती भारत्याख्या सरस्वती सरस्वत्याख्या च मही महती इत्यारया च तिस्रः सुपेशसः इत्युक्ता देवीर्दैव्यो नोस्माकं पर्वमानस्य सोमस्य संबन्धिन इमं यज्ञं प्रत्यागमन् आगच्छन्तु ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

त्पष्टारमपजांगोपांपुरोपावानमाहुवे ।

इन्द्रिन्द्रोद्यपाहुरि पर्वमानः प्रजापतिः ॥ ९ ॥

त्वष्टारम् । अग्रहजाम् । गोपाम् । पुरःस्थावानम् । आ ।

ह्रुवे । इन्द्रः । इन्द्रः । वृषा । हरिः । पर्वमानः । प्रजाहर्षतिः ॥ ९ ॥

अग्रजां अग्रेजातं गोषां प्रजानां पाळयितारं पुरोयावानं देवानां पुरस्तादन्तारं त्वष्टारं देवमाहुवे अहमाहुषामि । यज्ञे हरिः हरित्वर्णः पर्वमानः इन्द्रः सोमः इन्द्रोदेवानामीश्वरो वृषा कामानां वार्षिताच्च प्रजापतिः प्रजानां पाळयिताच्च भवतीति ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

वनस्पतिपर्वमानमध्वासमङ्घ्रिधारया ।

सहस्रवत्संहस्तिं भ्राजमानं हिरण्ययम् ॥ १० ॥

वनस्पतिम् । पर्वमानम् । मध्वा । सम् । अङ्घ्रि । धारया ।

सहस्रवत्सम् । हरितम् । भ्राजमानम् । हिरण्ययम् ॥ १० ॥

हे पर्वमानसोम हरितं हरितवर्णं हिरण्ययं कदाचिद्धिरण्यवर्णञ्च भ्राजमानं दीप्यमानं सहस्रवत्सं सहस्रशास्त्रं वनस्पतिं देवं धारया धारामयेन मध्वा मधुना समङ्घ्रि अङ्घ्रि संस्तु-
वित्यर्थः ॥ १० ॥

अथैकादशी—

विश्वेदेवाः स्वाहाकृतिपर्वमानस्यागत ।

वायुर्वृहस्पतिः सूर्योऽग्निरिन्द्रः सजोपसः ॥ ११ ॥ २५ ॥

विश्वे । देवाः । स्वाहाकृतिम् । पर्वमानस्य ।

आ । गत । वायुः । वृहस्पतिः । सूर्यः ।

अग्निः । इन्द्रः । सजोपसः ॥ ११ ॥ २५ ॥

हे विश्वेदेवा वायुर्वृहस्पतिश्च सूर्यश्चाग्निरिन्द्रश्च सर्वे युर्यं सजोपसः संगताः सन्तः पर्व-
मानस्य सोमस्य स्वाहाकृतिं स्वाहाकारं आगत मत्यागच्छत ॥ ११ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे पञ्चविंशोऽवर्गः ॥ २५ ॥

मन्दयेति नवर्षं षष्ठं सूक्तं काश्यपस्यासितस्य देवउत्सर्षि गायत्रं पर्वमानसोऽदेवताकं ।

एव प्रथमा—

मन्द्रयांसोमधारयावृषापवस्वदेवयुः । अव्योवोरैष्वस्मयुः ॥ १ ॥

मन्द्रया । सोम । धारया । वृषा । पवस्व ।

देवयुः । अव्यः । वोरैषु । अस्मयुः ॥ १ ॥

हे सोम वृषा कामानां वार्षता देवयुर्देवकामः अस्मयुरस्मत्कामश्च अव्यः अव्योरेषु वा-
लेषु दशापवित्रे मन्द्रया मदकरया धारया पवस्व क्षर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अभित्यंमद्यंमदमिन्द्रविन्द्रहतिक्षर । अभिवाजिनोअर्वतः ॥ २ ॥

अभि । त्यम् । मद्यम् । मदम् । इन्द्रो हति ।

इन्द्रः । हति । क्षर । अभि । वाजिनः । अर्वतः ॥ २ ॥

हे इन्द्रो सोम त्वं इन्द्रैश्वरइतिरुत्वा त्वं तं मद्यं मदकरं मदं रसं अभिक्षर वयं । वाजि-
नोषलवतः अर्वतोऽन्वाश्वास्मदर्थं अभिक्षरेत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अभित्यंपूर्व्यमदंसुवानोअर्पपवित्रआ । अभिवाजंमुतश्रवः ॥ ३ ॥

अभि । त्यम् । पूर्व्यम् । मदम् । सुवानः । अर्प । पवित्रे ।

आ । अभि । वाजम् । उत । श्रवः ॥ ३ ॥

हे सोम सुवानोभिपूयमाणस्त्वं पूर्व्यं मद्यं त्वं तं पवित्रं मदं मदकरं रसं पवित्रे आस-
मन्तादभ्यर्प अभिमपय । वाजं वटमस्मानभ्यर्प । उवापिच श्रवोचमभ्यर्प ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अनुंष्टासइन्द्रवआपोनप्रवतांसरन् । पुनानाइन्द्रमाशत ॥ ४ ॥

अर्नु । द्रुप्सासः । इन्द्रवः । आर्पः ।

न । प्रवृत्ता । असरन् । पुनानाः । इन्द्रम् । आशत ॥ ४ ॥

द्रुप्सासोद्वतगतयः पुनानाः सरन्वः इन्द्रवः सोमाः प्रवृत्ता प्रवणेन मार्गेण आपोन आ-
पद्व इन्द्रं अन्वसरन् अनुगच्छन्ति आशत व्यामुवन्ति च ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

यमत्यमिववाजिनमृजन्ति योपणोदश । वनेकीलन्तमत्यविम् ॥ ५ ॥ २६ ॥

यम् । अत्यमः इव । वाजिनम् । मृजन्ति । योपणः ।

दश । वने । कीलन्तम् । अतिऽअविम् ॥ ५ ॥ २६ ॥

आत्यर्षिं दशपवित्रमतिक्रम्य वनेरण्ये कीलन्तं वर्तमानं यं सोमं दशसंख्याका योपणः
क्षिपः अंगुलयद्वयार्थः । तथाच निगमान्तरं-तमीपण्वीःसमर्प्यआगृह्णन्ति योपणोदशोर्वि । वा-
जिनं बलिनमापयित्वा अश्वमिव मृजन्ति पवित्रयन्ति उत्तरपासहान्वयः ॥ ५ ॥

॥ इति पठस्य सप्तमे षड्विंशोऽष्टकः ॥ २६ ॥

अथ षष्ठी-

तंगोभिर्वृषणंरसंमदायदेववीतये । सुतंभरायसंसृज ॥ ६ ॥

तम् । गोभिः । वृषणम् । रसम् । मदाय ।

देववीतये । सुतम् । भराय । सम् । सृज ॥ ६ ॥

वृषणं कामानां वृषित्वारं देववीतये देवानां पानाय सुतमभिपुनं तं रसं भराय संक्रामाय
गोभिः पयोभिः संसृज संयोजय ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

देवोदेवायुधायेन्द्रायपवतेसुतः । पयोपदस्यपीपयत् ॥ ७ ॥

देवः । देवार्थः । धारंथा । इन्द्राय । पवते ।

सुतः । पर्यः । यत् । अस्य । पीपयत् ॥ ७ ॥

देवाय द्योतमानायैन्द्राय सुतोभिपुत्रो देवोद्योतमानः सोमोधारया पवते । क्षरति यस्य सोमस्य सोमस्य पर्यः पीपयत् इन्द्रमाप्यायिवत् तस्माद्धारया पवतइत्यर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

आत्मायज्ञस्यरंस्यामुष्वाणःपवतेसुतः । प्रत्नंनिपातिकाव्यम् ॥ ८ ॥

आत्मा । युज्ञस्य । रंस्या । सुस्वानः ।

पवते । सुतः । प्रत्नम् । नि । पाति । काव्यम् ॥ ८ ॥

यज्ञस्यात्मा आत्मभूतः सुतोभिपुत्रः सोमः सुष्वाणः यजमानेभ्यः कामान् देरयत् रंस्या वेगेन पवते क्षरति प्रत्नं पुरातनं काव्यमात्मनः कवित्वं च निपाति अभिरक्षति ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

एवापुनानइन्द्रयुर्मदमदिष्ठवीतये । गुहाचिदधिपेगिरः ॥ ९ ॥ १ ॥ ७ ॥

एव । पुनानः । इन्द्रयुः । मदम् । मदिष्ठ ।

वीतये । गुहा । चित् । दधिपे । गिरः ॥ ९ ॥ १ ॥ ७ ॥

हे मदिष्ठ अविशयेन मदकर सोम इन्द्रयुरिन्द्रकामस्त्वं वीतये इन्द्रस्य पानाय एव एवं मदं पुनानः क्षरन् गुहा गुहायां यज्ञशालायामित्यर्थः गिरश्च शब्दानपि दधिपे अग्निपवने लायां उपरवेषु धारयसि करोषीत्यर्थः ॥ ९ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे सप्तविंशोवर्गः ॥ २७ ॥

असृग्मिति नवर्चं सप्तमं सूक्तं । असृग्ममित्यनुक्रान्तं । असितोदेवद्योवाऋषिः । तीव्रं रूपमोत्रजौ । गायत्रंछन्दः । पवमानसोमोदेवता । उक्तोविनियोगः ।

तत्रपथया—

असृग्मिन्देवपथाधर्मभूतस्यसुश्रियः । विदानाअस्ययोजनम् ॥ १ ॥

अहंयम् । इन्दवः । प॒था । धर्मन् । ऋ॒तस्य॑ ।
सु॒ष्ट्रि॒र्यः । वि॒द॒नाः । अ॒स्य॒ । यो॒र्जनम् ॥ १ ॥

सुत्रियः शोभनश्रयणा अत्येन्द्रस्य योजनं संबन्धं विद्वाना जानन्तइन्दवः सोमाः धर्मन्
कर्मणि ऋतस्य यज्ञस्य पथा मर्गेण असुग्रं हविर्घाताः सुन्यन्ते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

प्र॒धा॒रा॒म॒ध्वो॒अ॒ग्नि॒यो॒म॒ही॒र॒पो॒वि॒गा॒ह॒ते । ह॒वि॒र्ह॒वि॒ष्यु॒व॒न्धः ॥ २ ॥

प्र । धा॒रा । म॒ध्वः । अ॒ग्नि॒यः । म॒हीः । अ॒पः ।

वि । गा॒ह॒ते । ह॒विः । ह॒वि॒ष्यु॒ । व॒न्धः ॥ २ ॥

हविःपु हविषामध्ये बन्धः सुत्योहविः हविरात्यकोयः सोमो यहीर्महतीरपोवसवीवरीर्वि-
गाहते तस्य मध्वः सोमस्य अग्नियो मुख्याधाराः प्रपवन्तीत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

प्र॒पू॒जो॒वा॒चो॒अ॒ग्नि॒यो॒ष्ट॒पा॒व॒च॒क्र॒व॒द॒ने॑ । स॒द्य॒अ॒ग्नि॒स॒त्यो॒अ॒ध्व॒रः ॥ ३ ॥

प्र । पू॒जः । वा॒चः । अ॒ग्नि॒यः । व॒या । अ॒वः ।

च॒क्र॒व॒द॒ने॑ । स॒द्यः । अ॒ग्निः । स॒त्यः । अ॒ध्व॒रः ॥ ३ ॥

एतदेव दर्शयति वृषाकामानां वर्षकः सत्यः सत्यश्रुतः अध्वरोहिंसावर्जितः अग्नियोमुख्यः
सोमः सद्य यज्ञगृहमग्निं प्रति वने उदके योजोयुकाः वाचोवाणीः प्रावचक्रदद अवकंदति य-
द्वाङ् करोतीत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

परि॒य॒त्का॒व्यां॒क॒वि॒र्नृ॒म्णा॒व॒सा॒नो॒अ॒र्प॒ति॑ । स्व॒र्वा॒जी॒ति॒सा॒स॒ति॑ ॥ ४ ॥

परि । यत् । का॒व्या । क॒विः । नृ॒म्णा । व॒सानः ।

अ॒र्प॒ति॑ । स्वः । वा॒जी । सि॒सा॒स॒ति॑ ॥ ४ ॥

कविः क्रान्तकर्मा सोमो नृम्या धनानि वसानः आच्छादयन् स्तोतृणां काव्या काव्याति
कविकर्माणि स्तोत्राणि यद्यदा पर्यप्यति परिगच्छति तदा स्वः स्वर्गं वाजीवल्बाननवानेन्द्र-
सिदासति यागं प्रत्यागन्तुं स्वकीयं वलं संभक्तुमिच्छति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

पर्वमानोअभिस्पृधोविशोराजेवसीदति । यदीमृण्वन्तिवेधसः ॥ ५ ॥ २८ ॥

पर्वमानः । अ॒भि । स्पृ॒धः । वि॒शः । राजा॑ऽइव ।

सी॒दति । यत् । ई॒म् । ऋ॒ण्वन्ति । वे॒धसः ॥ ५ ॥ २८ ॥

यद्यदा ईमेन सोमं वेधसः कर्मणां कर्तारः नृण्वन्ति प्रेरयन्ति तदा पर्वमानः क्षरन्नेपसोम-
स्पृधः स्पर्धमानान् यागविघ्नकारिणोराक्षसान् विशः स्पर्धमानान् मनुष्यान् राजेव यथा राजा
सहृदभिर्सीदति नाशयितुमभिमिच्छति ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमेष्टाविंशोवर्गः ॥ २८ ॥

अथ षष्ठी—

अव्योवारेपरिप्रियोहरिर्वनेपुसीदति । रेभोर्वनुप्यतेमृती ॥ ६ ॥

अव्यः । वारे । परि । प्रि॒यः । हरिः । वने॑पु ।

सी॒दति । रे॒भः । व॒नुप्य॑ते । मृ॒ती ॥ ६ ॥

हरिर्हरितवर्णः प्रियोदेवानां प्रियतमएव सोमो वनेपूदकेषु संपृकः अव्यः अव्यः वारे वा-
छेपेते परिसीदति निपीदति । किंच रेभोभिरववेत्तायां उपरवेपु शब्दं कुर्वन् मृती गत्या स्तुभा
वनुप्यते सेव्यते ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

सवायुमिन्द्रमश्विनासाकंमदेनगच्छति । रणायोअंस्यधर्ममिति ॥ ७ ॥

सः । वा॒युम् । इ॒न्द्रम् । अ॒श्विना । सा॒कम् ।

मदे॑न । ग॒च्छति । र॒णः । यः । अ॒स्य । ध॒र्ममि॑ति ॥ ७ ॥

योयजमानोऽस्य सोमस्य घर्मभिः कर्मभिः कयणाभिपवादिभिः रण रमते सयजमानो वायुमिन्द्रं च अश्विना अश्विनौ च मदेन सार्कं सह गच्छति प्राप्नोति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

आमित्रावरुणा भगं मध्वः पवन्त ऊर्मयः । विद्वाना अस्य शक्मं भिः ॥ ८ ॥

आ । मित्रावरुणा । भगं म । मध्वः । पवन्ते । ऊर्मयः ।

विद्वानाः । अस्य । शक्मं भिः ॥ ८ ॥

येषां यजमानानां मध्वः सोमस्योर्मयस्त्वरंगाः मित्रावरुणा मित्रावरुणौ देवौ भगं भगा-
त्स्यं देवं च प्रति पवन्ते क्षरन्ति । ते यजमानाः अस्य सोमस्य इमं सोमं विद्वाना जानन्तः शक्म-
भिः हुतैः संगच्छन्त इति शेषः ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

अस्मभ्यं रोदसी रयिमध्वो वाजस्य सातये । श्रवो वसूनि संजितम् ॥ ९ ॥ २ ॥ ९ ॥

अस्मभ्यम् । रोदसी इति । रयिम् । मध्वः । वाजस्य ।

सातये । श्रवः । वसूनि । सम । जितम् ॥ ९ ॥ २ ॥ ९ ॥

हे रोदसी यावापृथिव्यौ युवां मध्वो देवानां मोदयितुर्वाजस्य सोमात्मकस्यान्त्यस्य सातये
लाभाय अस्मभ्यं काश्यपासितेभ्यः काश्यपदेवतेभ्यो वा रयिं धनं श्रवो जं च वसूनि वासका-
न्यन्यान्पि पश्वादीनि धनानि संजितं संजयतं पयच्छतमित्यर्थः ॥ ९ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे एकोनविंशोऽष्टकः ॥ २९ ॥

एते सोमा इति नवमं अष्टमं सूक्तं ऋष्यायाः पूर्ववत् । अनुक्रान्तं च-एते सोमा इति । उक्तः
सूक्तविनियोगः । यावत्सोमे गानगारिमेनाग्निरूपकरणे सोमेष्टन्यमाने गृह्णन्ति त्वेया । सू-
विर्तं च-अथापरमग्निरूपं कुर्यादिति गानगारिराप्यायस्वसमेतुत इति विस्ते गृह्णन्ति त्वादरा-
क्षिप इति ।

तत्र प्रथमा-

एते सोमा अग्निमिन्द्रस्युक्तममहसन् । वर्षन्तो अस्य वीर्यम् ॥ १ ॥

ए॒ते । सो॒माः । अ॒ग्नि॒ । प्रि॒यम् । इन्द्र॑स्य । का॒मम् ।

अ॒क्षर॑न् । वर्ध॑न्तः । अ॒स्य॒ । वी॒र्यम् ॥ १ ॥

एते अग्निपुता इमे सोमाः अत्येन्द्रस्य वीर्यं शक्तिं वर्धन्तो वर्धयन्त इन्द्रस्य कामं काम्यं प्रियं प्रीतिकरं रसं अज्यक्षरन् अग्निपवन्ते अज्यवर्षन् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

पु॒ना॒नास॑श्च॒मूप॑दो॒गच्छ॑न्तोवा॒युम॑श्विना । तेनो॑ धान्तु॒सुवी॑र्यम् ॥ २ ॥

पु॒ना॒नासः॑ । च॒मू॒क्ष॒सदः॑ । गच्छ॑न्तः । वा॒युम् ।

अ॒श्विना॑ । ते । नः । धा॒न्तु । सु॒व॒ी॒र्यम् ॥ २ ॥

ते प्रसिद्धाः सोमाः पुनानासः पुनानाः अग्निपूयमाणाः चमूपदः चमसेषु सीदन्तो वायुमश्विना अश्विनौष गच्छन्तः प्राप्नुवन्तो नोस्मभ्यं सुवीर्यं शोभनवीर्यं धान्तु धारयन्तु प्र गच्छन्तिवत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

इन्द्र॑स्यसोम॒राध॑सेपु॒नानो॑हादि॒चोद॑य । ऋत॑स्य॒योनि॑मा॒सद॑म् ॥ ३ ॥

इन्द्र॑स्य । सो॒म॒ । राध॑से । पु॒ना॒नः । हा॒दि॒ । चो॒द॒य॒ ।

ऋ॒त॒स्य॑ । यो॒नि॒म् । आ॒क्ष॒सद॑म् ॥ ३ ॥

हे सोम पुनानोऽग्निपूयमाणोऽहादिं अग्निलपितस्त्वं इन्द्रस्य राधसे संराधनाय ऋतस्य य-
स्य योनिं स्थानं आसदं यथेन्द्रआसीदति तथेन्द्रं चोदय प्रेरय ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

मृ॒जन्ति॑त्वा॒दश॑क्षि॒षोहि॑न्वन्ति॒सप्त॑धी॒तयः॑ । अनु॑वि॒प्रांअ॒मादि॑पुः ॥ ४ ॥

मृ॒जन्ति॑ । त्वा॒ । द॒श॒ । क्षि॒षः । हि॒न्वन्ति॑ । स॒प्त॒ । धी॒तयः॑ ।

अ॒नु॒ । वि॒प्राः । अ॒मा॒दि॒पुः ॥ ४ ॥

हे सोम त्वा त्वां दश दशसंख्याकाः क्षिपोगुल्यः । विराः क्षिप इत्यंगुलिनामसुपाठव ।
 सृजन्ति परिवरन्ति सप्त सप्तसंख्याकाः धीतयो होत्रकाश्च त्वां हिन्वन्ति स्वस्वव्यापारैः प्रीण-
 यन्ति विप्रामेधाविनश्च त्वामन्वमादिषुः अनुमादयन्ति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

देवेभ्यस्त्वामदायकं सृजानमर्तिमेप्यः । संगोभिर्वासयामसि ॥ ५ ॥ ३० ॥

देवेभ्यः । त्वा । मदाय । कम् । सृजानम् । अर्ति ।

मेप्यः । सम् । गोभिः । वासयामसि ॥ ५ ॥ ३० ॥

हे सोम मेप्यः अवेर्लोभानि कं उदकं च अविसृजानं त्वा त्वां देवेभ्यो देवानां विभ
 किम्यत्पयः मदाय मदार्थं गोभिर्गोविकारैः पयोभिः संवातयामसि संवातयामः ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे विंशोवर्गः ॥ ३० ॥

अथ षष्ठी—

पुनानः कलशेष्वावस्त्राण्यरुपोहरिः । परिगव्यान्प्यव्यत ॥ ६ ॥

पुनानः । कलशेषु । आ । वस्त्राणि । अरुपः । हरिः ।

परि । गव्यानि । अव्यत ॥ ६ ॥

पुनानः पूयमानः कलशेषु कुंभेषु निषिच्यमानः अरुपः आरोचमानः हरिर्हरितवर्गः सो-
 भोगव्यानि दध्यादीनि वस्त्राणि वासांसीव पर्यव्यत पर्याब्जादयति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

मघोनः आपवस्वनोजहिविश्वाअपहिपः । इन्द्रोऽसत्वाघमानेरा ॥ ७ ॥

मघोनः । आ । पवस्व । नः । जहि । विश्वाः । अप ।

द्विपः । इन्द्रो इति । सत्वायम् । आ । विरा ॥ ७ ॥

हे इन्द्रो सोम मघोनो धनवतो नोऽस्मान् पत्यापवस्व क्षर । विश्वा विश्वान् दिपोद्देष्टुम् अ-
 पजहि मारपच सत्वायं विममिन्द्रं आविश आमुहि च ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

वृष्टिदिवःपरिस्रवद्युम्नं पृथिव्याअधि । सहोनःसोमपुत्सुधाः ॥ ८ ॥

वृष्टिम् । दिवः । परि । स्रव । युम्नम् । पृथिव्याः । अधि ।

सहः । नः । सोम । पुत्सु । धाः ॥ ८ ॥

हे सोम त्वं दिवोद्युलोकाद्वाष्टिं वर्षं परिस्रव वर्षं । पृथिव्याअधि पृथिव्यां । अधिः सह-
म्यर्थानुवादी । युम्नमन्नं चोत्पादयेतिशेषः । नोस्माकं सहोवसंच पुत्सु संग्रामेषु धाः धेहि ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

नृचक्षसंत्वाव्यभिन्द्रपीतंस्वर्विदम् । भक्षीमहिप्रजामिपम् ॥ ९ ॥ ३ १ ॥

नृश्चक्षसम् । त्वा । व्यम् । इन्द्रपीतम् । स्वःविदम् ।

भक्षीमहि । प्रजाम् । इपम् ॥ ९ ॥ ३ १ ॥

हे सोम नृचक्षसं नृणां ब्रह्मरं स्वर्विदं सर्वसं इन्द्रपीतं इद्रेण पीतं त्वा त्वां विदन्तोवर्षं
काश्यपासिताः काश्यपादेवलावा प्रजां पुत्रादिकामिपमन्नं च भक्षीमहि भजेमहि ॥ ९ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे एकविंशोवर्गः ॥ ३ १ ॥

परिमियेति नवर्चं नवमं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । परिमियेत्यनुकान्तं । उक्तेविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

परिमियादिवःकविर्वयांसिनृस्योर्हितः । सुवानोयातिकृचिर्कृतुः ॥ १ ॥

परि । मिया । दिवः । कविः । वयांसि । नृस्योः । हितः ।

सुवानः । याति । कविर्कृतुः ॥ १ ॥

कविर्मधावी कविर्कृतुः कान्तपन्नः कान्तकर्मावा सोमो नृस्योरधिपवणफलकयो-
हिबोनिहितः सुवानोभिपूयमाणो दिवोद्युलोकस्य परिमिया अविमियाणि वयांसि ग्राव्यः दया
चमंत्रवर्णः—वयांसिश्येनाजनिधयः पर्ववानांकृप्रइति । याति गच्छति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

प्रप्रक्षयायपन्यसेजनायजुष्टोअद्गुहे । वीत्यर्पचनिष्ठया ॥ २ ॥

प्रक्ष । क्षयाय । पन्यसे । जनाय । जुष्टः । अद्गुहे ।

वीती । अर्प । चनिष्ठया ॥ २ ॥

हे सोम प्रम अत्यन्तं क्षयाय वष निवासभूताय अद्गुहे अद्गोमेव पन्यसे स्तोत्रे जनाय मनुष्याय वीती वीत्यै प्रक्षायाम जुष्टः पर्थापस्त्वं चनिष्ठया अजवत्तमया धारया अर्प मार्ग प्र-
तिगच्छ ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

ससूनुमातराशुचिर्जातोजातेअराचयत् । महान्महीकंतावृधा ॥ ३ ॥

सः । सूनुः । मातरा । शुचिः । जातः । जाते इति ।

अरोचयत् । महान् । मही इति । ऋतवृधा ॥ ३ ॥

जातवत्तमः शुचिर्विशुद्धोमहान् हविरुत्तमः ससोमास्यः सूनुः पुत्री मही महती कृता-
वृधा यज्ञस्यवर्धयित्री जाते विन्वस्यजनयित्री मातरा आत्मनोमातरो धावापृथिव्यावरोचयत्
रोचयति दीपयति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

ससप्तधीतिभिर्हितो नृयोअजिन्वदद्गुहः । याएकमक्षिंवावृधुः ॥ ४ ॥

सः । सप्त । धीतिक्षितिः । हितः । नृयः । अजिन्वत् ।

अद्गुहः । याः । एकम् । अक्षि । वृधुः ॥ ४ ॥

याः नद्योपमेकं मुत्स्यं सोमं अक्षि अक्षीणं वृधुः वर्षयन्ति ससोमो धीतिभिरंगुलिभिः ।
ररागा धीतय इत्यंगुलिनामशुभादाव । हिवो निहितः सप्त अद्गुहो द्रोहनाजैवाः सप्त सप्तसंख्या-
कानपोनदीः अजिन्वद पीषयति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

ताअभिसन्तुमस्तृतंमुहेषुषानुमादधुः । इन्दुमिन्द्रतववृते ॥ ५ ॥ ३२ ॥

ताः । अ॒भि । सन्त॑म् । अस्तु॑तम् । म॒हे । युवा॑नम् ।

आ । द॒धुः । इन्दु॑म् । इन्द्र॑ । तव॑ । ब्र॒ते ॥ ५ ॥ ३२ ॥

हे इन्द्र तव त्वदीये ब्रते कर्मणि ता अंगुल्यः । पूर्वत्र धीवयइत्यंगुलीनामुपात्तत्वाच्च-
वेनपरामर्शः । सन्तं विद्यमानं अस्तुत्वमहिंसितं युवानं नित्यतरुणं इन्दुं सोमं महे महते अभि-
पवादिलक्षणाया कर्मणे अग्न्यादधुः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे द्वारिंशोवर्गः ॥३२॥

अथ षष्ठी-

अ॒भिव॑हिरम॑र्त्यः॒सप्त॑पश्यति॒बार्ब॑हिः । कि॒र्विर्दे॒वीर॑तर्प॑यत् ॥ ६ ॥

अ॒भि । ब॒र्हिः । अ॑म॒र्त्यः । स॒प्त । प॒श्य॒ति॒ । बा॒र्ब॒हिः ।

कि॒र्विः । दे॒वीः । अ॒त॒र्प॒य॒त् ॥ ६ ॥

योषद्भिः यज्ञस्य घुरोषोढा अमर्त्यो मरणरहितो बावहिः देवानां वृतेरत्पन्नं बोढाव सोमः
सप्तनदीः अभिपरमवि सोमं किर्विः कूपरूपेण पूर्णोवस्थितः सप्त देवीर्नदीरतर्पयत् तर्पयति ॥६॥

अथ सप्तमी-

अवा॒कल्पे॑पुनःपुम॑स्तर्मा॑सिसोम॑योध्या॑ । तानि॑पुना॑नजङ्घ॑नः ॥ ७ ॥

अ॒व । क॒ल्पे॒पु । नः । पु॒मः । त॒र्मा॑सि । सो॒म॒ । यो॒ध्या॑ ।

ता॒नि॒ । पु॒ना॒न॒ । ज॒ङ्घ॒नः ॥ ७ ॥

हे पुमः पुमन् सोमकल्पेषु कल्पनीयेषु अहःस्तु नोस्थानव रक्ष । अपिच पुनान हे पवमान
सोम त्वं योध्या योधनीयानि तर्मांसि रक्षांसि यानि वानि जङ्घनः नाशय ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

नून॑व्य॒सेन॑वी॒यसे॑सू॒क्तार्थ॑साधयाप॒थः । प्र॒ल॒व॒द्रोच॑या॒रुचः॑ ॥ ८ ॥

नु । न॒व्य॒से । न॒वी॒य॒से । सू॒क्त॒ार्थ॑ । सा॒ध॒य॒ । प॒थः ।

प्र॒ल॒व॒द्रत् । रो॒च॒य॒ । रु॒चः ॥ ८ ॥

हे सोम नम्यसे नम्याय नूतनाय नवीयसे स्तुत्याय अस्मार्कं सूक्ताय पथोमार्गां नु
क्षिपं साधय अभिगच्छ । अपिच प्रव्रवत यथा पूर्वं रुचः स्वदीप्तिरोचय प्रकाशय ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

पर्वमानुमहिः श्रवोगामश्वं रासिबीरवत् । सनमिधांसनास्वः ॥ ९ ॥ ३ ॥

पर्वमान । माहिं । श्रवः । गाम् । अश्वम् । रासि ।

बीरवत् । सन । मेधाम् । सन । स्व० रिति स्वः ॥ ९ ॥ ३ ॥

हे पवमान सोमयस्त्वं बीरवत् पुत्रवत् माहि महत् श्रवोर्न गां चाश्वं च रासि अस्मभ्यं
प्रयच्छति । सत्त्वं मेधां सनोत्सभ्यं प्रयच्छ । अपिच स्वः यदस्मदभिलषितं तत्सर्वं सन
देहि ॥ ९ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे त्रयस्त्रिंशोऽर्गः ॥ ३३ ॥

मत्स्वानास इति नवमं दशमं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् प्रस्वानास इत्यनुक्रम्य । विनियोगजकः ।

सच प्रथमा-

प्रस्वानासो रथा इवार्बन्तो न श्रवस्यवः । सोमासो राये अक्रमुः ॥ १ ॥

प्र । त्यानासः । रथाः इव । अर्बन्तः । न । श्रवस्यवः ।

सोमासः । राये । अक्रमुः ॥ १ ॥

प्रस्वानासोभिपववेतामां उपरेषु शब्दकुर्वन्तः सोमासः सोमाः रथा इव यथारथं कुर्व-
न्तो रथाः अर्बन्तो यथा शब्दकुर्वन्तो रथाः यथा श्रवस्यवः शत्रुभ्यो न विच्छन्तो राये यजमानानां
घनाय अक्रमुः आगच्छन् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

हिन्वानासो रथा इव दधन्विरे गजस्तयोः । शरासः कारिणामिव ॥ २ ॥

हिन्वानासः । रथाः इव । दधन्विरे । गजस्तयोः ।

शरासः । कारिणाम् इव ॥ २ ॥

सोमा रथाइव यथारथास्तथा हिन्वानासो हिन्वाना यागदेशंपति मच्छन्दोभरासोभराः
कारिणामिव यथा भारवाहानां बाह्वोर्धायित्वे तथा गभस्त्योः ऋत्विजां बाह्वोः । गभस्ती वा-
हू इति बाहुनामसुपाठाव । दधन्विरे धीयन्ते ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

राजानो न प्रशस्तिभिः सोमांसो गोभि रञ्जते । यज्ञो न सम धावृभिः ॥ ३ ॥

राजानः । न । प्रशस्तिभिः । सोमांसः । गोभिः ।

अञ्जते । यज्ञः । न । सम । धावृभिः ॥ ३ ॥

सोमांसः सोमाः प्रशस्तिभिः प्रशस्ताभिः स्तुवित्प्राप्तिर्वाग्भिः राजानेन यथाराजानः
समधावृभिः समहोवाभिः यज्ञेन यथाच यज्ञस्तथा गोभिर्गोविकरैः पयोभिर्गजे अङ्ग्यन्ते
संस्क्रियन्त इत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

परि सुवानास इन्द्रवो मदाय बर्हणा गिरा । सुता अर्पयन्ति धारया ॥ ४ ॥

परि । सुवानासः । इन्द्रवः । मदाय । बर्हणा । गिरा ।

सुताः । अर्पयन्ति । धारया ॥ ४ ॥

सुवानासः सुवानाः अग्निपूयमाणाः इन्द्रवः सोमाः बर्हणा महत्या गिरा स्तुवित्प्राप्ता
यावा सुताअग्निपुताः सन्तोमदाय मदार्थं धारया अर्पयन्ति परितो गच्छन्ति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

आपा नासो विवस्वतो जनन्त उपसो भगम् । सूर्या अण्वं वितन्वते ॥ ५ ॥ ३४ ॥

आपा नासः । विवस्वतः । जनन्तः । उपसः । भगम् । सूर्याः ।

अण्वम् । वि । तन्वते ॥ ५ ॥ ३४ ॥

विवस्वत इन्द्रस्य आपानासः आपानभूता उपसो भगं जनन्तो जनयन्तः सूर्याः सत्तः
सोमाः अण्वं विदन्वते अग्निपवचेऽपामुपरवेषु शब्दं कुर्वन्ति ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य सामे चतुस्त्रिंशोऽवर्गः ॥ ३४ ॥

अथ पृथी-

अप॒ह्रासं॑ म॒तीनां॑ प्र॒त्नाः कृ॑ण्वन्ति का॒रवः । वृ॒ष्णो ह॑र॒स आ॒यवः ॥ ६॥

अपं । ह्रासं । म॒तीनाम् । प्र॒त्नाः । कृ॒ण्वन्ति । का॒रवः ।

वृ॒ष्णः । ह॑र॒से । आ॒यवः ॥ ६ ॥

मतीनां स्तुतीनां कारवः कर्वारः ऋत्विजः प्रत्नाः पुराणाः वृष्णः सेचकस्य सोमस्य हरसे
हरतः आहर्तारश्च आयवो मनुष्याः द्वारा यज्ञस्य द्वाराणि अपकृण्वन्ति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

स॒मी॒ची॒नासं॑ आ॒सते॒ होता॑रः स॒प्तजा॑मयः । प॒दमे॑कं स्य॒पि प्र॑तः ॥ ७॥

स॒म् इ॒ची॒नासं॑ । आ॒सते॒ । होता॑रः । स॒प्तजा॑मयः ।

प॒दम् । ए॒कं स्य॒ । पि॒प्रतः ॥ ७ ॥

समीचीनासः समीचीनाः जामयो जामिसदृशाः एकस्य सोमस्य पदं स्थानं पिप्रतः पूर-
यन्तः सप्तहोतारः सप्तहोतकाः आसते यस्मै उपविशन्ति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

ना॒भा॒नाभि॑न॒ आ॒ददे॑ चक्षु॒श्चित्सूर्ये॑ सचा । क॒वेर॑प॒त्यमा॑दुहे ॥ ८ ॥

ना॒भा । ना॒भिम् । नः । आ । द॒दे । चक्षुः । चि॒त् । सू॒र्ये ।

सचा । क॒वेः । अ॒प॒त्यम् । आ । दु॒हे ॥ ८ ॥

नाभिं यज्ञस्य नाभिभूतं सोमं नोस्माकं नाभा नाभौ महमाददे पिनामीत्यर्थः । पीतसो-
मानां अस्माकं चक्षुश्चित् चक्षुरपि सूर्ये सचा संगतं भवति । किंच कवेः कान्तकर्मणः सोमस्य
अपत्यं अंशं आदुहे आपूरयामि ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

अ॒ग्नि॒प्रि॒या दि॒वस्प॒दम॑ध्व॒र्युग्नि॑र्गुहा॒हितम् । सू॒रः प॑श्य॒ति चक्ष॑सा ॥ ९॥ ३५

अ॒ग्नि । प्रि॒या । दि॒वः । प॒दम् । अ॒ध्व॒र्युग्निः । गुहा॑ ।

हि॒तम् । सू॒रः । प॑श्य॒ति । चक्ष॑सा ॥ ९ ॥ ३५ ॥

स्तरः सुवीर्येन्द्रः चक्षसा चक्षुषा दिवोदीप्तस्यात्मनः प्रिया प्रियं पदं अध्वर्युभिः गृहा
गृहाणां हृदये हितं निहितं पीवं सोममग्निं पश्यति ॥ ९ ॥

• ॥ इति षष्ठस्य सप्तमे पंचविंशोऽवर्गः ॥ ३५ ॥

उपास्मादिति नवचैः एकादशं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । उपास्मादित्यनुकान्तं । उक्तः
सूक्तविनियोगः । अभिष्टवे घर्मदुघोवत्सोपवनीयमाने नमतेदुपेत्येपा । सूत्रिवंच—नमतेदुपत्ती-
दतसंजानाना उपसीदन्मित्रिर्विति ।

तत्र प्रथमा—

उपास्मेगायतानरः पवमानायेन्द्रवे । अग्निदेवोऽह्यक्षते ॥ १ ॥

उप । अस्मै । गायत । नरः । पवमानाय । इन्द्रवे ।

अग्नि । देवान् । इयक्षते ॥ १ ॥

हे नरोनेतारो यज्ञस्य देवानिन्द्रादीन् अभीयक्षते आग्निमुख्येन यष्टुमिच्छति पवमानाप
क्षते अस्माजभिपूयमाणायैन्द्रवे सोमाय उपमायत् उपगानं कुरुत ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अग्निनेमधुनापयोर्यर्वाणो अशिश्नयुः । देवदेवार्यदेवयु ॥ २ ॥

अग्नि । ते । मधुना । पयः । अर्यर्वाणः । अशिश्नयुः ।

देवम् । देवार्य । देवयु ॥ २ ॥

हे सोम ते तव देवं देवशीर्षं देवयु देवयु देवकार्म रसं देवाय देवशीर्षायेन्द्राय म-
धुना पयः गव्येन पयसा अथर्वाणरूपयः अश्वशिश्नयुः अश्वश्रोणान् समस्कुर्वन्मित्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सनः पवस्व शंगवे शंजनाय शमर्वते । शंरांजन्तोऽपधीभ्यः ॥ ३ ॥

सः । नः । पवस्व । शम् । गवे । शम् । जनाय । शम् । अर्वते ।

शम् । राजन् । ओषधीभ्यः ॥ ३ ॥

हे राजन् दीप्यमान सोम सः अस्मिन्निदस्त्वं नोत्पकं गवे शं सुप्तं पवस्व क्षर । जनाय पुत्रादये
च शं पवस्व । अर्वतेऽथापच शं पवस्व । ओषधीभ्यश्च शं पवस्व ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

व॒ध्रवे॒नु॒स्व॒त्त॒वसे॒रु॒णाय॑ दि॒वि॒स्पृ॒शे । सो॒मा॒य॒गा॒थम॑र्च॒त ॥ ४ ॥

व॒ध्रवे॑ । नु । स्व॒त्त॒वसे॑ । अ॒रु॒णाय॑ । दि॒वि॒स्पृ॒शे ।

सो॒मा॒य॒ । गा॒थम् । अ॒र्च॒त ॥ ४ ॥

हे स्तोतारः बध्रवे बध्रवर्णाय स्वतवसे स्ववत्ताय अरुणाय कदापिदरुणवर्णाय दिवि-
स्पृशे दिवं स्पृशते सोमाय नु क्षिपं गाथं स्तुतिरूपां वाचं अर्चव उच्चारयवेत्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

ह॒स्त॑च्यु॒तेभि॒रि॒न्द्रि॒भिः॒ सु॒त॑सोमं पु॒नी॒त॒न । म॒धा॒वा॒धा॒वता॑मधु॒ ॥ ५ ॥ ३६ ॥

ह॒स्त॑च्यु॒तेभिः॒ । अ॒द्रि॒भिः॒ । सु॒तम् । सो॒मम् । पु॒नी॒त॒न ।

म॒धौ । आ । धा॒वत॒ । म॒धु ॥ ५ ॥ ३६ ॥

हे कृत्विजः हस्तच्युतेभिः हस्तमच्युतैः अद्रिभिः अभिषवयावभिः सुतमभिवृत सोमं
पुनीतन पवित्रे पावयत । अपिच मधौ मदकरे सोमे मधु गन्धं पयआधावत मक्षिपत ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे षड्विंशोऽवर्गः ॥ ३६ ॥

अथ षष्ठी—

नम॑से॒दुप॑सीद॒तद॒ग्नेद॒भिः श्री॑णी॒त॒न । इ॒न्द्रु॒मि॒न्द्रे॒दधा॑त॒न ॥ ६ ॥

नम॑सा । इ॒त् । उप॑ । सी॒द॒त । द॒ग्ना । इ॒त् । अ॒भिः ।

श्री॑णी॒त॒न । इ॒न्द्रु॒म् । इ॒न्द्रे॑ । द॒धा॒त॒न ॥ ६ ॥

हे कृत्विजो नमसेत् नमस्कारेणैव उपसीदत सोममुपगच्छत । दग्नेव इग्नेन अभिश्री-
णीतन । इन्द्रे इन्द्रु सोमं दधातन धत्तव ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

अ॒मि॒त्र॒हा॒विच॑र्प॒णि॒ पर्व॑स्वसोम॒रां॒गये॑ । दे॒व्यो॑अनु॒काम॑स्तु ॥ ७ ॥

अमित्र॒इहा । वि॒चर्ष॑णिः । पव॑स्व । सो॒म ।

शम् । ग॒र्वे । दे॒वेभ्यः॑ । अनु॒काम॑इ॒कृत् ॥ ७ ॥

हे सोम अमित्रहा अमित्राणां हन्ता विचर्षणिः विदष्टा देवेभ्यः अनुकामकृत् अग्नी॒
स्य कर्ता त्वं गवेस्माकं शं सुसं पवस्व सर ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

इन्द्रा॑यसोम॒पात॑वेमदा॑यपरि॒पिच्य॑से । मन॒श्चिन्म॑न॒सस्पतिः॑ ॥ ८ ॥

इन्द्रा॑य । सो॒म । पात॑वे । मदा॑य । परि॒ । सि॒च्य॑से ।

मनः॑इचि॒त् । मन॑सः । पतिः॑ ॥ ८ ॥

हे सोम मनश्चि॒त् मनसो॑ज्ञाता मन॒सस्पतिः॑ ईश्वरः त्वमिन्द्राय इन्द्रस्य पातवे पाना॒प
मदा॑यच परिपिच्यसे पतिः पात्रेषु सिच्यसे ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

पव॑मानसु॒वीर्य॑र॒यिसोम॑रिरी॒हिनः॑ । इन्द्र॑वि॒न्द्रेण॑नोयु॒जा ॥ ९ ॥ ३७ ॥

पव॑मान । सु॒इवी॑र्यम् । र॒यिम् । सो॒म । रि॒रीहि॑ । नुः ।

इन्द्रो॑ इति । इन्द्रे॑ण । नुः । यु॒जा ॥ ९ ॥ ३७ ॥

हे इन्द्रो ह्रियमान पवमान सोम त्वं सुवीर्यं शोभनवीर्योपेतं रयिं धनं नोस्माकं संयन्धि॒
ना इन्द्रेण युजा सहायेन नोस्मभ्यं रिरीहि देहि ॥ ९ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे सप्तविंशोऽवर्गः ॥ ३७ ॥

सोमाअसृमिति नवर्चं द्वादशं सूर्यं ऋष्याणां पूर्ववत् । सोमाअसृमिति॒नुकान्तं॑ । द॒
कोपिनियोगः ।

अथ दशमी—

सोमा॑असृ॒मिन्द्र॑वःसु॒ताऋ॒तस्य॑सा॒दने॑ । इन्द्रा॑यमधु॒मत्त॑माः ॥ १० ॥

सोमा॑ः । अ॒सृ॒मम् । इन्द्र॑वः । सु॒ताः । ऋ॒तस्य॑ । सा॒दने॑ ।

इन्द्रा॑य । अधु॒मत्त॑माः ॥ १० ॥

सुताः अभिपुताः मधुमत्तमाः अविशयेन मधुमन्तः इन्द्रवः सोमाः कतस्य यज्ञस्य सा-
दने सद्ने इन्द्रायेन्द्रार्थं असृग्रं सृज्यन्ते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अभिप्रिप्रानूपतुगावोवत्संनमातरं । इन्द्रं सोमस्य पीतये ॥ २ ॥

अभि । प्रिप्रः । अनूपतु । गावः । वत्सम् । न । मातरं ।

इन्द्रम् । सोमस्य । पीतये ॥ २ ॥

विमाः मेधाविनः सोमस्य पीतये पानाय इन्द्रं मातरो जनयिभ्यो गावो वत्सं यथा वत्सं
ति तद्वदस्यनूपतु अभिशब्दयन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

मदच्युक्षेति सादने सिन्धोर्मां विपश्चित् । सोमो गौरी अधिश्चित् ॥ ३ ॥

मदः च्युत् । क्षेति । सादने । सिन्धोः । ऊर्मा । विपःश्चित् ।

सोमः । गौरी इति । अधि । श्रितः ॥ ३ ॥

मदच्युत् मदकरस्य रसस्य प्यावयिता सोमः सादने सद्ने । संहितायां दीर्घञ्छान्दतः
स्पष्टेनैति निवसति । एते देवविबृणोति—सिन्धोर्नयाः ऊर्मा ऊर्मा वरं यो वत्सवीर्यवित्तयर्थः ।
विपश्चित् विद्वान् सोमो गौरी अधि गौर्यामधि । अधो वि सव्यमर्थानुवादः । पाप्मनिकापांवाधि ।
गौरी गांधर्वाति बाह्यमसुपादाव । श्रितो मित्रयति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

दिवोनामां विचक्ष्णो ज्योवारं महीयते । सोमो यः सुक्नुः कविः ॥ ४ ॥

दिवः । नाजा । विक्ष्णुः । ज्यः । वारं । महीयते ।

सोमः । यः । सुक्नुः । कविः ॥ ४ ॥

यः सुक्नुः सुपत्तः कविः भान्वकमां विचक्ष्णो विद्वद्वा स सोमो दिवो न्दरिषस्य नाभा ना-
भौ नाभिभूते ज्यः अवे वारं वाटे महीयते पूज्यते पूजमानः स्तूपवदित्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

यः सोमः कलशेष्वँ अन्तः पवित्र आर्हितः । तमिन्दुः परिपस्वजे ॥ ५ ॥ ३८ ॥

यः । सोमः । कलशेषु । आ । अन्तरिति । पवित्रे । आर्हितः ।

तम् । इन्दुः । परि । सस्वजे ॥ ५ ॥ ३८ ॥

यः सोमः कलशेषु कुंभेषु आस्ते यश्च पवित्रे पवित्रस्यान्तर्मध्ये आर्हितः निहितस्त्वं स्वा-
ग्रभूतं सोममिन्दुः सोमोदेवः परिपस्वजे प्रविशति ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमेष्टिर्निशोवर्गः ॥ ३८ ॥

अथ षष्ठी—

प्रवाचमिन्दुरिष्यतिसमुद्रस्याधि विष्टपि । जिन्वन्कोशं मधुश्रुतम् ॥ ६ ॥

प्र । वाचम् । इन्दुः । इष्यति । समुद्रस्य । अधि । विष्टपि ।

जिन्वन् । कोशम् । मधुश्रुतम् ॥ ६ ॥

इन्दुः सोमः मधुश्रुतं मधुनभ्यावकं कोशं मेघं । अहुरः कोश इति मेघनाममुपादात् । जिन्व-
न् मीणयन् समुद्रस्यान्तरिक्षस्याधि विष्टपि विष्टब्धे स्थाने वाचं प्रेष्यति प्रेरयति पवित्रे पूयमा-
नः शब्दं करोतीत्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

नित्यं स्तोत्रो वनस्पतिर्धीनामन्तःसंवर्द्धयः । हिन्वानो मानुषा युगा ॥ ७ ॥

नित्यं स्तोत्रः । वनस्पतिः । धीनाम् । अन्तरिति । सवः संवर्द्धयः ।

हिन्वान् । मानुषा । युगा ॥ ७ ॥

नित्यं स्तोत्रः सन्ततस्तोत्रः सवर्द्धयः अमृतस्य दोग्धा वनस्पतिः वनानां पादपिवा सो-
मो मानुषा मानुषाणि युगा युगानि अर्हन्ति काहात्यकानि हिन्वानः मीणयन् धीर्नां वर्मणाम्-
न्तर्मध्ये निवसतीत्यर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

अभिप्रियादिवस्पदासोमोहिन्वानोअर्पति । विप्रस्यधारयाकविः ॥८॥

अ॒जि । प्रि॒या । दि॒वः । प॒दा । सोमः । हि॒न्वा॒नः । अ॒र्प॒ति ।

विप्र॑स्य । धा॒र॒या । क॒विः ॥ ८ ॥

कविः कान्तकर्मा सोमो दिवोन्तरिक्षात् हिन्वानः प्रेषमाणो विप्रस्य मेधाविनः स्वस्य धारया प्रिया प्रियाणि पदा पदानि स्थानान्यन्यर्पति अग्निगच्छति ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

आपवमानधारयरयिसहस्रवर्चसम् । अस्मेइन्दोस्त्वाभुवम् ॥१॥३१॥

आ । प॒व॒मा॒न । धा॒र॒य । र॒यिम् । स॒ह॒स्र॑वर्च॒सम् ।

अ॒स्मे इति । इ॒न्द्रो इति । सू॒ऽआ॒भु॒वम् ॥ १ ॥ ३१ ॥

हे पवमान इन्द्रो सोम त्वं सहस्रवर्चसं बहुदीर्घं स्वाभुवं शोभनभवनं रयिं धनं अस्मे अस्माद्यु आधारय प्रक्षिपेत्यर्थः ॥ १ ॥

॥ इति यष्टस्य सप्तमे एकोनषत्वारिंशोवर्गः ॥ ३१ ॥

वेदार्थस्यप्रकाशेन तमोहार्दनिवारयन् । पुमर्थाश्वत्थुरोदेयादिद्यावीर्यमहेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराजपरमेश्वरवैदिकमार्गप्रवर्तकश्रीवीरयुक्तमूपाठसाक्षाज्यधुरंधरेण सायणाचार्येण विरचिते माधवीयि वेदायंपदार्थे ऋक्संहिताभाष्ये यष्टाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

पस्यतिःश्वसितंवेदा योवेदेश्योखिलंजगत् । निर्ममे तमहं वन्दे विद्यावीर्यमहेश्वरम् ॥१॥

पठस्य सप्तमोध्यायः संग्रहात्संपदार्शितः । अथाष्टमःसुमतिना संगमेनपदश्रयते ॥ २ ॥

तत्र सोमःपुनानइति नवर्चं त्रयोदशं सूक्तं असिबोदेवलोवाक्तापिः सोमोदेवता । पवमान्-
नृगुणः सोमोविज्ञेयः काश्यपावृषी । इतिविद्यादनुकेपि लाघवायादह्मच्युतात् ॥१॥ सोमइत्यनु-
क्रान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र पथमा—

ॐसोमःपुनानोअर्पतिसहस्रधारोअत्यविः । वायोरिन्द्रस्यनिष्कृतम् ॥१॥

सोमः । पुनानः । अर्पति । सहस्रधारः । अतिअविः ।

वायोः । इन्द्रस्य । निःस्कृतम् ॥ १ ॥

अयं पुनानः पावकः सोमः अर्पति गच्छति । कौटशौर्यं पवमानः सहस्रधारः अपरि-
मितधारः । अत्यविः अत्राविशान्देन तल्लोमान्युच्यन्ते अविलोमभिर्निष्पादितं दशापयित्रि-
त्यर्थः । तदतिक्रम्य गच्छतीति अत्यविः । किमर्थं वायोरिन्द्रस्य च पानायेतिशेषः । किं प्र-
ति निष्कृतं निरित्येव समित्येतस्मिन्नर्थे । संस्कृतं शाश्वं प्रति ॥ १ ॥

अथद्वितीया—

पवमानमवस्यवोविप्रमग्निप्रगायत । सुस्वान्देववीतये ॥ २ ॥

पवमानम् । अवस्यवः । विप्रम् । अग्नि । प्र । गायत ।

सुस्वानम् । देववीतये ॥ २ ॥

हे अवस्यवो रक्षणकामा उद्गात्रादयो यूयं पवमानं शोधकं विमंविशेषेण देवानामीग-
मितारं विमवच्छुद्धंवा । अथवा विप्रइति मेवाविनाम । मेघाविनं देववीतये देवपानाय सुस्वानं
सूयमानं अग्निप्रगायत आग्निमुख्येन प्रकर्षेण स्तुत ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

पर्वन्तेवाजसातयेसोमाःसहस्रपाजसः । गृणानादेववीतये ॥ ३ ॥

पर्वन्ते । वाजसातये । सोमाः । सहस्रपाजसः ।

गृणानाः । देववीतये ॥ ३ ॥

पर्वन्ते क्षरन्ते सोमाः । किमर्थं वाजसातये अन्नस्यलाभाय । कीदृशाः सहस्रपाजसो बहु-
लाः पातृणां बलप्रदाइत्यर्थः । गृणानाः कर्मणिकर्तृमत्स्यः स्तूयमानाः । पुनः किमर्थं देववी-
तये देवानां धीतिर्गतिः प्राविभक्षणं वा यस्मिन् सदेववीनिर्यज्ञः तदर्थं यज्ञसिद्धिः साक्षात् प्रयो-
जनं सहारा वाजलाभइति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

उत्तनोवाजसातयेपर्वस्ववृहतीरियः । धुमदिन्दोसुवीर्यम् ॥ ४ ॥

उत्त । नः । वाजसातये । पर्वस्व । वृहतीः । इयः ।

धुमत् । इन्दो इति । सुवीर्यम् ॥ ४ ॥

उवापिच नोस्माकं वाजसातये अन्नलाभाय हे इन्दो सोम वृहतीरियः महतीरसधाराः
धुमद वीहिमद सुवीर्यं शोभनसामर्थ्यं च पर्वस्व क्षर । शोभनसामर्थ्येपिताधाराः पर्वस्वेत्यर्थः ।
अथवा वाजसातये संघामाय वृहतीरिपो धुमसुवीर्यं संघादयितुं पर्वस्वेति योग्यम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

तेनःसहस्रिणरार्यिपर्वन्तामासुवीर्यम् । सुवानादेवासइन्दवः ॥ ५ ॥ १ ॥

ते । नः । सहस्रिणम् । रार्यिम् । पर्वन्ताम् । आ ।

सुवीर्यम् । सुवानाः । देवासः । इन्दवः ॥ ५ ॥ १ ॥

ते इन्दवः सोमाः नोस्माकं सहस्रिणं सहस्रसंख्येणैवं रार्यिं धनं सुवीर्यं चापदन्तां । की-
दृशास्ते सुवानाः स्तूयमानाः देवासीद्योवनादिमुणकाः ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमे प्रथमोवर्गः ॥ १ ॥

अथ षष्ठी—

अत्याहिया॒नानहे॒तृभिरसृ॒ग्रंवाज॑सातये । विवा॒रम॒व्यमा॑शवः ॥ ६ ॥

अत्याः । हि॒या॒नाः । न । हे॒तृ॒भिः । अ॒सृ॒पम् ।

वाज॑ऽसातये । वि । वा॒रम् । अ॒व्यम् । आ॒शवः ॥ ६ ॥

वाजसातये संग्रामाय हियानाः प्रेर्यमाणाः अत्यान अश्वा इव ते यथा प्रेरकैः प्रेर्यमाणाः संग्रामाय शीघ्रं धावन्ति तद्वत् हेतृभिः प्रेरकैः प्रेर्यमाणाः आशवः शीघ्रगामिनः सोमाः वाजसातये अन्नलाभाय अन्नं वारं दशापवित्रं व्यसृष्टं व्यतिसृज्यन्ते ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

वा॒श्राअ॒र्पन्ती॒न्दवो॒भिव॑त्स॒नधे॒नवः । द॒ध॒न्वि॒रेग॒भस्त्योः ॥ ७ ॥

वा॒श्राः । अ॒र्प॒न्ति । इ॒न्दवः । अ॒भि । व॒त्सम् । न । धे॒नवः ।

द॒ध॒न्वि॒रे । ग॒भस्त्योः ॥ ७ ॥

वाश्राः शब्दयन्तः इन्दवः सोमाः अभ्यर्पन्ति अभिगच्छन्ति पाशं प्रति । वाश्राः शब्दवा-
रिण्योधेनवेन ता यथा शब्दयन्त्योवत्सं प्रत्यागच्छन्ति तद्वत् तद्वत् गभस्तपोर्वाहोः दधन्विरे
प्रिये च ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

जुष्ट॒इन्द्रा॑य॒मत्सरः॑प॒र्वमान॑क॒र्निक॑दत् । विश्वा॒अ॒प॒हिषो॑जहि ॥ ८ ॥

जुष्टः । इन्द्रा॑य । म॒त्सरः । प॒र्वमान॑ । क॒र्निक॑दत् ।

विश्वाः । अ॒र्प । द्विषः । ज॒हि ॥ ८ ॥

इन्द्राय जुष्टः पर्याप्तो मत्सरः सोमो भवतीति शेषः । मत्सरः सोमो यन्मद्वेस्तु निकर्मणोऽपि
निरुक्तं । हे पर्वमान त्वं कर्निकदत् शब्दयन् विश्वादिषः सर्वानस्माकं देवृन्पजहि ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

अ॒प॒म॒न्तो॒अ॒रा॒व्यः॑प॒र्वमानाः॑स्व॒र्दृशः॑ । यो॒ना॒वृ॒त्तस्य॑सीदन् ॥ ९ ॥ १॥ २ ॥

अप॒घ्नन्तः । अरा॒ज्जः । पव॑मानाः । स्वः॒ऽदृशः । योनौ ।

ऋत॑स्य । सी॒दत ॥ १ ॥ २ ॥

हे पवमानाः अराज्जः अदानान् अयजमानान् अपघ्नन्तोहिंसन्तः स्वदेशः सर्वत्रदष्टारश्च
यूपं ऋतस्ययोनौ यज्ञस्यस्थाने सीदत । अथवा सोमपानार्थं उक्तलक्षणादेवा ऋतस्ययोनौ
सीदतेति योग्यम् ॥ १ ॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमे द्विविधोवर्गः ॥ २ ॥

परिमेत्यष्टर्चं चतुर्विंशं सूक्तं ऋष्यादिपूर्वेष्वथ । परिप्राष्टावित्यनुक्रान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

परि॒प्रा॒सि॒ष्य॒दत्त॒विः॒सिन्धो॑रु॒र्मा॒वधि॑श्रितः । का॒रं॒वि॒श्र॑त्पुरु॒ष्टृह॑म् ॥ १ ॥

परि॑ । प्र । अ॒सि॒स्य॒दत् । क॒विः । सिन्धोः॑ । ऊ॒र्मौ । अधि॑ ।

श्रितः॑ । का॒रम् । वि॒श्रत् । पु॒रु॒ष्टृह॑म् ॥ १ ॥

परिप्रासिष्यदत्त परिपत्यन्दते कविर्मैधावी सोमः सिन्धोरूर्मौ तर्गे वसतीवयुंदकरते
अधिश्रितः आश्रितः पुरुष्टृहं बहुभिः स्पृहणीयं कारं शब्दं विश्रत् धारयन् परिपत्यन्दतइति
संबन्धः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

गि॒रा॒य॒दी॒स॒र्व॒न्ध॒वः॒पञ्च॑व्राता॒अप॑स्यवः । परि॒कृ॒ण्व॑न्ति॒धर्ण॑सिम् ॥ २ ॥

गि॒रा । य॒दि । स॒र्व॒न्ध॒वः । प॒ञ्च । व्रा॒ताः । अ॒प॒स्य॒वः ।

परि॒कृ॒ण्व॑न्ति । ध॒र्ण॑सिम् ॥ २ ॥

सर्वन्धवः समानबन्धनाः पञ्चव्राताः पञ्चजनाः अपस्यवः कर्मेच्छवोयपदाङ्गेनेन धर्णीति
धारकं सोमं गिरा स्तुत्या परिकृण्वन्ति अलंकुर्वन्ति अत्योत्तरवान्वयः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

आ॒र्द॒स्य॒शु॒ष्मि॒णो॒र॒से॒वि॒श्वे॒दे॒वा॒अ॒म॒त्स॒त । य॒दी॒गो॒भि॒व॒सा॒प॒ते ॥ ३ ॥

आत् । अस्य । शुष्मिणः । रसे । विश्वे । देवाः ।

अमत्सत । यदि । गोभिः । वसायते ॥ ३ ॥

आत् परिष्करणानन्तरमेव शुष्मिणः बलवतोऽस्यसोमस्य रसे विश्वेदेवा अमत्सत अपा-
यन्त । यदि यदा गोभिः गोविकारैः विकारे मरुविशब्दः क्षीरादिभिः वसायते आच्छाद्यते ॥३॥

अथ चतुर्थी—

निरिणानोविधावतिजहृच्छर्याणितान्वा । अत्रासंजिघ्रतेयुजा ॥ ४ ॥

निरिणानः । वि । धावति । जहृत् । शर्याणि ।

तान्वा । अत्र । सम् । जिघ्रते । युजा ॥ ४ ॥

अयंसोमो निरिणानः दशापवित्रादधोगच्छन् विधावति विविधं धावति । यदा तान्वा
तनु दशापवित्रयस्त्रं तत्संबन्धीनि शर्याणि द्वाराणि जहृत् अधः सरति । अत्रास्मिन्पते युजा
सरतिभूतेनेन्द्रेणसह संजिघ्रते संगतोभवति वस्त्रमुपिराद्विनिर्गत्य दशापवित्रादधः सरन् पात्रं
विविधंगच्छन् होमद्वारेणेन्द्रेण संगतोभवतीत्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

नृसीभिर्योविवस्वतःशुभ्रो नमामृजेयुवा । गाःकृण्वानोननिर्णिजम् ॥ ५ ॥ १ ॥

नृसीभिः । यः । विवस्वतः । शुभः । न । मृजे । युवा ।

गाः । कृण्वानः । न । निर्निजम् ॥ ५ ॥ १ ॥

यः सोमोविवस्वतः परिचरणवतो यजमानस्य नृसीभिः पौत्रस्थानीयाभिः तस्य हस्तः
पुत्रः । अंगुष्ठपः पौत्रस्थानीया इत्यभिप्रायः । मामृजे मृज्यते शुभ्रो नदीतोम्बोयुवाइव यथा अप-
वृद्धोम्बो मृज्यते स्वपरिचारकैस्त्वद्वत् । स एव युवा मिश्रणशीलः सोमो निर्निजं । निर्निमित्त-
पनाम । स्वकीयं रूपं गाः न कृण्वानः गोविकारांश्च कुर्वाणोभवतीतिशेषः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे तृतीयोवर्गः ॥ ३ ॥

अथ पृष्ठी—

अतिश्रितीतिरश्रुतांगव्याजिगात्पण्व्या । वृष्टुर्मिर्यातिर्यविदे ॥ ६ ॥

अति । श्रिती । तिरश्रुता । गव्या । जिगाति । अण्व्या ।

वृष्टुम् । इयति । यम् । विदे ॥ ६ ॥

अण्व्या अंगुल्या अभिपूयमाणः सोमः गव्या गव्यानि श्रिती श्रित्ये अयणार्थं तिर-
श्रुता तिरश्चीनं अतिजिगाति । अंशुमतिक्रम्यगच्छति । तेषांगुल्याभिपूयमाणो विदे यजमान-
स्य ज्ञानार्थं यं वृष्टुं शब्दमिर्याति श्रेयति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

अभिक्षिपःसमग्मतमर्जयन्तीरिपस्पतिम् । पृष्ठागृभ्णतवाजिनः ॥ ७ ॥

अभि । क्षिपः । सम् । अग्मत । मर्जयन्तीः । इपः ।

पतिम् । पृष्ठा । गृभ्णत । वाजिनः ॥ ७ ॥

क्षिपेगुलयो मर्जयन्तीः अभिपृथग्नयः इपस्पतिं अज्ञानां स्वामिनं सोमं अभि समग्मत
अभिसंगच्छन्ते संगत्सच वाजिनोबलवतः सोमस्य पृष्ठा पृष्ठानि गृभ्णत गृह्णन्ति अभिपथांगु-
ल्यः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

परिदिव्यानिमर्शद्विश्वांसोमपार्थिवा । वसूनिपाह्यस्मयुः ॥ ८ ॥ ४ ॥

परि । दिव्यानि । मर्शशत । विश्वानि । सोम ।

पार्थिवा । वसूनि । याहि । अस्मयुः ॥ ८ ॥ ४ ॥

हे सोम दिव्यानि पार्थिवा पार्थिवानिच विश्वानि सर्वाणि यस्मिन् धनानि परिमर्शत
परिश्रान् परिशृङ्खन् अस्मयुरस्मान् कामयमानो याहि आगच्छ । एवमभिपुण्यन् रसं संघो-
ध्य वृत्ते ॥ ८ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे चतुर्थेऽष्टके ॥ ४ ॥

एवमियेत्यष्टमं पंचदशं सूक्तं ऋष्यायाः पूर्ववत् । एवमियेत्यनुक्तान्वं गदोत्रिनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

ए॒पधि॒याया॒त्यण॒व्याशू॒रोरथै॒मिरा॒शुभिः॑ । गच्छ॒न्निन्द्र॑स्यनिष्कृतम् ॥ १ ॥

ए॒पः । धि॒या । या॒ति । अ॒ण॒व्या । शू॒रः । रथै॒भिः ।

आ॒शु॒भिः । गच्छ॑न् । इन्द्र॑स्य । निः॒ऽकृत॑म् ॥ १ ॥

ए॒पः सोमः शू॒रोऽविक्रान्तः अ॒ण॒व्या अंगु॒ल्याभि॒पुतो धिया॑ कर्मणा याति गच्छति । कं दे॒शं प्रति॑ उच्यते—इन्द्रस्यनिष्कृतं स्थानं दिवं प्रति रथेभ्यैरशुभिः शीघ्रगामिभिः गच्छन् इन्द्रेण रथेवस्थाप्य स्वस्थाननयनाय अंगुल्याभिपूयमाणः सन्न होमद्वाराभिनिष्पीडनद्वारा पात्रं वा गच्छतीत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

ए॒पपु॒रुधि॒यायते॒वृह॒तेदे॒वता॑नये यत्रा॒मृता॑स॒आस॑ते ॥ २ ॥

ए॒पः । पु॒रु । धि॒या॒य॒ते । वृ॒ह॒ते । दे॒व॒ता॑नये । यत्र ।

अ॒मृ॒ता॑सः । आ॒स॑ते ॥ २ ॥

ए॒पः सोमः पुरु बहुलं धियायते धियं कर्मेच्छति धीशब्दात् यकारोपजनः । यद्वा द्वि॒तीया॒र्थेऽपि॑ छा॒न्दस॒श्चालुक् । कस्मै॑ वृहते महते देवतानये यन्नाय यत्रयस्मिन्यहो अमृतासः अमृतादेवा आसते वसन्ति तदर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

ए॒पहि॒तोवि॒नीय॑ते॒न्तःशु॒भ्राव॑ताप॒था । यदी॒नु॒ज॒न्तिभूर्ण॑यः ॥ ३ ॥

ए॒पः । हि॒तः । वि । नी॒य॒ते । अ॒न्तरि॑ति । शु॒भ्र॒व॒ता ।

प॒था । यदी॑ । तु॒ज॒न्ति । भूर्ण॑यः ॥ ३ ॥

ए॒प सोमो हि॒वो नि॒हितो॑ हविर्धाने विनीयते वस्त्रावस्थानात् आहवनीयं पति अन्तः तयोर्मध्यदेशे शुभ्रावता शोभावता यथा मार्गेण यदि यदा तुजन्ति यच्छन्ति देवेभ्यो भूर्णयो भरणशीलाभ्यर्थादयः । तदा विनीयत इतिसमन्वयः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

एवशृङ्गाणिदोधुवच्छिरांतिपूथ्योर्दृष्ट्वा । नृम्णादधानंओजसा ॥ ४ ॥

एवः । शृङ्गाणि । दोधुवत् । शिरांति । पूथ्यः । दृष्ट्वा ।

नृम्णा । दधानः । ओजसा ॥ ४ ॥

एवसोमः शृङ्गाणि शृंगवद्वृक्षान् अंशून् अग्निपक्वाले दोधुवत् धूनोति पूथ्यो मृगार्हो-
मूथ्यपविर्दृष्ट्वा वृषभोयथा शिरांति वीक्षणे शृंगे धूनोति तद्वत् । कीदृशाएवः ओजसा बलेन नृम्णा
नृम्णानि धनानि दधानोऽस्मदर्थं धारयन् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

एवरुक्मिभिरिपतेवाजीशुभ्रेभिरंशुभिः । पतिःसिन्धूनांभवन् ॥ ५ ॥

एवः । रुक्मिभिरि । ईयते । वाजी । शुभ्रेभिः ।

अंशुभिः । पतिः । सिन्धूनाम् । भवन् ॥ ५ ॥

एवसोमो रुक्मिभिः अश्वर्यादिभिः सह ईयते गच्छति । कीदृशाएवः वाजी वेजनवान्
शुभ्रेभिः शुभ्रैः दैतैः अशुभिर्विशिष्टः अथवा रुक्मिभिरित्येतदप्यशुविशेषणं । सिन्धूनां स्य-
न्दमानानां रत्नानां भित्तिर्भवन् य ईयतइति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

एववसूनिविद्धनापरुपाययिवोअति । अवशादेयुगच्छति ॥ ६ ॥

एवः । वसूनि । विद्धना । परुपा । ययिवान् । अति ।

अव । शादेयु । गच्छति ॥ ६ ॥

एवसोमो वसून्वाच्छादकानि विद्धना पीडितवानि रक्षांति परुषा शर्वणा अति अतिक्र-
म्य ययिवान् गच्छन् शादेयु शावनीयेषु रक्षन्तु अवगच्छति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

एतमंजन्तिमर्ज्यमुपद्रोणेण्वायनः । प्रचक्राणमंहोरिपः ॥ ७ ॥

एतम् । मृजन्ति । मर्ज्यम् । उप । द्रोणेपु । आयवः ।
प्रश्चक्राणम् । महीः । इपः ॥ ७ ॥

आयवोमनुष्या कृत्विजः एवं सोमं मर्ज्यं मार्जनीयं उपमृजन्ति निष्पीडयन्तीत्यर्थः ।
कुच द्रोणेपु द्रोणकलशेषु । कीदृशं महीरिपः महान्त्यन्तानि प्रचक्राणं कुर्वाणं मशूतस-
त्ताविणमित्यर्थः ॥ ७ ॥

भावस्तोत्रे गाणमारिमवेनाभिरूपकरणे मृज्यमानेसोमे एतमुत्पमित्येव । सूत्रिर्वच-
एतमुत्पदं दशक्षिपो मृज्यमानः सहस्तेति ।

सैषाष्टमी-

एतमुत्पदं दशक्षिपो मृजन्ति सप्तधीनयः । स्वायुधं मदिन्तमम् ॥ ८ ॥ ५ ॥

एतम् । ऊँ इति । त्यम् । दश । क्षिपः । मृजन्ति । सप्त ।
धीनयः । सुआयुधम् । मदिन्तमम् ॥ ८ ॥ ५ ॥

त्यं स एतम् एतमेव सोमं दशक्षिपो दशांशुल्लयो मृजन्ति परिचरन्ति । सप्तधीनयः सप्त-
त्विजश्च कृत्विजौ गुत्तिभिर्मृजन्तीत्यर्थः । कीदृशमेवं स्वायुधं शोभनमायुधं मदिन्तं मादयित्-
तमं रक्षोहननसामर्थ्यमदर्शनाय स्वायुधशब्दश्रवणम् ॥ ८ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे पंचशोवर्गः ॥ ५ ॥

प्रतेसोतारइत्यष्टवं षोडशं सूक्तं कव्याद्याः पूर्ववत् । प्रतेइत्यनुक्रान्तं । गतोविनिर्गोः ।

तत्र प्रथमा-

प्रतेसोतारओण्यो असंमदाय घृष्वये । सर्गेन नृत्तयेतशः ॥ १ ॥

प्र । ते । सोतारः । ओण्योः । रसम् । मदाय । घृष्वये ।
सर्गः । न । नृत्ति । एतशः ॥ १ ॥

हे सोम वे तव रसं सोतारः सोमाभिपवकर्तारः ओण्योः रसं लुब्धोपममेव च दायादृथि-
व्योरसमुदकमिव अथवा ओण्योर्धावापृथिव्योर्मध्ये तयोः संगन्धिर्नवा रसं मत्सावमन्तीतिथि-

मं० १ अ० १ सू० १६] पष्ठोऽष्टकः ६११

पः । किमर्थं घृण्वये शत्रुघणंशीलाय मदाय इन्द्रस्य मदाय अग्निपवजनिनः सोमः सर्गः सृष्टः
'एतशोन अश्वद्व तकि मच्छति पानं पति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

कृत्वा दक्षस्य रथ्यं मपोवसानमन्धसा । गोपामण्वेषु सश्विम ॥ २ ॥

कृत्वा । दक्षस्य । रथ्यम् । अपः । वसानम् । अन्धसा ।

गोऽसाम् । अण्वेषु । सश्विम ॥ २ ॥

वयमभिषोक्तारः दक्षस्य वत्सस्य रथ्यं नेतारं अपउदकानि रसात् वसानं आच्छादयन्तं
मंघसा श्रपणाच्चेन सहितं गोषां गवां सोतारं एवमुकलक्षणं सोमं कृत्वा कर्मणा अण्वेषु अंगु-
लीषु सश्विम संयोजयामः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अनंसमृप्सु दुष्टरंसोमं पवित्रं आसृज । पुनीहीन्द्राय पातवे ॥ ३ ॥

अनंसम् । अप्सु । दुष्टरम् । सोमम् । पवित्रं । आ ।

सृज । पुनीहि । इन्द्राय । पातवे ॥ ३ ॥

अनंसं शत्रुभिरनामं अप्सवान्तरिक्षासु वर्तमानमिविशेषः दुष्टरं अन्यैरनभिप्रायं नहि
सोमं कश्चिदप्यतिव्रति ईदृशं सोमं पवित्रे दशापवित्रे आसृज पक्षिप । हे अप्सवो तवोप्य-
ते । इन्द्रायेन्द्रस्य पातवे पार्तु पुनीहि ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

प्रपुनानस्य चेतसा सोमं पवित्रं अर्पति । कृत्वा सधस्थमासदत् ॥ ४ ॥

प्र । पुनानस्य । चेतसा । सोमः । पवित्रं । अर्पति । कृत्वा ।

सधस्थम् । आ । असदत् ॥ ४ ॥

चेतसा स्तुत्या पुनानस्य पूयमानस्य अंगीभूतः सोमः पवित्रे दशापवित्रे अर्पति मच्छति ।
अथ पश्चात् कृत्वा कर्मणा प्रसानेनवा सधस्थं सहस्थानं द्रोणकलशे आसदत् आसीद्वि ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

प्रत्वा॒नमो॑भि॒रिन्द्र॑व॒इन्द्र॑सोमा॒असृ॑क्षत । म॒हेभ्रा॑यक॒ारिणः॑ ॥ ५ ॥

प्र । त्वा । नमः॑ इ॒भिः । इन्द्र॑वः । इन्द्र॑ । सोमाः । अ॒सृक्ष॑त ।
म॒हे । भ्रा॑य । क॒ारिणः॑ ॥ ५ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां नमोभिर्नमस्कारोपलक्षितैः स्तोत्रैः अथवा अन्यैः सह इन्द्रवः सोमाः प्रासृक्षत मामुवन्ति । किमर्थं महे महत्वे भ्राय संग्रामाय कीदृशाः कारिणो बलकरणशीलाः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

पुना॒नोरू॒पेअ॒व्यये॒विश्वा॒अर्प॑न्त्रि॒भिश्चि॑र्यः । शू॒रोन॑गोपु॒तिष्ठ॑ति ॥ ६ ॥

पुना॒नः । रू॒पे । अ॒व्यये॑ । बि॒श्वाः । अर्प॑न् । अ॒भि ।
शि॒र्यः । शू॒रः । न । गोपु॑ । ति॒ष्ठति॑ ॥ ६ ॥

अव्यये अविमये रूपे रूप्यमाणे बले पुनानः पूयमानो विश्वाः सर्वाः शिर्यः शोभाः अभ्यर्पन् अभिगच्छन् गोषु निमिच्छासु शूरोन शूरइव सयथा संग्रामे तिष्ठति तद्वदसौ तिष्ठति पात्रे ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

दिवो॑न॒सानु॑पि॒प्युपी॑धा॒रासु॑तस्य॒वेध॑सः । वृ॒थाप॒वित्रे॑अ॒र्पति॑ ॥ ७ ॥

दि॒वः । न । सा॒नु । पि॒प्युपी॑ । धा॒रा । सु॒तस्य॑ । वे॒धसः॑ ।
वृ॒था । प॒वित्रे॑ । अ॒र्पति॑ ॥ ७ ॥

दिवोन धुलोकादन्तरिक्षादिव सानु समुच्छ्रितमुदकं वद्यथा अघोनिपतति तद्वेधसोर्विधातुः बलस्य कर्तुः सुवस्थाभिपुतस्य सोमस्य पिप्युपी आप्याययन्ती धारा वृथा अनापातेनैव पवित्रे दशापवित्रे अर्पति गच्छति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

त्वं सोम विपश्चितं तना पुनान आयुषु । अन्यो वारं विधावसि ॥ ८ ॥ ६ ॥

त्वम् । सोम । विपःश्चितम् । तना । पुनानः । आयुषु ।

अव्ययः । वारम् । वि । धावसि ॥ ८ ॥ ६ ॥

हे सोम त्वं विपश्चितं स्तोतारं आयुषु मनुष्येषु मध्ये रक्षसि । अथवा तृतीयार्थे द्वितीया । विपश्चिता अध्वर्युणा तना वस्त्रेण पुनानः पूयमानः अथवा विपश्चितमिन्द्रं प्रीणयितुं तना पुनानः सन् अन्यो वारं अवेवांते विधावसि विविधं गच्छसि ॥ ८ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे षष्ठोऽष्टकः ॥ ६ ॥

मनिन्नेनेवेत्यष्टवर्चं सप्तदशं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । मनिन्नेनेवेत्यनुक्तान्तं । गतो विनियोगः

तत्र प्रथमा—

मनिन्नेनेव सिन्धवो घ्नन्तो वृत्राणि भूर्णयः । सोमा असृग्रमाशवः ॥ १ ॥

प्र । निन्नेनेव इव । सिन्धवः । घ्नन्तः । वृत्राणि । भूर्णयः ।

सोमाः । असृग्रम् । आशवः ॥ १ ॥

निन्नेन प्रयत्नेन देशने सिन्धवो नद्यश्च तथा वृत्राणि शत्रून् घ्नन्तो भूर्णयः क्षिप्रगमनाः । आशवो व्यासाः सोमाः प्राप्तुं प्रगच्छन्ति द्रोणकलशं प्रति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अजि सुवानास इन्द्रवो वृष्टयः पृथिवीमिव । इन्द्रं सोमांसो अक्षरन् ॥ २ ॥

अजि । सुवानासः । इन्द्रवः । वृष्टयः । पृथिवीम् इव ।

इन्द्रम् । सोमांसः । अक्षरन् ॥ २ ॥

सुवानासः सूयमानाः इन्द्रवो द्रवस्थाः सोमांसः सोमाः इन्द्रं प्रीणयितुं अक्षरन् किमिव वृष्टयः पृथिवीमिव ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अ॒त्यूर्मिर्म॒त्सरो॒मदः॒सोमः॒प॒वित्रे॑अ॒र्पति॑ । वि॒घ्नन्न॒क्षांसि॑दे॒व्युः ॥ ३ ॥

अति॑ऽऊर्मिः । म॒त्स॒रः । म॒दः । सोमः॑ । प॒वित्रे॑ । अ॒र्पति॑ ।

वि॒घ्नन् । र॒क्षांसि॑ । दे॒व्युः ॥ ३ ॥

अत्यूर्मिः अतिक्रान्ता ऊर्मयोपस्मात् सअत्यूर्मिः अतिप्रवृद्धइत्यर्थः । मत्सरो मादनशी-
लो मदो मदात्मकः सोमः पवित्रे अर्पति गच्छति । किंकुर्वन् रक्षांसि विघ्नन् घातयन् देवयुर्वान्
कामयमानः अर्पतीति संबन्धः ॥ ३ ॥

पवित्रेष्ट्यां द्वितीयान्यभागस्याकलशेष्विति याज्या । सूत्रित्वं—आकलशेषुधावति पवित्रे-
परिषिच्यतइत्येके ।

तैषा चतुर्थी—

आ॒क॒ल॒शेषु॑धा॒वति॑प॒वित्रे॑परि॒षिच्य॑ते । उ॒क्थैर्य॒ज्ञेषु॑व॒र्धते॑ ॥ ४ ॥

आ । क॒ल॒शेषु॑ । धा॒वति॑ । प॒वित्रे॑ । परि॒ । सि॒च्यते॑ ।

उ॒क्थैः । य॒ज्ञेषु॑ । व॒र्धते॑ ॥ ४ ॥

अयं सोमः कलशेषवाधावति तदर्थं पवित्रे परिषिच्यते अध्वर्युभिः उक्थैः स्तोत्रैः यज्ञ-
निमित्तेषु वर्धते प्रवृद्धोभवति ॥ ४ ॥

अथ षचमी—

अति॒त्रीसो॑मरो॒चनारो॒हन्त्रा॑ज॒सेदि॒वम् । इ॒ष्णन्त्सूर्य॑ञ्चो॒दयः॑ ॥ ५ ॥

अति॑ । त्री । सो॒म । रो॒चना । रो॒हन् । न । आ॒ज॒से । दि॒वम् ।

इ॒ष्णन् । सू॒र्यम् । न । चो॒दयः॑ ॥ ५ ॥

हे सोम त्व त्रीसेचना रोचनानि त्रीन् लोकान् अति अतिक्रम्य रोहन् उपरिस्थं दिवं
द्युलोकं च आजसे प्रकाशयसि । तथा इष्णन् गच्छन् सूर्येन सूर्येन चोदयः चोदयसि मेरमसि ।
नशब्दार्थः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

अ॒भि॒वि॒प्रां॒अ॒नू॒प॒त॒मूर्ध॒न्य॒ज्ञ॒स्य॒का॒र॒वः । द॒धाना॒भ्रक्ष॑सि॒प्रि॒यम् ॥६॥

अ॒भि । वि॒प्राः । अ॒नू॒प॒त । मूर्ध॒न् । य॒ज्ञ॒स्य॒ । का॒र॒वः ।

द॒धानाः । चक्ष॑सि । प्रि॒यम् ॥ ६ ॥

हे सोम त्वां अ॒ग्न्यनू॒पत॒ अभि॒ष्टुव॑न्ति वि॒षामे॒धावि॑नः स्तो॒तारः । कु॒त्र य॒ज्ञस्य॒ मूर्ध॒न् मू॒-
धं॒नि शि॒रोव॑दु॒त्तमे॒ अभि॒पव॑दि॒वस॑त्यर्थः । की॒दृशा॒स्ते का॒र॒वः क॒तारः॒ परि॑च॒यायाः॒ यागा॑नु॒-
ष्टा॒तारो॒वा । चक्ष॑सि द्र॒ष्टरि॒ सोमे॒ प्रियं॑द॒धाना॒ अ॒ग्न्यनू॒पते॑ति स॒मन्व॑यः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

तमु॒त्वावा॒जि॒नं॒नरो॑धा॒भिर्वि॒प्रां॒अव॑स्य॒वः । मृ॒जन्ति॑दे॒वता॑तये ॥७॥

तम् । ऊँ॒ इति॑ । त्वा॒ । वा॒जि॒नम् । नरः॑ । धी॒भिः । वि॒प्राः ।

अ॒व॒स्य॒वः । मृ॒जन्ति॑ । दे॒व॒ता॑तये ॥ ७ ॥

हे सोम तमु॒त्तमे॒व त्वा॒ त्वां वा॒जि॒नम॑न॒वन्तं॒ गम॑न॒वन्तं॒ वा॒नरो॑ने॒तारो॒ वि॒षामे॒धावि॑नः अ॒भ्यर्च॑या॒दयः॒ धीभिः॑ कर्म॒भिर्मृ॑जन्ति शो॒भय॑न्ति दे॒वता॑तये य॒त्तार्थं॒ किमि॑च्छ॒वः अव॑स्य॒वः अ॒भ्यभि॑च्छ॒वः ॥७॥

अथाष्टमी—

म॒धो॒र्धारा॒मनु॑क्ष॒स्ती॒व्रः स॒धस्य॑मा॒सदः॑ । चा॒रु॒र्ऋ॒ताय॑पी॒तये॑ ॥८॥७॥

म॒धोः । धा॒रा॒म् । अ॒नु॒ । क्ष॒र । ती॒व्रः । स॒ध॒स्य॒म् । आ ।

अ॒स॒दः । चा॒रुः । ऋ॒ताय॑ । पी॒तये॑ ॥ ८ ॥ ७ ॥

हे सोम त्वं म॒धोर्मधु॑रस्स॒स्य धा॒रामनु॑क्ष॒र प्र॒वह॑न् ती॒व्रः वी॒वर॑स्सः स॒न् स॒धस्य॑ सह॒-
स्या॒नं अभि॑पव॒स्यानं॒ पवि॑त्रं॒वा आ॒सदः॑ आसी॒द । चा॒रुः च॒रण॑शी॒ल॒सन् ऋ॒ताय॑ य॒त्तार्थं॒ पीत॑-
ये दे॒वाना॑ प॒नाय॑ ॥ ८ ॥

॥ इति पठस्याष्टमे सप्तमोवर्गः ॥ ७ ॥

परि॒सु॒वान॒इति॒ स॒र्वं अष्टा॑दशं सू॒क्तं । क॒प्या॒द्याः पु॒नर्व॑ । परि॒सु॒वानः॒ सते॑त्यनु॒क्रान्तं॑ ।
ग॒वोवि॑नियोगः ।

यः सोमो विन्वानि वार्या वरणीयानि वसूनि धनानि स्तोतुर्हस्तयोरादधे करोति मय-
च्छतीत्यर्थः । मदेपु सर्वधाअसीवि सशुष्मीत्युचरत् संबन्धः ॥ ३ ॥

अथ पञ्चमी—

यद्मेरोदंसीमहीसंमातरेवदोहते । मदेपुसर्वधाअसि ॥ ५ ॥

यः । इमे इति । रोदंसी इति । मही इति । सम् । मातरोऽइव ।
दोहते । मदेपु । सर्वधाः । असि ॥ ५ ॥

यः सोमः इमे मही महत्यौ रोदसी द्यावापृथिव्यौ सं दोहते उभयोः स्तारं परिगृह्णाती-
त्यर्थः । मातरेव यथा द्वे मातरौ एकोक्तोदोहते तद्वत् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

परियोरोदंसीउजेसद्योवाजेभिरर्पति । मदेपुसर्वधाअसि ॥ ६ ॥

परि । यः । रोदंसी इति । उजे इति । सद्यः । वाजेभिः ।
अर्पति । मदेपु । सर्वधाः । असि ॥ ६ ॥

यः सोमः उजेरोदसो द्यावापृथिव्यौ सद्यस्तदानीमेव वाजेभिरनैः पर्यर्पति परिपच्छति
परित्यज्य सोमाहुत्या द्यावापृथिव्यावन्नवत्यौ करोतीत्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

सशुष्मीकलशेष्वापुनानोअचिक्रदत् । मदेपुसर्वधाअसि ॥ ७ ॥ ८ ॥

सः । शुष्मी । कलशेषु । आ । पुनानः । अचिक्रदत् ।

मदेपु । सर्वधाः । असि ॥ ७ ॥ ८ ॥

उकरीत्या महान् ससोमः शुष्मी बलवान् पुनानः पूयमानः सन् कलशेषु द्रोणकलशेषु आ
अचिक्रदत् शब्दं करोति । अत्र सर्वत्र मथोचितमुचरणादनेयः ॥ ७ ॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

यत्सोमेति सप्तर्चमेकोनविंशं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । यत्सोमेत्यनुक्रान्तं । गवोविनियोम ।

तत्र प्रथमा—

यत्सोमचित्रमुक्थ्यं दिव्यं पार्थिवं वसु । तन्नः पुनान आभर ॥ १ ॥

यत् । सोम । चित्रम् । उक्थ्यम् । दिव्यम् । पार्थिवम् ।

वसु । तत् । नः । पुनानः । आ । भर ॥ १ ॥

हे सोम यद्यित्रं चायनीयं उक्थ्यं स्तुत्यं दिव्यं दिविभवं पार्थिवं पृथिवीसंबद्धं वसु
घनमस्ति तत् नोत्सर्ज्यं पुनानः पूयमानः सन्नाभर आहर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

युवंहि स्थः स्वर्पती इन्द्रं स्वसोमगोपती । ईशाना पिप्यत धियः ॥ २ ॥

युवम् । हि । स्थः । स्वर्पती इति स्वःऽपती । इन्द्रः । च ।

सोम । गोपती इति गोऽपती । ईशाना । पिप्यतम् । धियः ॥ २ ॥

हे सोम त्वमिन्द्रश्च युवंहि युवांखलु स्वर्पती स्वर्गस्य स्वामिनौ स्थोभवथः । तथा गो-
पती गवांपालकौ ईशाना ईश्वरौ सन्तौ धियोऽस्मदीयानि कर्माणि पिप्यतं व्यापयत ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

वृषा पुनान आयुपुंस्तनयन्नधिर्वाहिपि । हरिः सन्योनिमासदत् ॥ ३ ॥

वृषा । पुनानः । आयुपुं । स्तनयन् । अधि ।

वाहिपि । हरिः । सन् । योनिम् । आ । असदत् ॥ ३ ॥

वृषा कामानां वर्षकः सोमः आयुषु मनुष्येषु अध्वर्यादिषु पुनानः पूयमानः सन् स्तन-
यन् शब्दकुर्वन् अधिर्वाहिपि अधोवि सप्तमर्थानुवादी आस्तीर्णे दधे हरिः हरितवर्णः सन् यो-
निं स्ववीप स्थानं आसदत् आसीदति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अवावशन्तधीतयो वृषा अस्याधिरेतसि । सूनोर्वत्सस्पर्शमातरं ॥ ४ ॥

अवांशान्त । धीतयः । वृषभस्य । अधि ।
रेतसि । सूनोः । वृत्तस्य । मातरः ॥ ४ ॥

धीतयो धीयमानाः सोमाख्येन वत्सेन पीयमाना वसतीवर्यः । किन् व्यत्ययेनान्तोदात्तः ।
अधिरेतसि स्वकीयेसारे वृषभस्य वर्षकस्य सोमस्य सोममित्यर्थः अवावशान्त पुनः कामय-
न्ते सोममाप्स्यायितुं कामयन्ते इत्यर्थः । तदेवाह—सूनोः स्वपुत्रस्थानीयस्य वत्सस्य सोमस्य
मातरो निर्मात्र्यः प्रवृद्धिकामा मातृस्थानीयाः अवावशान्ते विसमन्वयः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

कुविह्वृष्यन्तीभ्यः पुनानो गर्भमादधत् । याः शुक्रं दुहते पर्यः ॥ ५ ॥

कुवित् । वृष्यन्तीभ्यः । पुनानः । गर्भम् ।
आदधत् । याः । शुक्रम् । दुहते । पर्यः ॥ ५ ॥

वृष्यन्तीभ्यः वृषणं सोममात्मनश्छन्तीभ्यो वसतीवरीभ्यः पुनानः पूयमानो मित्रय-
माणो गर्भं स्वगर्भस्थानीयं रत्नं कुवित् बहुप्रभुत्वं आदधत् करोति । याः आपः शुक्रं द्वा-
पयो दुहते स्ववत्साय सोमाय ताभ्यो गर्भमादधत् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

उपशिक्षापतस्थुषोऽभिपत्तमाधेहि शत्रुषु । पर्वमानविदारयिम् ॥ ६ ॥

उप । शिक्ष । अपतस्थुषः । अभिपत्तम् । आ ।
धेहि । शत्रुषु । पर्वमान । विदारयिम् ॥ ६ ॥

हे पवमानसोम उपशिक्ष त्वं समीपे कुरु । काव् अपतस्थुषः अपक्रम्य स्थितान् अस्मद्-
भिमतानित्यर्थः शत्रुष्वस्मद्विरोधिषु अभिपत्तं गर्भं आवेहि कुरु जनय । अस्माकं तेषां शत्रूणां
रूपं धनं विदारयि ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

निशत्रोः सोमवृष्यन्निशुष्यन्निवयस्तिर । दूरेवांसतो अन्तिवा ॥ ७ ॥ १ ॥

नि । शत्रोः । सोम । वृष्ण्यम् । नि । शुष्मम् ।

नि । वर्यः । तिर । दूरे । वा । सतः । अन्ति । वा ॥ ७ ॥ ९ ॥

हे अभिषूयमाणसोम त्वं शत्रोर्वृष्ण्यं वर्षकं बलं नितिर निपूर्वस्तिरतिनांशार्थः नाशय । तथा शत्रोः शुष्मं शोषकं तेजः नितिर तस्यैव वयोन्वच नितिर कीदृशस्य शत्रोः दूरे वासतः अस्मत्तोदूरे वर्तमानस्य अन्तिवा सतः अन्तिके वर्तमानस्य वा ॥ ७ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे नवमोवर्गः ॥ ९ ॥

प्रकविरिषि सप्तर्चं विंशं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्वयत् । प्रकविरित्यनुक्तान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र मथमा—

प्रकविर्देववीतयेन्वोवारैभिरर्पति । माह्वान्विश्वा अग्निस्पृधः ॥ १॥

प्र । कविः । देवश्चीतये । अव्यः । वारैभिः ।

अर्पति । माह्वान् । विश्वाः । अग्नि । स्पृधः ॥ १ ॥

कविर्मेधावी सोमो देववीतये देवानां पानाय अग्न्यः अवेवैरिभिः वरिः दशापदिग्नेः मार्ग-
ति प्रकर्षेणगच्छति । माह्वान् शम्भूनां सोढा सोमोविश्वाः स्पृधः सर्वांस्संश्रामान् हिंसकान्वा
अभिभवतीतिशेषः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

सहिष्माजरितृभ्य आवाजंगोमन्तुभिन्वति । पर्वमानः सहस्रिणम् ॥ २॥

सः । हि । स्म । जरितृभ्यः । आ । वाजम् ।

गोश्मन्तम् । दन्वति । पर्वमानः । सहस्रिणम् ॥ २ ॥

सहिष्य सत्तनु पर्वमानः सोमोजगितृभ्यः स्तोतृभ्यः गोमन्तं बहुभिर्गोभिर्युक्तं सहस्रिणं
सहस्रसंरूपाकं वाजमकं आ अभिमृतमिन्वति व्याप्नोति प्रयच्छतीत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

पग्निविश्वानिचेतंसामृशमेपवसेमृती । सनः सोमश्चयोविदः ॥ ३ ॥

परि । विश्वानि । चेतसा । मृशसे । पवसे ।
मृती । सः । नः । सोम । श्रवः । विदः ॥ ३ ॥

हे सोम त्वं चेतसा स्वकीयेनास्मदनुकूलेन चित्तेन विश्वानि सर्वाणि धनानि परिग्रशसे
संप्रयच्छसीत्यर्थः । मृती मत्प्राप्तस्तुत्या पवसे क्षरसि रसं । सत्त्वं हे सोम नोत्पन्नं श्रवोक्तं
विदः देहि ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

अभ्यर्पवृहद्यशोमघवभ्यो ध्रुवरायिम् । इपंस्तोतृभ्य आभर ॥ ४ ॥

अभि । अर्प । वृहत् । यशः । मघवत् । भ्यः ।
ध्रुवम् । रायिम् । इपम् । स्तोतृभ्यः । आ । भर ॥ ४ ॥

हे सोम वृहद्यशो महतीं कीर्तिं अभ्यर्पे अभिगमय । मघवभ्यो हविर्भ्योऽस्मभ्यं ध्रुवं
रायि धनं चायय । किञ्च इपमन्नं स्तोतृभ्योऽस्मभ्यमाग्राहर ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

त्वं राजेव सुव्रतो गिरः सोमा विवेशिथ । पुनानो बद्धे अद्भुत ॥ ५ ॥

त्वम् । राजा । इव । सुव्रतः । गिरः । सोम ।
आ । विवेशिथ । पुनानः । बद्धे । अद्भुत ॥ ५ ॥

हे सोम सुव्रत । सुकर्मा पुमानस्त्वं राजेव गिरोऽस्मदीयाः स्तुतीः आविवेशिथ आविशसि ।
हे बद्धे बद्धः अद्भुत महत् सोम ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

सवहिरप्सु दुष्टरो मृज्यमानो गमस्त्योः । सोमं च मूर्ध्नी सीदति ॥ ६ ॥

सः । वह्निः । अप्सु । दुस्तरः । मृज्यमानः ।
गमस्त्योः । सोमः । च मूर्ध्नी । सीदति ॥ ६ ॥

ससोमो वह्निर्योवा यज्ञादेः अप्सवन्तरिक्षे वर्तमानो दुष्टरोदुःखेनान्यैस्तरणीयो मृग्यमानः
शोध्यमानो गभस्त्योर्हस्तयोः एवंभूतः सन् सचमूपु पात्रेषु सीदति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

क्री॒ळुर्भ॒स्वोनमँ॒हयुः॒ प॒वित्रँ॒सोम॒गच्छ॑सि । द॒धत्त॒स्तोत्रे॒सुवीर्य॑म् ॥ ७ ॥ १० ॥

क्री॒ळुः । म॒खः । न । मँ॒हयुः । प॒वित्रं॑म् । सो॒म ।

ग॒च्छ॑सि । द॒धत् । स्तो॒त्रे । सु॒वीर्य॑म् ॥ ७ ॥ १० ॥

हे सोम क्रीळुः क्रीडनशीलस्त्वं मँहयुः मँहविर्दानकर्मा दानेच्छुः मस्वोन दानमिव पवित्रं
गच्छति । किंकुर्वन् स्तोत्रे स्तुतिकर्त्रे सुवीर्यं शोभनवीर्यं दधत् प्रयच्छन् ॥ ७ ॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमे दशमोवर्गः ॥ १० ॥

एतेषावन्तीति सप्तर्चमेकविंशंसकं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । एतेषावन्तीत्यनुकान्तं । गतोविनिर्वाणः

तत्र यथमा—

ए॒तेषा॑वन्ती॒न्दवः॒ सोमा॑ इन्द्रा॒यघृ॑ष्वयः । म॒त्स॒रासं॒ स्व॒र्विदः॑ ॥ १ ॥

ए॒ते । धा॒वन्ति॑ । इ॒न्दवः॑ । सो॒माः । इन्द्रा॑य ।

घृ॒ष्वयः॑ । म॒त्स॒रासः॑ । स्वः॒ऽविदः॑ ॥ १ ॥

एतेसोमा इन्द्राय धावन्ति गच्छन्ति । कीदृशाएते इन्दवः क्रेदयितारः दीप्तावा घृष्वयो
घर्षणशीलाः मत्सरासो मादयितारः स्वर्विदः स्वर्लोकेष्व लभयितारः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

म॒वृ॒ण्वन्तो॑ अ॒भि॒यु॒जः॒ सु॒ष्वयि॑वरि॒वो॒विदः॑ । स्व॒यं॒स्तोत्रे॑ व॒यं॒ऽरुतः॑ ॥ २ ॥

१ म॒वृ॒ण्वन्तः॑ । अ॒भि॒यु॒जः॑ । सु॒स्वये॑ ।

व॒रि॒वः॒ऽविदः॑ । स्व॒यम् । स्तो॒त्रे । व॒यं॒ऽरुतः॑ ॥ २ ॥

मवृण्वन्तः सुवानं प्रकर्षेण संभ्रजन्तः तथा अभियुजः अभियोजयितारः सुष्वये हृष्ट
अभिपवकर्त्रे वरिवोविदः वरिवइति धननाम तस्य लभयितारः स्वयं स्तोत्रे वयस्त्वोन्नत्यर्क-
तारः एते धावन्तीति संबन्धः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

वृथा क्रीळन्त इन्द्रवः सधस्थं मम्येकमिह । सिन्धो रूमा व्यक्षरन् ॥ ३ ॥

वृथा । क्रीळन्तः । इन्द्रवः । सधस्थं । अजि ।

एकं । इह । सिन्धोः । रूमा । वि । अक्षरन् ॥ ३ ॥

वृथा अनापासेन क्रीळन्त इन्द्रवः सोमाः एकमिव एकमेव सधस्थं सहस्थानं द्रोणक-
, छाया अन्धक्षरन् इति शेषः । सिन्धोरूमा वसन्ती वरीषु व्यक्षरन् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

एते विश्वानि वार्या पर्वमानास आशत । हिता न सप्तयोरथे ॥ ४ ॥

एते । विश्वानि । वार्या । पर्वमानासः ।

आशत । हिताः । न । सप्तयः । रथे ॥ ४ ॥

एते सोमाः पर्वमानासः पूषमानाः विश्वानि वार्या वार्याणि वरणीयानि धनानि आशत
व्याप्नुवन् । रथे हिताः स्थापितानसप्तयः सप्तयोश्चाद्व वे यथा रथमभिमतं देशं प्राप्नुवन्ति
तद्वन्नमस्माकं प्रापच्छन्नित्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

आस्मिन् पिशङ्गमिन्द्रवो दधाता वेनमादिशे । यो अस्मभ्यमरावा ॥ ५ ॥

आ । अस्मिन् । पिशङ्गम् । इन्द्रवः । दधाता । वेनम् ।

आदिशे । यः । अस्मभ्यम् । अरावा ॥ ५ ॥

हे इन्द्रवः सोमाः अस्मिन्यजमाने पिशङ्गं बहु रूपं मणिमुकादिरण्पादिभेदेन नानारूपं वेनं
कामपत्नं बहुविधकामं आदिशे अस्मभ्यमादेशनाय आदवाव आयच्छन् । यो यजमानोऽस्म-
भ्यं अरावा अदावृशब्दरहितः संपन्नः सन् प्रपच्छति प्राप्तकाम एव सत्तु क्वचिदयः प्रपच्छति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

ऋमुनि रथ्यं वंदधाना केतमादिशे । शुक्राः पर्वध्वमर्षसा ॥ ६ ॥

ऋभुः । न । रथ्यम् । नवम् । दधात । केतम् ।

आदिशे । शुक्राः । पवध्वम् । अर्णसा ॥ ६ ॥

ऋभुर्न ऋभुर्भासमानो रथस्वामीव समथा रथ्यं रथस्य नेतारं नवं स्तुत्यं कुशलं सार-
थिनं अग्रे आधत्ते तद्वदस्मदीयेस्मिन् आदिशे स्वामिनि केतं प्रज्ञानं दधातुं स्थापयत । हे
सोमाः योस्मभ्यं प्रयच्छति तस्मिन्नित्यर्थः । हे सोमाः अर्णसा उदकेन शुक्राः दीप्ताः स व-
पवध्वं क्षरध्वम् ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

एतत्स्थेअवीवशन्काष्ठावाजिनोअक्रत । सतःप्रासाविपुर्मतिम् ॥ ७ ॥ ११ ॥

एते । ऊँ इति । त्ये । अवीवशन् । काष्ठाम् । वाजिनः ।

अक्रत । सतः । प्र । असाविपुः । मतिम् ॥ ७ ॥ ११ ॥

त्ये ते एवम् एतेष्व सोमाः अवीवशन् कामयन्ते यज्ञं । कात्याय वाजिनो बलवन्तो-
वन्तोवा सोमाः काष्ठां अक्रत निवासस्थानं अकुर्वन् द्रोणकलशादुद्धवाग्रहानित्यर्थः । सतो-
यजमानस्य स्तोत्रार्था मतिं बुद्धिं स्तुतिंवा प्रासाविपुः प्रेरयन् ॥ ७ ॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमे एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

एतेसोमास्तइति सप्तमं द्वाविंशं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । एतेसोमास्तइत्यनुकूलं । गदो-
विनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

एतेसोमांसआशवोरयाइवप्रवाजिनं । सर्गां सृष्टाअहेपत ॥ १ ॥

एते । सोमांसः । आशवंः । रयांइव । प्र ।

वाजिनः । सर्गाः । सृष्टाः । अहेपत ॥ १ ॥

एते पूयमानाः सोमांसः सोमाः । सृष्टाः अश्वर्युणा आशवो दग्धापवित्रादधोगमने शीघ्रा-
माहेपत महेपन्ते । शीघ्रममने दृष्टान्तद्वयं—आजौ सृष्टाः शीघ्रा रयाइव तथा उक्तदृष्टान्तसर्गां वा-
जिनइव येजनवन्तोश्वाइव ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

एतेवाताइवोरवःपर्जन्यस्येववृष्टयः । अग्नेरिवभ्रमावृथा ॥ २ ॥

एते । वाताःइव । उरवः । पर्जन्यस्यइव ।

वृष्टयः । अग्नेःइव । भ्रमाः । वृथा ॥ २ ॥

एतेसोमा उरवो महान्वो वाताइव वायवइव वृथा अनायासेन व्यानश्रुत्युत्तरत्र संव-
शनीयं । अथवाभाहारेण निःसस्तीवि योज्यं । तथा पर्जन्यस्य वृष्टयइव वर्षा यथा तथैव ।
किंच अग्नेरिव भ्रमाः भ्रमणाः ज्वालासंचाराइव ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

एतेपूताविषधितःसोमांसोदध्याशिरः । विषान्नानशुर्धियः ॥ ३ ॥

एते । पूताः । विषःइचितः । सोमांसः ।

दधिइआशिरः । विषा । वि । आन्नशुः । धियः ॥ ३ ॥

एते सोमांसः सोमाः पूताः शुद्धाः विषधितः पाप्माः दध्याशिरोदध्याश्रयणाः विषा मत्ता-
नेन विषोस्मदीयानि कर्माणि व्यानशुः व्यामुवन्ति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

एतेमृष्टाअमर्त्याःससृवांसोनशंश्रमुः । इयंसन्तःपथोरजः ॥ ४ ॥

एते । मृष्टाः । अमर्त्याः । ससृवांसः ।

न । शश्रमुः । इयंसन्तः । पथः । रजः ॥ ४ ॥

एते सोमाः मृष्टाः दशापविषेण शोबिताः अमर्त्या अमरणधर्माणः ससृवांसो हविर्वाता-
त्सारन्तः पथोमार्गान् रजोत्सोकांश्च इयंसन्तो गन्तुमिच्छन्तो न शश्रमुः न शाम्यन्ति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

एतेपृष्ठानिरोदसोर्विप्रयन्तोव्यानशुः । उतेदमुत्तमंरजः ॥ ५ ॥

एते । पृष्ठानि । रोदसोः । विप्रयन्तः । वि ।

आनशुः । उत । इदम् । उत्तमम् । रजः ॥ ५ ॥

एते सोमाः रोदसोर्यावापृथिव्योः पृष्ठानि विप्रयन्तो विविधं गच्छन्तो व्यानशुः व्यामुषन्ति । उतापिच इदमुत्तमं रजोद्युलोकं व्यानशुः आहुविद्वारेणेति भावः । रोदसोरित्यन्तरेणोन्निमित्तः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

तन्तुं तन्वानमुत्तममनुप्रवतं आशत । उतेदमुत्तमाप्यम् ॥ ६ ॥

तन्तुम् । तन्वानम् । उत्तमम् । अनुं । प्रवतः ।

आशत । उत । इदम् । उत्तमाप्यम् ॥ ६ ॥

तन्तुं यज्ञं तन्वानं उत्तमं उत्कृष्टं सोमं अन्वाशत । उतापिच इदं कर्म अनेन सोमेन उत्तमाप्यं उत्तमीकृतं अथवा तन्तुं तन्वानं सोमं प्रवतः अघःस्थित्वाः सर्वाअन्वाशत । उतेदमुत्तमाप्यं रजोद्युलोकइत्यर्थः सोम्यन्वश्रुते पृथिव्याचान्तरिक्षेण चोत्तमीकृतमुत्तमाप्यम् ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

त्वं सौमपणिभ्य आवसुगव्यानिधारयः । ततंतन्तुमचिक्रदः ॥ ७ ॥ १२ ॥

त्वम् । सौम । पणिभ्यः । आ । वसु । गव्यानि ।

धारयः । ततम् । तन्तुम् । अचिक्रदः ॥ ७ ॥ १२ ॥

हेसौम वं पणिभ्योसुरेभ्योऽनुव्यकेभ्योवा सकृत्पात गव्यानि गोहितानि षष्ठ वसूनि गोपूथानि वसूनि चेतिवा आहत्य धारयोधारयसि । तथा तन्तुं यज्ञं प्रति तत् विस्तृतं यथाप्रवति तथा अचिक्रदः शब्दमकार्षीः ॥ ७ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

सोमाअसृममिति सप्तर्षे त्रयोविंशं सूक्तं । ऋष्यायाः पूर्ववत् । सोमाअसृममित्यनुक्तं । गतोविनिषोगः ।

तत्र प्रथमा—

सोमा॑असृ॒ग्रमा॑शवो॒मघो॑र्मद॒स्य॒धार॑रया । अ॒भि॒वि॒श्वानि॒काव्या॑ ॥ १ ॥

सोमाः । अ॒सृ॒ग्रम् । आ॒शवः । म॒घोः । म॒द॒स्य ।

धार॑रया । अ॒भि । वि॒श्वानि । का॒व्या ॥ १ ॥

आशवः शीघ्राः सोमाः असृग्रं असृग्रं सृज्यन्ते मघोर्मधुरस्य मदस्य मदकरस्य धार-
या असृग्रमितिसंबन्धः । किंपति लब्धते—अमिलहीकृत्य विश्वानि सर्वाणि काव्या काव्या-
नि स्तोत्राणि प्रतिस्तोत्रसमयइत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अ॒नु॒प्र॒त्नास॑आ॒यवः॑प॒दंन॑र्वी॒योअ॒क्रमुः॑ । रु॒चेज॑न॒न्त॒सूर्य॑म् ॥ २ ॥

अ॒नु । प्र॒त्नासः । आ॒यवः । प॒दम् । न॒र्वीयः ।

अ॒क्रमुः । रु॒चे । ज॒न॒न्त॒ । सूर्य॑म् ॥ २ ॥

प्रत्नासः पुराणाः केचिदाशवः शीघ्रगमनाः अश्वाः नवीयो नववरं पदमन्वक्रमुः अनुक्र-
मन्ते । रूपकव्याहारेण सोमाःस्तूपन्ते रुचे दीप्तये सूर्य जनन्त कुर्वन्ति दीप्तं कुर्वन्तीत्यर्थः । सोमा-
प्पापनेनहि चन्द्रोरोचते ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

आ॒यव॑मान॒नोभ॑रा॒र्योअ॑दा॒शुपो॑ग॒र्यम् । रु॒धिप्र॑जाव॒तीरि॑पः ॥ ३ ॥

आ । प॒व॒मान॒ । नः । प्र॒ । अ॒र्यः । अ॒दा॒शुपः ।

ग॒र्यम् । रु॒धि । प्र॒जाव॑तीः । इ॒पः ॥ ३ ॥

हे पवमान सोम त्वं नोत्सम्यं अयं अरे अदाशुपः अप्रयच्छतो मयं गृहं गृहोपट-
क्षितं धनं भाग्नर आहर । तथास्मभ्यं प्रजावतीरिपश्च रुधि कुरु ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अ॒भिसो॑मा॒सआ॒यव॑प॒वन्ते॒मद्य॑म॒दम् । अ॒भिको॑शम॒धुभु॑तम् ॥ ४ ॥

अ॒ग्नि । सो॒मासः आ॒यवः । प॒र्वन्ते । म॒द्यम् । म॒दम् ।

अ॒ग्नि । को॒शम् । म॒धुश्च॒तुतम् ॥ ४ ॥

आयवोगन्तारः सोमासः सोमाः मद्यं मदकरं मदं रसं अभिषवन्ते क्षरन्ति । तथा मधु-
श्चतुतं मधुस्राविणं कोशं । रसाधारेण कोशशब्देन तन्नामिश्रितो रसोऽदृश्यते । तं अभिषवन्ति-
ति शेषः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

सोमो॑ अ॒र्पति ध॒र्ण॒सि॒र्ध॒धानं॑ इन्द्रि॒यंस॑म् । सु॒वीरो॑ अ॒ग्निशस्त्रि॒पाः ॥ ५ ॥

सोमः । अ॒र्प॒ति । ध॒र्ण॒सिः । द॒धानः । इन्द्रि॒यम् ।

स॑म् । सु॒वी॒रः । अ॒ग्निशस्त्रि॒पाः ॥ ५ ॥

सोमोऽर्पति मच्छति । कीदृशः सः धर्णमिः धारकः जगता तथा इन्द्रियं इन्द्रियवर्धनं
रसं दधानोधारयन् सुवीरः सुवीर्यः अग्निशस्त्रिपाः अग्निशस्त्रेः पाता अग्निबोहिता वतीरसव-
त्पर्यः । सोमपानं ब्रह्महत्यादिनिन्दामनूमादिति प्रसिद्धं ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

इन्द्रो॑प॒सोमप॑वसे॒देवेभ्यः॑ स॒ध॒मा॒र्यः । इन्द्रो॑वा॒र्ज॒सि॒पास॑ति ॥ ६ ॥

इन्द्रो॑य । सो॒म । प॒व॒से । दे॒वेभ्यः । स॒ध॒मा॒र्यः ।

इन्द्रो॑ दर्ति । वा॒र्ज॒स । । मि॒सा॒म॒सि ॥ ६ ॥

हे सोम सधमापः सधमापेपन्नः सधर्मात् इन्द्रो देवेभ्यश्चाप्येयः पवसे दार्ति । हे
कारुणेनो त्वोऽम्भस्यं राज्यमर्जं सिपामसि दातुमिच्छति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

अ॒स्पृ॒षी॒त्याम॑र्ताना॒मिन्द्रो॑ वृ॒त्राण्य॑म॒ति । ज॒पानं॑ ज॒घनं॑ च॒तु ॥ ७ ॥ ११ ॥

अ॒स्पृ॒ष । पी॒त्वा । म॒र्त॒ना॒म । इन्द्रो॑ । वृ॒त्राणि॑ ।

अ॒म॒ति । ज॒पानं॑ । ज॒घनं॑ । च॒तु ॥ ७ ॥ १२ ॥

मदानां मदकराणां मध्ये अतिशयेन मदकरं अस्म्य अमुं सोमं पीत्वा वृथाणि शत्रून्
प्रतिगतः सन् इन्द्रो जघान हतवान् नु क्षिपं जघनच्च हन्तुं चेदानीमिवि ॥ ७ ॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमे त्रयोदशोवर्गः ॥ १३ ॥

प्रतोमास इति सप्तमं चतुर्विंशं सूक्तं असितो देवलोवाकृषिः गायत्री छन्दः सोमो देवता प्र-
तोमास इत्यनुकान्तं । गतो विनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

प्रतोमासो अधन्विपुः पर्वमानास इन्द्रवः । श्रीणाना अप्सु मृजत ॥ १ ॥

प्र । सोमासः अधन्विपुः । पर्वमानासः । इन्द्रवः ।

श्रीणानाः । अप्सु । मृजत ॥ १ ॥

सोमासः सोमाः पर्वमानासः पूषमाना इन्द्रो दीष्टाः सोमाः अधन्विपुः धन्वतिर्गविकर्मा
प्रगच्छन्ति । किं च श्रीणानाः गोभिः श्रयमाणाः अप्सु वसतो वरीषु च मृजत मृग्यन्ते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अग्निगवो अधन्विपुरापो न प्रवतां पुती । पुनाना इन्द्रमाशत ॥ २ ॥

अग्नि । गवः । अधन्विपुः । आपः । न । प्रवतां । पुतीः ।

पुनानाः । इन्द्रम् । आशत ॥ २ ॥

गवो गमनशीला इन्द्रवः अन्धधन्विपुः अग्निगच्छन्ति दशापवित्रं । किमिव प्रवता म-
वणवता देशेन यन्वीर्यं च्छन्त्य आपो न आप इव पश्चात्पुनाना इन्द्रं शीणयितुं आशत न्यामुवन्
आहुतिं प्रणाड्येन्द्रमेव वा न्यामुवन् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

प्रपवमान धन्वसि सोमेन्द्राय पातवे । नृमिर्यतो विनीयसे ॥ ३ ॥

प्र । प्रपमान । धन्वसि । सोम । इन्द्राय । पातवे ।

नृमिः । यतः । वि । नीयसे ॥ ३ ॥

हे पवमानसोम इन्द्रायेन्द्रस्य पातवे पानाय प्रधन्वसि प्रगच्छसि आहवनीयंमपि हविर्धानात् । तदेवाह—नृभिर्नैतृभिर्ऋत्विग्मर्यतो विनोतो विनीयसे हविर्धानात् । अथवा पवमान प्रधन्वसि पात्रं प्रति इन्द्रपानाय तदर्थं हविर्धानाद्विनीयसे ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

त्वंसोमनृमादन्ः पर्वस्वचर्षणीसहे । सस्त्रिर्धोऽनुमाद्यः ॥ २ ॥

त्वम् । सोम । नृमादन्ः । पर्वस्व । चर्षणिःसहे ।

सस्त्रिः । यः । अनुमाद्यः ॥ ४ ॥

हे सोम त्वं नृमादनः नृणां मादयिषा त्वं चर्षणीसहे चर्षणयोमनुष्याद्वेष्टारः तेषां तपश्चिभविभ्रे इन्द्राय पर्वस्व क्षर । यस्त्वं सस्त्रिः शुद्धः अनुमाद्यः स्तुत्यः सपवस्वेति समन्वयः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

इन्द्रोऽयदाद्रिभिःसुतःपवित्रं परिधावसि । अरुमिन्द्रस्य धाम्ने ॥ ५ ॥

इन्द्रो इति । यत् । अद्रिभिः । सुतः । पवित्रम् ।

परिधावसि । अरम् । इन्द्रस्य । धाम्ने ॥ ५ ॥

हे इन्द्रो त्वं यद्यदा अद्रिभिर्मावभिः सुतोभिर्भुवः पवित्रं दशापवित्रं परिधावसि परिगच्छसि । तदा इन्द्रस्य धाम्ने स्थानापाधारकाय उदराय वा अरं पर्याप्तोभवसि ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

पर्वस्वरुद्रहन्तमोक्थेभिर्नुमाद्यः । शुचिःपावकोअद्भुतः ॥ ६ ॥

पर्वस्व । रुद्रहन्तम् । उक्थेभिः ।

अनुमाद्यः । शुचिः । पावकः । अद्भुतः ॥ ६ ॥

हे वृषहन्तम शत्रूणां अविशयेन हन्तरिन्द्र त्वं पर्वस्व क्षर । कीदृशस्त्वं उक्थेभिः शम्भेः अनुमाद्यः स्तुत्यः शुचिः शुद्धः पावकः अन्यस्यशोधकः अद्भुतो महान् पर्वं महानुभावः पर्वस्व ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

शुचिःपावकडच्यतेसोमःसुतस्यमध्वः । देवावीरधशंसहा ॥ ७ ॥ १४ ॥

शुचिः । पावकः । उच्यते । सोमः । सुतस्य ।

मध्वः । देवः अवीः । अघशंसहा ॥ ७ ॥ १४ ॥

सुतस्याग्निपुत्रस्य मध्वः मवकरस्य वत्यात्मकः सोमोऽसत्स्वः शुचिः स्वयं शुद्धः पाव-
कः शोधकश्चोच्यते । तथा देवावीः देवानामविद्या तर्पयिता अवशंसहा अघं शंसं संतीत्य-
घशंसा अमृताः तेषां हन्तेति चोच्यते ॥ ७ ॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमे चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

॥ इति नवमे मंडले प्रथमोनुवाकः ॥ १ ॥

द्वितीयेनुवाके पदत्रिंशत्तुक्कानि तत्र एवस्वेति पङ्क्त्यं पथयं सूक्तं दृष्ट्व्युत्तनाग्नौगस्तपु-
षस्वार्पं गायत्रं एवमानसोमदेवताकं । अनुक्रान्तं च—एवस्वपद् दृष्ट्व्युत्तनाग्नौगस्तपइति । गवो-
विनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

एवस्वदक्षसाधनोदेवेभ्यःपीतयेहरे । मरुद्भ्योवायवेमदः ॥ १ ॥

एवस्व । दक्षसाधनः । देवेभ्यः । पीतये ।

हरे । मरुद्भ्यः । वायवे । मदः ॥ १ ॥

हे हरे हरितवर्ण पापहर्त्तवा सोम. दक्षसाधनः दक्षोपलं तस्यसाधको मदोमदकरश्च त्वं
एवस्व क्षर देवेभ्यः इन्द्रादिभ्यः पीतये पानाय । तथा मरुद्भ्योवायवेच पीतये एवस्व ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

एवमानधियाहिनोऽग्नियोर्निकर्निकृदत् । धर्मणावायुमाविश ॥ २ ॥

एवमान । धिया । हितः । अग्नि । योर्निम् ।

कर्निकृदत् । धर्मणा । वायुम् । आ । विशः ॥ २ ॥

हे पवमान सोम धिया कर्मणा अस्मद्भाषारेण अंगुल्यावा हितोष्ठतः सन्न कनिकद्वयं श-
ब्दकुर्वन् योनिं स्थानं ग्रहं वा अभिविशेषितोऽयः । तदेवाह धर्मणा कर्मणा वायुं वायुसंश्रितं
पात्रमित्यर्थः । तदाविश प्रविश ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

संदेवैः शोभते रूपां कविर्यो न वाधिप्रियः । वृत्रहा देववीर्यमः ॥ ३ ॥

सम् । देवैः । शोभते । रूपां । कविः । योनौ ।

अधि । प्रियः । वृत्रहा । देववीर्यमः ॥ ३ ॥

अयं सोमः संशोभते देवैः सह योनौ स्थाने स्वीये अधिष्ठितः वृषा कामानां वर्धकः
कविः क्रान्तपक्षः प्रियः प्रियभूतः सर्वेषां । यद्वा प्रीणयिता वृत्रहा वृत्रस्यहन्ता देववीर्यमः
अविशयेन देवान् कामयमानः एवं महानुभावः सोमः संशोभते ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

विश्वारूपाण्यां विशन् पुनानो याति हर्यतः । यत्रा मृतांस आसते ॥ ४ ॥

विश्वा । रूपाणि । आ विशन् । पुनानः ।

याति । हर्यतः । यत्र । अमृतांसः । आसते ॥ ४ ॥

विश्वा सर्वाणि रूपाणि आविशन् पुनानः पूयमानो हर्यतः कमनीयः हर्यगविकान्त्योः ।
इदं शोभाति गच्छति यत्रा मृतांसः अमृता देवा आसते तिष्ठति तं देशं याति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

अरुपोजनयन् गिरः सोमः पवत आयुपक् । इन्द्रं गच्छन् कविकर्तुः ॥ ५ ॥

अरुपः । जनयन् । गिरः । सोमः । पवते ।

आयुपक् । इन्द्रम् । गच्छन् । कविकर्तुः ॥ ५ ॥

अरुप आरोचमानः सोमो गिरः शब्दान् जनयन् पवते क्षरति । किं कुर्यान् आयुपक्
अनुपकमिन्द्रं गच्छन् न्यायुवन् कविकर्तुः क्रान्तपक्षः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

आपवस्वमदिन्तमपवित्रं धारया कवे । अर्कस्य योनिमासदम् ॥ ६ ॥ १५ ॥

आ । पवस्व । मदिन्तम् । पवित्रम् । धारया ।

कवे । अर्कस्य । योनिम् । आसदम् ॥ ६ ॥ १५ ॥

हे मदिन्तम मादयितुम कवे क्रान्तपक्ष सोम त्वं पवित्रं अतिक्रम्य धारया आपवस्व ।
किमर्थं अर्कस्यार्चनीयस्येन्द्रस्य योनिं स्थानं आसदं प्राप्तुम् ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे पञ्चदशोवर्गः ॥ १५ ॥

तममृक्षन्तेति पक्षचं द्वितीयसूक्तं दृष्ट्व्युत्पन्नस्य इष्मवाहनाग्न्यर्पं गायत्रं पवमानसो-
मदेवताकं । अनुक्रान्तंच—तममृक्षन्तेष्मवाहो दाढेच्युतइति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

तममृक्षन्तवाजिनमृपस्थे अदिते रधि । विप्रासो अण्व्याधिया ॥ १ ॥

तम् । अमृक्षन्त । वाजिनम् । उपस्थे ।

अदिते । अधि । विप्रासः । अण्व्या । धिया ॥ १ ॥

तं वाजिनमभ्यं भववदारुं व्याप्तमित्यर्थः अदितेः पृथिव्या उपस्थे उत्संगे अधीति
समभ्यर्थाश्रुवादी । अमृक्षन्त शोयितवन्तः । के विप्रासो मेधाविनोऽप्यर्थादयः । केन साधनेन
अण्व्या अंगुल्या विद्या प्रज्ञया स्तुत्या वा अमृक्षन्त अथवा अण्व्या सक्षमया धिया अंगुल्येति
विशेषविशेषणभावः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तंगावो अभ्यनृपत सहस्रधारमक्षितम् । दन्दुधर्तारमादिवः ॥ २ ॥

तम् । गावः । अजि । अनृपत । सहस्रधारम् ।

अक्षितम् । दन्दुम् । धर्तारम् । आ । दिवः ॥ २ ॥

तं सोमं गावोगंध्यः स्तुतयः अग्न्यनूपत अस्तुवन् । कीदृशं च सहस्रधारं बहुधारं अक्षितं
अक्षीणं इन्दुं दीप्तं दिवोद्युलोकस्य आधवारं सर्वतोधारकं सोमाधारत्वाद् द्युलोकवासिनां सं-
स्थानस्य ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तवेधांमेधयाह्यन्पर्वमानमधिद्यवि । धूर्णसिभूरिधायसम् ॥ ३ ॥

तम् । वेधाम् । मेधया । अह्यन् । पर्वमानम् ।

अधि । द्यवि । धूर्णसिम् । भूरिधायसम् ॥ ३ ॥

वेधां विधातारं पर्वमानं तं मेधया प्रह्यया असन् ग्रहन्वन्ति कं प्रति अधिद्यवि द्युलो-
कं प्रति । पुनः कीदृशं धर्णसिं सर्वस्यधारकं भूरिधायसं बहूनां कर्तारं ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

तमसन्भुरिजोर्धियासंवसानंविस्वतः । पतिवाचोअदाभ्यम् ॥ ४ ॥

तम् । अह्यन् । भुरिजोः । धिया । सम्सवसानम् ।

विस्वतः । पतिम् । वाचः । अदाभ्यम् ॥ ४ ॥

तं सोमं विस्वतः परितरतः ऋत्विजोभुरिजोर्वाहोर्धिया अमुत्था असन् ग्रहन्वन् ।
कीदृशं च संवसानं वसन्तं पात्रे । वाचः स्तुते, पतिं स्वामिनं अदाभ्यं अदभनीमम् ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

तंसानावधिजामयोहरिंहिन्वन्त्याद्रिजिः । ह्येतंभूरिचक्षसम् ॥ ५ ॥

तम् । सानौ । अधि । जामयः । हरिम् । हिन्वन्ति ।

अद्रिजिः । ह्येतम् । भूरिचक्षसम् ॥ ५ ॥

तं सोमं हरिं हरितवर्णं सानावधि समुच्छिदेदेश्चे अधीति साम्पथ्यानुवादी जामयोर्गुह्यः
हिन्वन्ति भेरयन्ति अधिपुण्वन्त्यद्रिजिर्वावजिः । कीदृशं ह्येतं कमनीयं भूरिचक्षसं बहुदृष्टारं ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

तंत्वाहिन्वन्निवेधसःपर्वमानगिरावृधम् । इन्द्राद्यैर्मत्सरम् ॥ ६ ॥ १६ ॥

तम् । त्वा । हिन्वन्ति । वेधसः । पर्वमान ।

गिरावृधम् । इन्द्रो इति । इन्द्राय । मत्सरम् ॥ ६ ॥ १६ ॥

हे पर्वमानसोम उक्तगुणविशिष्टं वं त्वा त्वां हिन्वन्ति घेरयन्ति कस्मै इन्द्राय के वेधसो-
विधातारऋत्विजः । कीदृशं त्वां गिरावृधं स्तुत्या वर्धमानं इदं दीप्तं शत्रुपं वा मत्सरं मद-
करं ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे षोडशोवर्गः ॥ १६ ॥

एपकविरिति पङ्क्त्यं वृत्तीयं सूक्तं नृपेधनाज्जागिरसस्वार्थं गायत्रं सौम्यं । एपकविर्नृ-
मेधस्यनुक्रान्तं । उक्तोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

एपकविरुत्तिष्ठतःपवित्रेअधितोशते । पुनानोन्नन्नपस्त्रिधः ॥ १ ॥

एपः । कविः । अग्निः स्तुतः । पवित्रे । अधि ।

तोशते । पुनानः । घ्नन् । अप । स्त्रिधः ॥ १ ॥

एपसोमः कविर्मेधावी अग्निपुवः अजितः स्तुतः पवित्रेअधि दशापविममतीत्य तोशते ।
पयसि तोशतिवैधकर्मा तथापि हनने गतिसङ्गावाद्वा गतिमात्रेवर्तते गच्छतीत्यर्थः । अथवा
पवित्रेअधि कृष्णाग्निने तोशते हन्यते पीडयतइत्यर्थः । किङ्कुर्वन् पुनानः पूषमानः स्त्रिधः
शत्रुपघ्नन् अपमयन् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

एपइन्द्रायवायवैस्त्रिजित्पारिपिच्यते । पवित्रेदक्षसार्धनः ॥ २ ॥

एपः । इन्द्राय । वायवै । स्वःऽजित् । परि ।

सिच्यते । पवित्रे । दक्षसार्धनः ॥ २ ॥

एषसोमः स्वर्जित् स्वर्गस्य सर्वस्य वा जेता सोम इन्द्राय वायवेच पवित्रे परिधिष्यते ।
कीदृश एषदशसाधनः चलकारी ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

एषनृभिर्विनीयतेदिवोमूर्धावृषासुतः । सोमोवनेषुविश्ववित् ॥ ३ ॥

एषः । नृभिः । वि । नीयते । दिवः । मूर्धा ।

वृषा । सुतः । सोमः । वनेषु । विश्ववित् ॥ ३ ॥

. एषसोमो नृभिः 'कर्मनेतृभिः ऋत्विग्भिर्विनीयते विविधं नीयते । एष कीदृशः दिवोषु-
लोकस्य मूर्धा शिरोवत्प्रधानभूतः वृषा अभिमतवर्षकः सुबोधिपुतः । कुत्र नीयते वनेषु वननी-
येषु पात्रेषु वनसंभूतद्रुमविकारेषुवा पात्रेषु । विश्ववित् सर्वज्ञएष इति समन्वयः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

एषगव्यपुरिचिक्रदत्पवमानोहिरण्ययुः । इन्दुःसत्राजिदस्तृतः ॥ ४ ॥

एषः । गव्युः । अचिक्रदत् । पवमानः ।

हिरण्ययुः । इन्दुः । सत्राजित् । अस्तृतः ॥ ४ ॥

एषसोमः पवमानः पूयमानः अचिक्रदत् शब्दकरोति । कथंभूतःसन् गव्युः अस्माकं गा-
वश्च हिरण्ययुः धनमिच्छन् इन्दुर्दीप्तःसन् सत्राजित् महतः शशोरसुरादेर्जेता अस्तृतः स्वयम-
न्यैराहिंस्यश्चसन् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

एषसूर्येणहासतेपवमानोअधियवि । पवित्रेमत्सुरोमदः ॥ ५ ॥

एषः । सूर्येण । हासते । पवमानः । अधि ।

यवि । पवित्रे । मत्सुरः । मदः ॥ ५ ॥

एषपवमानः पूयमानः सोमः सूर्येण देवेन अधियवि यल्लोकेन्तरिक्षे पवित्रे हासते परि-
त्यज्यते मत्सरो मदकरः मदः सोमः मयप्यध्वर्युहस्तादृशापवित्रे परित्यज्यते सोमः तथापि

अन्तरिक्षे सूर्येण षविष्यज्यतइति भावना वीर्यवत्वाय । सत्त्वप्यन्यदेवेषु सोमसावणे सूर्यस्य
कःप्रसंगइति नवाच्यं सूर्यरश्मिभिरेव सोमस्याप्यायनाव ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

एषशुष्मसिष्यददन्तरिक्षेष्टपाहरिः । पुनानइन्द्रिन्द्रमा ॥ ६ ॥ १ ७ ॥

एषः । शुष्मी । अ॒सिष्य॒दत् । अ॒न्तरि॒क्षे । ष॒पा ।

हरिः । पु॒नानः । इन्द्रुः । इन्द्र॑म् । आ ॥ ६ ॥ १ ७ ॥

एषशुष्मी बलवान्सोमोन्तरिक्षे दशाषविषे अतिष्यदत् स्पन्दते । कीदृशएषः षपा वर्षको-
हरिर्हरितवर्णः पुनानः पूषमानइन्द्रदीप्तश्च इन्द्रमा इन्द्रं चाभिगच्छतीतिशेषः । आहतिचार्थे ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे सप्तदशोवर्गः ॥ १ ७ ॥

एषवाजीति षल्लचं चतुर्थं सूर्यं प्रियमेधस्वार्पं गायत्रं सौम्यं । एषवाजीप्रियमेधस्त्यनुका-
न्तं । गतोविनिमोगः ।

अथ प्रथमा—

एषवाजीहितोवृभिर्विश्वविन्मनसस्पतिः । अग्न्योवारंविधावति ॥ १ ॥

एषः । वा॒जी । हि॒तः । वृ॒भिः । वि॒श्व॒वि॒त् । म॒न॒सः ।

प॒तिः । अ॒ग्न्यः । वा॒रम् । वि॒ । धा॒व॒ति ॥ १ ॥

एषसोमो वाजी गमनशीलो वृभिः हितः अप्ययुभिः पावेनरिवः विश्वविष्व संपत्तः म-
नसः स्तोत्रस्य पतिः स्वामी । अथवा सोमस्पमनोभिमावित्वात् मनसः स्वामित्वं । चन्द्रमा म-
नोभूत्वा हृदयं प्राविशदिनिश्रुतेः । वादयोनी अग्न्योवारं अवेवांते दशाषविषं विधावति दि-
विषं गच्छति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

एषपवित्रैरक्षरत्तोमेद्विद्वेभ्यःसुतः । विश्वाधामान्पाविशान् ॥ २ ॥

ए॒षः । प॒वित्रे॑ । अ॒क्षर॑त् । सोमः॑ । दे॒वेभ्यः॑ । सुतः ।
वि॒श्वा । धा॒मानि॑ । आ॒व॒शि॒शन् ॥ २ ॥

एषसोमो देवेभ्यो देवार्थं सुतोभिपुत्रः सन् पवित्रे अक्षरत् सवति । विश्वा सर्वाणि धामानि
देवशरीराणि आविशिशन् पविशिशन् प्रवेष्टुमित्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

ए॒षदे॒वः शु॒भाप॒तेधि॒योना॒वम॑र्त्यः । वृ॒त्र॒हादे॒व॒वी॒तमः॑ ॥ ३ ॥

ए॒षः । दे॒वः । शु॒भाप॒ते । आ॒धि । यो॒नौ ।
अ॒म॒र्त्यः । वृ॒त्र॒हा । दे॒व॒वी॒तमः॑ ॥ ३ ॥

एषसोमो देवः शुभापते शोभते कुत्र अधियोनीं स्वीये स्थाने । कीदृश एषः अमर्त्यः अपर-
णधर्मा वृत्रहा शत्रुहन्ता देवव्रीतमो विशेषेण देवानां कामयिता ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

ए॒षवृ॒षा क॒र्नि॒क॒द॒द॒शभि॑र्जा॒मिभि॑र्यतः । अ॒भि॒द्रो॒णा॒नि॒धाव॑ति ॥ ४ ॥

ए॒षः । वृ॒षा । क॒र्नि॒क॒द॒त् । द॒शभि॑ः । जा॒मि॒शभिः॑ ।
य॒तः । अ॒भि । द्रो॒णा॒नि । धा॒व॒ति ॥ ४ ॥

एषसोमः वृषा वर्धिता कामानां कर्निकदत् दशभिर्जांमिभिरंगुलिभिः यदोपृशे
द्रोणानि द्रुममयानि पात्राण्यभिधावति अभिगच्छति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

ए॒षसूर्य॑म॒रोच्य॒त्प॒वंमा॒नो॒विच॑र्षणिः । वि॒श्वा॒धा॒मा॒नि॒वि॒श्व॒वित् ॥ ५ ॥

ए॒षः । सूर्य॑म् । अ॒रोच्य॒त् । प॒वंमा॒नः ।
वि॒श्व॑र्षणिः । वि॒श्वा । धा॒मा॒नि । वि॒श्व॒वित् ॥ ५ ॥

एषसोमः सूर्यमरोचयत् रोचयति स्वरसेन । पवंमानः पूषमानो विश्वर्षणिः सूर्यस्य द्रष्टा
विश्ववित् सर्ववित् । न केवलं सूर्यं किन्तु विश्वा सर्वाणि धामानि तेजःस्थानानि रोचयति ॥ ५ ॥

अथ पृथी—

ए॒प॒शु॒भ्य॒दा॒भ्यः॒ सोमः॒ पु॒ना॒नो॒ अ॒र्प॒ति । दे॒वा॒वी॒र॒घ॒शं॒स॒हा ॥ ६ ॥ १८ ॥

ए॒पः । शु॒ष्मी । अ॒दा॒भ्यः । सोमः । पु॒ना॒नः ।

अ॒र्प॒ति । दे॒वः॒ अ॒वीः । अ॒घ॒शं॒स॒हा ॥ ६ ॥ १८ ॥

ए॒प॒सोमः शु॒ष्मी ब॒ल॒वा॒न् अ॒दा॒भ्यः अ॒दं॒ग॒नी॒यः पु॒ना॒नः पू॒य॒मा॒नः अ॒र्प॒ति ग॒च्छ॒ति दे॒वा॒वी॒र॒घ॒ना॒म॒वि॒ता अ॒घ॒शं॒स॒हा अ॒घा॒न् शं॒स॒ती॒त्य॒घ॒शं॒सा॒स्तेषां ह॒न्ता ॥ ६ ॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमेष्टादशोवर्गः ॥ १८ ॥

मा॒स्ये॒ति प॒ल॒बं पंच॒मं सू॒क्तं नृ॒मे॒घ॒स्यां॒गिर॒स॒स्यार्घं गा॒य॒त्रं प॒व॒मा॒न॒सो॒म॒दे॒व॒ता॒कं । अनु॒क्रम्य॒ते॒च—मा॒स्य॒नृ॒मे॒घ॒इति । ग॒तो॒वि॒न्यो॒गः ।

वक्ष्यमा—

मा॒स्य॒धा॒रा॒अक्ष॒र॒न्वृ॒ष्णाः॒ सु॒त॒स्यो॒ज॒सा । दे॒वाँ॒अ॒नु॒म॒भू॒यतः ॥ १ ॥

म । अ॒स्य । धा॒राः । अ॒क्ष॒र॒न् । वृ॒ष्णाः । सु॒त॒स्य ।

ओ॒ज॒सा । दे॒वा॒न् । अ॒नु॒ । म॒भू॒यतः ॥ १ ॥

अ॒स्य सोम॒स्य वृ॒ष्णो॒वर्ष॑कस्य सु॒त॒स्या॒ग्नि॒पु॒त॒स्य दे॒वा॒न॒म॒भू॒यतः म॒भ॒वि॒तु॒मि॒च्छ॒तः ओ॒ज॒सा स्व॒वी॒र्ये॒ण धा॒राः प्रा॒क्ष॒र॒न् प्र॒क॒र्षे॒ण क्ष॒र॒न्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

स॒र्ति॒मृ॒ज॒न्ति॒ वे॒ष॒सो॒गृ॒ण॒न्त॒ का॒र॒वो॒गि॒रा । ज्यो॒ति॒र्ज॒ज्ञा॒न॒मु॒क्थ्य॒म् ॥ २ ॥

स॒र्ति॒म् । मृ॒ज॒न्ति॒ । वे॒ष॒सः । गृ॒ण॒न्तः । का॒र॒वः ।

गि॒रा । ज्यो॒ति॒ः । ज॒ज्ञा॒न॒म् । उ॒क्थ्य॒म् ॥ २ ॥

स॒र्ति॒ अ॒श्व॒स्थानी॒यं सर्प॑णस्व॒भ्रात॑र्व वा सोमं मृ॒ज॒न्ति शो॒ष॒य॒न्ति । के गृ॒ण॒न्तः स्तु॒व॒न्तः वे॒ष॒सो॒वि॒धा॒तारः का॒र॒वः क॒र्म॒क॒र्तारः अ॒ध्व॒र्या॒दयो॒ गिरा॒ स्तु॒त्या सा॒ध॒नेन॒ । की॒दृशं॒ स॒र्ति॒ ज्यो॒ति॒र्नि॒र्ज॒ज्ञा॒नं जा॒य॒मानं प्र॒वृ॒द्ध॒मित्य॒र्थः । अ॒य॒वा ज्यो॒ति॒र्जा॒य॒मानं । अ॒यं वै॒ज्यो॒ति॒र्य॒त्तो॒म॒इति॒श्रु॒तेः । उ॒क्थ्यं॒ स्तु॒त्यं ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सुप॑हा॒सोम॒तानि॑तेपुना॒नार्य॑प्रभूवसो । वर्धा॑समुद्रमुक्थ्यम् ॥ ३ ॥

सु॒ध॒स॒हा । सो॒म । ता॒नि । ते । पु॒ना॒ना॒र्य । प्र॒भू॒व॒सो
इति॑ प्रभु॒ध॒व॒सो । वर्धा॑ । स॒मु॒द्रम् । उ॒क्थ्यम् ॥ ३ ॥

हे सोम प्रभूवसो प्रभूवधन पुनानार्य पूयमानस्य ते नव तानि वेजांसि सुपहा शोभना-
नि भावुकानि । यस्मादेवं तस्याव सपुदं समुद्रसदृशं द्रोणकलशं उक्थ्यं स्तुत्यं तं वर्धं वर्धय
य रसेन ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

विश्वा॒वस॑न्नि॒संजय॑न्यव॒स्वसोम॑धार॒या । इ॒नु॒द्वेपा॑ंसि॒स॒ध्यक् ॥ ४ ॥

विश्वा॑ । वस॑न्नि । स॒म॒ज॒यन् । प॒व॒स्व । सो॒म ।
धा॒र॒या । इ॒नु । द्वेपा॑ंसि । स॒ध्यक् ॥ ४ ॥

हे सोम विश्वा सर्वाणि वसन्नि अस्मदर्थं संजयन् पवस्व क्षर । धारया द्वेपांसि द्वेष्पा-
णि सर्वाणि सध्यक् सहेव इनु मेरय दूरदेशं प्रति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

रक्षा॑सुनो॒अर॑रुपःस्व॒नात्स॑मस्पृ॒कस्य॑चित् । नि॒दो॒यत्र॑मुमु॒ञ्महे॑ ॥ ५ ॥

रक्षा॑ । सु । नः । अ॒र॒रु॒पः । स्व॒नात् । स॒म॒स्पृ॒क ।
कस्य॑ । चि॒त् । नि॒दः । यत्र॑ । मुमु॒ञ्महे॑ ॥ ५ ॥

हे सोम नोस्मात् ॥ सुदृ रक्ष पातय । कस्मात् अररुपः अदानुः स्वनात् शब्दात् निदा-
स्यात् किमेकपादानशोक्तस्य न समस्य सर्वस्य योरित् तस्य सर्वस्य कस्यचित् क्वचन अमु-
षमित्यर्थः । न केवलमदानुः स्वनात् किमहि कस्यचित् कम्पापि निदो निदोकात् रक्ष । यत्र
मुमुञ्महे यस्मिन् रक्षणेति वर्धं मुक्ताप्रवेग तेन रक्षणेन रक्षयेति ॥ ५ ॥

अथ पृष्ठी—

एन्द्रोपार्थिवंरविं दिव्यं पवस्व धारया । द्युमन्तं शुष्ममाभर ॥ ६ ॥ १९ ॥

आ । इन्द्रो इति । पार्थिवम् । रविम् । दिव्यम् । पवस्व ।

धारया । द्युमन्तम् । शुष्मम् । आ । अर ॥ ६ ॥ १९ ॥

हे इन्द्रो कृष्यमान सोम त्वं धारया आपवस्व स्वर्बतः क्षर । पार्थिवं दिव्यं च रविं धनं
द्युमन्तं दीतिमन्तं शुष्मं बलं चाभर आहूरास्मभ्यं ॥ ६ ॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमे एकोनविंशोऽवर्गः ॥ १९ ॥

प्रधारा इति पञ्चमं पष्ठं सूक्तं बिन्दुनाम आंगिरसस्यार्पणाय च पवमानसोमदेवताकं । प्र-
धारां बिन्दुरित्यनुक्रमणिका । गवोविनियोगः ।

एव पथमा—

प्रधारा अस्य शुष्मिणो वृथा पवित्रे अक्षरन् । पुनानो वाचं मिष्यति ॥ १ ॥

प्र । धाराः । अस्य । शुष्मिणः । वृथा । पवित्रे ।

अक्षरन् । पुनानः । वाचम् । इष्यति ॥ १ ॥

शुष्मिणोऽपलवतोऽस्य सोमस्य धाराः पवित्रे दद्यापवित्रे वृथा अपयत्वेन प्राक्षरन् सवन्ति ।
प्रधानी पुनानः पूषमानः सोमो वाचं स्तुतिं स्वीयं ध्वनिं आ इष्यति प्रेरयति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

दन्द्दुर्हियानः सोतृभिर्मृज्यमानः कर्निकदत् । इष्यति वसुभिर्द्विष्यम् ॥ २ ॥

दन्द्दुः । हियानः । सोतृभिः । मृज्यमानः ।

कर्निकदत् । इष्यति । वसुम् । इन्द्रियम् ॥ २ ॥

अयमिन्द्रदीतिः सोमो हियानः प्रेर्यमाणोऽपि यमाणः केः सोतृभिरन्विगताः पश्चाद्गया-
पवित्रे मृज्यमानः शोष्यमानः कर्निकदत् शब्दं कुर्वन् इन्द्रियमिन्द्रस्य संबन्धिनं इन्द्रियमपि
करं वसुं शब्दमिष्यति प्रेरयति ग्रहणसमये ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

आनःशुष्मंनृपाह्वंवीरवन्तंपुरुस्पृहम् । पवंस्वसोमधारया ॥ ३ ॥

आ । नः । शुष्मम् । नृसस्यम् । वीरवन्तम् ।

पुरुस्पृहम् । पवंस्व । सोम । धारया ॥ ३ ॥

हे सोम त्वं धारया आपवस्व । किं शुष्मं बलं । कीदृशं नृपाह्वं मृणामस्मद्विरोधिना-
मभिमादुक्तं वीरवन्तं पुत्रोपेतं पुरुस्पृहं बहुभिः स्पृहणीयं नोस्माकं शुष्ममापवस्व एवस्पृहा-
भ्या पवस्वेत्यर्थः । रससावेतति होमद्वारा तत्तिद्धे शुष्मं पवस्वेत्युपचर्यते ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

प्रसोमोअतिधारयापवमानोअसिष्यदत् । अग्निद्रोणान्यासदम् ॥ ४ ॥

प्र । सोमः । अति । धारया । पवमानः ।

असिष्यदत् । अग्नि । द्रोणानि । आसदम् ॥ ४ ॥

अयं पवमानः सोमोधारया अति अतिक्रम्य दशापवित्रं प्रासिष्यदत् प्रस्यन्दते । किं-
मर्थं द्रोणानि द्रोणकलशादीनि अग्न्यासदं आसादनाय ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

अप्सुत्वामधुमत्तमंहरिंहिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्द्रविन्द्रायपीतये ॥ ५ ॥

अप्सु । त्वा । मधुमत्तमम् । हरिम् ।

हिन्वन्ति । अद्रिभिः । इन्द्रो इति । इन्द्राय । पीतये ॥ ५ ॥

हे इन्द्रो सोम अप्सु वसतीवरीषूदकेषु मधुमत्तमं अतिशयेन मधुमन्तं हरिं हरितवर्णं
त्वा त्वां अद्रिभिरभिषवग्रावगिर्हिन्वन्ति प्रेरयन्ति । किमर्थं इन्द्रायेन्द्रस्य पीतये पानाय ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

सूनोतामधुमत्तमंसोममिन्द्रायवज्रिणे । चारुशर्चायमत्सरम् ॥ ६ ॥ २० ॥

सुनोते । मधुमत्तमम् । सोमम् । इन्द्राय ।

वज्रिणे । चारुम् । शर्घाय । मत्सरम् ॥ ६ ॥ २० ॥

हे कृत्विजोष्यं मधुमत्तमं मधुरसोपेतं सोमं इन्द्राय वज्रिणे वज्रयुक्ताय हनोत सुनुव । पुनःकोदशं चारुं चरणीयं मत्सरं मदकरं शर्घायास्माकं वत्साय इन्द्रस्य पानापच सोमं सुनु-
वेतिब्रूते यजमानः स्वीयान् ॥ ६ ॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमे विंशोवर्गः ॥ २० ॥

प्रसोमास इति पञ्चमं सप्तमं सूक्तं राहूगणस्य गोतमस्वार्थं सौम्यं गायत्रं । प्रसोमासो गो-
तम इत्यनुकान्तं । गोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

प्रसोमासः स्वाध्यः । पर्वमानासो अक्रमुः । रयिर्कृण्वन्ति चेतनम् ॥ १ ॥

प्र । सोमासः । सु३आध्यः । पर्वमानासः ।

अक्रमुः । रयिम् । कृण्वन्ति । चेतनम् ॥ १ ॥

प्राक्रमुः प्रापच्छन्ति कटशंपति । केतोमासः सोमाः । कीदृशाः स्वाध्यः दुभ्यानाः सु-
कर्माणोवा पर्वमानासः पूषमानाः चेतनं प्रज्ञापनं रयिं धनं कृण्वन्ति कुर्वन्त्यस्माकम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

दिवस्पृथिव्या अधिभवेन्दोद्युध्नवर्धनः । भवावाजानां पतिः ॥ २ ॥

दिवः । पृथिव्याः । अधि । भव । इन्द्रो इति ।

द्युध्नवर्धनः । भव । वाजानाम् । पतिः ॥ २ ॥

हे इन्द्रो वाजानामजानां पतिः स्वामी त्वं दिवोद्युध्नोक्तस्य पृथिव्या भूतोक्तस्य अधि द्युध्न-
वर्धनो द्योतमानस्य हिरण्यदिक्षजघनस्य वर्धयिता भव अस्माकं लोकद्वये यद् द्युध्नयस्ति
तस्य वर्धयिता भवास्मभ्यमित्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तुभ्यंवातां अग्निप्रियस्तुभ्यंमर्षन्ति सिन्धवः । सोमवर्धन्ति ते महः ॥ ३ ॥

तुभ्यम् । वाताः । अग्निप्रियः । तुभ्यम् ।

अर्पन्ति । सिन्धवः । सोमं । वर्धन्ति । ते । महः ॥ ३ ॥

हे सोम तुभ्यं त्वदर्थं वाता वायवः अग्निप्रियोऽग्निर्तर्पयितारो भवन्ति । तथा सिन्धवः स्पर्शमाना नद्यः तुभ्यं अर्पन्ति गच्छन्ति अग्निपूयमाणस्य तवाप्यायनायैवं कुर्वन्तीत्यर्थः । तजग्मे अग्नी ते तव महो महत्वं वर्धन्ति वर्धयन्ति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोमदृष्यम् । भवावाजस्यसंगथे ॥ ४ ॥

आ । प्यायस्व । सम । एतु । ते । विश्वतः ।

सोम । दृष्यम् । भव । वाजस्य । समसंगथे ॥ ४ ॥

हे सोम त्वं वायुभिरग्निद्विधाप्यायस्व प्रवृद्धो भव । ते त्वां विश्वतो दृष्यं वर्धयिष्यं समेतु संगच्छतां । संगथे संग्रामे वाजस्याश्वस्य प्रापको भव ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

तुभ्यंगावोघृतंपयोवभ्रोदुदुहेअक्षितम् । वर्षिष्ठेअधिसान्वि ॥ ५ ॥

तुभ्यम् । गावः । घृतम् । पयः । वभ्रो इति ।

दुदुहे । अक्षितम् । वर्षिष्ठे । आधि । सान्वि ॥ ५ ॥

हे प्रभो यन्मवर्णं सोम तुभ्यं त्वदर्थं गावोघृतं पयश्च अक्षितं अक्षिणं दुदुहे दुहते वर्षिष्ठे प्रवृद्धे अधिसान्वि समुच्छिद्यते मदेगे स्थिताय तुभ्यं ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

स्वायुधस्यतेसतोमुपनस्यपतेव्यम् । इन्द्रोसखित्वमुश्मसि ॥ ६ ॥ २ ॥ १ ॥

सुधाव्युधस्य । ते । सतः । भुवनस्य । पते ।

व्यम् । इन्द्रो इति । सखित्वम् । उश्मसि ॥ ६ ॥ २ ॥ १ ॥

हे भुवनस्य भूतजातस्य पते स्वामिन् पातक सोम । सोमस्य जगदाभ्यापकत्वं तत्स्वामित्वं । हे इन्द्रो सोम वयं अनुष्ठातारः स्वायुधस्य ते वव सतः सतित्वमुपसि कामयामहे ॥६॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमे एकविंशोवर्गः ॥ २१ ॥

मसोमासइति पल्लवमष्टमं सूक्तं आत्रेयस्य श्यावाश्वस्यार्धं गायत्रं सौम्यं । अनुकम्पते-
च-मसोमासःश्यावाश्वइति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा-

मसोमासोमदच्युतःश्रवसेनोमघोनः । सुताविदथेअक्रमुः ॥ १ ॥

प्र । सोमासः । मदच्युतः । श्रवसे । नः ।

मघोनः । सुताः । विदथे । अक्रमुः ॥ १ ॥

सोमासः सोमा मदच्युतो मदसाविणः सुताअग्निपुताः सन्नो विदथे पसे मघोनो ह-
विष्मनो नोस्मान् श्रवसे अन्नाय कीर्तयेवा माक्रमुः प्रगच्छन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

आदींअत्रितस्ययोषणोहरिंहिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्दुमिन्द्रायपीतये ॥ २ ॥

आत् । ईम् । अत्रितस्य । योषणः । हरिम् । हिन्वन्ति ।

अद्रिभिः । इदुम् । इन्द्राय । पीतये ॥ २ ॥

आत् अविच ई एनं हरिं हरितवर्णं सोमं त्रितस्य ऋषेयोषणोपुत्तय अद्रिभिर्मांसभिः
हिन्वन्ति प्रेरयन्ति । किमर्थं इन्दुं दीप्तं सोमं इन्द्राय इन्द्रस्य पीतये पानाय ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

आदींहंसोयथागुणंविश्वस्यावीवशन्मतिम् । अत्योनगोमिरज्यते ॥ ३ ॥

आत् । ईम् । हंसः । यथा । गुणम् । विश्वस्य ।

अवीवशात् । मतिम् । अत्यः । न । गोमिः । अज्यते ॥ ३ ॥

आत् अपिच ईमयं सोमो हंसो यथा गणं जनसंघं स्वगतिविशेषेण स्वनेन वा प्रवि-
शति तद्वद्विश्वस्य सर्वस्य स्तोतृजनस्य मतिं स्तुतिं बुद्धिं वा अवीवशात् वशं नयति । सव
सोमः अत्योन अश्वइव गोभिर्मयैरुदकैर्वा अन्यते सिच्यते स्निग्धीक्रियते ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

उ॒भे॒सो॒माव॒चाक॑शन्मृ॒गोन॒त॒क्तो॒अ॒र्प॒सि । सी॒दन् नृ॒तस्य॒योनि॒मा ॥४॥

उ॒भे इति । सो॒म । अ॒व॒चाक॑शत् । नृ॒गः । न ।

त॒क्तः । अ॒र्प॒सि । सी॒दन् । नृ॒तस्य॑ । यो॒निम् । आ ॥ ४ ॥

हे सोम उभे घावापृथिव्यौ अवचाकशत् पश्यतिकर्मदं पश्यन् मृगोन मृगइव तक्तो-
ग्नैः पयआदिभिर्मिश्रितः सन् । दग्ना वनकीत्पादौ तथा दृष्टत्वात् । अर्पसि गच्छसि च । किं
कुर्वन् ऋतस्य यज्ञस्य योनिं स्थानं आसीदन् आश्रयन् गच्छसि यज्ञसाधनाय गच्छसी-
त्यर्थः ॥ ४ ॥

• अथ पञ्चमी—

अ॒भिगा॒वो॒अनू॒पत॒योपा॒जार॒मिव॒प्रि॒यम् । अ॒गन्ना॒जि॒यथा॒हित॒म् ॥५॥

अ॒भि । गा॒वः । अ॒नू॒पत॒ । यो॒पा । जा॒र॒म॒इ॒व ।

प्रि॒यम् । अ॒गन् । अ॒जि॒म् । यथा॑ । हि॒त॒म् ॥ ५ ॥

हे सोम त्वां गावः शब्दाः अयनूपत अभिष्टुवन्ति । योपा प्रियं जारमिव सा यथा वं
स्तौति तद्वत् । ससोमः आजि गंतव्यं हितं मित्रमिव तं यथा अन्यः अगन् स्तुतिनाय गच्छ-
ति तद्वत् । अथवा हितं धनप्राप्तकृतेन हितकरं वा आजि शूरइव अयमागच्छति पात्रं ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

अ॒स्मेधे॑हिद्यु॒मद्य॒शो॒मघ॑र्व॒मध्य॒मस्य॑च । स॒नि॒मे॒धामु॒तश्र॑वः ॥६॥२२॥

अ॒स्मे इति । धे॒हि । द्यु॒म॒त् । य॒शः । म॒घ॒र्व॒त् । म॒ध्यः ।

च । म॒स्य॑ । च । स॒नि॒म् । मे॒धाम् । उ॒त । श्र॑वः ॥ ६ ॥ २२ ॥

हे सोम अस्मे अस्मभ्यं द्युमत् दीतिमत् यशोत्वं वेहि देहि । कीदृशोऽस्मभ्यं मघ-
वद्भ्यश्च हविर्लक्षणाजवद्भ्यश्च मह्यं च स्तुतिकर्त्रेण । अथवा मत्समस्मभ्यमित्यर्थः । अस्मे म-
घवद्भ्यश्च मह्यं वेति तेषामेवाशंसनाभेदादुभयत्र च शब्दोपेयः । किंच सर्गिं धनं मेधां प्रतां
जनापिच श्रवः कीर्तिं च वेहि ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे द्वाविंशोवर्गः ॥ २२ ॥

प्रसोमास इति पठ्यं नवमं सूक्तं त्रितस्यार्थं गायत्रं पवमानसोमेदेवतार्क । प्रसोमासस्ति-
तइत्यनुक्रान्तं । गतो विनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

प्रसोमासो विपश्चितो पांनयन्त्यूर्मयः । वनानि महिषा इव ॥ १ ॥

प्र । सोमासः । विपश्चितः । अपाम् । न ।

यन्ति । ऊर्मयः । वनानि । महिषाः इव ॥ १ ॥

विपश्चितो मेधाविनः सोमासः सोमाः प्रनयन्ति प्रगच्छन्ति पात्राणि मघि । किमिव अपा-
मूर्मयः न । वेयथा सन्ततमुद्भवन्ति तद्वत् । बाहुल्येऽयं दृष्टान्तः । दर्शतो ममनेदृष्टान्तान्तरमभि-
धीयते—वनानि महिषाः प्रद्धा घृणा इव । अथवा स्वाश्रयात् प्रपवने प्रयसोदृष्टान्तः द्वितीयस्तु
दशापवित्रादयः प्रवेशे ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अभिद्रोणानि बभ्रवः शुक्राः कृतस्य धारया । वाजुं गोमन्तमक्षरन् ॥ २ ॥

अभि । द्रोणानि । बभ्रवः । शुक्राः । कृतस्य ।

धारया । वाजम् । गोमन्तम् । अक्षरन् ॥ २ ॥

अभि क्षरन्तीति शेषः । उपसर्गश्रुतेरुचितक्रियाध्याहारः । प्रति द्रोणानि द्रोणकटशान् यद्य-
पि द्रोणकटशपकण्य तथापि तत्पापान्यादितरेपि पात्रा द्रोणादित्युच्यन्ते अथैकस्मिन्नेव पूजा-
र्थं बहुवचनं । के बभ्रवो बभ्रवर्णाः सोमाः शुक्रादीनाः । केन प्रकारेण कृतस्याकृतस्य धारया धा-
राकारेण । किंच वाजमर्बं गोमन्तं बहुगोपुक्तं अक्षरन् क्षरन्ति अस्याकं अथैकमेव वाक्यं उ-
क्तविधाः सोमाः द्रोणान् प्रत्यक्षरन् धारया किंकुर्वन्तो गोमन्तं वाजं प्रयच्छन्त इत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सुताइन्द्रायवायवेवरुणायमरुद्भ्यः । सोमाअर्पन्तिविष्णवे ॥ ३ ॥

सुताः । इन्द्राय । वायवे । वरुणाय ।

मरुत्भ्यः । सोमाः । अर्पन्ति । विष्णवे ॥ ३ ॥

सुता अभिपुताः सोमाः इन्द्राय इन्द्रार्थं वायवेच वरुणायच मरुद्भ्यश्च विष्णवेच एवार्पन्ति गच्छन्ति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

तिस्रोवाचउदीरतेगावोमिमन्तिधेनवः । हरिरितिकर्निक्रदत् ॥ ४ ॥

तिस्रः । वाचः । उत् । ईरते । गावः । मिमन्ति ।

धेनवः । हरिः । एति । कर्निक्रदत् ॥ ४ ॥

तिस्रोवाचः ऋगादिभेदेन त्रिविधास्तुविहरीरते मोदमयन्ति ऋविजः । धेनवः आश्विरेण मीनयिष्योगावः मिमन्ति शब्दयन्ति दोहार्थं । हरिर्हरितवर्णश्च सोमः कर्निक्रदच्छब्दं कुर्वन्नेति गच्छति कलशं ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

अग्निब्रह्मीरनूपतयहीर्कृतस्यमातरः । मर्मृज्यन्तेदिवःशिगुम् ॥ ५ ॥

अग्नि । ब्रह्मीः । अनूपत । यही । कृतस्य ।

मातरः । मर्मृज्यन्ते । दिवः । शिगुम् ॥ ५ ॥

असोमांसपेरिताः यद्वापिहृत्यः यद्वापिमहत्ताम कृतस्य यज्ञस्य मातरोनिर्माण्यः स्तुतयोऽनूपन स्तुवन्ति । किं दिवोपुदेवतायाः शिगुं शिगुस्त्वानीयं सोमं तमेव मर्मृज्यन्ते हृत्यन्ति । वृत्तीपस्यापिशोदिवि सोमआसीदिष्यादिभ्युवेः । युगिगुत्वं तस्य ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

रायःसमुद्राँश्चतुरोऽस्मभ्यँसोमविश्वतः । आपवस्वसहस्रिणः ॥ ६ ॥ २३ ॥

रायः । समुद्रान् । चतुरः । अस्मभ्यम् । सोम ।

विश्वतः । आ । पवस्व । सहस्रिणः ॥ ६ ॥ २३ ॥

रायो घनस्य संघन्धिनः चतुरः समुद्रान् घनपूर्णानित्यर्थः तादृशान्समुद्रानस्त्वयमर्था-
य हे सोम विश्वतः सर्वतः आपवस्व । वथा सहस्रिणः अपरिमितान्कामानापवस्व आयच्छ ।
चतुःसमुद्रस्यघनविशेषपातेः तन्मध्यगवभूमित्वमित्वमन्तरेणासंभवाच्चतुःसमुद्रमुद्रितभूमंडल-
त्वमित्वमेवाशास्ते यजमानः ॥ ६ ॥

॥ इति पठस्याष्टमे त्रयोविंशोवर्गः ॥ २३ ॥

प्रसुवानइति पङ्क्तं दशमं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । प्रसुवानइत्यनुकान्तं । गतोविनि-
योगः ।

तत्र पथमा—

प्रसुवानोधारयातनेन्दुर्हिन्वानोअर्पति । रुजदृक्त्वाव्योर्जसा ॥ १ ॥

प्र । सुवानः । धारया । तना । इन्दुः । हिन्वानः ।

अर्पति । रुजत् । दृक्त्वा । वि । ओर्जसा ॥ १ ॥

इंदुः सोमः सुवानः स्वयमानः हिन्वानोऽध्वर्युजा मेघमागो धारया तना पवित्रं प्राप्नोति
गच्छति । अथ प्रत्यक्षेणोप्यते दृक्त्वा दृक्त्वानपि शत्रुपुत्राणि ओजसा बलेन विरुजत् विरुज-
ति विस्तृयति ॥ १ ॥

अथद्वितीया—

सुतदन्द्रापवायवेवरुणापमरुम्यः । सोमोअर्पतिविष्णवे ॥ २ ॥

सुतः । इन्द्राय । वायवे । वरुणाय ।

मरुत्सुम्यः । सोमः । अर्पति । विष्णवे ॥ २ ॥

अयं सुतोभिपुतः सोम इन्द्रायर्थं अर्पति गच्छति इन्द्राय वायवे वरुणाय मरुद्भ्यम्
विष्णवेच अर्पति गच्छति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

वृषाणं वृषभिर्यतं सुन्वन्ति सोममद्रिभिः । दुहन्ति शक्मना पयः ॥ ३ ॥

वृषाणम् । वृषभिः । यतम् । सुन्वति । सोमम् ।

अद्रिभिः । दुहन्ति । शक्मना । पयः ॥ ३ ॥

वृषाणं रससेकारं यतं नियतं सोमं वृषाभीरसस्यवर्षकैरद्रिभिर्ग्रावभिः सुन्वन्ति शक्म-
ना कर्मणा दुहन्ति शक्मना पयः सोमसं । सोमं पयोदुहन्तीति द्विकर्मकोपम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

भुवश्चितस्य मर्ज्यो भुव इन्द्राय मत्सरः । संहृषैरज्यते हरिः ॥ ४ ॥

भुवत् । चितस्य । मर्ज्यः । भुवत् । इन्द्राय ।

मत्सरः । सम् । हृषैः । अज्यते । हरिः ॥ ४ ॥

चितस्य सूक्तद्रष्टृकैः सोमं मत्सरो मदकरः सोमो मर्ज्यो भुवत् शुद्धो भवति तस्य या-
गार्थं शेषपानार्थं च तथा इन्द्रायेन्द्रपानाय मर्ज्यो भुवत् रूपे रूपकैश्च क्षीरादिभिर्हरिर्हरितवर्णः
सोमः सज्यते ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

अभीमृतस्य विष्टपं दुहते पृश्निमातरः । चारुं प्रियतमं हविः ॥ ५ ॥

अभि । ईम् । अतस्य । विष्टपम् । दुहते ।

पृश्निमातरः । चारुं । प्रियतमम् । हविः ॥ ५ ॥

इमेनं सोमं ऋतस्य विष्टपं स्थानं यज्ञायामित्यर्थः तादृशं पृश्निमातरो मरुतोभिर्दुहते ।
किमियतमिन्द्रादीनां हविर्होमसाधनं चारु रमणीयं सोमं मरुतेरितवृष्ट्या सोमवृष्टेस्तदो-
गृह्यत्वं ॥ ५ ॥

अथ पृथी-

समेनमहुताइमागिरौअर्पन्तिस्तुतः । धेनूर्वाश्रोअवीवशत् ॥ ६ ॥ २४ ॥

सम् । एनम् । अहुताः । इमाः । गिरः । अर्पन्ति ।

स्तुतः । धेनूः । वाश्रः । अवीवशत् ॥ ६ ॥ २४ ॥

समर्पन्ति संगच्छन्ते एनं सोमं अहुता अकुटिलागिरौस्वदीपास्तुतयः सस्तुतः सरंत्यः
ताश्च धेनूः प्रीणयिष्यः स्तुवीर्वाश्रः शब्दयन् अवीवशत् कामयते सोमः ॥ ६ ॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमे चतुर्विंशोवर्गः ॥ २४ ॥

आमइति षड्वचमेकादशं सूक्ते आंगिरसस्य प्रभूवसोरार्षं गायत्रं पवमानसोमदेवमार्कं ।
अनुक्रान्तं च-आनःपवस्वप्रभूवसुरिति । गोविनिनियोगः ।

तत्र प्रथमा-

आनःपवस्वधारयापवमानरयिपृथुम् । ययाज्योतिर्विदासिनः ॥ १ ॥

आ । नः । पवस्व । धारया । पवमान । रयिम् ।

पृथुम् । यया । ज्योतिः । विदासि । नः ॥ १ ॥

हे पवमानसोम त्वं धारया नोस्मार्कं आपवस्व सर्वदः क्षर । किं रयिं पवं पृथुं विस्तीर्णं
या धारया ज्योतिर्वीतमानं यज्ञं स्वर्गवा विदासि छंभयसि नोस्मार्कं ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

इन्द्रोसमुद्रमीह्यपवस्वविश्वमेजय । रायोधर्तान् ओजस्ता ॥ २ ॥

इन्द्रो इति । समुद्रमर्ह्य । पवस्व । विश्वमेजय । रायोधर्ता । नः । ओजस्ता ॥ २ ॥

विश्वमेजय । रायः । धर्ता । नः । ओजस्ता ॥ २ ॥

हे इन्द्रो सोम हे समुद्रमीह्य समुद्रमिन्द्रकनाम ईक्ष्यतिर्गविकर्मा उदकमेरुं दद्या हे
विश्वमेजय विश्वस्य सर्वस्यास्मच्छयोः कंषयितः सोम त्वं ओजस्ता तदीयेन यजेन नोस्मार्कं
रायो धनस्य धर्ता धारकः पवस्व धनेत्यर्थः । अत्र यद्यप्युदकमेरुसर्वरात्रुकं पने संशोबनान्द-
गं दत्वा इदं पगने तथापि यजमानस्यापेक्षिते इति रायो धर्तृत्ववदाशास्ये अविगम्यन्त्ये ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

त्वयावीरेणवीरवोभिष्यामपृतन्यतः । क्षराणोअभिवार्यम् ॥ ३ ॥

त्वया । वीरेण । वीरवः । अभि । स्याम् ।

पृतन्यतः । क्षरं । नः । अभि । वार्यम् ॥ ३ ॥

हे वीरवो वीरवन् सोम वीरेण त्वया साधनेन पृतन्यतः संग्राममिच्छतः शत्रून्भिष्याम
अभिभवेम अतो नोस्माकं वार्यं वरणीयं धनमभिक्षर अभिगमयेत्यर्थः । अथवा वरणीयं सो-
माख्यं धनं क्षर एवैव ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

प्रवाजमिन्दुरिष्यतिसिपासन्वाजसाऋषिः । वृताविदानआयुधा ॥ ४ ॥

प्र । वाजम् । इन्दुः । इष्यति । सिपासन् । वाजसाः ।

ऋषिः । वृता । विदानः । आयुधा ॥ ४ ॥

सोमः वाजमन् प्रेष्यति प्रेष्यति यजमानेभ्यः । किंकुर्वन् सिपासन् यजमानान् संभ्रू-
मिच्छन् ईदृशइन्दुर्वाजसाः अन्नस्य दाता ऋषिः सर्वस्यदद्या वृता वृत्तानि कर्माणि आयुधानि
च विदानोऽज्ञानम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

तंगीर्भिर्वाचमीद्भ्यपुनानंवासयामसि । सोमंजनस्यगोपतिम् ॥ ५ ॥

तम् । गीःभिः । वाचमईद्भ्यम् । पुनानम् ।

वासयामसि । सोमम् । जनस्य । गोपतिम् ॥ ५ ॥

वं सोमं गीर्भिः स्तुतिभिः स्तौयीविशेषः । किंच वाचमीदृत्यं वाचःप्रेरयितारं पुनानं पुनमानं
वं सोमं वासयामसि वासयामः श्रयणद्रव्यैः । कीदृशं सोमं जनस्य गोपतिं महां पातकं यदे-
कमेववाक्यं उक्तविशेषणविशिष्टं सोमं स्तुतिभिर्वासयामइति । माचवस्तु—वाचमितिपृथक्कदं
विदन्वर्तता वाक्यद्वयं प्रकार ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

विश्वो॒यस्य॑ व्र॒ते ज॒नो दा॒धार॑ ध॒र्म॒ण॒स्पते॑ः । पु॒ना॒नस्य॑ प्र॒भू॒व॒सोः ॥ ६ ॥ २५ ॥

वि॒श्वः । य॒स्य॑ । व्र॒ते । ज॒नः । दा॒धार॑ । ध॒र्म॒णः ।

प॒तेः । पु॒ना॒नस्य॑ । प्र॒भू॒व॒सोः ॥ ६ ॥ २५ ॥

विश्वः सर्वो जगो मनुष्यो यजमानः यस्य सोमस्य व्रते कर्मणि दाधार धारयति मन-
इति शेषः । कोदशस्य यस्य धर्मणः कर्मणः पतेः पालकस्य पुनानस्य पूषमानस्य प्रभूवसोः
प्रभूतधनस्य ॥ ६ ॥

॥ इति पठस्याष्टमे पंचविंशोऽवर्गः ॥ २५ ॥

असर्जोतिप्लवचं द्वादशं स्रक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । असर्जोतिप्लवचं । गतो विनिर्गोः ।

तत्र प्रथमा—

अस॑र्जि॒र॒थ्यो॒यथा॑ प॒वित्रे॑ च॒म्बोः सु॒तः । का॒र्म्म॒न्वा॒जी॒र्न्म॒क॒मी॒त् ॥ १ ॥

अस॑र्जि । र॒थ्यः । य॒था॑ । प॒वित्रे॑ । च॒म्बोः । सु॒तः ।

का॒र्म्म॒न् । वा॒जी । नि । अ॒क॒मी॒त् ॥ १ ॥

रथ्योपथा रथसंबन्धी भस्वद्वय सपथा विसृग्यते तद्वत् चम्बोरधिषवणफलकयोः सु-
तोतिपुतः सोमः असर्जि सृष्टो भूत् पवित्रे । तथा भूतो वाजी वेजनाव सोमाख्योऽश्वः कार्य-
न् काष्मन्मुद्धं इत्येतेषां पणान् अत्र देवानामाकर्षणवति यज्ञाख्ये संग्राये न्यक्रमीत् नितरां
कामयति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

स॒व॒र्हिः सो॒म॒जा॒गृ॒विः प॒र्व॒स्व॒दे॒व॒वी॒र॒ति॑ । अ॒भि॒को॒शं॑ म॒धु॒श्रु॒त॑म् ॥ २ ॥

सः । व॒र्हिः । सो॒म॒ । जा॒गृ॒विः । प॒र्व॒स्व॒ । दे॒व॒ । श्रु॒त॑म् ।

अ॒ति॑ । अ॒भि॑ । को॒श॑म् । म॒धु॒श्रु॒त॑म् ॥ २ ॥

हे सोम सवर्हिर्वाहकः जागृविर्जागरूको देवर्षिर्देवकामस्त्वं मधुश्रुतं मधुसाविकोशं
दशापविप्रमतिक्कम्पातिपवस्व द्रोणकलशं पति क्षर ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सनो॒ज्योती॑पि॒पूर्व्य॑पर्व॒मान॑विरोचय । ऋत्वे॒दक्षा॑यनोहि॒नु ॥ ३ ॥

सः । नः । ज्योती॑पि । पूर्व्य॑ । पर्व॒मान॑ । वि ।

रोच॒य । ऋत्वे॑ । दक्षा॑य । नः । हि॒नु ॥ ३ ॥

हे पूर्व्यं पुराण पर्वमान सोम सत्त्वं नोस्माकं ज्योतीषि दिव्यानि स्थानानि विरोचय प्रकाशय । किंच ऋत्वे कर्मणे यागाय दक्षाय बलाय बलप्रदाय यागापवा नोस्मान् हिनु प्रेरय ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

शु॒भ॒म॒न॒ऋ॒ता॒यु॒जि॒र्भू॒ज्य॒मा॒नो॒ग॒भ॒स्त्योः । प॒र्व॒ते॒वो॒रे॒अ॒व्यये॑ ॥ ४ ॥

शु॒भ॒म॒नः॑ । ऋ॒ता॒यु॒जिः॑ । भू॒ज्य॒मा॒नः॑ ।

ग॒भ॒स्त्योः॑ । प॒र्व॒ते॑ । वो॒रे॑ । अ॒व्यये॑ ॥ ४ ॥

• ऋतायुजिः यज्ञकामैः ऋषिभिः शुभमानोत्क्रियमाणः तेषामेव गभस्त्योर्हस्तयोर्भूज्यमानः सोमः अव्यये अविमये वारे बाले दशापवित्रे पवते पूयते ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

स॒वि॒श्वा॑दा॒शु॒पे॒व॒नु॒सो॒मो॒दि॒व्यानि॒पा॒थि॒वा । प॒र्व॒ता॒मा॒न्तरि॑क्ष्या ॥ ५ ॥

सः । वि॒श्वा॑ । दा॒शु॒पे॒ । व॒नु॒ । सो॒मः॑ । दि॒व्यानि॑ ।

पा॒थि॒वा । प॒र्व॒ता॒म् । आ । अ॒न्तरि॑क्ष्या ॥ ५ ॥

सोभिपूयमाणः सोमोदाशुपे इविदन्ति विश्वा सर्वाणि वनु वसन्ति धनानि आपवता प्रपच्छतु । विश्वानीत्युक्तस्य विवरणं शिष्टं । दिव्यानि दिविभवानि पार्थिवा पृथिवीसंबन्धीनि अंतरिक्ष्या अन्तरिक्षेभवानि च पवता ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

आ॒दि॒व॒स्त्पु॒ष्ट॒मं॒श्व॒यु॒र्ग॒व्य॒युः॒सो॒मो॒रो॒ह॒सि । वी॒र॒युः॒श्व॒स॒स्प॒ते ॥ ६ ॥ २६ ॥

आ । दिवः । पृष्ठम् । अश्व॒द्युः । ग॒व्य॒द्युः ।

सोम । रोह॒सि । वी॒र॒द्युः । श॒वसः । प॒ते ॥ ६ ॥ २६ ॥

हे सोम त्वं स्तोतॄणां अश्वपुरश्चमिच्छन् गव्ययुगांश्चच्छन् वीरयुः पुत्रानिच्छन् दिवः
पृष्ठं पुलोकमारोहसि आहुतिद्वारा हे शवसस्ते अन्नस्यपाठक ॥ ६ ॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमे पङ्क्तिशोवर्गः ॥ २६ ॥

समुतइति पङ्क्त्यं त्रयोदशं सूक्तं रतूगणस्यार्पं गायत्रं सौम्यं अनुक्रम्यतेच-समुवोरह-
गणइति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा-

समु॒त॒पी॒तये॒ष्टपा॒सोमं॒प॒वित्रे॑अ॒र्पति॑ । वि॒घ्नव॒क्षांसि॑दे॒व्युः ॥ १ ॥

सः । सु॒तः । पी॒तये॑ । ए॒षा । सोमः॑ । प॒वित्रे॑ ।

अ॒र्पति॑ । वि॒घ्नव॑ । र॒क्षांसि॑ । दे॒व॒द्युः ॥ १ ॥

सः सोमः पीतये इन्द्रादिप्रानाय सुतोऽभिपुतो वृषा वर्षणः सः पवित्रे अर्पति गच्छति ।
किंकुर्वन् रक्षांसि विघ्नव देवयुर्देवकायः स इत्यन्वयः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

सप॒वित्रे॑वि॒चक्ष॒णो॒हरि॑र॒र्पति॑ध॒र्णसि॑ । अ॒भियो॑र्न॒कनि॑क॒दत् ॥ २ ॥

सः । प॒वित्रे॑ । वि॒चक्ष॒णः । हरिः॑ । अ॒र्पति॑ ।

ध॒र्णसि॑ । अ॒भि । योर्नि॑म् । क॒नि॒क॒दत् ॥ २ ॥

ससोमो विचक्षणः पशुपतिकर्म एतत् सर्वस्पृष्टा हरिर्हरितवर्णः सोमो धर्णसिः सर्वस्य
धारकः पवित्रे अर्पति गच्छति पश्चात् कनिकदत् शब्दकुर्वन् योर्नि स्थानं द्रोगकदशमभि
गच्छति ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

सवा॒जीरो॑च॒नादि॑व॒पर्व॑मा॒नो॒विधा॑वति । र॒क्षो॒हावा॑रम॒भ्यय॑म् ॥ ३ ॥

सः । वा॒जी । रो॒चना । दि॒वः । पर्व॑मानः । वि ।

धा॒वति । र॒क्षः॑ऽहा । वा॒रम् । अ॒व्यय॑म् ॥ ३ ॥

सवाजी वेजनवानश्वस्थानीयोदिवः स्वर्गस्य रोचना रोचकः पवमानः पूषमानो विधा-
यति । कीदृशः रक्षोहा रक्षोहन्ता अव्ययं वारं दशापविभ्रमवीत्य च धावति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

स॒ञ्चित॒स्याधि॑सानंवि॒पर्व॑मानोअ॒रोच॑यत् । जा॒मि॒भिः॒सूर्य॑स॒ह ॥१॥

सः । च॒त॒स्रि । अ॒धि । सा॒नं॒वि । पर्व॑मानः ।

अ॒रो॒च॒यत् । जा॒मि॒भिः । सूर्य॑म् । स॒ह ॥ ४ ॥

ससोमस्त्रितस्य ग्रहणैः अधिसानवि समुच्छ्रिते यज्ञे । अधीति सप्तम्यर्थानुवादी । पवमानः
पूषमानः जामिभिः प्रवृद्धैः बन्धुभूतैर्वा स्वतेजोभिः सह सहितः सत् सूर्यमरोचयत् प्रकाशित-
घाम् ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

स॒दृ॒त्र॒हा॒वृषा॑सु॒तोव॑रि॒वो॒विद॑दा॒भ्यः । सोमो॒वा॒र्ज॒मिवा॑सरत् ॥ ५ ॥

सः । दृ॒त्र॒हा । वृषा॑ । सु॒तः । व॒रि॒वः॑ऽवित् ।

अदा॑भ्यः । सोमः । वा॒र्ज॒म॑ऽइव । अ॒सर॑त् ॥ ५ ॥

सदृत्रहा वृषा पंचकः सुतोऽग्निपुतो वरिवोवित् यदुर्ध्वनस्यर्त्तप्रकः अदाभ्यः आ दादृशो-
न्यैरदंशनीपः सोमो वाजमिव संग्राममश्वइवासरत् गच्छति कन्तरां ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

सदे॒वः॒क॒विने॑पि॒तो॒ऽग्नि॑द्रो॒णानि॑धावति । इ॒न्द्र॒रि॒न्द्रा॒य॒म॒ह॒ना ॥६॥२७॥

सः । दे॒वः । क॒वि॒ना । इ॒पि॒तः । अ॒ग्निः । द्रो॒णा॒नि ।

धा॒वति । इ॒न्द्रः । इ॒न्द्रा॒य । म॒ह॒ना ॥ ६ ॥ २७ ॥

१०९ अ०२ सू०३८] पष्ठोऽष्टकः

६५७

सोमो देवइन्द्रः कृष्यमानः कविना कान्तमज्ञेन अर्घ्ययुगा इषितः मेरितः सन्न द्रोणाग्नि
लोणकलशानभिधावति अभिमच्छति । किमर्थं इन्द्रायेन्द्रार्थं मंहना महान सइति समन्वयः ॥ ६ ॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमे सर्वाविशोवर्मः ॥ २७ ॥

एष इति षष्ठ्यं चतुर्दशं सुक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । एष उत्यजित इत्यनुकान्वं । गतो विनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

एष उत्यजितस्य यो न्यो वारो भिरर्पति । गच्छन्वाजं सहस्रिणम् ॥ १ ॥

एषः । ऊँ इति । स्यः । द्या । रयः । अव्यः । वारो जिः ।

अर्पति । गच्छन् । वाजम् । सहस्रिणम् ॥ १ ॥

स्यः समसिद्धः एषो जिषुवः सोमो वृषा वारिवारयोरहणस्वभावः अन्यो वारो जिः अवेवातिः
दशापवित्रेणार्पति मच्छति कलशं । वाजमन्नं सहस्रिणं सहस्रसंख्याकं यजमानाय मदायुं ग-
च्छन् द्रोणकलशं प्रविशन्नर्पतीत्यर्थः उपूरणः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

एतन्त्रितस्य यो पणो हृरि हिन्वन्त्याद्रिभिः । इन्दुमिन्द्राय पीतये ॥ २ ॥

एतम् । त्रितस्य । यो पणः । हरिम् ।

हिन्वन्ति । अद्रिभिः । इन्दुम् । इन्द्राय । पीतये ॥ २ ॥

एतमिन्दुं कृष्यमानं हरिं हरितवर्णं सोमं त्रितस्य ऋषयो पणोऽमुल्लयोद्रिभिः हिन्वन्ति
इन्द्रायेन्द्रस्य पीतये पानाय ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

एतत्पण्डरितोदशममृज्यन्ते अपस्युवः । यामिर्मदायुं गन्ते ॥ ३ ॥

एतम् । त्वम् । हरितः । दश । मृज्यन्ते ।

अपस्युवः । यामिः । मदाय । गन्ते ॥ ३ ॥

एतं त्वं तं सोममप्ययोर्दश हरितो हरणस्वभावा अंगुलयः अपस्युवः क्रमेच्छदः सत्यो-
मष्टंज्यन्ते शोधयन्ति याभिरिन्द्रस्य मदाय शृङ्गवे दीप्यते शोध्यतइत्यर्थः तं एतमिति
संक्षन्धः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

ए॒पस्य॑मा॒नु॒पी॒ष्व॒श्वे॒नो॒नवि॒क्षु॒सी॒दति॑ । गच्छ॑अ॒रो॒नयो॒पित॑म् ॥ ४ ॥

ए॒पः । स्यः । मा॒नु॒पी॒षु । आ । श्वे॒नः । न । वि॒क्षु ।
सी॒दति॑ । गच्छ॑न् । जा॒रः । न । यो॒पित॑म् ॥ ४ ॥

स्यः सएपसोमो मानुपीषु विक्षु प्रजासु यजमानरूपासु अनुग्रहेण आसीदति श्वेनो॒न
श्वेनइव । पुनः कइव योपितं गच्छन् अभिगच्छन् जारो॒न जारइव सयथा सके॒त्रितः दस्याः
काम॒पूर॒णाय॑ गूढो॒गच्छ॑ति तद्ददित्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

ए॒पस्य॑म॒द्यो॒रसो॒र्वच॑ष्टे॒दिवः॑शि॒शुः । यइ॑न्दु॒र्वा॒रमा॒र्विश॑त् ॥ ५ ॥

ए॒पः । स्यः । म॒द्यः । रसः । अ॒र्व । च॒ष्टे । दि॒वः ।
शि॒शुः । यः । इ॒न्दुः । वा॒रम् । आ । अ॒र्विश॑त् ॥ ५ ॥

स्यः सपपः मद्योमदनिमिचोरसोर्वचष्टे सर्वमवपश्यति दिवः शिशुः द्युपुत्रः । तत्रो॒त्त॒वे
पुत्रत्वमस्य । यइन्दुर्दीप्तः सोमो वा॒रं दशा॒पवि॒त्रमा॒विश॑दविशति सएपइति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

ए॒पस्य॑पी॒तये॑सु॒तो॒हरि॑र्ष॒निध॑र्ण॒सिः । ऋ॒न्द॒न्धो॒र्नि॒मु॒निप्रि॑यम् ॥ ६ ॥ २८ ॥

ए॒पः । स्यः । पी॒तये॑ । सु॒तः । हरिः । अ॒र्प॒ति । ध॒र्ण॒सिः ।
ऋ॒न्द॒न् । यो॒निम् । अ॒भि । प्रि॒यम् ॥ ६ ॥ २८ ॥

एपस्यः ससोमः पीतये पानाय सुतोभिपुतो हरिर्हस्तिवर्णो धर्णसिर्धारकः मि॒त्रं स्व-
मि॒त्रभू॒तं यो॒नि॒स्थानं॑ द्रोणकलशं ऋ॒न्दन् शब्द॒मन॑ अ॒र्पति॑ गच्छति ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमेष्टाविंशोवर्गः ॥ २८ ॥

आशुरपेति पल्लवं पंचदशं सक्तं आंगिरसस्य बृहन्पेवरापं गायत्रं पवमानसोमदेवताकं ।
आशुरपेनृहन्मतिरिप्पनुक्त्वं । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

आशुरपेनृहन्मतेपरिप्रियेणधाम्ना । यत्रदेवाइतिब्रवन् ॥ १ ॥

आशुः । अप्रि । बृहत्सुमते । परि । प्रियेण ।

धाम्ना । यत्र । देवाः । इति । ब्रवन् ॥ १ ॥

हे बृहन्मते महामते सोम प्रियेण देवानां प्रियत्वमेव धाम्ना शरीरेण धारया आशुः शी-
घ्रः सन् पर्यर्थं परिगच्छ । यत्रदेवाइन्द्रादयो वर्तन्ते इतिब्रवन् पुषन्नुच्चारयन् तां दिशं गच्छामीति
ब्रुवन्नित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

परिष्कृण्वन्ननिष्कृतं जनाययातयन्निर्धः । दृष्टिदिवःपरिस्व ॥ २ ॥

परिष्कृण्वन् । अनिःस्कृतम् । जनाय ।

यातयन् । द्रवः । दृष्टिम् । दिवः । परि । स्व ॥ २ ॥

हे सोम अनिष्कृतं संस्कृतं यजमानं स्थानं वा परिष्कृण्वन् संस्कुर्वन् जनाय यागकर्त्रे
इषोन्नानि यातयन् निर्गमयन् दिवोन्नरिस्ताव दृष्टिं परिस्व ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सुतएतिपवित्रआत्विर्षेदधानोजसा । विचक्षाणोविरोचयन् ॥ ३ ॥

सुतः । एति । पवित्रे । आ । त्विर्षम् । दधानः । ओजसा ।

विचक्षाणः । विरोचयन् ॥ ३ ॥

सुतोभिपुतः सोमः सन् पवित्रे दद्यापवित्रे आह्वयनार्थकः ओजसा बलेन शीघ्रं एति ग-
च्छति । कोदशः सन् त्विर्षं दीर्घं दधानो धारयन् विचक्षणः सर्वं पश्यन् विरोचयन् दीपयन्श्च ।
किं देवानि विशेषः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अयंसयोदिवस्परिरघुयामांपवित्रआ । सिन्धोर्ऊर्माव्यक्षरत् ॥४॥

अयम् । सः । यः । द्विः । परि । रघुयामां । पवित्रे । आ ।

सिन्धोः । ऊर्मा । वि । अक्षरत् ॥ ४ ॥

अयं सप्तोमः पवित्रे आसिध्यमानइतिशेषः । सिन्धोर्जल्लाविष्णारुर्मा ऊर्मा संघावे व्य-
क्षरत् विविधं क्षरति । सइत्युक्तं कइत्याह—योदिवस्परि छलोकस्योपरि रघुयामा लघुगणना-
देवमात्रौ सोपमिति संबन्धः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

आविवांसन्परावतोअथोअर्वावतःसुतः । इन्द्रायसिच्यतेमधु ॥५॥

आइविवांसन् । पराइवतः । अथो इति । अर्वाइवतः ।

सुतः । इन्द्राय । सिच्यते । मधु ॥ ५ ॥

छतोभिपुतःसोमः परावतः दूरनामैतत् दूरस्थानात् अथो अपिचारवावदोन्तिकस्थांश्च दे-
वानाविवांसन् रसेन परिवरणायेत्यर्थः इन्द्रायेन्द्रार्थं मधु मधुसदृशः सोमः सिच्यते ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

समीचीनाअनूपतहरिंहिन्वन्त्यद्रिभिः । योनादृतस्यसीदत् ॥६॥२९॥

सम्इड्चीनाः । अनूपत । हरिम् । हिन्वन्ति । अद्रिभिः ।

योना । ऋतस्य । सीदत् ॥ ६ ॥ २९ ॥

समीचीनाः सम्पगंचिवाः संगवाःस्वोतारोनूपत स्तुवन्ति । किंच सोमं हरिं हरितवर्णं
हिन्वन्ति मेरयन्ति गमयन्ति अद्रिभिर्मावभिः । यस्मादेवं तस्मात् ऋतस्य यज्ञस्य योनी रथाने
सीदत् निषण्णाभवत् हे देवाः ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे एकोनविंशोवर्गः ॥ २९ ॥

पुनानइति षष्ठ्यं षोडशं सूक्तं कथ्यायाः पूर्ववत् । पुनानइत्यनुकान्तं । गवोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

पुनानो अक्रमीदसि विश्वा मृधो विचर्षणिः । शुम्भन्ति विप्रधीतिभिः ॥ १ ॥

पुनानः । अक्रमीत् । अग्नि । विश्वाः । मृधः । विचर्षणिः ।

शुम्भन्ति । विप्रम् । धीतिभिः ॥ १ ॥

पुनानः पूयमानो विचर्षणिः दृष्टा सोमः विश्वा सर्वान्मृधोर्हिसकान् शत्रून् अपक्रमीत् अ-
विक्रान्तवान् तं विप्रं मेधाविनं धीतिभिः कर्मभिरभिपृषादिभिः स्तुतिभिर्वा शुम्भन्ति दीपय-
त्यलंकुर्वन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

आपोर्निमरुणोरुहद्रुमदिन्द्रं वृषा सुतः । ध्रुवे स दसि सीदति ॥ २ ॥

आ । योनिम् । अरुणः । रुहत् । गर्भत् । इन्द्रम् । वृषा ।

सुतः । ध्रुवे । स दसि । सीदति ॥ २ ॥

अयमरुणोरुणवर्णः सोमो योनिं स्थानं द्रोणकलशमारुहदारोहति तत इन्द्रं गर्भद्वय-
ति । कुतः सत्यं वृषावर्षकः फलानां ह्रुवोभिपुवः सन् गत्वा ध्रुवे स दसि स्थिते स्थाने घु-
लोकाख्ये सीदति निवसति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

नूनो रारिधिमहाभिन्दोस्मभ्यं सोम विश्वतः । आपवत्स सहस्रिणम् ॥ ३ ॥

नु । नः । रधिम् । महाम् । इन्दो इति । अस्मभ्यम् । सोम ।

विश्वतः । आ । पवस्व । सहस्रिणम् ॥ ३ ॥

हे सोमाभिपुवस्व हे इन्दो नोस्मभ्यं नु क्षिप्रं यहाँ महान्तं सहस्रिणं असंस्थानं रधिं
धनं विश्वतः आपवस्व सर्वतः परितव ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

विश्वा सोमपवमानद्युम्नानीन्द्वामर । विदा सहस्रिणीरिपः ॥ ४ ॥

विश्वा । सोम । पवमान । युम्नानि । इन्द्रो इति ।

आ । भर । विदाः । सहस्रिणीः । इपः ॥ ४ ॥

हे सोम पवमान पूषमान इन्द्रो दीप्त त्वं विश्वा सर्वाणि बहुविधानि युम्नानि द्रविणानि आभराहर । विदाः संभयच सहस्रिणीः सहस्रसंख्याकानि इपोनानि ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

सतः पुनान आभर रयिस्तोत्रे सुवीर्यम् । जरितुर्वर्धया गिरः ॥ ५ ॥

सः । नः । पुनानः । आ । भर । रयिम् । स्तोत्रे ।

सुधीर्यम् । जरितुः । वर्धय । गिरः ॥ ५ ॥

हे सोम सत्त्वं नोस्मभ्यं स्तोत्रे स्तोत्रयः पुनानः पूषमानोभिपूषमाणः आ भराहर । रयिं धनं । कीदृशं सुवीर्यं सुपुत्रं । किंच जरितुः स्तोत्रुर्गिरः स्तुवीः वर्धय ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

पुनान इन्द्रवाभर सोमं द्विष्वर्हसं रयिम् । हर्षन्निन्दोन उक्थ्यम् ॥ ६ ॥ ३० ॥

पुनानः । इन्द्रो इति । आ । भर । सोमं । द्विष्वर्हसम् ।

रयिम् । हर्षन् । इन्द्रो इति । नः । उक्थ्यम् ॥ ६ ॥ ३० ॥

हे इन्द्रो सोम पुनानः पूषमानस्त्वं आभराहर । किं रयिं धनं । कीदृशं धनं द्विष्वर्हसं तं-
धपोपुंशुधिव्याख्ययोः स्थानयोः परिवृढं । तदेवाह हे इन्द्रो हृषन् हर्षक नोस्मभ्यं उक्थ्यं
स्तुत्यं धनमाभर ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे त्रिंशोवर्गः ॥ ३० ॥

प्रमेगाव इति पल्लवं सप्तदशं सूक्तं काण्वस्य मेघ्यातिथेरायं गायत्रं पवमानसोमदेवताकं
तथा चानुक्तान्तं—प्रमेगावो मेघ्यातिथिरिति । गवो विनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

प्रमेगावो न भूर्णयस्त्वेपा अयासो अकंमुः । घ्नन्तः कृष्णामपृत्वचम् ॥ १ ॥

प्र । ये । गावः । न । पूर्णयः । त्वेषाः । अयासः ।

अक्रमुः । घ्नन्तः । कृष्णाम् । अप । त्वचम् ॥ १ ॥

ये अभिपुताः सोमाः गावोन उदकानीव तानि यथा तूर्णमवः पवन्ति तद्वत् एवंचोपमी-
यन्ते । यदा गावः स्वगोष्ठं मस्यायु गच्छन्ति तद्वत् । अथवा गावः स्तुतिवाचः नायया स्तुत्यं
मति क्षिप्तं प्राप्तुवन्ति तद्वत् । पूर्णयः क्षिमाः त्वेषाः दीवाः अयासः अयाः ममनशीलाः कृष्णां
त्वचं कृष्णा त्वयक्षाः तं निघ्नन्तः । त्वचिः संवरणकर्मा । ईदृग्भूताः सोमाः अक्रमुः ताव
स्तुवतेतिशेषः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

सुवितस्यमनामहेतिसेतुंदुराव्यम् । साहांसोदस्युमव्रतम् ॥ २ ॥

सुवितस्य । मनामहे । अति । सेतुम् ।

दुः६आव्यम् । साहांसः । दस्युम् । अव्रतम् ॥ २ ॥

सुवितस्य शोभनंमातः सुवितः शोभनस्य सोमस्य सेतुं रक्षोविषयं धन्यं दुष्टमतिं च
रक्षतां वंघनं तेषां हननबुद्धिच सोमकर्तृका मनामहे स्तुमः । कथंस्तुमइति तदुच्यते अव्रतं
दुराव्यं । वद्वयं कर्माणं दस्युं शत्रुं साहांसोभिभवन्तः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

शृण्वेष्टृष्टेरिवस्वनःपर्वमानस्यशुष्मिणः । चरन्तिविद्युतोदिवि ॥ ३ ॥

शृण्वे । दृष्टेः६ईव । स्वनः । पर्वमानस्य ।

शुष्मिणः । चरन्ति । विद्युतः । दिवि ॥ ३ ॥

शृण्वे श्रूयते किं सोमस्वनः । किमिव दृष्टेर्वर्षणस्य स्वनइव तस्य यथा महान् स्वनः
श्रूयते तद्वत् प्रभूतरसापावसमये श्रूयते । कस्य स्वनइति वनाह पर्वमानस्य पूयमानस्य
शुष्मिणोऽवतवः तस्यैव विद्युतोदीपयो दिव्यन्तरिक्षे चरन्ति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आपवस्वमहीमिपुंगोमदिन्दोहिरण्यवत् । अशवावद्वाजवत्सुतः ॥ ४ ॥

आ । प॒व॒स्व । म॒हीम् । इ॒र्षम् । गो॒ऽम॒त् । इ॒न्द्रो॒ इति॑ ।

हिर॑ण्य॒ऽव॒त् । अ॒श्व॑ऽव॒त् । वा॒ज॑ऽव॒त् । सु॒तः ॥ ४ ॥

हे इन्द्रो सोम सुतोभिषुतस्त्वं महीमिषं महदन्नं आपवस्व । कीदृशमन्नं गोमद बहुगोभि-
रुपेतं एवं हिरण्यवत् हिरण्यैः अश्ववत् अश्वैः वाजवत् वाजैर्वलैश्चोपेतं ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

स॒प॒व॒स्ववि॒च॒र्प॒ण॒आम॒हीरो॒द॒सी॒पृ॒ण । उ॒पाःसूर्यो॑न॒र॒श्मि॒भिः ॥ ५ ॥

सः । प॒व॒स्व । वि॒ऽच॒र्प॒णे॒ । आ । म॒ही॒ इति॑ । रो॒द॒सी॒ इति॑ ।

पृ॒ण । उ॒पाः । सूर्यः॑ । न । र॒श्मि॒भिः ॥ ५ ॥

हे विचर्पणे विद्रष्टः सोम सत्त्वं पवस्व क्षर रत्नं । यथा कृत्वा तेनरत्नेन मही महती रो-
दसी यावावृधिन्मौ आपृण आपूरय उपाः उपसः एकदेशवाचिनोपशब्देन वदुपलक्षित-
महुरुच्यते तवसाधान्याव अहानि रश्मिभिः सूर्यो न सूर्यइव ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

परि॑णःशर्म॒यन्त्या॒धार॒यासोम॑वि॒श्वतः॑ । सरा॑रु॒सेव॑वि॒ष्ट॒र्षम् ॥ ६ ॥ ३१ ॥

परि॑ । नुः । शर्म॒यन्त्या॑ । धार॒या । सो॒म ।

वि॒श्वतः॑ । सरा॑ । रसा॒ऽइव॑ । वि॒ष्ट॒र्षम् ॥ ६ ॥ ३१ ॥

हे सोम नोस्मभ्यं शर्मयन्त्या सुखयन्त्या धारया विश्वतः सर्वतः परिसर परिचर रसेव
रसेनेव विष्टर्षं भूतोक्तं । यद्वा रसा नदी स्थानं सा प्रवणत्पमिव ॥ ६ ॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमे एकविंशोवर्गः ॥ ३१ ॥

जनयन्निदि भल्लचमष्टादशोस्तुक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । जनयन्नित्यनुकान्तं । गतोविनिमोगः ।

तत्र मथया—

ज॒न॒य॒न्त्रो॒चना॒दि॒बो॒ज॒न॒य॒न्त्र॒प्सु॒सूर्य॑म् । वसा॑नो॒गाअ॒पो॒हरिः॑ ॥ १ ॥

ज॒नयन् । रो॒च॒ना । दि॒वः । ज॒नयन् । अ॒प्सु ।

सूर्य॑म् । वस॑नः । गाः । अ॒पः । हरिः ॥ १ ॥

अयं हरिः सोमो दिवोयुसंवन्धीनि रोचना रोचनानि नक्षत्रग्रहमंडलानि जनयन् तथा अप्सन्तरिक्षे सूर्यं जनयन् तथा गाः अधोगंवीरपोवसानो भूमिपालानंवा आच्छादयन् पवतइत्युत्तरत्र संबंधः ॥ १ ॥

* अथ द्वितीया—

ए॒प॒प्र॒त्नेन॒मन्म॑नादे॒वोदे॒वेभ्य॑स्परि॑ । धार॑यापव॒न्तेसु॑तः ॥ २ ॥

ए॒पः । प्र॒त्नेन॑ । मन्म॑ना । दे॒वः । दे॒वेभ्यः॑ ।

परि॑ । धार॑या । प॒व॒न्ते । सु॑तः ॥ २ ॥

एपः देवः सोमः प्रत्नेन पुराणेन मन्मना मननीयेन स्तोत्रेण धुक. सुतोभिपुतश्च सत्र देवेभ्यः परि परितो धारया म्नीयया पवते ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

बृ॒ह॒धा॒नाय॒तूर्व॑येप॒वन्ते॒वार्ज॑सातये । सोमा॑ः स॒हस्र॑पाज॒स ॥ ३ ॥

बृ॒ह॒धा॒नार्य॑ । तूर्व॑ये । प॒व॒न्ते । वा॒र्ज॑सातये ।

सोमा॑ः । स॒हस्र॑पाज॒सः ॥ ३ ॥

बृहधानाम वर्धमानाय तूर्वये क्षिमाय वाजसातये संप्राप्तमाश्रयाभायवा पवन्ते पूषने के सोमाः । कीदृशाः सहस्रपाजसो परिमितवटाः असंख्यातवेगाइत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

दु॒हा॒नः प्र॒त्नमि॒त्यर्ष॑ प॒वित्रे॒परि॑पिच्यते । क॒न्द॒दे॒वोअ॑जी॒जन॑त् ॥ ४ ॥

दु॒हा॒नः । प्र॒त्नम् । इ॒त् । प॒र्यः । प॒वि॒त्रे । परि॑ ।

सि॒च्य॒ते । क॒न्द॒र् । दे॒वान् । अ॒जी॒ज॒न॒त् ॥ ४ ॥

प्रथमिदं पुराणमेव पयोःसं दुहानः दधानः सोमः पवित्रे परिपिच्यते । किंच वन्दन् शर्मं
कुर्वन् देवानजीजनन् जनयति स्वसमीपे यत्र सोमोभिपूयते तत्र देवानियतं प्रादुर्भवन्ति अतो
जनयतीत्युपचर्यते ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

अ॒ग्निवि॒श्वानि॒वार्या॑ग्निदे॒वोऽं॒क॒ता॒वृ॒धः । सोमः॑ पु॒नानो॑ अ॒र्प॒ति ॥ ५ ॥

अ॒ग्नि । वि॒श्वानि॑ । वा॒र्या । अ॒ग्नि । दे॒वान् ।

ऋ॒त॒वृ॒धः । सोमः॑ । पु॒नानः॑ । अ॒र्प॒ति ॥ ५ ॥

अयं सोमः पुनानः पूयमानो विश्वानि वार्या वरणीयानि धनान्यप्यर्पति तथा ऋतावृधो
यत्तवर्धकान् देवानप्यर्पति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

गोम॑न्तःसोमधी॒ग्वृ॒द्धा॒वृ॒हती॑र्षः॒ सु॒तः । प॒र्व॒स्व॒वृ॒हती॑रि॒षः ॥ ६ ॥ ३२ ॥

गो॒म॒न्त॒ । नः॑ । सो॒म॒ । वी॒र॒वृ॒ह॒त॒ । अ॒श्व॒वृ॒ह॒त॒ ।

वा॒ज॒वृ॒ह॒त॒ । सु॒तः॑ । प॒र्व॒स्व॒ । वृ॒ह॒ती॑ । र्षः॑ ॥ ६ ॥ ३२ ॥

हे सोम सुतस्त्वं नोस्मभ्यं गोमन् गोभिर्मुक्तं वीर्यद्वृद्धिः वीररूपेण अश्ववदश्वं
वाजवद्वाजैर्वैः संमादिवेपितं धनं वृहतीरिषः प्रभूदान्यन्तानि पर्वस्व प्रपद्येत्यर्थः ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे द्वाविंशोऽवगः ॥ ३२ ॥

योअयस्वेति षट्चपेजोनविंशत्कं ऋष्यापाःपूर्ववत् योअयस्वेत्यनुक्तान् गयोविनि-
योगः ।

अथ सप्तमी—

यो॒अ॒त्य॒श्व॒मृ॒ज्य॒ने॒गो॒मि॒मै॒टां॒प॒ह॒र्य॒तः । तं॒गी॒मं॒वा॒न॒याम॑मि ॥ ७ ॥

यः॑ । अ॒त्य॒श्व॒वृ॒ह॒त॒ । मृ॒ज्य॒ने॒ । गो॒मि॒ । म॒वा॒य॒ ।

ह॒र्य॒तः॑ । तम॑ । गो॒मि॒ । वा॒न॒याम॑मि ॥ ७ ॥

यः सोमः अत्यद्बलं अतनशीलोऽबलं गोभिर्वसतीवरीभिरद्विर्गोविकारैः पयआदिभि-
र्वा मृज्यते मिश्रयते किमर्थं मदाय देवानां । कीदृशोयः हर्यतः कान्तः तं सोमं गीभिः स्तुति-
भिर्वासयामसि वासयामः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तन्नोविश्वाँअवस्युवोगिरिःशुम्भन्तिपूर्वथा । इन्दुमिन्द्रायपीतये ॥ २ ॥

तम् । नः । विश्वाः । अवस्युवः । गिरिः । शुम्भन्ति ।

पूर्वस्था । इन्दुम् । इन्द्राय । पीतये ॥ २ ॥

तमिन्दुं सोमं नोस्माकं विश्वाः सर्वाभवस्युवः अवोरक्षणं तदिच्छत्योगिरिः स्तुतयः
पूर्वथा पूर्वमिव पूर्वं यथा तथैवेदानीमपि शुम्भन्ति दीपयन्ति किमर्थमिन्द्रायेन्द्रस्य पीतये
पानाय ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

पुनानोयातिहर्यत सोमोगीभिःपरिष्कृतः । विप्रस्यमेघ्यातिथे ॥ ३ ॥

पुनान् । याति । हर्यतः । सोमः । गीभिः ।

परिष्कृतः । विप्रस्य । मेघ्यः अतिथे ॥ ३ ॥

पुनानः पूयमानोहर्यतः कमनीयः सोमोगीभिः परिष्कृतः स्तुतिभिरलंकृतोयाति कलशम-
ति । किमर्थं विप्रस्य मेघाविनो मेघ्यातिथेर्यमयागार्थं यद्वा ममगीभिरिति संवधः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

पर्वमानविदारयिमुस्मभ्यंसोममुश्रियम् । इन्द्रोसहस्रवर्चसम् ॥ ४ ॥

पर्वमान । विदाः । रयिम् । अस्मभ्यम् । सोम् ।

सुहृश्रियम् । इन्द्रो इति । सहस्रवर्चसम् ॥ ४ ॥

हे पर्वमानसोम इन्द्रोस्माभ्यं सुश्रियं शोभनया भिया युक्तं महस्रवर्चसं बहुदीर्घं रयिं
मं विदा देहीत्यर्थं ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

इन्दुरत्योनवाजसृत्कनिकन्तिपवित्रआ । यदक्षारतिदेवयुः

इन्दुः । अत्यः । न । वाजसृत् । कनिकन्ति ।

पवित्रे । आ । यत् । अक्षाः । अति । देवयुः ॥ ५ ॥

यः इन्दुः वाजसृत् संग्रामसरणः अत्योन अश्वइव पवित्र आ पवित्रे कनिकन्ति शब्द करोति यद्यदा अक्षाः क्षरति । क्षरसंचलने इत्यस्माच्छान्दसे लुङि तिपि सित् बहुलं छन्दसी तीडभावः इडभावश्च रास्स्येति सलोपः । देवयुर्देवकामः सन् वदा अतिशब्दं करोति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

पर्वस्ववाजसातयेविप्रस्यगृणतोवृधे । सोमरास्वसुवीर्यम् ॥ ६ ॥ ३३ ॥

पर्वस्व । वाजसातये । विप्रस्य । गृणतः ।

वृधे । सोम । रास्व । सुवीर्यम् ॥ ६ ॥ ३३ ॥

हे सोम पर्वस्व क्षर । किमर्थं वाजसातयेजस्य लाभाय । तथा गृणतः स्तुवतो विप्रस्य मम मेधातिथेवृधे वर्धनायच हे सोम सुवीर्यं शोभनवीर्येति पुत्रं च रास्व देहीति ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे त्रयस्त्रिंशोवर्गः ॥ ३३ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशनेन तमोहार्दनिवारयन् । पुमर्थीश्चतुरो देयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराजपरमेश्वरैदिकमागं प्रवर्तकश्रीवीरबुक्कभूपालसाम्राज्यधुरंधरेण सायणाचार्येण विरचिते माधवीये वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये षष्ठाष्टकेष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

॥ इति षष्ठोऽष्टकः समाप्तः ॥ ६ ॥